

שבוע פרשת וירא

(29 October - 04 November 2023)

י"ד - כ' מרחשון תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דָגְגָךְ וְתִירֶשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאֵכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֵבַרְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אַךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אליך נשאתי את
עיני הישבי בשמים: ב הנה כעיני
עבדים אל יד אדונייהם כעיני
שפחה אל יד גברתה בן עינינו אל
יי אלהינו עד שיחננו: ג חננו יי חננו
כי רב שבענו בוז: ד רבת שבעה לה
נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי
יונים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית יי נלך:
ב עמדות היו רגלינו בשערך ירושלים: ג ירושלים
הבנויה בעיר שחברה לה יחדו: ד ששם עלו שבטים
שבטיויה עדות לישראל להדות לשם יי: ה כי שמה
ישבו כסאות למשפט כסאות, לבית דוד: ו שאלו
שלום ירושלים ישליו אהבך: ז יהי שלום בחילך
שלוח בארמנותך: ח למען אחי ורעי אדברה נא
שלום בך: ט למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך:

אגרות קודש

ב"ה, ה' מ"ח, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מתחלת חדש תשרי, ונתעכב המענה מפני טרדות החגים והמועדים.

בו כותב אודות מצב בריאותו, הנה ידועה הוראת תורתנו חיים על הפסוק ורפא ירפא שניתנה רשות לרופא לרפאות, ובמילא צריך למלאות הוראות רופא מומחה - במקצוע זה, אבל ביחד עם זה צריך לדעת ברור, אשר השי"ת הוא הרופא כל בשר ומפליא לעשות, ואיש פלוני וסם פלוני הם רק שלוחיו ואמצעיו, ובמילא לכל לראש צריך להיטיב ולחזק מצב הבריאות ברוחניות, שע"ז מתחזקות הדביקות בה' אלקים שאז חיים כולכם היום בחיות גלוי ובכל האברים.

ויוסיף בהתמדה ושקידה בלימוד התורה קיום המצות בהידור ועבודת התפלה.

ומובן שכל זה אפשר להעשות מבלי לנגוע בהבריאות, ודי זמן ביום לעשות בבריאות הנשמה ולעשות בבריאות הגוף. ואז יוטב מצב בריאותו בגשמיות. ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכה לבריאות הנכונה,

מ. שניאורסאהן

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 198 שולחן ערוך עם הערות וצינונים
198 שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
201 תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 206 תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 207 דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 209 תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 210 ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 211 ספר המאמרים - תרפ"ט.
212 לקוטי דיבורים - בלה"ק.
215 רשימת המאסר
217 אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 31 ילקוט לוי יצחק על התורה
33 נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
159 נביאים וכתובים.
169 עין יעקב - מסכת ברכות.
218 נקודה משיחת קודש מעובדת.
219 חומש לקריאה בציבור.
229 קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
230 לוח זמנים.
231 סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה סמוכים לעד לעולם,
שבת פרשת וירא, כ"ף מרחשון, ה'תש"ל 5

התוועדויות

- שיחת ש"פ וירא, כ"ף מרחשון, ה'תש"ל 13

לקוטי שיחות

- כ' מרחשון, כרך טו. 21
פרשת וירא, כרך כ, א. 26

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת וירא 34
לוח לתהלים היומי. 65
תניא יומי. 66
לוח 'היום יום'. 78

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם. 81
שלושה פרקים ליום. 85
פרק אחד ליום. 141
ספר המצוות. 157

לימוד מוחולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת יבמות 162
גמרא עם ביאור - מסכת קידושין. 170
גמרא עם ביאור - מסכת בבא קמא 194
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'. 198

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתהלים:

1 סְמוּכִים לְעַד לְעוֹלָם, עֲשׂוּיִם בְּאֶמֶת וַיִּשְׂרֹא. ופירש במצודת דוד:
2 "פקודיו [מצוותיו של הקדוש-ברוך-הוא] המה סמוכים ונשענים להתקיים
3 לעולם כי המה עשויים באמת וישר ואם-כן אין מקום [אפשרות] שיהיו בטלים
4 בשום זמן", וימביא כ"ק כבוד
5 קדושת אדמו"ר (מהור"ש"ב רבי
6 שלום דובער, האדמו"ר החמישי
7 בשושלת אדמו"רי חברד) נשמתו-
8 עֶדְן בְּמֵאֲמוֹרָו דְּבוּר-הַמַּתְחִיל
9 הפותח בפסוק הַזֶּה שְׁאֲמָרוּ²
10 בְּכִ"ף מְרַחֵשׁוֹן יוֹם הוֹלְדָתוֹ שְׁנַת
11 פּוֹרֵת"3 (לפני חמשים שנה,
12 חמישים שנה לפני אמירת מאמר זה
13 על ידי הרבי ביום כ"ף מרחשוון בשנת
14 תשל"ו), שְׁנַת הַשְּׂשִׁימִים הוֹלְדָתוֹ
15 של הרבי הרש"ב [שֶׁלֶכָן מאחר
16 שהייתה זו שנת השישים להולדתו
17 הַתְּחִיל הַמֵּאֲמוֹר בְּפָסוּק
18 'סְמוּכִים לְעַד' שְׁמַתְחִיל בְּאוֹת
19 ס', בְּקַאפִּיטֵל בּוּרָק (בתהלים,
20 פרק קי"א) שְׁהוּא פֶּרֶק זֶה כְּתוּב
21 עַל-פִּי סֵדֶר הָא"ב, שְׁתֵּי אוֹתוֹת
22 בְּפָסוּק, וּבְפָסוּק זֶה חֲצִי הַרְאֵשׁוֹן
23 'סְמוּכִים' מתחיל באות ס', דְּאִיתָא
24 מוֹבָא בְּזֵהרָה⁴, סְמָךְ, דָּא זֶה
25 עֵצָה, וְהִינּוּ, שְׁפָרוּשׁ סְמָךְ
26 בְּפָסוּק זֶה ("סְמוּכִים" גו')
27 אֵינּוּ כְּמוֹ מְשַׁמְעוֹת הַמִּילָה בְּפָסוּק
28 "סוּמָךְ נוֹפְלִים"⁵, שְׁזַהוּ רַק
29 מַה שְׁסוּמָךְ אֶת הַנוֹפֵל
30 וְהַסְמִיכָה וְהַתְּמִיכָה מוֹעִילָה שְׁלָא
31 יִפֹּל יוֹתֵר⁶ מִמָּה שֶׁכִּבְר נִפֵּל, אֶלָּא
32 ה'סְמִיכָה' עֲלֶיהָ מְדוּבָר בְּפָסוּק 'סְמוּכִים
33 לְעַד' הוּא מְלִשׁוֹן 'עֵצָה',
34 שְׁעֵנְיָנוּ הוּא שְׁנַעֲשָׂה בּוּ כְּמִי

ביאור בדרך אפשר

36 שזקוק לעזרה הַתְּחַדְּשׁוֹת עַל-יְדֵי הַעֵזָר וְהַסְיִיעַ והוא עובר למצב
37 טוב יותר מכפי שהיה, וְכִמּוֹ שְׁפָתוּב⁷ בתורה שהקדוש-ברוך-הוא אמר
38 לגבי בריאת האישה לאדם הראשון "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזָר כְּגַגְדּוֹ", וְכִמּוֹ
39 דְּבָרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל בגמרא "אֶלְמָלָא הִקְבִּי"ה עֵזָרוּ וּמִסְיַיעַ לְאָדָם, אֵין
40 יָכוֹל לוֹ"⁸ אין האדם מסוגל
41 להתגבר על היצר הרע (ועל-יְדֵי
42 הַעֵזָר שֶׁהָאָדָם מִקְבֵּל מֵאֵת הַקְּדוֹשׁ-
43 בְּרוּךְ-הוּא - "יָכוֹל לוֹ" האדם כן
44 מסוגל להתגבר על היצר הרע),
45 וְהִינּוּ, שְׁעַל-יְדֵי הַעֵזָר שֶׁאֵלּוּ
46 הַכוּוֹנָה ב'סְמִיכָה' זוּ מְגִיעַ לְמַדְרָגָה
47 כְּזוֹ שְׁמֵצֵד-עֲצָמוֹ לֹא הִיָּה
48 יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְשֵׁם כִּי הַעוֹר הוּא
49 כּוֹה שְׂגוּרִים הַתְּעַלּוֹת וְהַתְּחַדְּשׁוֹת וּמְבִיא
50 אוֹתוֹ לְמַצֵּב אַחֵר, נַעֲלָה יוֹתֵר.
51 וּמְבָאָר⁹ הרבי הרש"ב במאמר
52 הַנּוֹכַח, שְׁה'סְמָךְ' שֶׁעֲלִיו מְדוּבָר
53 כֵּאֵן, בְּפָסוּק 'סְמוּכִים לְעַד' הוּא
54 בְּחִינַת סְמִיכָה וְעֵזָר לְכָל
55 הַנוֹפְלִים הַזְּקוּקִים ל'סְמִיכָה'
56 וְתְמִיכָה גַם בְּזִמְן הַגְּלוּת, שְׁאָז
57 'כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל' בְּחִינָה רִחוּנִית
58 שֶׁהִיא הַמְקוּרָה שֶׁל נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
59 (וּבְאוֹפֵן כְּלָלִי הַכוּוֹנָה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל)
60 הִיא בְּחִינַת נְפִילָה בִּיחוּס לְדַרְגָּה
61 הַמְקוּרִיית הַנְּעֻלִית שֶׁלָּהּ, שְׁזַהוּ עֲנָן
62 בְּגַלְגַל הַנְּפִילָה הוּוּ, בּוֹמֵן הַגְּלוּת כְּנִסְתָּ
63 יִשְׂרָאֵל נִקְרָאת "סְפַת דְּוֹד
64 הַנוֹפְלָת", דְּקָאֵי שֶׁהַכוּוֹנָה הִיא
65 עַל בְּחִינַת הַמְּלָכוּת הָעֲלִיּוּנָה
66 (הַנְּקִרָאת 'כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל' כִּי הִיא,
67 כְּאֵמֹר, הַשּׁוֹרֵשׁ וְהַמְקוּרָה שֶׁל נַשְׁמוֹת
68 יִשְׂרָאֵל) שְׁנַפְּלָה לְמִטָּה וְאֵינֶנָּה
69 בְּמִדְרִיגָה הַנְּעֻלִית שֶׁהִייתָ קוֹדֵם
70 הַיְרִידָה לְגַלּוּת, לְכַן בְּגַלּל שְׁנַפְּלָה

בס"ד. שבת פרשת וירא, כ"ף מרחשוון, ה'תש"ל (הנחה בלתי מוגה)

סְמוּכִים לְעַד לְעוֹלָם, עֲשׂוּיִם בְּאֶמֶת וַיִּשְׂרֹא.

וּמְבִיא כ"ק אֲדָמוֹר (מְהוֹרָשׁ"ב)

נְשַׁמְתוּ-עֶדְן בְּמֵאֲמוֹרָו דְּבוּר-הַמַּתְחִיל הַזֶּה

שְׁאֲמָרוּ² בְּכִ"ף מְרַחֵשׁוֹן שְׁנַת פּוֹרֵת"3 (לפני

חֲמִשִּׁים שְׁנָה), שְׁנַת הַשְּׂשִׁימִים הוֹלְדָתוֹ [שְׁלֶכָן

הַתְּחִיל הַמֵּאֲמוֹר בְּפָסוּק שְׁמַתְחִיל בְּאוֹת ס',

בְּקַאפִּיטֵל שְׁהוּא עַל-פִּי סֵדֶר הָא"ב], דְּאִיתָא

בְּזֵהרָה⁴, 'סְמָךְ, דָּא עֵצָה', וְהִינּוּ, שְׁפָרוּשׁ סְמָךְ

בְּפָסוּק זֶה ("סְמוּכִים" גו') אֵינּוּ כְּמוֹ "סוּמָךְ

נוֹפְלִים"⁵, שְׁזַהוּ רַק מַה שְׁסוּמָךְ אֶת הַנוֹפֵל שְׁלָא

יִפֹּל יוֹתֵר⁶, אֶלָּא הוּא מְלִשׁוֹן 'עֵזָר', שְׁעֵנְיָנוּ הוּא

שְׁנַעֲשָׂה בּוּ הַתְּחַדְּשׁוֹת עַל-יְדֵי הַעֵזָר וְהַסְיִיעַ,

וְכִמּוֹ שְׁפָתוּב⁷ "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזָר כְּגַגְדּוֹ", וְכִמּוֹ

"אֶלְמָלָא הִקְבִּי"ה עֵזָרוּ, אֵין יָכוֹל לוֹ"⁸ (ועל-יְדֵי

הַעֵזָר - "יָכוֹל לוֹ"), וְהִינּוּ, שְׁעַל-יְדֵי הַעֵזָר מְגִיעַ

לְמַדְרָגָה כְּזוֹ שְׁמֵצֵד-עֲצָמוֹ לֹא הִיָּה יָכוֹל לְהַגִּיעַ

לְשֵׁם. וּמְבָאָר⁹, שְׁה'סְמָךְ' הוּא בְּחִינַת סְמִיכָה

וְעֵזָר לְכָל הַנוֹפְלִים גַם בְּזִמְן הַגְּלוּת, שְׁאָז 'כְּנִסְתָּ

יִשְׂרָאֵל' הִיא בְּחִינַת נְפִילָה, שְׁזַהוּ עֲנָן "סְפַת

דְּוֹד הַנוֹפְלָת", דְּקָאֵי עַל בְּחִינַת הַמְּלָכוּת ('כְּנִסְתָּ

יִשְׂרָאֵל) שְׁנַפְּלָה לְמִטָּה, לְכַן צְרִיף לְבֵא לָהּ עֵזָר

(1) תהלים קיא, ח. 2) ראה רשימת היומן של כ"ק אדמו"ר מהור"י"צ - ספר המאמרים פר"ת ע' שלח. 3) יצא לאור בקונטרס בפ"ע - קה"ת, תשי"ב. ולאח"ז - בספר המאמרים פר"ת ס"ע קמח ואילך. 4) ח"א לה, א. 5) ע"פ תהלים קמח, יד. 6) "כמ"ש בס' אשל אברהם על מ"ש בזהר בהקדמה ד"ב ע"ב באות ס' דאית בי' סמיכה לנופלים" (ספר המאמרים פר"ת שם). 7) בראשית ב, יח. 8) סוכה נב, ב. 9) ריש ע' קנו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 לשניים 'מקיף הקרוב' שהוא אמנם 'מקיף' אבל יש לו שייכות מסוימת לפנימי
 43 (כמו בגדי האדם שאינם 'פנימיים' כמו המזון החודר בתוך הגוף אלא
 44 'מקיפים' על גופו מבחוץ אבל הם קרובים אליו ומותאמים לפי מידתו) ויש
 45 'מקיף הרחוק' (שמושג לגמרי מהתלבשות פנימית (כמו הבית שמקיף על
 46 האדם בלי התאמה למידותיו של
 47 האדם), וה'ינו, דס' הוא רמו
 48 לעניין המקיף שאין לו אחיזה
 49 בפנימיות כלל כו' והוא 'מקיף
 50 הרחוק' [ויכפי ש'מרמז בציור
 51 האותיות בגשמיות, שאות מ'
 52 יש בה התפשטות של קוים
 53 לכמה כיוונים, ש'על-ידי-זה יכול
 54 לבא האור הנרמז באות מ', הוא
 55 המקיף הקרוב, להתיישבות
 56 והתלבשות בפנימיות, ש'זה רומז
 57 על בחינת המקיף הבא
 58 בהתיישבות, מה-שאין-כן
 59 אות ס', ש'פלה עגולה, ואין
 60 לה שום מקום שבו תוכל
 61 להתיישב כדרכו של עיגול שאי
 62 אפשר 'להושיב' אותו במקום אחד
 63 מבלי שיתגלגל, הרי זה רומז על
 64 בחינת מקיף שאינו בא
 65 בהתיישבות¹³ ונשאר למעלה,
 66 'מקיף הרחוק']. ומשם מהמקיף
 67 בדרגה הגבוהה, 'מקיף הרחוק', הנרמז
 68 באות ס' נמשך העזר וסמיכה
 69 גם בזמן הגלות כו'. ומסיים,
 70 ש'זהו "סמוכים לעד" גו',
 71 ש'זהו הגלוי ש'יהיה לעתיד-
 72 לבא אלא שהארה מסוימת ממנו
 73 נמשכת גם בזמן הגלות, כאמור,
 74 וכמוכן גם מזה ש'לעד"
 75 הוא לשון עדי תכשיט
 76 וקשוט¹⁴, עניין של יופי ש'הוא
 77 התענוג האלוהי ש'יתגלה
 78 לעתיד-לבא למטה, שמשם הוא העזר עכשו (בזמן הגלות)
 79 בבחינת כח נעלם שקיים אבל לא מאיר בגלוי, ולעתיד-לבא בימות
 80 המשיח יהיה בגלוי.
 81 (ב) ויש לקשר זה עם מה ש'כתוב בקאפיטל פרק ק"י בתהילים
 82 (ש'שך לשנה זו, תש"ל, ש'נת הק"י ה-110 להולדתו¹⁵ של הרבי

1 למקום נחות ביותר צריך לבא לה עזר תמיכה וסמיכה' ממקום
 2 גבוה מאד נעלה כו' שעל ידי העזר הזה תקום מפנילתה ותעלה מעלה
 3 מעלה.
 4 וממשיך הרבי הרש"ב במאמרו ל'באר¹⁰, על-פי מה ש'כתוב
 5 בזהר¹¹ בענין פרי
 6 ה'אפרסמון', ש'יש בו בשמו את
 7 האותיות מ' וס', שאות מ' היא
 8 בחינת תבונה, ואות ס' היא
 9 בחינת בינה כמו ש'פולחן
 10 הבינה בבחינת החכמה, והן
 11 בחינת 'חכמה ובינה עלאין',
 12 ש'זהו בחינת 'יחוד פנימי
 13 ד'חכמה ובינה' ש'המ'ש'כה
 14 היא מבחינת פנימיות הפתר
 15 כמבואר בקבלה וחסידות, יש שתי
 16 דרגות בחכמה ובינה – חכמה ובינה
 17 עלאין (עליונים, בדרגה גבוהה) וזאת
 18 כאשר יש יחוד פנימי של חכמה ובינה,
 19 הגורם המשכה מפנימיות ועצם
 20 החכמה לפנימיות ועצם הבינה, וחכמה
 21 ובינה תתאין (תחתונים, בדרגה
 22 נמוכה), וזאת כאשר יש יחוד חיצוני
 23 של חכמה ובינה וישנה השפעה
 24 מחיצונית החכמה לחיצונית הבינה.
 25 והבינה בדרגת התחתונה נקראת
 26 'תבונה', הכוללת בתוכה את אותיות בן
 27 ובת – תולדות הבינה, אלו הן המידות,
 28 ועל כך מבואר כאן שביחוד פנימי בין
 29 חכמה ובינה, כשהבינה מאוחדת עם
 30 עצם החכמה, נמשך מבחינת ה'כתר'
 31 שלמעלה מהחכמה ודרגה זו נרמזת
 32 באות ס', ואילו האות מ' רומזת לדרגה
 33 התחתונה של בינה, הנקראת 'תבונה'
 34 והיא כשהבינה מקבלת מחיצונית
 35 החכמה.
 36 ומבאר¹² עוד הרבי הרש"ב
 37 במאמרו, ש'החלוק ההבדל שבין מ' לס' הוא כמו החלוק שבין
 38 המקיף הקרוב למקיף הרחוק, באורות העליונים יש חלוקה כללית
 39 בין אור 'פנימי' שיוצר וממשך ומתלבש בפנימיות העולמות והנבראים, ואור
 40 'מקיף' - אור עליון שלמעלה מהתלבשות פנימית בעולמות ונבראים, וגם
 41 כשהוא נמשך ומאיר למטה הוא נשאר כמו 'מקיף' מלמעלה, וה'מקיף' נחלק

(10) ס"ע קנז ואילך. (11) ח"ב כזו, א. (12) ע' קנח. (13) ראה גם אוה"ת ויקרא ע' רכג. המשך תרס"ו ע' שנה. (14) "כמ"ש בהביאור דאלה פקודי" [לקו"ת פקודי ה, א] – ספר המאמרים פר"ת שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הרש"ב), "אתה הקדוש-ברוך-הוא פהן לעולם" וגו' 16 וכפי
 2 שממשיך ומבאר.
 3 דהנה, ברשימות דברי התורה שכתב אדמו"ר ה'צמח צדק' על
 4 תהלים 17 מביא מאמר הזהר 18 על הפסוק 19 בפרשת ויחי,
 5 בכרכות יעקב לבניו "יהודה
 6 אתה", "איהו הוא ברוך, 1 להולדתו 15), "אתה פהן לעולם" וגו' 16. דהנה,
 7 ואיהי היא (מלכות) אתה 2 ברשימות ה'צמח צדק' על תהלים 17 מביא
 8 כו', פינן דאמרי כיוון שאומרים 3 מאמר הזהר 18 על הפסוק 19 "יהודה אתה",
 9 אתה, שולטנו ורברכנו אית 4 "איהו ברוך, ואיהי (מלכות) אתה כו', פינן
 10 לה שלטון וגדולה יש לה כו', 5 דאמרי אתה, שולטנו ורברכנו אית לה כו', דהא
 11 דהא שהי אתה פהן לעולם, 6 אתה פהן לעולם, הכא אתקשר כו' בימינא כו',
 12 הכא אתקשר כו' בימינא, כאן 7 ובגין כן אתה פהן לעולם כו', ועל דא אמר
 13 נקשר בימין כו' ובגין כן ומשום 8 יהודה אתה" כו'. ומבאר, שפסוק זה קאי על
 14 כן אתה פהן לעולם כו', ועל 9 דוד ואברהם [וכפי ששמביא לפני-זה 20 לשון
 15 דא זה אמר יהודה אתה" כו'. 10 רש"י (בסגנון שאינו רגיל): רבותינו דרשוהו
 16 ומבאר, שפסוק זה "יהודה אתה" 11 באברהם אבינו, ואני אפרשנו כדבריהם וכו',
 17 וכי קאי מכוון על דוד ואברהם 12 ומפרש פל הקאפיטל בנוגע לאברהם (שזוהי גם
 18 [וכפי שמביא הרבי הרש"ב 13 השכיכות לפרשת השבוע]. ואחר-כך מוסיף
 19 לפני-זה 20 בקטע קודם במאמר 14 רש"י: ענין אחר, יש לפרש המזמור הזה בדרך
 20 לשון רש"י (בסגנון שאינו 15 וכו', ומפרש פל הקאפיטל בנוגע לדוד, כי
 21 רגיל): רבותינו דרשוהו את 16 יהודה ודוד הם בחינת מלכות, וכדי שיהיו
 22 פרק ק"י בתהלים באברהם אבינו 17 יהודה ודוד בבחינת "אתה", המורה על שולטנו
 23 (וכמו שמובא גם בשורת הכותרת/ 18 כו', זהו על-ידי "דאתקשרת בחדס דאברהם".
 24 של הפרק בתהלים מהדורת אהל יוסף 19 ומבאר, על-פי מה שכתוב 21 על הפסוק 22 "אתה
 25 יצחק: "בו יסופר היאך ששאלו 20 הוא הו' לבדך", ואחר-כך "את עשית את
 26 לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג 21 השמים", חסר ה"א בתבת "את", המורה
 27 אברהם מלכים גדולים וחיילותם, עיין 22 שההמשכה בהתהוות השמים כו' נמשכת רק
 28 בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על 23 מבחינה אחרונה, בחינת מלכות דאין-סוף, מה-
 29 אברהם בשביל שהכיר את בוראו 24 שאין-בן "אתה" הראשון בה"א, ולכן העבודה
 30 בלודותו לכך זכה לשם", וְאֲנִי 25 היא להמשיך שיהיה גלוי בחינת "אתה", על-
 31 אפרשנו כדבריהם וכו', 26 דרך "אתה הוא הו' לבדך" כו'.
 32 ומפרש רש"י פל הקאפיטל 27 וְהַעֲנִין בְּזֶה, שֶׁבְּחִינַת "אתה" מורה על
 33 בְּנוֹגֵעַ לְאַבְרָהָם (שזוהי גם 28 גלוי נעלה ביותר בבחינת
 34 השכיכות לפרשת השבוע פרשת 29 אחר, יש לפרש המזמור הזה
 35 וירא שעוסקת באברהם אבינו). 30 בדרך וכו', ומפרש פל
 36 ואחר-כך מוסיף רש"י: ענין 31 הקאפיטל בנוגע לדוד, כי יהודה ודוד הם בחינת מלכות,
 37 אחר, יש לפרש המזמור הזה 32 "אתה" בכתיב מלא עם ה' מורה על גלוי נעלה ביותר בבחינת
 38 בדרך וכו', ומפרש פל 33 "אתה" בכתיב מלא עם ה' מורה על גלוי נעלה ביותר בבחינת

15) כידוע המנהג לומר הקאפיטל תהלים המתאים למספר שנותיו (ראה הקדמה מכ"ק אדמו"ר שליט"א לד"ה סמוכים לעד לעד – ספר המאמרים פר"ת ע' שנו ואילך. ספר המאמרים י"א ניסן ח"א ע' א 1 ואילך. ורש"י. 16) פסוק ד. 17) אוה"ת (יהל אור) ע' תכט (ס"ד). 18) ח"ב ק, א. 19) ויחי מט, ח. 20) שם ע' תכה (ס"א). 21) ראה אוה"ת נשא הוספות ע' 84 (בהוצאת קה"ת, תשנ"ה). 22) נחמי' ט, ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 המַלְכוּת, שהיא מידתם של יהודה ורוד כמובא לעיל והיא המידה שדרכה
 2 ובאמצעותה היא התהוות הבריאה, ובמלכות עצמה 'אתה' מורה על דרגה
 3 נעלית ביותר, כְּמוֹכֵן מִהַחְלוֹק שְׁבִין "אַתָּה" (חֶסֶר ה"א)
 4 לְ"אַתָּה", שְׁזָהוּ רְחוֹק וּפְעוּר שְׁבִין-עָרָף, ללא כל יחס והשוואה
 5 שְׁהָרִי "אַתָּה" קָאֵי מְכוּון עַל
 6 אור-אֵין-סוֹף הבל-גבול שְׁלִפְנֵי
 7 הַצְּמִצּוּם הראשון, שְׁהָיָה האור-
 8 אֵין-סוֹף מְמַלֵּא אֶת כָּל
 9 הַמְּצִיאוֹת, וְלֹא הָיָה נְחִינָה
 10 מְקוֹם הֵינּוּ אִישׁוּ אִישׁוּ אִישׁוּ לְעֵמִידַת
 11 הַעוֹלָמוֹת²³ שֶׁהֵם מְצִיאוֹת עִם
 12 גְּדִירִים וְהַגְּבֻלוֹת, כִּי כִּשְׁהֵי-סוֹף מֵאִיר
 13 בְּכָל הַתּוֹקֵף לֹא יִכְוֵלָה לְהִיטֵי מְצִיאוֹת
 14 אַחֲרַת וְאֵין אִישׁוּ אִישׁוּ לְקִיּוּם שֶׁל עוֹלָמוֹת
 15 הֵינּוּ, לֹא רַק שְׁאֵין נְחִינָה מְקוֹם
 16 לְעוֹלָמוֹת שְׁנִקְרָאִים בְּשֵׁם
 17 "אַרְצֵן" הֵם נְבִרָאִים אֲרִצִּים
 18 וְגַשְׁמִיִּים, אֲלֵא גַם לְעוֹלָמוֹת
 19 שְׁנִקְרָאִים בְּשֵׁם "שְׁמִים" הֵם
 20 נְבִרָאִים שְׁמִיִּים וְרוּחָנִים, וְהָיָה רַק
 21 "אַתָּה הוּא הַרְגֵי לְבַדְךָ", הַאֵין-
 22 סוֹף עֲצֵמוּ לְבָדוֹ וְאֵלוֹ "אַתָּה"
 23 (חֶסֶר ה"א) קָאֵי מְכוּון עַל
 24 הָאֵוֹר שְׁלֵאֲחֵר הַצְּמִצּוּם,
 25 כְּמִבּוֹרָא שֶׁלֵּאֲחֵר הַצְּמִצּוּם הָרֵאשׁוֹן שְׁבוֹ
 26 הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא סִילְקָ, כְּכִיכּוֹל, אֵת
 27 הָאֵוֹר הַאֵין-סוֹף עַל הַעֵד וְנוֹצְרָה נְחִינָה
 28 מְקוֹם וְאִישׁוּ אִישׁוּ לְהַתְּהוּוֹת עוֹלָמוֹת, חֲזוּר
 29 וְהֵאֵיר אֵוֹר מְצוּמָצֵם (הַנְּקֵרָא אֵוֹר הַקֵּר)
 30 שְׁלֵשׁ לוֹ עָרְף וְשִׁכּוּת וִיחַס
 31 לְעוֹלָמוֹת ("עֲשִׂיתָ אֶת
 32 הַשְּׁמִים גּוֹ' הָאֲרֵצֵן" גּוֹ' אֵוֹר
 33 שְׁדָרְכוּ וּבִאֲמִצְעוֹתוֹ נְבִרָאוּ עוֹלָמוֹת
 34 וְנְבִרָאִים גַּשְׁמִיִּים וְרוּחָנִים).
 35 וְעוֹד זֹאת, כְּמִבְּאָר מְקוֹם אַחֲרָי²⁴ בְּעֵנֵן "אַתָּה" חֶסֶר ה"א,
 36 בְּנִימְטֵרִיא חֲמֵשׁ שְׁזָהוּ חֶסֶר וֶן חֶסֶר הַפְּרָצוּפִים, סָדֵר
 37 הַשְּׁתַלְשׁוּת שֶׁל יְרִידַת הָאֵוֹר הָאֵלוֹקִי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, מֵהֵאֵין-סוֹף, וְעַד
 38 לְהַתְּהוּוֹת הַבְּרִיאָה מִתְחַלֵּק, בְּאוֹפֵן כְּלָלִי לְחִמִּישָׁה חֲלֻקִים-שְׁלִבִים שְׁכָל אַחַד
 39 מֵהֵם הוּא 'פְּרָצוּף' (הֵינּוּ 'צִירוֹ' וּמַעֲרַת שְׁלִימָה שֶׁל כּוֹחוֹת 'מִקְפִּים' כְּמוֹ
 40 הָרֵצוֹן וְהַעוֹנָג, וְכוּחוֹת 'פְּנִימִיִּים' כְּמוֹ הַמוֹחִין וְהַמִּידוֹת וְהַדִּיבּוּר, וְכַפִּי שְׁמוּסֵב
 41 בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת גַּם לְגַבִּי נֶפֶשׁ הָאָדָם שְׁמַעֲשֵׂה מוֹשֵׁל הוּא כּוֹה שְׁמִכִּיל גַּם

(23) עַץ חַיִּים דְּרוֹשׁ עֵיגוּלִים וְיוֹשֵׁר עֲנָף ב. 24) סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים עַז־ת' ע' קִיט. וְעוֹד. 25) פ"ב. 26) לֶשׁוֹן חֲז"ל – בְּרִכּוֹת לֵב, א. וְעוֹד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 פרק ק"י "אתה כהן לעולם" קאי מכון גם על אברהם כמובא
 2 לעיל שיש לפרש את כל הפרק על אברהם), והינו, שההמשכה שגם
 3 בספירת המלכות יהיה גלוי הה"א ושוב לא תהיה בבחינת 'את'
 4 אלא בבחינת 'אתה' היא על-ידי בחינת החסד, שזהו האפשרות
 5 להמשכה זו, אף שמצד עצמה היא
 6 נעלית מהעולמות לאין שיעור,
 7 מתאפשרת אפילו על-ידי
 8 בחינת החסד שבסדר
 9 השתלשלות, שזהו
 10 ההמשכה שעל-ידי 'יחוד
 11 זעיר-אנפין ונוקבא' (המשכת
 12 זעיר-אנפין בספירת
 13 המלכות), וכאשר ההמשכה היא
 14 בדרך 'חוד', היינו חיבור שגורם
 15 המשכה מפנימיות המידות לפנימיות
 16 המלכות, הרי היא ביתר שאת, ועל-
 17 אחת-כמה-וכמה פאשר
 18 ההמשכה היא מבחינת
 19 החסד שלמעלה מסדר
 20 השתלשלות, שזהו ה"חסד
 21 דאברהם" שמידתו מידת החסד
 22 שלמעלה מסדר השתלשלות, למעלה
 23 מהאור היורד לעולמות, שעליו על
 24 אברהם נאמר²⁸ בספר יהושע
 25 "האדם הגדול בענקים",
 26 שהחסד שלו הוא בלי גבול,
 27 הרי בודאי שעל-ידי-זה
 28 כשמאיר ונמשך ממידת החסד אור
 29 בלתי מוגבל נמשך למטה
 30 בבחינת המלכות, שיהיה בה
 31 הגלוי ד"אתה" מלא עם האות
 32 ה', כפי שהוא באין-סוף עצמו.
 33 וזהו גם הביאור על פי חסידות
 34 בפרט נוסף בדברי הוהר המצוטטים
 35 לעיל מה ש"אתה" מורה על
 36 שולטנו כו', שלטון ומלכות פי
 37 "את" ללא ה' הוא לשון נקבה,
 38 ו"אתה" עם ה' הוא לשון זכר,
 39 והרי כדברי הגמרא "דרכו של
 40 איש לכבש, ואין דרפה של
 41 אשה לכבש"²⁹, והינו, שענן

1 ויהיה לא 'את' חסר אלא "אתה" מלא, בדיוק כמו "אתה הוא
 2 הני' לבדך". והינו, דאף שמצד "אתה הוא הני' לבדך"
 3 כפי שהיה לפני הצמצום, לא היה מקום לעמידת
 4 העולמות (פנ"ל), ומצד האין-סוף עצמו, לא תיכן כל המציאות של
 5 עולמות ונבראים מוגדרים ומוגבלים
 6 ורק על-ידי הצמצום, "את"
 7 חסר ה"א, נעשה אפשרות
 8 לעולמות, ואם כן לכאורה יש
 9 להתפלא איך יתכן שתומשך לעולמות
 10 (שנבראו על ידי 'את' חסר) האין-סוף
 11 עצמו ('אתה הוי' לבדך'), על כך בא
 12 המענה כי מפל-מקום לאחר
 13 שכבר נתהוו העולמות, יכול
 14 להיות שמשך ויתגלה בתוך
 15 העולמות גם האור שלפני
 16 הצמצום, גלוי חמשה
 17 הפרצופים' שעל ידם האור מלא'
 18 ושלב, ומפל-מקום ישארו
 19 העולמות במציאות²⁷ ולא
 20 יתבטלו ממציותם מפני עוצמת
 21 הגלוי, אלא שגילוי זה ישפיע עליהם
 22 שיהיו במציאות נעלית יותר
 23 מכפי שהיו קודם שהאיר עליהם גילוי
 24 נעלה זה.
 25 אף עדין אף שנתבאר שעבודת
 26 הנבראים היא להמשיך את האין-סוף
 27 בעולמות ונתבאר שהעולמות יכולים
 28 להכליל הארה הזו צריך להבין,
 29 איך יש בכח הנבראים,
 30 שמציאותם היא לאחרי
 31 שבחינת המלכות היא
 32 בבחינת "את" חסר ה"א, וזו
 33 הדרגה שבה ובאמצעותה הם נבראו
 34 להמשיך על-ידי עבודתם
 35 שיהיה גלוי הה"א והרי לכאורה
 36 עניינו של אור זה נעלה מהם לאין-
 37 ערוך ואיך ביכולתם לעורר ולהמשיך
 38 אותו?
 39 ועל זה מבאר בווהר המצוטט
 40 לעיל, ש"זהו על-ידי
 41 דאתקשרת ספירת המלכות (עניינה
 42 של יהודה ורוד) בחסד דאברהם" (וכנ"ל שמה שכתוב בתהילים

(27) ראה המשך תרס"ו ע' ד. ובכ"מ. 28) יהושע יד, טו. ב"ר פי"ד, ו. במדב"ר פי"ג, ג. 29) יבמות סה, ב. וראה קידושין

ביאור בדרך אפסר

ביאור בדרך אפסר

1 לרשות וממשלת הקדושה (אִינְנַעְמֶזַן דִּי וְעֵלְט לַכְבוּשׁ אַתְּ הַעוֹלָם) וְכַדְאִיתָא כְּמוּבָא בְּזֵהֲרָא³⁵, "הַיּוֹשֵׁב מִיְבַעֵי לִיָּהּ, צָרִיךְ הַפְסוֹק

2 הוּא מְצַד הַזְכָּר, 'אַחַח' שְׁעֵנִינּוּ הוּא עֲנִין הַחֶסֶד וְהַשְׁפָּעָה לומר מֵאֵי מַהוּ הַיּוֹשְׁבֵי". וְתַרְזֵן הוּוֹהֵר, דְּהַיּוֹדֵד הִיתִירָה לַכְאוּרָה

3 דְּוָקָא³⁰, וְעַל-יְדֵי-זָה שִׁישׁ תּוֹסַפַּת הַשְׁפָּעָה מִהַחֶסֶד (זַעֲרֵי אַנְפִּין) מוֹרָה עַל 'סוּד אַבָּא' עֲנִין הַחֲכָמָה הַנְרַמּוּת בְּאוֹת י' שֶׁל שֵׁם הַי'. וְהַרְמִזְזֵה הַמְקוּבֵל רַבִּי מִשֶּׁה זְכוּת עַל הוּוֹהֵר שְׁם פְּרָשׁ, כִּי 'חֲקֻמָּה-

4 שְׁבַסְדֵר הַשְׁתַּלְשׁוּת וְעוֹד יוֹתֵר מִהַחֶסֶד שְׁלֹמַעֲלָה מְסַדֵר הַשְׁתַּלְשׁוּת וְנַעֲשִׂית וּבִינָה עֲלֵאִין' שְׁעֵנִינִים נִתְבָּאֵר

5 הַהֲמַשְׁכָּה שֶׁל הָאִין-סוּף, גַּם לַעֲלֵל בְּתַחֲלִית הַמְאֵמֵר נְרַמְזוּ

6 בְּסִפְרֵית הַמְלָכוֹת, בְּחִינַת כְּבוֹשׁ הָעוֹלָם (אִינְנַעְמֶזַן דִּי וְעֵלְט) הוּא מְצַד שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים

7 נּוֹקְבָא, שְׁמַצְד-עֲצָמָה אִין זְכָר, שְׁעֵנִינּוּ הוּא עֲנִין הַחֶסֶד דְּוָקָא³⁰, וְעַל-יְדֵי- בְּפִסּוֹק, שְׁבַתְחֻלָּה מְפָרֵשׁ שְׁקָאֵי

8 הַגְּלוּי מְאִיר לְמַטָּה וְכַעַת הוּא כֵן זֶה נַעֲשִׂית הַהֲמַשְׁכָּה גַּם בְּסִפְרֵית הַמְלָכוֹת, עַל אַבְרָהָם, וְאַחֲרֵי-כֵן מוֹסִיף

9 יֵאִיר גַּם לַמַּטָּה. שְׁקָאֵי מְכוּון עַל דְּוֹד, כִּי עַל- יְדֵי-זָה שְׁיִשְׁנוּ תַחֲלָה הָאֵרָה

10 וְעַל-פִּי-זָה יוֹכֵן גַּם הַקָּשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים וְעַל-יְדֵי-זָה שְׁיִשְׁנוּ תַחֲלָה עֲנִינּוּ שֶׁל אַבְרָהָם, אֲתָה כֵהֵן לַעוֹלָם, שְׁבַתְחֻלָּה

11 בֵּין שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים בְּפִסּוֹק מְפָרֵשׁ שְׁקָאֵי מְכוּון עַל אַבְרָהָם, וְאַחֲרֵי-כֵן מוֹסִיף

12 שְׁקָאֵי מְכוּון עַל דְּוֹד, כִּי עַל- יְדֵי-זָה שְׁיִשְׁנוּ תַחֲלָה הָאֵרָה וְהַתְּגַלּוּת מִצֵּד עֲנִינּוּ שֶׁל אַבְרָהָם,

13 בְּחִינַת הַחֶסֶד שְׁלֹמַעֲלָה מְסַדֵר הַשְׁתַּלְשׁוּת, אֲזִי נִמְשָׁף בְּחִינַת "אַתָּה" גַּם בְּמִדְרַגַּת דְּוֹד, בְּחִינַת

14 הַמְלָכוֹת (שְׁמַצְד-עֲצָמָה הִיא בְּאִפְּן ד' אֵת" חֶסֶד ה' א), שְׁגַם בְּהַ יְהִיָּה הָעֲנִין ד' אֵת"ה מְלֵא ה' א.

15 וְעַל-יְדֵי-זָה יוֹכֵן גַּם הַקָּשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים בְּפִסּוֹק, שְׁבַתְחֻלָּה מְפָרֵשׁ שְׁקָאֵי

16 עַל אַבְרָהָם, וְאַחֲרֵי-כֵן מוֹסִיף שְׁקָאֵי עַל דְּוֹד, כִּי עַל-יְדֵי-זָה שְׁיִשְׁנוּ תַחֲלָה הָאֵרָה

17 וְהַתְּגַלּוּת מִצֵּד עֲנִינּוּ שֶׁל אַבְרָהָם, בְּחִינַת הַחֶסֶד שְׁלֹמַעֲלָה מְסַדֵר

18 הַשְׁתַּלְשׁוּת, אֲזִי נִמְשָׁף אַחֲרֵי כֵן בְּחִינַת "אַתָּה" גַּם בְּמִדְרַגַּת דְּוֹד, בְּחִינַת הַמְלָכוֹת

19 (שְׁמַצְד-עֲצָמָה הִיא בְּאִפְּן ד' אֵת" חֶסֶד ה' א), שְׁגַם בְּהַ יְהִיָּה הָעֲנִין ד' אֵת"ה מְלֵא ה' א.

20 וְעַל-יְדֵי-זָה יוֹכֵן גַּם הַקָּשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים בְּפִסּוֹק: "עַל דְּבַרְתִּי מְלִפֵּי צָדֵק",

21 שְׁפָרוּשׁוּ: "עַל דְּבַרְתִּי (פְּקוּדַת) מְלִפֵּי צָדֵק", וְהַיּוֹדֵד יְתַרְהֵי³¹, וּמְבָאֵר ה' צְמַח

22 שְׁזָהוּ עַל-דֶּרֶךְ הַיּוֹדֵד ד' הַיּוֹשְׁבֵי בְּשִׁמְיָם"³², וְעַל-דֶּרֶךְ-זָה הַיּוֹדֵד ד' הַמְּגַבִּיחֵי

23 לְשַׁבְּת"³⁴ שְׁהִיא גַּם-כֵּן נוֹסַפַּת, וְכַדְאִיתָא בְּזֵהֲרָא³⁵, "הַיּוֹשֵׁב מִיְבַעֵי לִיָּהּ, מֵאֵי הַיּוֹשְׁבֵי".

24 וְתַרְזֵן, דְּהַיּוֹדֵד מוֹרָה עַל 'סוּד אַבָּא'. וְהַרְמִזְזֵה שְׁם פְּרָשׁ, כִּי 'חֲקֻמָּה-וּבִינָה עֲלֵאִין' נְרַמְזוּ שְׁנֵיהֶם

25 בְּאוֹת יוֹד בְּמִלּוּאָה כּוּ, וְלִכְן פְּרוּשׁ "הַיּוֹשְׁבֵי בְּשִׁמְיָם" בְּיוֹד יְתַרְהֵי - הוּא, שְׁיִמְשְׁכוּ בְּזַעֲרֵי-

26 אַנְפִּין' הַמְשַׁכַּת מוֹחִין דְּגַדְלוּת מ'חֲכָמָה-וּבִינָה עֲלֵאִין' כּוּ' שְׁבָהֶם מְאִיר 'עֲתִיקָא קְדִישָׁא'. וְעַל-

27 דֶּרֶךְ-זָה יְתַפָּרֵשׁ פְּרוּשׁ "עַל דְּבַרְתִּי", בְּיוֹד יְתַרְהֵי, שְׁתָּאִיר בְּדַבּוּר (בְּחִינַת הַמְלָכוֹת) בְּחִינַת

28 'חֲקֻמָּה-וּבִינָה עֲלֵאִין' כּוּ'. חֲקֻמָּה-וּבִינָה עֲלֵאִין' כּוּ'.

ב. ב. (30) ראה אוה"ת בא ח"ח ע' ב'תתמט. (31) פירש"י עה"פ. (32) שם ס"ע תכט (ס"ה). (33) תהלים קכג, א. (34) שם קיג, ה. וראה אוה"ת ויחי שצו, ב. (35) ח"ג רסה, סע"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ה) וְזֶה גַם פְּלִלוֹת עֲנִין הַתּוֹכֵן הַכְּלִילִי שֶׁל "סְמוּכִים לְעַד" גּוֹ',
 2 כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לְעֵיל שֶׁהוּא עֲנִין הַסְּמִיכָה וְהַעֲזָר תְּמִיכָה בְּמוֹבָן
 3 שֶׁל תּוֹסֶפֶת הָאָרֶה וְהַשְּׁפָעָה לְבַחֲיַנַּת הַמְּלָכוֹת, שְׁבוּזְמָן הַגְּלוּת הִיא
 4 בַּחֲנִינַת הַמְּלָכוֹת שֶׁבָּהּ הִיא כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל, כְּאִמּוֹר בַּחֲחִילַת הַמֵּאמֵר, בְּכַחֲנִינַת
 5 נְפִילָה, וְהַסְּמִיכָה וְהַעֲזָרָה הִיא
 6 עַל-יְדֵי-זֶה שֶׁמִּמְשִׁיכִים בָּהּ
 7 בַּסְּפִירַת הַמְּלָכוֹת מִמְּקוֹם גְּבוּהָ
 8 מֵאֵד נַעֲלָה כּוֹ', עַד לְבַחֲנִינַת
 9 הַס', שֶׁהוּא בַּחֲנִינַת הַמְּקִיף
 10 הַרְחוֹק שֶׁלֹּא זֶה בְּלִבֵּר שְׂאִינוֹ מִתְּלַבֵּשׁ
 11 בַּפְּנִימִיּוֹת (שְׂבוּזָה הוּא דוּמָה לְמִקִּיף
 12 הַקְּרוּב) אֲלֵא יִתִּירָה מוֹו שְׂאִין לֹו
 13 אֲפִילוֹ אַחֲזִיזָה בַּפְּנִימִיּוֹת כּוֹ'
 14 כְּמִבּוֹאֵר בַּחֲחִילַת הַמֵּאמֵר. וּבְכִלְלוֹת
 15 הָאוֹר שְׁעֵלְיוֹ מְדוּבָר כִּאֵן הַרְיִ זֶה
 16 הַגְּלוּי דְלַעֲתִיד-לְבֹא, הָאֵלוֹקוֹת
 17 שֶׁתֵּאִיר בְּעוֹלָם בִּימוֹת הַמְּשִׁיחַ וְכְמוֹ
 18 שֶׁנִּתְבָּאָר לְעֵיל שֶׁ"לְעַד"
 19 שֶׁהוּא לְשׁוֹן עֲדִי תַכְשִׁיט
 20 וְקְשׁוּט, הוּא עֲנִין הַתַּעֲנוּג
 21 שִׁיתְגַּלָּה לְעַתִּיד-לְבֹא (שְׂזָהוּ
 22 גַם עֲנִינוֹ שֶׁל יוֹם הַשְּׁבֵת שְׁעֵלְיוֹ
 23 נִאֲמַר וְקִרְאָת לִשְׁבַת עוֹנֵג, וּבְפָרְט
 24 בְּשַׁעֲה שֶׁבָּהּ נִאֲמַר הַמֵּאמֵר, זְמַן מִנְחַת
 25 שְׁבַת בְּרַעְיוֹן דְרַעְיוֹן³⁶ מְבֹאֵר
 26 בְּזוּהַר שֶׁבִשְׁבַת עֲצֻמָּה הַזְּמַן הַנִּעְלָה
 27 בְּיִתְרָה הוּא זְמַן הַמִּנְחָה הַנִּקְרָא רַעְוֹא
 28 דְרַעְוִין, רַצוֹן הַרְצוּנוֹת. וְכִלְלוֹת הַעֲנִינִין
 29 הוּא שֶׁלְכַל בַּחֲנִינָה בְּסִדֵּר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת
 30 קִדְם רַצוֹן לְהַתְּהוּוֹת בַּחֲנִינָה זֶה (בַּחֲנִינָה
 31 תְּכַר), וּבִרְאִישִׁית כֹּל הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת יֵשׁ
 32 רַצוֹן כְּלָלִי (כְּתֵר כְּלָלִי, הַנִּקְרָא "אֵדָם"
 33 קְדָמוֹן) שֶׁהוּא הַרְצוֹן לְכֹל הַרְצוּנוֹת
 34 וְכֹל הַבַּחֲנִינּוֹת כְּלוּלוֹת בּוֹ בְּהַשְׁוֵאָה
 35 אַחֲתָהּ. וְזֶהוּ גַם מַה שֶׁתְּבוּב³⁷
 36 בַּחֲחִילַת פֶּרֶק ק"י בַּחֲהִלִּים שְׂבוּ
 37 עֹסְקִינֵן נְאֻם הַרְיִ לְאֵדְנִי שֶׁב
 38 לִימִינִי גּוֹ', שְׁנוֹסָף עַל
 39 הַפְּרוּשִׁים הַנִּלְשָׁאִי שֶׁהַכּוּנָה

1 (ו) וְכָל זֶה תְּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוֹ וְעַבְדוֹתָנוּ כֹּל זְמַן
 2 מִשְׁפָּח³⁸ וּפְרוּשׁ זֶה מִתְּאִים לְאִמּוֹר שֶׁהַמְּשַׁכָּה בַּסְּפִירַת הַמְּלָכוֹת (עַל יְדֵי
 3 תּוֹרָה וּמִצְוֹת) בּוֹמֵן הוּא, כְּשֶׁהִיא נּוֹפֶלֶת, הִיא מֵהַאִין-סוֹף בְּדִרְגָּה שֶׁתֵּאִיר
 4 לְעַתִּיד לְבֹא, בִּימוֹת הַמְּשִׁיחַ.
 5 (ה) וְזֶהוּ גַם פְּלִלוֹת עֲנִין "סְמוּכִים לְעַד" גּוֹ',
 6 כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לְעֵיל שֶׁהוּא עֲנִין
 7 הַסְּמִיכָה וְהַעֲזָר לְבַחֲנִינַת הַמְּלָכוֹת, שְׁבוּזְמָן הַגְּלוּת
 8 הִיא בְּכַחֲנִינַת נְפִילָה, עַל-יְדֵי-זֶה שֶׁמִּמְשִׁיכִים בָּהּ
 9 מִמְּקוֹם גְּבוּהָ מֵאֵד נַעֲלָה כּוֹ', עַד לְבַחֲנִינַת הַס',
 10 שֶׁהוּא בַּחֲנִינַת הַמְּקִיף הַרְחוֹק שְׂאִין לוֹ אַחֲזִיזָה
 11 בַּפְּנִימִיּוֹת כּוֹ'. וּבְכִלְלוֹת הַרְיִ זֶה הַגְּלוּי דְלַעֲתִיד-
 12 לְבֹא, וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לְעֵיל שֶׁ"לְעַד" שֶׁהוּא לְשׁוֹן
 13 עֲדִי וְקְשׁוּט, הוּא עֲנִין הַתַּעֲנוּג שִׁיתְגַּלָּה לְעַתִּיד-
 14 לְבֹא (שְׂזָהוּ גַם עֲנִינוֹ שֶׁל יוֹם הַשְּׁבֵת, וּבְפָרְט
 15 בְּרַעְיוֹן דְרַעְיוֹן³⁶). וְזֶהוּ גַם מַה שֶׁתְּבוּב³⁷ נְאֻם
 16 הַרְיִ לְאֵדְנִי שֶׁב לִימִינִי גּוֹ', שְׁנוֹסָף עַל הַפְּרוּשִׁים
 17 הַנִּלְשָׁאִי עַל אַבְרָהָם וְדוֹד, לְשָׁנוּ גַם הַפְּרוּשׁ
 18 שֶׁקָּאִי עַל מְשִׁיחַ³⁸.

(36) ראה המשך תרס"ו ע' תקמו ואילך. (37) תהלים קי, א. (38) פ"י הספורנו – הובא ביהל אור שם ע' תכה (ס"ב). וראה גם שם ס"ד (ושם ע' תל (ס"ה)). (39) ראה תניא רפ"ז. (40) ראה תנחומא בחוקתי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. (41) ראה מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פכ"ג, יא. תוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב. ועוד. (42) שמו"ר שם. אוה"ת בא ע' ש. ח"ע ב'תתקלו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 גאולה שאחריה יש שוב גלות, הרי אין זו גאולה נצחית ואיננה גאולה שלמה
 2 וְאֵלֹהֵי לְעֵתֵי-דָבָר יִהְיֶה עֲנָנִים
 3 הַלְדָּה בְלִבְדּוֹ, גאולה שאין אחריה
 4 גלות), עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ
 5 ("שֵׁב לִימִינִי", פְּנֵ"ל סְעִיף ה'
 6 שיש מפרשים את כל הפרק על משיח,
 7 וכמוכבא ברשימות הצמח-צדק, הכוונה

8 לפירוש הספורנו שבכותרת הפרק כתב 'זה המזמור חבר המשורר על המשיח'
 9 ועל המילים הללו 'שב לימיני', פירש
 10 'לא תגלה עדיין, אבל תשב לימיני
 11 ומלאכי השרת על שמאלי', וממשיך
 12 ומפרש גם את הפסוקים הבאים על
 13 המשיח), יבֹא וַיִּגְאַלְנוּ פְּקֻרוֹב
 14 מְמֹשׁ.

לְבֹא יִהְיֶה עֲנָנִים הַלְדָּה בְלִבְדּוֹ, עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ
 צְדָקָנוּ ("שֵׁב לִימִינִי", פְּנֵ"ל סְעִיף ה'), יבֹא
 וַיִּגְאַלְנוּ פְּקֻרוֹב מְמֹשׁ.

המשך ביאור למס' קידושין ליום שני עמ' א

1 משיבה הגמרא: חָלַל יוֹכֵתָ, שמותר לבא בקהל ובתו פסולה,
 2 ומוכבא שאין שייכות בין היתר האדם עצמו לבא בקהל לפסול בתו,
 3 וכיון שכן חָרַר הַיָּדוּן, לֹא רָאָה זֶה פְּרָאֵי זֶה – לא סיבת 'יצירה בעבירה'
 4 כמו חלל, גורמת הפסול, ולא סיבת מה שאינו ראוי לבא בקהל
 5 גורמת את הפסול, ולכך יש לומר שהצד הַשְּׂוֹה שָׁבְחָן – המדה
 6 ששוה בשניהם היא הגורמת שבתם פסולה לכהונה, והיא שְׂאִינָן
 7 בְּרוּב קָהָל – שהם חלוקים מרוב הקהל, שזה יצירתו בעבירה וזה
 8 אינו ראוי לבא בקהל, וְבֵתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד פְּסוּלָה לְכַהֲנָה, אִם אֲנִי
 9 אָבִיאתָ אֶת הַיָּדוּן שְׂאִינָנוּ בְּרוּב קָהָל, שבא מטיפה פסולה ולכן בתו
 10 פְּסוּלָה לְכַהֲנָה.
 11 דוחה הגמרא לימוד זה: שכן מִה לְהַצִּיד הַשְּׂוֹה שָׁבְחָן – למדה
 12 המשותפת לשניהם, לחלל ולגר מצרי, שִׁבְחָן שִׁנְיָהֶם פְּסוּלִים אֵת
 13 האשה לכהונה בְּבִיאָתָם, מה שאין כן גר רגיל, לא מצאנו שפוסל
 14 את האשה בביתו. נמצא עד עתה שהגמרא דוחה את הדרכים
 15 ללמוד שבת גר זכר פסולה לכהונה על ידי הצד השווה של חלל
 16 וגר מצרי, כיון ששניהם פוסלים את האשה בביתם, מה שאין כן
 17 בגר רגיל.
 18 הגמרא מבארת כיצד רבי יהודה לומד שבת גר פסולה:
 19 מבארת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר שֶׁבֶת גֵּר פְּסוּלָה לְכַהֲנָה, סוֹבֵר
 20 שֶׁגֵּר רָגִיל נִמְיָ וְגַם כֵּן פְּסוּלָה אֵת האשה בְּבִיאָתָהּ, וּמִיָּתֵי לָהּ – והוא
 21 לומד זאת בלימוד 'בְּמָה הַצֵּד' מִהָאֵי דִּינָא – מאותו לימוד עצמו
 22 שלמד משם שבתו נפסלת לכהונה. וכך הוא הלימוד, מה חלל
 23 שבא מטפה כשירה, פוסל בביתו את האשה, גר שבא מטפה
 24 פסולה לא כל שכן שיפסול בביתו את האשה. ואם תשיב שמה
 25 לחלל שכן יצירתו בעבירה, גר מצרי שאין יצירתו בעבירה יוכיח,
 26 ונלמד מחלל וגר מצרי שאינם ברוב קהל ופוסלים את האשה
 27 בביתם, אף אני אביא גר שאינו ברוב קהל ופוסל את האשה
 28 בביתו. וכיון שכך אפשר ללמוד את דין בת הגר מבת החלל,
 29 ובמה הצד מוחלל וגר מצרי, ואי אפשר לדחות שטעם הפסול בהם
 30 הוא מחמת שביאתם פוסלת את האשה, שהרי לרבי יהודה אף
 31 ביאת גר רגיל פוסלת את האשה.
 32 שנינו במשנה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּשֶׂא גֵיזוּרָתָהּ
 33 כשירה לכהונה גֵּר שֶׁנֶּשֶׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל בֵּתוֹ כשירה לכהונה:
 34 הגמרא מביאה שיטה נוספת בדין בת הגר לכהונה: תִּנְיָא, רַבִּי
 35 שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָי אָמַר, גֵּיזוּרָתָהּ שֶׁהִיא פְּחוּתָהּ מִבֵּית שֶׁלֹּשׁ

36 שְׁנַיִם יוֹם אֶחָד, שלא היתה ראויה לביאה בעודה גויה בַּשָּׂרָה
 37 להינשא לכהונה. שְׁנַאֲמַר במלחמת מדין שאמר משה לאנשי
 38 הצבא הבאים מהמלחמה (במדבר לא יח) 'וְכָל הַטֶּף בְּנֵשִׁים אֲשֶׁר
 39 לֹא יָדְעוּ מִשִּׁכְּבֵי זָכָר הֲחַיִּי לָכֵם'. וְהֵלֵא גַם פִּינְחָס הַכֹּהֵן הָיָה עִמָּהֶם
 40 – בין היוצאים למלחמת מדין, וכיון שאמר זאת משה לכולם גם
 41 פנחס הכהן בכללם, ומוכח שגם הוא יכול לקחת לעצמו לאשה
 42 מהטף שבבנות מדין שאינו ראויות עדיין לביאה. מבררת הגמרא:
 43 וְרַבִּנָּן – התנאים שחולקים על רבי אליעזר בן יעקב במשנה, כיצד
 44 הם יפרשו את הפסוק. מבארת הגמרא: רבנן מפרשים הַחַיִּי לָכֵם
 45 אותן שינשאו לְעַבְדִּים שלכם, וְלִשְׂפָחוֹת.
 46 ונמצא שיש ארבע שיטות בדין בת גרים לכהונה, שלש שיטות
 47 במשנה ואחת בברייתא: א. לרבי יהודה, בת גר זכר פסולה ואפילו
 48 נשא ישראלית. ב. לרבי אליעזר, אם יש צד אחד ישראל מבשר,
 49 אבל גר וגוירת שנישאו, בתם פסולה. ג. לרבי יוסי, אפילו גר
 50 שנשא גוירת בתו כשרה, אבל צריך שתהיה הורתה ולידתה
 51 בקדושה. ד. לרבי שמעון (וברייתא) אפילו גוירת עצמה כשרה,
 52 ובלבד שהתגיירה פחותה מבת שלש, שלא היתה ראויה לביאה
 53 בגיותה.
 54 הגמרא מבארת מניין למדו התנאים את שיטתם: וְכֹזֵבִין – כל
 55 התנאים מִקְרָא אֶחָד דְּרִשׁוּ – מאותו פסוק הם למדו את שיטתם,
 56 שנאמר (יחזקאל מד כב) 'אֲלֵמְנָה וְגוֹיֹשָׁה לֹא יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי
 57 אִם בְּתוּלַת מְזֻרָע בֵּית יִשְׂרָאֵל'. רַבִּי יְהוּדָה קָבַר עַד הָאֵית בֵּל 'זֶרַע'
 58 מִיִּשְׂרָאֵל – עד שיהיה כל עיקר שנקרא זרע, דהיינו הזרע שבא מן
 59 האב, מישראל, ולכן בת גר זכר פסולה, שעיקר הזרע שנוולדה
 60 ממנו אינו מישראל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה קָבַר כִּיּוֹן שֶׁכְּתוּב 'מְזֻרָע'
 61 מִשְׁמַע וְאִפִּילוּ מְקַצֵּת זֶרַע מִיִּשְׂרָאֵל, כגון הזרע של האם, גם אני
 62 מכשירו וקורא עליו 'בְּתוּלַת מְזֻרָע בֵּית יִשְׂרָאֵל', לכן גר שנשא בת
 63 ישראל בתו כשירה. רַבִּי יוֹסִי קָבַר מִי שֶׁנִּזְרָעוּ בְּיִשְׂרָאֵל – שהיתה
 64 הורתה בקדושה לאחר שנתגיירו הוריה, נחשבת לזרע ישראל/
 65 לכך אף בת גר וגוירת כשירה. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָי קָבַר מִי שֶׁנִּזְרָעוּ
 66 בְּתוּלָתָהּ בְּיִשְׂרָאֵל – מי שגדלו ונגמרו בתוליה משבאה לכלל
 67 ישראל, דהיינו שנעשית בת שלש שנים אחרי שהתגיירה. נקראת
 68 'מְזֻרָעַת יִשְׂרָאֵל', ומותרת לכהונה.
 69 אָמַר לִיָּה רַב נַחְמָן לְרַבָּא – רב נחמן שאל את רבא

בס"ד. שיחת ש"פ וירא, כ"ף מרחשון, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

- א. יום הש"ק פרשת וירא חל בשנה זו ביום העשרים לחודש מרחשון, יום הולדת כ"ק אדמו"ר
(מהורש"ב) נ"ע.¹
- וכיון שהענין של שבת פרשת וירא הוא בכל שנה, ואילו שייכותו לכ"ף מרחשון היא רק בקביעות
שנה זו – הרי מובן, שתחילה בא הענין דשבת פרשת וירא, שישנו בכל שנה ושנה, ולאח"כ בא הענין
דכ"ף מרחשון, שקביעותו בש"פ וירא אינה בכל שנה.
- ב. הביאור בענין פרשת וירא, שחלוקה מפרשת לך לך¹ שבה מדובר אודות אברהם אבינו כפי שהי'
קודם המילה, ואילו בפ' וירא מדובר אודות אברהם אבינו לאחרי שכבר קיים מצות מילה² (באופן של
ברית עולם³ בבשר הגוף הגשמי, שעיקרו כשיצא מהסכנה⁴), והקשר עם הענין ד"וירא⁵ אליו ה"י⁶ (ולא
רק "במחזה"⁷, תרגום של ראי⁸), ראיית המהות דאלקות (וכמו החילוק בין "זה" ל"כה"⁹), כיון שע"י

(4) וזהו החידוש במצות מילה – שאף ש"סכנת נפש היא" (תנחומא לך לך טז), מ"מ נצטוונו על זה.

(5) שזהו שמה של הפרשה ע"פ מנהג ישראל (ש"תורה היא" (נסמן בתורת מנחם – התוועדויות חנ"ח ע' 5)), ו"שמא מילתא היא" (נסמן בתורת מנחם ע' 65), ומזה מובן שכל ענינה של הפרשה הוא – "וירא".

(6) וכמדובר פעם (שיחת ש"פ וירא תשכ"ה – לקו"ש ח"ה ע' 91 הערה 36. חכ"ה ע' 72 ואילך) ש"וירא אליו ה'" הו"ע של נבואה***, וכפי שמצינו בדברי הרמב"ם (מו"ג ח"ב פמ"ב) שמביא הפסוק "וירא אליו ה'" בנוגע לענין הנבואה אצל אברהם. (7) שנאמר בפ' לך לך (טו, א) בברית בין הבתרים. – ומה שמצינו במדרש (ב"ר פמ"ד, ו. וש"נ) "עשרה לשונות נקראת נבואה", וביניהם גם "חזון .. במחזה" – הרי עשר הלשונות הם עשר דרגות, ומובן, שדרגת הנבואה ד"במחזה" אינה מגעת לדרגת הנבואה ד"וירא אליו ה'".

(8) ע"ד המבואר בדרושי חסידות (ראה לקו"ת ואתחנן ז, רע"א. ובכ"מ) בפירוש הכתוב (איוב יט, כו) "מבשרי אצחזה אלקה", וכן מבואר בתו"א (משפטים עח, ג) בפירוש הכתוב (משפטים כד, יא) "ויחזו את האלקים".

(9) נסמן בלקו"ש שבפנים ע' 52.

(1) שהם הפרשיות שכל תוכנן מתייחס לאברהם אבינו במיוחד, משא"כ פ' נח, שרק בסופה נזכר אודות אברהם, אבל כללות הפרשה היא בנוגע לנח (וכמדובר וכבר נדפס שעבודתו של נח היתה ענין אחר לגמרי מעבודתו של אברהם (ראה לקו"ש ח"ב ע' 322 ואילך. ח"ג ע' 756 ואילך)), וכן פ' חיי שרה, שגם עניני יצחק* הם עיקריים, והיא בבחי' ממוצע בין (לך לך ו) וירא לתולדות, שעיקרה אודות יצחק.

(2) שהרי "וירא אליו ה'" ה' ב"יום שלישי למילתו", ואז בא הקב"ה "לבקר את החולה"*** (פרש"י ריש פרשתנו).

(3) וכידוע (ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ב ס"ע 269 ואילך. וש"נ) החידוש במצות מילה שהיא באופן של "פעולה נמשכת" (כלשון הידוע), כפי שמוכיחים זאת מדברי הגמרא (מנחות מג, ב) "בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר, אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה, וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתישבה דעתו" – דלכאורה, "למה שמח עלי' יותר מראשו וזרועו וכל גופו"*** שקיים בהם מצות תפילין וציצית וכמה מצות, אלא מילה היא מצוה בכל עת כו'" (שו"ת מהר"ח או"ז ס"א), והיינו, שבכל שאר המצוות נמשכת תמיד (לא פעולת המצוה, שאינה אלא בשעת הפעולה, אלא) רק התוצאה של המצוה (הזיכרון שנעשה בהאבר שבו נתקיימה המצוה), ואילו במצות מילה, נמשכת תמיד גם פעולת המצוה.

(* ולהעיר שגם בנוגע לסיפור אודות השליחות של אליעזר מודגש בדברי רז"ל (פרש"י חיי שרה כד, מב. ועוד) הלשון "יפה שיחתן של עבדי אבות", לשון רבים. לא רק אברהם לבדו.

(**) וגם ענין זה מהוה הוראה – כדברי הגמרא (סוטה יד, א) שצריך "להלך אחר מדותיו של הקב"ה .. הקב"ה ביקר חולים, דכתיב וירא אליו ה' .. אף אתה בקר חולים".

(***) כמבואר בספר חרדים חלוקת כל המצוות ביחס לאברי האדם – מצוות התלויות בידים או בגליס, בלב וכ'.
****) שענינה "רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני" (שמואל"ב כג, ב), היינו, שדבר הוי' נמשך ובא למטה על לשונו – בדוגמת המילה שהיא

"בריתי בבשרכם לברית עולם" (לך לך יג, יג).

1 מצות מילה נתעלה ויצא מגדרי הנבראים (שיכולים להגיע רק עד שרשם ומקורם) ונתאחד לגמרי עם
2 הבורא¹⁰ —

3 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"י ע' 49 ואילך.

4 * * *

5 ג. ידוע הסיפור¹¹ אודות כ"ק אדנ"ע (בעל יום ההולדת דכ"ף מרחשון) שבילדותו שאל את זקנו
6 הצ"צ בנוגע ל"וירא אליו ה'", מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו, ולנו אינו נראה? ויענהו הצ"צ:
7 כשהיודי, או יהודי צדיק (כב' הנוסחאות), בגיל תשעים ותשע שנים, מחליט שעליו למול את עצמו,
8 ראוי הוא שיתגלה אליו הקב"ה.

9 וכיון שפתגם זה נאמר ע"י הצ"צ, נשיא בישראל, וכ"ק מו"ח אדמו"ר, נשיא בישראל בדורות
10 שלאח"ז, חזר על זה וצוה לפרסמו בדפוס¹¹ — הרי זה בודאי שייך לכל הדורות שבנשיאותם, כולל גם
11 דורנו זה כו'¹², ועד לדורו של משיח והוא בכלל.

12 ועוד זאת, שכיון שזהו פתגם שנאמר ע"י נשיא בישראל, שכל ענינו להיות כלי וצינור שעל ידו יתגלה
13 דבר ה', כלשון הכתוב¹³: "גלה סודו אל עבדיו הנביאים" — הרי בודאי שבפתגם זה ישנם כו"כ ענינים,
14 כולל גם עניני סוד, רזין ורזין דרזין וכו'.

15 ובהקדמה — שמצינו גם בנגלה דתורה שאחרונים מדייקים בדברי הראשונים, ובפרט בנוגע לרמב"ם,
16 שמדייקים בלשונו ועי"ז מתרצים כו"כ קושיות כו', אע"פ שאין הכרח לומר שהרמב"ם חשב אודות
17 שאלות אלו ודייק בלשונו כדי לתרצם, ויכול להיות שבזמן הרמב"ם ובזמנים שלפניו לא נתעוררו עדיין
18 שאלות אלו, אלא כיון ש"רוח ה' דיבר בו", נכתבו דבריו בדרך ממילא בתכלית הדיוק כו'¹⁴.

19 וזהו גם הביאור בתוכן דברי ר' הלל מפאריטש¹⁵ בנוגע למאמר דא"ח של הצ"צ, שבשעת אמירת
20 המאמר הרי זה "תורה מסיני", אבל בנוגע ללימוד המאמר לאח"ז, יכול משהו אחר לפרש פירוש נוסף
21 כו' — כיון שבדברי הצ"צ כלולים כו"כ ענינים, ובמילא יש נתינת מקום לפירוש נוסף (שהרי לא היתה
22 כוונתו לשלול ח"ו את הפירוש של הצ"צ, אלא רק שיש מקום ללמוד באופן אחר).

23 ולאלו שמחפשים ראיות קדומות יותר, ולא מסתפקים אפילו בכך שמביאים רא"י מהרמב"ם — הנה¹⁶:
24 על מסכת אבות ישנם ריבוי פירושים שנאמרו ע"י הרמב"ם ורש"י וכל שאר המפרשים במשך כל
25 הדורות — אע"פ שישנו כבר פירוש של תנאים ואמוראים: אבות דר"נ. ולכאורה: איך יכולים רש"י
26 והרמב"ם וכיו"ב לומר פירוש שאינו כמו דברי התנאים והאמוראים שבאבות דר"נ?! והרי ח"ו לומר
27 שאשתמיט מנייהו מ"ש באבות דר"נ!

28 אך הענין יובן ע"פ האמור לעיל — שבמסכת אבות כלולים ריבוי ענינים כו', ומהם ענינים שבזמן
29 התנאים והאמוראים לא עמדו עליהם, ולכן לא יפלא שנאמרו פירושים נוספים בזמנו של רש"י והרמב"ם
30 וכו'.

31 וכן הוא גם בנוגע לפתגם הצ"צ הנ"ל — שאע"פ שזהו ענין שנאמר לאדנ"ע בקטנותו, לפני שהגיע
32 ל"בן עשר שנים למשנה", ואפילו לפני שהגיע ל"בן חמש שנים למקרא"¹⁷, ובמכ"ש לפני שהי' שייך

14 ראה תומים בביאורו לס' תקפו כהן בס"ק קנד בסופו
(הובא בשו"ת צ"צ יו"ד סקע"ו ח"ג בתחלתו (קטז, ב)). וראה גם
תורת מנחם — התועודיות ח"נ ס"ע 198.

15 סה"ש תרצ"ז ע' 165.

16 ראה גם תורת מנחם — התועודיות ח"י ע' 62. וש"נ.

17 אבות ספ"ה.

10 ולא רק כמו תפלה, שאף שענינה העלאה, ונעשה שינוי
בהמטה באופן שמתבטל מציאותו, שלכן אומר "אדניי שפתי
תפתח", מ"מ, אינו מתאחד עדיין עם הבורא.

11 נדפס (בקצרה) ב"היום יום" ט חשון. וראה תורת מנחם
— רשימת היומן ע' רעו. וש"נ.

12 ראה גם תורת מנחם — התועודיות חנ"ז ס"ע 165. וש"נ.

13 עמוס ג, ז.

1 ללימוד הסוד כו', ועל ידו (ע"י שאלתו כו') נתעורר הצ"צ לומר פתגם זה, אעפ"כ, יש בפתגם זה ענינים
2 נעלים גם ע"ד הסוד כו', אע"פ שיתכן שאדנ"ע לא עמד עליהם ("ער האָט דאָס ניט דערנומען") באותה
3 שעה.

4 וע"ד מארז"ל¹⁸ "אע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו", והיינו, שאפילו חבריו של דניאל – חנני' מישאל
5 ועזרי', שהיו בדרגא נעלית ביותר, "לא חזו", ואעפ"כ, "מזלייהו חזו", ועד שענין זה פעל על הגוף
6 הגשמי, ש"חרדה גדולה נפלה עליהם"¹⁹. ועד"ז בנוגע לענינים הנעלים שבפתגם הצ"צ הנ"ל, שגם אם
7 אדנ"ע בקטנותו לא עמד עליהם, "מזלי' חזי".

8 ד. אך צריך להבין בתוכן פתגם הנ"ל:

9 איך אפשר לומר שכשיהודי צדיק בגיל תשעים ותשע שנים מחליט שעליו למול את עצמו ראוי הוא
10 שיתגלה אליו הקב"ה – הרי פעולת המילה לא היתה מצד החלטתו של אברהם, אלא מצד ציווי הקב"ה,
11 ומהו הפלא בכך שאברהם מל את עצמו, בה בשעה שנצטווה ע"י הקב"ה?!

12 וע"ד מ"ש רבינו הזקן באגה"ק²⁰ בנוגע לענין העקדה, ש"העקדה עצמה אינה נחשבת כ"כ לנסיון
13 גדול לערך מעלת א"א ע"ה, בשגם כי ה' דבר בו קח נא את בנך כו', והרי כמה וכמה קדושים שמסרו
14 נפשם על קדושת ה' גם כי לא דבר במ ה'" (ולכן מבאר שהחידוש הוא בכך ש"א"א ע"ה עשה זאת
15 בזריזות נפלאה להראות שמחתו וחפצו כו'"; אבל בנדו"ד אי אפשר לתרץ שהחידוש הוא בענין הזריזות
16 (כו').

17 ובפרטיות יותר – השאלה היא בשתים: (א) מהו החידוש במילת אברהם שבגלל זה ראוי הוא
18 שהקב"ה יתגלה אליו, בה בשעה שהקב"ה בעצמו צווהו על המילה? (ב) איך אפשר לומר שבהיותו בן
19 צ"ט שנה החליט אברהם למול את עצמו, בה בשעה שנצטווה ע"י הקב"ה?

20 וכאן אי אפשר לומר שזהו ענין ע"פ סוד, ע"פ פנימיות התורה, ומזלי' חזי כו' – דכיון שביאור זה
21 נתקבל אצל אדנ"ע (והראי' – שלא הוסיף לשאול ולהקשות) בהיותו ילד לפני גיל חמש, הרי זה צריך
22 להיות מובן בפשטות.

23 ה. והביאור בזה – בפשטות הכתובים:

24 מצינו שלפעמים התעכב אברהם על דברי הקב"ה לשאול כו', וכמו בנוגע לירושת הארץ, ששאל:
25 "במה אדע כי אירשנה"²¹; וכאשר "האמין בה'" מבלי לשאול שאלות, אזי "ויחשבה לו צדקה"²², והיינו,
26 שהעובדה ש"לא שאל .. על זאת", היא ענין וחידוש מיוחד בהנהגת אברהם, שלכן חשבה הקב"ה "לזכות
27 ולצדקה".

28 ולפעמים הבהיר הקב"ה מלכתחילה את הדברים כדי שלא יהי' מקום לשאלות, וכמו בהציווי "לך לך
29 מארצך וגו'"²³, שהקב"ה הוסיף להבהיר "ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך"²⁴, כפירוש רש"י:
30 "לפי שהדרך גורמת .. ממעטת פרי' ורבי' .. הממון .. (ו)השם, לךך .. הבטיחו על הבנים ועל הממון
31 ועל השם".

32 ובהקדים – שלכאורה אינו מובן: גם אם הקב"ה לא הי' מבטיחו כו', בודאי הי' אברהם מקיים ציווי
33 הקב"ה, ובמכ"ש וק"ו מזה שאברהם לקח את יצחק בנו לעקידה – ובשתים: (א) ענין העקידה אינו רק
34 ענין של מיעוט ("ממעטת פרי' ורבי'"), אלא שלילה לגמרי (שהרי אברהם לא ידע כוונת הקב"ה באמרו

(22) שם, ו ובפרש"י.

(23) שם יב, א.

(24) שם, ב.

(18) מגילה ג, א. וש"נ.

(19) דניאל י"ד, ז.

(20) סכ"א.

(21) לך לך טו, ת.

- 1 "והעלהו .. לעולה", ש"לא הי' חפץ הקב"ה לשחטו, אלא להעלהו להר לעשותו עולה" בלבד²⁵), (ב)
 2 ענין העקידה הוא דבר ודאי, ואילו כאן הרי זה רק ספק, שהרי הדרך רק גורמת למעט כו'.
 3 וא"כ, למה הוצרך הקב"ה להבטיחו כו', ואדרבה: מוטב שלא הי' מבטיחו, שאז היתה ניכרת יותר
 4 מעלתו של אברהם שגם ללא הבטחות הרי הוא מקיים ציווי הקב"ה! ?
 5 אך הענין הוא – שלולי זה שהבטיחו כו', יש נתינת מקום לשאלות, והדבר תלוי בבחירתו של אברהם
 6 – אם לקבל את הדברים ללא שאלות, כמו "והאמין בה'", או לשאול על זה, כמו ששאל "במה אדע כי
 7 אירשנה". ולכן הבטיחו הקב"ה מלכתחילה, כדי שלא יהי' מקום לשאלות.
 8 ו. ועפ"ז מובן גם בנוגע לעניננו:
 9 כאשר אברהם הי' בן צ"ט שנה והקב"ה אמר לו "התהלך לפני (במצות מילה) ו(בדבר הזה) תהי'
 10 תמים"²⁶ – היתה צריכה להתעורר אצלו שאלה: היתכן! ? עד עתה עבד עבודתו בשלימות במשך צ"ט
 11 שנות חייו, וכבר עבר כו"כ נסיונות כו', וכבר הי' גם הענין ד"ברית בין הבתרים" כ"ט שנים לפני –
 12 בהיותו בן ע' שנה²⁷; ולפתע אומרים לו שע"י המילה דוקא יהי' "תמים" ! ?
 13 ואעפ"כ, לא שאל אברהם אבינו מאומה על ציווי זה, שהתקבל אצלו בפשיטות, מבלי שהקב"ה יבהיר
 14 את הדבר. ולאידך גיסא, לא מצינו שהקב"ה חשב זאת לזכות ולצדקה (כמו "והאמין בה" ויחשבה לו
 15 צדקה").
 16 ובהכרח לומר, שאברהם מצד עצמו החליט כבר שעדיין לא הגיע לשלימות העבודה, ולכן, כשאמר
 17 לו הקב"ה "התהלך לפני והי' תמים", לא הי' הדבר חידוש אצלו, ולכן לא שאל מאומה, וגם הקב"ה
 18 לא הי' צריך להבהיר מאומה. ובמילא לא שייך לומר על זה "ויחשבה לו צדקה".
 19 ועפ"ז מובן פתגם הצ"צ שכשיהודי בן צ"ט שנה מחליט שעליו למול את עצמו, ראוי הוא שיתגלה
 20 אליו הקב"ה – כיון שאברהם מצד עצמו הגיע למסקנא זו²⁸.
 21 ז. והנה, כיון שהתעוררות לאמירת פתגם זה היתה ע"י (שאלת) כ"ק אדנ"ע, הרי מובן, שענין זה
 22 (הגילוי ד"וירא אליו ה'") שייך במיוחד אליו:
 23 ויובן בהקדם תוספת ביאור בהעילוי ד"וירא אליו ה'" לגבי הענין ד"במחזה" (כנ"ל ס"ב) – שהחילוק
 24 ביניהם הוא בדוגמת החילוק בבחינת עתיק כפי שבאה בהתלבשות בבחי' אריך אנפין, שזהו הענין
 25 ד"במחזה", לגבי ג' ראשין דעתיק כפי שהם מצד עצמם (שאינם מתלבשים בבחי' א"א), שזהו"ע
 26 ד"וירא"; והיינו, שאע"פ שגם בחי' אריך היא למעלה מהשתלשלות וכתר עליהם, הרי זה שייך עדיין
 27 להשתלשלות – שזהו כפי שסדר השתלשלות הוא בבחי' הכתר, משא"כ בחי' עתיק היא למעלה
 28 מהשתלשלות לגמרי, ואינה שייכת כלל להשתלשלות.
 29 וענין זה שייך במיוחד לכ"ק אדנ"ע – ע"פ המסופר בקונטרס "חנוך לנער"²⁹ אודות דברי הצ"צ בנוגע
 30 ללידת אדנ"ע בכ' חשון תרכ"א, "שיש בזה שני כפי"ן, שהוא רומז לכתרא עילאה", שהם ב' המדריגות
 31 שבכתר: אריך (כפי שנאצלים הם בכתר) ועתיק (כפי שהמאציל הוא בכתר).
 32 ויש לומר בדרך אפשר שזהו גם הקשר עם הברית מילה של אדנ"ע בנר ב' דחנוכה³⁰ – כי, החידוש
 33 בנר ב' דחנוכה הוא שבו התחיל הנס בגלוי (משא"כ בנוגע ליום א', יש שאלה מה הי' הנס, מאחר שהיתה
 34 כמות שמן שמספיקה להדליק יום אחד, ככל פרטי התירוצים שנאמרו בזה³¹), וענין זה קשור עם בחי'
 35 עתיק שלמעלה מהשתלשלות.

(29) ע' 8. וראה "היום יום" כ חשון.

(30) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 209 הערה 25. אג"ק חל"ב ע'

צד.

(31) ראה אנציק' תלמודית (כרך טז) ערך חנכה ס"א (ע' רמ).

(25) וירא כב, ב ובפרש"י.

(26) לך לך יז, א (ובפרש"י).

(27) ראה פרש"י בא יב, מ.

(28) ראה גם לקו"ש הנ"ל ס"ב הערה 34.

ח. וענין זה קשור עם תורתו של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע:

ובהקדמה – שאע"פ שאי אפשר לחלק בין המאמרים של רבותינו נשיאינו, הרי ידוע³² פתגם חסידים הראשונים שאדנ"ע הוא הרמב"ם של תורת החסידות, כיון שבמאמרו באים כל הענינים בסדר מסודר כו', כמו בחיבורו של הרמב"ם.

ומזה מובן, שכשם שהרמב"ם כותב בהקדמתו לספרו יד החזקה, ש"אדם קורא בתורה שבכתב תחלה, ואחר כך קורא בזה, וידוע ממנו תורה שבעל פה כולה" – כן הוא גם בנוגע למאמרי אדנ"ע, ששם ישנם כל הענינים בגלוי, ובאופן שבא בהבנה והשגה בחכמה בינה ודעת, ועד שנמשך גם בנוגע לפועל – בעבודת התפלה, הן בנוגע לנפש האלקית והן בנוגע לנפש הבהמית כו', ועד לעבודה ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים"³³ ו"בכל דרכיך דעהו"³⁴ – שעי"ז נשלמת הכוונה דדירה בתחתונים³⁵.

ובודאי מצליחים בכל זה, כיון שזהו רצון הנשיאים, ועד שפועלים הענין ד"ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"³⁶, "נחלה בלי מצרים"³⁷.

וכמבואר באגה"ק של הבעש"ט³⁸, שהמענה על השאלה אימתי קא אתי מר, דא מלכא משיחא, הוא – כשיפוצו מעיינותיך חוצה, שאז יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.

* * *

ט. מאמר (כעין שיחה) ד"ה סמוכים לעד גו'.

* * *

י. בהמשך להמדובר במאמר³⁹ אודות גדלות החסד של אברהם, יש גם פירוש רש"י הקשור עם החסד של אברהם – על הפסוק⁴⁰ "ויגש אברהם וגו'", בנוגע לתפלתו של אברהם להקב"ה שיסיר את הגזירה שנגזרה על סדום ועמורה אדמה צבויים וצוער, באריכות הדיבור כו', שלכן הוצרך להבהיר (וכמ"פ) "הנה נא הואלתי לדבר גו' (ואנכי עפר ואפר)"⁴¹, "אל נא יחר לאדני וגו'"⁴² – שבזה מודגש גדולת החסד של אברהם.

יא. הביאור בפירוש רש"י⁴⁰ "מצינו הגשה למלחמה, ויגש יואב⁴³ וגו'"⁴⁴, הגשה לפיוס, ויגש אליו יהודה⁴⁵, והגשה לתפלה, ויגש אליהו הנביא⁴⁶, ולכל אלה נכנס אברהם, לדבר קשות ולפיוס ולתפלה – דכיון ש"אברהם עודנו עומד לפני ה'"⁴⁷, עכצ"ל ש"ויגש אברהם" היינו הגשה נפשית, שנכנס למצב נפשי חדש⁴⁸, כדי שיוכל "לדבר קשות" – שבזה התחיל; וכיון שהכניסה לדבר קשות מובנת גם ללא התיבות "ויגש אברהם", עכצ"ל, שהוספת תיבות אלו באה ללמדנו שהגשה זו כוללת גם הכניסה "לפיוס ולתפלה" שבהמשך דבריו, שהרי מצינו שהתורה משתמשת בלשון "ויגש" לתאר הכנת האדם לדבר קשות, לפיוס ולתפלה –

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"י ע' 55 ואילך.

רש"י. (32) לקו"ד ח"ב רצו, א. סה"ש תר"ץ ע' 95. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"א ריש ע' 255.

(33) אבות פ"ב מי"ב.

(34) משלי ג, ו.

(35) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(36) ויצא כח, יד.

(37) שבת קיח, סע"א.

(38) כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

(39) פ"ג (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ח ע' 255).

(40) פרשתנו יח, כג.

(41) שם, כז.

(42) שם, ל"ב.

(43) שה"י שר הצבא אצל דוד, ושם מדובר אודות גישה למלחמה (וראה לקו"ש שבפנים הערה 2).

(44) שמואל-ב יו"ד, יג.

(45) ר"פ ויגש.

(46) מלכים-א יח, לו.

(47) פרשתנו שם, כב.

(48) ולא כפי שהתנהג עד עתה עם הקב"ה באופן ד"וה"י תמים" – לקבל כל דבר בתמימות.

* * *

1
2 יב. בנוגע ללימוד ענין באגרת התשובה – אוחזים עתה בהלימוד על גלי האויר בפרק ו', ויש שם
3 ענינים פשוטים שאינם מובנים, ואין איש שם על לב:

4 לאחרי שמבאר בהתחלת הפרק החילוק בין זמן הבית, "שהיו ישראל.. מקבלים חיות.. ע"י נפש
5 האלקית לבדה", לגבי הזמן "שירדו ממדריגתם וגרמו במעשיהם סוד גלות השכינה, כמ"ש⁴⁹ ובפשעכם
6 שולחה אמכם וכו'", שאז יכולים לקבל חיות מהיכלות הסט"א כו' – ממשיך: "והנה יעקב חבל נחלתו
7 כתיב⁵⁰, עד"מ כמו החבל שראשו א' למעלה וראשו השני למטה, אם ימושך אדם בראשו השני, ינענע
8 וימשך אחריו גם ראשו הראשון וכו'".

9 ואינו מובן⁵¹:

10 משמעות הלשון "והנה יעקב חבל נחלתו כתיב" – שכאן מתחיל ענין חדש שלא נאמר לפניו.
11 ולכאורה: כבר נתבאר בפרק ה' הענין ד"יעקב חבל נחלתו", "פי' כמו חבל עד"מ שראשו א' קשור וכו'",
12 וא"כ, לא מתאים הלשון "והנה יעקב חבל נחלתו כתיב", שהוא כמו ענין חדש, אלא הי' צריך להתייחס
13 למשנת"ל בענין יעקב חבל נחלתו?

14 וביותר אינו מובן הלשון "כתיב", היינו, שמתייחס לפסוק להביא ממנו ראי' על ענין החבל – דלכאורה
15 מהו הצורך לחזור למקור הדברים בפסוק, לאחרי שכבר ביאר ענין החבל?

16 ובפרט שגם בחלק ראשון⁵² נאמר "כי יעקב חבל נחלתו, וכמשל המושך בחבל כו'", ושם לא נאמר
17 "כתיב", וא"כ, באגה"ת, חלק שלישי דספר התניא⁵³, בודאי לא הוצרך להוסיף "כתיב"?

18 וכן יש לדייק (כפי שכבר דובר פעם⁵⁴) מ"ש כאן "שראשו א' למעלה וראשו השני למטה", ולא כמ"ש
19 בפ"ה "שראשו א' קשור למעלה וקצהו למטה"?

20 ומזה מובן, שנוסף על משנת"ל מבאר כאן ענין חדש – ש"ראשו השני למטה", ולכן מתחיל כמו ענין
21 חדש: "והנה כו'", ומוסיף "כתיב", כיון שעל ענין חדש זה יש צורך בראי' מהפסוק. וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

22
23 יג. באגרת התשובה כאן מבאר רבינו הזקן ענין חדש ואף הפכי מהקודם, ועפ"ז מובנים כמה שינויים
24 מפרק לפרק.

25 ובקיצור: בפ"ד – מבאר הענין ד"כי חלק ה' עמו". בפ"ה – איך "חלק ה' עמו" נמשך בגוף – שזהו
26 (כסיום הענין דהכתוב – ע"י) שיעקב – חבל נחלתו, סיום וקצה ההמשכה (ולכן קאמר "ראשו כו'
27 וקצהו") מלמעלמ"ט ע"י החבל, ושע"י החטא נכרת ונפסק החבל ואינו מקבל ההשפעה מלמעלה; אבל
28 כאן מחדש שע"י החטא נעשה "ובפשעכם שולחה אמכם" – שממשיכים אלקות בקליפה, והיינו,
29 שמושכים ("מ'שלעפט אריין") את הקב"ה בגלות.

30 אך עפ"ז אינו מובן⁵⁵: כיון שנפסק החבל, איך אפשר לומר שממשיכים אלקות בקליפה – הרי החבל
31 נפסק ואין לו חיבור עם המטה?

(53) לא כמו שער היחוד והאמונה, שיש סברא שהוא חלק
ראשון (ראה הערות ותיקונים לתניא (קצו, ב). וראה גם תורת
מנחם – התוועדויות חנ"ד ע' 90 הערה 197. וש"נ).
(54) לקו"ש ח"ט ע' 216 ואילך.
(55) ראה גם לקו"ש שם ס"ע 215 ואילך.

(49) ישע"י נ, א.
(50) האיזנו לב, ט.
(51) מכאן עד סוסי"ג – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא
(קאָרף) ח"ב ע' קפג ואילך.
(52) פמ"ה.

1 וגם אינו מובן: איך נמשך בקליפה ע"י החבל – הרי ע"י החבל נמשך רק עד היכן שהחבל מגיע,
 2 וכיון שהחבל "ראשו א' קשור למעלה וקצהו למטה" – אצל האדם, אבל לא למטה מהאדם, א"כ, איך
 3 נעשה ע"י החבל המשכת אלקות בקליפות שהם למטה מהאדם, ובמילא למטה מסיום החבל?
 4 בשלמא מ"ש בפ"א ש"ע"י שנדבק הרע בנפשו עושה פגם למעלה. . בלבושים די"ס דעשי" – הרי
 5 זה מובן; אבל איך יכול להיות המשכת אלקות בקליפה?
 6 ועל זה מוסיף בפ"ו ענין חדש – שלכן אומר "והנה", ומסיים "כתיב", שחוזר למקור הדברים בפסוק
 7 (משא"כ בפמ"ה שאינו אומר "כתיב", כיון ששם אינו צריך לשלול ענין וביאור שקדמו) – שהפירוש
 8 בהכתוב "יעקב חבל נחלתו" (כענין בפ"ע והפני מהנ"ל) הוא, שהלמטה, "ראשו (בנוגע לפעולה) השני" פועל
 9 על הראש (בנוגע לחיות) דלמעלה, וממשיך (ועוד ענין חדש) ומוריד כו' (היכלות כו').
 10 והיינו, שגם החלק שלמטה הוא "ראש" בפני עצמו, וגם הוא ממשיך חיות. – החיות נמשכת אמנם
 11 מלמעלה, אבל עי"ז שהחלק שנמצא למטה קשור סוכ"ס עם ראשו העליון, למעלה, במילא נמשך חיות
 12 גם משם, וחיות זה נמשך להקליפות.
 13 ובזה ב' פרטים חדשים: (א) דהחבל ממשיך לאחוריים (לא ככפ"ה – ליעקב), (ב) ירידה למטה מיעקב
 14 חבל, עד תוך היכלות כו' – שלזה מוכרח לתרין: איך אפשר לחבל שתוריד למטה מהחבל? ולזה כופל
 15 "שמשם מקבל כו'", היינו שבאותו ענין יעקב מקבל (למטה מהמשפיע כו').

* * *

17 יד. ה"יינה של תורה", בנוגע להלימוד מאברהם, שבענין של הצלת נפשות⁵⁶, לא עשה חשבונות⁵⁷,
 18 אלא נכנס מיד לדבר קשות כלפי הקב"ה, היפך טבעו במדת החסד – נכלל בשיחה המוגהת דלעיל סי"א.
 19 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א):
 20 וכמסופר בזהר⁵⁸ שרשב"י פגש מלאך שאמר לו שהולך להחריב את העולם בגלל שאין שלושים
 21 צדיקים בדור, ואמר לו רשב"י: לך לפני הקב"ה ואמור לו שבר יוחאי נמצא בעולם (ולא יניח זאת כו'),
 22 וגם לאחרי שהקב"ה אמר למלאך אל תשים לב לבר יוחאי, אמר רשב"י למלאך: אם לא תלך עוה"פ
 23 לפני הקב"ה, אגזור עליך שלא תעלה השמימה כו', וכשתעלה לפני הקב"ה אמור לו: אם אין שלושים
 24 צדיקים בעולם [ומקשר זאת עם מ"ש⁵⁹ "ואברהם הי' יהי' גו'", "יהי" בגימטריא שלושים], יספיקו
 25 עשרים וכו', ועד שיספיקו שנים – רשב"י ור' אלעזר בנו, ואם אין אפילו שנים – ישנו אחד, דכתיב⁶⁰
 26 "וצדיק יסוד עולם". ומסיים: "זכאה חולקך ר"ש דקב"ה גזר לעילא ואת מבטל לתתא, בודאי עלך אתמר
 27 רצון⁶¹ יראיו יעשה".
 28 ובסופו של דבר – נעשה גם הקב"ה מרוצה מזה, באופן ד"נחת רוח לפני שאמרת ונעשה רצוני⁶²,
 29 ועד שקבעו בתורה, לשון הוראה⁶³ – הוראה לכל אחד מישראל.
 30 וכיון ש"מעשה אבות סימן לבנים"⁶⁴, צריכה להיות כן הנהגת כל אחד מישראל, שכאשר צריך להציל

(60) משלי י"ד, כה.

(61) תהלים קמה, יט.

(62) תו"כ ופרש"י ויקרא א, ט. ספרי ופרש"י פינחס כח, ח.

ועוד.

(63) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם

הרד"ק). זח"ג נג, ב.

(64) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב,

ו. ועוד.

(56) קודם מ"ת – בנוגע לכל בני-אדם בשוה; ולאחר מ"ת,

ש"בחר בנו מכל העמים", באופן ד"ונפלינו" (תשא לג, טז) – בעיקר בנוגע לבני".

(57) כולל גם – שלא להתחשב עם ב"ד של מטה או ב"ד של מעלה, ככנרוד, שנאמר (פרשתנו יט, כד) "וה' המטיר על סדום גו'", "הוא ובית דינו" (פרש"י) – הנה על זה אומר יהודי שאין רצונו להתעסק עם ב"ד של מעלה, אלא עם הקב"ה בעצמו.

(58) ח"א רנה, א. ז"ח פרשתנו (כו, ב"ג).

(59) פרשתנו יח, יח.

1 יהודי או להמליץ טוב עליו, לא די להתחיל בדברי פיוס כו' (כפי שהיצה"ר – "דער קלוגניקער" – מנסה
2 לטעון). אלא יש להתחיל מיד לדבר קשות מתוך "שטורעם", ועי"ז מצליחים לפעול כו', ועד שמצילים
3 את העולם כולו.

4 וכאמור, שכל זה נעשה באופן של "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני".

המשך ביאור למס' קידושין ליום שלישי עמ' 1

1 ומבאר הברייטא, שהכוונה שמביא ראיה על הבנים הגדולים
2 שאינם כרוכים אחריה, ואז אין צריך להביא ראיה על הבנים
3 הקטנים שכרוכים אחריה.
4 ומפרשת הברייטא, בפה דברים אמורים שלא צריך להביא ראיה
5 על הבנים הקטנים, דווקא באופן שהוא אומר שנשא רק אשה אחת
6 במדינת הים. אבל באופן שנשא במדינת הים נשתי נשים ואחת מהן
7 מתה, והוא אומר שהבנים הללו הם בני האשה החיה, מביא ראיה

8 על האשה ועל הנשים בין על הגדולים ובין על הקטנים, ואף
9 שהקטנים כרוכים אחריה, אנו חוששים שמא הם בני האשה
10 השניה, ואחר שאמם מתה, האשה השניה גידלה אותם, ולכן הם
11 כרוכים אחריה.
12 הגמרא מבארת, שהחוקה שהקטנים כרוכים אחרי אמם אינה
13 מועילה לכל הדברים: אמר ריש לקיש,

המשך ביאור למס' קידושין ליום חמישי עמ' א

1 מָטָא לְפָלְגָא דְרֵנָא – כשהגיע לאמצע הסולם, איפשהו – פוסק
2 רגליו לעמוד על מקומו כדי להתגבר על יצרו, ורָמָא קָלָא – הרים
3 קולו וצעק נורא בי עצמם – פרצה אש בביתו של עמרם, כדי
4 שיבואו בני השכונה לכבות את הדליקה, ומחמת הבושה לא
5 יעבור את העבירה. לשמע זעקותיו אָתוּ רַבְּנָן – הגיעו חכמים
6 לביתו כדי לכבות את הדליקה, וכשראו שאין שם אש הבינו
7 שקרא להם כדי להינצל מהעבירה. אָמְרוּ לִיה רבנן, בְּפִשְׁתֵּינָן –
8 ביישת אותנו, שיאמרו שתלמידי חכמים מתאווים לעבירה. אָמַר
9 לְהו רב עמרם לחכמים, מוֹטְב תִּיפְסֹפוּ בִי עַמְרָם בְּעֵלְמָא הֲדִין –
10 עדיף שתביישו בעולם הזה, ולא תיפספו מיניה לעלמא דְאָתִי –
11 ולא תעברו עבירה ותתביישו בעולם הבא. לאחר מכן, כשראה רב
12 עמרם עד היכן צדיק כמדהו יכול להגיע, אֲשַׁבְּעִיה – השביע רב
13 עמרם את היצר הרע דִּינְפִשְׁפּוּ מִיְנִיה – שיצא ממנו. נִפְק מִיְנִיה – יצא
14 ממנו היצר הרע, והיה נראה כי עֲמוּדָא דְנוּרָא – כעמוד אש. אָמַר
15 לִיה רב עמרם ליצר הרע, הוּי – ראה, דְאָתִי נורא וְאֵנָּא בִישְׁרָא –
16 אתה אש ואני בשר, ואף על פי שהדרך היא שהאש שורפת את
17 הבשר אֵנָּא עֲדִיפְנָא מִיָּד – אני עדיף ממך, שניצחתי אותך
18 והתגברתי עליך.
19 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: רבי מאיר הוה מתלוצץ
20 בְּעוֹבְרֵי עֲבִירָה, והיה אומר שאם היו רוצים להתגבר על היצר היו
21 מצליחים. יוֹמָא חד – יום אחד אִידְמֵי לִיה שָׁמֹן בְּאִיתְתָּא – נדמה לו
22 השטן כאשה העומדת בְּהָךְ גִּיסָא דְנְהָרָא – מעברו השני של הנהר,
23 ולא הוה מְבָרָא – ולא היתה שם ספינה לעבור את הנהר. נִקְמַ
24 מְצָרָא וְקָא עֲבָר – אחו רבי מאיר בחבל שהיה מתוח משני צידי
25 הנהר והתחיל לעבור את הנהר, כדי להגיע למה שהיה נראה לו
26 כאשה. בִּי מָטָא פְּלָגָא מְצָרָא – כאשר הגיע לחצי הנהר שָׁבְקִיה –
27 עזבו היצר וכבר לא התאוה לעבירה. אָמַר השטן לרבי מאיר, אִי
28 לֹא דְקָא מְכַרְוֵי בְּרַקְעֵינָא – אם לא היו מכריזים ברקיע הַזֶּהרִי בְּרַבִּי
29 מְאִיר וְתוֹרְתוֹ, לא הייתי עוזב אותך וְשׁוֹיְתִיה לְדָמָךְ תְּרַתִּי מְעִי –
30 הייתי גורם שתהיה שוה כשתי מעות כסף, כלומר שהייתי מצליח
31 להכשיל אותך בעבירה ולא היית שוה כמעלתך היום.

32 הגמרא מביאה מעשה דומה שהיה עם רבי עקיבא: רבי עקיבא הוה
33 מתלוצץ בְּעוֹבְרֵי עֲבִירָה, והיה אומר שאם היו רוצים להתגבר על
34 היצר היו מצליחים. יוֹמָא חד אִידְמֵי לִיה שָׁמֹן בְּאִיתְתָּא בְּרִישׁ דִּיקְלָא
35 – כאשה שנמצאת בראש הדקל, נִקְמִיה לְדִיקְלָא – אחו רבי עקיבא
36 בדקל וְקָסְלִיק וְאִוִיל – והחל לעלות לראש הדקל, כדי להגיע למה
37 שהיה נראה לו כאשה. בִּי מָטָא פְּלָגִיה דִּיקְלָא – כאשר הגיע
38 לחצי הדקל, שָׁבְקִיה – עזבו היצר וכבר לא התאוה לעבירה. אָמַר
39 השטן לרבי עקיבא, אִי לֹא דְמְכַרְוֵי בְּרַקְעֵינָא – אם לא היו מכריזים
40 ברקיע הַזֶּהרִי בְּרַבִּי עֲקִיבָא וְתוֹרְתוֹ, לא הייתי עוזב אותך וְשׁוֹיְתִיה
41 לְדָמָךְ תְּרַתִּי מְעִי – הייתי גורם שתהיה שוה כשתי מעות כסף,
42 כלומר שהייתי מצליח להכשיל אותך בעבירה ולא היית שוה
43 כמעלתך היום.
44 הגמרא מביאה מעשים נוספים של התגרות השטן באמוראים:
45 פְּלִימוּ –שם אמורא הוה רגיל לְמִימַר כָּל יוֹמָא – היה רגיל לומר
46 בכל יום גִּירָא בְּעִינֵיה דְשָׁמֹן – יבואו חיצים בעיני השטן ויבטלוהו,
47 והיה אומר זאת כדי לדחותו מעליו. יוֹמָא חד מְעִלֵי יוֹמָא דְכִיפּוּרִי
48 הוה – בערב יום הכיפורים, אִידְמֵי לִיה – נגלה השטן לפלימו בְּעִינֵי
49 – כדמות עני. אָתָּא קָרָא אֲבָבָא – קרא העני בפתח וביקש צדקה,
50 אִפִּיקוּ לִיה רִיפְתָּא – הוציאו לו בני הבית לחם לאכול. אָמַר לִיה
51 השטן לפלימו, יוֹמָא בִּי הָאִידְנָא – יום חשוב כמו היום שהוא ערב
52 יום הכיפורים, כוּלִי עֵלְמָא נוֹאִי וְאֵנָּא אֲבָרָא – כולם אוכלים בתוך
53 הבית ורק אני אוכל בחוץ. עִילִיָה – הכניסו פלימו לביתו וְקָרִיבו
54 לִיה רִיפְתָּא – והניחו לפניו לחם לאכול, אבל לא הושיבוהו עם כל
55 בני הבית אלא לבדו. אָמַר לִיה השטן לפלימו, יוֹמָא בִּי הָאִידְנָא –
56 יום חשוב כמו היום, כוּלִי עֵלְמָא אֲתָבָא וְאֵנָּא לְחוּדָא – כולם
57 יושבים ליד השולחן ואני לבדי. אֲתִיָּהוּ, אֲתִיָּהוּ אֲתָבָא –
58 הביאוהו והושיבוהו על יד השולחן. הוה יָתִיב – היה השטן יושב
59 מִלָּא נִפְשִׁיה שִׁיחָנָא וְכִיבֵי עֵלִיה – וממלא את עצמו בשחץ ופצעים,
60 וְהוה קַעֲבִיד בִּיה מִלֵּי דְמָאִים – והיה מתעסק בפצעים באופן מאוס.
61 אָמְרוּ לִיה בני הבית לשטן.

לקוטי שיחות

כ' מרחשון

כרך טו

ב.

תורה ומצוות – אין סוף וסוף

את הענין של "תלמידי חכמים אין להם מנוחה..." מסביר האריז"ל ב"ליקוטי הש"ס": "כי בעולם שלאחר המיתה תלמידי חכמים עוסקים בתורה עולין מדריגה למדריגה ומישיבה לישיבה... כי כמו שה' יתברך אין לו סוף, כך תורתו אין לה סוף".

לפי זה מובן הטעם לגירסא "תלמידי חכמים אין להם מנוחה..." – כי רק התורה, או בביטוי הידוע – ה"חפצא" של מצות תלמוד תורה – הוא בבחינת "אין לה סוף"⁶, ולכן אין מנוחה וסוף גם לעליותיהם של ה"גברא" של מצות תלמוד תורה – תלמידי החכמים העוסקים בתורה. לעומת זאת המצוות, למרות שגם הן ציוויים של הקדוש-ברוך-הוא שהוא אין סוף, בכל זאת הן עצמן מוגבלות⁷, ואדרבה: צריכה להיות הגבלה – הן בכלל המצוות, שעליהן אנו מצווים "לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו", "לא תוסיפו ולא תגרעו"⁸ (לעומת מצות תלמוד תורה,

א.

שתי הגירסאות בסוף מסכת ברכות ומסכת מועד קטן במאמר חז"ל בסוף מסכת ברכות (וכן בסוף מסכת מועד קטן¹) ישנן שתי גירסאות: א) "תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא..."², ב) "צדיקים אין להם מנוחה..." (גירסא זו² מובאת בכמה מקומות³).

ויש לומר, שההבדל בלשונן של הגירסאות מבטא הבדל בתוכן: לפי הגירסא "תלמידי חכמים אין להם מנוחה..." מדובר במאמר חז"ל זה אודות המעלה המיוחדת הקיימת רק בלימוד התורה "תלמידי חכמים" – כדלהלן. ואילו לפי הגירסא "צדיקים אין להם מנוחה..." אין מדובר כאן אודות המעלה המיוחדת שבלימוד התורה, כי התואר "צדיק" כולל⁴ גם "מארי עובדין טבין"⁵ (=בעלי מעשים טובים), אשר אינם תלמידי חכמים.

יש להבין את ההסבר להבדל בין שתי השיטות.

בהשגת התורה) "מ"ש בלקוטי הש"ס להאריז"ל על מארז"ל צדיקים אין להם מנוחה כו" (ולא הגירסא "ת"ח")

– הרי צדיק במרז"ל (ולא רק בתושב"כ) – ישנו במובן הכי רחב (וכמו רשע או צדיק לא קאמר – נדה טז, ב. וראה תניא פ"א דשולל רק רשע בדין), כולל גם בע"ת, ת"ח וכו' ועד במובנו הכי מצומצם – רק אלה שעבודתם במדת היסוד (תניא פ"ד מתיקונים – בהקדמה. וראה זח"ג קט, ב.). – אבל בשום מקום אין לפרשו שפי' (רק ת"ח ו)לא מארי עובדין טבין.

ולהעיר מר"פ חלק: כל ישראל כו' שנאמר ועמך כולם צדיקים כו' חוץ כו'. רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ה. פהמ"ש שם סוף ההקדמה.

(6) כמש"נ (איוב יא, ט): ארוכה מארץ מדה גו'.

(7) אגה"ק ס"ו. ד"ה השקיפה תרפ"ט פ"ב ואילך (נדפס בסה"מ הישית"ע ע' 272 ואילך). ובכ"מ.

(8) ראה יג, א. ואתחנן ד, ב. רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. ממרים פ"ב ה"ט. סהמ"צ להרמב"ם ל"ת שי"ג שי"ד. – ולא הביא הרמב"ם כלל קרא הקודמו דאתחנן. וכ"כ באגה"ק סכ"ט (קנ, א). וראה רמב"ן עה"ת שפי' כן (ד"בדא לעשות מצוה בפ"ע כו' עובר בלאו") בקרא דפ' ואתחנן. וממשיך שם הדוספת מצוה "היא בכלל לא תוסיף עליו" – קרא דראה. והוא דלא כמש"כ בפסקתא זוטרתא שם ובאדרת אלי' דקרא דפ' ואתחנן

(* יום הולדת* כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע – בשנת תרכ"א. תולדותיו בפרטיות – ראה "חנוך לנער".

וראה רשימת כ"ק אדמו"ר (מהור"י) נ"ע מ' כ"ף מרחשון תש"ה (נעתקה בלקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 191): "בחלומי ראיתי את הוד כ"ק אדמו"ר כו' ואמר במעל"ע זה שנתמלאו פ"ד שנים לירידת נשמתו... וכפי הסדר הנה כל א' מכ"ק רבותינו ואבותינו הק' יאמר דרוש על פסוק דקאפיטל פ"ד". וזוה מוכח שהעליות כו' שביום הולדת ישנן גם לאחר ההסתלקות (לקו"ש שם. ועד"ז שם ע' 285).

שיחה זו נדפסה בלה"ק בלקו"ש ח"ד ע' 179 ואילך. וכאן היא בשינויים והוספות.

(1) בטעם השינויים בין מס' ברכות ומס' מו"ק – ראה לקו"ש ח"ד ע' 173 ואילך.

(2) ש"לה' בהקדמה (יז, א). עמק המלך שער הדיקנא פ"ח (סא, ג). ונוד.

(3) אוה"ת ואתחנן ע' ס"ז. המשך תרס"ו ע' יב.

(4) ראה נדה טז, ב. ובכו"כ מקומות. רמב"ם הל' תשובה רפ"ג.

(5) ד"עיקר פי' צדיק נק' כן מי שמקיים המצות" (לקו"ת מסעי צא, א. שה"ש טז, ג).

ואף שבתו"א צח, ב' מביא (בהמשך להמבואר שם ע"ד העליות

(* בענין יום הולדת – ראה לקו"ש ח"ד ע' 86 בשוה"ג להערה 1 ובנסמן שם.

שגם במצוות יש ענין של בלי גבול, כי אילו הן היו רק בדרגה של גבול, כיצד ייתכן שידחו את תלמוד תורה, שהוא בלי גבול?¹⁴

אך לאמיתו של דבר אין זו הוכחה לכך שגם המצוות הן בבחינת בלי גבול, כי ההלכה "מבטלין תלמוד תורה מפני מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים" אינה מצד מעלת המצוות, אלא כיון שעל ידי פגם בקיום המצוות נפגם גם לימוד התורה, כדלהלן.

ו.

לימוד התורה בלא קיום מצוות אינו מושלם

בענין ההלכה המוזכרת לעיל אומר אדמו"ר הזקן¹⁵: "פסיק תלמודו ויעשה המצוה... כי זה כל האדם, כמו שאמר¹⁶ חכמים תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות ונוח לו¹⁷..."

מכך שלאחר שאדמו"ר הזקן מציין¹⁸ את הטעם החיובי (לפסק "פסיק תלמודו ויעשה המצוה"), שהוא "כי זה כל האדם" לקיים את המצוות, הוא מוסיף: ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות" (כלומר, ללא קיום המצוות גם לימוד התורה אינו כראוי) – מובן, שהטעם "כי זה כל האדם" אינו מספיק כדי שהמצוה תדחה תלמוד תורה. שהרי אמנם, קיום המצוות הוא "כל האדם", אך בכל זאת, בהיותו דבר מוגבל, אין הוא יכול לדחות את התורה, שהיא בלי גבול. לפיכך מוסיף אדמו"ר הזקן: "ואם אינו עושה כן, נמצא שלמד שלא לעשות".

כלומר, קיום המצוות, אשר "זה כל האדם"¹⁹ – האדם כולו כולל כחותיו השכליים – כפי שאמרו חכמים "תכלית" (ה"תכלית" היא גם השלימות) חכמה תשובה ומעשים טובים", ולפי זה, שקיום המצוות הוא התכלית והשלימות של החכמה – תורה – הרי "אם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות", כלומר, הלימוד אינו כראוי.

14) בתניא פל"ז (ט, סע"א. ועד"ז בהל' ת"ת שם כדלקמן בפנים): ומבטלין ת"ת לקיום מצוה מעשית כשא"א לעשותה ע"י אחרים משום כי זה כל האדם ותכלית בריאתו כו' להיות לו ית' דירה בתחתונים כו'. אבל: מכיון שהמעלה שבמצוות שהם "כל האדם" היא רק בנוגע לתכלית בריאת האדם – הרי באם ביחס התורה ומצות עצמן, המצוות הן שלא בסוג מדר' התורה, אין הטעם מספיק שיבטלו ת"ת מפני מצוות, כי אין ידחה (ענין של) בל"ג מפני (ענין של) גבול, ככפנים.

15) הלי' ת"ת שם.

16) ברכות ז', א.

17) ירושלמי פ"ק דברכות (ה"ב), ובבלי ספ"ב דברכות.

18) וכמ"ש בתניא – כנ"ל הערה 14.

19) להעיר שהן בכתוב הנ"ל (קהלת יב, יג) והן בהעתקתו במרו"ל נאמר גם "את האלקים ירא", "תשובה".

1) שחייבת להיות באופן של תוספת בהכנה וכו' – כנאמר
2) בהלכות תלמוד תורה²⁰, והן בכל מצוה בפרט: תפילין –
3) דוקא ארבע פרשיות, ולא חמש וכדומה¹⁰.

4) לכן גם אצל ה"גברא" של המצוות האחרות – מארי
5) עובדין טבין – יש סוף ומנוחה.

6) כלומר, שני האופנים של מנוחה וחוסר מנוחה,
7) מקבילים לשתי הבחינות: גבול, ובלי גבול.

ג.

חובת הגברא בתורה ומצוות

בדומה לכך יש הבדל בין התורה לבין המצוות לגבי אופן חובת האדם בהם – גברא: חובת תלמוד תורה אינה מוגבלת, כדברי הרמב"ם¹¹ "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין...", וכן זמן חובת האדם בכך הוא תמיד¹², ואילו במצוות, יש לכל מצוה הגבלות משלה בזמן קיומה, או מקום מסויים וכדומה.

ד.

גם במצוות יש ענין של בלי גבול

אך לפי זה קשה להבין את הגירסא "צדיקים אין להם מנוחה..."¹³, שבה נכללים גם מארי עובדין טבין, עבודת קיום המצוות, כדלעיל: כיצד ייתכן שגם בעבודה זו, שהיא מוגבלת, יהיה "אין להם מנוחה", ענין של בלי גבול?

הכרחי אפוא לומר, שגם במצוות יש מעלה של בלי גבול, ובכך תוכן הגירסא "צדיקים אין להם מנוחה..."¹⁴.

ה.

מבטלין תלמוד תורה מפני מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים

לכאורה ניתן לומר, שההלכה¹³ "מבטלין תלמוד תורה מפני מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים" מוכיחה

– הוא שלא להוסיף על תרי"ג מצות בכלל, ודפ' ראה שלא להוסיף באותה מצוה גופא. וראה פי' הר"י פערלא לסה"צ דרס"ג מ"ע ה' ומל"ת קמא. מנחת חינוך מצוה תנד. ואכ"מ.

9) לאדה"ז פ"ב ס"ב. וראה זח"א יב, ב: לאפשא לה כו'. ובאג"ק סכ"א (קמא, א) דכל איש ישראל מחוייב לחדש בתורה.

10) ראה ספרי ופרש"י ראה שם. פרש"י ואתחנן שם.

11) הלי' ת"ת פ"א ה"ח. הועתק בשו"ע יו"ד ר"ס רמ"ו. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קנה. ולהעיר מהשינויים בשו"ע מל' הרמב"ם – ואכ"מ.

12) כמ"ש (יהושע א, ח) לא ימוש גו' והגית בו יומם ולילה. ולהעיר מהעונש הכי חמור דכל האפשר לו לעסוק כו' (סנהדרין צט, סע"א. ועיין תו"א מג"א צח, ג).

13) מו"ק ט, סע"א ואילך. רמב"ם הלי' ת"ת פ"ג, ה"ד. הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.

הוא גם לגבי קיום המצוות על ידי ישראל – "גברא": אמנם, חובתה של כל מצוה שונה ומוגבלת בזמן מסויים וכדומה, אך עם זאת מוטלת חובה תמידית על היהודי על קיום המצוות בכללותן, כדברי חז"ל במשנה²⁵: "אני נבראתי לשמש את קוניי" – כל רגע בקיומו של האדם הוא למען התפקיד והתכלית לשמש את קונו, כאמור – "כי זה כל האדם", ועד לדין הנפסק בשולחן ערוך "וכל מעשיך יהיו לשם שמים"²⁶, ו"בכל דרכיך דעהו"²⁷.

ט.

תלמידי חכמים – צדיקים: אין להם מנוחה

לפי כל האמור לעיל מובן ההבדל בין שתי הגירסאות – שתי השיטות: מצד הפרטים המוגבלים שבמצוות, רק "תלמידי חכמים אין להם מנוחה...", אך מצד כללות המצוות – שהן בלי גבול – כל ה"צדיקים (כולל "מארי עובדין טבין") אין להם מנוחה...".

י.

משמעות הביטוי "עולם הבא" שונה לפי שתי השיטות אך עדיין דרוש הסבר בענין זה: במקום אחר²⁸ מוסבר, שהטעם לכך ש"תלמידי חכמים אין להם מנוחה... ולא בעולם הבא" הוא כפי שאומר האריז"ל ב"לקוטי הש"ס": "וזה סוד יצא אדם לפעלו"²⁹, רצה לומר לעסוק בתורה במה שפעל בעולם הזה...". ולכן רק "תלמידי חכמים אין להם מנוחה... בעולם הבא", כי בגן-עדן, ששם ה"אדם" "יוצא" מהעולם הזה קיימת רק בחינת "פעלו" בעיסוק בתורה³⁰, ולא פעולתו בקיום המצוות³¹.

לפי זה אין מובנת הגירסא "צדיקים...": אמנם, גם בקיום המצוות יש עליה ללא סוף, כי גם בהן יש ענין של אינסופיות, אך כיצד אפשר לומר ש"צדיקים אין להם מנוחה... בעולם הבא" מפני ש"יצא אדם לפעלו בעולם הבא" – והרי בגן-עדן אינו קיים "פעלו" של קיום המצוות?

(23) המשך תרס"ו ע' סח. תרכ. ד"ה לסרבה המשרה הש"ת פ"ג (סה"מ קונט' ח"ב תלה, ב).
 (24) סוכה כה, א.
 (25) ראה המשך תרס"ו שם ע' תקכ. ולהעיר מפיה"מ להרמב"ם אבות רפ"ב. לקר"ש [המתורגם] ח"ד ע' 121 ואילך (ובהערה 2 שם).
 (26) סיום מס' קידושין.
 (27) אבות פ"ב מ"ב.
 (28) משלי ג, ו. רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א.
 (29) ראה לקר"ש ח"ד שם ס"ע 174 ואילך. וש"נ.
 (30) תהלים קד, כג.
 (31) ראה אגה"ק סי"ז. לקר"ת ואתחנן ו, ב ואילך. סהמ"צ להצ"צ טו, ב. ובכ"מ.

ז.

המצוות – "גבול" ו"בלי גבול"

ויש לומר, שההסבר לכך הוא: במצוות¹⁹ ישנם שני ענינים²⁰ – כפי שרואים מנוסח ברכות המצוות: החלק הזה לכולן "אשר קדשנו במצוותינו", והחלק המיוחד לכל אחת "וצונו מצוה פלונית", וכדומה: א) לכל מצוה יש פרטים מסויימים המבדילים בינה ובין המצוות האחרות, ומצד הגבלות אלו המצוות הן בבחינת גבול. ב) הצד הזה בכל המצוות, אשר בגללו המצוות הן בבחינת בלי גבול.

כלומר, בפרטים השונים של כל מצוה, המבדילים מצוה אחת מן השאר, מתבטאת ההגבלה הקיימת במצוות. ואילו מצד הנקודה המשותפת של כל המצוות, אשר כולן מלשון "ציווי" – כלומר, רצון הקדוש-ברוך-הוא הקיים בשווה בכל המצוות, כי רצון ה' אשר במצוות נעלה מהגבלותיהן, כמאמר חז"ל²¹ "לא תהא יושב ושוקל מצוותיה של תורה... קלה שבקלות... וחמורה שבחמורות..." – מצד נקודה כללית זו המצוות הן בלי גבול.

יותר מכך: ידוע²² ש"עוסק במצוה פטור מן המצוה"²³, כי כל המצוות כלולות זו בזו, כך שכאשר מקיימים מצוה אחת, הרי זה כאילו מקיימים בו זמנית את כל שאר המצוות, וזאת, מצד רצון ה' שבמצוות, הנעלה מהתחלקות²⁴.

ויוצא אפוא, שגם כאשר עוסקים במצוות מסויימות קשורים לכלל המצוות – לבחינת האין-סופיות שבהן – למרות שהמצוה מובדלת בפרטיה המסויימים משאר המצוות.

ח.

שתי הגירסאות: מצד פרטי המצוות ומצד כללותן

וכשם שכן הוא בקשר למצוות עצמן – "חפצא" – כך

(20) ולהעיר אשר כן הוא גם בכל הבריאה ופרטי: ישנו הענין הכללי והשווה בכולם – התהוות תמידית מאין ליש בדבר הוי' (בכח מהותו ועצמותו ב"ה כו') וצורת ופרטי כאו"א ע"י חפץ הוי' (ע"י התלבשותו בחכמה) – ראה קונטרס עה"ח בתחלתו (תו"א ד"ה ג"ח מצוה) בפ"י מש"נ כל אשר חפץ הוי' עשה.
 ולהעיר לשון הנ"ל הוא בתהלים קלה, ו. – ובר"ה ויקם עדות הש"ת מביא גם ההמשך "בשמים ובארץ גר",
 אבל בתו"א שם (אף שמעתיק ג"כ "חפץ הוי'") מקשר כ"ז עם מש"נ: למה יאמרו הגויים גו', שהוא בתהלים קטו.
 (21) להעיר מלקו"ת שלח (לט, א ואילך). ובארוכה – עטרת ראש נג, א ואילך. נח, ב ואילך.
 (22) נחומא עקב ב. ובר"י פ"ו, ב. יל"ש יתרו רמו חצר. ועוד.

הקרבת כרוך בעליה: העלאת חיות הבהמה מלמטה למעלה, כמוסבר בכמה מקומות. מכך רואים שגם לאחר תחית המתים יהא ענין של מצוות ועליות וכו'.

יב.

בגן עדן אין מושג של זמן

אך עדיין אין מובן: הכוונה ב"אין להם מנוחה" היא שעליות הצדיקים הן רצופות ללא הפסק, ואילו לפי ההסבר האמור לעיל יוצא שה"צדיקים אין להם מנוחה בעולם הבא" הכוונה היא לעולם התחיה, ואם כך, יש להם הפסקה ו"מנוחה" בגן עדן, שאז אין "פעלו" של קיום המצוות, ואשר הוא בין העולם הזה לבין עולם התחיה?

ההסבר לכך הוא: נאמר לפני כן, שקיום המצוות אפשרי רק בעולם הזה, כאשר הנשמה נמצאת בגוף, ואילו כאשר הנשמה בגן עדן, ללא גוף, בלתי אפשרית עבודת המצוות.

ולכן, ביחס לעבודתם של "מארי עובדין טבין" (צדיקים), אשר יכולה להתקיים רק כאשר הנשמה ביחוד עם הגוף, אין הזמן שבו הנשמה בלי גוף – כאשר היא בגן עדן – נחשב כלל למציאות. במלים ברורות יותר: קיום המצוות קשור בגוף וממילא מחייב קיום גוף, וכאשר אין הגוף קיים עם הנשמה אין כאן כלל מציאות של זמן⁴¹. וכך, התקופה שבה אין לנשמות של "מארי עובדין טבין" עליות בשהותם בגן עדן, אינה נחשבת כלל הפסקה בעליותיהם.

דוגמא לכך: הגאון הרוגושובי אומר⁴², שבלתי אפשרית תוספת של זמן כאשר הנשמה למעלה. כלומר, כאשר נפסק החיבור של הנשמה עם הגוף והנשמה עולה לגן עדן, אז אין אצלה כלל מושג של זמן בקשר לדני התורה. (אם-כי מושג זה קיים שם בקשר לשכר המצוות, עסק התורה וכו', כפי שידוע לגבי חצות לילה בגן עדן וכו').

1 ההסבר לכך הוא: ידוע, שלביטוי "עולם הבא" יש שני פירושים: (א) גן-עדן – והוא נקרא בשם עולם הבא, כי
2 "באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה"³², (ב) עולם התחיה³³.

5 ולפי זה יש לומר שמשמעות הביטוי "עולם הבא" במאמר חז"ל זה כרוך בשתי הגירסאות: לפי הגירסא
6 "תלמידי חכמים אין להם מנוחה..." – עקב מעלת התורה
7 – יוצא שכוונת הביטוי "עולם הבא" היא גם גן-עדן, ששם
8 קיים רק "פעלו" של לימוד התורה, ולא של קיום המצוות.
9 ואילו לפי הגירסא "צדיקים אין להם מנוחה..." – הכוללת
10 גם את עבודת קיום המצוות – משמעות הביטוי "עולם הבא"
11 במאמר חז"ל זה היא – עולם התחיה, שאז יהא
12 שוב "פעלו" בקיום המצוות.

יא.

עולם התחיה – שתי תקופות

לכאורה ניתן לשאול: (א) הרי חז"ל³⁴ אומרים "מצות בטילות לעתיד לבוא", ואדמו"ר הזקן³⁵ מפרש: "היינו בתחית המתים" (ב) מוסבר בספרי החסידות במספר מקומות³⁶, שכוונת דברי חז"ל "צדיקים אין להם מנוחה..." והם עולים תמיד מדרגה לדרגה, היא לעליות בגן-עדן, ואילו לעתיד לבוא יהא זמן של שבת ומנוחה גם לגבי העליות³⁷, כיצד מתאים ענין זה להסבר האמור, שלפי הגירסא "צדיקים אין להם מנוחה... בעולם הבא" אין מדובר כאן על גן עדן, אלא על עולם התחיה?

ההסבר לכך הוא: התקופה של עולם התחיה כוללת שתי תקופות³⁸. התקופה הראשונה היא זו, שעליה אומר כל יהודי³⁹ "ושם נעשה לפניך... כמצות רצונך", אז יהיה קיום מצוות, ולכן יהיו גם העליות הכרוכות בכך. ואילו התקופה השנייה יהיו ה"מצוות בטילות".

אחת ההוכחות לכך היא: ידועים דברי חז"ל⁴⁰, שלעתיד לבוא "משה ואהרן יהא עמנו" ויקריבו קרבנות – וזה קיום מצוות. ובמיוחד, כאשר כל ענין הקרבת

(38) וכמ"ש האריז"ל בלקוטי הש"ס שם: כי לעתיד אחר התחי' יהי להם מנוחה – אבל שם מבואר להגירסא "ת"ח אין להם מנוחה כו", משא"כ במקומות שבהערה הקודמת.
(39) ראה המשך תרס"ו ע' צו ואילך. ושם (ע' קה): ומה שלעתיד לא יהי עוד עליות כו'.
(40) תפלת מוסף.
(41) תוס' פסחים (קיד, ב ד"ה אחד). וראה ג"כ יומא ה, ב. שד"ח שם.
(42) עפ"ז יומתק מה דלא אשתמיט בשום מקום לומר להשיטה* דשיעור בן י"ג למצוות הוא הלכה למשה מסיני (גזירה), קטן כשיעור בתחיה"מ חייב במצוות מיד באם עברו י"ג שנה משגולד.

(32) ראה סהמ"צ שם. ובכ"מ.
(33) רמב"ם הל' תשובה ס"פ. ועיין שם שמעתיק מהכתוב (בגירסת דפוס רומי): אשר צפנת גו' פנולת.
(34) וכמחז"ל (סנהדרין ר"פ חלק) "כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב כו' ואלו שאין להם חלק כו' האומר אין תחיה"מ כו'". ובגמרא שם: הוא כפר בתחיה"מ לפיכך לא יהי לו חלק בתחיה"מ.. מדה כנגד מדה.
(35) נדה סא, ב. ועיין בזה (ובמש"כ לקמן בפנים) – בשד"ח (כללים וד"ח) בערך מצות אם בטלות. וש"נ.
(36) אגה"ק סכ"ו (קמה, סע"א).
(37) אוה"ת והמשך תרס"ו שבהערה 3.

העטרה שלהן, כענין שאמר שלמה⁴⁸ בעטרה שעטרה לו אמו .. כך עטרה שאמרו חכמים כאן היא הידיעה. ומהו זהו שאמרו נהנין מזיו השכינה, שיודעין ומשיגין מאמתת הקדוש-ברוך-הוא מה שאינם יודעים והם בגוף האפל השפל".

ויש לומר, שהכוונה היא, שבגן עדן יש שני ענינים: "עטרותיהן בראשיהן" – שה"עטרה" היא מעל הראש ומקיפה אותו, וזוהי הידיעה שמצד האור הסובב כל עלמין שהוא בבחינת "מקיף" מעליהם⁴⁹, "נהנין מזיו השכינה .. שיודעים ומשיגין⁵⁰..." – עלייתם מדרגה לדרגה בהשגת התורה, בידיעה פנימית ועמוקה⁵¹,

ולפי זה, שגם בגן עדן אפשרית "מעין עשיית המצוות" יוצא, שלפחות "צדיקים גמורים"⁵² אין להם מנוחה – גם לגבי "פעלו" של קיום המצוות – אפילו בגן עדן.

(משיחת כ"ף מנחם אב תשל"ה)

יג.

לצדיקים גמורים – גם בגן עדן יש מעין קיום מצוות ועוד יש לומר בזה: כ"ק אדמו"ר הרשב"ב נ"ע – שיום הולדתו חל בכ' מרחשון – כותב (בצוואתו⁴³): "ועוד יש לומר בדרך אפשר בעומק יותר, על-פי מה ששמעתי בשם כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה, שלצדיקים גמורים גם בגן עדן מאיר להם בחינת אור אין סוף הסובב כל עלמין⁴⁴ .. ולפי זה יש לומר דשייכות שם מעין עשיית המצוות ועל-דרך מעין ודוגמא המצות שיהיו לעתיד לבוא .. וזהו ענין כיבוד אב ואם מה שמכניס את האבות לגן עדן...".

זהו ההסבר בפנימיות לדברי הרמב"ם⁴⁵: "כך אמרו⁴⁶ חכמים הראשונים העולם הבא... אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה. הרי נתברר לך שאין שם גוף (כי במאמר חז"ל זה מפרש הרמב"ם את הביטוי "עולם הבא" במשמעותו – גן עדן⁴⁷) .. וכן זה שאמרו עטרותיהן בראשיהן, כלומר, דעת שידעו .. והיא

(49) שה"ג, יא. וי"ל שכוונת הרמב"ם לפי המשנה (בסוף תענית) דכתוב זה מדרב (כפרש"י שם) בהקב"ה וכןס"י [ועפ"ז תוכן ראיית הרמב"ם מכתוב זה, דלכאורה מאי אולמי הכתוב, הרי כפשוטו יל"פ "עטרה" כפשוטה].

(50) כמ"ש באגה"ק (סי"ז): "עטרותיהם בראשיהם.. עטרה היא בחי מקיף וסובב".

(51) עיין רמב"ם בסופו: יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישגו דעת בוראם כפי כח האדם – ג' דרגות***. ולהעיר מתחלתו (הל' יסודות פ"ב ה"ב): בשעה שיתבונן בו ויראה מהן חכמתו בו ומתאוה בו לידע בו. ואכ"מ.

(52) ויש בזה ב' דרגות: "נהנין מאותו זיו שלא ישיגו כל כך, אבל הצדיקים שזכו ניוונו עד שישגו השגה שלמה" (זח"א (במהני"ע) תולדות קלה, רע"ב).

(53) משא"כ הצדיקים סתם – ולכן בלקוטי הש"ס נקט הגירסא (ופי') ת"ח דמילתא דפסיקא לי קתני (תמורה כג, ב), ורק ת"ח – כולס בכלל, משא"כ צדיקים.

(43) צפע"נ לרמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ד. וראה לקו"ש ח"ה (ע' 103 בהערה 45) דגם לדעת הראב"ד שם, י"ל שעכ"פ לא שייך אז הענין דזמן דעוה"ז.

(44) נדפסה בקונטרס חנוך לנער ס"ע 31 ואילך.

(45) ועיי"ש הרא"י לזה מפרש"י ברכות (יח, ב) "ויושבים בענגולה". ויש לקשר זה עם משארז"ל (תענית בסופה): עתיד הקב"ה לעשות מחזור לצדיקים והוא יושב ביניהם בג"ע (ובע"י גריס: עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים בג"ע) – דענין המחול שהוא עיגול הוא בחי סוכ"ע (לקו"ת ואתחנן ז, ב).

ואף שבלקו"ת שם מבאר זה על גילוי בחי' סוכ"ע שיהי' לעת"ל דוקא – הנח כמה פי' בלעת"ל – וכנ"ל – דבכ"מ כולל כל הבא לאחרי עוה"ז (וכפי' הרמב"ם הל' תשובה ספ"ח), ועד לקצה השני ובכ"מ – שפי' רק לאחרי תחתי"מ ואז גופא – כשמצוות בטילות (אגה"ק שם).

(46) הל' תשובה פ"ח ה"ב.

(47) ברכות יז, א.

(48) שלא כדעת הרמב"ן (בשער הגמול שלו) דקאי על תחתי"מ.

(* שו"ת הרא"ש כלל טז. פי' הב' שברש"י אבות (פ"ה מכ"א) ועוד. (** ראה "הדון על הרמב"ם" (קה"ת תשמ"ה) סכ"ט ובהערות.

לקוטי שיחות

פרשת וירא

כרך כ, שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

24 לגבי הפעם השניה "וירא ה' אל אברם", שבפרשת לך
25 לך, ניתן לומר שייתכן שהרבי נ"ע עדיין לא למד פסוק
26 זה כיוון שהוא מופיע כמעט בסוף הפרשה וכנהוג במספר
27 מקומות, הרי מלמדים את הילדים כל שבוע רק חלק
28 מסויים של פרשת השבוע.⁷
29 אך לגבי הפעם הראשונה שבה נאמר "וירא ה' אל
30 אברם", הכתובה בתחילת הפרשה – אין מובן מדוע לא
31 בכה בלמדו פסוק זה?

ג.

מדוע השיב הצמח צדק רק אודות הפסוק שבפרשתנו?
32 יש לומר, שהסיבה הפשוטה לכך היא בהכנסו
33 לאדמו"ר הצמח צדק, כדי לקבל ברכה ליום הולדתו, היה
34 הדבר בשבת פרשת וירא, ולפיכך הוא שאל לגבי הענין
35 שלמד באותה עת, דוקא על הפסוק "וירא אליו ה'
36 המופיע בפרשת וירא. ואילו בשבוע של פרשת לך לא
37 היתה לו סיבה להכנס לאדמו"ר הצמח צדק.⁸

38 אך עדיין נשארת השאלה: מדוע ענה לו אדמו"ר
39 הצמח צדק רק אודות הפסוק "וירא אליו ה'" שבפרשת
40 וירא, ולא הזכיר ש"וירא ה' אל אברם" כבר מופיע לפני
41 כן, בפרשת לך לך, ואפילו פעמיים?

42 תמיהה זו אף קשה יותר: תשובתו של הצמח צדק,
43 שהקדוש-ברוך-הוא נגלה לאברהם אבינו מפני החלטתו
44 למול את עצמו, היא מענה רק לגבי הפסוק "וירא אליו
45 ה'" שבפרשתנו, אשר מופיע לאחר החלטת אברהם למול
46 את עצמו, אך השאלה (והבכיה) לגבי הפסוקים "וירא ה'
47 אל אברם" שבפרשת לך לך, המופיעים לפני החלטת
48 אברהם על המילה,⁹ עדיין נשארים בעינם?

ואילך, וש"ג).

(6) יב, ז, יז, א.

(7) אבל אינו מסתבר עפ"מ בגו"א עה"פ (ואתחנן, ז) ושננתם לבניך.

ועוד.

(8) אבל ראה ספר השיחות קץ הש"ת (ע' 99): אָז איך בין אֶלט געווען פיר יאָר פֿלעג איך אַלע טאַג אַריינגיין צו דעם זיידן אין חדר (=מגיל ארבע הייתי נכנס כל יום לחדרו של הסבא).

(9) בנוגע ל"וירא" הבי' דפי' לך אפשר לתרץ (בדוחק עכ"פ), דאף שהי'

א.

הרבי הרש"ב נכנס לסבו ה"צמח צדק" לקבל ברכתו
1 כבר מספר פעמים¹ ספרתי את הסיפור אודות כ"ק
2 הרבי (מוהרש"ב) נ"ע, אשר ארע בהיותו ילד בן ארבע או
3 חמש שנים, בשבת פרשת וירא:
4 הרבי נ"ע נכנס לסבו כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" כדי
5 לקבל ברכה לרגל יום הולדתו², ופרץ בבכי, באמרו: מדוע
6 התגלה הקדוש-ברוך-הוא לאברהם אבינו ואלינו (אלי) אין
7 הוא מתגלה?

8 השיב לו הצמח צדק: כאשר יהודי, צדיק³, בגיל
9 תשעים ותשע, מחליט למול את עצמו, הוא ראוי לכך
10 שהקדוש-ברוך-הוא יתגלה אליו.

ב.

מדוע בכה הרבי נ"ע דוקא בפרשתנו?

11 סיפורי רבותינו נשיאינו בכלל, ובמיוחד הסיפורים שהם
12 עצמם גילו לנו כדי לפרסמם, מדוייקים בודאי בכל פרטיהם.
13 אף הסיפורים שארעו בילדותם, הרי מעצם העובדה
14 שרבותינו נשיאינו סיפרו אותם – ובמיוחד לפי מאמר
15 חז"ל⁴ "בוצין בוצין מקטפין ידיע" – מובן, שלא זו בלבד
16 שניתן ללמוד מהם הוראה לגבי עבודת ה', כפי שצריך
17 ללמוד מכל דבר שרואים או שומעים⁵, אלא יש בהם תוכן
18 מיוחד, שצריך ללמוד ולהבינו.

19 ובסיפור שמובא לעיל אין מובן הפסוק "וירא ה' אל
20 אברם" כבר כתוב פעמיים לפני כן, בפרשת לך לך⁶, ומדוע
21 בכה הרבי נ"ע על כך שהקדוש-ברוך-הוא נגלה אל
22 אברהם אבינו ואליו אין הוא נגלה דוקא בהקשר לפסוק
23 בפרשת וירא ולא בפרשת לך לך?

(1) ראה לקו"ש ח"א פ' וירא. ה"ה כ' מרחשון. שם ע' 321. חט"ו

וירא-כ' מרחשון. והוא משיחת ש"פ וירא, כ"ף מרחשון, תרצ"ג. נעתקה בקיצור בהיום יום ע' קג.

(2) כ"ף מרחשון שנת תרכ"א. תולדותיו בפרטיות – ראה "חנך לנער".

ס' התולדות אדמו"ר מהורש"ב (קה"ת תשל"ב. ועוד).

(3) ראה לקו"ש ח"ה שם באור ב' הנוסחאות שבוה.

(4) ברכות מח, רע"א.

(5) כתורת הבעש"ט הידועה (כתר שם טוב קה"ת) הוספות ס' קכו

28 מל עצמו "בגיל תשעים ותשע" – ולכן דוקא הוא זכה
29 ל"וירא".

30 אך הסבר זה דחוק ביותר, כי:

31 (א) רש"י מפרש, כדלעיל, ש"וירא אליו ה'" לא היה
32 סתם שכן "בשביל המילה, אלא כדי "לבקר את החולה"¹⁵.
33 וכיון שפירוש רש"י על התורה מיועד ל"בן חמש למקרא",
34 סביר לומר, ששאלת הרבי נ"ע בהיותו ילד בן ארבע או
35 חמש שנים היא בהתאם לפירוש רש"י על הפסוק.

36 (ב) אף לפי פירושו של בעל הטורים: הרי מדובר
37 אודות הרבי נ"ע, שבהיותו ילד ניכרו בו מעין מעלותיו
38 המאוחרות יותר – כאמור לעיל, "בוצין בוצין מקטפיה
39 ידיע"⁴ – והוא בודאי ידע את מעלתה וגדולתה של עבודת
40 אברהם אבינו בכלל, ועל-אחת-כמה-וכמה ברור שהוא
41 הבין את היתרון הפשוט והגלוי במילת אברהם אבינו על
42 פני מצות מילה בכלל, כיון שקיימה בגיל תשעים ותשע,
43 וברור שלא ייתכן שהרבי נ"ע, אף בהיותו ילד, ישווה
44 את עצמו לאברהם אבינו, עד כדי טענה מדוע הקדוש-
45 ברוך-הוא נגלה לאברהם אבינו בזכות המילה, ולא אליו.

ו.

התגלות ה' לאברהם היתה מפני גמילות חסדים, אך גם
לכך צריך להיות "כלי"

46 ויש לומר, שההסבר לכך הוא, שאדרבה: טענתו של
47 הרבי נ"ע נבעה מידיעתו את פירוש רש"י ש"וירא אליו ה'"
48 היה "לבקר את החולה":

49 לולא פירוש רש"י לא היתה לו טענה מדוע הקדוש-
50 ברוך-הוא אינו נגלה אליו כאל אברהם אבינו, כי כיצד ייתכן
51 להשוות את עצמו אל אברהם אבינו.

52 אך אם "וירא אליו ה'" היה כדי "לבקר את החולה" –
53 ענין של גמילות חסדים¹⁶, כלומר, "וירא" לא מפני דרגתו
54 הנעלית של אברהם אבינו¹⁷, אלא מפני מדת חסדו של

ד.

אין לומר שהבכי הוא דוקא ב"וירא" שאינו למטרת דיבור
לכאורה, ניתן לומר שההסבר לכך הוא:

2 שתי הפעמים הקודמות שבהן כתוב "וירא", בפרשת
3 לך לך, הן הקדמה והכנה ל"וירא ה'... ויאמר..." אמירה,
4 ולפיכך אין מקום ל"וירא" – להתגלות אל מישהו שאין
5 אליו דיבור.
6 לעומת זאת, בפרשתנו לא היה דיבור לאחר "וירא"¹⁰,
7 אלא הענין של "וירא" היה ענין כשלעצמו. ולכן בכה
8 הרבי נ"ע דוקא בקשר ל"וירא" בפעם הזאת.

9 אך הסבר זה אינו מתקבל,

10 כי אף אם הענין של "וירא" היה לצורך דיבור, הרי
11 מוצאים אנו מקומות רבים¹¹ שבהם כתוב "ויאמר ה'
12 אל..." ללא ההקדמה "וירא ה'...", ומכך מובן, שה"וירא"
13 הוא ענין חשוב בפני עצמו, ולא רק לצורך הדיבור,
14 והקושיה נותרת בעינה.

15 ובנוסף לכך, גם ל"וירא" שבפרשתנו היה גורם מיוחד,
16 מטרה מסויימת, כדברי רש"י בפשוטו של מקרא¹² –
17 "לבקר את החולה", ואילו אצל הרבי נ"ע לא היתה סיבה
18 זו?

ה.

השאלות על ההסבר לפי "בעל הטורים"

19 בעל הטורים¹³ אומר, ש"וירא אליו ה'" שבפרשתנו
20 היה "בשביל המילה" – בזכות שאברהם אבינו קיים את
21 מצות המילה.

22 לפי זה ניתן היה, לכאורה, לתרץ שעל כך היתה טענתו
23 (ובכיתתו) של הרבי נ"ע: הרי גם אצלו קיימת הזכות של
24 מצות מילה¹⁴, ולפיכך מגיע גם לו השכר של "וירא אליו
25 ה'".

26 על כך השיב לו הצמח צדק, שאין להשוות לאברהם
27 אבינו, אשר במצות המילה שלו היתה מעלה מיוחדת – הוא

ע"פ הירוש שלמילה היא פעולה נמשכת (ראה מפענח צפונות פ"ה ס"ח, ושי"ח.
לקרי' [המתורגם] ח"ג ע' 13 ואילך).

15 אלא שברמב"ן פרשתנו (יח, ב – קרוב לסופו) משמע, דזה גופא
שחקביה נגלה אליו "לבקר את החולה" ה' רק "לכבוד לו" – גמול על
מצות מילה.

16 ראה ב"מ (ל, ב): ביקור חולים היינו גמילות חסדים. וברמב"ם הל'
אבל רפ"ד: "לבקר חולים .. ואלו הן גמילות חסדים כר".

17 וכדמוכח גם מזה שלמרדכי (סוטה יד, א) מפסוק זה החיוב דביקור
חולים שעל כאו"א (וראה לקמן סעיף ד"ח). וראה הערה הבאה.

לפני החלטת אברהם למול א"ע, מ"מ ה' בקשר (עכ"פ) לענין המילה
(כפרשי" שם).

10 ראה מפרשי רש"י ריש פרשתנו.

11 כמו ברי"פ לך. ובכו"כ מקומות.

12 עה"פ ריש פרשתנו.

13 ריש פרשתנו. וכ"ה בספורנו. ועוד (וראה הערה הבאה). וראה ב"ר
ריש פרשתנו ובמפרשים שם. וז"ח פח, סע"ב ואילך.

14 ואף שמילתו הייתה זמן רב לפני זה – צ"ל המסובב, נתינת השכר
"וירא אליו ה'" כשיכול (להבינו ו)לקבלו (בן ד' ויותר). ויומתק זה בפרט

21 ובאמצעות הביקור מקילים על החולה את יסוריו, ועל ידי
 22 כך מסייעים בפרואתו²¹, ובמיוחד על פי הנאמר בגמרא²²
 23 שנוטלים "אחד מששים" של המחלה. משמעות זו קיימת
 24 אפילו בביקור חולים על ידי בן־אדם, ועל־אחת־כמה־זכמה,
 25 כאשר הקדוש־ברוך הוא מבקר חולים²³ בודאי יש לכך
 26 השפעה על החלמת החולה²⁴.
 27 וממילא מתעוררת השאלה: כיצד הסיק הרבי נ"ע
 28 מ"וירא אליו ה' – לבקר את החולה" שהקדוש־ברוך הוא
 29 נגלה גם לצורך גמילות חסדים אחרת, שאינה קשורה לחולה
 30 אשר קשור לרפואה, ואשר המבקר "נוטל... מחליו"?
 31 כדי להבין זאת, יש להקדים ולבאר את הנלמד בגמרא²⁵
 32 מ"וירא אליו ה'" שבדיוק כשם ש"הקדוש־ברוך הוא ביקר
 33 חולים.. אף אתה בקר חולים" – אשר גם בענין זה אין
 34 מובן, בדומה לשאלה הנ"ל:
 35 נאמר בגמרא²⁶ שדוקא באמצעות ביקור חולים על ידי
 36 "בן גילו" של החולה, מתקיים הענין של "נוטל... מחליו".
 37 ואם כך, כיצד ניתן ללמוד מכך ש"הקדוש־ברוך הוא ביקר
 38 חולים", שבדאי ביקור החולים שלו הוא יותר מאשר ביקור
 39 "בן גילו"²⁷, שאצל כל יהודי (שרובם אינם בני גילו של
 40 החולה), צריך לקיים "בקר חולים"²⁸?
 41 ויש לומר, שרש"י רומז להסבר על כך בפירושו כאן על
 42 התורה, באמרו "לבקר את החולה. אמר רבי חמא בר

1 הקדוש־ברוך־הוא, אם כך היתה לו טענה: הרי כל כך
 2 איכפת לו שאין הקדוש־ברוך־הוא נגלה אליו (כפי שנראה
 3 לאחר מכן שהדבר הביאו לידי בכי), ואם כך, הקדוש־ברוך־
 4 הוא צריך לגמול עמו חסד ולהתגלות אליו.
 5 לפי זה מובן בפשטות מדוע הוא לא בכה על שתי
 6 הפעמים הקודמות שבהן נאמר "וירא ה' אל אברהם"
 7 שבפרשת לך לך – כי שם היה "וירא" כרוך במעלתו של
 8 אברהם אבינו¹⁸, אשר אין להשתוות אליו.
 9 על כך ענה לו הצמח צדק "כאשר יהודי... מחליט למול
 10 את עצמו, הוא ראוי לכך שהקדוש־ברוך־הוא יתגלה אליו":
 11 אמנם, "וירא אליו ה'" לא היה מפני דרגתו הנעלית של
 12 אברהם אבינו, אלא מפני גמילות חסדים של הקדוש־ברוך
 13 הוא, אך בכל זאת צריכים להיות ראויים לגמילות חסדים זו,
 14 יש להיות "כלי" לגילו¹⁹.
 15 והכלי לכך הוא ההחלטה, שבכל מצב שהוא, ואף
 16 בדרגה של "צדיק, בגיל תשעים ותשע", עליו למול את
 17 עצמו²⁰.

ז.

משמעות "ביקור חולים"

18 על ההסבר שלעיל ניתן, לכאורה, לשאול:
 19 בכל זאת, ביקור חולים איננו גמילות חסדים בלבד,
 20 אלא יש לו משמעות מיוחדת בהיותו קשור דוקא לחולה –

ולהעיר מרמב"ם שם (ה"ד) "וכל המבקר את החולה כאילו נטל חלק מחליו כו", שמפשטות לשון הרמב"ם משמע (רצ"ע ברדב"ז שם) שדין זה הוא ב"כל מבקר", גם כשאינו בן גילו. וכן משמע בויק"ר רפ"ד (לפי המת"כ שם. וראה עץ יוסף שם). אבל להעיר שברמב"ם שם הלשון (א) "כאילו" (ב) "חלק" סתם. ואכ"מ.

24 להעיר מרמב"ן (שצויין בהערה 15) "שהי' לו במראה השכינה ריפוי למחלת המילה" – הובא ונת' באוה"ת (בראשית כרך א) ריש פרשתנו וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה (ע' 85) שאין זה סתירה לפרש"י (פרשתנו יח, ב) דמלאך רפאל בא לרפאות את אברהם.

25 סוטה שם.

26 נדרים וב"מ שם. וראה דרישה לטו"ד (סל"ה סק"ס) דמי שאינו בן גילו "אינו ממעט חולי כלל". וראה הערה 23.

27 ראה הערה 23-4.

28 ויתירה מוז: גם בן גילו ד"נוטל כו" מחליו" אא"פ לרמות לבקר חולים דהקב"ה, שהרי בקורו של הקב"ה פועל רק להסיר את החולי מהחולה, משא"כ בבני"א שהמבקר נוטל (לעצמו) מחליו – שלכן אא"פ ללמוד חיוב ביקור חולים דבן גילו מגמ"ח, כי הו"א שאינו מחוייב בזה (ב"מ שם).

18 עפ"י יומתק ג"כ השינוי בלשון הכתובים, דבב' פסוקים דפ' לך נאמר "וירא ה' אל אברהם" (ולא "אליו") – אף שנאמר לפנ"ו "ויעבר אברהם גר", "ויהי אברהם גר", משא"כ בפרשתנו נאמר "וירא אליו" – כי ה"וירא" דפ' לך היו בקשר למעלת אברהם, משא"כ דפרשתנו.

19 ר"ל מעין זה בנתנית מותה ובכ"ז אי לאו דעביד נייחא לנפשי' לא יהיב לי' מתנת' (כן הובא בכ"מ – המשך וככה תרל"ז פס"ח. המשך תרס"ו ע' קלא. ועוד. וראה מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"ב טז, א. ב"ב קנו, א). – וע"ד המבואר בלקו"ת (שה"ש כד, סע"א ואילך) בענין בחינה הג' שבאתערותא דלעילא, דאף שבאה מצד למעלה "שאין אתערל"ת מגעת שם כלל", מ"מ "אינה שורה ומתגלה אלא כשיש שלימות במעשה התחתונים".

20 ראה לקו"ש ח"א [המתורגם] ע' 22 ואילך. ח"ה [המתורגם] ע' 88 ואילך. ע' 321 ואילך.

21 ראה מאירי לנדרים (לט, ב) "שהמבקר מקל בחליו של חולה.. ובבני גילו ר"ל שבקורם ערב עליו שמצד הנאות מהם חליו מיקל, פעמים שהביקור סיבת ההצלה לחולה כו". וראה רמב"ם שבהערה 23.

22 נדרים וב"מ (שבהערה 16) שם.

23 וגם לפמ"ש בגמרא שם, דמה שנוטל אחד מששים הוא דוקא ב"בן גילו" – הרי הקב"ה "תאומה" של ישראל** (ראה שהש"ר פ"ה, ב (בסופו)).

(* בפשטות הוטעם (כמ"ש ברמב"ן הנ"ל. וראה גם ג"א ושפ"ח ריש פרשתנו) לחבר פרשה זו לפרשה שלפנ"ו (שה"וירא" ה' בקשר למילה). (** ו"ל, שב' המ"ד שבהש"ר שם ב"תאומתי" (א) – כביכול לא אני גדולה ממנה ולא ריא גדולה ממני. (ב) מה התאומים הללו אם חושש אחד כו' חבירו מרגיש – הם ע"ד ומעין ב' הפירושים ב"ב גילו": בפרש"י (נדרים שם) "לחזור כמותו או זקן לזקן; ב"ר ר"א ש"ש ועוד (נדרים שם) – שנוטל במזל.

27 כיוון שאירוע זה התרחש בהיות הרבי נ"ע ילד בן ארבע
 28 או חמש שנים, "בציר מבר שית" (=פחות מכן שש), נלמדת
 29 מכך ההוראה, שאפילו אצל ילד בן ארבע או חמש ניתן
 30 לעורר, על-ידי חינוך כראוי, תשוקה לרוחניות ולאלקות,
 31 ועד לתשוקה נפלאה המביאה לידי בכי.
 32 ואין לכך סתירה מהוראת הרמב"ם³⁷ לגבי אופן הלימוד
 33 עם ילד קטן, שיש לעודדו "בדברים שהם אהובים אצלו
 34 לקטנות שניו .. קרא ואתן לך אגוזים..." – כי אירוע זה
 35 (ובמיוחד לאחר שכ"ק מו"ח אדמו"ר פירסמו), גילה דרך זו
 36 בחינוך. ויש לומר יותר מכך – חידוש דרך זו בחינוך, ובלשון
 37 החסידות – "פתח צינור" חדש, שיוכלו לחנך ילד באופן
 38 שהאלקות תהיה בבחינת "דברים שהם אהובים אצלו", חלק
 39 מ"קטנות שניו".
 40 כפי שמוצאים לגבי מספר דברים, ואף להלכה³⁸,
 41 ש"נשתנו הטבעים".

דרך זו בחינוך היא הכנה לאיחוד בין נגלה ופנימיות התורה

42 אך עדיין דרוש הסבר: מדוע התחדש ענין זה רק
 43 בדורות האחרונים, ודוקא על-ידי מאורע שהתרחש אצל
 44 הרבי נ"ע?
 45 הדבר יובן על-ידי ההסבר על-כך שפנימיות התורה
 46 התגלתה דוקא בדורות האחרונים, על-ידי האריז"ל³⁹,
 47 ולאחר מכן על-ידי הבעל-שם-טוב, ועד כדי הבנה
 48 והשגה⁴⁰ שכלית באמצעות תורת חסידות חב"ד. והרי,
 49 לכאורה, יש לשאול בתמיהה – אכשור דרא?
 50 ידוע אחד ההסברים לכך⁴¹, שאדרבה משום
 51 שבדורות האחרונים גבר החושך, יש צורך בתוספת אור
 52 הקדושה. וכך גם בעניננו: משום התגברות החושך
 53 בדורות האחרונים, ניתן דוקא עתה הכח לחנך ילדים
 54 "בציר מבר שית" לחוש שרוחניות ואלקות הם חלק
 55 מחייהם, כדלעיל.

1 חנינא²⁹ יום שלישי למילתו היה ובא הקדוש-ברוך-הוא
 2 ושאל בשלומו?"
 3 לכאורה, אין מובנת ההרחבה בלשון רש"י³⁰: הרי הוא
 4 כבר אומר "לבקר את החולה", ומדוע הוא מוסיף "ובא
 5 הקדוש-ברוך-הוא ושאל בשלומו"?
 6 אלא, בכך מבהיר רש"י: הקדוש-ברוך-הוא בא אל
 7 אברהם "לבקר את החולה" לא כדי ליטול מחליו, אלא כדי
 8 לשאול בשלומו³¹, כדלהלן.

ה.

"ביקור חולים" של הקב"ה אצל אברהם – מפני גמילות חסדים

9 לאחר "וירא אליו ה'" נאמר³² שאברהם ראה "שלשה
 10 אנשים נצבים עליו". על כך אומר רש"י שאחד מהם בא כדי
 11 "לרפאות את אברהם".
 12 וכיון שגם ללא "וירא אליו ה'", נרפא אברהם לחלוטין
 13 על ידי המלאך רפאל³³ מיד בבואו³⁴, הרי אין מקום לומר
 14 שזמן קצר לפני כן יבוא אליו הקדוש-ברוך-הוא כדי ליטול
 15 ממנו רק "אחד מששים מחליו"³⁵.
 16 לפיכך מדייק רש"י ואומר "ובא הקדוש-ברוך-הוא
 17 ושאל בשלומו" – מטרת "ביקור החולים" של הקדוש-
 18 ברוך-הוא לא היתה כדי לרפא, ואפילו אחד מששים, אלא
 19 מטרה של גמילות חסדים בלבד. ולפיכך ניתן ללמוד מכך
 20 את חובת "בקר חולים" של כל יהודי.
 21 וכיוון שהקדוש-ברוך-הוא בא "לבקר את החולה" לא
 22 כדי ליטול מחליו אלא כדי לגמול עמו חסד, לפיכך טען
 23 הרבי נ"ע, שהקדוש-ברוך-הוא צריך להתגלות גם אליו
 24 מפני גמילות חסדים, כדלעיל.

ט.

כמאורע זה התחדשה דרך בחינוך

25 כפי שכבר הוסבר לפנים בהרחבה³⁶, אחת מן ההוראות
 26 שיש ללמוד מסיפור זה היא:

(36) לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 141 ואילך.
 (37) פיה"מ סנהדרין ר"פ חלק. וראה גם הל' תשובה פ"י ה"ה.
 (38) ראה רמ"א אה"ע סקנ"ו ס"ד. מג"א סקע"ג סק"א. שו"ע אדה"ז
 תאו"ח סו"ס קעט (ואף שהוא בענין סכנה). וראה שו"ח (כרך א' ע' רי
 ואילך. כרך י' ע' קצד), וש"נ.
 (39) שכתב "דרוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת
 החכמה" (אגה"ק סכ"ו – קמב, ב).
 (40) בלשון התקו"ז (ת"ו בסופו) "תפרנסו" – ראה כסא מלך לתקו"ז שם.
 הקדמת מקדש מלך לזהר.
 (41) ראה קונטרס עץ חיים פ"ג. מכתב כ"ק אדמו"ר נ"ע – בהוספת
 שם ע' 82 ואילך. ועוד.

(29) ב"מ פו, ב (בשינוי לשון).
 (30) ראה גם דברי דוד לפרש"י עה"פ.
 (31) ויש לומר, שמטעם זה מעתיק רש"י את שם בעל המאמר (דבא
 הקב"ה ושאל בשלומו) – רבי חמא בר חנינא – כי הוא הוא המ"ד בסוטה
 שם "מה .. הקב"ה ביקר חולים דכתיב וירא .. אף אתה כו", ולשיטתו אזיל,
 דבקרורו של הקב"ה אצל אברהם ה"י רק לשאול בשלומו, ולכן מה הקב"ה
 כו אף אתה כו.
 (32) יח, ב.
 (33) כהמשך הכתובים (שם ר"ז) "וימחר גו' רץ גו".
 (34) ראה בזה לקמן ע' 78 והערך 22.
 (35) להעיר גם מילקוט ראובני ריש פרשתנו

9 ודרך זו אצל המכונים "משיחיים"⁴³ היא הכנה קרובה
 10 לביאת וגילוי המשיח, ואז יהיה "וירא ה'"⁴⁴, ונגלה
 11 כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר"⁴⁵, למטה
 12 מעשרה טפחים,
 13 בקרוב ממש, כאשר "אתי מר" דא מלכא משיחא.
 (משיחת ש"פ וירא (כ"ף מרחשון)
 (ומוצ"ק פ' ח"ט תש"מ)

1 וזהו גם ההסבר לכך שענין זה התחדש על-ידי מאורע
 2 של הרבי נ"ע: אחד ממפעליו המיוחדים של הרבי נ"ע:
 3 הוא ייסוד ישיבת תומכי-תמימים, שבה ילמדו את הנגלה
 4 שבתורה יחד עם פנימיות התורה, כתורה אחת⁴².
 5 כהכנה לכך צריך היה לפתוח צינור ודרך חדשה
 6 בחינוך, שאף כאשר הילד בן ארבע או חמש שנים
 7 בלבד, ניתן לעורר בו תשוקה נפלא, שיתאוו לגילוי
 8 הקדושי-ברוך-הוא.

(44 ראה תניא פל"ו בארוכה.
 (45 ישע"י מ, ה.

(42 ראה שיחת כ"ק אדמו"ר נ"ע בסה"מ תרנ"ט ע' רכג-רכה. ועוד.
 (43 שבת קט"ז, ב.

המשך ביאור למס' קידושין ליום ראשון עמ' א

34 וְאָמַר הוֹיָא - ונעשית חללה בביאת הכהן שאסור בה. ואם כן אין
 35 לפרש שחללה היא דווקא הנולדת מפסול כהונה.
 36 מבארת הגמרא באופן אחר, אָמַר רַבֵּה, הָכִי קָאָמַר, אִיזוּ הִיא חֲלָלָה
 37 'מוֹזַקְרָת' שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ שְׁעַת הַבּוֹשֵׁר בְּלֵיל, כָּל בֵּית שְׁנוּלְדָה מִן פְּסוּל
 38 כְּהוֹנָה. מבררת הגמרא: מֵאֵי מוֹזַקְרָת - מֵאֵי הַכּוּוֹנָה בְּלִשׁוֹן 'מוֹזַכְרָת'.
 39 מבארת הגמרא, אָמַר רַב יִצְחָק בְּרַ אֲבִין הָכִי קָאָמַר, אִיזוּ הִיא חֲלָלָה
 40 המוזכרת בתורה שְׁעִיקְרָה מְדַבְּרֵי תוֹרָה שאמרה (ויקרא כא ז)
 41 'וְחֲלָלָה לֹא יִקְחוּ' ונלמד ממשמעות הפסוק, וְאִין צְרִיכִין לְפָרֵשׁ
 42 שהיא חללה מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים - מדרשת חכמים שדורשים
 43 מהפסוקים, כָּל מִי שְׁנוּלְדָה מִן פְּסוּלֵי כְּהוֹנָה, שסתם חללה היא ולד
 44 הנולד מביאת פסול כהונה.
 45 הגמרא מביאה ברייתא שדנה במנין החיובים שניתן להתחייב
 46 בנשיאת אישה אחת הפסולה לכהונה: תָּנּוּ רַבָּנָן, כְּהֵן גָּדוּל שֶׁבֵּא
 47 עַל 'אֶלְמָנָה' 'אֶלְמָנָה' 'אֶלְמָנָה' - אשה שמצד שלושה בעלים שמתו
 48 בחייה יֵשׁ עֲלֶיהָ שֵׁם אֶלְמָנָה, אִינוּ חַיִּיב מְלֻקָּת אֶלְמָה עַל אַחַת,
 49 וכטעם שיבואר להלן. וכן הבא על 'גְּרוּשָׁה' 'גְּרוּשָׁה' 'גְּרוּשָׁה' -
 50 שמצד שלושה בעלים שגירשוה יֵשׁ עֲלֶיהָ שֵׁם גְּרוּשָׁה, אִינוּ חַיִּיב
 51 מְלֻקָּת אֶלְמָה עַל אַחַת. אבל הבא על אשה שהיא אֶלְמָנָה וְגְרוּשָׁה
 52 וְחֲלָלָה וְזָנָה, בְּזַמָּן שְׁפִטוּלֵי הַכּהוֹנָה שהזכרנו הֵם כְּפִי הַפֶּהר שֶׁמִּנִּינוּ
 53 שהיתה אלמנה, ונישאת לאחר ונתגרשה, ונישאת באיסור לכהן
 54 שבזה נעשית חללה, ואחר כך נבעלה לאחד מן הפסולים או
 55 לקרובים בעילת זנות ונעשית זונה, דינו שחיוב מלקות על כָּל אַחַת,
 56 וְאַחַת מֵעֲבִירוֹת אֵלוֹ. אבל כשהפסולים נעשו בסדר אחר,
 57 שבתחילה זִנְתָהּ, ואחר כך בא עליה כהן ונתחללה ושוב נתגרשה
 58 ולבסוף נְתָאֲרְמָלָה - נתאלמנה, אִינוּ חַיִּיב אֶלְמָה עַל עֲבִירָה אַחַת,
 59 שתבאר להלן.
 60 הגמרא מבארת את הברייתא: אָמַר מִר, אֶלְמָנָה, אֶלְמָנָה, אֶלְמָנָה,
 61 אִינוּ חַיִּיב אֶלְמָה אַחַת, מבררת הגמרא: הֵיאֵ אֶלְמָנָה, אֶלְמָנָה, אֶלְמָנָה,
 62 הָכִי דָמֵי - באיזה אופן מדובר כאן, אֶלְמָנָה - אם נאמר שהכוונה
 63 לשלש נשים נפרדות, והיינו שְׁבָא עַל אֶלְמָנָת רְאוּבֵן, וְעַל אֶלְמָנָת
 64 שְׁמֵעוֹן, וְעַל אֶלְמָנָת לוֹי, אַמְמִיא - מדוע אִינוּ חַיִּיב אֶלְמָה עַל עֲבִירָה
 65 אַחַת

1 שפחה או זונה, תָּאמַר כִּהִיא - באשה שְׁמֵתְחַלְלָת כָּכָל מְקוּם שֶׁאִם
 2 נבעלה לאדם הפסול לה נפטלת לכהונה. ולכן תיפסל אף כאן
 3 בביאת הכהן גדול, שאף הוא אסור לה.
 4 מביאה הברייתא לימוד נוסף: וְאִם נִפְשָׁךְ לֹמַר להשיב על הקל
 5 וחומר, הרי שיש מקור נוסף לכך שהיא מתחללת, אָמַר קְרָא 'לֹא
 6 יְחַלְלֵ יָרְעוּ', ומלשון 'לֹא יְחַלְלֵ' משמע שהפסוק עוסק בזה שְׁתִּיה
 7 כֶּשֶׁר בתחילה וְנִתְחַלְלֵ, וזוהי אשתו, אבל זרעו מעיקרו הוא פסול
 8 ואין זו לשון חילול.
 9 מבררת הגמרא: מֵאֵי אִם נִפְשָׁךְ לֹמַר - מה יש לנו להשיב על הקל
 10 וחומר שמשום כך הוצרכו להביא לימוד מפסוק. מבארת הגמרא:
 11 וְכִי תִיָּא אִיבָא לְמִיפְרֵךְ - אפשר לפרוך את הקל וחומר מעיקרו,
 12 שֶׁמֶה לְיָרְעוּ שָׁכֵן תְּחִילַת יִצְרִיתוֹ בְּעֵבְרָה - שהורע נוצר מביאת
 13 איסור, תאמר באשתו שתחילת יצירתה היה בכשרות. ולכן
 14 הוסיפה הברייתא שגם יש ללמוד ממה שאָמַר קְרָא 'לֹא יְחַלְלֵ'
 15 ומשמע לֹא יְחַלְלֵ זֶה שְׁתִּיה כֶּשֶׁר וְנִתְחַלְלֵ והיינו אשתו. הגמרא
 16 מביאה ברייתא המבארת איזו חללה מפורשת בתורה, ואיזו
 17 נלמדת מדרשת חכמים: תָּנּוּ רַבָּנָן, אִיזוּ הִיא חֲלָלָה, כָּל בֵּית שְׁנוּלְדָה
 18 מִן הַפְּסוּלִים. מבררת הגמרא: מֵאֵי פְּסוּלִים, אִילִימָא - אם נאמר
 19 שאפילו ישראל שבא על הפסולים לו - שאסורות לו, הולד חלל,
 20 אי אפשר לפרש כן שְׁתִּיה הַמְּחִיזֵר את גְּרוּשָׁתוֹ אחרי שנישאת
 21 לאחר, דִּפְסוּלָה לוֹ, ומכל מקום בְּנִיָּה - בנותיה מנישואין אלו
 22 כֶּשֶׁרִים לכהונה. דְּבִתֵּיב בְּפִרְשַׁת 'מְחִזֵר גְּרוּשָׁתו' (דברים כד ד) 'לֹא
 23 יוכל בעלה הראשון אֲשֶׁר שִׁלְחָה לְשׁוּב לְקַחְתָּהּ לְהִיזֵת לוֹ לְאִשָּׁה
 24 אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמָאָה בִּי תוֹעֵבָה הוּא' וגו', ודורשים שדווקא היא
 25 הגרושה שחזרה לבעלה הראשון תוֹעֵבָה - תישא בעונש על
 26 שעשתה מעשה תועבה, וְאִין בְּנִיָּה תוֹעֵבִים - בבניה אין שום פסול
 27 וכשרים אף לכהונה. ונמצא אם כן שישנם הנולדים מאשה אסורה
 28 שאינם חללים. מבארת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה הָכִי קָאָמַר, אִיזוּ הִיא
 29 חֲלָלָה, כָּל בֵּית שְׁנוּלְדָה מִן פְּסוּלֵי כְּהוֹנָה - שבא אביה על אשה
 30 שאסורה לו רק מחמת שהוא כהן, ונולדה מביאה זו. שואלת
 31 הגמרא: וכי רק זו שנוולדה מפסול כהונה אין - אכן היא חללה, וזו
 32 שלא נולדה מפסול כהונה לֹא, וְהָרִי אֶלְמָנָה שנבעלה לכהן גדול
 33 וכן גְּרוּשָׁה, או זִנְתָה שנבעלו לכהן הדיוט, לֹא נולדה מפסול כהונה

ילקוט לוי יצחק על התורה

⁵ ותחלימני – חלם, ונקודת חלם הוא בתפארת, ונקודת הוא על גבי אתון, הוא בחי' כתר, כי מתפארת נעשה כתר, ומזה נעשה רפואה כנ"ל, שפא"ר אותיות רפ"א, והוא בחי' תפילין כמאמר⁶ עומר ישראל בתפארה שקאי על תפילין,

(ז) ג' פעמים חיי בפסוק כנגד ג' בחי' תפילין רש"י, ר"ת, שמ"ר. (5) (ברכות יא, א) א"ר אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר שנא' (יחזקאל כד, יז) פארך חבוש עליך. רש"י: "וכיון דבעו פאר, אבל מתגולל בצערו בעפר אין זה פאר". ראה אור התורה פרשת נצבים עמוד א'רסא.

(6) שרש תיבת ותחלימני הוא "חלם". ועיין לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית ע' קל, רמז במ"ש "ותחלימני והחייני", חל"ם בגי' חיון עי"ש.

(7) ראה אור התורה ואתחנן סוף ע' שפ וז"ל: ובברכת רפאינו יכיון שם הוי' בניקוד חולם שהוא אור הפנימי של ת"ת שהוא בחי' רחמים שלמעל' שמשם נמשך הרפואה.

והענין כי הנה בפרדס ש' י"ט פ"ד הביא בשם התיקונים חולם מסט' דעמודא דאמצעייתא כו', והיינו כשהמלכות היא עטרה על התפארת, ואז נק' עטרת תפארת ע' זח"ג תזריע מ"ב ב' ואז הוא חולם על ו' כו' לראש פינה כו' עכ"ד, ופי' וענין שהיא עטרה על ראשו זהו ע"ד לא זו מחבבה עד שקראה אמי ונת' ענין זה בתו"א [לו, ד] פ' מוקץ סד"ה רני ושמחי בת שבחי' זו הוא ע"י למס' נ באחד בק"ש שלמע' מההכח' ובחי' זו היא מקור התורה כו' ע"ש, וע"כ ע"י בחי' עטרה וכתר זה נמשך הרפואה שהוא המתקת הדינים שאף שע"פ דין כי אין יסורים בלא עון אך הסולח לכל עונוכי הרופא לכל תחלואיכי, והנה הדין שרשו בחכ' שכך מחייב החכ' אבל ע"י הכתר נמתק הדין ע"י ת"ת קו האמצעי כו', וזהו שדוקא ע"י שם הוי' בניקוד חולם שהוא בחי' עטרה על ראשו שהוא למעלה מהחכמה משם מקור הרפואה. עי"ש.

(8) ראה אור התורה כמדבר כרך א (הוצאת תשנ"ה) הוספות ע' 96 וז"ל: מ"ש רפאני הוי' וארפא ושם הוי' בתפארת ובפסוק כי אני הוי' רופאך כתבו בשם האר"ז"ל שהוא ר"ת אריך להיות כי הרפואה באה מא"א ולכן נק' ארוכה כמ"ש כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך, והיינו כי כדי שיהי' המשכת אור חדש זהו ע"י הכתר שהוא המחבר המאציל א"ס ב"ה בנאצלים והוא המאיר בת"ת קו האמצעי בריח התיכון והו' רפאנו ה' שהמשכת האור הוא ע"י שם הוי'. עי"ש. וכאור התורה בהעלותך ע' תו.

ראה בארוכה תורת חיים פרשת נח סה, ב ואילך. ספר המאמרים תרס"ו (הוצאת תשע"א) ע' תקעב ואילך. ועוד.

(9) ראה שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות תפילין סימן כה סעיף ט וז"ל:

מז - והיה לאות על ידכה ולמוטפת בין עניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

קב

ביאור הקשר בין תפילין ורפואה, כמאחז"ל (מנחות מד, א) "כל המניח תפילין מאריך ימים שנא' ה' עליהם יחיו... ותחלימני והחייני" – ותחלימני היינו רפואה

אמרו רז"ל במנחות' בפ' התכלת כל המניח תפילין מאריך ימים שנא'² ה' עליהם יחיו ולכל בהן חיי רוחי ותחלימני והחייני ע"ש. ותחלימני היינו רפואה³.

הנה⁴ תפילין נקראים פאר⁵ כמ"ש פארך חבוש עליך, פא"ר אותיות רפ"א, זהו שנמשך רפואה.⁴

(1) מד, א. מבאר שאלות המפרשים,

(א) מהו הראי' מהפסוק 'ה' עליהם יחיו', ואיפה מרמזו שם תפילין (עיין מהרש"א ועוד)?

(ב) מהו הג' פעמים "חיים" בפסוק 'ה' עליהם יחיו, ולכן בהן חיי רוחי, ותחלימני והחייני?"

(ג) "ותחלימני" הוא לשון רפואה, מהו הקשר בין תפילין ורפואה, וחיים?

ראה גם לעיל סי' קא. לקמן סי' קג.

(2) ישע'י לח, טז. ה' עליהם יחיו. [יחזקאל הנביא כשהי' חולה התפלל להקב"ה ואמר] על כל המתים גזר ה' שיעמדו בתחי'.

ולכל בהן. וראשון שבכולם החי' רוחי, כי הייתי קרוב למות.

ותחלימני. שלחת לי בריאות ונתת לי החיים. מצודות דוד.

(3) ותחלימני. ענין בריאות וחזק כמו יחלמו בניהם (איוב לט, ד). מצודת ציון.

(4) מבאר כאן בהמאחז"ל כמה פרטים וענינים בשייכות לרפואה ותפילין, והם:

(א) "ותחלימני" פירושו רפואה.

(ב) תפילין נק' "פאר" אותיות "רפא".

(ג) שורש תיבת "ותחלימני" הוא "חולם" בחי' תפארת – מלשון פאר – רפ"א.

(ד) בהנ"ל, תפארת שרשו מ' כתר" שמשם נמשך רפואה, ותפילין הוא "עומר ישראל בתפארה".

(ה) ביאור דיוק לשון חז"ל "מאריך" ימים, דפירושו, הן אריכות ימים, והן לשון רפואה.

(ו) בהנ"ל "אריך" ר"ת "כי אני יהו' רפאך".

וי"ל מ"ש כאן ג' פעמים חיות, ה' עליהם יחיו, חיי רוחי, והחיני הוא לנגד הג' בחי' תפילין, דרש"י, דר"ת, דשמושא רבא¹⁴, עיין פרי עין חיים שער התפילין פ"ט, י' ע"ש. תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד תלג

כי תפילין הם כמו כתר ועטרה על הראש וכו'.

וכן מאריך¹⁰ הוא מלשון רפואה כמו¹¹ אעלה ארוכה לך, ארוכה ורפואה שלימה, כי רפואה נמשך מכתר בחי' אריך כמו¹² ש"י כי אני יהוה ר"ת רפאך ר"ת אריך¹³, והיינו תפילין שהם בחי' פאר ועטרה.

14 ראה אור התורה ואתחנן ע' שלב זו"ל: והנה ענין הקב"ה מניח תפילין בגמ' פ"ק דברכות ד"ו סע"ב ובלקוטי הש"ס מהארז"ל כ' שהם תמיד נה"י שעל ראש הו"א הנק' סתם קוב"ה והתפילין דרש"י הם הנה"י דאימא שעל הו"א ותפילין דר"ת הם הנה"י דאבא שעל ראש הו"א ותפילין דשימושא רבא הם הנה"י דאריך שעל ראש הו"א וע"ש בשער הכללים מע"ח עכ"ל, וק' הא עכ"פ אין חיוב על האדם רק זוג א' של תפילין למר כדאית לי' כו' ולפ"ד הארז"ל הרי הם באמת ג' מדרגות, ונראה דאף שתפילין שבאדם צ"ל זוג א' והם תפילין דנה"י דאימא לרש"י עכ"ז ע"י נמשכו ממילא ג"כ נה"י דאבא ונה"י דאימא וא"צ למעשה ע"ז למטה. עיי"ש.

וראה גם לקמן סי' ככו.

הרא"ש ז"ל ה' מברך ברכת השחר עד עוטר ישראל בתפארה, והי' מניח תפילין ואח"כ מברך עוטר ישראל בתפארה כדי ליתן שבח הודוי' בברכה זו גם על התפילין שהם נקראים פאר שנא' (יחזקאל כד, יז) פארוך חבוש עליך. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סי' רכג. 10 מדייק מ"ש "כל המניח תפילין מאריך ימים", ומרמז מ"ש "מאריך ימים" שהוא נמשך מבחי' "אריך" וזהו רמז "מאריך". 11 ירמ' ל, יז "כי אעלה ארכה לך וממכותיך ארפאך". ופי' מצודת ציון; ארוכה. ענין רפואה כמו [הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם, כי מדוע לא עלתה] ארוכות בת עמי (שם ח, כב). 12 בשלח טו, כו. 13 ראה אור התורה בשלח ע' תקפ. לקוטי שיחות חלק טז ע' 516.

המשך ביאור למס' קידושין ליום חמישי עמ' ב

25 סימנים כשהיא בת תשע שנים ויום אחד, היא גדולה, ולפי הלשון
26 השני אם הביאה סימנים כשהיא פחותה מבת שנים עשרה ויום
27 אחד, אין זה סימנים אלא שומא.
28 הגמרא מביאה דין נוסף בענין זה: אמר ר' רבא בר רבא אמר רב
29 חסדא, לא שנו שמותר לישן עם הבת בקירוב בשר אלא בבית
30 שאינה פושה – מתביישת לעמוד לפניו ערום – (ערומה), אבל בת
31 שבושה לעמוד לפניו ערום – (ערומה), אסור לה לישן עמה
32 בקירוב בשר. שואלת הגמרא: מאי פקעא של שיעור זה. משיבה
33 הגמרא: שכאשר היא מתביישת בהיותה ערומה זה סימן שיצא
34 אלפשה – יצר העריות נכנס בה.
35 מספרת הגמרא: רב אחא בר אבא איקלע – (הודמן) לבי רב חסדא
36 תתניה – חונתה, שקליה לבת ברתיה – נטל רב חסדא את נכדתו
37 ואותביה בכנפיה – והושיבה בחיקו, שישן עמה בקירוב בשר. אמר
38 ליה רב חסדא, לא סבר לה מר דמקדשא – האם אדוני אינו יודע
39 שהיא מקודשת, ויש להתרחק מאשת איש. אמר ליה רב אחא בר
40 אבא, איך קידשת אותה בקטנותה, הלא עברת לך ארבע – על
41 דברי רב, דאמר רב יהודה אמר רב ואיתיה – (ויש אומרים) רבי
42 אלעזר, אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל
43 ותאמר בפלוגי אני רוצה. אמר לו רב חסדא, מר נמי עבר ליה
44 אדשמואל – גם אתה עברת על דין שאמר שמואל, דאמר שמואל,
45 אין משתמשים באשה, כדי שלא תתרגל להיות בין אנשים, ואיך
46 נשתמשת בבתי הקטנה. אמר ליה רב אחא בר אבא, אנא באידיך
47 דשמואל סבירא לי – אני סובר כמימרא אחרת של שמואל, דאמר
48 שמואל,

1 אדעתיה – לא שמתי ליבי שעמדה כאן בהמה מחמת שהייתי
2 שקוע בלימודי.
3 הגמרא חוזרת לעיקר דיני יחוד: אמר רבא, מתניח אדם עם שתי
4 נשים – שתי נשים הנשואות לשני אחים, וכן עם שתי צרות – שתי
5 נשים הנשואות לאותו איש, וכן עם אשה וקמתה, וכן עם אשה
6 וכת פגולה שנולדה לו מאשה אחרת, שכל נשים אלו שונאות זו
7 לזו והאחת לא תחפז על חברתה, אלא אדרבה תספר את קלונה,
8 וממילא אין חשש לעבירה כששתיהן יחד. וכן מתניח עם אשה
9 ותינוקת שיוצעת פנים ביאה ואין מוסרת את עצמה לביאה, כלומר
10 שמבינה את ענין הביאה ותדע לספר בחוץ אם ראתה מעשה
11 ביאה, אבל עדיין אינה גדולה ואין לה יצר להתפתות לביאה:
12 שנינו במשנה: שאם בנו ובתו הגדילו, זה – הבן ישן בכסותו עם
13 אמו וכו' והבת ישנה בכסותה עם אביה. מבררת הגמרא: וכמה
14 הוא שיעור 'הגדילו'. משיבה הגמרא: אמר רב אדא בר רב עזרא
15 אמר רב אפי, תינוקת עד שהיא בת תשע שנים ויום אחד מתרת
16 לישן עם אביה בקירוב בשר, ולאחר מכן אסורה, ותינוק עד שהוא
17 בן שתים עשרה שנה ויום אחד מותר לישן עם אמו בקירוב בשר,
18 ולאחר מכן אסור. איפא דאמר, תינוקת עד שהיא בת שתים עשרה
19 שנה ויום אחד מתרת לישן עם אביה בקירוב בשר, ותינוק עד
20 שהוא בן שלש עשרה שנים ויום אחד מותר לישן עם אמו. וזהו זה
21 – לפי שתי השיטות, מותר לישן עם בתו רק עד שיעור כפי שיתנו
22 כפי שנאמר (יחזקאל טז ז) 'שדים נכנו וישערו צמת', היינו שהביאה
23 סימני גדלות, וכשהביאה סימנים אלו, זה סימן שהיא כבר גדולה
24 ולפיכך אסור לישן עמה, אלא שלפי הלשון הראשון אם הביאה

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

להביא את הגאולה האמתית והשלמה, וכפי שכבר דבר פעמים רבות, שְׁכֶשֶׁם שְׂבִיציאת מצרים הרי ש"בשכר (בזכות) נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים", כן הוא גם בכל דור ודור, ובמיוחד בדורנו זה, אשר הוא גלגולו של דור יוצאי מצרים.

(לקוטי שיחות ח"ו ע' 375)

להתנהג כמו בזמן הגאולה

העבודה וההכנה הכי מתאימה לקרב ביאת המשיח וגאולה האמתית והשלמה הרי היא - פעולות מעין סדר החיים אז, שהוא לתקן עולם במלכות ש-ד-י, ובפשטות הפצת היהדות למוד התורה וקיום מצותיה באופן דמוסיף והולך ואור, מיסד על הפלל שהמעשה הוא העקר, קיום מצוות בפעל.

(לקוטי שיחות ח"ג ע' 487)

בטול הגלות - בטול ה"חטאינו"

על ידי קיום היהדות בפעל, למוד תורה וקיום מצוות, על ידי הפחתת ובטול הסבה היחידה לגלות - כפי שאנו אומרים באופן ברור וחד-משמעי: "מפני חטאינו גלינו מארצנו" - מפחיתים את הגלות עד לבטולה הסופי על ידי הגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו.

(אגרות מלך ח"א ע' רכח. מתוך "לקראת שבת")

לתבוע שְׂמִיחַ יבוא

כל זמן שעדין משיח לא בא, צריה כל אחד ואחת מישראל לבקש, ועוד יותר - לתבוע שְׂבִיבוא משיח צדקנו, כלשון חז"ל (שהובא פמה פעמים) "תני ר' שמעון בן יוחי . . . כל אותן אלפים שנפלו במלחמה בימי דוד, לא נפלו אלא על שלא תבעו בנין בית המקדש . . . ומה אם אלו . . . אנו . . . על אחת כמה וכמה, לפיכך התקינו חסידים הראשונים שיהיו מתפללים . . . בכל יום . . . השב שְׂכִינתך לציון וסדר העבודה לירושלים, ותקנו בונה ירושלים ברכה בפני עצמה בתפלה, ובכרפת המזון".

(לקוטי שיחות ח"ל ע' 182)

בזכות אהבת חנם

אימא בגמרא שחרבן בית שני היה בסבת הענין ד"שנאת חנם". ועל פי זה מוכן, שהעבודה המיוחדת דבטול סבת הגלות (שאז בטל המסובב) היא - שלא ישאר שריד ופליט מהענין ד"שנאת חנם", שזוהי כללות העבודה ד"אהבת ישראל" באפן ד"אהבת חנם". זאת אומרת, שתמורת הענין ד"שנאת חנם" נפעל הענין ד"אהבת חנם" - באפן דיתרון האור מן החשך ויתרון החכמה מן הסכלות.

(תורת מנחם - התועודיות תשמ"ב ח"ג ע' 1226)

צדקה וגאולה

וכדאי ונכון לקשר ההוספה בצדקה עם ההוספה בתורה בעניני משיח והגאולה - על ידי זה שההוספה לצדקה היא מתוך פונה לקרב ולזרו את הגאולה, כיון שפונה כשמצומה היא חלק מלמוד התורה בעניני הגאולה - הלמוד (במחשבה - מזמן לזמן) דמאמר חז"ל "גדולה צדקה שמקרב את הגאולה".

(תורת מנחם - התועודיות תנש"א ח"א ע' 163)

השמחה "תכריח"

מספר על אחד הצדיקים, שכאשר היה ילד, בקש תפוח מאביו, וכשאביו סרב, התחכם הילד וברך ברכת בורא פרי העץ, וכך נאלץ אביו למלא את רצונו. ואף אנו נאמר:

כאשר יהודים ישמחו כבר עכשו בשמחת הגאולה, מתוך בטחון גמור שאנו עומדים על סף הגאולה - הרי שמחה זו עצמה "תכריח" כביכול את אבינו שבשמים למלא משאלות לבם של בניו ולגאל אותם מהגלות. ופשוט שאין בכך משום דחיקת הקץ, שהרי לא מדבר בקבלה מעשית או השבעת מלאכים וכיוצא בזה, אלא מדבר בעבודה ה' מתוך שמחה יתרה.

(לקוטי שיחות ח"ב ע' 384. מתוך "לקראת שבת")

בזכות נשים צדקניות

לנשי ובנות ישראל ישנה שליחות חשובה ביותר -

חומש יומי

פרשת וירא

~ יום ראשון י"ד מרחשון ~

יח (א) וַיֵּרָא אֱלֹהִים בְּאֵלֶינִי מִמְּרָא וְהוּא יֹשֵׁב
פְּתַח־הָאֵהָל בַּחֹם הַיּוֹם:
 א וַאֲתַגְּלִי לָהּ יְיָ בְּמִשְׁרֵי מִמְּרָא וְהוּא יָתֵב
 בַּתְּרַע מִשְׁכָּנָא כְּמִיחָם יוֹמָא :

לְהַתְיַצֵּב בְּעֵדַת הַדִּינִין וְהֵן יוֹשְׁבֵינִי, שְׁנֵאֲמַר: (תהלים
 כב) "אֱלֹהִים נִצָּב בְּעֵדַת אֵל". פְּתַח־הָאֵהָל • לְרֵאוֹת
 אִם יֵשׁ עוֹבֵר וְשׁוֹב, וַיִּכְנִסֶם בְּבֵיתוֹ. כְּחֹם הַיּוֹם •
 (ב"ב טז) הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא חֲמָה מִנְּרֵתִיקָה,
 שְׁלֵא לְהִטְרִיחוֹ בְּאוֹרְחִים, וּלְפִי שְׂרָאָהוּ מִצְטַעַר
 שְׁלֵא הָיוּ אוֹרְחִים בְּאִים, הִבִּיא הַמַּלְאָכִים עָלָיו
 בְּדַמּוֹת אֲנָשִׁים.

כ"ט ◀ וַיֵּרָא אֱלֹהִים • לְבַקֵּר אֶת הַחֹלְהָ. (בבא מציעא פו)
 אָמַר רַבִּי חֵמָא בְּרַחֲמֵינָא: יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ
 הָיָה, וּבָא הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וְשָׂאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ.
 בְּאֵלֶינִי מִמְּרָא • הוּא שְׁנַתָּן לוֹ עֲצָה עַל הַמִּילָה,
 לְפִיכָף נִגְלָה עָלָיו בְּחֻלְקוֹ (ב"ר). יֹשֵׁב • (ב"ר) "יֹשֵׁב"
 כְּתִיב, בְּקֶשׁ לַעֲמֹד, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא:
 'שׁוֹב וְאֵנִי אֶעֱמֹד, וְאַתָּה סִימָן לְבִנְיָד, שְׁעִתִּיד אֲנִי

~ נקודות משיחות קודש ~

הַנְּסֵת אוֹרְחִים בְּגִיל תְּשׁוּעִים וְתִשְׁעָה

גַּם מִי שֶׁכָּבַד עֶסֶק רַבּוֹת בְּקִירוֹב בְּגִי יִשְׂרָאֵל לְאֲבִיהֶם
 שְׁבִשְׁמִים, וּבְכָר רָאָה פְּרִי טוֹב בְּעַמְלּוֹ, וַיְהוּדִים רַבִּים כָּבַד
 נִתְקַרְבוּ עַל־יָדוֹ, אֵין לוֹ לְחֹשׁוֹב שְׂאוּלִי כֹּוֹל הוּא לְהַפְסִיק
 בְּזָה לְרַגְעִים, וְ"לְנוֹחַ" קִצַּת מַעֲבֹדָתוֹ.
 אֲלֵא גַם אַחֲרֵי "תְּשׁוּעִים וְתִשְׁעָה שָׁנִים" שֶׁל הַתְּעַסְקוֹת בְּזָה,
 עָלָיו לְהַמְשִׁיךְ וּלְעַבֹּד בְּזָה בְּמַרְץ, וּלְחַפֵּשׂ אוֹלֵי יֵשׁ עוֹד
 יְהוּדֵי אַחַד, שֶׁיְכֹּוֹל לְקַרְבוֹ וּלְחַבְּרוֹ לְאֲבִינוֹ שְׁבִשְׁמִים.

אֲבָרְהָם אֲבִינוֹ עֶסֶק בְּפָרְסוֹם דְּבַר ה' לְבִרְיוֹת בְּמִשְׁפָּךְ פֶּלַ
 שְׁנוֹתָיו, וְאַף בְּהִיּוֹתוֹ בֶּן תְּשׁוּעִים וְתִשְׁעָה שָׁנָה, בַּיּוֹם
 הַשְּׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ, יֹשֵׁב עַל פְּתַח הָאֵהָל לְרֵאוֹת אוֹלֵי
 יַעֲבֹר עוֹד אָדָם אַחַד שִׁיּוּכַל לְהַאֲכִילוֹ וּלְהַשְׁקוֹתוֹ וּלְפַעוֹל
 עָלָיו לְבָרֵךְ לְמִי שֶׁאָמַר וְהִנֵּה הַעוֹלָם (עיינן סוטה י, סע"א
 וְאֵילָךְ).

כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּתְּחִילַת פְּרָשְׁתָנוּ "וְהוּא יֹשֵׁב פְּתַח הָאֵהָל
 כְּחֹם הַיּוֹם" (יח, א), וּפִירֵשׁ רַש"י שֶׁיֹּשֵׁב שָׁם "לְרֵאוֹת אִם
 יֵשׁ עוֹבֵר וְשׁוֹב וַיִּכְנִסֶם לְבֵיתוֹ".
 וּמִזָּה הוֹרָאָה נִפְלְאָה בְּעַבְדוֹת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

(על-פי ספר השיחות תשמ"ט כרך א עמ' 84 ואילך
 - מוֹתֵךְ 'לְקִרְאוֹת שְׁבַת')

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אַחַר, בְּשִׁצְיֹנָה הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
 לְמוֹל פֶּל אֲנָשִׁי בֵיתוֹ, הֵלֵךְ אֲצֵל עֲנַר
 וְאֶשְׁכּוֹל לְשֹׂאֵל מַה יַעֲשֶׂה עַל אֲנָשִׁי
 בֵיתוֹ שֶׁאֵינֶן רוֹצִין לְהַמּוֹל, וְלֹא יָדְעוּ
 מַה לְהַשִּׁיב לוֹ, הֵלֵךְ אֲצֵל מִמְּרָא, וְנִתָּן
 לוֹ עֲצָה שֶׁיְמַוֵּל עֲצָמוֹ וַיִּשְׁמַעְעַל בְּנוֹ
 תְּחִילָה, וּכְשִׁירָאוּ כֵּן אָז יִקְבְּלוּ
 לְהַמּוֹל, וְכֵן עָשָׂה, בְּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה
 נְמוֹל אֲבָרְהָם וַיִּשְׁמַעְעַל בְּנוֹ (שם פסוק כו),

בְּפִרְהֶסְיָא, וּמִמְּרָא נִתָּן לוֹ עֲצָה
 לַעֲשׂוֹת בְּפִרְהֶסְיָא, כְּדִי שִׁירָאוּ הַעוֹלָם
 וַיְמַוֵּלוּ אַחֲרָיו, וְהֵינִי דְכָתִיב (לעיל יז כו)
 בְּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה נְמוֹל אֲבָרְהָם,
 בְּעִיצוּמוֹ שֶׁל יוֹם. דְּבַר אַחַר, שֶׁשָּׂאֵל
 לוֹ עֲצָה מֵאֵיזָה מְקוֹם יְמוֹל, וְהוּא נִתָּן
 לוֹ עֲצָה שֶׁיְמַוֵּל בְּמְקוֹם זְכָרוֹת,
 דְּכָתִיב (שם פסוק י) הַמּוֹל לָכֶם פֶּל זָכָר,
 מְמַקְּוִם שֶׁיִּנְכָּר בֵּין זָכָר לְנִקְבָה. דְּבַר

(יח) (א) וַיֵּרָא וְגו' בְּאֵלֶינִי מִמְּרָא.
 פִּירֵשׁ רַש"י, הוּא שְׁנַתָּן לוֹ עֲצָה עַל
 הַמִּילָה (תנחומא ג). וְתִימָה, וְכִי אָדָם
 חֹשׁוֹב וְצָדִיק בְּאֲבָרְהָם, וְנִתְנַסָּה בְּעִשְׂרֵי
 נִסְיוֹנוֹת וְעַמֵּד בְּכֻלָּן וְלֹא שָׂאֵל עֲצָה,
 אֵיךְ שָׂאֵל עֲצָה עַל הַמִּילָה שִׁצְיֹנָהוּ
 הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא. וַיֵּשׁ לוֹמַר שְׁחַס־
 וְשִׁלּוּם שֶׁיִּשְׂאֵל עֲצָה אִם יְמוֹל אִם
 לֹא, אֲלֵא אִם יַעֲשֶׂה בְּצִינְעָא אוֹ

(ב) וַיִּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְצִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרֶץ לְקִרְאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחֲוּ אַרְצָה:
ב וַיִּקַּף עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה תְּלָתָא גְבָרִין (ג) גְּבָרִין) קָמִין עֲלוּהֵי וַיֵּרָא וַיִּרְהַט לְקַדְמוּתְהוֹן מִתְרַע מִשְׁפָּנָא וּסְגִיד עַל אַרְעָא:

לְפָנָיו, כְּמוֹ: (במדבר ב) "וְעָלְיוּ מִטָּה מְנַשָּׁה", אֲכַל לְשׁוֹן נִקְיָה הוּא כָּל־פִּי הַמְּלֹאכִים. וַיֵּרָא • מֵהוּ "וַיֵּרָא", "וַיֵּרָא" שְׁתֵּי פְעָמִים? הֲרֵאשׁוֹן כְּמִשְׁמָעוֹ, וְהַשְׁנִי לְשׁוֹן הַבְּנָה, נִסְתַּפֵּל שֶׁהֵיוּ נֹצְצִים בְּמָקוֹם אֶחָד, וְהִבִּין שֶׁלֹּא הֵיוּ רוֹצִים לְהִטְרִיחוֹ, וְאָף-עַל-פִּי שִׂינְדָעִים הָיוּ שִׁינְעָא לְקִרְאתָם, עָמְדוּ בְּמָקוֹמָם לְכַבֹּדוֹ, וְלִהְרָאוֹתוֹ שֶׁלֹּא רָצוּ לְהִטְרִיחוֹ, וְקָדַם הוּא וַרְיָן לְקִרְאתָם (כך הגרסא ברש"י שם). (שם) כְּתִיב 'נֹצְצִים עָלָיו', וְכִתִּיב 'וַיֵּרֶץ לְקִרְאתָם'? כִּד תְּזִוְהוּ דְהָהוּ שְׂרִי וְאָסֵר, פְּרָשׁוּ הֵימָנוּ, מִיָּד: "וַיֵּרֶץ לְקִרְאתָם".

כ"ט ◀ וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים • אֶחָד לְבָשׂוּר אֶת שַׂרְהָ, וְאֶחָד לְהַפְּךְ אֶת סְדוֹם וְאֶחָד לְרַפְּאוֹת אֶת אַבְרָהָם, שְׂאִין מִלֵּאָף אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחִיוֹת (ב"ר). תִּדְעַ לָךְ, שֶׁכֵּן כָּל הַפְּרָשָׁה הוּא מְזַכְּרִין בְּלְשׁוֹן רַבִּים: "וַיֵּאָכְלוּ", "וַיֵּאָמְרוּ אֵלָיו", וּבְכַשְׂרָה נֵאָמַר: "וַיֵּאָמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלֶיךָ", וּבְהַפְּכִיתָ סְדוֹם הוּא אוֹמֵר (לְקַמֵּן ט): "כִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת דְּבַר לְבַלְתִּי הִפְכִּי" (ב"ר). וַרְפָּאֵל, שְׂרַפָּא אֶת אַבְרָהָם, הֵלֵךְ מִשֶּׁם לְהַצִּיל אֶת לוֹט, הוּא שְׁנַאָמַר: "וַיְהִי כִּהְוָצִיֵּאֵם אוֹתָם חֲחוּצָה וַיֵּאָמֶר הַמַּלְט עַל-נַפְשֶׁךָ", לְמַדַּת שֶׁהָאֶחָד הָיָה מְצִיל. נֹצְצִים עָלָיו •

~ נקודות משיחות קודש ~

חֲסָדִים בְּנוֹגַע לְמִזוֹן רִיחָנִי שֶׁל הַנְּשֵׁמָה, עַל יְדֵי הַפְּצַת הַתּוֹרָה וְהַיְהוּדוּת, וְהַפְּצַת הַמַּעֲשֵׂנוֹת חוּצָה. וְיֵשׁ לוֹמֵר, שֶׁבְּנוֹגַע לְהַכְנֵסֵת אוֹרְחִים וּגְמִילוֹת חֲסָדִים בְּרוּחָנִיּוֹת, מְדַגֵּשׁ יוֹתֵר הַגְּלוּי ד' וַיֵּרָא אֵלָיו ה'":
בְּהַכְנֵסֵת אוֹרְחִים וּגְמִילוֹת חֲסָדִים בְּגִשְׁמִיּוֹת – הַשִּׁיכּוֹת לְהַגְּלוּי ד' וַיֵּרָא אֵלָיו ה', הֵיא מְצַד כְּלָלוֹת הַעֲנָן דְּגְמִילוֹת חֲסָדִים, שְׁמַפְיִין שְׁגַמֵּל חֶסֶד לְזוּלַת, זוֹכָה שֶׁהַקָּב"ה יְגַמֵּל לוֹ חֶסֶד וַיְהַגְּלָה אֵלָיו.
אֲבָל בְּהַכְנֵסֵת אוֹרְחִים וּגְמִילוֹת חֲסָדִים בְּרוּחָנִיּוֹת – הַשִּׁיכּוֹת לְהַגְּלוּי ד' וַיֵּרָא אֵלָיו ה' הֵיא כְּאוֹתוֹ עֲנָן עֲצוּמוֹ, שֶׁהָרִי פְּעוּלָתוֹ בְּגְמִילוֹת חֲסָדִים הֵיא לְקִרְבַּי וְהוּדִי לְהַקָּב"ה, וְלָכֵן זוֹכָה אֵף הוּא לְהַתְקַרֵּב יוֹתֵר לְהַקָּב"ה – "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'".

זוֹהִי הַהוֹרָאָה שֶׁלְמַדִּים מ' וַיֵּרָא אֵלָיו ה' – "וְהַחֲסִי יִתֵּן אֵל לְבוֹ" – שֶׁבְּכַחוֹ וּבִכְלָתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָת מִיִּשְׂרָאֵל (בְּנוֹ וּבְתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוֹ) לְזִכּוֹת לְגִלוּי ד' וַיֵּרָא אֵלָיו ה', עַל יְדֵי הַשְׁתַּדְּלוּתוֹ בְּהַכְנֵסֵת אוֹרְחִים, מִתְחִיל מִהַתְּקַנּוּת לָזֶה (וּגְמִילוֹת חֲסָדִים בְּכָלֵל).
וּמִזֶּה מוֹבֵן עַד כְּמָה צְרִיכִים לְהַשְׁתַּדֵּל בְּהַכְנֵסֵת אוֹרְחִים וּגְמִילוֹת חֲסָדִים – דְּגַמַּת הַנְּהַגְתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוֹ שֶׁחֲפָשׂ אַחַר אוֹרְחִים, וּכְשֶׁרָאֵם, רָץ לְקִרְאתָם כו', וְהֵאָכִילָם וְהִשְׁקָם דְּבָרִים מִשְׁבָּחִים בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ 'ג' לְשׁוֹנוֹת בְּחִרְדָּל", וְעַל-דִּרְךָ-זֶה צְרִיף כָּל אֶחָד וְאֶחָת מִיִּשְׂרָאֵל לְהַשְׁתַּדֵּל בְּהַכְנֵסֵת אוֹרְחִים, מִתּוֹף וְרִיזוּת, וּבִסְבָּר פְּנִים יְפוֹת וכו'.
וְהִנֵּה, כְּשֶׁם שֶׁהַדְּבָרִים אֲמורִים בְּהַכְנֵסֵת אוֹרְחִים וּגְמִילוֹת חֲסָדִים בְּנוֹגַע לְמִזוֹן גְּשָׁמִי שֶׁל הַגּוֹף – כֵּן הוּא גַם (וּבְמַקְל-שָׁבֵן וְקַל-וְחוּמָר) בְּהַכְנֵסֵת אוֹרְחִים וּגְמִילוֹת

(על פי שיחת ש"פ וירא, ח"י מרחשון, ה'תשמ"ט)

(ג) וַיֵּאמֶר אֲדוֹנָי אִם-נָא מִצְּאִיתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל-נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ:
ג וַיֵּאמֶר יי אם כֶּעַן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין קְדָמְךָ (ג"י בְּעֵינֶיךָ) לֹא כֶּעַן תַּעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ:

וְהָדָר כְּתִיב (שם פסוק כו) וְכָל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ [וגו'] נִמְלוּ אִתּוֹ. וְאֵי קִשְׁיָא, מִמְּרָא שְׁעָת הַיּוֹם. שֶׁעַת אֲכִילָה, וְהֵיא שְׁעָה רַבִּיעִית, שֶׁהַתְּחִיל הַיּוֹם כְּחוּם, וְאִזּוּ מְאָכַל כָּל אָדָם, וְכַדְפִּירֵשׁ רַב פְּסָא לְסוּף נִמְלוּ כְּדִאִיתָא בְּהַגְּדָה:

לְקַרְאֲתֶם, הַאֲמִירָה קָדַם לְכֵן הִזְתָּה, וְרַחֵם הַמַּקְרָאֹת
 לְדַבֵּר בֶּן, כְּמוֹ שֶׁפָּרְשְׁתִי אֶצֶל: "לֹא יְדוֹן רוּחִי בְּאָדָם",
 שֶׁנִּכְתַּב אַחַר "וַיֹּלֶד נֹחַ", וְאִי אֶפְשֶׁר לוֹמַר בֶּן,
 אֶל־אִם־בֶּן קָדַם גְּזֵרַת מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְשִׁתִּי
 הַלְשׁוֹנוֹת בְּבְרָאשִׁית רַבָּה.

כִּי־יֹאמַר אֲדֹנָי אִם נָא וּגּוֹ' • לְגָדוֹל שִׁבְחָם אָמַר,
 וַיִּקְרָאֵם בְּלִם אֲדוֹנֵי. וְלְגָדוֹל אָמַר: "אֶל־נָא תַעֲבֹר",
 וְכִינֵן שְׁלֵא יַעֲבֹר הוּא, יַעֲמְדוּ חֲבָרָיו עִמּוֹ, וּבְלִשׁוֹן
 זֶה הוּא חוֹל (שבועות לה). דָּבָר אַחַר: קָדַשׁ הוּא, וְהִזְתָּ
 אוֹמַר לְהַקְדוּשׁ־בְרוּךְ־הוּא לְהַמְתִּין לוֹ עַד שִׁירוּץ
 וַיִּכְנִיס אֶת הָאוֹרְחִים, וְאֶף־עַל־פִּי שִׁכְתוּב אַחַר "וַיִּרְץ

ד יִסְבּוּן עֵצֵן זְעִיר מֵיָא וְאֶסְחוּ רַגְלֵיכֹון
 וְאֶסְתַּמְיִכוּ תַחוֹת אֵילָנָא:

(ו) יִקְחֵנָא מְעַט־מִוִּם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת
 הָעֵץ:

וְהַקְפִּיד שְׁלֵא לְהַכְנִיס עֲבוֹדַת אֱלִילִים לְבִיתוֹ (ב"מ פח),
 אֲבָל לוֹט שְׁלֵא הַקְפִּיד, הַקְדִּים לִינְה לְרַחֲצָה,
 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם". תַּחַת הָעֵץ • תַּחַת
 הָאֵילָן.

כִּי־יֹאמַר אֲדֹנָא • עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ, וְהַקְדוּשׁ־בְרוּךְ־הוּא
 שְׁלֵם לְבָנָיו עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ט) "וַיִּרְם
 מִשָּׁה אֶת־יְדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע". וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם •
 כְּסִבּוֹר שֶׁהֵם עֲרִבִים שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לְאֲבָק רַגְלֵיהֶם,

ה וְאֶסְבִּי פִתְא דְלַחְמָא וְסַעֲדוּ וְסַעֲדוּ לְבָכֹון בְּתַר בֶּן
 תַּעֲבֹרוּ אַרְי עַל בֶּן עֲבָרְתוֹן עַל עֲבָדְכוֹן
 וְאֶמְרוּ בֶן תַּעֲבִיד כְּמָא דִּי מַלְלָתָא:

(ה) וְאִקְחָה פֶת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לְבַכְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ
 כִּי־עַל־פֶּן עֲבַרְתֶּם עַל־עֲבָדְכֶם וַיֹּאמְרוּ בֶּן תַּעֲשֶׂה
 כְּאִשֶּׁר דִּבַּרְתָּ:

הַדָּבָר הַזֶּה אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם, מֵאַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עַלִּי
 לְכַבּוּדִי. כִּי־עַל־בֶּן • כְּמוֹ 'עַל אֲשֶׁר', וְכֵן כָּל כִּי
 עַל בֶּן' שֶׁבְּמִקְרָא: (לקמן יט) "כִּי־עַל־בֶּן בָּאוּ בְּצֵל
 קוֹרְתִי", (לקמן לג) "כִּי עַל־בֶּן רֵאִיתִי פְּנִיךָ", (שם לח)
 "כִּי־עַל־בֶּן לֹא נִתְתִּיחָה", (במדבר י) "כִּי־עַל־בֶּן יִדְעָתָה
 תִּנְתַּנּוּ".

כִּי־יֹאמְרוּ לְבַכְּכֶם • בַּתּוֹרָה, בְּנִבְיָאִים וּבְכַתוּבִים,
 מְצִינוּ – ד' פִּתְא סַעֲדָתָא דְלַבָּא. בַּתּוֹרָה: "וְסַעֲדוּ
 לְבַכְּכֶם", בְּנִבְיָאִים: (שופטים יט ה) "סַעֲד לְבָךְ פֶּת לֶחֶם",
 בְּכַתוּבִים: (תהלים קד) "וְלֶחֶם לֵבָב אָנוּשׁ יִסְעֵד". אָמַר
 רַבִּי חֲמָא: "לְבַכְּכֶם" אֵין כְּתִיב בָּאן, אֶלֶּא "לְבַכְּכֶם",
 מִגִּיד שֶׁאֵין יֵצֵר הַרַע שׁוֹלֵט בְּמַלְאָכִים (ב"ר). אַחַר
 תַּעֲבֹרוּ • אַחַר־בֶּן תִּלְכוּ. כִּי־עַל־בֶּן עֲבַרְתֶּם • כִּי

וְאוֹחֵי אַבְרָהָם לְמִשְׁפָּנָא לֹות שְׂרָה וְאָמַר
 אוֹחָא תִּלַּת סָאִין קַמְחָא דְסַלְתָא לְוִישִׁי
 וְעֵבִידִי גְרִיזָן:

(ו) וַיֹּמַר אַבְרָהָם הֵאֱלֹהָ אֶל־שְׂרָה וַיֹּאמַר מִהְרִי
 שְׁלֹשׁ סָאִים קַמַח סַלַת לְוִישִׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת:

כִּי־יֹאמַר קַמַח סַלַת • סַלַת לְעוֹגוֹת, קַמַח לְעַמְלִין שֶׁל טַבְּחִים לְכִסּוֹת אֶת הַקְּבֻרָה, לְשֹׂאב אֶת הַזֵּהֻמָּה.

ז וַיִּלְוֵת תּוֹרֵי רֵהִט אַבְרָהָם וַדְּבַר בֶּר תּוֹרֵי
 רַבִּיךָ וְטַב וַיְהִי לְעוֹלָמָא וְאוֹחֵי לְמַעֲבַד
 יְתָה:

(ז) וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רֶךְ וְטוֹב
 וַיִּתֵּן אֶל־הַנֶּעֱר וַיֹּמַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:

כִּי־יֹאמַר בֶּן־בָּקָר רֶךְ וְטוֹב • שְׁלֹשָׁה פָרִים הָיוּ, כְּדֵי לְהַאֲכִילֵן שְׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת בְּחֻרְדָּל (ב"מ פח) • אֶל־הַנֶּעֱר • זֶה
 יִשְׁמַעְאֵל, לְחֻנְכוּ בְּמִצּוֹת (ב"ר).

ח וַיִּסְבֵּב שָׁמֶן וַחֲלָב וּבֵר תּוֹרֵי דִי עֲבַד וַיְהִי
 קַדְמִיהוֹן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עַלְוִיהוֹן תַּחוֹת
 אֵילָנָא וְאֶבְלָו:

(ח) וַיִּקַּח חֲמָאָה וַחֲלָב וּבֵן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן
 לְפָנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ח) וַיִּקַּח חֲמָאָה וַחֲלָב וּגּוֹ' • מְלַמֵּד הַקְדוּשׁ־בְרוּךְ־הוּא לִיתֵן תּוֹרָה עַל הַשְּׂמִים (תהלים ח ב), אָמַר לָהֶם כְּתוּב
 שֶׁהַאֲכִילֵם בְּשֶׁר בְּחֻלָּב. וּכְשֶׁרָצָה לְיִשְׂרָאֵל, אָמְרוּ הַמַּלְאָכִים תִּנְה הוֹדֵךְ בַּתּוֹרָה (שמות כג יט) לֹא תִבְשַׁל גְּדִי

שיעור יומי ליום ראשון י"ד מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יה - פרשת וירא
 ל' כ"י • וַיִּקַּח חַמְצָה וְגו' • וְלַחֵם לֹא הֵבִיא, לְפִי שֶׁפָּרְסָה שָׂרָה נְדָה, שֶׁחֲזַר לָהּ אֲרַח בְּנָשִׁים אוֹתוֹ הַיּוֹם וְנִטְמָאת הַעֶסָה (כ"מ שם) • חַמְצָה • שֶׁמֶן הַחֶלֶב שֶׁקוֹלְטִין מַעַל

(ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָּאֵהָל:
 ט וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֵן שָׂרָה אֲתַתְךָ וַאֲמַר הָא בְּמִשְׁכְּנָא:

מְצִיעָא' (דף פו) אומרים: יודעים היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן הייתה, אלא להודיע שצנועה הייתה, כדי לחבקה על בעלה. אמר רבי יוסי בר חנינא: 'כדי לשגר לה כוס של ברכה'. הנה באהל • צנועה היא.

כ"י • וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו • נְקוּד עַל אִי"ו שֶׁב"אֵלָיו", וְתַנְיָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל מְקוֹם שֶׁהִפְתַּב רַבָּה עַל הַנְּקֻדָּה, אֵתָה דוֹרֵשׁ הִפְתַּב וְכו', וְכֵאן הַנְּקֻדָּה רַבָּה עַל הִפְתַּב, אֵתָה דוֹרֵשׁ הַנְּקֻדָּה, שְׁאֵף לְשָׂרָה שְׂאָלוּ: אִיזוֹ אֲבָרְהָם? לְמַדְנִי, שִׁישְׂאֵל אָדָם בְּאֲכַסְנָיָא שְׁלוֹ, לְאִישׁ עַל הָאִשָּׁה וְלְאִשָּׁה עַל הָאִישׁ. בְּכַבָּא

וַיֹּאמֶר מֵתָב אֲתוּב לְוִתְךָ כַּעֲדָן דְּאֲתוּן קְמִין וְהָא בְּרַ לְשָׂרָה אֲתַתְךָ וְשָׂרָה שְׁמַעַת בְּתַרַע מִשְׁכְּנָא וְהוּא אַחֲרוּזֵי:

(י) וַיֹּאמֶר שׁוּב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַת חַיָּה וְהִנֵּה־בִן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שְׁמַעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו:

אָלָא בְּשִׁלְיַחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם, אָף כָּאן בְּשִׁלְיַחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ בֶּן (בראשית רבה). (אלישע אמר לשונמית: "למועד הנה כעת חיה את חובקת בן, ותאמר אל אדוני איש האלהים אל תכזב בשפתך", אותן הפלאכים שבשרו את שרה, אמרו: "למועד אשוב", אמר לה אלישע: "אותן הפלאכים שהם חיים וקנימים לעולם, אמרו: "למועד אשוב", אבל אני בשר ודם, שהיום חי ומת, בין חי ובין מת: "למועד הנה וגו'"). וְהוּא אַחֲרָיו • הַפְּתַח הִיָּה אַחַר הַפֶּלֶאךָן.

כ"י • כְּעַת חַיָּה • כְּעַת הַזֹּאת לְשָׁנָה הַבָּאָה, וּפְסַח הִיָּה, וְלִפְסַח הַבָּא נוֹלַד יִצְחָק, מִדְּלָא קְרִינָן כְּעַת (בשוא) אָלָא כְּעַת. כְּעַת חַיָּה • כְּעַת הַזֹּאת שְׁתַּהֲא חַיָּה לָכֶם, שְׁתַּהֲיוּ כְּלָכֶם שְׁלָמִים וְקִיָּמִים. שׁוּב אָשׁוּב • לֹא בִּשְׂרוּ הַמֶּלֶאךָן שִׁישׁוּב אֵלָיו, אָלָא בְּשִׁלְיַחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ, כְּמוֹ: "וַיֹּאמֶר לָהּ מֶלֶאךָן ה' הַרְבָּה אֲבָרְכָה", וְהוּא אֵין בִּידוֹ לְהַרְבּוֹת

יֹא אֲבָרְכָהּ וְשָׂרָה סִיבּוּ עֵלוּ בְּיוֹמִין פֶּסַק מְלַמְהוּ לְשָׂרָה אוֹרַח כְּנִשְׂאָ:

(יא) וַאֲבָרְהָם וְשָׂרָה וְקָנִים בָּאִים בְּיָמִים חַדְלָהֵי לְשָׂרָה אֲרַח בְּנָשִׁים:

כ"י • חַדְלָהֵי לְהִיּוֹת • פֶּסַק מִמְּנָה. אֲרַח בְּנָשִׁים • אֲרַח נְדוּת.

יב וְחִיבַת שָׂרָה בְּמַעְהָה לְמִימַר בְּתַר דְּסִיבִית הַנּוֹת לִי עוֹלָמִימוּ וְרַבּוּנֵי סִיב:

(יב) וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלָתִי הִיתָה־לִּי עַדְנָה וְאֲדֹנִי זָקֵן:

וַיֹּאכְלוּ. פִּירוּשׁ, הָיוּ שׁוֹרְפִין אֵת הַמֶּאֱכָל, מִלְּשׁוֹן וְהִסָּנָה אֵינְנוּ אֲכָל (שמות ג, ט), אֵינְנוּ נִשְׂרָף: תּוֹרָה ט כְּעַת חַיָּה (יא) חַדְלָהֵי לְהִיּוֹת לְשָׂרָה אֲרַח בְּנָשִׁים. פִּירוּשׁ, שְׂרָאָתָה דָם בְּזָקְנִיתָה, מֵה־שְׂאִין־כֵּן בְּשָׂרָה הַנְּשִׁים. אָבַל אֵין לְפָרֵשׁ שְׂאִינָה רוּאָה, שְׁהָרִי לְמַעְלָה (פסוק ח) פִּירֵשׁ רִשְׁ"י שְׁפִירוּסָה נְדָה: תּוֹרָה יב (יב-יג) וְאֲנִי זָקְנָתִי. מְכָאן אָמְרוּ

תְּבַשְׂלִין (יומא ברא), פִּירוּשׁ, תְּבַשְׂלִין מַעוֹרְבִין, שְׁלֹא הִיָּה אוֹכֵל בְּשׂוֹר בְּחֶלֶב, גַּם לֹא בְּשׂוֹר וְאַחֲרֵי־כֵן חֶלֶב, אָלָא חֶלֶב וְאַחֲרֵי־כֵן בְּשׂוֹר, דְּכַתִּיב וַיִּקַּח חַמְצָה וְחֶלֶב, וְהָדָר בֶּן הַבְּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה. וְכֵן נִמִּי פִּירֵשׁ רִשְׁ"י, קָמָא קָמָא דְתַקִּין אֲמַטִּי וְאֲיִתִּי לְקַמְיָהוּ: וְכֵן הַבְּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה. פִּירוּשׁ, תִּיקָן. וְחִבְרִי וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֵת הַרְקִיעַ (לעיל א) שְׁפִירֵשׁ רִשְׁ"י לְשׁוֹן תִּיקָן:

בְּחֶלֶב אִמּוֹ, וְאַתֶּם כְּשִׁירְדָתֶם לְמִטָּה אֲכַלְתֶּם בְּשׂוֹר בְּחֶלֶב, שְׁנַאֲמַר וַיִּקַּח חַמְצָה וְחֶלֶב, מִיַּד הוֹדוּ לְהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וְהִינֵנוּ דְכַתִּיב בְּפָרֶשֶׁת כִּי תִשָּׂא (שם לד כו) כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית וְגו', וְכַתִּיב לְעֵיל מִיָּבִיחָה (פסוק כו) לֹא תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֶלֶב אִמּוֹ (פסיקתא רבתי פכ"ה). וּמִדְרָשׁ זֶה חוֹלֵק עַל מְדְרָשׁ אַחַר: קִיָּים אֲבָרְהָם אָבִינוּ עַל־יַד־הַשְּׁלוֹם אֶפִּילוּ עִירוּבֵי

מִשְׁנָה: מִסִּיר אֶת הַשְּׁעָר וּמַעֲדָן אֶת הַבְּשׂוּר. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן עֶדֶן, זְמַן וְסֵת נְדוּת.

כִּי־יִבְקַרְבָּהּ • מִסְתַּכֶּלֶת בְּמַעֲיָהּ, וְאַמְרָהּ: 'אֶפְשָׁר הַקְּרִבִּים הִלְלוּ טְעוּנָיִן וְלָד, הַשְּׂדִים הִלְלוּ שְׁצֻמְקוּ מוֹשְׁכֵינִי חֶלֶב? (תנחומא). עֲדָנָה • צְחָצְחֵת בְּשָׂר, וּלְשׁוֹן

יִבְאָמְרֵי יִי לְאַבְרָהָם לְמָא דָּנָן חֵיבַת שְׂרָה לְמִימְרֵי הַבְּרִים בְּקוֹשְׁטָא אוֹלִיד וְאַנָּא סִיבִית:

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לְמָה זֶה צָחֻקָה שְׂרָה לֵאמֹר הֲאֵף אִמְנָם אֵלֶּךָ וְאַנִּי זִקְנָתִי:

כִּי־יִבְאָמְרֵי הֲאֵף אִמְנָם • הַגַּם אֵמֶת אֵלֶּךָ? • וְאַנִּי זִקְנָתִי • שְׁנָה הַכְּתוּב מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם, שְׁהָרִי הִיא אִמְרָה 'וְאֵדִנִי זָקוּן'.

יִדְהִיבְפִסִּי מִן קָדָם יִי פִתְגָמָא לְזְמַן אַתּוּב לְתַדְּרָה כְּעֶדֶן דְּאַתּוּן קְמִינִי וּלְשָׂרָה כּוּר:

(יד) הַיִּפְלֵא מִיְהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַת חֵיהָ וּלְשָׂרָה בֵּן:

לְמוֹעֵד • לְאוֹתוֹ מוֹעֵד הַמִּיַּעַד שְׁקִבְעָתִי לָךְ אֶתְמַל, לְמוֹעֵד הַזֶּה בְּשָׁנָה הַאַחֲרָת.

כִּי־יִבְאָמְרֵי הַיִּפְלֵא • כְּתַרְגוּמוֹ: הִיבְפִסִּי, וְכִי שׁוּם דְּבַר מִפְּלֵא וּמִפְּרָד וּמְכֶסֶה מִמְּנִי מַלְעָשׂוֹת כְּרַצוּנִי?.

~ יום שני ט"ו מרחשון ~

טו וְכַדִּיבַת שְׂרָה לְמִימְרֵי לֹא חֵיבַת אַרְי דְּחַלַּת וְאַמְרֵי לֹא בְרִים חֵיבַת:

(טו) וְתִבְחַשׁ שְׂרָה | לֵאמֹר לֹא צָחֻקָתִי כִּי | יִרְאֶה וַיֹּאמֶר | לֹא כִּי צָחֻקָתִי:

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הַזֶּה בְּשָׁנָה הַאַחֲרָת. אִמְנָם כָּל זֶה פְּלִיג אֲדַפְרַק קְמָא דְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה (א), דְּמַסִּיק לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ, דְּקָאִי בְּחַג הַסּוּכוֹת, וְקָאֵמְר לְמוֹעֵד רֵאשׁוֹן שְׁיִהְיֶה, דְּהִינְיֵנו פִּסְחָא. וְגַם לְפָרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (ב"ב טו) דְּבָיִים הַכְּפּוּרִים נִימּוּל אֲבָרְהָם אֲבִינוּ, וּבְפָרְקֵי הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים (ב"מ פו) אֲמַרִּינֵן דְּבָיִים שְׁלִישִׁי לְמִלְתּוֹ בָּאוּ הַמְּלָאכִים אֲצִלוּ, וְאָז נִתְבַּשְׂרָה שְׂרָה. וְהָא דְּאֲמַרִּינֵן בְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה (ש"ס) דְּקָאִי בְּחַג, רוּצָה לוֹמַר שְׁנֵי יָמִים לְפָנֵי חַג. וְעוֹד דְּבְרֵאשׁ הַשְּׁנָה (ש"ס) מַסִּיק נְמִי, בְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה נִפְקְדָה שְׂרָה רַחֵל וְחַנָּה, וְזֶהוּ [דְּלֵא] כְּשִׁישֵׁת רְשִׁי ז' לְדֶקְבָּא. וְאִי קְשִׁיָּא לְשִׁיטָה דְּהֶתֶם מֵאִי לְמוֹעֵד הַזֶּה בְּשָׁנָה הַאַחֲרָת (לעיל יז כא), כִּינֵן דְּבַסְכוּת קָאִי וְקָאֵמְר לִיהָ לְפִסְחָא אִם בֵּן בְּאוֹתָהּ שְׁנָה הִתְהַ. יֵשׁ לוֹמַר דְּסִבְרָא לִיהָ כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּאֵמַר (ר"ה ש"ס) בְּנִסָּן נִבְרָא הַעוֹלָם, וּלְהִכִּי קָרִי פִּסְחָא שְׁנָה אַחֲרָת: תורה טו

לְמָה שְׁאֲמַרו חֲכָמֵינוּ ז"ל (ר"ה יא) כִּי בְּפִסְחָא נּוֹלַד יִצְחָק, לְמוֹעֵד בְּגִימְטְרֵא 'בְּפִסְחָא': כְּעַת חֵיהָ. פִּירֵשׁ רְשִׁי (פסוק י) כְּעַת הַזֹּאת שְׁתֵּהִי־וֹי חֵיִים, לְשָׁנָה הַבְּאָה, מְדַלָּא קָרִי (בעת) כְּעַת חֵיהָ, [ד] הַזֶּה אֲמִינָא לְעַת שְׁהֲאֵשָׁה יוֹלְדָת, דְּהִינְיֵנו לְתַשְׁעָה חֲדָשִׁים, וְחֵיהָ קָרִי בֵּיהָ לְאֵשָׁה יוֹלְדָת, כְּדְאֲמַרִּינֵן (תענית ב) שֶׁלֹּשׁ מִפְּתַחֲתוֹ לֹא נִמְסְרוּ לְשִׁלִּית, שֶׁל תַּחֲיִית הַמֵּתִים, שֶׁל גִּשְׁמִים, וְשֶׁל חֵיהָ. הַשְּׁתָּא דְּקָרִי כְּעַת, לֵאמֹר שְׁאֵתֶם חֵיִים וְקִימִים. וְנִרְאָה לִי דְּשִׁישֵׁת רְשִׁי כְּשִׁישֵׁת סֶדֶר הַעוֹלָם (פ"ה) וּמְכִילְתָּא (מס' דפסחא יז), דְּהִכִּי אֵימְרֵי הַתָּם, בְּחַמְשָׁה עֶשְׂרֵי בְּנִסָּן דְּבַר הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עִם אֲבָרְהָם, בְּחַמְשָׁה עֶשְׂרֵי בְּנִסָּן בָּאוּ מְלָאכֵי הַשְּׂרָת לְבַשְׂרֵי שְׂרָה, בְּחַמְשָׁה עֶשְׂרֵי בְּנִסָּן נּוֹלַד יִצְחָק. וְאֲמַרִּינֵן נְמִי בְּכַרְאֲשִׁית רַבָּה (מח יב) לוֹשִׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת (פסוק ו), הִדָּא אִמְרָה שְׁפִסְחָא הִזֶּה. וְכֵן מְשַׁמְעַ בְּפָרְשַׁת מִלֵּה לְעִיל (ז כא) דְּכַתִּיב אֲשֶׁר תִּלְד לָךְ שְׂרָה לְמוֹעֵד

חֲכָמֵינוּ ז"ל (ב"מ פו) שְׁמוּתָהּ לְשָׁנוֹת מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם, שֶׁהִיא אִמְרָה וְאֵדוּנִי זָקוּ, וְהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שִׁינָה וְאַמְר וְאַנִּי זִקְנָתִי. וְאַף עַל גַּב דְּלָפוּם רִיבְטָא מְשַׁמְעַ שְׁגָם הִיא אִמְרָה (וּאֵדוּנִי זָקוּ) וְאַנִּי זִקְנָתִי, דְּכַתִּיב אַחֲרֵי בְלוֹתֵי וְגו', יֵשׁ לְפָרֵשׁ, (לִיכּוֹל) [לִי יְכוּל] לְהִיֹּת תַּקְנָה לְלֶדֶת בְּנִים, שְׁהָרִי אַחֲרֵי בְלוֹתֵי הִתְהַ לִּי עֲדָנָה, שְׁהָרִי פִּרְסִיתִי גְדָה, אֲבָל לְבַעֲלִי אֵין תַּקְנָה שְׁהָרִי וְאֵדוּנִי זָקוּ, וְכֵן נִרְאָה לִי דְּמְשַׁמְעַ הַלְשׁוֹן 'הִתְהַ לִּי', וְלֹא 'תְהִיָּה'. וְיֵשׁ מִי שְׁאוּמַר חֲלִילָה שְׁשִׁנָּה הַמְּקוֹם, שְׁהָרִי דּוֹבֵר שְׁקָרִים לֹא יְכוּן לְגַד עֵינָיו, וְגַם הִיא אִמְרָה וְאַנִּי זִקְנָתִי, וְהוּא פִּירוּשׁ אַחֲרֵי בְלוֹתֵי וְגו' בְּתַמְנִיָּה, וְשִׁינָה מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם, שְׁלֵא סִיפֵר כָּל דְּבָרֵיהָ אֲלֵא קְצָתָם. וְכָל שְׁאֵר בְּנֵי אָדָם מוּתָר לְשָׁנוֹת לְגַמְרֵי. וְאִם תֵּאמְר, מַה הַקְּפָדָה יֵשׁ לְאַבְרָהָם אִם אִמְרָה שְׁהוּא זָקוּ. יֵשׁ לְפָרֵשׁ רוּצָה לוֹמַר שְׁטוּחָן וְאַיִנוּ פּוֹלֵט (ב"ר מח יז): תורה יד (יד) לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ. מִכָּאֵן קָמוּ

שיעור יומי ליום שני ט"ו מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יח - פרשת וירא
 כ"ט
 כ"ט • כי יראה וגו' כי צחקת • הראשון משמש לשון דהא, הוא שנותן טעם לדבר: ותכחש שרה, לפי שיראה. והשני משמש בלשון אלא: ויאמר

(טז) ויקמו משם האנשים וישקפו על-פני סדם ואברהם הלך עמם לשלחם:
 טז וקמו מתמן גברי ואסתכאו על אפי סדם ואברהם אזל עמהון לאלואיהון:

כ"ט • וישקפו • כל "השקפה" שבמקרא לרעה, חוץ מ"השקיפה ממעון קדשך" (ברעים טו), שגדול פת מתנות עניים, שהופך מדת הרגזו לרחמים. לשלחם • ללוותם, כסבור: אורחים הם.

(יז) ויהוה אמר המכפה אני מאברהם אשר אני עשה:
 יז ווי אמר המכפי אנא מאברהם די אנא עבר:

כ"ט • המכפה אני • בתמיהה. אשר אני עשה • בסדום. לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו. אני נתתי לו את הארץ הזאת, ותמשה פרכין הללו שלו הן, שנאמר: (לעיל ט) "גבול הכנעני מצידון וגו'".
 באכה סדומה ועמורה וגו'". קראתי אותו אברהם, אב המון גוים, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב, שהוא אוהבי?.

(יח) ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ:
 יח ואברהם מהנה יהוי לעם סגי ותקיף ויתברכו בדילה כל עממי ארעא:

כ"ט • ואברהם היו יהיה • מדרש אגדה: זכר צדיק לברכה, הואיל והזכירו, ברכו. ופשוטו: יכי ממנו אני מעלים, והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול ולהתברך בו כל גויי הארץ.

(יט) כי ידעתיו למען אשר יצוה את-בניו ואת-ביתו אחרי ושמרו דרך יהוה לעשות צדקה ומשפט למען הביא יהוה על-אברהם את אשר-דבר עליו:
 יט ארי גלי קדמי (גי' רמב"ן ידעתנה) בדיל די יפקד נת בנויה וית אנש ביתה בתרוהי וישרון ארסן דסגנן קדם יי למעבד צדקתא ודינא בדיל איתי יי על אברהם נת דמלל עלוהי:

כ"ט • כי ידעתיו • לשון חבה, כמו: (רות ב) "מודע לאישה", (שם ג) "הלא בעז מדעתנו", (שמות לג) "ואדעך בשם". ואמנם, עקר לשון פלם אינו אלא לשון ידיעה, שהמחבב את האדם מקרבו אצלו, ויודעו ומכירו. ולמה "ידעתיו"? "למען אשר יצוה", לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמר דרכי. ואם תפרשהו כתרגומו: יודע אני בו שיצוה את בניו וגו', אין

(כ) ויאמר יהוה זעקת סדם ועמרה פירבה וחטאתם פי כבדה מאד:
 כ ואמר יי קבלת דסדם ועמרה ארי סגיאת וחובתהון ארי תקיפת לחדא:

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
 (יז-יח) המכפה אני וגו'. ואברהם היו יהיה. אמר אילו לא היה עתיד להוליד בנים, לא הייתי מגלה לו משפט סדם, כי לאדם שימות בלא בנים שיצוה אותן לשמור דרך ה' ולקבל שכר, מה לו לגלות משפטים, אכל אברהם היו יהיה וגו' כי ידעתיו וגו', ולפי שיהיה לגוי גדול, אגלה לו דין של סדם, כי יודע אני בו כי למען דין שאעשה ברשעים הללו, יצוה את בניו לשמור דרך ה' ולעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' וגו', ויזכו לירש את הארץ, שאם לא יהיו שומרים משפט וצדקה לא יזכו לזה: תורה יט

או גְדֹלָה וְהוֹלָכֶתָ. אֲבָל זֶה טַעְמוֹ לְמַעַלְהָ בְרִי"ש, לְפִי שְׁמֵתְרָגְמָם: גְדֹלָה כְּכֹר, כְּמוֹ שְׁפָרְשִׁיתִי: (לעיל טו)
"וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה", (רות ב) "הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתְּךָ".

כִּי־יֹאמַר ה' • אֵל אֲבֹרְהֶם, שְׁעֵשָׂה כַּאֲשֶׁר אָמַר, שְׁלֹא יִכְסֶה מִמֶּנּוּ. כִּי־רָבָה • כָּל רָבָה' שְׁבִמְקָרָא, הִטְעַם לְמִטָּה בְּבִי"ת, לְפִי שֶׁהֵן מִתְרַגְמִין: גְדֹלָה,

כֹּא אֲתַגְלִי כַעַן וְאֲדוֹן הִכִּי קָבַלְתְּהוֹן דְּעֵלַת לְקַדְמֵי עֲבָדוֹ אֲעַבְד עִמְהוֹן גְּמִירָא (אִם לֹא תִיבִין) וְאִם תִּיבִין לֹא אֲתַפְרַע:

(כא) אַרְדֵּה־נָּא וְאַרְאֶה הַפְּצַעְקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּי כָּלָה וְאִם־לֹא אֲדַעָה:

אֲכַלָּה אוֹתָן. וְכִי־צָא בּוֹ מִצִּינּוֹ בְּמִקּוֹם אַחֵר: (שמות לג) "וַעֲתָה הוֹרֵד עֲדֶיךָ מֵעֵלְיךָ וְאֲדַעָה מֶה אֲעֲשֶׂה־לְךָ". וּלְפִיכֵן יֵשׁ הַפֶּסֶק נִקְדַּת פֶּסֶק, בֵּין "עֲשׂוּי" לְ"כָלָה", כְּדִי לְהַפְרִיד תְּבָה מִחֲבָרְתָּהּ. וְרִבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ "הַפְּצַעְקָתָהּ", צַעֲקַת רִיבָה אַחַת שֶׁהִרְגִיחָה מִיָּתֶה מִשְׁנֵה עַל שְׁנֵתָנָה מִזּוֹן לְעֵנִי, כַּמְפָּרֵשׁ בְּ"חִלְק'.

כִּי־יֹאמַר אַרְדֵּה־נָּא • לְמַד לְדַיְנִים שְׁלֹא יִפְסְקוּ דִינֵי נַפְשׁוֹת אֲלֵא בְרִיאָה, הַכֹּל כְּמוֹ שְׁפָרְשִׁיתִי בְּפִרְשַׁת הַפְּלִגָּה. דְּבָר אַחֵר: "אַרְדֵּה־נָּא" לְסוֹף מַעֲשִׂיהֶם. הַפְּצַעְקָתָהּ • שֶׁל מִדִּינָה. הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּי • וְכֵן עוֹמְדִים בְּמַרְדָּם, כָּלָה אֲנִי עוֹשֶׂה בָהֶם. וְאִם לֹא יַעֲמָדוּ בְּמַרְדָּם, אֲדַעָה מֶה אֲעֲשֶׂה לְהַפְרַע מֵהֵן בִּיסוּרִין, וְלֹא

כֹּכ וְאַתְּפִינֵיאוּ מִתְמַן גְּבִרְיָא וְאַזְלוּ לְסְדוּם וְאַבְרָהָם עַד כַּעַן מִשְׁמַשׁ בְּצִלוֹ קַדָּם יי:

(כב) וַיִּפְנּוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּלְכוּ סְדָמָה וְאַבְרָהָם עוֹדְנּוֹ עִמָּד לְפָנָי יְהוָה:

"וַעֲקַת סְדָם וְעַמְרָה כִּי רָבָה", וְהִזָּה לוֹ לְכַתֵּב: 'וְה' עוֹדְנּוֹ עִמָּד עַל אֲבֹרְהֶם', אֲלֵא תִקּוֹן סוֹפְרִים הוּא זֶה (ב"ר) (אֲשֶׁר הַפְּסוּקוֹ ד"ל לְכַתּוֹב כ"ו) *

כִּי־יֹאמַר וַיִּפְנּוּ מִשֵּׁם • מִמִּקּוֹם שֶׁאֲבֹרְהֶם לְגַם שֵׁם. וְאַבְרָהָם עוֹדְנּוֹ עִמָּד לְפָנָי ה' • וְהֵלֵא לֹא הִלֵּךְ לַעֲמָד לְפָנָיו, אֲלֵא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא בָּא אֲצִלוֹ וְאָמַר לוֹ:

כֹּג וְקָרַב אֲבֹרְהֶם וְאָמַר הַבְּרָגוֹ תְּשִׁיבִי וְכָפָה עִם חִיבָא:

(כג) וַיִּגַּשׁ אֲבֹרְהֶם וַיֹּאמֶר הֵאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם־רִשָּׁע:

וְלִתְפִלָּה. הֵאֵף תִּסְפָּה • הִגַּם תִּסְפָּה, וְלִתְרַגּוּם שֶׁל אוֹנְקָלוֹס שֶׁתְּרַגְּמוֹ לְשׁוֹן רַגְזוֹ, כִּף פְּרוּשׁוֹ: הֵאֵף יִשְׂאֵף שֶׁתִּסְפָּה צְדִיק עִם רִשָּׁע.

כִּי־יֹאמַר אֲבֹרְהֶם • מִצִּינּוֹ הַגִּשָּׁה לְמִלְחָמָה: (ש"ב ב) "וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וְגו'", הַגִּשָּׁה לְפִיּוֹם: "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוֹדָה", וְהַגִּשָּׁה לְתַפְלָה: (מ"א ט) "וַיִּגַּשׁ אֵלָיָהוּ הַנְּבִיא", וְלִכְּל אֵלוֹ נִכְנַס (ס"א: ג) אֲבֹרְהֶם: לְדַבֵּר קִשׁוֹת, וְלְפִיּוֹם

~ נקודות משיחות קודש ~

הצלת נפשות אף שזה נגד טבעו

כַּפְשׁוּטָה וְהֵן הַצֵּלַת אָדָם בְּרוּחָנִיּוֹת – לִיְדֵי הָאָדָם, אֵין לוֹ "לְהַשִּׁיב הַשְּׁבוּנוֹת", וְלַעֲשׂוֹת רַק מֶה שֶׁהוּא לְפִי כְבוֹדוֹ לְהַצִּיל, אֲלֵא עֲלִיו לַעֲשׂוֹת כָּל מֶה שֶׁאֲפָשֶׁר וּלְנַסּוֹת כָּל הָאֲפָשׁוּרִיּוֹת. וְאִפְּלִי אִם צְרִיף לַעֲשׂוֹת דְּבָר שֶׁהוּא נִגְד טַבְעוֹ, עֲלִיו לַעֲשׂוֹתוֹ כְּדִי לְהַצִּיל אֶת חֲבָרֵי מִרְדַּת שַׁחַת.

(על־פי לקוטי־שיחות כרך י, עמוד 55 ואילך – מותר 'לקראת שבת')

וַיִּגַּשׁ אֲבֹרְהֶם וַיֹּאמֶר הֵאֵף תִּסְפָּה נִכְנַס אֲבֹרְהֶם לְדַבֵּר קִשׁוֹת (יח, כג. ובפירוש רש"י) דְּדוּעַ שְׁמִדְתּוֹ שֶׁל אֲבֹרְהֶם אֲבִינוּ הִתָּה – "אֲבֹרְהֶם אוֹהֲבֵי" (ישעיה מא, ח), וְכַטְבְּעוֹ הִיָּה בַעַל חֶסֶד, וְאִם כֵּן תְּמוּתָה, אֵיךְ תִּתְּקֵן שְׂיִדְבַר אֲבֹרְהֶם קִשׁוֹת, וּבִפְרָט לְהַקְבִּי"ה? אֲלֵא שְׁמִנָּה רוֹאִים עַד כַּמָּה צְרִיף הָאָדָם לְהַשְׁתַּדֵּל בְּהַצֵּלַת נַפְשׁוֹת, דְּכַשְׁבָּא עֲנִין שֶׁל הַצֵּלַת נַפְשׁוֹת – הֵן הַצֵּלַת אָדָם

כֹּד מֵאִים אֵית חֲמִשִּׁין וְכָאִין בְּגוֹ קִרְתָּא הַבְּרָגוֹ תְּשִׁיבִי וְלֹא תְּשׁוּבִק לְאַתְרָא בְּדִיל חֲמִשִּׁין וְכָאִין דִּי בְּגוּיָה:

(כד) אוֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הֵאֵף תִּסְפָּה וְלֹא־תִשָּׂא לְמִקּוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצְּדִיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ:

כִּי־יֹאמַר אוֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים • עֲשֶׂרָה צְדִיקִים לְכָל כְּרֵף וְכְרֵף, כִּי חֲמִשָּׁה מִקוֹמוֹת יֵשׁ.

כה קושטא אנון דינך מלמעבד פפתגמא
הדין לקטלא זכאה עם חכבא ויהי זכאה
פתיבא קושטא אנון דינך דדין (ג"י הדין)
כל ארעא לא (ג"י ברם) יעבד דינא :

כה) חללה לך מעשת | בדבר הזה להמית צדיק
עם-רשע והיה כצדיק פרשע חללה לך השפט
כל-הארץ לא יעשה משפט:

פדבר הזה • לא הוא ולא פיוצא בו • חללה לך •
לעולם הבא • השפט כל-הארץ • נקוד פת"ף
פת"ח ה"א של "השפט", לשון תמיהה, וכי מי
שהוא שופט, לא יעשה משפט אמת?.

ג"י • חללה לך • ואם תאמר לא יצילו הצדיקים את
הרשעים, למה תמית הצדיקים? • חללה לך • חלין
הוא לך, יאמרו, כך הוא אמנותו: שוטף הכל, צדיקים
ורשעים. כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה.

כו ואמר יי אם אשפח בסדום חמשין זכאין
בגו קרתא ואשבוק לכל אתרא בדילהון:

כו) ויאמר יהוה אם-אמצא בסדם חמשים צדיקים
בתוך העיר ונשאתי לכל-המקום בעבורם:

ג"י • אם-אמצא בסדם וגו' לכל-המקום • לכל הפרכים, לפי שסדום הייתה מטורפולין וחשובה מכלם, תלה
בה הכתוב.

כז ואמב אברהם ואמר הא כען שריתי
למללא קדם יי ואנא עפר וקטם:

כז) ויען אברהם ויאמר הנה-נא הואלתי לדבר
אל-אדני ואנכי עפר ואפר:

ג"י • ואנכי עפר ואפר • וכבר הייתי ראוי להיות עפר על-ידי המלכים ואפר על-ידי נמרד, לולי רחמיך
אשר עמדו לי.

כח מאים יחסרון חמשין זכאין חמשא
התחבל בחמשא ית כל קרתא ואמר לא
אחבל אם אשפח תמן ארבעין וחמשא:

כח) אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה התשחית
בחמשה את-כל-העיר ויאמר לא אשחית אם-
אמצא שם ארבעים וחמשה:

ג"י • התשחית בחמשה • והלא הן תשעה לכל כרך, ואתה צדיקו של עולם, תצטרף עמהם.

כט ואוסף עוד למללא קדמוהי ואמר מאים
ישתבחון תמן ארבעין ואמר לא אעבד
גמרא בדיל ארבעין:

כט) ויסף עוד לדבר אליו ויאמר אולי ימצאון שם
ארבעים ויאמר לא אעשה בעבור הארבעים:

ג"י • אולי ימצאון שם ארבעים • וימלטו ארבעה הפרכים. וכן שלשים יצילו שלשה מהם, או עשרים יצילו
שנים מהם, או עשרה יצילו אחד מהם.

ל ואמר לא כען יתקף קדם (ג"י רוגזא) דיי
ואמלל מאים ישתבחון תמן תלתין ואמר
לא אעבד גמרא אם אשפח תמן תלתין:

ל) ויאמר אל-נא יחר לאדני ואדברה אולי ימצאון
שם שלשים ויאמר לא אעשה אם-אמצא שם
שלשים:

(כז) ואנכי עפר ואפר. ראוי אני להיות עפר במלחמת ארבעה מלכים, ואפר באור פשדים, לולי רחמיך אשר הצלתיני
(ביר מט א): תורה כח

לא ואמר הא כען שריתי למללא קדם יי
מאים ישפכחון תמן עשרין ואמר לא
אחבל בדיל עשרין :

(לא) ויאמר הנהנא הואלתיו לדבר אל-אדני אולי
ימצאון שם עשרים ויאמר לא אשחית בעבור
העשרים:

כש"י הואלתי רציתי, כמו: "ויואל משה".

לב ואמר לא כען יתקף קדם יי ואמלל ברם
זמנא הדא מאים ישפכחון תמן עשרא
ואמר לא אחבל בדיל עשרא :

(לב) ויאמר אל-נא יחר לאדני ואדברה אד-הפעם
אולי ימצאון שם עשרה ויאמר לא אשחית בעבור
העשרה:

הצילו על דורם, ועל תשעה על-ידי צרוף כפר בקש
ולא מצא.

כש"י אולי ימצאון שם עשרה על פחות לא בקש,
אמר: דור המבול היו שמנה, נח ובניו ונשיהם, ולא

לג ואסתלק יקרא דיי פד שצי למללא עם
אברהם ואברהם תב לאתרה :

(לג) וילך יהוה כאשר בלה לדבר אל-אברהם
ואברהם שב למקמו:

סדום, ואחד להציל את לוט והוא אותו שבא לרפאות
את אברהם. והשלישי שבא לבשר את שרה, כיון
שעשה שליחותו, נסתלק לו.

כש"י וילך ה' וגו'. כיון שנשפתתק הסגור, הלך
לו הדין. ואברהם שב למקמו. נסתלק הדין,
נסתלק הסגור והקטגור מקטרג, ולפיכך "ויבאו שני
המלאכים סדומה" להשחית: אחד להשחית את

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אמנם אדונם ביסורין, מאחר שלא
יהיה זה כפי-אם המיעוט של חמשה
כרפים, אף על פי שהמגן שלם
לשנים או לאחד. והיינו דפירש
רש"י על תשעה וצירוף לא שאל
אברהם כשלא מצא עשרה, שהרי
כבר ביקש ולא מצא, וחקר מה
יהיה הצירוף מועיל ולא מצא
בדברי הקדוש-ברוך-הוא שיהא
הצירוף מכפר כמו מגן שלם,
והצירוף אינו מציל כפי-אם
מהשחיתה ולא מהיסורין. ויש
אומרים שעל פחות מעשרה לא
ביקש, שהיה סבור שיהיו לוט
ואשתו וארבע בנותיו וארבעה
חתניו שהן עשרה כדאים להציל
העיר בנכותם (ראה ב"ר מט א): תורה לג

הוא לא אשחית אם אמצא שם
ארבעים וחמשה, כלומר, לא
אשחיתם, אף אדונם ביסורין, מבין
שלא ימצא בהם מגן שלם בלא
צירוף. ויאמר אברהם אולי ימצאון
שם ארבעים, דהיינו מגן שלם
לארבעה כרפים, וכן לשלשה כרפים,
ויאמר הקדוש-ברוך-הוא לא אעשה
בעבור הארבעים, ולא בעבור
השלשים, כלומר, אסלח ולא אעשה
להם שום דבר, לא השחיתה ולא
יסורין, כיון שהמגן שלם, וגם הם
יהיו רוב הכרפים. ויאמר אברהם
אולי ימצאון שם עשרים, דהיינו מגן
שלם לשני כרפים, וכן עשרה לכרף
אחד, ויאמר הקדוש-ברוך-הוא לא
אשחית בעבור העשרים, וכן בעבור
העשרה, פירוש, לא אשחיתם לגמרי,

(לב) אולי ימצאון שם עשרה.
פירש רש"י, ותשעה על-ידי צירוף
כבר ביקש ולא מצא. ולא ידענא מאי
שנא דגבי ארבעים וקמש פתיב לא
אשחית, וגבי ארבעים ושלשים פתיב
לא אעשה, וחדר פתיב לא אשחית
גבי עשרים ועשרה. לך נראה לפרש
קראי הדין, ויאמר אברהם אולי
ימצאון שם חמשים צדיקים, דהיינו
מגן שלם לחמשה כרפים, והשיב
הקדוש-ברוך-הוא אם אמצא וגו'
ונשאתי לכל המקום בעבורם, כלומר,
דכיון שהוא מגן שלם אסלח לעונם
ולא אשחיתם, וגם לא אדונם
ביסורין. ויאמר אולי יחסרון [וגו']
חמשה, דהיינו תשעה לכל כרף וכרף,
ואתה תצטרף עם כל תשעה ותשעה
ותשלם המגן, והשיב הקדוש-ברוך-

~ יום שלישי ט"ז מרחשון ~

א ועלו תרין מלאכיא לסדום ברמשא ולוט
נתב בתרעא (ני" בתרע) וסדום וחוזא לוט
וקם לקדמוהון וסגיד על אפוהי על
ארעא:

יט (א) וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בְּעָרֵב וְלוֹט
יָשָׁב בְּשַׁעַר־סֹדֶם וַיֵּרְאוּ לוֹט וַיִּקְמוּ לְקַרְאֲתָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ
אֲפָיִם אַרְצָה:

מחברון לסדום? אלא מלאכי רחמים היו וממתנינים
שָׁמָּא יוכל אברהם ללמד עליהם סגוריא. ולוט
יָשָׁב בְּשַׁעַר־סֹדֶם. "ישב" כתיב, אותו היום מנוהו
שופט עליהם (בראשית רבה). וַיֵּרְאוּ לוֹט וְגו'. מבית
אברהם למד לחזר על האורחים.

כ"ט • המלאכים • ולהלן קראם "אנשים", כשהיה
שכינה עמהם קראם "אנשים". דבר אחר: אצל
אברהם שפחו גדול, והיו המלאכים תדירין אצלו
כאנשים קראם "אנשים", ואצל לוט קראם:
"מלאכים". בערב. וכי כל-כף שהו המלאכים

בואמר פגעו כען רבוני זורו כען לבית
עבדכון ויביתו ואסחו רגליכון ותקדמון
ותהכיון לארחכון ואמרו לא אלהן ברחובא
בבית:

(ב) וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא אֲדֹנָי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם
וְלִינוּ וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם
וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בְּרַחוּב גְּלִין:

סדום ויראו שפכו רחצו רגליהם, יעלילו עלי
ויאמרו: 'כבר עברו שני ימים או שלשה, שבאו
לביתך ולא הודעתנו', לפיכך אמר: מוטב שיתעכבו
כאן באבק רגליהם, שיהיו נראין כמו שבאו עכשו.
לפיכך אמר: "לינו" תחלה ואחר-כך "רחצו".
ויאמרו לא • ולאברהם אמרו: "בן תעשה", מפאן
שמשכבין לקטן ואין מסובין לגדול (בראשית רבה). כי
ברחוב גלין. הרי 'כי' משמש בלשון אלא', שאמרו:
'לא נסור אל ביתך, אלא ברחובה של עיר גלין'.

כ"ט • הנה נא אדוני • הנה נא אתם אדונים לי, אחר
שעברתם עלי. דבר אחר: הנה נא צריכים אתם לתת
לב על הרשעים הללו שלא יכירו בכם, וזו היא עצה
נכונה (בראשית רבה). סורו נא • עקמו את הדרך לביתי
דרך עקלתון, שלא יכירו שאתם נכנסין שם, לכך
נאמר "סורו" (בראשית רבה). ולינו ורחצו רגליכם • וכי
דרך של בני אדם ללון תחלה ואחר-כך לרחץ?
ועוד, שהרי אברהם אמר להם תחלה "ורחצו
רגליכם"? אלא כף אמר לוט: אם כשיבאו אנשי

ג ואמקף בהון לחדא וזרו לזותה ועלו
לביתה ועבד להון משתאי ופטיר אפא
להון ואכלו:

(ג) וַיַּפְצְרֻבָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ
לָהֶם מִשְׁתֵּה וּמִצּוֹת אֶפֶה וַיֹּאכְלוּ:

כ"ט • ויסרו אליו • עקמו את הדרך לצד ביתו. ומצות אפה • פסח היה.

ד עד לא שכיבו ואנשי קרתא אנשי סדום
אקיפו על ביתא מעולימא ועד סבא כל
עמא מסופה:

(ד) מֵרָם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סֹדֶם נִסְבוּ
עַל־הַבַּיִת מִנְעַר וְעַד־זָקוֹן כָּל־הָעָם מִקְצָה:

ששים, ובית דין של מטה מלקין
ארבעים חסר אחד. לפי שלמטה
עונשין מבן שלש עשרה, מלקין
ארבעים חסר אחד שלשה פעמים
שלש עשרה, ולמעלה אין עונשין
כי-אם מבן עשרים (שבת פט), ולכן
מלקין ששים שהם שלשה פעמים
עשרים: תורה ב

ושמונה שנים (תנחומא ישן כא). ואף-על-
פי שפונתם לטובה, כי המלאכים
דנונין בדבר קל, מפני החכמה ותיירה
שבהם, כמו שמצינו במטטרון,
אפקוה ומחיהו שתין פולסי דנורא
(חגיגה טו), מפני שהיה יודע מה בלבו
של אדם וכו'. והרב רבי יהודה חסיד
אמר, טעם למה מלקין למעלה

יט (א) ויבואו [שני] המלאכים
סדומה וגו'. אמר להם למה באתם,
אמר[ו] לו כי משחתים אנחנו (פסוק יג),
כי אמרו בלכם אם נאמר ללוט צא
מן המקום ולא נגלה לו הטעם לא
ישמע אלינו. ולפי שגילו מסתורין
של הקדוש-ברוך-הוא דנם והברך
ונדחו ממחיצתו מאה שלשים

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מקרא: "וְאֲנֹשֵׁי הָעִיר", אֲנֹשֵׁי רָשָׁע, נִסְבּוּ עַל הַבַּיִת. וְעַל שֶׁהָיוּ רָשָׁעִים, נִקְרְאוּ: "אֲנֹשֵׁי סָדָם", כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַפְּתוּב: "וְאֲנֹשֵׁי סָדָם רָעִים וְחַטָּאִים". כָּל-הָעַם מִקְצָה • מִקְצָה הָעִיר עַד הַקְּצָה, שָׂאִין אֶחָד מֵהֶם מוֹחָה בַיָּדִים, שֶׁאִפְלוּ צַדִּיק אֶחָד אִין בָּהֶם.

כ"י • טָרַם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנֹשֵׁי הָעִיר אֲנֹשֵׁי סָדָם • כֹּף נִדְרַשׁ בִּבְרָאשִׁית רַבָּה: "טָרַם יִשְׁכְּבוּ, וְאֲנֹשֵׁי הָעִיר" הָיוּ בְּפִיהֶם שֶׁל מְלָאכִים, שֶׁהָיוּ שׂוֹאֲלִים לְלוֹט: מַה טִּיבְכֶם וּמַעֲשֵׂיכֶם? וְהוּא אָמַר לָהֶם: רַבָּם רָשָׁעִים. עוֹדֶם מְדַבְּרִים בָּהֶם, "וְאֲנֹשֵׁי סָדָם וְגו'". וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל

ה וקרו ללוט ואמרו לה אן גבריא די אתו לותף ליליא אפקמוז לותנא ונדע יתהון:

(ה) וַיִּקְרְאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיהָ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיָאם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם:

כ"י • וְנִדְעָה אֹתָם • בְּמִשְׁכַּב זָכָר, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּ אִישׁ" (בראשית רבה).

ווינפק לותהון לוט למרעא ודשא אחד בתרוהי:
זואמר בבועו כען אחי לא תבאישון:

(ו) וַיֹּצֵא אֱלֹהִים לוֹט הַפֶּתַח וְהַדְּלַת סָגַר אַחֲרָיו:
(ז) וַיֹּאמֶר אֶל-נָא אַחִי תִרְעוּ:

ח הא כען לי תרמין כנן די לא ידענון גבר אפק כען ותהו לותכוון ועיבידו להן כדמתקון בעיניכוון לחוד לגבריא האלין לא תעבדון מדעם ארי על כן עלו בטלל שרותי:

(ח) הִנֵּה-נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיָאָה־נָא אֹתָהֶן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן פְּטוּב בְּעֵינֵיכֶם וְרַק לְאֲנָשִׁים הָאֵל אֶל-תַּעֲשׂוּ דְבָר כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְּצַל קִרְתִּי:

קונתתי, תרגום: "בטלל שרותי". תרגום של קונה: שרותא.

כ"י • האל • כמו האלה. כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ • כִּי הַטּוֹבָה הַזֹּאת תַּעֲשׂוּ לְכַבּוּדִי, עַל אֲשֶׁר בָּאוּ בְּצַל

טואמרו קרב להלא ואמרו חד אתא לאתותקבא והא דיין דינא כען נבאש לך מדילהון ותקיפו כגברא בלוט לתדא וקריכו למתבר דשא:

(ט) וַיֹּאמְרוּ גַּשְׁ-הֲלָאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בְּאֶלְגוֹר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עֵתָה נִרְעָ לָךְ מֵהֶם וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְשׂוּ לְשִׁבְרֵי הַדְּלַת:

ג"שה לי ואשקה, המשך לצדדין בעבורי ואשב אצלך. אפה מליץ על האורחין, איך מלאך לך? על שאמר להם על הבנות, אמרו לו: "גש-הלאה", לשון נחת, ועל שהנה מליץ על האורחים, אמרו: "האחד בא-לגור", אדם נכרי יחידי אפה בינינו, שבאת לגור: "וישפט שפוט", ונעשית מוכיח אותנו. הדלת • דלת הסוככת לנעל ולפתח.

כ"י • וַיֹּאמְרוּ גַּשְׁ-הֲלָאָה • קָרַב לְהִלָּאָה, כְּלוּמַר: הַתְּקַרְב לְצַדִּדִין וְהַתְּרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְכֵן כָּל "הֲלָאָה" שֶׁבְּמִקְרָא לְשׁוֹן רְחוּק, כְּמוֹ: (במדבר יז) "וְרַח הֲלָאָה", (שמואל א כ) "הִנֵּה הַחֲצִי מִמָּדָר וְהֲלָאָה". "גַּשְׁ-הֲלָאָה", הַמְשִׁךְ לְהִלָּן, בְּלִשׁוֹן לַע"ז טְרִיט"י דְנוּ"ש, וְדָבָר נִזְיָפָה הוּא, לוֹמַר: 'אִין אָנוּ חוֹשְׁשִׁין לָךְ, וְדוּמָה לוֹ: (ישעיה סה) "קָרַב אֵלֶיךָ, אֶל-תַּגְּש־בִּי", וְכֵן: (ישעיה מט)

יאושיטו גבריא את ידהון ואמיארו את לוט לותהון לביתא וית דשא אחרו:

(י) וַיִּשְׁלַחוּ הָאֲנָשִׁים אֹתֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֹתָם לְלוֹט אֵלֵיהֶם הַבַּיְתָה וְאֶת-הַדְּלַת סָגְרוּ:

יא וית גבריא די בתרע ביתא מחו בשברינא מזעירא ועד רבא ולאיו לאשקחא תרעא:

(יא) וְאֶת-הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-פָּתַח הַבַּיִת הָפּוּ בַּסְּגוּרִים מִקְטָן וְעַד-גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח:

רבא הקטנים התחילו בעברה תחלה, שנאמר: "מנער לפיכך התחילה הפרענות מהם.

כ"י • פתח • הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין. בַּסְּגוּרִים • מִכַּת עוֹרוֹן. מִקְטָן וְעַד-גָּדוֹל • (בראשית

(יב) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עַד מִי־לָךְ פֶּה חֲתָן וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל אֲשֶׁר־לָךְ בְּעִיר הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם:

יב וַיֹּאמְרוּ גְבַרְיָא לְלוֹט עוֹד מִן לָךְ הֵכָא חֲתָנָא וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל דִּי לָךְ בְּקָרְתָא אַפִּיק מִן אַתְרָא:

הַנְּשׂוֹאוֹת. וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה: "עוֹד", מֵאַחַר שְׁעוֹשִׁין נִבְלָה כְּזֹאת, מִי לָךְ פֶּתַח־חֹן פֶּה לְלַמֵּד סְגוּרָיָא עֲלֵיהֶם. שְׂכַל הַלְּלָה הִיָּה מְלִיץ עֲלֵיהֶם טוֹבוֹת, קָרִי בֵּיה: 'מִי לָךְ פֶּה'.

כ"י◀ עַד מִי־לָךְ פֶּה • פְּשוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: מִי לָךְ עוֹד בְּעִיר הַזֹּאת, חוּץ מֵאֲשֶׁרְךָ וּבְנֹתֶיךָ שְׂבִבִיתָ? חֲתָן וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ • אִם יֵשׁ לָךְ חֲתָן, אוּ בָנִים וּבָנוֹת, הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם! • וּבְנֵיךָ • בְּנֵי בְנוֹתֶיךָ

יג אַרְי מִסְבְּלִין אֲנַחְנָא יְת אַתְרָא הָדִין אַרְי סְגִיאת קְבֻלְתֵּיהוֹן קָדָם יְי וְשִׁלְחָנָא יְי לְחַבְלוּתָהּ:

(יג) כִּי־מִשְׁחַתִּים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גִדְלָה צַעֲקָתְךָ אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחְנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ:

יד וַנִּפְק לׁוט וּמְלִיל עִם חֲתָנֵיהּ נְסִבֵי בְּנֵתָהּ וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִן אַתְרָא הָדִין אַרְי מְחַבֵּל יְי יְת קָרְתָא וְהוּהּ פְּמִסְיָךְ בְּעֵינֵי חֲתָנֵיהּ:

(יד) וַיֵּצֵא לׁוט וַיְדַבֵּר אֶל־חֲתָנָיו לֵקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמְרוּ קוּמוּ צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מִשְׁחַתִּית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כַּמִּצַּחַק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:

כ"ג◀ חֲתָנָיו • שְׂתֵי בָנוֹת נְשׂוֹאוֹת הָיוּ לוֹ בְּעִיר. לֵקְחֵי בְנֹתָיו • שְׂאוֹתָן שְׂבִבִית אַרוּסוֹת לָהֶם.

טו וּכְמִסְק צַפְרָא הוּא וּדְחִיקוּ מְלֵאכְיָא בְּלוֹט לְמִימְרָ קוּם דְּכַר יְת אַתְמָךְ וְיֵת תְּרַמִּין בְּנֵתְךָ דְּאַשְׁתְּכֹחֵן מְהִימָנָא עִמָךְ דִּילְמָא תִּלְקֵי בְּחוּבֵי קָרְתָא:

(טו) וּכְמוֹ הַשְּׁחַר עָלָה וַיֵּאֲצִיּוּ הַמְּלָאכִים בְּלוֹט לְאֹמַר קוּם קַח אֶת־אֲשֶׁתְּךָ וְאֶת־שְׂתֵי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאוֹת פֶּן־תִּסְפָּה בְּעֵינֵי הָעִיר:

יז, וְזֶה יִשׁוּבוּ שֶׁל מִקְרָא. תִּסְפָּה • תִּהְיֶה כְּלָה. "עַד תָּם כָּל הַדּוֹר", מְתַרְגֵּם: "עַד דְּסָף כָּל דְּרָא".

כ"ד◀ וַיֵּאֲצִיּוּ • כְּתַרְגוּמוֹ: 'וּדְחִיקוּ', מִהֲרוּהוּ. הַנִּמְצָאוֹת • הַמְּזוּמָנוֹת לָךְ בְּבֵית לְהַצִּילֶם. וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה

טז וְאֲתַעֲפֹב וְאֲתַקִּיפוּ גְבַרְיָא בִּידָהּ וּבִידָהּ דְּאֲתַתָּהּ וּבִידָהּ תְּרַמִּין בְּנֵתָהּ פְּרַחֵם (נ"ג) פֶּד חָס) יְי עֲלוּהִי וְאַפְקִיּוּהִי וְאַשְׁרוּהִי מִבְּרָא לְקָרְתָא:

(טז) וַיִּתְמַהֲמַהּ | וַיַּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִיד־אֲשֶׁתּוֹ וּבִיד־שְׂתֵי בְנֹתָיו בְּחַמְלַת יְהוָה עֲלָיו וַיִּצְאֵהוּ וַיַּנְחֵהוּ מִחוּץ לָעִיר:

סדום, לְכֹף נְאֻמָּה: "וַיֹּאמֶר הַמַּלְט", וְלֹא נְאֻמָּה: "וַיֹּאמְרוּ".

כ"ה◀ וַיִּתְמַהֲמַהּ • כְּדִי לְהַצִּיל אֶת מְמוֹנּוֹ. וַיַּחְזִיקוּ • (כ"ה) אֶחָד מֵהֶם הָיָה שְׁלִיחַ לְהַצִּילוֹ, וַחֲבָרוּ לְהַפֵּךְ אֶת

יז וְהוּא פֶּד אַפִּיקוּ תַּהוֹן לְבָרָא וַאֲמַר חוּס עַל נַפְשֶׁךָ לֹא תִסְתַּכִּי לְאַחֹרְךָ וְלֹא תִקּוּם בְּכָל מִישְׂרָא לְטוֹרָא אַשְׁתּוּב דְּלִמָּא תִּלְקֵי:

(יז) וַיְהִי כְּהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְט עַל־נַפְשֶׁךָ אֶל־תִּבֵּית אַחֲרָיִךְ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכַל־הַכְּפָר הַהִרָה הַמַּלְט פֶּן־תִּסְפָּה:

הִיָּה שֵׁם אֶהְלֶה בְּתַחֲלָה", וְאַף־עַל־פִּי שְׂכַתּוּב: "וַיֵּאָהֵל אַבְרָם וְגו'", אֶהְלִים הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ וְנִמְשְׁכוּ עַד חֲבָרוֹן. הַמַּלְט • לְשׁוֹן הַשְּׂמָטָה, וְכֵן כָּל 'אִמְלֻטָה' שֶׁבְּמִקְרָא, אֲשֶׁמוּצִי"ר בְּלַע"ז, וְכֵן: (ישעיה סו) "וְהַמְלִיטָה זָכַר", שְׁנִשְׂמַט הָעֶבֶר מִן הַרְחָם. (תהלים קכד) "כִּצְפַר נִמְלְטָה", (ישעיה מו) "וְלֹא יָכֻלוּ מַלְט מִשָּׂא", לְהַשְׂמִיט מִשָּׂא הָרַעִי שֶׁבְּנִקְבֵיהֶם.

כ"ו◀ הַמַּלְט עַל־נַפְשֶׁךָ • דִּיךָ לְהַצִּיל נַפְשׁוֹת, אֵל תַּחוּס עַל הַמָּמוֹן. אֶל־תִּבֵּית אַחֲרָיִךְ • אַתָּה הַרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם, וּבִזְכוּת אַבְרָהָם אַתָּה נִצּוֹל, אֵינְךָ כְּדַאי לְרֵאוֹת בְּפָרְעֻנוֹתֶם וְאַתָּה נִצּוֹל. בְּכַל־הַכְּפָר • כִּפּוּר הַיְרֵדוֹן. הַהִרָה הַמַּלְט • אֲצֵל אַבְרָהָם בְּרַח, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בְּהַר, שְׁנֵאמַר: (לעיל יב) "וַיַּעֲתַק מִשָּׁם הַהִרָה", וְאַף עַכְשָׁו הָיָה יוֹשֵׁב שָׁם, שְׁנֵאמַר: (לעיל יג) "עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר

~ נקודות משיחות קודש ~

פֶּשֶׁט הַפְּתוּיִּים מוֹכִיחַ שְׁמִינִי עַל כֶּךָ עֲנֵשׁ חֲמוּר, שְׁלֹכֵן הַצֶּרֶף אֲבָרְהָם לְבִקֵּשׁ "הָאֵף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע" (ולא בְקֵשׁ רַק שְׂאֵא הַקָּב"ה לְעִיר בְּזֻכּוֹת הַצַּדִּיקִים שָׁבָה).

(לקוטי שיחות כרך ה עמ' 190)

אֲתָה הַרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם (רש"י יט, יז) וְקָשָׁה, דַּהְרֵי כְּתִיב פֶּן תִּסְפֶּה בְּעוֹן הָעִיר". וְיֵשׁ לֹמֵר, שְׁלוּט הַרְשִׁיעַ עִם אֲנָשֵׁי סְדוּם בְּכֹף שְׁלֵא מִחָה בְּיָדָם (וְעֵין רש"י לְעִיל פְּסוּק ד: שְׂאֵין אֶחָד מִחָה בְּיָדָם, שְׁאֵפְלוּ צַדִּיק אֶחָד אֵין אִין בְּהֶם). דַּהְנָה, מִסְתַּבְּרָא שְׁמִי שְׂשֵׁי בְּיָדוֹ לְמַחֲוֹת צַרִּיף לְמַחֲוֹת. וְגַם

יח וְאָמַר לוֹט לְהוֹן בְּכַעַו כְּעוֹן רְבוּנֵי (נ"י יז):

(יח) וַיֹּאמֶר לוֹט אֱלֹהִים אֵלֵנָּא אֲדַנִּי:

אלֵנָּא • אל נָא תֵאמְרוּ אֵלַי לְהַמְלִיט הַהֲרָה. נָא • לְשׁוֹן בְּקָשָׁה.

כ"ט • אֵלֵנָּא אֲדַנִּי • (שבועות לה) רְבוּתֵינוּ אֶמְרוּ: שֵׁם זֶה קָדֵשׁ, שְׁנֵאמַר בּוֹ: "לְהַחְיֹת אֶת נַפְשִׁי", מִי שְׂשֵׁי בְּיָדוֹ לְהַמְיִית וּלְהַחְיֹת, וְתַרְגּוּמוֹ: 'בְּכַעַו כְּעוֹן ה'".

יט הָא כְּעוֹן אֲשַׁפַח עַבְדְּךָ רַחֲמִין קְדָמְךָ וְאִסְגִּיתָא טִיבּוּתְךָ דִּי עַבְדְּךָ עִמִּי לְקַנְיָא יְתֵי נַפְשִׁי וְאֵנָּא לִיתֵי אֵנָּא יְכִיל לְאִשְׁתַּזְבָּא לְטוּרָא דִּילְמָא תַּעֲרַעְנֵנִי בְּשַׁמָּא וְאִימוֹת:

(יט) הִנֵּה־נָּא מָצָא עַבְדְּךָ חַן בְּעֵינֶיךָ וְתַגְדֵּל חֶסֶדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחְיֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאֲנֹכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִיט הַהֲרָה פֶּן־תִּדְבְּקֵנִי הַרְעָה וְמָתִי:

(מ"א ז) "בָּאת אֵלַי לְהַזְכִּיר אֶת עוֹנֵי", עַד שְׁלֵא בָאת אֲצִלִּי הִיָּה הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא רֹאֶה מַעֲשֵׂי וּמַעֲשֵׂה עִמִּי, וְאֵנִי צַדִּיקַת בִּינִיָּהֶם. וּמִשְׁבַּאת אֲצִלִּי - לְפִי מַעֲשִׂיךָ, אֲנִי רִשְׁעָה.

כ"ט • פֶּן־תִּדְבְּקֵנִי הַרְעָה • כְּשֶׁהִיִּיתִי אֲצִל אֲנָשֵׁי סְדוּם, הִיָּה הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא רֹאֶה מַעֲשֵׂי וּמַעֲשֵׂה בְנֵי הָעִיר, וְהִיִּיתִי נִרְאָה צַדִּיק וְכַדָּאי לְהַנְצִל, וּכְשֶׁאֲבֵא אֲצִל צַדִּיק, אֲנִי כְּרָשָׁע. וְכֵן אֶמְרָה הַצַּרְפַּת לְאֵלֶיהָ:

כ הָא כְּעוֹן קָרַמָּא הָדָא קָרִיבָא לְמַעֲרוּק לְתַמְן וְהִיא זְעִירָא אֲשַׁתְּזַב כְּעוֹן תַּמְן הָלֵא זְעִירָא הִיא וְתַתְקַנִּים נַפְשִׁי:

(כ) הִנֵּה־נָּא הָעִיר הַזֹּאת קְרִיבָה לָנוּם שְׁמָה וְהִיא מִצְעֵר אֲמַלְטָה נָּא שְׁמָה הֲלֵא מִצְעֵר הוּא וְתַחֵי נַפְשִׁי:

קס"א. תֵּן לָהֶם מ"ח הַרִי ר"ט, וְאוֹתָהּ שְׁנָה הִיָּתָה שְׁנַת הַפְּלָגָה, וְכִשְׁנַחֲרָבָה סְדוּם, הִיָּה אֲבָרְהָם בֶּן צ"ט שְׁנָה, הַרִי מְדוּר הַפְּלָגָה עַד כָּאֵן נ"ב שְׁנָה, וְצוּעַר אֲחַרָה יְשִׁיבָתָה אֲחֵרֵי יְשִׁיבַת סְדוּם וְחַבְרוּתֶיהָ שְׁנָה אַחַת. הוּא שְׁנֵאמַר: "אֲמַלְטָה נָּא", 'נָּא', בְּגִימְטְרִיא נ"א. הֲלֵא מִצְעֵר הוּא • וְהֵלֵא עֲוֹנוֹתֶיהָ מוֹעֲטִין וְיָכוֹל אֲתָה לְהַנִּיחָה. וְתַחֵי נַפְשִׁי • בָּה, זֶהוּ מְדַרְשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מַקְרָא: הֲלֵא עִיר קְטַנָּה הִיא וְאֲנָשִׁים בָּה מַעֲט, אֵין לָךְ לְהַקְפִּיד אִם תַּנִּיחֶנָּה וְתַחֵי נַפְשִׁי בָּה.

כ"ט • הָעִיר הַזֹּאת קְרִיבָה • (שבת ט) קְרוּבָה יְשִׁיבָתָה, נְתִישְׁבָה מְקֻרֹב, לְפִיכֶךָ לֹא נִתְמַלְאָה סְאֲתָה עֲדִין, וּמָה הִיא קְרִיבָתָה? מְדוּר הַפְּלָגָה, שְׁנַתְפְּלִגוּ הָאֲנָשִׁים וְהַתַּחֲלִילוּ לְהַתִּישֵׁב אִישׁ אִישׁ בְּמִקְוָמוֹ, וְהִיא הִיָּתָה בְּשְׁנַת מוֹת פְּלָג, וּמִשָּׁם וְעַד כָּאֵן נ"ב שְׁנָה, שְׁפָלַג מֵת בְּשְׁנַת מ"ח לְאֲבָרְהָם. כִּי צִדָּ? פְּלָג חֵי אֲחֵרֵי הוֹלִידוּ אֶת רַעוּ ר"ט שְׁנָה, צֵא מִהֶם ל"ב כְּשֶׁנּוֹלַד שְׂרוּג וּמִשְׂרוּג עַד שְׁנוֹלַד נַחֲוֹר ל', הַרִי ס"ב, וּמִנַּחֲוֹר עַד שְׁנוֹלַד תַּרַח כ"ט, הַרִי צ"א, וּמִשָּׁם עַד שְׁנוֹלַד אֲבָרְהָם ע', הַרִי

~ יום רביעי י"ז מרחשון ~

כא וַיֹּאמֶר לֵיהָ הָא נְסִיבִית אִפְךָ אֵף לְפַתְגָּמָא הַדִּין בְּדִיל דְּלֵא לְמַהֲפֹךְ יְתֵי קָרַמָּא דְּבַעֲיָתָא עֲלָה:

(כא) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִשְׂאֲתִי פְּנִיךָ גַם לְדַבֵּר הַזֶּה לְבַלְתִּי הַפְּכִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

כז"י ◀ גם לדבר הזה • לא דיך שאתה נצול, אלא אף כל העיר אציל בגלגלך. הפפי • הופף אני, כמו: "עד בואי", "אחרי ראיי", (ירמיה לא) "מדי דברי בו".

כב) מהר המלט שמה פי לא אוכל לעשות דבר
עד-באף שמה על-כן קרא שם-העיר צוער:

כז"י ◀ פי לא אוכל לעשות • זהו ענשן של מלאכים, על שאמרו: "פי משחיתים אנחנו", ותלו הדבר בעצמן, לפיכך לא זזו משם עד שהזקקו לומר שאין הדבר ברשותן. פי לא אוכל • לשון

כג) השמש יצא על-הארץ ולוט בא צערה:

כד) ויהוה המטיר על-סדם ועל-עמרה גפרית ואש מאת יהוה מן-השמים:

כז"י ◀ וה' המטיר • כל מקום שנאמר: "וה'" הוא ובית דינו. המטיר על סדם • בעלות השחר, כמו שנאמר: "וכמו השחר עלה", שעה שהלבנה עומדת בקיע עם החמה, לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללבנה, אמר הקדוש-ברוך-הוא: אם אפרע מהם ביום, יהיו עובדי לבנה אומרים: 'אלו היה בלילה, כשהלבנה מושלת, לא היינו תרבים'. ואם אפרע מהם בלילה, יהיו עובדי החמה אומרים: 'אלו היה ביום, כשהחמה מושלת, לא היינו תרבים', לכה קתיב: "וכמו השחר עלה", ונפרע מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים. המטיר וגו' גפרית

כד ויז אמטר על סדום ועל עמורה גפריתא ואשתא מן קדם יי מן שמאי:

ואש • בתחלה מטר, ונעשה גפרית ואש (מכילתא בשלח). מאת ה' • דרך המקראות לדבר בן, כמו 'נשי למך', ולא אמר: 'נשי'. וכן אמר דוד: (מלכים א א) "קחו עמכם את עבדי אדוניכם", ולא אמר: 'מעבדי'. וכן אחשוורוש אמר: "בשם המלך", ולא אמר: 'בשמי'. אף כן אמר: "מאת ה'", ולא אמר 'מאתו'. מן השמים • והוא שאמר הכתוב: (איוב לו) "כי כס ידיו עמים וגו'". כשכא ליסר הבריות, מביא עליהם אש מן השמים כמו שעשה לסדום, וכשכא להוריד המן מן השמים: (שמות טו) "הגני ממטיר לכם לחם מן השמים".

כה) ויהפך את הערים האל ואת כל-הבכר ואת כל-ישובי הערים וצמח האדמה:

כז"י ◀ ויהפך את-הערים וגו' • ארבעתן יושבות בסלע אחד, והפכן מלמעלה למטה, שנאמר: (איוב כח) "בחלמיש שלח ידו וגו'".

כו) ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח:

כז"י ◀ ותבט אשתו מאחריו • מאחריו של לוט. ותהי נציב מלח • (בי"ד) במלח חטאה ובמלח לקתה. אמר

כו ואסתכיא אתתה מבתרוהי והות קמא דמלחא:

לה: 'תני מעט מלח לאורחים הללו', אמרה לו: 'אף המנהג הרע הזה, אתה בא להנהיג במקום הזה?'.
כו ואקדים אברהם בצפרא לאתרא דשמש תמן בצלו קדם יי:

כז) וישכם אברהם בבקר אל-המקום אשר-עמד שם את-פני יהוה:

כח) וישקף על-פני סדם ועמורה ועל כל-פני ארץ הבכר וירא והנה עלה קיטר הארץ כקיטר הכבשן:

כח ואסתכי על אפי סדום ועמורה ועל כל אפי ארעא דמישרא והזא והא סליק תננא דארעא כהננא דאתונא:

כ"ג - קיטור. תמור של עֶשֶׂן, שור"א בלע"ז. הכבשן. חפירה ששורפין בה את האבנים לסיר, וכן כל 'כבשן' שבתורה.

כט ויהוה בתבלות (נ"י פד חבל) יי את קרוי מישרא ודכרי יי את אברהם ושלח את לוט מגו הפקתא פד הפך את קרויא די הוה יתב בהן לוט:

(כט) ויהי בשחת אלהים את־ערי הכפֹר ויזכר אלהים את־אברהם וישלח את־לוט מתוך ההפכה בהפך את־הערים אשר־ישב בהן לוט:

על שָׁרָה: "אחתי היא", ולא גלה הדבר, שָׁהָה חס עליו. לפיכך, חס הקדוש־ברוך־הוא עליו.

כ"ג - ויזכר אלהים את־אברהם. (כ"ה) מהו זכירתו של אברהם על לוט? נזכר שָׁהָה לוט יודע ששָׁרָה אשתו של אברהם, ושמע שאמר אברהם במצרים

לוסלק לוט מצוער ויתב בטורא ותרתיין פנתה עמה ארי דחיל למתב בצוער ויתב במערתא הוא ותרתיין פנתה:

(ל) ויעל לוט מצוער וישב בהר ושתו בנתיו עמו פי ירא לשבת בצוער וישב במערה הוא ושתו בנתיו: כ"ג - פי ירא לשבת בצוער. לפי שָׁהָה קרובה לסדום.

לא ואמרת רבתא לזערתא אבונא סיב וגבר לית בארעא למיעל עלנא פאורה כל ארעא:

(לא) ותאמר הבכירה אל־הצעירה אבינו זקן ואיש אין בארץ לבוא עלינו בדרך כל־הארץ:

כ"ג - אבינו זקן. ואם לא עכשו, אימתי? שמא מות, או יפסק מלהוליד. ואיש אין בארץ. סבורות היו שכל העולם נחרב כמו בדור המבול (בראשית רבה).

לב איתא נשקי את אבונא חמרא ונשפוב עמה ונקים מאבונא בנין:

(לב) לכה נשקה את־אבינו יין ונשכבה עמו ונחיה מאבינו זרע:

לג נאשקיא את אבוהן חמרא בליליא הוא ועלת רבתא ושכיבא עם אבוהא ולא ידע במשכבה ובקימה:

(לג) ותשקין את־אביהן יין בלילה הוא ותבא הבכירה ותשכב את־אביה ולא ידע בשכבה ובקימה:

הכתוב במפרש. ובקימה. של בכירה נקוד, (ברי קאלו נכתב ובקימה) לומר שבקימה ידע, ואף־על־פי־כן לא נשמר ליל שני מלשותות. (אמר רבי לוי: יכל מי שהוא להוט אחר בלמוס של צריזת, לסוף מאכילים אותו מבשרו).

כ"ג - ותשקין וגו'. יין נודמן להן במערה, להוציא מהן שתי אמות. ותשכב את־אביה. ובצעירה כתיב: "ותשכב עמו". צעירה, לפי שלא פתחה בזנות, אלא אחותה למדתה, חסד עליה הכתוב ולא פרש גנותה. אבל בכירה, שפתחה בזנות, פרסמה

לד ויהוה ביומא דבתרוהי ואמרת רבתא לזערתא הא שכיבית ומשא עם אבא נשקנה חמרא אף בליליא ועולי שכיבי עמה ונקים מאבונא בנין:

(לד) ויהי ממחרת ותאמר הבכירה אל־הצעירה הן־שכבתו אמש את־אבי נשקנו יין גם־הלילה ובאי שכבי עמו ונחיה מאבינו זרע:

דעת זקנים מבועלי התוספות - עוז והדר

(לא) ואיש אין בארץ לבוא. פירש רבי אברהם אבן עזרא ו"ל איש אין בארץ ראוי לבא עלינו, כי היו מחזיקות עצמן במיוחדות: תורה לב

לה ואשקיאָה אַף בְּלִילָא הֵהוּא יַת אַבוּהֶן
חֲמָרָא וְקָמַת זְעָרְתָא וּשְׂכִיבַת עִמָּה וְלֹא יָדַע
בְּמִשְׁכָּבָהּ וּבְקִימָהּ :

(לה) וַתִּשְׁקֶינּוּ גַם בְּלִילָהּ הֵהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן וַתִּקֶּם
הַצְעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקִימָהּ :

לו ועדיאן תרתין בנת לוט מאבוהן :

(לו) וַתִּהְרִינּוּ שְׁתֵּי בָנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן :

כז וַתִּהְרִינּוּ וְגו' . אַף־עַל־פִּי שְׁאִינְן הָאִשָּׁה מִתְּעַבְרַת מִבִּיאָה רֵאשׁוּנָה , אֵלּוּ שְׁלוֹטוֹ בְּעֶצְמָן וְהוֹצִיאוּ עֲרוֹתָן
(ספרים אחרים: עדימן) לחוץ, ונתעברו מביאה ראשונה.

כז וַתִּהְרִינּוּ וְגו' . אַף־עַל־פִּי שְׁאִינְן הָאִשָּׁה מִתְּעַבְרַת מִבִּיאָה רֵאשׁוּנָה , אֵלּוּ שְׁלוֹטוֹ בְּעֶצְמָן וְהוֹצִיאוּ עֲרוֹתָן
(ספרים אחרים: עדימן) לחוץ, ונתעברו מביאה ראשונה.

לז וילידת רבְתָא בר וקרת שמה מואב הוא
אבוהון דמואבא עד יומא דין :

(לז) וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאֵב הוּא
אָבִי־מוֹאֵב עַד־הַיּוֹם :

כס ומואב לא הזכיר אלא שלא לחם בם,
אבל לצערן התיר לו.

כס ומואב . זו שלא היתה צנועה פרסמה שמאביה
הוא, אבל צעירה קראתו בלשון נקיה, וקבלה שְׁכַר
בימי משה, שְׁנָאֵמַר בְּכַנִּי עֲמוּן : (דברים ב) "וְאַל תִּתְגַּדַּר

לח וזערתא אף היא לילדת בר וקרת שמה
בר עמי הוא אבוהון דבני עמון עד יומא
דין :

(לח) וְהַצְעִירָה גַם־הוּא יָלְדָה בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן־עַמִּי
הוּא אָבִי בְּנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם :

א ונטל מתמן אברהם לארעא דרומא ויתב
בין רקם ובין סגרא ואתותב בגרר :

כ (א) וַיֵּסַע מִשָּׁם אֲבָרָהָם אֶרְצָה הַנְּגִב וַיֵּשֶׁב
בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיִּגַּר בְּגִרָר :

לז התרחק מלוט, שיצא עליו שם רע שבא על בנותיו
(כ"ז)

כז וַיֵּסַע מִשָּׁם אֲבָרָהָם . כְּשֶׁרָאָה שֶׁחָרְבוּ הַכְּרָכִים
וּפְסָקוּ הָעוֹבְרִים וְהַשָּׂבִים, נִסַּע לוֹ מִשָּׁם. דְּבַר אַחַר :

ב ונאמר אברהם על שרה אתמה אַחתי היא
וישלה אבימלך מלכא דגרר ודבר ית שרה :

(ב) וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַחֲתִי הוּא
וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גִּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה :

כח וכיוצא בו: (שמואל א ד) "אֵל הַלְקַח אֲרוֹן וְגו'", "וְאֵל
מוֹת חֲמִיָּה", שְׁגִיָּהם בְּלִשׁוֹן "עַל".

כח וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם . כָּאֵן לֹא נִטַּל רְשׁוּת, אֵלָּא
עַל־כְּרִחָה שְׁלֹא בְּטוֹבַתָּה, לְפִי שֶׁכָּבַד לְקַחַה לְבֵית
פְּרַעָה עַל־יְדֵי־כֹּהֵן . אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ . עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ,

ג ונאמר מימר מן גדם יי לות אבימלך
בחלמא דלילא ונאמר לה הא את מית על
עיסק אתמה דדברתא והיא אתת גבר :

(ג) וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלִּילָה וַיֹּאמֶר
לוֹ הִנֵּה מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בְּעַלְתָּ
בְּעַל :

ד ונאבימלך לא קרב אליה ונאמר יי העם אף
זכאי תקטול :

(ד) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הַגּוֹי
גַם־צְדִיק תִּהְרַג :

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

עדות בתי. ולא גרסינן ברי"ש כמו
שאומרים העולם: תורה לו

'עדותן' גרסינן, בראשית רבה (א ט).
פירוש, בתוליהן, וירציה מבראשית
רבה. ואלה בתולי בתי (דברים כב יז)

(לו) ותהרין. פירש רש"י, אף-על-פי
שאין מתעברת אשה מביאה ראשונה,
אלו שלטו בעצמן והוציאו ערותן.

הַאֲמוֹת חָנָם? כִּף עֲשִׂיתָ לְדוֹר הַמְּבוּל וּלְדוֹר הַפְּלֹגָה.
אֵף אָנִי אוֹמֵר שֶׁהֲרֵגְתָם עַל לֹא דְבַר, כִּשְׁם שְׂאֵתָה
אוֹמֵר לְהֲרַגְנִי.

כִּי-יֹאמַר לֹא קָרַב אֵלַיָּהּ • הַמְּלֹאךְ מְנַעוּ, כִּמוֹ שְׂנֵאָמַר:
”לֹא נִתְתִּיד לְנֹגַע אֵלַיָּהּ”. הַגּוֹי גַם-צָדִיק תִּהְרַג •
אֵף אִם הוּא צָדִיק, תִּהְרַגְנוּ? שְׂמָא כִּף דְרַבְרָךְ לְאַבְד

הַהֵלֵא הוּא אָמַר לִי אֲחֵתִי הִיא וְהִיא אֵף
הִיא אָמַרְתָּ אֲחִי הוּא בְּקִשְׁיטוֹת לְבִי
וּבְזָאוֹת יָדַי עֲבָדִית דָּא:

(ה) הֵלֵא הוּא אָמַר לִי אֲחֵתִי הוּא וְהִיא גַם-הוּא
אָמַרְתָּ אֲחִי הוּא בְּתַם-לְבָבִי וּבְנִקְוֹן כִּפִּי עֲשִׂיתִי זֹאת:

לְכַבִּי • שְׂלֵא דְמִיתִי לְחֵטָא. וּבְנִקְוֹן כִּפִּי • נָקִי אָנִי
מִן הַחֵטָא, שְׂלֵא נִגְעַתִּי בָּהּ.

כִּי-יֹאמַר גַּם-הוּא • לְרַבּוֹת עֲבָדִים וְגַמְלִים וְחַמְרִים שְׂלֵא,
אֵת כָּלִם שְׂאֵלְתִי וְאָמַרוּ לִי: ‘אֲחִיָּה הוּא’. בְּתַם-

וְיֹאמַר לֵה מִימַר מִן קָדָם יִי בְּחֵלְמָא אֵף
קָדְמִי גְלִי אַרְי בְּקִשְׁיטוֹת לְכָף עֲבָדְתָּ דָּא
וּמְנַעִית אֵף אָנָּא יִתְךָ מִלְּמַחְטִי קָדְמִי עַל כֵּן
לֹא שְׂקַתְךָ לְמִקְרַב לְוֵתָהּ:

(ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹוֵי הָאֱלֹהִים בְּחֵלֶם גַּם אָנֹכִי יִדְעֵתִי כִּי
בְּתַם-לְבָבְךָ עֲשִׂיתָ זֹאת וְאַחֲשֵׁךָ גַם-אָנֹכִי אוֹתְךָ
מִחֲטוֹ-לִי עַל-כֵּן לֹא-נִתְתִּיד לְנֹגַע אֵלַיָּהּ:

נִגְעַת בָּהּ, אֲלֵא חֲשַׁכְתִּי אָנִי אוֹתְךָ מִחֵטָא, שְׂלֵא נִתְתִּי
לְךָ כְּתָ, וְכֵן: (לְקַמְוֹן לֵא) “וְלֹא נִתְּנוּ אֱלֹהִים”, וְכֵן: (שׁוּפְטִים
טו) “וְלֹא נִתְּנוּ אָבִיָּה לְבוֹא”.

כִּי-יֹדְעַתִּי כִּי בְּתַם-לְבָבְךָ וְגו' • אָמַת שְׂלֵא דְמִיתָ
מִתְחַלָּה לְחֵטָא, אֲכַל נִקְוִוֹן כִּפִּים אִין כְּאִין (הָדָא אָמַרְתָּ:
מִשְׁמוֹשׁ יָדִים וְשׁ כְּאִין) • לֹא-נִתְתִּיד • לֹא מִקְרַךְ הִיָּה שְׂלֵא

זִוְקַעֲוֹן אֲתִיב אִתָּה גְבַרְא אַרְי נְבִיא הוּא
וְיִצְלִי עֲלֵךְ וְחִתִּי וְאִם לִיתְךָ מִתִּיב דַּע אַרְי
מִימַת תְּמוֹת אִתָּה וְכַל דִּי לְךָ:

(ז) וְעַתָּה הֲשֵׁב אֶשְׁת־הָאִישׁ כִּי-נִבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל
בְּעַדְךָ וְחִיָּה וְאִם-אִינְךָ מִשִּׁיב דַּע כִּי-מוֹת תְּמוֹת
אִתָּה וְכַל-אֲשַׁר-לְךָ:

הוּא • וְיִוְדַע שְׂלֵא נִגְעַתָּ בָּהּ, לְפִיכְךָ:
”וְיִתְפַּלֵּל בְּעַדְךָ” (כ"ב ע"ב) •

כִּי-יֹאמַר הֲשֵׁב אֶשְׁת־הָאִישׁ • וְאֵל תְּהֵא סְבוּר שְׂמָא
תִּתְגַּנֵּה בְּעִינֵי וְלֹא יִקְבַּלְנָהּ, אוֹ יִשְׁנֵאָךְ וְלֹא יִתְפַּלֵּל
עֲלֵיךָ. (אָמַר לוֹ אֲבִימֶלֶךְ: יִמִּי מִפְּרַסְמוֹ שְׂלֵא נִגְעַתִּי בָּהּ? אָמַר לוֹ) •

ח וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ בְּצַפְרָא וַיִּקְרָא לְכָל
עַבְדוֹהִי וּמִלִּיל יָת כָּל פְּתַגְמָא הָאֵלִין
קָדְמִיהוֹן וְדַחִילוֹ גּוּבְרִיא לְחַדָּא:

(ח) וַיִּשְׁפֹּם אֲבִימֶלֶךְ בְּפִקְרָא וַיִּקְרָא לְכָל-עַבְדָּו וַיְדַבֵּר
אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים
מְאֹד:

ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לֵה מָה
עֲבָדְתָּ לָנָא וּמָה חִבִּית (נ"י חֲטִיית) לְךָ אַרְי
אִיִּתִּיא עֲלִי וְעַל מַלְכוּתִי חוּבָא רְבָא עוֹבְדִין
דִּי לֹא כְּשִׁרְיֹן לְאַתְעַבְדָּא עֲבָדְתָּ עִמִּי:

(ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מַה-עֲשִׂיתָ
לָנוּ וּמָה-חֲטָאתִי לְךָ כִּי-הִבַּאתָ עָלַי וְעַל-מַמְלַכְתִּי
חֲטָאָה גְדוֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא-יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי:

כִּי-יֹאמַר מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא-יַעֲשׂוּ • מִכָּה אֲשֶׁר לֹא הֲרַגְלָה לְבֵא עַל בְּרִיָּה, בָּאָה לָנוּ עַל-יְדֶיךָ: עֲצִירַת כָּל
נְקֻבִים שְׁל זָרַע וְשֵׁל קְטָנִים, וְרַעִי, וְאָזְנִים וְחֻטָּם.

כִּי-יֹאמַר מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא-יַעֲשׂוּ • מִכָּה אֲשֶׁר לֹא הֲרַגְלָה לְבֵא עַל בְּרִיָּה, בָּאָה לָנוּ עַל-יְדֶיךָ: עֲצִירַת כָּל
נְקֻבִים שְׁל זָרַע וְשֵׁל קְטָנִים, וְרַעִי, וְאָזְנִים וְחֻטָּם.

י וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה חֲזִיתָ אַרְי
עֲבָדְתָּ יָת פְּתַגְמָא הַדִּין:

(י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עֲשִׂיתָ
אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה:

יא וַאֲמַר אֲבָרָהָם אַרְי אֲמַרִית לְחֹדַר לִית
דַּחֲלָתָא דִּנִּי בְּאַתְרָא הַדִּין וַיִּקְטְלֵנִי עַל
עִיסַק אִתְתִּי:

(יא) וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם כִּי אֲמַרְתִּי רַק אִין-יִרְאֵת אֱלֹהִים
בְּמִקּוֹם הַזֶּה וְהֲרַגְנִי עַל-דְּבַר אִשְׁתִּי:

אשתו שואלין אותו: 'אשתך היא, או אחותך היא'?

כ"י- רק אינ-יראת אלהים • אכסנאי שבא לעיר, על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו, או על עסקי

יב וברם בקושטא אחתי בת אבא היא ברם לא בת אמי והות לי לאנתו:

(יב) וגם-אמנה אחתי בת-אבי הוא אך לא בת-אמי ותהי לי לאשה:

בני בנים הרי הן כבנים, והרי היא בתו של תרח, וכן הוא אומר ללוט: 'פי אנשים אחים אנחנו'. אך לא בת-אמי • הרי, מאם אחרת הנה.

כ"י- אחתי בת-אבי הוא • ובת אב מתרת לכן נח, שאין אבות לעובדי עבודת אלילים, וכדי לאמת דבריו השיבו כן, ואם תאמר: והלא בת אחיו היתה?

יג והנה פד טעו עממא בטר עובדי ידיון יתי קריב יי לדחלתה מבית אבא ואמרית לה דין (כ"י דא) טיבותיה די תעבדי עמי לקל אתרא די נהפ לתמן אמרי עלי אחי הוא:

(יג) ויהי פאשר התעו אתי אלהים מבית אבי ואמר לה זה חסדך אשר תעשי עמדי אל כל-המקום אשר נבוא שמה אמרי-לי אחי הוא:

"ואדוני האדונים", "אדוני הארץ", וכן: "בעליו יומת", "והועד בבעליו". ואם תאמר: מהו לשון "התעו"? כל הגולה ממקומו ואינו מישב, קרוי תועה, כמו: "ולתלך ותתע", (תהלים קיט) "תעיתי כשה אבד", (איוב לח) "יתעו לבלי-אכל", יצאו ויתעו לבקש אכלם. אמרי-לי • עלי, וכן: "ולישאלו אנשי המקום לאשתו", על אשתו. וכן: (שמות יד) "ואמר פרעה לבני ישראל", כמו על בני ישראל. (שופטים ט) "פן יאמרו לי אשה הרגתהו".

כ"י- ויהי פאשר התעו אתי וגו' • אונקלוס תרגם מה שתרגם, ויש לישב עוד דבר דבור על אפניו: כשהוציאני הקדוש-ברוך-הוא מבית אבי להיות משוטט ונד ממקום למקום, וידעתי שאעבר במקום רשעים: "ואמר לה זה חסדך". פאשר התעו • לשון רבים, ואל תתמה, כי בהרבה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי לשון רבים: "אשר הלכו אלהים", "אלהים חיים", "אלהים קדושים". וכל לשון 'אלהים' לשון רבים, וכן: "ויקח אדוני יוסף",

יד ודבר אבימלך צאן ובקר ועבדים ושפחת ויתן להם לאברהם וישב לו את שרה אשתו:

(יד) ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים ושפחת ויתן לאברהם וישב לו את שרה אשתו:

כ"י- ויתן לאברהם • כדי שיתפסם ויתפלל עליו.

טו ואמר אבימלך הא ארצי גדמד בדתקין בעיניך תיב:

(טו) ויאמר אבימלך הנה ארצי לפניך בטוב בעיניך שב:

כ"י- הנה ארצי לפניך • אבל פרעה אמר לו: "הנה אשתך קח ולך", לפי שנתגרא, שהמצריים שטופי זמה.

טז ולשרה אמר הא יחבית אלף סלעין דכסף לאחייך הא הוא ליד פסות דיקר (ענין) חלף דשליחית דברתיך וחזית יתיך וית כל דעמך הלא (על) כל מה דאמרת ואתוכחת:

(טז) ולשרה אמר הנה נתתי אלף כסף לאחייך הנה הוא-לך פסות עינים לכל אשר אתך ואת כל ונכחת:

שאלו השיבותיך ריקנית, יש להם לומר: 'לאחר שנחלל בה החזירה'. עכשו, שהצרכתי לכוזבו ממון ולפסדך, יהיו יודעים שעל-כרחי השיבותיך ועל-ידי נס. ואת כל • ועם כל באי העולם. ונכחת • יאה

כ"י- ולשרה אמר • אבימלך לכבודה, כדי לפסדה: 'הנה עשיתי לך כבוד זה, נתתי ממון לאחייך, שאמרת עלי: "אחי הוא", הנה הממון והכבוד הזה לך פסות עינים'. לכל אשר אתך • יכסו עיניהם שלא יקלוד,

כסות של כבוד על העינים שלי ששלטו בך, ובכל אשר אתך, ועל כן תרגומו: 'ונחזית יתיך וית כל דעמך', ויש מדרשי אגדה, אבל ישוב לשון המקרא פרשתי.

לך פתחון פה להתנבט וללהראות דברים נכרים הללו, ולשון 'תוכחה' בכל מקום - ברור דברים, ובלע"ז אשפרובי"ר, ואונקלוס תרגם בפנים אחרים, ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום: 'הנה הוא לך

י ויצלי אברהם קדם יי ואסי יי ית אבימלך וית אתמה ואמהתה ואתרוחו:

(י) ויתפלל אברהם אלהיהם וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואתהתיו וילדו:

כ"ט - וילדו • כתרגומו 'אתרוחו', נפתחו נקביהם והוציאנו, והיא לדה שלהם.

יח ארי מיחד אחד יי באפי כל פתח ולדא לבית אבימלך על עיסק שרה אמת אברהם:

(יח) פיעער עצל יהוה בעד פלרחם לבית אבימלך על דבר שרה אשת אברהם:

כ"ט - בעד פלרחם • כנגד כל פתח. על-דבר שרה • על-פי דבורה של שרה.

אי ויי דכיר ית שרה כמא די אמר ועבד יי לשרה כמא די מליל:

כא (א) ויהוה פקד את שרה כאשר אמר ויעש יהוה לשרה כאשר דבר:

אמירה והיכן הוא דבור? אמירה: "וילאמר אלהים, אבל שרה אשתך וגו'". דבור: "הנה דבר ה' אל-אברהם" בבגרות בין הבתרים, ושם נאמר: "לא יירשך זה וגו'", והביא היורש משרה. ויעש ה' לשרה כאשר דבר • לאברהם.

כ"ט - וה' פקד את שרה וגו' • (כ"ט צב) סמך פרשה זו, ללמדך, שכל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה, שנאמר: "ויתפלל וגו'" וסמך ליה: "וה' פקד את שרה", שפקדה כבר קדם שרפא את אבימלך. פקד את שרה כאשר אמר • בהריון. כאשר דבר • בלדה. והיכן היא

בועדיאית וילידת שרה לאברהם פר לסיבתוהי לזמן די מליל יתה יי:

(ב) ותהר ותלד שרה לאברהם בן לזקניו אשר דבר אתו אלהים:

את המועד אשר דבר וקבע, כשאמר לו: "למועד אשוב אליך", שרט לו שריטה בפתל ואמר לו: כשתיגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת, תלד: (לזקניו • שהיה זיו איקונין שלו דומה לו).

כ"ט - למועד אשר דבר אתו • רבי יודן ורבי חמא. רבי יודן אמר: מלמד שנולד לט' חדשים, שלא יאמרו: 'מביתו של אבימלך הוא', רבי חמא אמר: לז' חדשים. למועד אשר דבר אתו • דמליל יתיה,

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הוא. ואת כל ונוכחת, אבל לכל העולם שאין מפירין בדבר, תנודרי ותנכיתין] שלא תאמרי אחי הוא, שלא תבא לידי תקלה: תורה יו
כא (ב) ותהר ותלד. מה עיבורה בלא צער, אף לידתה בלא צער (תנחומא ישן
ל: תורה ג

מפרשים אלף כמו שגר אלפיך (דברים ז א), בסף לשון חימוד, כדפירש רש"י. הנה הוא לך פסות עינים, אותו שם ד'אח' שאת קוראה לו, לשון פיבוד וצנוע הוא, שלא לומר בעלי הוא, (ולמה) [ולמין] תאמר כן, לכל אשר אתך, פלומר, לאנשים הרגילים אצלך, שיודעים שבעליך

כ (טז) הנה נתתי אלהיך כסף לאחיקף. אלהיך לשון לימוד, כמו ואלףך חכמה (איוב לג ל). בסף לשון חימוד, כי נכסף נכספת (להלן לא ל). והפירוש, הנה נתתי ולמדתיך עצה טובה וחמודה על אודות אחיקף. לאחיקף על אחיקף, על אודות אותו שאמרתי עליו אחי הוא (הנה). ויש

~ נקודות משיחות קודש ~

מִפְרַט זֹאת הַפְתּוּב. לְכֵן מִפְרַשׁ, שְׂפִתוֹר זֶה מְלַמְּדֵנוּ
שֶׁהַדְּבָר הֵיךְ נִפְרָ לְפָל.

(לקוטי שיחות כרך לא עמ' 42)

בְּשִׁמְגִיעַ חֲמָה לְשָׂרִיטָה זוּ בְּשִׁנְהַת הָאֲחֵרֶת (רש"י כא, ב)
לְרִשׁוֹי הַקְּשָׁה: לְאַחַר שְׁנֵאָמַר "וְה' פָּקַד אֶת שָׂרָה בְּאֲשֶׁר
אָמַר וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר", פְּשִׁטָּא שְׁלֵדַת יִצְחָק
הִתְהַה בְּדִיּוּק "לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹקִים", וְלִשְׁם מַה

ג וַיִּקְרָא אֲבָרְהָם יְת שׁוּם בְּרָה דְאַתְלִיד לָהּ
דִּילִידַת לָהּ שָׂרָה יִצְחָק:

(ג) וַיִּקְרָא אֲבָרְהָם אֶת־שְׁמֵ־בְנֵו הַנּוֹלֶד־לָוּ אֲשֶׁר־
יִלְדֶה־לָוּ שָׂרָה יִצְחָק:

ד וַיִּגְדַּר אֲבָרְהָם יְת יִצְחָק בְּרָה בַר תַּמְנִינָא
יִמִּין קָמָא דִּי פְקִידַתָּהּ יְי:

(ד) וַיִּמָּל אֲבָרְהָם אֶת־יִצְחָק בְּנֵו בֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים
בְּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים:

~ יום חמישי י"ח מרחשון ~

ה וַאֲבָרְהָם בַר מֵאָה שְׁנִין פִּד אֲתִילִיד לָהּ יְת
יִצְחָק בְּרָה:

(ה) וַאֲבָרְהָם בֶּן־מֵאֹת שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנֵו:

ו וַאֲמַרְת שָׂרָה חֲדוּא עַבְד לִי יְי כַּל דְּשִׁמַּע
יְחַדִּי לִי:

(ו) וַתֹּאמֶר שָׂרָה צִחֶק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כְּלִי־הַשְּׁמַע
יִצְחָק־לִי:

ז בַּיּוֹם, הַרְבֵּה תְּפִלוֹת נַעֲנוּ עִמָּה, וְרַב שִׁחַק הָיָה
בְּעוֹלָם.

ז כִּי־יִצְחָק־לִי • יִשְׁמַח עָלַי. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה: הַרְבֵּה
עֲקָרוֹת נִפְקְדוּ עִמָּה, הַרְבֵּה חוֹלִים נִתְרַפְּאוּ בּוֹ

ח וַאֲמַרְת מֵאֵן מַהִימֵן דְּאָמַר לְאַבְרָהָם וְקִיִּים
דְּתוֹנִיק בְּנִין שָׂרָה אָרִי יְלִידִית בַּר
לְסִיבְתוּהִי:

(ח) וַתֹּאמֶר מִי מִלַּל לְאַבְרָהָם הַיְנִיקָה בָּנִים שָׂרָה
כִּי־יִלְדֶתִי בֶן לְזַקְנָיו:

ט לְסוּף מֵאָה לְאַבְרָהָם. הַיְנִיקָה בָּנִים שָׂרָה • וּמַהוּ
'בָּנִים' לְשׁוֹן רַבִּים? בַּיּוֹם הַמְּשֻׁתָּה הַבִּיאוּ הַשְּׂרוֹת אֶת
בְּנֵיהֶן עִמָּהֶן וְהַיְנִיקָה אוֹתָם, שְׁהִיו אוֹמְרוֹת: 'לֹא יִלְדֶה
שָׂרָה, אֲלֹא אֲסוּפֵי הַבִּיאַה מִן הַשּׁוּק'.

ט כִּי־יִצְחָק־לִי • לְשׁוֹן שְׂבַח וְחִשְׁבּוֹת, כְּמוֹ:
(ישעיה מא) "מִי פָעַל וַעֲשָׂה", (שם מ) "מִי בָרָא אֱלֹהִים", רָאוּ
מַה הוּא וּמִי הוּא (וּכְפָה הוּא גְדוּל), שׁוּמַר הַבְּטָחָתוֹ,
הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְבַטֵּחַ וַעֲוֹשָׁה. מִלָּל • שְׁנָה
הַפְתּוּב וְלֹא אָמַר 'דִּבֶּר', גִּימְטְרִיאָ שְׁלוֹ מֵאָה, כְּלוֹמַר:

~ נקודות משיחות קודש ~

שָׂרָה בְּנֵו שֶׁל אֲבָרְהָם, וְאִם־כֵּן הָיוּ יְכוּלוֹת לומר שְׁנֵתְעַבְרָה
מֵאַבְרָהָם (כְּפִי שְׂאֲמָרוֹ לִיצְגֵי הַדּוֹר – רִשׁוֹי רִישׁ פְּרִשַׁת

שְׁהִיו אוֹמְרוֹת, לֹא יִלְדֶה שָׂרָה, אֲלֹא אֲסוּפֵי הַבִּיאַה מִן
הַשּׁוּק (רש"י כא, ז) גִּשׁ לְשָׂאֵל, הָרִי עֲבִין אִין כְּאֵן הוֹכְחָה

דעת וקנים מבועלי התוספות - עוז והדר

(ד) בֶּן שְׁמוֹנֶת יָמִים. וַעֲכָשִׁיו נוֹהֲגִין הַכְּנֻסֹת אוֹמְרִים 'בְּרוּךְ הַבָּא', לְפִי וְהִינֵנוּ, בְּרוּךְ הַנְּמוּל לְשִׁמוּנָה: תוֹרַה הַ
הַעוֹלָם כְּשֶׁמְבִיאִין קוֹטֵן לְמוּל לְבֵית שִׁי־הַבָּא' עוֹלָה שְׁמוּנָה בְּגִימְטְרִיאָ, (ז) וַתֹּאמֶר מִי מִלָּל. וַתֹּאמֶר לְשׁוֹן

תולדות), שְׁהָרִי אֲבָרְהָם הָיָה בֶּן מֵאָה. וַיֵּשׁ לִזְמַן, שְׁהָשׂוּת לֹא הִתְפָּלְאוּ עַל כֶּף שְׂאֲבָרְהָם הַזֶּה, שְׁהָרִי יָדַעוּ שֶׁהוּלִיד אֶת יִשְׁמַעֵאל בְּגִיל שְׂמוֹנִים וָשֵׁשׁ. וְרַק לִיצְנֵי הַדּוֹר, שֶׁלֹּא חָפְשׂוּ אֶת הָאֱמֶת, וְלָצוֹן בְּעֵלְמָא חֲמִדוּ לְהֵם, אָמְרוּ "מֵאַבְיִמְלֶךְ נִתְעַבְרָה שָׂרָה".
(לקוטי שיחות כרך כ עמ' 82)

(ח) וַיַּגְדֵּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׂתֵּה גָדוֹל בְּיוֹם הַגְּמָל אֶת־יִצְחָק:

כש"י א ויגמל. לסוף כ"ד חדש (גיטין עה). משתה גדול. שהיו שם גדולי הדור, שם ועבר ואבימלך (כ"ח).

(ט) וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הַגֵּר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצִּחָק:

ט ונתת שרה את בן הגר מצריתא דילידת לאברהם מציחך:

כש"י א מצחק. לשון עבודת אלילים, כמו שנאמר: (שמות לב) "וַיִּקְמוּ לַצִּחָק". דבר אחר: לשון גלוי עריות, כמנה דתימא: (לקמן ט) "לצחק ביי". דבר אחר: לשון רציחה, כמנה דתימא: (שמואל ב ב) "ויקומו נא הנערים וישחקו לפנינו וגו'".

(י) וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרְשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֵת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בְּנֵהָאֵמָה הַזֹּאת עִם־בְּנֵי עִם־יִצְחָק:

יו אמרת לאברהם תגר אמתא דא ונת כרה ארי לא ירת בר אמתא דא עם ברי עם יצחק:

כש"י א עם־בני וגו'. מתשובת שרה: "כי לא יירש בן־האמה הזאת עם־בני", אמה למד שהיה מריב עם יצחק על הירשה, ואומר: 'אני בכור ונוטל פי שנים', ויצאיים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חצים, כמנה דתימא: (משלי כ) "כמתלהלם היוורה זקים וגו', ואמר הלא משחק אני". עם־בני עם־יצחק. (כ"ח) מכיון שהוא בני, אפלו אם אינו הגון כיצחק או הגון כיצחק אפלו אם אינו בני, אין זה כדאי לירש עמו, קל־וחמר "עם־בני עם־יצחק", ששתייהן בו.

(יא) וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אֹדֶת בְּנוֹ:

יא ובאיש שתגמא לתדא בעיני אברהם על עיסק כרה:

כש"י א על אודת בנו. (כ"ח) על ששמע שיצא לתרבות רעה. ופשוטו: על שאומרת לו לשלחו.

(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יִרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנְּעַר וְעַל־אֲמָתְךָ כִּי אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שָׂמַע בְּקֹלָהּ כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לָךְ זָרַע:

יב ואמר יי לאברהם לא יבאש בעיניך על עולימא ועל אמתך כל די תימר לך שרה קבל מנה ארי ביצחק יתקרוז לך בנין:

כש"י א שמע בקלה. (בקול רית הקדש שבה). למדנו, שהיה אברהם טפל לשרה בבניאיות.

(יג) וַיְגַם אֶת־בְּנֵהָאֵמָה לְגֹזֵי אַשְׁמֹנּוֹ כִּי זָרַעַךְ הוּא:

יג ונאף ית בר אמתא לעם אשונה ארי כנה הוא:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עזר והדר

שבת, ודומה לו אמרו צדיק כי טוב (שעיה ג ט), פירוש, שבחו לצדיק, הכי נמי שבחה שרה לאתו שמלל לאברהם הניקה בנים שרה, דהיינו שבח, הקדוש־ברוך־הוא. דבר אחר, מי מלל, מי יאמר לאברהם שיש בו לחלוחית, והוא כמו (דברים כב) מלילת (תנחומא ישן טז): תורה ט

יד וְאֶקְדִּים אֶבְרָהָם בְּצַפְרָא וְנִסְיַב לְחֶמְא
 וְרִקְבָא דְמֵיא וְיֵהֵב לְהִגְר שׁוּי עַל פְּתַפְה וְיֵת
 רִבְיָא וְשִׁלְחָה וְאֶזְלַת וְתַעַת בְּמַדְבְּרָא (י"ג)
 בְּמַדְבָּר) בְּאֵר שָׁבַע:

(יד) וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם | בַּבֶּקֶר וַיִּקְחֵלֶּחֶם וְחֶמֶת מַיִם
 וַיִּתֵּן אֶל־הֶגֶר שָׁם עַל־שֹׁכְמָה וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחָה
 וַתֵּלֶךְ וַתִּתַּע בְּמַדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע:

וְאֶחְזֹתוּ תַמָּה וְלֹא יִכּוֹל לִילֵף בְּרַגְלָיו (בראשית רבה). וַתֵּלֶךְ
 וַתִּתַּע • חֲזָרָה לְגִלְוַלִּי בֵּית אֲבִיהָ (ב"ר).

כ"ט לָחֵם וְחֶמֶת מַיִם • וְלֹא כֶּסֶף וְזָהָב, לְפִי שְׁהִיָּה
 שׁוֹנְאוֹ עַל שְׂעִיָּא לְתַרְבוּת רַעָה. וְאֶת־הַיֶּלֶד • אֶף
 הַיֶּלֶד שָׁם עַל שֹׁכְמָה, שְׁהַכְנִיסָה בּוֹ שָׂרָה עֵינֵי רַעָה,

טו וְשִׁלְמִיּוֹ מֵיָא מִן רִקְבָא וְרִמַּת יֵת רִבְיָא
 תַּחַת חַד מִן אֵילָנָא:

(טו) וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֶמֶת וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת
 אֶחָד הַשִּׁיחִים:

כ"ט וַיִּכְלוּ הַמַּיִם • לְפִי שְׁדַרְךָ חוֹלִים לְשִׁתּוֹת הַרְבֵּה.

טז וְאֶזְלַת וַיִּתִּיבַת לָהּ מִקְבַּל אֶרְחִיקַת (ג"י
 אֶרְחִיק) כְּמִיגְר קִשְׁתָּא אַרְי אֶמְרַת לֹא אֶחְזִי
 בְּמוֹתָא דְרִבְיָא וַיִּתִּיבַת מִקְבַּל וְאֶרְיַמַת יֵת
 קָלָה וּבְכַת:

(טז) וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנְגֵד הַרְחֵק בְּמַטְחוּי קִשֶׁת כִּי
 אֶמְרָה אֶל־אַרְאָה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנְגֵד וַתִּשְׂא
 אֶת־קָלָהּ וַתִּבְכֶּה:

י"ז וְהִזְתָּה אֲדַמַּת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחַגָּא, וּמַגְזֵרַת: (תהלים
 קז) "יִחַגּוּ וַיִּנּוּעוּ פֶּשְׁכוֹר", וְכֵן: (שם סה) "קִצְוֵי אֶרֶץ",
 מַגְזֵרַת קִצְוָה. וַתֵּשֶׁב מִנְגֵד • כִּיִּזְן שְׁקָרָב לְמוֹת הוֹסִיפָה
 לְהַתְרַחֵק.

כ"ט מִנְגֵד • מְרַחֵק (ב"ר). כְּמַטְחוּי קִשֶׁת • כְּשִׁתִּי
 טִיחֹת, וְהוּא לְשׁוֹן יְרִית חֵץ. בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה: 'שְׁהִטִּיח
 בְּאִשְׁתּוֹ', עַל שֵׁם שְׁהִזְרַע יוֹרָה כְּחֵץ. וְאִם תֹּאמַר:
 הִיָּה לוֹ לְכַתֵּב: 'כְּמַטְחֵי קִשֶׁת', מִשְׁפַּט הַיִּי"ו לִיכְנֵס
 לְכָאן, כְּמוֹ: (ש"ה ב) "בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע", מַגְזֵרַת: (ישעיה ט)

י"ח וְשָׁמִיעַ קָדָם יי יֵת קָלָה דְרִבְיָא וְרִקְבָא
 מִלְּאָכָא דִּי לְהִגְר מִן שְׁמֵיא וְאֶמַר לָהּ מַה
 לָךְ הִגְר לֹא תִדְחִלִי אַרְי שְׁמִיעַ קָדָם יי יֵת
 קָלָה דְרִבְיָא בְּאֶתֶר דְּהוּא תַמָּן:

(י"ח) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנְּעֵר וַיִּקְרָא מִלְּאֶף
 אֱלֹהִים | אֶל־הֶגֶר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ
 הִגְר אֶל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנְּעֵר
 בְּאִשֶּׁר הוּא־שָׁם:

נְבוּכַדְנֶאצַּר, שְׁנַאֲמַר: (ישעיה כא) "מִשָּׂא בְּעַרְב וְגו'
 לְקִרְאֵת צְמָא הַתִּיּוֹ מֵיָם וְגו'", כְּשִׁהִיּו מוֹלִיכִין אוֹתָם
 אֶצֶל עַרְבֵיִים, הִיּו יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְשַׁבָּאִים: 'בְּבִקְשָׁה
 מִכֶּם, הוֹלִיכוֹנוּ אֶצֶל בְּנֵי דוֹדֵינוּ יִשְׁמַעְאֵל, וַיִּרְחַמוּ
 עֲלֵינוּ', שְׁנַאֲמַר: (שם כה) "אֶרְחוֹת דְּדָנִים", אֵל תִּקְרִי
 דְּדָנִים, אֶלֹא דוֹדִים. וְאֵלוּ יוֹצְאִים לְקִרְאֵתָם וּמְבִיאִין
 לָהֶם בְּשׂוֹר וְדָג מְלוּחַ וְנֹאדוֹת נְפוּחִים. כְּסַבּוּרִים
 יִשְׂרָאֵל, שְׁהֶם מְלֵאִים מַיִם, וּכְשִׁמְכְנִיסוּ לְתוֹךְ פִּיּו
 וּפּוֹתְחוּ, הָרוּחַ נִכְנָסַת בְּגוּפוֹ וּמַת.

כ"ט אֶת־קוֹל הַנְּעֵר • מִכָּאן שְׁיָפָה תְּפִלַּת הַחוּלָה
 מִתְּפִלַּת אַחֲרִים עֲלָיו, וְהִיא קוֹדֶמַת לְהַתְקַבֵּל (ב"ר).
 בְּאִשֶּׁר הוּא־שָׁם • (ר"ה טז) לְפִי מַעֲשִׂים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה
 עֲכָשׁוּ הוּא נִדּוֹן, וְלֹא לְפִי מַה שֶׁהוּא עֹתִיד לַעֲשׂוֹת.
 לְפִי שְׁהִיּו מִלְּאָכֵי הַשֶּׁרֶת מְקַטְרָגִים וְאוֹמְרִים: 'רְבוּנוּ
 שָׁל עוֹלָם, מִי שְׁעֵתִיד זְרַעוּ לְהַמִּית בְּנֵיךָ בְּצִמָּא,
 אִתָּה מַעֲלָה לוֹ בְּאֵר? וְהוּא מְשִׁיבָם: 'עֲכָשׁוּ, מַה
 הוּא, צְדִיק אוֹ רָשָׁע? אֶמְרוּ לוֹ: 'צְדִיק'. אֶמַר לָהֶם:
 'לְפִי מַעֲשָׂיו שָׁל עֲכָשׁוּ אֲנִי דְנוּ', וְזָהוּ: "בְּאִשֶּׁר
 הוּא־שָׁם". וְהִיכֵן הַמִּית אֶת יִשְׂרָאֵל בְּצִמָּא? כְּשֶׁהִגְלָם

דעת וקנים מבטלי התוספות - עוז והדר

לא חָלָה אֶלָּא מִחֶמֶת שָׂרָה, שְׁהַכְנִיסָה
 בּוֹ עֵינֵי הָרַע: תוֹרָה טו

אֲבִינוּ לֹא הָיָה חוֹלְשָׁא. יֵשׁ לוֹמַר דְּעַד
 יַעֲקֹב לֹא חָלָה אֲדָם מַעֲצָמוּ, אֶף זֶה

(טו) וַיִּכְלוּ הַמַּיִם. פִּירֵשׁ רַש"י, לְפִי
 שְׁדַרְךָ חוֹלִים לְשִׁתּוֹת הַרְבֵּה. וְתִמְמָה
 דְּאֶמְרִינָן בְּבָבָא מְצִיעָא (פ"ו) דְּעַד יַעֲקֹב

(יח) קומו שאי אתה הנער והחזיקו את ידך בו כילגוי גדול אשימונו:

יח קומי טולי ית רביא ואחיקפי ית ידך בה ארי לעם סגי אשונה:

(יט) ויפקח אלהים את עיניה ותרא באר מים ותלך ותמלא את החמת מים ותשק את הנער:

יט ונגלא יי ית עיניה וחות בירא דמיא ואזלת ומלת ית רבא מיא ואשקיא ית רביא:

(כ) ויהי אלהים את הנער ויגדל וישב במדבר ויהי רבה קשת:

כ ויהו מימרא דיי בסעדה דרביא ורבא ויתב במדברא והוה רבי קשתא:

כ"א רבה קשת • יורה חצים בקשת. קשת • על שם האמנות, כמו: חמר, גמל, ציד, לפיקך השי"ן | מדגשת, הנה יושב במדבר ומלקטם את העוברים, הוא שגאמר: (לעיל טז) "ידו בכל וגו'".

(כא) וישב במדבר פארן ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים:

כא ויתב במדברא דפארן וניסיבת לה אמה אתתא מארעא דמצרים:

כ"ב מארץ מצרים • ממקום גדוליה, שגאמר: (סז) "ולה שפחה מצרית וגו'", הנהו דאמרי אנשי: זרק חוטרך לאורא, אעקריה קאי.

~ יום שישי י"ט מרחשון ~

(כב) ויהי בעת ההוא ויאמר אבימלך ופיל שר צבאו אל אברהם לאמר אלהים עמך בכל אשר אתה עשה:

כב ויהו בעדנא ההיא ואמר אבימלך ופיל רב חילה לאברהם למימר מימרא דיי בסעדה בכל די את עבר:

כ"ג אלהים עמך • לפי שראו שיצא משכונת סדם לשלום, ועם המלכים נלחם ונפלו בידו, ונפקדה אשתו לזקניו.

(כג) ועתה השבעה לי באלהים הנה אם תשקר לי ולניני ולנכדי פחד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי ועם הארץ אשר גרתה בה:

כג ובעזן קים לי במימרא דיי הקא דלא תשקר בי וברכי וברכי ברי פטיבותא די עבדיית עמך תעבד עמי ועם ארעא דאתותבתא בה:

כ"ד ולניני ולנכדי • עד כאן רחמי האב על הבן. פחד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי • שאמרתי לך: "הנה ארצי לפניך" (בראשית רבה).

(כד) ויאמר אברהם אנכי אשבע: כד ואמר אברהם אנא אקים:

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כ) ויהי רבה קשת. הנה מטיל ומשליך החצים בקשתו, ודומה לו, ורבו (להלן מט ב). ויש מפרשים רובה לשון ילד, כדמתרגמינן (פסוקים יד-טז) 'רבא, וכן, וקבלו הרובין תשובתן, במסכת חולין (כ), והפירוש והי הילד קשת, בעל קשת: תורה כא (כב) אלהים עמך. שהיו אומרים,

אילו הנה צדיק לא הנה דוחה בנו הבכור. כיון שראו מעשיו, אמרו אלהים עמך בכל אשר אתה עושה (כד) נד ט: תורה כג

כה וְהוֹכַח אֲבָרָהָם אֶת-אַבְיִמֶלֶךְ עַל עֵיֶסֶק בְּיָרֵא דְמֵיָא דֵי אַנְיִסוּ עֲבָדֵי אַבְיִמֶלֶךְ :

(כה) וְהוֹכַח אֲבָרָהָם אֶת-אַבְיִמֶלֶךְ עַל-אֲדוֹת בְּאֶרֶץ הַמִּיִּם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עֲבָדֵי אַבְיִמֶלֶךְ:

כ"ט - וְהוֹכַח • נְתוּכַח עִמּוֹ עַל כָּף.

כו וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ לֹא יָדַעִית מֵאֵן עֲבַד יְת פִּתְגָמָא דְדִין וְאֵף אֵת לֹא חֵיִת לִי וְאֵף אֲנָא לֹא שְׁמַעִית אֶלְהִיִּן יוֹמָא דִּין :

(כו) וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ לֹא יָדַעִיתִי מִי עָשָׂה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם-אֲתָהּ לֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִלְתֵי הַיּוֹם:

כז וַדַּבֵּר אֲבָרָהָם עִיָּן וְתוֹרִיִּן וַיִּבֶב לְאַבְיִמֶלֶךְ וַיְגַזְרוּ מְרוֹיְהוֹן קָנִים :

(כז) וַיִּקַּח אֲבָרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאַבְיִמֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית:

כח וַיֵּצֵב אֲבָרָהָם אֶת-שִׁבְעַת הַצֹּאן לְבְדֹהֵיֶן: בְּלַחֲדֵיהֶן:

(כח) וַיֵּצֵב אֲבָרָהָם אֶת-שִׁבְעַת פְּבֻשַׁת הַצֹּאן לְבְדֹהֵיֶן:

כט וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה הִנֵּה שִׁבְעַת חוֹרְפָן אֵלַיִן דְּאַקְמַתָּא בְּלַחֲדֵיהֶן:

(כט) וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מָה הִנֵּה שִׁבְעַת פְּבֻשַׁת הָאֵלֹה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבְדוֹנָה:

ל וַיֹּאמֶר אַרְי יְת שִׁבְעַת חוֹרְפָן תִּקַּבַּל מִן יָדִי בְדִיל דְתַהֵי לִי לְסַהְדוֹ אַרְי חֲפְרִית יְת בְּיָרֵא דְדִין (כ"י הָדָא):

(ל) וַיֹּאמֶר כִּי אֶת-שִׁבְעַת פְּבֻשַׁת תִּקַּח מִיָּדִי בְעֵבוֹר תְּהִיָּה-לִּי לְעֵדָה כִּי חֲפַרְתִּי אֶת-הַבְּאֵר הַזֹּאת:

וְאֹמְרִים: 'אֲנַחְנוּ חֲפַרְנוּהָ'. אֲמָרוּ בִּינֵיהֶם: כָּל מִי שִׁיִּתְרָאָה עַל הַבְּאֵר וַיַּעֲלוּ הַמַּיִם לְקִרְיָתוֹ, שְׁלוֹ הִיא, וַעֲלוּ לְקִרְיָת אֲבָרָהָם.

כ"ט - בְּעֵבוֹר תְּהִיָּה-לִּי • זאת. לְעֵדָה • לְשׁוֹן עֲדוֹת שָׁל נִקְבָּה, כְּמוֹ: "וְעֵדָה הַמַּצְבָּח". כִּי חֲפַרְתִּי אֶת-הַבְּאֵר • מְרִיבִים הָיוּ עָלֶיהָ רוּעֵי אַבְיִמֶלֶךְ

~ נקודות משיחות קודש ~

בפעם הזאת, כְּדִי ל"התפטר" מן הלחץ, אֵף אֵין לְדַעַת מַה יְהִיָּה מִתַּר. על כֵּף מְסוּפֵר לָנוּ בְּתוֹרָה - מִלְשׁוֹן הוֹרָאָה - בְּסִיפּוֹר הַנ"ל, וּבְדִרְךָ שֶׁל קַל-וַחֲמוֹר: אִם בִּימֵי אֲבָרָהָם, כַּאֲשֶׁר מְדַבֵּר בְּגִי נַח, וְלִפְנֵי מִתַּן תּוֹרָה, הַבִּיאָה דְרָךְ זו ל"הפְרַת אוֹתִי בְכִרְיוֹתִי", עַל-אַחַת-כֶּמֶה-וְכֶמֶה לְאַחַר מִתַּן תּוֹרָה, וְכַאֲשֶׁר מְדַבֵּר עַל יְהוּדֵי, שֶׁהוּא "רוֹצֵה לְהִיּוֹת מִיִּשְׂרָאֵל וְרוֹצֵה הוּא לְעֲשׂוֹת כָּל הַמַּצּוֹת..." וְעֲשִׂית הַמַּצּוֹת הִיא לְרִצּוֹנוֹ. יְתַר-עַל-כֵּן: הַכְּפִיָּה וְהַלְחָץ יִגְרְמוּ לָךְ, שְׁנֵה יְהִיָּה רְצוֹנוֹ הַגְּלוּי, עַד לִידֵי "מַצּוֹה גּוֹרְרַת מַצּוֹה", וְהוּא יִקְנֵם אֵת כָּל הַמַּצּוֹת בְּאִפְסָן מְשֻׁלָּם.

"מַעֲשֵׂה אֲבוֹת סִימָן לְבָנִים" - יֵשׁ לְנִהוּג בְּאֲבָרָהָם אַבְיִנוּ וְלִפְרָסֵם אֲלֻקוֹת בְּעוֹלָם, כְּפִי שֶׁהוּא נִגְה, וְאֵף אִפְסָן פְּעוּלָתוֹ הוּא סִימָן לְבָנִים. אֵין לְהִסְתַּפֵּק בְּקִירוּב יְהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּבֵיתוֹ, אֲלֵא צְרִיף לְצֵאת ל"רְחוֹב" וְלִטְפֵל שָׁם בְּיְהוּדִים ה"עוֹבְרִים וְשׁוֹבִים". בְּפַעֲלֵיזוֹת זו יֵשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל דְרָךְ אִפְשָׁרִית, גַּם כַּאֲשֶׁר לְשֵׁם כֵּף צְרִיף לְתַת ל"עוֹבְרִים וְשׁוֹבִים" מְזוֹן וּמִשְׁקָה. יְתַר-עַל-כֵּן: אִפְלוּ כַּאֲשֶׁר הַדְרָךְ לְהִשְׁפַּעַה עָלֵיהֶם הִיא בְּאִמְצָעוֹת לְחִץ (בְּדִרְךָ הַתּוֹרָה, כְּמוֹכֵן, ש"דְרָכֶיהָ דְרָכֵי נַעֲם").

וְאִם יְבוֹא הַטּוֹעֵן וְיִטְעֵן: מַהִי הַתּוֹעֲלַת בְּכֵף? הָאֵדָם שֶׁלְחָצוּ עָלָיו לְכַרְךָ, לְקִרְא קְרִיאַת שְׁמַע, לְהַתְפַּלֵּל - עוֹשֶׂה זֹאת לְלֹא רְצוֹן, לְלֹא חֲשֵׁק. הָאֵחָר מְנִיחַ תְּפִלִּין

(לקוטי שיחות כרך טו פרשת וירא)

(לא) **עַל-פִּינָן קָרָא לְמָקוֹם הַהוּא בְּאֵר שֶׁבַע בֵּי שָׁם וּשְׁבַעוּ שְׁנֵיהֶם:**
 לא על פי בן קרא לאתרא ההוא באר שבע ארי
 תמן קימו תרגויהון:
 נשבעו שניהם:

(לב) **וַיִּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שֶׁבַע וַיִּקְּמוּ אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר-צְבָאוֹ וַיָּשְׁבוּ אֶל-אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:**
 לב ויגזרו קים בבאר שבע וקם אבימלך
 ופיכל רב חילה ותבו לארע פלשתאי:
 ויכרתו ברית בבאר שבע ויקמו אבימלך ופיכל
 שר צבאו וישבו אל ארץ פלשתים:

(לג) **וַיִּטַּע אִשָּׁל בִּבְאֵר שֶׁבַע וַיִּקְרָא-שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם:**
 לג וינציב נציבא (נ"י אילנא) בבאר שבע וצלי
 תמן בשמא דני אלהא דעלקא:
 ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם יהוה
 אל עולם:

של הקדוש-ברוך-הוא, אלה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים, אמר להם: 'ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם, אכלתם' (סוטה ט).

כ"י אש"ל רב ושמואל, חד אמר: 'פרדס להביא ממנו פרות לאורחים בסעודה', וחד אמר: 'פנדק לאכסניא, וכו' כל מיני פרות', ומצינו לשון נטיעה באהלים, שנאמר: (דניאל יא) 'ויטע אהלי אפדוני'. ויקרא שם וגו'. על-ידי אותו "אשל" נקרא שמו

(לד) **וַיִּגַּר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים:**
 לד ואתותב אברהם בארע פלשתאי יומין
 סגי אין:
 ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים:

מפני בוששה של לוט, ובא לארץ פלשתים, ובן צ"ט שנה הנה, שהרי בשלישי למילתו באו אצלו המלאכים, הרי כ"ה שנה, וכאן כתיב: "ימים רבים", מרבים על הראשונים. ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, ואם היו מרבים עליהם שתי שנים, או יותר, הנה מפרשם, ועל-כרחי אינם יתרים יותר משנה, הרי כ"ו שנה, מיד יצא משם וחזר לחברון, ואותה שנה קדמה לפני עקדתו של יצחק שתים-עשרה שנים, כף שנויה ב'סדר עולם' (ב"ב).

כ"י ימים רבים • מרבים על של חברון, בחברון עשה כ"ה שנה, וכאן כ"ו, שהרי בן ע"ה שנה הנה בצאתו מתרן, אותה שנה: "ויבא וישב באלוני ממרא", שלא מצינו קדם לכן שנתישב אלא שם, שבכל מקומותיו הנה כאורח, חונה ונוסע והולך, שנאמר: 'ויעבר אברהם', 'ויצתק משם', 'ויהי רעב... ויגד אברהם מצרימה', ובמצרים לא עשה אלא שלשה חדשים, שהרי שלחו פרעה. מיד: "וילך למסעיו" עד "ויבא וישב באלוני ממרא אשר בחברון", שם ישב עד שנהפכה סדום, מיד: "ויסע משם אברהם"

~ שבת קודש כ' מרחשון ~

כב (א) **וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַהֲאֱלֹהִים נִסָּה אֶת-אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הַגִּנִּי:**
 א ויהוה בטר פתגמיא האלין ויי נסי ית
 אברהם ואמר לה אברהם ואמר הא אנא:
 כב אחרי הדברים האלה והאלהים ניסה את-אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הגני:

שהיה מתפאר על יצחק שמל בין י"ג שנה, ולא מכה, אמר לו יצחק: 'באבר אחד אתה מיראני, אלו אמר לי הקדוש-ברוך-הוא: 'זבח עצמך לפני', לא הייתי מעפב'. הגני • כף היא ענינתם של חסידים, לשון ענוה הוא ולשון זמון.

כ"י אחר הדברים האלה • יש מרבותינו אומרים: (סנהדרין פט) 'אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר: מפל סעדה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד, או איל אחד. אמר לו: 'פלום עשה אלא בשביל בנו, אלו הייתי אומר לו: זבח אותו לפני, לא הנה מעפב'. ויש אומרים: 'אחר דבריו של ישמעאל,

בואמר דבר פען ית בך ית יחידך די
 רחמתי ית יצחק ואיזל לך לארעא פולחנא
 ואסקה קדמי תמן לעלתא על חד מן טורינא
 די אימר לך :

(ב) וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בְּנֶךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אֲהַבְתָּ
 אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמְּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם
 לַעֲלֹה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים:

ורבותינו זכרונם לברכה פִּרְשׁוּ, עַל שֵׁם שְׁמִשָּׁם
 הוֹרָאָה יוֹצֵאָה לְיִשְׂרָאֵל. וְאוֹנֶקְלוֹס תַּרְגְּמוּ עַל שֵׁם
 עֲבוֹדַת הַקְּטָרֶת, שִׁישׁ בּוֹ מוֹר, גֵּרֶךְ וּשְׂאֵר בְּשָׂמִים.
 וְהַעֲלֵהוּ • לֹא אָמַר לוֹ 'שְׁחַטְהוּ', לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה חַפֵּץ
 הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְשַׁחֵטוֹ, אֲלָא לְהַעֲלֵהוּ לְהָר
 לַעֲשׂוֹתוֹ עֲלֵה, וּמִשְׁהַעֲלֵהוּ, אָמַר לוֹ: הוֹרִידְהוּ. אֶחָד
 הַהָרִים • הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִתְּהַא הַצְּדִיקִים (סְפָרִים
 אַחֲרִים: מִשְׁהַא לְצְדִיקִים), וְאַחֲרֵי־כֵן מְגַלֵּה לָהֶם, וְכֹל זֶה כְּדִי
 לְהַרְבּוֹת שְׂכָרְךָ, וְכֵן: (לעיל יב) "אֵל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ",
 וְכֵן בְּיוֹנָה: (יונה א) "וְקָרָא אֵלָיָה אֵת הַקְּרִיאָה".

כ"ט • קח-נא • אין 'נא', אֲלָא לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה, אָמַר לוֹ:
 'בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ, עֲמַד לִי בְּזֶה הַנְּסִיּוֹן, שְׁלֵא יֹאמְרוּ:
 הִרְאֵנוּת לֹא הָיָה בְּהֵן מִמֶּשׁ' (סנהדרין פט). • אֶת־בְּנֶךָ •
 אָמַר לוֹ: 'שְׁנֵי בָנִים יֵשׁ לִי', אָמַר לוֹ: "אֶת־יְחִידְךָ".
 אָמַר לוֹ: 'זֶה יְחִיד לְאִמּוֹ, וְזֶה יְחִיד לְאִמּוֹ', אָמַר לוֹ:
 "אֲשֶׁר־אֲהַבְתָּ". אָמַר לוֹ: 'שְׁנֵיהֶם אָנִי אוֹהֵב', אָמַר
 לוֹ: "אֵת יִצְחָק". וְלָמָּה לֹא גָלָה לוֹ מִתְּחִלָּה? שְׁלֵא
 לְעַרְבְּבוֹ פְתָאם, וְתוֹזֵם דַּעְתּוֹ עָלָיו וְתַטְרַף, וְכַדִּי לְחַבֵּב
 עָלָיו אֵת הַמִּצְוָה וְלִיתֵן לוֹ שְׂכָר עַל כָּל דְּבוּר וְדְבוּר.
 אֶרֶץ הַמְּרִיָּה • יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן בְּדְבָרֵי הַיָּמִים (ב א):
 "לְבָנוֹת אֵת בֵּית ה' בִּירוּשָׁלַיִם, בְּהַר הַמְּוֹרִיָּה".

ג וְאֶקְדִים אֲבָרְהָם בְּצִפְרָא וְזָרוּ ית חמרה
 ודבר ית תרין עולימוהי עמה וית יצחק
 ברה וצלח אעי לעלתא וקם ואזל לאתרא
 די אמר לה יי :

(ג) וַיִּשְׁכֶּם אֲבָרְהָם בְּצִפְרָא וַיַּחֲבֵשׁ אֶת־חֲמוֹרוֹ וַיִּקַּח
 אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתָו וְאֵת יִצְחָק בְּנֵו וַיִּבְקַע עֲצֵי
 עֹלָה וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים:

בלא שני אנשים, שאם יצטרך האחד לנקביו
 ויתרחק, יהיה השני עמו. ויבקע, תרגומו: וצלח,
 כמו: (שמואל ב יח) "ויצלחו הַיַּרְדֵּן", לְשׁוֹן בְּקוּעַ,
 סינדרא בלע"ז.

כ"ט • וישכם • נדרו למצוה (פסחים ד). ויחבש • הוא
 בעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאברהם מקלקלת
 את השוניה. את-שני נעריו • (בי"ד) ישמעאל
 ואליעזר, שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך

ד ביומא תליתאה וזקף אברהם ית עינוהי
 וחזא ית אתרא מרחיק :

(ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשֶׂא אֲבָרְהָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא
 אֶת־הַמָּקוֹם מְרֻחָק:

ואלו היה לו שהות להמליך אל לבו, לא היה עושה.
 וירא את-המקום • ראה ענן קשור על ההר.

כ"ט • ביום השלישי • למה אחר מלהראותו מיד,
 כדי שלא יאמרו: 'הִמָּמוּ וְעַרְבְּבוּ פְתָאם וְטַרְף דַּעְתּוֹ,

ה וְאָמַר אֲבָרְהָם לְעוֹלִימוֹהִי אוֹרִיכוֹ לְכוּן
 הָכָא עִם חֲמֵרָא וְאָנָּא וְעוֹלִימָא נְתַמְטִי עַד
 פֹּא וְנִסְגִיד וְנִתּוּב לְוַתְכוּן :

(ה) וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־
 הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנָּעַר נִלְכָּה עַד־פֹּה וְנִשְׁתַּחֲוִה וְנִשׁוּבָה
 אֵלֵיכֶם:

לי המקום: "כה יהיה זרעך". ונשובה • נתנבא
 שישוּבוּ שְׁנֵיהֶם.

כ"ט • עד-פה • כלומר דרך מועט, לְמָקוֹם אֲשֶׁר
 לְפָנֵינוּ. וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה: 'אֲרָאָה הִיכָן הוּא מַה שְׁאָמַר

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

כב (ה) שְׁבוּ לָכֶם פֹּה [עם החמור].
 מְדַרְשׁ (תנחומא כב) כְּשֶׁרָאָה אֲבָרְהָם אֵת
 הַמָּקוֹם מְרֻחָק וְעָנָן קָשׁוּר עָלָיו, אָמַר
 לְיִצְחָק בְּנֵו מַה אַתָּה רוֹאֵה, אָמַר לוֹ
 הִר נָאָה וְעָנָן קָשׁוּר עָלָיו, חֲזַר אֲצֵל
 נַעֲרָיו וְאָמַר לָהֶם מַה אַתֶּם רוֹאִים, אָמְרוּ לוֹ אֵין אָנּוּ רוֹאִים שׁוֹם דְּבָר,
 אָמַר לָהֶם אַתֶּם וְהַחֲמוֹר שׁוֹם,
 שְׂאִינְכֶם רוֹאִים כְּמוֹהוּ, אִם בֶּן שְׁבוּ
 לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר. וְנִרְאָה לִי דְהֵינּוּ
 הָךְ דְּאָמְרוּ רְבוּתֵינוּ ז"ל (יבמות סב), עִם
 הַדּוּמָה לְחֲמוֹר, וְלִפְיָךְ עֶבֶד אֵין לוֹ
 תְּיָס כְּמוֹ חֲמוֹר: תורה ו

(ו) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֵצֵי הָעֵלָה וַיִּשֶׂם עֲלֵי־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בִּידֹו אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכָלֹת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

וַיִּנְסִיב אַבְרָהָם יָת אַעֲזִי דַעֲלֵתָא וְשׁוּי עַל יִצְחָק בְּרָה וַיִּנְסִיב בִּידָהּ יָת אֲשֵׁתָא וְיָת סַפִּינָא וְאָזְלוּ תַרְוֵיהוֹן בְּתַרְא (נ"י פְּתָדָא):

כש"י ◀ המאכלות • ספין, על שם שאוכלת את הבשר, כְּמָה דְתִימָא: (דברים לב) "וַיִּתְרַבֵּי תֹאכַל בְּשָׂר", וְשִׁמְשֶׁרֶת בְּשָׂר לְאֲכִילָהּ. דְּבַר אַחַר: זֹאת נִקְרָאת 'מַאֲכָלֹת', עַל שֵׁם שִׁישְׂרָאֵל אוֹכְלִים מִתֵּן שְׂכָרָהּ.

וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו • אַבְרָהָם, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוֹלֵךְ לְשַׁחֵט אֶת בְּנֹו, הָיָה הוֹלֵךְ בְּרָצוֹן וְשִׁמְחָה כִּי־יִצְחָק, שְׁלֹא הָיָה מְרַגֵּשׁ בַּדָּבָר.

(ז) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנַנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִיָּה הִשָּׂה לְעֵלָה:

וַיֹּאמֶר יִצְחָק לְאַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנַנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִיָּה הִשָּׂה לְעֵלָה:

(ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֵה־לֹו הַשָּׂה לְעֵלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם קָדָם יְיָ גָּלִי לֵה אֵימְרָא לְעֵלְתָא כְּרִי וְאָנָּה בְּרִי וַיֹּאמֶר הָא אֲשֵׁתָא וְאֵעִיָּא וְאָן אֵימְרָא לְעֵלְתָא:

כש"י ◀ יִרְאֵה־לֹו הַשָּׂה • פְּלוּמֵר: יִרְאֵה וַיִּבְחַר לֹו הַשָּׂה, וְאִם אֵין שָׁה, "לְעֵלָה בְּנִי". וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁהֵבִין יִצְחָק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְהַשְׁחִיט: "וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו", בְּלִב שָׁה.

(ט) וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לֹו הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לְעֵצִים:

ט וְאָתָּו לְאַתְרָא דִּי אָמַר לֵה יְיָ וַיִּבְנֵא תַמָּן אַבְרָהָם יָת מִדְּבַחָא וְסַדֵּר יָת אֵעִיָּא וְעַקֵּד יָת יִצְחָק בְּרָה וְשׁוּי יָתָה עַל מִדְּבַחָא עֵיל מִן אֵעִיָּא:

כש"י ◀ וַיַּעֲקֹד • (שבת נה) יָדִיו וְרַגְלָיו מֵאַחֲזָרָיו, הַיָּדִים וְהַרְגָלִים בַּיַּחַד הֵיא עַקְדָה, וְהוּא לְשׁוֹן "עַקְדִים", שֶׁהָיוּ קָרְסְלֵיהֶם לְבָנִים, מְקוֹם שֶׁעוֹקְדִין אוֹתָן בּוֹ, הָיָה נִבְרָ.

(י) וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדֹו וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכָלֹת לְשַׁחֵט אֶת־בְּנֹו:

י וַיֹּאשִׁיט אַבְרָהָם יָת יָדָהּ וַיִּנְסִיב יָת סַפִּינָא לְמִיבַס יָת בְּרָה:

(יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֶּאדָּ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם | אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנַנִּי:

יא וַיִּקְרָא לֵה מִלְּאָכָא דִּי מִן שָׁמַיָא וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָא אָנָּה:

כש"י ◀ אַבְרָהָם אַבְרָהָם. לְשׁוֹן חֶבֶה הוּא, שְׂכּוּפֵל אֶת שְׁמוֹ.

(יב) וַיֹּאמֶר אֶל־תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל־הַנֶּעֱר וְאֶל־תַּעַשׂ לֹו מֵאוּמָה כִּי עֲתָה יָדַעְתִּי כִּי־יִרְאֵא אֱלֹהִים אֹתָהּ וְלֹא חֲשַׁבְתָּ אֶת־בְּנִיךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:

יב וַיֹּאמֶר לֹא תוֹשִׁיט יָדְךָ לְעוֹלָמָא וְלֹא תַעֲבִד לֵה מִדְּעָם אַרְי כְּעֵן דְּעֵנָא (נ"י יְדַעִית) אַרְי דַּחְלָא דִּי אֵת וְלֹא מְנַעַת יָת כְּרָךְ יָת יְחִידְךָ מִנִּי:

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(י) וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכָלֹת. שִׁמְשֶׁרֶת הַבְּשָׂר לְאֲכִילָהּ. דְּבַר אַחַר, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל אוֹכְלִין זְכוּתָהּ בְּעוֹלָם הִנֵּה (כ"ב ו' א): תורה יא

אל-הנער". אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: "לא אכלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה", כשאמרתי לך 'קח', מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך 'שחטהו', אלא "העלהו", אסקתיה אחתיה. פי עתה ידעתי • מעתה, יש לי מה להשיב לשטן ולאמות התמהים: מה היא חבתי אצלך. יש לי פתחון פה עכשו, שרואים: "כי ירא אלהים אתה".

כ"י « אל-תשלח • לשחט, אמר לו: 'אם פן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם', אמר לו: "אל-תעש לו מאומה", אל תעש בו מום. פי עתה ידעתי • אמר רבי אבא: אמר לו אברהם: 'אפרש לפניך את שיחתי: אתמל, אמרת לי: "כי ביצחק יקרא לך זרע", וחסרת ואמרת: "קח-נא את-בנדך". עכשו, אתה אומר לי: "אל תשלח ידך

~ נקודות משיחות קודש ~

אלא נסיון להראות לכל "כי ירא אלקים אתה", מכיון ש"לא חשכת את בנדך את יחידך ממני".

ליתר באור:

לכאורה, גם אם אינו מבין את הנהגתו של הקב"ה, "אתמול אמרת לי כו' וחסרת ואמרת כו' עכשו אתה אמר לי כו'" – הנה לו לשמח שיצחק נשאר בחיים, ולהודרו להורידו מעל גבי המזבח כו', מבלי לשאל שאלות מיותרות?!

אלא, שאברהם לא היה יכל לעבר לסדר היום מבלי לפרש את שיחתו לפני הקב"ה, כשיש לו שאלה וקושיא על הנהגתו של הקב"ה – ענין הנוגע לאמונה בהקב"ה. והגע עצמך:

כל נסיון העקידה לא היה אלא כדי להוכיח ולהראות לכל העמים את גדל ותקף האמונה דאברהם אבינו בהקב"ה, ואיך תכן שבסופו של דבר ישאר אברהם אבינו עם שאלה וקושיא (הפך ענין האמונה) על הנהגתו של הקב"ה – הפך תכלית ומטרת נסיון העקידה?!

ולכן, לא היה אברהם אבינו יכל להחריש, אלא אמר להקב"ה "אפרש לפניך את שיחתי כו'", עד שהשיב לו הקב"ה שאין כאן שום שינוי, "מוצא שפתי לא אשנה וכו'".

(משיחת ש"פ וירא, ט"ו מרחשון ה'תשמ"ח)

כאשר לומדים את הפסוק "ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה, כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנדך את יחידך ממני" – מתעוררת שאלה פשוטה אצל "בן-חמש למקרא":

מהו הצרך בנתינת טעם – "כי עתה ידעתי גו'" – לציווי "אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה", לכאורה, כששמע אברהם אבינו את הציווי "אל תשלח ידך אל הנער", בודאי שמח ביותר שבגנו יחידו ישאר בחיים, ומהו הצרך בנתינת טעם "כי עתה ידעתי גו'!!" ועל-כרחך צריך לומר שהיה איזה ענין בינתיים (לאחרי הציווי "אל תשלח ידך אל הנער"), שעל זה בא המענה "כי עתה ידעתי גו'!!".

ולכן מפרש רש"י שבנתיים היתה שיחתו של אברהם להקב"ה, שיחה שלימה כו', "אמר לו אברהם (להקב"ה) אפרש לפניך את שיחתי", ותכן דבריו, "אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וחסרת ואמרת קח נא את בנדך, עכשו אתה אמר לי אל תשלח ידך אל הנער"!!

ועל זה השיב לו הקב"ה, "לא אכלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרתי לך קח, מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטהו, אלא העלהו, אסקתיה אחתיה, (וטעם הדבר) פי עתה ידעתי, מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאמות התמהים מה היא חבתי אצלך, יש לי פתחון פה עכשו שרואים כי ירא אלקים אתה", כלומר, לא היה זה

יג וזקף אברהם ית עינוהי בטר אליו וחסו והא דכרא בטר אחיד באילנא בקרנוהי ואזל אברהם ונסיב ית דכרא ואסקה לעלתא חלף ברה:

(יג) וישא אברהם את-עיניו וירא והנה-איל אחר נאחו בפסך בקרניו וילך אברהם ויקח את-האיל ויעלהו לעלה תחת בנו:

האגדה: אחר כל דברי המלאך והשכינה, ואחר טענותיו של אברהם • בפסך • אילן • בקרניו • שהיה רץ אצל אברהם, והשטן סובכו ומערבבו באילנות. תחת בנו • מאחר שכתוב "ויעלהו לעלה", לא חסר המקרא כלום,

כ"י « והנה-איל • מוכן היה לךך מששת ימי בראשית. אחר • אחרי שאמר לו המלאך: "אל תשלח ידך", ראהו כשהוא נאחו, והוא שמתרגמינן: וזקף אברהם ית עינוהי בטר אליו (ספרים אחרים: ולפי

מהו "תחת בנו"? על כל עבודה שעשה ממנו, היה מתפלל ואומר: 'הי רצון, שתהא זו כאלו היא

יד ופלא וצלי אברהם מן באתרא ההוא ואמר קדם יי הכא יהון פלחן דרביא בכן יתאמר ביזמא הדין בטורא הדין אברהם קדם יי פלח:

את המקרא הזה, אומרים: 'עד היום הזה, על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה: ה' יראה עקבה זו לסלח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפרענות, כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים 'בהר ה' יראה', אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה.

טו ויקרא מלאך יהוה אל אברהם שנית מן השמים:

טז ואמר במימי קיימת אמר יי ארי חלף די עבדתא ית פתגמא הדין ולא מנעמא ית ברה ית יחידך:

יז ארי ברקא אברכה ואת זרעה כוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעה את שער איביו:

יט ברך אברכה • אחת לאב ואחת לבן. והרבה ארבה • אחת לאב ואחת לבן.

ירא אליהם אם שוחט את בנו במצות הצור, וכשיראו אותנו חזרין, לאמר שאלא רצייתי לקיים מצות ה', ואז יראה שאין העיכוב מצדי. ואתמר במדרש, כשאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם אל תשלח ידך אל הנער והעל האיל תחת בנו, לא רצה אברהם להניחו, עד שנושבע לו הקדוש ברוך הוא שישב לפניו אפרו של איל כאלו היה אפרו של יצחק, ונושבע לו, ומיד הורידו מעל המזבח, ואחר שהורידו אמר לו, תן לי חותמך על הדבר הזה, אמר לו, מן הדין אין לי למסור חותמי, מכיון שלא שאלת אותו בשעת מעשה, ועוד שכתב

(יד) ויקרא [אברהם] שם המקום וגו'. והוא הר המוריה, ונקרא בן לפי שמראה נעשה הר, שהיה בתחילה עמק, מיד נעשה הר גבוה ותלול ומנושא (תנחומא כב). ולפי שמתחילה נקרא 'שלם' שנאמר (לעיל יד טז) ומלכי צדק מלך שלם, ואברהם קראו יראה, נקרא עתה 'ירושלים', שיש במשמעות 'יראה' ו'שלם' (ב"ר נב ט):

(יג) אחר נאחו. פסיקתא (רבותי מ) אמר לו לאברהם, ראה בניך העומדים אחריך כשיהיו מסובכין [וננאחזין] (בעירות) [בפעריות] מה יהיו עושין בקרנות, יהו תוקעין אותן לפני, ואני אזכור להם עקידת יצחק ואזפה אותן בדין. ומה עסקו של שופר, מכניס בוז ומוציא בוז, כך בניך, אפילו יש להם פמה קשיגורין אני אכניס אותם בוז ולא אשמע להם. ולכך אמר משה לישראל, השופר סניגוריא הוא לכם, תקעו שופר בראש השנה, כדי שזכור לכם הקדוש ברוך הוא עקידת יצחק ותזכו בדין: תורה יד

(יא) וְהִתְפַּרְכוּ בְזוּרְעֵךָ כָּל גְּזֵי הָאָרֶץ עִקְבֵי אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי:

יח וְיִתְפַּרְכוּן בְּדִיל בְּנֵיךָ כָּל עַמְמֵיָא דְאַרְעָא
חֲלַף דִּי קַבְלְתָּא לְמִימְרֵי:

(יט) וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבְאֵר שֶׁבַע:

יט וְתב אַבְרָהָם לְנַת עוֹלִימוֹהִי וְקָמוּ וְאַזְלוּ
פְּחָדָא לְבְאֵר שֶׁבַע וַיְתִיב אַבְרָהָם בְּבְאֵר
שֶׁבַע:

יג"א וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבְאֵר שֶׁבַע • לֹא יִשְׂכַּח מִמֶּשֶׁה, שְׁהָרִי בְּחֶבְרוֹן הָיָה יוֹשֵׁב. י"ב שָׁנִים לְפָנֵי עֲקֵדְתוֹ שֶׁל יִצְחָק, יָצָא מִבְּאֵר שֶׁבַע וְחָלַף לוֹ לְחֶבְרוֹן, כְּמוֹ

שְׁנַאָמֵר: "וַיִּגַּד אַבְרָהָם בְּאָרֶץ פְּלִשְׁתִּים זְמַיִם רַבִּים", מְרַבִּים מִשָּׁל חֶבְרוֹן הָרֵאשׁוֹנִים, וְהֵם כ"ו שָׁנָה, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁנוּ לְמַעַלָּה.

(כ) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יֵלְדָה מִלְּפָנֶיךָ גֵּם־הוּא בְּנִים לְנַחֲרוֹר אַחִיד:

כ וְהָיָה בְּתֵר פְּתֻגְמֵיָא הָאֵלִין וְאַתְחִיָּא
לְאַבְרָהָם לְמִימְרֵי הָאֵלִי לְיֵלִידַת מִלְּפָנֶיךָ אֵף הִיא
בְּנֵיךָ לְנַחֲרוֹר אַחִיד:

יג"ב אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּגַּד וְגו' • בְּשׁוֹבוֹ מֵהַר הַמּוֹרִיָּה, הָיָה אַבְרָהָם מֵהַרְהָר וְאוֹמֵר: 'אֵלּוּ הָיָה בְּנֵי שְׁחוּט כָּבֵד, הָיָה הוֹלֵךְ בְּלֹא בְּנִים, הָיָה לִי לְהַשְׁיִאוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹת עֵגֶר, אֲשַׁפֵּל וּמִמְרָא', בְּשָׂרוֹ הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא, שְׁנוֹלְדָה רַבְּקָה בֵּת זֻגֹר, וְזֵהוּ "אַחֲרֵי

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", הִרְהוּרֵי דְבָרִים שֶׁהָיוּ עַל־יְדֵי עֲקֵדָה. גֵּם־הוּא • אֵף הִיא הַשְׁוֹתָה מִשְׁפָּחוֹתֶיהָ לְמִשְׁפָּחוֹת אַבְרָהָם גֵּם כֵּן, מָה אַבְרָהָם י"ב שְׁבָטִים שִׁיָּצְאוּ מִיִּצְחָק: 'ח' בְּנֵי הַגְּבִירוֹת וְד' בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, אֵף אֵלּוּ, 'ח' בְּנֵי גְבִירוֹת וְד' בְּנֵי פִלְגָשׁ.

(כא) אֶת־עוֹיֵן בְּכָרוֹ וְאֶת־בְּנוֹ אַחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אָרָם:

כא יְת עוֹיֵן בּוֹכְרָה וְיֵת בּוֹי אַחֵוּהִי וְיֵת
קְמוּאֵל אֲבוּהִי דְאַרָם:

(כב) וְאֶת־כַּפְשֹׁד וְאֶת־חִזּוֹ וְאֶת־פְּלִדְשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת־בְּתוּאֵל:

כב וְיֵת כַּפְשֹׁד וְיֵת חִזּוֹ וְיֵת פְּלִדְשׁ וְיֵת יִדְלָף
וְיֵת בְּתוּאֵל:

(כג) וּבְתוּאֵל יֵלֵד אֶת־רַבְּקָה שְׂמֹנֶה אֵלֶּה יֵלְדָה מִלְּפָנֶיךָ לְנַחֲרוֹר אַחִי אַבְרָהָם:

כג וּבְתוּאֵל אוֹלִיד יְת רַבְּקָה תְּמֻנְיָא אֵלִין
לְיֵידַת מִלְּפָנֶיךָ לְנַחֲרוֹר אַחֵוּהִי דְאַבְרָהָם:

יג"ג וּבְתוּאֵל יֵלֵד אֶת־רַבְּקָה • כָּל הַיּוֹסֵסִין הִלְלוּ לֹא נִכְתְּבוּ אֶלָּא בְּשִׁבְלֵי פְּסוּקֵי זֶה.

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ, אָמְנָם אֲעֲשֶׂה חֶסֶד עִמָּךְ, וְלִי־עֵקֶב בֵּן בְּנֵי אֲמָסְרָנוּ, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב (מִיכָה ז ט) תִּתֵּן אֶמֶת לִי־עֵקֶב חֶסֶד לְאַבְרָהָם, כְּלוֹמֵר, 'תִּתֵּן אֶמֶת' שֶׁהוּא חוֹתְמוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא, בְּשִׁבְלֵי 'חֶסֶד' שֶׁאִמְרַת לַעֲשׂוֹת 'לְאַבְרָהָם':

תורה טו

(יט) וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם. וַיִּצְחָק הֵיכֵן הִלָּךְ, שְׁלַחוּ בְּלִילָה מִפְּנֵי עַיִן הָרַע, שֶׁכֵּן חֲנַנְיָה מִישָׂאֵל וְעֲזַרְיָה מִשְׁעָה שִׁיָּצְאוּ מִתּוֹךְ כְּבָשָׁן הָאֵשׁ לֹא נִתְפָּרַשׁ לְהֵיכֵן הִלְכוּ (בִּיר נו יא). וַיֵּשׁ אוֹמְרִים בְּחֵלֶק (סְנַחֲדְרִין עג) שְׁמַתוֹ בְּעֵינֵי הָרַע, וּמִשׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק אָמְרוּ שִׁשְׁיָנוּ מְקוֹמָן וְהִלְכוּ לְלִמּוּד תּוֹרָה לְפָנֵי יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב (זכְרִיָּה ג ח) שְׁמַע נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אִתָּה וְרַעֲיָד הַיִּשְׁבִּים לְפָנֶיךָ כִּי

אֲנָשֵׁי מוֹפֶת הָמָה, מֵאִי כִּי אֲנָשֵׁי מוֹפֶת וכו': תורה כ

(כא) אֶת עוֹיֵן בְּכָרוֹ. אוֹמְרִים בְּמִרְדָּשׁ (תְּנַחְמוּנֵי יִשָּׁן שֶׁלַח כו) זֶה אִיּוֹב, שְׁנַאָמֵר (איוב א א) אִישׁ הָיָה בְּאָרֶץ עוֹז, אִיּוֹב שְׁמוֹ: קְמוּאֵל. זֶה בְּלַעַם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ קְמוּאֵל, שְׁקָם עַל אוֹמְתוֹ שֶׁל אֵל (ילקוט בלק תשסו): תורה כב

(כד) וּפְלִגְשׁוּ וְשָׂמָה רְאוּמָה וְתֵלֵד גַּם־הוּא אֶת־טֶבֶחַ
 וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחֲשׁ וְאֶת־מַעֲכָה:
 כד וּלְחַנְתָּהּ וְשָׂמָה רְאוּמָה וְיִלְדֵת אֶף הִיא
 יֵת טֶבֶחַ וְיֵת גַּחַם וְיֵת תַּחֲשׁ וְיֵת מַעֲכָה:
 פ פ פ

פפפ קמ"ז פסוקים. אמנו"ן סימן. הסלת פרשת וירא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רכה - רכה

אגרות קודש

ב"ה, ד' מ"ח, תשט"ו
 ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ וכו' וכו' מוה"ר חנני' יוי"ט ליפא שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו ממוצ"ק בראשית בו כותב אודות החשש דכשרות הילדים של הנשים אשר באיזהו מקומן רוחצות על חוף הים והנהרות בעת שרוחצים שם גם אנשים ומקשר זה עם הענין דנתעברה באמבטי.

ובטח ידוע לו הסברות השונות בענין זה דנתעברה באמבטי, הובא בספר אוצר הפוסקים סימן א' סקמ"ב ועוד וכן בספר היובל הפרדס במאמרו של הרב פרידמאן שי'.

והנה נבהלתי למה שכותב דיש כאן מקום לחשש ממזרות, דא"כ לא שבקת חס ושלוש זרע כשר מבלי חשש בישראל דהרי אם מדמה את הנ"ל להענין דאמבטי, אין נוגע הרחיצה בזמן אחד אלא אפילו לאחר זמן ואביו [של] שמואל עבד מפצי לבנותיו והיו טובלות בנהרות, ומעולם לא נשמע שאסרו על הנשים לטבול שם מקודם לזה והרי גם כמה וכמה עכו"ם היו בנהרדעא, וראה יומא יט, ב, ובכלל בנדון הרחיצה בארצוה"ב אף שכמובן גודל הפריצות בזה ברחיצה כזו אין צריכה ביאור, אבל בהנוגע להנ"ל החוק הוא שצריכים לרחוץ במכנסים ובמילא אין מקום לחשש הנ"ל, אפילו אם הי' זה במעט מים באשבורן. ומשי"כ בירוש' ריש יבמות דרך סדין - עיין במ"ש נדרים כח, ב.

וללמד זכות על בנות ישראל - אף שכמובן אין אומרים זה בפני ע"ה - הנה להיות רחיצה בחופי הימים והנהרות רגילה כ"כ עד שנעשית למאדע כמעט להכרח, היא היא שהצילה את דורות בני"י כאן שהילדים אינם בני נדה דאורייתא ח"ו, ויש מקום לומר שאפי' לא בני נדה דרבנן, כי הרי לטבילה זו אין נצרכה כוונה וכו', וזוהי נחמתינו במצב המאוס דהענין דטהרת המשפחה דהדור שלפני זה ואפילו גם עתה שהוקדמה הרפואה שאין מסתפקים באמבטי שבבתיים שאין זה מים שכל גופו עולה בהם, אלא שרוחצים בנהרות וחופי ימים וכו' וכו' כנ"ל, אין כוונתי בזה למעט את החורבן לצניעות ברחיצה בתערובות, אלא למצוא חלק הטוב ומענה במקצת עכ"פ מה זה עשה ה' לנו במנהג פרוץ הנ"ל, וכידוע ששיקרא לא קאי לולא הי' בו קורטוב של אמת וטוב.

בהנוגע למה שרוצה לצאת בפומבי נגד רחיצה הנ"ל הרי יישר חילו, אבל לאידך גיסא אם בדעתי יתחשב, לא יזכיר ח"ו לא החשש דמזרות ר"ל וגם לא השאלה אם אינה צריכה גט מבעלה וכו'.

בכבוד וברכה,

נ.ב. הנה פנו אלי מעיר אחת ושמה Pottsville ע"ד מקוה, ויעצתים שיתדברו עם כת"ר באופן ההכשרה שלה.

לוח תהלים

יום ראשון, י"ד מרחשון < מפרק עב עד פרק עז

יום שני, ט"ו מרחשון < מפרק עז עד פרק עח

יום שלישי, ט"ז מרחשון < מפרק עט עד סוף פרק פב

יום רביעי, י"ז מרחשון < מפרק פג עד סוף פרק פז

יום חמישי, י"ח מרחשון < מפרק פח עד פרק פט

יום שישי, י"ט מרחשון < מפרק צ עד פרק צו

שבת קודש, כ' מרחשון < פרק כ. מפרק צז עד פרק קג

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהלים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון י"ד מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 292, איתא בוה"ק... עד עמ' 292, ועלול כנודע.

באור על הנ"ל:

רוחניים, שהם אמונה ויראה ואהבה, – אמנת ה', יראת ה' ואהבת ה' שיש לו עצמו והוא משפיע אותן לתלמידיו ומקושריו, שלוש אלו מוגדרות בפסוקים בשם "חיים", פי כְּאִמּוּנָה כְּתִיב: – כתוב: "וְצִדִּיק כְּאִמּוּנָתוֹ יִחְיֶה",

וְכִירְאָה כְּתִיב: – כתוב:

"וִירְאָת ה' לְחַיִּים",

וְכִבְיָהּ כְּתִיב: כתוב²⁴:

"רוּחַ צְדָקָה וְחֶסֶד יִמְצָא חַיִּים", וְחֶסֶד

הוא אהבה. – אהבה

היא פנימיות חסד, הרי

כשאומרים על חסד

"חיים" הרי שאהבה היא

ענין של חיים, וכל

השלוש: אמונה, יראה

ואהבה, הרי מוגדרות

בשם "חיים". וְשִׁלְשָׁה

מִדּוֹת אֵלּוּ – אמונה,

יראה ואהבה, הן כְּכֹל

עוֹלָם וְעוֹלָם עַד רוּם

הַמַּעֲלוֹת, – והמדריגות

שבעולמות, הרי בכל עולם ישנן הבחינות הנקראות אמונה,

יראה ואהבה, הַכֹּל לְפִי עֶרְךָ בְּחִינַת מַעֲלוֹת הָעוֹלָמוֹת זֶה

עַל זֶה – לפי עליונות המדריגה של אותו עולם, כך עליונותן

של הבחינות והמדות אמונה, יראה ואהבה שבאותו עולם,

בְּדֶרֶךְ עֲלֵה וְעֲלוּל, בְּנוֹדָע. – העולם העליון יותר, משמש

"עילה" וסיבה שממנו בא העולם התחתון יותר שהוא "עלול"

ומסובב מהעולם העליון יותר.

רבנו הזקן מסביר בעצמו משמעותה העמוקה יותר של אגרת זו (סימן כ"ז): אֵיתָא בְּהַר הַקְדוּשָׁה, דְּצִדִּיקָא דְאַתְפַּטֵּר – אֲשֶׁתַּבַּח כְּכֹלָהוּ עֲלֵמִין יְתִיר מִבְּחִיזְהֵי כּו'. – כתוב בזוהר

הקדוש, צדיק שנפטר

נמצא בכל העולמות יותר

מאשר בחייו. וְצִדִּיק

לְהַבִּין, תִּינַח בְּעוֹלָמוֹת

עֲלִיוֹנִים אֲשֶׁתַּבַּח יְתִיר

בְּעוֹלוֹתוֹ שְׁמָה, – מובן

הדבר שבעולמות

העליונים הוא נמצא אחרי

הסתלקותו במדה מרובה

יותר כאשר נשמתו עולה

למעלה, אֲכַל בְּעוֹלָם

הַזֶּה אֵיךְ אֲשֶׁתַּבַּח

יְתִיר? – כיצד הוא נמצא

שם במדה מרובה יותר?

וְנִשְׁ לֹמַר, עַל-דֶּרֶךְ מַה

שְׁקַבְלָתִי עַל מַאֲמַר

הַזֶּה דְ"שְׁבַק – השאיר,

חַיִּים לְכָל חַי", – שבשעת הסתלקותו של צדיק אומרים

שהוא השאיר חיים לכל החיים, וכנזכר לעיל, שבפשטות

הלשון קשה, אם הכוונה היא רק לומר שהוא עזב את העולם

ואחרים נשארו בחיים, הרי שלא השאיר את חייו הוא, לא

מחייו הם חיים, אלא לפי ההסבר שקיבל רבנו הזקן הכוונה

היא אכן שהוא השאיר מחייו הוא – לְכָל חַיִּים, בְּנוֹדָע –

כידוע, שְׁחַיִי הַצִּדִּיק אֵינָם חַיִּים בְּשָׂרֵים²⁵ בְּרִאֵם חַיִּים

אגרת הקדש

ביאור על הנ"ל:

אֵיתָא בּוּזְה"ק דְּצִדִּיקָא דְאַתְפַּטֵּר אֲשֶׁתַּבַּח כְּכֹלָהוּ

עֲלֵמִין יְתִיר מִבְּחִיזְהֵי כּו' וְצִדִּיק לְהַבִּין תִּינַח

בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים אֲשֶׁתַּבַּח יְתִיר בְּעוֹלוֹתוֹ שְׁמָה אֲבַל

בְּעוֹה"ז אֵיךְ אֲשֶׁתַּבַּח יְתִיר. וי"ל ע"ד מה שקבלתי

עַל מַאֲמַר הַזֶּה דְשֶׁבַק חַיִּים לְכָל חַי כִּי כְּנוֹדָע שְׁחַיִי

הַצִּדִּיק אֵינָם חַיִּים בְּשָׂרֵים כ"א חיים רוחניים שהם אמונה

ויראה ואהבה כי באמונה כתיב וצדיק באמונתו יחיה

וכיראה כתיב ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה ויראה

24. "כנראה צ"ל "בשריים" (ב' יודין), כמו "רוחניים", שבהמשכו" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקוטי שיחות חכ"ב ע' 138 הערה 8 בשולי הגליון). 25. משלי כא, כא.

~ יום שני ט"ו מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 292, והנה בהיות הצדיק... עד עמ' קמו, תאמין.

מחשבותיו ודבוריו הטובים בתורה ועבודת ה' (וכן להפך חסד ושלום – כשארם חושב ומדבר דברים שבניגוד לתורה ועבודת ה', נרשמים באויר המתפשט מגיהנם סביב כל אדם). הלכך, – כיוון שכוחו של הצדיק, אמונתו, יראתו ואהבתו, אינם מוגבלים בכלי ולבוש ובמקום גשמי, אלא הם נמצאים בגן-עדן הקיים גם בעולם הזה, נקל מאד – קל מאד, לתלמידיו לקבל חלקם מבחינת רוח רבם העצמיית, ויראתו ואהבתו אשר עבד בהם את ה', ולא זיום – והארתם בלבד המאיר חוץ לכלי, – כפי שהיה בחיים חיותו של הצדיק, כשהם קיבלו זיו בלבד על ידי מחשבותיו ודיבוריו הקדושים. לפי שבחינת רוחו העצמיית – אמונתו, יראתו ואהבתו העצמיית, השייכות אליו בלבד ולא לתלמידיו, מתעלה בעליו אחר עליו, להכליל בבחינת נשמתו שבגן-עדן העליון שבגן-עדן העליונים, ונודע²⁶ שכל דבר שבקדשה אינו נעקר לגמרי מכל וכל ממקומו ומדרגתו הראשונה גם לאחר שנתעלה למעלה למעלה במקומו ומדרגתו הראשונה, ונרשמים באויר זה רק הארת

והנה, בהיות הצדיק חי על פני האדמה, – בעולם הזה, היו שלשה מדות אלו – אמונה, יראה ואהבה, בתוך כלי ולבוש שלהם בבחינת מקום נשמי, שהיא בחינת נפש הקשורה בגופו, וכל תלמידיו אינם מקבלים רק הארת מדות אלו וזיון, המאיר חוץ לכלי זה – מחוץ לכלי האמור, על-ידי דבוריו ומחשבותיו הקדושים, – אותיות הדיבור והמחשבה מגלות הרי הארה בלבד. ולכן אמרו רז"ל²⁶ שאין אדם עומד על דעת רבו וכו'. – עד ארבעים שנה. אבל לאחר פטירתו, – של הצדיק, לפי שמתפרדים בחינת הנפש שנשארה בספר מבחינת הרוח ש-אחרי ההסתלקות היא בגן-עדן, שהן שלש מדות הללו, – אמונה, יראה ואהבה, הרי שאין שלש מדות אלו מוגבלות יותר בלבוש ובכלי שלהן שבגוף, אלא הן בגן-עדן שהוא מקום רוחני, ואיורו מתפשט בעולם מסביב לכל אדם, כפי שיסביר להלן, לפיכך יכול כל הקרוב אליו – המקושר אל הצדיק, לקבל חלק

אגרת הקדש

והנה בהיות הצדיק חי על פני האדמה היו שלשה מדות אלו בתוך כלי ולבוש שלהם בבחי' מקום גשמי שהיא בחי' נפש הקשורה בגופו וכל תלמידיו אינם מקבלים רק הארת מדות אלו וזיון המאיר חוץ לכלי זה ע"י דבוריו ומחשבותיו הקדושים. ולכן ארו"ל שאין אדם עומד על דעת רבו וכו' אבל לאחר פטירתו לפי שמתפרדים בחי' הנפש שנשארה בקבר מבחי' הרוח שבג"ע שהן שלש מדות הללו לפיכך יכול כל הקרוב אליו לקבל חלק מבחי' רוחו שבג"ע הואיל ואינה בתוך כלי ולא בבחי' מקום גשמי כנודע מארו"ל על יעקב אבינו ע"ה שנכנס עמו ג"ע וכ"כ בספר עשרה מאמרות שאויר ג"ע מתפשט סביב כל אדם ונרשמים באויר זה כל מחשבותיו ודבוריו הטובים בתורה ועבודת ה' (וכן להיפך ח"ו נרשמים באויר המתפשט מגיהנם סביב כל אדם) הלכך נקל מאד לתלמידיו לקבל חלקם מבחי' רוח רבם העצמיית שהם אמונתו ויראתו ואהבתו אשר עבד בהם את ה' ולא זיוום בלבד המאיר חוץ לכלי לפי שבחי' רוחו העצמיית מתעלה בעליו אחר עליו להכליל בבחי' נשמתו שבג"ע העליון שבעולמות העליונים ונודע שכל דבר שבקדושה אינו נעקר לגמרי מכל וכל ממקומו ומדרגתו הראשונה גם לאחר שנתעלה למעלה למעלה במקומו ומדרגתו

מבחינת רוחו שבגן-עדן, – חלק מעצם המדות ולא הארה וזיו מהן בלבד, הואיל ו- בחינת הרוח של הצדיק, אינה בתוך כלי ולא בבחינת מקום נשמי, – אלא בגן-עדן, שגם הוא, כפי שיסביר להלן, בעולם זה, כנודע מאמר רז"ל²⁷ על יעקב אבינו עליו השלום שבג"ע עמו ונודע, – כשנכנס אל יצחק לקבל את הברכות, הרי שגן-עדן נמצא בעולם הזה, וכן כתב בספר עשרה מאמרות²⁸ שאויר גן-עדן מתפשט סביב כל אדם, ונרשמים באויר זה – של גן-עדן, כל

נעקר לגמרי מכל וכל ממקומו ומדרגתו הראשונה, גם לאחר שנתעלה למעלה למעלה, – גם אז אין הוא נעקר לגמרי ממקומו ומדרגתו הראשונים, אלא נשאר שם רושם, ובחינה זו – מרוחו של צדיק, הראשונה שנשארה למטה בגן-עדן התחתון – שהרי בחינת גן-עדן ישנה בכל עולם, גם למטה בעשיה ישנה בחינת גן-עדן התחתון, הרי בחינה זו שנשארה למטה בגן-עדן, במקומו ומדרגתו הראשונה, היא המתפשטת בתלמידיו, – שכן, בחינה זו הרי נפרדה מרוחו

26. עבודה זרה ה, ב. פרש"י עה"פ נצבים כט, ו. 27. ב"ר פס"ה, כ"ב. זח"ג פד, א. 28. מאמר חקו"ד ח"ב פ"ב. 29. פרס עשר י"ד פרק א'. ע"ח עשר ל"ד פרק ג'. ובכ"מ.

היגיעה מתהווה התקשרות של גידולי הגידולין עם שרשם ומקורם שהוא "עצמות רוחו של הרב המתעלה בעילוי אחר עילוי להיכלל בבחינת נשמתו שבגן-עדן העליון", הרי שלא זו בלבד שיש לתלמידים מרוחו שנשארה בגן-עדן התחתון, אלא גם מרוחו העצמית הנכללת בנשמה שבגן עדן העליון, הרי זו "מציאה" שלא בערך נעלה יותר מאשר הקבלה הקודמת מהרוח שנשארה בגן-עדן התחתון בלבד. אלא, כפי שהוא מסיים שם, זה מאיר עליהם בבחינת "מקיף" בלבד,

אך מקיף זה מעניק כוח בגידולי הגידולין שגם בהם יהיה ענין הצמיחה עד אין שיעור. באותו מאמר, אומר הרבי (אחרי שהוא מביא חלק גדול מלשון אגרת הקודש זו, ובשייכות למה שהוא אומר על ההכנה הרבה והיגיעה העצומה לקבלת שלש המדות, אמונה, יראה ואהבה) – שעל ידי עבודה ויגיעה בדרך שהרבי לימד, הוא מוריד ומביא את החיים הרוחניים של הרבי באמונה יראה ואהבה בחיים בשריים של כל עניני העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות בפועל ממש, על-ידי-זה נעשה ההתקשרות של גידולי הגידולין (אודותם ידון להלן באגרת זו) עם שרשם ומקורם, שהוא הרוח העצמית של הרב המתעלה בעילוי אחר עילוי להיכלל בנשמתו שבגן-עדן העליון שבעולמות העליונים, אלא שזה מאיר עליהם בבחינת "מקיף", אך "מקיף" זה מעניק כוח בגידולי הגידולין, שגם בהם יהיה כוח הצמיחה בתוספת ובריבוי עד אין שיעור, כלומר (לפי המובא שם ב"קיצור") שהתלמידים שהם גידולי גידולין של הצדיק, מתקשרים, על ידי עבודתם, ברוח ובנשמה של הצדיק שבגן עדן העליון.

העצמית של הרבי, וכל ענינה הוא מה שהיא מתפשטת בתלמידים, **כָּל אֶחָד כְּפִי בְּחִינַת הַתְּקַשְׁרוּתוֹ וְקִרְבָּתוֹ אֵלָיו** – אל הצדיק, **בְּחִיּוֹ וּבְמִוְתוֹ, בְּאַהֲבָה רַבָּה**, – כל אחד לפי מדת היותו מקושר לרבו באהבה רבה – באותה מדה

הוא מקבל מהתפשטות רוחו של הרבי, **כִּי הַמְּשַׁכֵּת כָּל רוּחַנִיּוֹת אֵינָה אֵלָּא עַל יְדֵי אַהֲבָה רַבָּה**, – וכשישנה האהבה רבה, נמשכות המדות הרוחניות של אמונה, יראה ואהבה, **כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב בְּזוֹהַר הַקְּדוּשָׁה³⁰**

הַרְעוּתָא דְּלִבָּא אֲמַשִּׁיךְ רוּחַ מְלַעֲיָלָא, – הרוח של הרצון הפנימי של הלב ממשיך רוח מלמעלה, הרי שה"רעותא דלבא" (הרצון הפנימי של הלב) והאהבה של התלמיד לרבו, ממשכים שיתפשט ממדותיו של הרבי לתלמיד, **רַק אִם יִבּוֹן לְקִרְאָת אֱלֹהֵיוֹ³¹ בְּהַכְנָה רַבָּה וְיִגִיעָה עֲצוּמָה**, – לפי פירושו של חסיד קשיש, מובא ב"לקוטי הגהות" על "תניא", הכוונה ב"הכנה רבה" היא – ההכנה של הנשמה ו"יגיעה עצומה" – יגיעת הגוף, "יגיעת בשר", **לְקַבֵּל שְׁלֹשׁ מְדוּת תְּלָלָה**, – אמונה, יראה ואהבה, **כְּדָרְךָ שְׁחוֹרְהוּ רַבּוֹ, וּכְמֵאמַר ר'ו³²: יִגְעַת וּמִצְאָת – תֵּאֱמִין**. בהתאם לפירושו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ³³ על "רק אם יכון לקראת אלקיו בהכנה רבה ויגיעה עצומה כו" – הכוונה היא, שהעבודה והיגיעה היא להכניס האמונה, היראה והאהבה בחיים בשריים של קיום התורה והמצוות, וכפי שמוכן ממה שהוא מסיים שם, מסתבר (למרות שהדברים לא נאמרו במפורש) ש"יגיעת ומצאת תאמין" הכוונה היא שימצא הרבה יותר מאשר יגיעתו, ענין של "מציאה". וכפי שאומר שם בפירושו, שעל-ידי

~ יום שלישי ט"ז מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמו, והנה יש עוד... עד עמ' 294, כוכבים:

הצדיק, הבאה בפנימיות במדות אמונה, יראה ואהבה של התלמיד, ואילו ההארה השניה איננה מתלבשת בפנימיות, רק מאירה למעלה

אגרת הקדש

והנה יש עוד

בחי' הארה לתלמידיו רק שאינה מתלבשת בתוך מוחם ממש כראשונה רק מאירה עליהם מלמעלה

עליהם מלמעלה, – בבחינת "מקיף", שכן היא למעלה

והנה, יש עוד בחינת הארה – המאירה לתלמידיו, – אחרי הסתלקות הצדיק, רק שאינה מתלבשת בתוך מוחם ממש כראשונה, – כמו ההארה הראשונה

30. ראה זח"ב קסב, ב. ועוד. 31. ע"פ ל' הכתוב - עמוס ד, יב. 32. מגילה ו, ב. 33. ד"ה פור נתן לאבינונים, תרצ"ב. 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי המקשר תלמיד ורב הוא שכל התלמיד שמתבונן בתורת ושכל ודעת רבו".

עלידי התורה והעבודה עובדי ה', והארה זו ש – מאירה עליהם מלמעלה, – למרות שהיא בבחינת "מקיף", מכנסת בלבם הרהורי תשובה ומעשים טובים, וכל המעשים טובים הנולדים – ונזרים, מהארה זו שמהארה מאורות הזרועים בשדה – של

"חקל תפוחין קדישין", הנזר לעיל – נקרא "גדולי גדולין". – שכן, האורות עצמם הם הרי "גידולין" מזריעתו של הצדיק, והמעשים הטובים הבאים מההארה של האורות הם "גידולי גידולין", והארה זו היא בהעלם והסתר גדול³⁵, כמו שמש המאיר לזוכים מתחת לארץ, כדאיתא – כפי המובא ב"תקונים"³⁶ על משה רבנו עליו השלום, שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא – דור ודור,

לששים רבוא נשמות, – לשש מאות אלף נשמות, שהן שרשים שכל שאר הנשמות הן ניצוצות מנשמות שרשיות אלו, כפי שהוסבר בפרק ל"ז בחלק ראשון של ספר ה"תניא", כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא זוכים: – הרי כפי שנאמר בזוהר על משה רבנו, כך הדבר גם בצדיקים המאירים "גידולי גידולין", לתלמידים ולתלמידי תלמידים וכו', המקבלים מהארת תורתו ועבודתו כשהם מתנהגים בהתאם להוראותיו בעניני תורה ועבודה.

מעלה ממדרגתם, והיא מעליית רוחו ונשמתו – של הצדיק, למקור חצבו, – למקור שממנו באות הנשמה והרוח, דהיינו ל"חקל תפוחין קדישין", – ל"מלכות דאצילות", מקור הנשמות, הנקראת שדה של "תפוחין קדישין", ועל-ידיה – שהנשמה עולה שם, נעשה שם יחוד, – ש"מלכות" מתייחדת עם מה שלמעלה ממנה, על-ידי העלאת "מין נוקבין" – התעוררות של אלקות, מכל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו, – כפי שיסביר להלן בסימן כ"ח, שכל יגיעתו של האדם מה שעבדה נפשו במשך ימי חייו ו"פעל" למעלה, אשר במשך ימי חייו היה זה באופן של העלם והסתר – הרי זה מתגלה ומאיר בשעת הפטירה וההסתלקות, ונזרעו ב"חקל תפוחין קדישין" – במקור הנשמה, אורות עליונים מאד, לעמת – ועלידי אורות תחתונים, – שבאו מהצדיק, אשר הם תורתו ועבודתו. – הרי שעלידי תורתו ועבודתו נזרעו למעלה אורות נעלים ביותר, והם מתגלים ונמשכים למטה בשעת פטירתו והסתלקותו, והארת אורות עליונים אלו מאירה על כל תלמידיו, שנעשו עובדי ה' על ידי תורתו ועבודתו. – הרי בשעה שהאורות העליונים מתורתו ועבודתו של הצדיק מתגלים, הם מאירים על כל התלמידים שנעשו

אגרת הקדש

והיא מעליית רוחו ונשמתו למקור חוצבו דהיינו לחקל תפוחין קדישין ועי"ז נעשה שם יחוד ע"י העלאת מ"ג מכל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו ונזרעו בחקל תפוחין קדישין אורות עליונים מאד לעומת תחתונים אשר הם תורתו ועבודתו והארת אורות עליונים אלו מאירה על כל תלמידיו שנעשו עובדי ה' על ידי תורתו ועבודתו והארה זו שעליהם מלמעלה מכנסת בלבם הרהורי תשובה ומעשים טובים וכל המעשים טובים הנולדים מההארה זו שמהארה מאורות הזרועים בשדה הנ"ל נקרא גידולי גידולין והארה זו היא בהעלם והסתר גדול כמו שמש המאיר לזוכים מתחת לארץ כדאיתא בתיקונים על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים רבוא נשמות כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא זוכים:

לששים רבוא נשמות, – לשש מאות אלף נשמות, שהן שרשים שכל שאר הנשמות הן ניצוצות מנשמות שרשיות אלו, כפי שהוסבר בפרק ל"ז בחלק ראשון של ספר ה"תניא", כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא זוכים: – הרי כפי שנאמר בזוהר על משה רבנו, כך הדבר גם בצדיקים המאירים "גידולי גידולין", לתלמידים ולתלמידי תלמידים וכו', המקבלים מהארת תורתו ועבודתו כשהם מתנהגים בהתאם להוראותיו בעניני תורה ועבודה.

35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לחרץ - כשמאיר יחוד שבאצ"י באדם למטה (ועד למעשה "מע"ט"ט שלו) - ה"ז לכאורה יותר מגילוי אלו" (שזוהו למטה מאצ"י) ואפילו מגילוי שרש נשמתו שבאצ"י (שהרי המדובר ביחוד שבאצ"י) שכל יחוד נמשך מלמע' ממקום היחוד) וצ"ל לא רק "הרהורי תשובה ומע"ט", כ"א אן אנדער מענטש לגמרי! והביאור דוגמת השמש (שבמקומה - יום) המאיר לזוכים (-שבמקומם - לילה גם כשמאיר השמש) מתחת (ובהפסקה ה)ארץ (בין השמש והזוכים) .. מרע"ה (אצ"י) כו'. ומוסיף "לס"ר" - שזוהו ראי' לכל תלמידיו. ומוסיף בכל דרא ודרא - ראה ר"פ מ"ב: בכל דור ודור... בגו"נ של חכמי הדור - כבנוד"ד באגה"ק". 36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהערות ותיקונים בדרך אפשר": לע"ע מצאתי כל הענין בזו"ג רעג, א. וראה שם רטז, ב. ובתיקונים (תס"ט קיב, א. קד, א. ת"ע קלח, א) מצאתי רק חלק מהמבואר - ואולי טעות המעתיק הוא באגה"ק, ונשתרבו לו ממש"כ בתניא פמ"ד 'בתיקונים'".

~ יום רביעי י"ז מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 294, כח למה נסמכה... עד עמ' קמח, מוגה:

[בכתב־יד¹, הנוסחא: 'הנעשה בחוץ'. ומן תיבת 'לשלוש' עד תיבת 'רחמנא' – ליתא בכתב־יד] על־כל־פנים, השאלה היא, מדוע הסמיכה התורה פרשת מרים לפרשת פרה אדומה דוקא? ולא נסמכה – פרשת פרה אדומה, לפרשת חטאת הנעשה בפנים על גבי המזבח

– שהיא כפרה ממש.

המלים "כפרה ממש"

יכולים לפרש, שהן

מוסבות על המזבח –

שהחטאת נעשה על

מזבח־הכפרה, או כפי

שנוח יותר לפרש, שזה

מוסב על החטאת, שהחטאת היא "כפרה

ממש" (שלא כפי שהדבר

בפרה אדומה שהיא

בעיקר ענין של טהרה).

כדי לתרץ שאלה זו –

יסביר רבנו הזקן, שענין

הקרבנות הוא "העלאת מ"ן" (התעוררות מלמטה), מנפש

הבהמה שבקליפת "נוגה", העולה לשרשה וממשיכה אור

פנימי בעולם, אור שיכול להתלבש בפנימיות בעולם (שלכן

נקראים הקרבנות "אכילת מזבח", שהם ענין של אכילה, שהיא

אור פנימי, אור כזה כשבא בעולם נעשה מצומצם). ומה זה

"פועל" ? – לכפר על שוגג הבא מהתגברות הנפש הבהמית

שמקליפת "נוגה"; ואילו בפרה אדומה ישנו הענין של "קידוש

מי חטאת". "קידוש" מלשון "קודש" – שזה ממשך אור

מ"קדש העליון" שלמעלה מהעולם, וזה מהפך את חושך עולם

התהו לאור של תיקון, פעולה והשפעה זו בעולם באה לטהר

מהטומאה החמורה ביותר, "אבי אבות הטומאה", שלמטה

מטה מקליפת "נוגה", וכך גם על־ידי פטירת צדיקים נמשך

אור שלמעלה מהעולם, מתיקון "נוצר" המורכבת מאותיות

"רצון", ויוצרת "עת רצון" לכפר על "עון הדור", אפילו על

זדונות שהם משלוש קליפות הטמאות שלמטה מ"נוגה". בזה

משתווה פטירת צדיקים לענין פרה אדומה ולא לענין הקרבנות

וקרבן חטאת. ובלשון רבנו הזקן: אמנם¹⁰ נודע מזהר

הקדוש¹¹ והאריז"ל¹², סוד הקרבנות ש–הקריבו על גבי

כח. אחרי אגרת הקודש סימן כ"ז (זך), ששלח רבנו הזקן אל החסידים אחרי פטירתו של רבי מענדעלע מהורודוק (מויטבסק), בה הוא מסביר, שאחרי הסתלקות של צדיק ומנהיג, יכולים עדיין התלמידים לקבל את ההשפעה ממנו ברוחניות, ואף במדה

מרובה יותר מאשר לפני

ההסתלקות, כשהיה

בחיים חיותו בעולם זה,

ובגשמיות (בענינים

גשמיים) מגינים הצדיקים

שנסתלקו, על העולם הזה

במדה מרובה יותר מאשר

לפני הסתלקותם.

אחרי אגרת זו, קבעו

מסדרי ה'אגרות קודש',

את האגרת שכתב רבנו

הזקן אל הרב הצדיק רבי

לוי יצחק מברדיטשוב,

בתור ניחומים על פטירת

בנו. באגרת זו מסביר רבנו הזקן איך הסתלקות צדיק "פועל

ישועות בקרב הארץ", לכפר על עוון הדור, אפילו על זדונות,

שגם הם יתכפרו.

מה שכתב – רבנו הזקן, למחתנו, הרב הגאון המפורסם,

איש אלקים קדוש ה', נר ישראל, עמוד הימני, פמיש

החוקי, מורנו ורבנו הרב לוי יצחק נשמתו־עדין, אב בית

דין דקהלת־קדש בארדיטשוב, לנחמו על פטירתו; גנו

הרב החסיד מורנו ורבנו הרב מאיר נשמתו־עדין:

"למה נסמכה פרשת מרים – פרשת מיתת מרים,

לפרשת פרה, – אדומה, לומר לך: מה פרה מכפרת

וכו". – כך מיתת צדיקים מכפרת, כך אומרת הגמרא במסכת

מועד קטן⁵, והתוספות⁶ מפרשים, שפרה אדומה מכפרת על

חטא העגל, הרי כשם שפרה אדומה מכפרת, כך גם מיתת

צדיקים מכפרת. וצריך להבין, למה נסמכה – פרשת מרים

דוקא ל–פרשת פרה אדומה (הנעשה חוץ לשלוש מחנות,

אלא דחטאת קרייה רחמנא⁷ – התורה קוראת לה "חטאת".

ביהערות ותיקונים בדרך אפשר⁸ מציין הרבי, שהמלים

"הנעשה חוץ לשלוש מחנות.. רחמנא" צריכות לבוא בסוגריים.

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה" הסכמת הרבנים שי' ... נ"ע" – הנדפסת בתחלת הס'". 2. ע"ד ל' הכתוב – איוב יא, ו. 3. ע"ד ל' חז"ל – ברכות כח, ב. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בשנת תקס"ו". 5. כח, א. 6. ד"ה מה פרה. וראה גם פרש"י ר"פ חוקת. 7. פרש"י ע"ה פ' חוקת יט, ג. מיומא סח, א. 8. פרש"י ע"ה פ' שם, ט. מעבודה זרה כג, ב. חולין יא, א. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה" מודעה רבה" שבראש הספר (משנת תר"ס – משא"כ בהדפוסים שקודם שנה זו)". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהבא לקמן ראה בארוכה לקו"ת ר"פ חוקת". 11. ח"א סד, ב. 12. לקוטי תורה להאריז"ל פרשת ויקרא.

דלעילא" (הבא מהתעוררות מלמעלה), ובפרט "טלא דבולחא" הוא "אתערותא דלעילא" שלמעלה לגמרי מ"אתערותא דלתתא", כמו שכתוב בזהר הקדוש¹³, ש – טלא דבולחא" היא כחינת "הכמה עלאה" – חכמה עליונה, ו"מחא

סתימאה" ד"אריף אנפין", – "חכמה שבכתר" שלמעלה לגמרי מהעולם, ועלה אתמר בדוכתי טובא בזהר הקדוש: כהכמה אתברירי¹⁴, – עליה, על "חכמה עלאה" ו"מוחא סתימאה", כתוב בהרבה מקומות בזהר הקדוש "בחכמה אתברירו" שעל-ידי "חכמה" הם מתבררים, שעל-ידי "חכמה" נעשה הביורר והתיקון, הרי כשעל-ידי "קידוש מי חטאת" נמשך מבחינה זו – אזי:

וְאִתְהַפְּכָא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא, – מתהפך החושך לאור, דהיינו עולם התקון, שנתברר ונתתקן על-ידי "מחא סתימאה" ד"אריף אנפין", – זה מתברר ונתתקן מעולם התהו ושכיבת הכלים, שנפלו בכריאה-יצירה-עשיה וכו', כנודע. – שהניצוצות משבירת הכלים נפלו בעולמות בריאה-יצירה-עשיה, וזה מעבודתו של יהודי לברר ולתקן את הניצוצות, ולזאת – ולכן פרה אדומה מטהרת טמאת המת, – ממי שנטמא למת, אף שהוא – המת הוא אבי אבות וכו', – הטומאה, ולמטה מטה מננה: – המדרגה התחתונה ביותר בטומאה, אף-על-פי-כן מטהרת פרה אדומה טומאה זו. שכן, על-ידי "קידוש מי חטאת" נמשך מ"חכמה עלאה" ו"מוחא סתימאה", אור שלמעלה לגמרי מהעולם, ובכוח אור זה להפוך את חושך העולם לאור.

להלן יסביר רבנו הזקן השייכות למיתת צדיקים, שגם במיתת צדיקים נמשך אור נעלה כזה ה"פועל" ומשפיע בעולם להפוך חושך לאור ומכפרת על עוון הדור. ובלשון רבנו הזקן:

המזבחה, הן כחינת העלאת "מין נוקבין" – העלאה והתעוררות מהתחתונים, מנפש הבהמית שבגנה אל שרשן ומקורן, הן כחינות ארבע חיות שבמרכבה – המזכרות ביחזקאל פרק א', הנושאות את הכסא¹⁵: פני שור ופני

נשר וכו', – מ"פני שור" באות נפשות הבהמות, ומ"פני נשר" – נפשות העופות, שמהן מביאים קרבנות, את השתים האחרות, "פני אדם" ו"פני אריה" הוא מרמז ב"וכו'", הרי קרבנות הם "העלאת מין", העלאה מלמטה, אל ארבע חיות ה"מרכבה", שהן שורש הענינים שבעולם ויש להן שייכות לעולם, ועל-ידיה נמשכים ויורדים "מין דוקרין" – (המשכה (מהמשפיע) מלמעלה), מבחינת "אדם" שעל הכסא, הנקרא בשם "מלכא" ו"ועיר אנפין". – הרי האור הנמשך משם הוא אור היורד ומתלבש בעולם בפנימיות, וכנזכר לעיל, שלכן נקראים קרבנות "אכילת מזבח", שהם ממשיכים אור פנימי, כדוגמת ענין האכילה והמזון שהם ענין פנימי. אכן כשרפת הפרה אדמה, הנה על-ידי השלבת עין אור ואזוב וכו' – שגם זה הוא ענין של המשכה¹⁶, ולאחרי זה מתווסף גם ונתינת "מים חיים" אל האפר – נקרא בשם "קדוש מי חטאת" כמשנה¹⁷, – קידוש" מלשון "קודש", והיא כחינת "קדש העליון", – הבחינה העליונה ביותר ב"קודש", הנקרא בשם "טלא דבולחא", – טל הבדולח, כמו הלשון "כעין הבדולח" הכתובה לגבי מן¹⁸, הנקרא גם "טל", "שכבת הטל"; וזה ענין של "טל", שהוא "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה) שלמעלה לגמרי מ"אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה), שלא כמו מטר הבא על-ידי "אתערותא דלתתא", התעוררות מלמטה, כמו שכתוב¹⁹: "ואד יעלה מן הארץ והשקה", אלא כמו "טל" שהוא "אתערותא

אגרת הקדש

המזבח הן בחי' העלאת מ"נ מנפש הבהמית שבנוגה אל שרשן ומקורן הן בחי' ד' חיות שבמרכבה הנושאות את הכסא פני שור ופני נשר וכו'. ועי' נמשכים ויורדים מ"ד מבחי' אדם שעל הכסא הנקרא בשם מלכא וז"א. אכן כשריפת הפרה אדומה הנה ע"י השלכת עין אור ואזוב וכו' ונתינת מים חיים אל האפר נקרא בשם קידוש מי חטאת במשנה והיא בחי' קדש העליון הנקרא בשם טלא דבולחא כמ"ש בזה"ק שהיא בחי' חכמה עלאה ומוחא סתימאה דא"א ועלה איתמר בדוכתי טובא בזה"ק בחכמה אתברירו ואתהפכא חשוכא לנהורא דהיינו עולם התיקון שנתברר ונתתקן ע"י מוחא סתימאה דא"א מעולם התהו ושבירת הכלים שנפלו בכי"ע וכו' כנודע. ולזאת מטהרת טומאת המת אף שהוא אבי אבות וכו' ולמטה מטה מנוגה:

13. בחיי תרומה כה, י. ובכ"מ. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן מפרש כאן. ועיין לקו"ת פ' חוקת שם ובפרט סד"ה תוספת כו' ויקחו אליך (סא, ב)". 15. פרה פרק ו'. 16. בהעלותך יא, ז. 17. בשלח טז, יג. 18. בראשית ב, ו. 19. ראה זח"ג קכח, ב. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: בלקוטי ביאורים לתניא (להר"י שי' קארף): "ראה תו"א פ' בראשית ד"ה ויאמר ה"א הן האדם. שם מג"א ד"ה ובבואה. בהוספות ד"ה להבין ענין חלב ודבש פ"ב. - וראה זח"ב רנד, ב. ע"ח ש"ח פ"ה. מבו"ש ש"ה ח"א פ"ב. סהמ"צ להצ"צ איסור עבודת בע"מ ועוד - ישוב הסתירות בזה".

~ יום חמישי י"ח מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמה, והנה מודעת זאת... עד עמ' 296, וכו':

מתגלות ומאירות למטה בגילוי בשעת פטירתם. וְהִנֵּה, על־ידי גילוי הארת תקון "נוצר חסד" בפטירתן – של צדיקי עליון, מאיר "חסד ה' מעולם" – מ"עלמא דאתכסיא" (העולם המגולה), על יראיו²⁴,

ו"פועל ישועות בקרב הארץ"²⁵, לכפר על עון הדור, אף גם על הזדונות – עבירות שנעשו במזיד, שהן מג' קליפות הטמאות שלמטה מנה, – שמ"נוגה" באות העבירות בשוגג שעליהן מכפרים קרבנות, לפי שמוזל ד"נוצר חסד" – בא מ"מחא סתימאה" – "חכמה שבכתר" – ד"אריך אפיו" מקור הפרורים, – משם בא הכוח לענין הביורורים, לברר ולתקן את החושך של שבירת הכלים, ואתהפכא השוכא – ומתהפך החושך – דשבירת הכלים לנהורא – לאור, דעולם התקון. – לכן זה מכפר

על הזדונות הבאים משלש קליפות הטמאות, שהן המדריגה התחתונה ביותר שנעשתה על ידי שבירת הכלים. מה שאין בן בקרבנות שעל גבי המזבח, שאינן מכפרים אלא על השגגות, – על העבירות שנעשו בשוגג, שהן – באות, מהתנברות נפש הפחמית שחיתה היא מנה, כמו שכתוב ב"לקוטי תורה" – להאריך, ל, פרשת ויקרא. ולכן נסמכה – פרשת מרים, לפרשת פרה – אדומה, דוקא – ללמד אותנו: "מה פרה וכו'". – מכפרת, כך גם מיתת צדיקים מכפרת, שכן אופן הכפרה של מיתת צדיקים הוא כאופן הפעולה של פרה אדומה, כמסוכר לעיל. ובלקוטי – שמעוני, פרשת שמיני, הגירסא "מי תמאת וכו'": – שם מובא אותו מאמר, אלא שבמקום "פרה" ("מה

והנה, מודעת זאת²¹, – והרי ידוע הדבר, ד"אבא" – "חכמה", יונק ממזל השמיני בו' – שבי"ג מדות הרחמים הנקראות "מזלות" (שכן ההמשכה משם יכולה להיות רק באופן של "מזל" ו"שערות"), והוא תקון "נוצר חסד", – כפי שכתוב ב"ג מדות הרחמים²²: "נוצר חסד לאלפים", "נוצר" – אותיות "רצון", והיא עת רצון²³ המתגלה ומאיר בבחינת גילוי מלמעלה למטה, בעת פטירת צדיקי עליון, עובדי ה' באהבה, במסירת נפשם לה' בחייהם ערבית ושחרית בק"ש שעי"ז היו מעלים מ"ג לאו"א בק"ש כידוע. (וכן בת"ת דמחכמה נפקא) ועי"ז היו נמשכים ויורדים בחי' מ"ד מתקון ונוצר חסד והם הם המאירים בבחי' גילוי בפטירתם כנודע שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו למעלה בבחי' העלם והסתור מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה בעת פטירתו והנה ע"י גילוי הארת תיקון ונוצר חסד בפטירתן מאיר חסד ה' מעולם עד עולם על יראיו ופועל ישועות בקרב הארץ לכפר על עון הדור אף גם על הזדונות שהן מג' קליפות הטמאות שלמטה מנוגה לפי שמוזל דנוצר ממו"ס דא"א מקור הביורורים ואתהפכא חשוכא דשבירת הכלים לנהורא דעולם התקון. משא"כ בקרבנות שע"ג המזבח שאינן מכפרים אלא על השגגות שהן מהתנברות נפש הבהמית שמנוגה כמ"ש בלקוטי תורה פ' ויקרא ולכן נסמכה לפ' פרה דוקא מה פרה וכו' ובילקוט פ' שמיני הגי' מי חטאת וכו':

הרי בלימודם תורה יש בו גם מן "העלאת מין" ל"חכמה", ועל־ידיה היו נמשכים ויורדים בחינת "מין דוקרין" – (המשכה מלמעלה), מתקון "נוצר חסד", – שכאמור יונקת ומקבלת "חכמה" ממנו, והם הם המאירים בבחינת גילוי בפטירתם, – ההמשכות שהיו נמשכות על ידי מסירות נפשם בקריאת שמע' ובלמוד התורה – מאירות באופן גלוי בשעת פטירתם, כנודע שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו – ו"פעל" למעלה בבחינת העלם והסתור – שזה נשאר נעלם ומוסתר למעלה, מתגלה ומאיר בבחינת גילוי מלמעלה למטה בעת פטירתו. – הרי לכן, כל ההמשכות שפעלו "העלאת מין" של קריאת שמע' ולימוד התורה שלהם, שהיו לפנייה באופן של העלם והסתור למעלה –

הרי בלימודם תורה יש בו גם מן "העלאת מין" ל"חכמה", ועל־ידיה היו נמשכים ויורדים בחינת "מין דוקרין" – (המשכה מלמעלה), מתקון "נוצר חסד", – שכאמור יונקת ומקבלת "חכמה" ממנו, והם הם המאירים בבחינת גילוי בפטירתם, – ההמשכות שהיו נמשכות על ידי מסירות נפשם בקריאת שמע' ובלמוד התורה – מאירות באופן גלוי בשעת פטירתם, כנודע שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו – ו"פעל" למעלה בבחינת העלם והסתור – שזה נשאר נעלם ומוסתר למעלה, מתגלה ומאיר בבחינת גילוי מלמעלה למטה בעת פטירתו. – הרי לכן, כל ההמשכות שפעלו "העלאת מין" של קריאת שמע' ולימוד התורה שלהם, שהיו לפנייה באופן של העלם והסתור למעלה –

21. ע"ח שט"ז פ"ו. ובכ"מ. 22. תשא לד, ו. 23. בתניא לפנינו: "והוא תיקון ונוצר אותיות רצון והוא ג"כ עת רצון". אבל ב"לוח התקון" תיקון כ"ק אדמו"ר שליט"א ככפנים. 24. ע"פ ל' הכתוב – תהלים קג, יז. 25. ע"ד ל' הכתוב – תהלים עד, יב.

פרה מכפרת") כתוב שם "מי חטאת", זה מתאים יותר למה שהוסבר לעיל. שכן, ענין הפרה המכפרת ופועלת על שלש קליפות הטמאות – הוא הרי ענין "קידוש מי חטאת" שבפרה

(לא שריפת הפרה, שברוחניות הענינים היא ענין של העלאה – כ"אם "קידוש מי חטאת" שהוא המשכה מ"קדש העליון" עד "חכמה סתימאה" מקור הבירורים).

~ יום שישי י"ט מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 296, כט אשת חיל... עד עמ' קמט, ורכ"ט.

הַלְכוֹת מְכַטָּח לוֹ כו". – שהוא בן עולם הבא. שם ב"מגילה" כתוב "כל השונה הלכות" – בלי ההוספה "בכל יום". ואילו בסיום מסכת נדה⁶ הלשון הוא "כל השונה הלכות בכל יום", ומפרש רש"י שם: "הלכות" – "משנה ברייתא הלכה למשה מסיני".

ב"אגרת הקודש" סימן כ"ג⁷ מפרש רבנו הזקן (לקוח מרש"י⁸) ש"הלכות" היינו "הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה". וצריך להבין, למה נקראו ההלכות בשם "תנא" ו"כתרה" של תורה? ונס, למה "השונה הלכות" דוקא מְכַטָּח לוֹ כו", – שהוא בן עולם הבא, ולא שאר דברי תורה? – מדוע לא

באגרת הקודש זו, סימן כ"ט, מסביר רבנו הזקן את המעלה הנעלית המיוחדת שבלימוד הלכות התורה, עד שחכמינו ז"ל מציינים את ההלכות כ"תגא" ו"כתרה של תורה", וזאת – מפני שגילוי הרצון העליון של מצוות –

אשר הרצון העליון של מצוות הוא למעלה מ"חכמה" שבתורה (ומרצון זה מתהווים הלבושים לנשמה שתוכל "לקבל" התגלות זיו השכינה שבגן-עדן) – מתגלה בעיקר בהלכות שבתורה שבעל-פה – המבטאות בבהירות את הרצון העליון שבמצוות. "אשת חיל עמרת בעלה כו". – זהו פסוק במשלי. כשם שתורה

אגרת הקדש

כט אשת חיל עמרת בעלה כו. איתא בגמ'

פ"ד דמגילה ודאשתמש בתנא

חלף כו' זה המשתמש במי ששונה הלכות כתרה של תורה כו' תנא דבי אליהו כל השונה הלכות מוכטח לו כו'. וצריך להבין למה נקראו ההלכות בשם תנא וכתרה של תורה וגם למה השונה הלכות דוקא מוכטח לו כו' ולא שאר ד"ת. וכן להבין מארז"ל בפ"א דמנחות אפי' לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית כו' יצא י"ח ולמה אינו יוצא י"ח בשאר ד"ת:

אך מודעת זאת מ"ש הארז"ל שכל אדם מישראל צריך לבא בגלגולים רבים עד שיקיים כל תרי"ג

גם מי שלומד שאר הענינים שבתורה, כמו מקרא, מדרש ואגדה? וכן להבין מאמר רבותינו ז"ל בפ"ק יא דמנחות: "אפלו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית כו" – יצא ידי חובתו, – במצות תלמוד תורה. הגמרא אומרת שם שאותו יהודי קיים מצות "לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך"⁹, וממה שהגמרא אומרת להלן לפי דעה שניה שפסוק זה אינו חובה, הרי מסתבר, שלפי הדעה הראשונה מוטלת חובה ללמוד תורה בכל הזמנים (פרט לכך, כשמישהו אינו יכול ולמד תורה רק פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית – יצא ידי חובתו). ולמה אינו יוצא ידי חובתו בשאר דברי תורה? – הלשון "פרק אחד" מורה שמדובר במשניות, תורה שבעל-פה. אם-כן מדוע בזה דוקא הוא יוצא ידי חובתו, ולא בדברי תורה אחרים, כמו מקרא, מדרש ואגדה?

אך מודעת זאת, – ידוע, מה שכתב הארז"ל¹⁰, שכל אדם מישראל צריך לבא בגלגולים רבים עד שיקיים

משולה לאשה, על-דרך "ראה חיים עם האשה אשר אהבת² – אומרים חכמינו ז"ל³ שזה מוסב על חכמת התורה – כך גם כאן משמעות "אשת חיל" היא "תורה", שבתורה עצמה ישנו הענין של "אשת חיל", וישנו "בעלה" של "אשת החיל", וזו כוונת הפסוק, שה"אשת חיל" שבתורה (שכפי שיסביר להלן זה מוסב על ההלכות של תורה שבעל-פה) – היא "עטרה לבעלה", לתורה שבכתב, הנקראת "בעל" של ה"אשת חיל". איתא – אנו מוצאים בגמרא פ"ק ד' דמגילה⁴: "ודאשתמש בתנא חלף כו" – על מה שכתוב ב"אבות"⁵ המשתמש בכתר (התורה) נלקח (מהעולם) – אומרת על כך הגמרא במסכת מגילה: "זה המשתמש במי ששונה הלכות, כתרה של תורה כו". – הב"ח אינו גורס שם המלים "כתרה של תורה", אך רבנו הזקן מקבל את הגירסא כפי שהיא מובאת בגמרא שלנו, עם המלים "כתרה של תורה". להלן אומרת הגמרא שם ב"מגילה": "תנא דבי אליהו, כל השונה

1. יב, ד. 2. קהלת ט, ט. 3. ראה קידושין ל, ב. 4. כח, ב. 5. פרק א' משנה י"ג. 6. עג, א. 7. קלוז, א. 8. ראה ט"ז יו"ד סרמ"ו סק"ב. 9. צט, ב. 10. יהושע א, ח. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ס' הגלגולים פ"ד. ש' הגלגולים הקדמה יא, טז. ובהקדמת ש' המצות (ובע"ח שמ"ט פ"ה) קיצר ולכן לא קשה משם. ועייג"כ של"ה תושב"כ בתחלתו (רסד, ב ואל"ך)". 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

שיהיו לו הלבושים מכל תרי"ג המצוות, הוא פרי להלביש – בלבושים של מצוות, כל תרי"ג פחינות ונחות שבנפש, – כפי שרבנו הזקן קורא לכך בפרק ד' שב"תניא" תרי"ג אברי הנפש – ילביש את כולם בלבושי מצוות, אחת מהנה לא נעדרה בו.

– שלא יחסר שום לבוש לכל אחת מתרי"ג הבחינות והכוחות של הנפש. ובאור ענין הכרח וצורך לבושים אלו, – מדוע מן ההכרח שיהיו לבושי הנפש לבושים אלה, מבאר פתח, ומוכן לכל משכיל, כי להיות שנישם הן ונשמה שבאדם הן בחינות נבראים, ואי אפשר לשום נברא להשיג שום השגה

בבורא ויוצר הכל, אין-סוף ברוך-הוא. – נברא שהוא בעל גבול, אינו יכול להשיג שום השגה בבורא שהוא אין סוף" ובלו גבול. שזה כפי ש"אור אין סוף" הוא למעלה מעולמות בכלל – אי אפשר שתהיה לשום נברא השגה בו, וגם אחרי אשר האיר ה' מאורו ותברך – הארה בלבד מאורו, והאציל בבחינת השתלשלות מדרגות רבות, מדרגה אחר מדרגה, – מדרגה למטה ממדרגה, בבחינת צמצומים וצמיחים וצמיחים רבים וצמצומים – לבושים רבים המעלימים ביותר על האור ומסתירים אותו, הידועים

כל תרי"ג – 613, מצות התורה במחשבה דבור ומעשה, – אלה הם שלושת לבושי הנפש שבהם מקיימים מצוות, מן ההכרח שכל נשמה תעבור גלגולים שונים עד שתקיים כל המצוות – כדי להשלים לבושי נפשו ולתקנם

שלא יהא לבושא דחסרא בו, – לבושים שחסר בהם, כפי שאומר רבנו הזקן בפרק ד' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שלכל נפש אלקית יש שלושה לבושים, שהם מחשבה, דיבור ומעשה של תרי"ג מצוות התורה, ואם חסר בתרי"ג המצוות – חסר הרי בלבושי הנפש, וכדי שלא יהיו לבושים חסרים – מן ההכרח שהנפש תקיים כל תרי"ג מצוות

התורה, שאז לבושיה הם בשלימות, לברי מצות התלויות במלך¹⁴ – המוטלות על המלך, שהוא – המלך מוציא ידי חובה את כל ישראל – בקיום מצוות אלו, כי הוא קללות כלם בו¹⁵, – הוא כולל בתוכו את כל בני ישראל, ובקיומו המצוות התלויות בו הרי זה כאילו שכל בני ישראל קיימו אותן, אך שאר המצוות מן ההכרח שכל נשמה תקיים את כולן, וכיוון שבגלגול אחד הוא לא קיים מצוות מסוימות – מן ההכרח שיבוא עוד פעם בגלגול שני כדי לקיים המצוות שחסרו לו בגלגול הקודם, וכו', והפעם – מדוע מן ההכרח

"להעיר, שבהל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ד הועתק הענין עם כמה שינויים: (א) באגה"ק "שיקיים", ובשו"ע "שמקיים" * (הדגשת הכפועל שבהווה, ואין מספיק אפילו כשהכל באופן שבדאי יקיים. וי"ל נפק"מ - כשלא קיים מחמת אונס. וראה של"ה שם). (ב) באגה"ק מוסיף (מצות) התורה. וי"ל שזהו תוס' טעם ההכרח, ואינו נוגע כ"כ בשו"ע. ועוד ועיקר - מוכרח להוסיף כאן כיון שמבאר אח"כ וז"מ דרבנן כו'. (ג) בשו"ע הסדר "במעשה דבור ומחשבה". ואולי י"ל הטעם דבשניהם כתב ע"פ הכלל לא זו אף זו (ראה תוס' ריש יבמות). ולכן בשו"ע דעיקרו בנוגע למעשה קמ"ל דאפילו כשיש מעשה - בשביל דבור כו' ג"כ מתגלגל, ובאגה"ק (נשמתא דאורייתא) קמ"ל דאפילו כשיש מח' מתגלגל בשביל דבור וכו'. (ד) בשו"ע שם - פס"ד ברור - מוסיף הביאור "ודיבור ומח' הוא לימוד הלכותיהן, ע"ד שאמרו (מנחות קי) חכמים ע"פ זאת תורת החטאת וגו' שכל העוסק בת"ת כאילו כו". ואולי ע"ד הטעם שבמקום "אדם" כאן - כתב שם "נפש". 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שבשו"ע - שכנ"ל צ"ל הפס"ד יותר ברור - אין כל הפסיקא והענין ד'לבד מצות התלויות במלך כו". 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל בתו"א נג, גו הלשון: שכ"א מישראל צריך לקיים כל התרי"ג מצות לבד מצות המלך שהמלך הוא מוציא את כל ישראל וכל המצוות מחויב כ"א לקיים וצריך להיות בגלגול או בבחי' עיבור. ועד"ז בלקו"ת יוהכ"פ (ט, א): ואפי' מצות כהנים וכה"ג ע"י עיבור או גלגול". 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכו"ה בתו"א שם) - ולא הזכיר כה"ג. (וכ"ה במשנת חסידים מסכת חיוב הנשמות רפ"ב). ובלקו"ת שם מפורש "צריך כל אדם לקיים... ואפי' מצות כהנים וכה"ג". אבל בס' הגלגולים פ"ד כולל ביחד "מצות... לכהן... ללויים... למלכים... לדיינים וכיו"ב". ואולי י"ל ד"הוא כללות כולם" דבאגה"ק כאן הוא עיבור שכתב בס' הגלגולים שם. ועפ"ז יומתק דבמקום "מפני חשיבותו" שבמ"ח שם - כותב אדה"ז כי הוא כללות כולם". 16. ח"ב רי, ב. שם רכט, ב.

(* כ"ה בדפ' זיטומיר תר"ח, תרט"ז. ווארשא תרנ"ה. ווילנא תרס"ה (ואילך). אבל בדפוס ראשון (שקלאוו תקנ"ד) "שתקיים". וכ"ה בדפוס: לבוב, תקנ"ט; קאפוסט, תקע"ד; קאפוסט, תקפ"ח; ווארשא תר"ט; טשערנאוויץ תר"ט; לבוב תר"ט; טשערנאוויץ תר"כ.

בְּאֲבוּקָהּ. – מפאת האור הגדול של האבוקה, בטל אור הנר לגמרי במציאות – כך מצד האור הגדול של התענוג והמתיקות היתה הנפש בטלה ממציאותה, אִם לֹא, שִׁמְפָחִינָה אֹרֶךְ זֶה עֲצָמוֹ תִּשְׁתַּלְשַׁל וְתִמְשֵׁךְ מִמֶּנּוּ אִיזוֹ הָאֵרָה מוֹעֲטָה, בְּדֶרֶךְ הַשְׁתַּלְשָׁלוֹת מְדֻרְגָה

אֲחֵר מְדֻרְגָה
בְּצִמְצוּמִים רַבִּים, עַד שִׁיבְרָא מִמֶּנָּה – מההארה שבאה מן האור, לְבוֹשׁ אֶחָד נִבְרָא, מֵעֵין מְהוּת אֹרֶךְ זֶה, לְהַלְבִּישׁ – בלבוש זה את הנפש רוּחַ וְנִשְׁמָה, וְדֶרֶךְ לְבוֹשׁ זֶה שֶׁהוּא מֵעֵין אֹרֶךְ זֶה, תּוֹכֵל – הנשמה לְהִנּוֹת מִזִּיּוֹ אֹרֶךְ זֶה וּלְהַשִּׁיגוֹ, וְלֹא תִתְכַּפֵּל מִמְּצִיאוֹתָהּ, – שכן, כיוון שהלבוש בא מאור זה, הרי זה מעניק כוח לנפש "לקבל" את האור, וכיוון שהלבוש הוא הרי "נברא", יכולה הנשמה להתלבש בלבוש זה, והלבוש עצמו אינו

בטל במציאות באור זה, מפני שהוא הרי בא מאור זה עצמו – ואלה הם לבושי המצוות, וְכַמְּשַׁל הַרְוָאָה בְּשִׁמְשׁ דְּרֶךְ עֲשִׂישִׁית זֶכֶה וּמְאִירָה וְכוּ', וְכַמוֹ שְׁפָתוֹב²³: "וַיִּבְא מִשָּׁה בְּתוֹךְ הָעֵנָן, וַיַּעַל כּוֹ", – על הר סיני, שְׁנַתְּלִבֵּשׁ פְּעֻנָן וְעֵלָה וְרָאָה דְּרֶךְ הָעֵנָן וְכוּ', – שהענן שימש כלבוש למשה שיוכל "לקבל" הגילויים על הר סיני, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב בְּזֵהר חֶלֶק ב' דף רי ורַכְמַ.

לְיֹדְעֵי חֵן, – חכמה נסתרה (תורת הקבלה), וְנִקְרָאִים בְּ"אֲרָא רַבָּה"¹⁷ בְּשֵׁם "שְׁעָרוֹת", – כשם ששערה חיותה מצומצמת, עד שיכולים לגוון אותה מבלי להרגיש שום כאב – כך החיות הנמשכת על ידי הצמצומים, נקראת "שערות",

כלומר המשכה מצומצמת ביותר, וְכִדְרָתִיב – וכמו שכתוב בְּדִנְיָא¹⁸: "וְשַׁעַר רִאשִׁיהָ פְּעֻמָּה נִקְאָ כּוֹ" – ושערות ראשו הן כצמר לבן, כלומר, שישנן למעלה המשכות הנקראות בשם "שערות", הרי, גם אחרי כל הצמצומים, אֶפְ-עַל-פִּי-כּוֹ, לֹא יִכְלָה הַנֶּפֶשׁ אוֹ הַרוּחַ וְנִשְׁמָה לְמִסְכָּל – לסבול הָאֹרֶךְ, כִּי טוֹב וּמְתֵק הָאֹרֶךְ וְכוּ', – כלומר, טוב כזה ומתיקות כזו שאין בכוח הנברא ל"קבלם" מבלי שיגווע מהמתיקות – כפי שיסביר להלן, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב¹⁹: "לְחַזוֹת בְּנַעַם ה'", לְשׁוֹן נְעִימוֹת וְעֵרְבוֹת וּמְתִיקוֹת וְתַעֲנוּג עֲצוּם לְאִין קִין, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב²⁰: "אוֹ תַתְּעַנֵּג עַל ה', וְהַשְׁבִּיעַ פְּצַחְצָחוֹת"²¹ כּוֹ", – "צחצחות" הוא לְשׁוֹן "צַחַח צָמָא", – צמאון שאינו נרווה, אלא צמא תמיד ליותר, שכן התענוג הוא אין-סופי, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב בְּזֵהר²², וְאִין בְּכַחַח – של הנשמה, לְקַבֵּל הַנְּעִימוֹת וְעֵרְבוֹת הַצַּחְצָחוֹת, שֶׁלֹּא תִצָּא מִנְרַתְתָּהּ – מהמגבלות שלה, וְ – לא תִתְכַּפֵּל מִמְּצִיאוֹתָהּ כְּנֶר – הבטל

אגרת הקדש

באד"ר בשם שערות וכדרכיב בדניאל ושער רישיה כעמר נקא כו' אעפ"כ לא יכלה הנפש או הרוח ונשמה למסבל האור כי טוב ומתוק האור וכו' כמ"ש לחזות בנועם ה' לשון נעימות ועריבות ומתיקות ותענוג עצום לאין קץ כמ"ש או תתענג על ה' והשביע בצחצחות כו' לשון צחה צמא כמ"ש בזהר ואין בכחה לקבל הנעימות ועריבות הצחצחות שלא תצא מנרתקה ותתבטל ממציאותה כנר באבוקה אם לא שמכחי' אור זה עצמו תשתלשל ותמשך ממנו איזו הארה מועטת בדרך השתלשלות מדריגה אחר מדרגה בצמצומים רבים עד שיברא ממנה לבוש אחד נברא מעין מהות אור זה להלביש הנפש רווח ונשמה ודרך לבוש זה שהוא מעין אור זה תוכל ליהנות מזיו אור זה ולהשיגו ולא תתבטל ממציאותה וכמשל הרוואה בשמש דרך עששית זכה ומאירה וכו' וכמ"ש ויבא משה בתוך הענן ויעל כו' שנתלבש בענן ועלה וראה דרך הענן וכו' כמ"ש בזח"ב דר"י ורכ"ט.

נעימות וערבות ומתיקות ותענוג עצום לאין קץ, כמו שפאתוב²⁰: "או תתענג על ה', והשביע פצחצחות"²¹ כו', – "צחצחות" הוא לשון "צחח צמא", – צמאון שאינו נרווה, אלא צמא תמיד ליותר, שכן התענוג הוא אין-סופי, כמו שפאתוב בזהר²², ואין בכחה – של הנשמה, לקבל הנעימות וערבות הצחצחות, שלא תצא מנרתקה – מהמגבלות שלה, ו – לא תתכפל ממציאותה כנר – הבטל

~ שבת קודש כ' מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמט, והנה אור זה... עד עמ' 298, כולא חד.

ה', ו'ד' מאות עלמין דכסופין דמתענגי בתון צדיקיא כו"²⁴, – וארבע מאות העולמות של "כיסופין" מלשון

אגרת הקדש

והנה אור זה הגנוו לצדיקים לע"ל הנק' בשם נועם ה' וצחצחות להתענג על ה' וד' מאות עלמין דכסופין דמתענגי

והנה, אור זה הגנוו לצדיקים לעתיד לבא, הנקרא בשם "נועם ה'" ו"צחצחות", – צמאון של תענוג, להתענג על

17. זח"ג קכח, ב. ואלך. 18. ז. ט. 19. תהלים כז, ד. 20. ישעי' נח, יא. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה תו"א מג"א צח, סע"ב. אוה"ת תצוה (ע' א' תרו). פרדס ש' הצחצחות". 22. ח"ב רי, ב. 23. משפטים כד, יח. 24. ראה זח"א קכג, ב.

"נכסוף נכספת"²⁵, שהצדיקים מתענגים בהם, כמו שכתוב²⁶: "ארבע מאות שקל כסף בו" – שעל-פי קבלה, משמעותם הרוחנית היא, ארבע מאות עולמות של כוסף ותענוג לצדיקים, הנה יש בו – באור זה, מעלות ומדרגות רבות מאד, גבוה מעל גבוה, – עד כמה

שמדריגה אחת תהיה גבוהה, ישנה עוד מדריגה למעלה ממנה, אך הארה מועטת היורדת מדרגה אחר מדרגה לראי לבוש זה, – הלבוש הנזכר לעיל המאפשר לנשמה לקבל את האור, היא מבחינת מדרגה האחרונה שבאור זה, ונקראת בשם "מדרגה החיצונית" – לא הפנימיות של האור, אלא החיצונית כלבד, ו"אחורים" הרך-משל, כמו שכתוב בזהר דף רח עמוד ב (ענין כסף מקדש מלך²⁷) ו' – דף רי עמוד ב: ומה דאשתאר בו. – וממה שנשאר מאור זה נוצרים הלבושים לנשמה. להלן יסביר רבנו הזקן, שחיצוניות האור שממנה נמשכים הלבושים, הרי זה מהרצון העליון הנקרא

חיצוניות לגבי תענוג, שכן – כפי שיסביר להלן – רצון הוא חיצוניות התענוג. והנה, כמו שבנשמת האדם יש פה פה התענוג שמתענגת ממה שיש לה ענין ממנו²⁸, כמו מהשכלת שכל חדש וכהאי גוונא, – וכדומה, כשנשמת האדם מבינה רעיון שכלי חדש, היא מתענגת מכך, וכן משאר דברים שהאדם מתענג בהם, ובחינת חיצוניות ואחורים של פה ובחינת התענוג שבה – שבכפוש, היא בחינת פה הרצון שבה, שהוא רוצה מה שהוא רוצה, דהינו²⁹ דבר שאינו צער, שהצער הפך התענוג. – לכן, דבר שהוא צער אין הנפש רוצה בו. כלומר, דבר שאדם רוצה בו, הרי זה מפני

שיש לו תענוג בו, הרי שתענוג הוא הפנימיות של הרצון שהוא חיצוניות לגבי התענוג. וככה על-הדרך-משל באור אין-סוף ברוך-הוא גם-כן, בבגבול, הרצון העליון ברוך-הוא היא בחינת חיצוניות ואחורים לבחינת "ענין העליון" ו"נעם ה'" ו"צמצחות"

אגרת הקדש

בהון צדיקייא בו' כמו"ש ארבע מאות שקל כסף בו' הנה יש בו מעלות ומדרגות רבות מאד גבוה מעל גבוה אך הארה מועטת היורדת מדרגה אחר מדרגה לברוא לבוש זה היא מבחי' מדרגה האחרונה שבאור זה ונקראת בשם מדרגה החיצונית ואחוריים דרך משל כמו"ש בזהר דר"ח ע"ב (עיין בס' מק"מ) ור"י ע"ב ומה דאשתאר בו' והנה כמו שבנשמת האדם יש בה כח התענוג שמתענגת ממה שיש לה ענין ממנו כמו מהשכלת שכל חדש וכה"ג ובחי' חיצוניות ואחוריים של כח ובחי' התענוג שבה היא בחי' כח הרצון שבה שהוא רוצה מה שהוא רוצה דהיינו דבר שאינו צער שהצער היפך תענוג. וככה ער"מ באור א"ס ב"ה ג"כ כביכול הרצון העליון ב"ה היא בחי' חיצוניות ואחוריים לבחי' ענין העליון ונועם ה' וצמצחות ועלמין דכסופין הנ"ל הגם שהם מיוחדים בתכלית היחוד שהוא ית' ורצונו אחד ולא כרצון האדם ח"ו לא מיניה ולא מקצתיה ואין דמיון ביניהם כלל אעפ"כ דברה תורה כלשון בני"א לשכך האזן מה שיכולה לשמוע במשל ומליצה מנשמת האדם הכלולה מכח התענוג והרצון והחכמה והבינה וכו' וכנראה בחוש שכשארם משכיל איזה שכל חדש נפלא אוי באותה רגע עכ"פ נולד לו תענוג נפלא בשכלו מכלל שהתענוג הוא למעלה מעלה מבחי' השכל והחכמה רק שמלוּבש בבחי'

"ועלמין דכסופין" הנזכרים לעיל. – שכל אלה הם העונג העליון, ואילו הרצון הוא החיצוניות מזה, וכשאנו אומרים שהלבוש לנשמה הוא מ"אחוריים" ו"חיצוניות" העונג העליון – הרי שהלבוש בא מהרצון העליון, הנם ש – הרצון העליון והעונג העליון, הם מיוחדים בתכלית היחוד, שהוא יתברך ורצונו אחד, ולא ברצון האדם חס" ושלום, – שרצונו של אדם אינו דבר אחד עם עצם הנפש, כ"אם כוח מהנפש, אך הרצון העליון הוא הרי דבר אחד עם הקדוש ברוך הוא, לא מיניה ולא מקצתיה, – לא ממנו ולא ממקצת ממנו, ואין דמיון ביניהם כלל – בין רצונו

של אדם לבין הרצון העליון. כיצד, איפוא, יכולים לחלק בין התענוג לבין הרצון למעלה, ולומר שתענוג הוא פנימיות הרצון, והרצון – חיצוניות? אף-על-פי-כן דברה תורה כלשון בני אדם³⁰, לשכך האזן מה שיכולה לשמע במשל ומליצה, – ובהשוואה מנשמת האדם הכלולה מפח התענוג והרצון והחכמה והבינה וכו', – וכשם שבאדם התענוג הוא פנימיות הרצון וכי' כך גם אנו אומרים למעלה, וכנראה בחוש, שבשארם משכיל איזה שכל חדש נפלא, אוי באותה רגע על-כל-פנים נולד לו תענוג נפלא בשכלו, מכלל – הרי זה מראה שתתענוג הוא למעלה

25. ויצא לא, ל. 26. חיי שרה טו, כג. 27. לזהר שם. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל ומוכרח להוסיפה כאן בבי' דרצון הוא חיצוניות התענוג לשלול האופן הב' המדובר בהמשך תרס"ו ע' סה ואלך. והמסקנא בע' עג ואלך שם כככאן". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהיינו בו' התענוג - הוספת ביאור מוכרחת כאן. כנ"ל". 30. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ט. 31. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ ההרגשה באה לאח"ז - כההמשך - בעוה"ב וכל זמן שאין הרגשה - אין זה יקבלת הנעימות".

שבגן ערן, שם משיגה הנשמה מהות האלקות, תענוג שהוא פנימיות כנ"ל – (הוספת כ"ק רבינו) – יש לה הרי השגה ב"אור אין סוף", וכדי שיהיה ביכולתה לקבל זאת, מן ההכרח להזדקק ללבושי המצוות, כמוסבר לעיל. להלן יסביר רבנו הזקן,

שבנוסף למה שמצוות הן לבושים לנשמה, כדי שתוכל "לקבל" הגילוי של הזיו וההארה מאלקות, הן גם מחברות את המדריגה העליונה ביותר (מדריגת הכתר) עם הדברים הגשמיים שבהם נעשית המצוה, ובכך הן "עמודים" המחברים את העליון ביותר של הבית עם התחתון ביותר של הבית, שכן כך המצוות מחברות מדריגת הכתר עם הדברים הגשמיים של המצוות.

מעלה מבחינת השכל והחכמה, רק שמלכש – התענוג מבחינת שכל וחכמה, וכשהאדם מרגיש השכל וחכמה, דהינו שמושיגה ומבינה היטב, אזי מרגיש גם כן בחינת התענוג המלכש בחכמה. ולכן נקראת בחינת בינה בשם "עולם הפא" בזהר

אגרת הקדש

שכל וחכמה וכשהאדם מרגיש השכל וחכמה דהיינו שמושיגה ומבינה היטב אזי מרגיש ג"כ בחי' התענוג המלוכש בחכמה ולכן נקראת בחי' בינה בשם עוה"ב בזה"ק שהיא בחי' התגלות החכמה עם התענוג המלוכש בה שמושיגים הצדיקים בג"ע ומשכילים בפנימיות התורה דאורייתא מחכמה נפקא ואורייתא וקב"ה כולא חד:

הקדושי³², שהיא – "בינה" בחינת התגלות החכמה עם התענוג המלכש פה, שמושיגים הצדיקים בג"ע וזמשכילים – השכלות, בפנימיות התורה, דאורייתא מחכמה נפקא³³, – התורה באה מ"חכמה", ואורייתא וקב"ה פרייה הווא פלא חד³⁴ – תורה והקדוש-ברוך הוא הכל דבר אחד³⁵, הרי מובן בפנימיות התורה, באופן ההשגה

32. ח"ב קנח, א. 33. זח"ב פה, א. 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד התענוג שנולד ונפיק כשנולד ומשכיל שכל והיא נועם ה' וכו'". 35. זח"א כד, א. ועוד.

המשך ביאור למס' קידושין ליום ישישי עמ' א

1 שואלת הגמרא: מאי טעמא לא מעמידים מהם מלך. משיבה
2 הגמרא: לא אין הטעם משום דפסילי – שהם פסולים בעצמם, אלא
3 משום דזיל אוינותיהו – אומנותם זולה ואינה מכובדת.
4 הגמרא מביאה ברייתא המדברת בגנות מקיז הדם: תנו רבנן, עשרה
5 דברים נאמרו בגזע – מקיז דם. א. מהלך על צידו – הולך בקומה
6 זקופה כדרך בעלי גאווה, ב. ורוחו נפה – מתגאה, ג. ונתלה ויושב
7 – כאשר רוצה לישב הוא נסמך על דבר אחר וכך מתיישב כדרך
8 בעלי גאווה, ד. ועינו צרה – קמצן בממונו, ה. ועינו רעה – נותן עינו
9 על הבריאים שיחלו כדי שיצטרכו לו להקזי דמם, ו. אוכל הרבה
10 – רגיל לאכול כל יום אצל כמה אנשים, ז. ומוציא בבית הכסא
11 קומץ ו-מעט, כיון שרגיל הוא לאכול מאכל בריאים עם
12 האנשים שמקויים אצלו את דמם, ח. וחשוד על העריות כיון שרגיל
13 הוא אף אצל הנשים להקזי דמם, ט. וחשוד על הנזיל שהרי הנשים
14 שמשלמות לו גזלות מבעליהן את הכסף ליתן לו, י. וחשוד על
15 שפיכות דמים, שלפעמים הוא מקיז הרבה דם ולא נשאר רביעית
16 דם אצל האדם שממנו הקיז.
17 הגמרא חוזרת לנידון שבמשנתנו לענין האומנות שאותה ילמד
18 לבנו: דרש בר קפרא, לעולם ילמד אדם את בנו אוינות נקייה וקלה.
19 שואלת הגמרא: מאי היא אומנות זו שהיא נקייה וקלה. משיבה
20 הגמרא: אמר רב יהודה,

1 בנערותו.
2 וכן הוא – הפסוק אומר פאברהם אבינו ופאברהם וכן פא בימים וחי'
3 בך את אברהם ככל' (בראשית כד א), והיינו שאברהם נתברך אף
4 לעת זקנותו מחמת שהיה עוסק בתורה, שהרי מצינו שפשה – קיים
5 אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא – עוד לפני שניתנה
6 התורה, שנאמר (בראשית כו ז) עקב אשר שמע אברהם בקולי
7 וישמר משמרת מצותי חקותי ותורתי, הרי שקיים את כל מצוות
8 ה'.
9 גמרא
10 הגמרא מביאה ברייתא מענין מי שעסקו עם הנשים: תנו רבנן, כל
11 שעסקו עם הנשים סויו רע – מנהגו רע, ולכן לא יתחבר עם
12 אנשים כגון אלו. ואלו הן, כגון הצורפים בזהב ומכינים תבשטים
13 לנשים, והספרים – הסורקים בגדים לנשים, והנקודות – המנקרים
14 את הריחיים שהנשים שחנות בהם, והרוכלין – המוכרים בשמים
15 לנשים, והנדרים – אורגי בגדים לנשים, והספרים שהנשים
16 מוליכות את הילדים אליהם, והכופכים בגדים, והנרע – מקיז דם,
17 והפלן – מחמם מרחצאות, והבורסקין – מעבד עורות למלבושי
18 ומנעלי הנשים. אין מעמידים מהם – מהאנשים המוזכרים כאן לא
19 מלך, ולא בהן גדול.

לוח היום יום...

יום ראשון	יום שישי	יד חשון	ה'תש"ד
<p>שיעורים. חומש: וירא, ששי עם פירש"י. תהלים: עב"עו. תניא: והנה בהיות . . . קמו תאמין.</p>			
<p>"מה' מצעדי גבר פוננו", לְכֹל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ תְּעוּדָה רוֹחֶנִית בְּתַיִם, וְהוּא: לְהִתְעַסֵּק בְּעֲבוּדַת הַבְּנִין לְעֲשׂוֹת דִּירָה לוֹ יִתְבָּרַךְ. וְכֹל אֶחָד בְּאֲשֶׁר הוּא וּבְכֹל מְקוֹם שֶׁהוּא, צָרִיף לְהִתְעַנֵּן בְּכֹל מְאֻמְצֵי כַחוֹ לְחַפֵּשׁ בְּחַפֵּשׁ מְחַפֵּשׁ לְמִצָּא אֵיזָה פְּרִנְסָה רוֹחֶנִית כְּמוֹ שֶׁהוּא מְחַפֵּשׁ אַחַר פְּרִנְסָה גִשְׁמִית. וְהוּא לְפִי שְׁדָרְכוּ – שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא – יַחֲפִץ, כְּדֹכְתִיב בְּאַבְרָהָם "כִּי יִדְעֲתִיו גּוֹ' וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה'", כִּי יֵשׁ שְׁנֵי דְרָכִים: דְּרָךְ הַטָּבַע וְשֶׁלְמַעְלָה מִן הַטָּבַע, הַעוֹלָם בְּרָאוּ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהִיּוֹת נִרְאָה כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּדָרְךְ הַטָּבַע – בְּעֵינֵי בָשָׂר – וְהוּא דְרָךְ אֱלֹקִים. תּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵם דְּרָךְ הַיְיָ, וְהוּא הַמְּשַׁכָּה שֶׁלְמַעְלָה מִן הַטָּבַע בְּטָבַע, אֲשֶׁר בְּגִלְגַל זֹאת הִנֵּה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְשַׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה מִן הַטָּבַע בְּטָבַע.</p>			

יום שני	שבת	טו חשון	ה'תש"ד
<p>הַפְּטוּרָה: וְאִשָּׁה – בְּנָה וּתְצֵא. שיעורים. חומש: וירא, שביעי עם פירש"י. תהלים: עז"עה. תניא: והנה יש . . . כוכבים.</p>			
<p>די נשמה ווארט אויבען אויף דעם זמן, ווען זי וועט זוכה זיין אראפגעהן אין א גוף, ווייל די נשמה פילט, וואָס זי קען אויפטאָן זייענדיק דא למטה. זי קען קומען צו דעם להתענג על הוי'. איז אויף ווען לייגט מען עס אָפּ?</p>			
תרגום			
<p>הַנְּשָׁמָה מְצַפֶּה לְמַעְלָה לְזִמֵּן בּוֹ תּוֹכָה לְרִדַת לְגוּף, כִּי הַנְּשָׁמָה חֲשָׂה מַה הִיא מְסַגֶּלֶת לְפַעַל בְּהִיוֹתָהּ כְּאֵן לְמִטָּה. הִיא מְסַגֶּלֶת לְהַגִּיעַ ל"לְהִתְעַנֵּג עַל הַיְיָ". אִם כֵּן, לְמַתִּי דוֹחִים זֹאת?</p>			

יום שלישי	יום ראשון	טז חשון	ה'תש"ד
<p>שיעורים. חומש: ח"ש, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: עט"פב. תניא: כח. למה . . . מטה מנוגה.</p>			
<p>המחשבה היא לבוש ומשרת השכל והמדות. בשעה אשר אין לה שירות בשכל או במדות, גם אז פועלת פעולתה לחשוב ולהרהר, אבל פעולתה לא לבד שאינה תוכנית, אלא היא גם פרועה לשמצה . . . ומבואר כי סיבת המחשבות זרות או רעות הוא די פוסטקייט פון קאָפּ, דכאשר השכל עסוק אז יש להמחשבה מה לשרת ואין מקום למחשבות של שטות והבל שאין בהם ממש.</p>			

תרגום

המחשבה היא לבוש ומשרת השכל והמדות. בשעה אשר אין לה שרות בשכל או במדות, גם אז פועלת פעלתה לחשב ולהרהר, אבל פעלתה לא לבד שאינה תכנית, אלא היא גם פרוצה לשמחה... ומבאר כי סבת המחשבות זרות או רעות הוא הריקנות של הראש, וכאשר השכל עסוק אז יש להמחשבה מה לשרת ואין מקום למחשבות של שטות והבל שאין בהם ממש.

יום רביעי

יום שני

יז חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שני עם פירש"י.

תהלים: פג"פו.

תניא: והנה מודעת . . . חטאת וכו'.

מ'דארף היטען דעם זמן, מ'דארף מקבל זיין עולה של תורה. יעדער זמן, יעדער טאג וואס גייט אוועק, איז דאס ניט נאר א טאג נאר א ענין אין לעבען, די טעג גייען כמאמר (ירושלמי ברכות פ"א ה"א) יום נכנס ויום יוצא שבת נכנס כו' חדש כו' שנה כו'. דער טאטע האט געזאגט בשם רבינו הוקן: אזומערדיגער טאג און אוינטערדיגע נאכט איז א יאהר.

תרגום

צריף לשמור על הזמן, צריף לקבל עלה של תורה. כל זמן, כל יום שחולף, הרי זה לא רק יום, אלא ענין בתיים. הימים חולפים כמאמר (ירושלמי ברכות פרק א' הלכה א') "יום נכנס ויום יוצא שבת נכנס כו' חדש כו' שנה כו'". אבא [אדמו"ר הרשב"ב] אמר בשם רבינו הוקן: יום קיצי ולילה חרפי - זוהי שנה.

יום חמישי

יום שלישי

יח חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שלישי עם פירש"י.

תהלים: פח"פט.

תניא: כט. אשת . . . קמט ורכ"ט.

ב'תורה אור" פרשת חיי שרה סוף דבור המתחיל "להבין מה שאמרו רז"ל יפה שעה", יש טעות הדפוס. וכך צריף להיות: "ויהיה בבחינת בטול (אבל עכשו... הינו בבחינת איסר, ועין מה שיתבאר לקמן בפרוש אסרי לגפן) שהוא בבחינת חפץ, וכתוב הדוד... תוך כל עלמין, אבל תכלית הפונה".

יום שישי

יום רביעי

יט חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, רביעי עם פירש"י.

תהלים: צ"צו.

תניא: והנה אור . . . 298 חד.

מענה רבינו הוקן ליחידות: חסידות איז שמע ישראל, שמע ר"ת שאו מרום עיניכם, ואומר מרום ולא שמים, מרום איז העכער און העכער, להגיע למעלה מן השכל. וזה גופא להבינו בשכל, וכמו שאומר וראו מי ברא אלה.

מַעֲנֵה רַבְּנֵי הַזֶּקֶן לִיחִידוֹת: חֲסִידוֹת הַיָּאֵל, "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל", "שְׁמַע" רָאשֵׁי תְבוֹת "שְׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם", וְאָמַר 'מְרוֹם' וְלֹא 'שָׁמַיִם', 'מְרוֹם' הוּא גְבוּהַ וְיֹתֵר גְבוּהַ, לְהַגִּיעַ לְמַעְלָה מִן הַשָּׁכֵל. וְזֶה גּוֹפֵא לְהַבִּינֵנוּ בַשָּׁכֵל, וְכִמוֹ שְׂאוֹמֵר "וְרָאוּ מִי בְרָא אֱלֹהִים".

שבת קודש

יום חמישי

כ חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: צדקג.
תניא: והנה רצון . . . קן האדם.

יום הולדת את אדמו"ר מהורש"ב נ"ע - שנת כתר"א - כלשון הצ"צ. נקרא ע"ש אדמו"ר האמצעי וחצי שם אביו של הצ"צ.

בכל שנה ביום הולדתו הי' אדמו"ר אומר דא"ח, אלא שהי' בחשאי, מלבד כשאירע בש"ק. ביום ההולדת האחרון בעלמא דין, אמר מאמר נתת ליראך נס להתנוסס מפני קושט סלה. כשסיים אמר לי: ביום הולדת צריך לומר חסידות. יתן השי"ת לך מתנה שתאמר חסידות ביום הולדת שלך, אלא שיהי' בחסד וברחמים. - האט עס געדויערט זיבען יאָהר.

תרגום

יום הולדת את אדמו"ר מהורש"ב נשמתו-עדן - שנת כתר"א - כלשון הצ"צ. נקרא על שם אדמו"ר האמצעי וחצי שם אביו של הצ"צ. ככל שנה ביום הולדתו היה אדני אבי מורי ורביי [הרש"ב] אומר דא"ח [= דברי אלקים חיים, חסידות], אלא שהיה בחשאי, מלבד כשאירע בשבת-קדש. ביום ההולדת האחרון בעלמא דין [=בעולם הזה] אמר מאמר "נתת ליראך נס להתנוסס מפני קושט סלה". כשסיים אמר לי: ביום הולדת צריך לומר חסידות. יתן השי"ת לך מתנה שתאמר חסידות ביום הולדת שלך, אלא שיהיה בחסד וברחמים. - זה ארץ שבע שנים [עד שנת תרפ"ו - שנת המאסר והגאולה].

המשך ביאור למס' קידושין ליום רביעי עמ' 1

- 1 שיחשבו שהיא מתה, וקילקלו עמה.
2 רב יוסף מביא ראייה שפרוצים אינם מתביישים זה מזה: אמר רב
3 יוסף, תדע שכן הוא הדבר שעוברי עבירה אינם מתביישים זה
4 מזה, דמיחברי פי עשרה ונגבי פשוטא - שהרי עשרה בני אדם
5 מתחברים לגנוב קורה כבידה שצריך עשרה אנשים לנושאה, ולא
6 מיכפסי מהרדי - ואינם מתביישים זה מזה.
7 הגמרא מביאה משנה לסייע לרב: ניקא מסייע ליה, ששנינו (סוטה
8 ז.) שאדם שאשתו נסתרה עם אחר וקינא לה, וצריך להעלותה
- 9 לירושלים כדי להשקותה מי סוטה, מוסרין לו שני תלמידי חכמים
10 שילכו עמם, מפני שחוששים שמא יבא עליה פרוץ, והיא אסורה
11 עליו עד שתיבדק, ואם יבוא עליה, המים לא יבדקו אותה, ונמצא
12 ששם שמים נמחק לבטלה. ומדייקת הגמרא, תלמידי חכמים אין
13 [כן] מוסרים לו, אבל אינשי דעלמא - סתם אנשים לא מוסרים לו,
14 ומבואר כדברי רב שרק תלמידי חכמים מצילים מיחוד.
15 דוחה הגמרא: שאני - לגבי סוטה הטעם שונה, ומוסרים לו תלמידי
16 חכמים משום דידעי - שהם יודעים

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ד מרחשון ~

האם לסמוך על עדים שמעו?

כי כיון שבית דין סבר שכך צריך להיות הדין, הרי זה סגור דין התורה ולא טעות ח"ו. אלא שהתורה אמרה שיש לפסוק לפי 'בית דין שבדור', לכן בדור שלאחריו יש לקבל את פסק הדין שניתן ע"י בית הדין שבאותו דור. ואין כל תמיהה כיצד דין התורה משתנה, כיון שאמרו חז"ל שהתורה לא ניתנה 'חתוכה' (ירושלמי סנהדרין פ"ד ה"ב). ואילו בהלכה זו התברר כי פסק הדין היה מבוסס על טעות במציאות ו"אין זו הוראה אלא טעות".

מעתה, יש לברר מה יהיה אם התברר כי פסק הדין התבסס על טעות בדברי העדים. לכאורה, היות והתורה אמרה "על פי שנים עדים יקום דבר" צריך לסמוך על העדים בכל מקרה ולהשאיר את פסק הדין אף אם טעו; לכן הוסיף הרמב"ם את הדוגמא השניה ממקרה שהטעות היתה מצד העדים ("התירו ב"ד... לפי שהעידו בפניהם"), לחדש שאף בטעות מצד העדים – "אין זו הוראה אלא טעות" כי סוף סוף זו טעות במציאות.

(ע"פ תורת מנחם, הדונים על הרמב"ם, עמ' 105)

הלכות שגגות פרק יד, הלכה ג: הורו בית דין שיצא השבת לפי שנכסית החמטה, ודמו ששקעה, ולכסוף וזחה החמטה – אין זו הוראה, אלא טעות; וכל ששקעה מלאכה ח"ב, אבל בית דין פטורין. וכן אם התירו אשת איש להנשא לפי שהעידו בפניהם שמת בעלה, ואחר כך בא בעלה – אין זו הוראה, אלא טעות; והאשה ובעלה האחרון, תיבין תפאת על שנגתן.

יש לעיין מדוע הביא הרמב"ם שתי דוגמאות לטעות בית דין, ולא הסתפק בדוגמא הראשונה?
הביאור:

מדובר בב"ד שהורה הוראה בטעות, ובמקום אחר (הלכות ממרים פ"ב ה"א) עוסק הרמב"ם בבית דין שהוראתו נסתרה בדור מאוחר: "בית דין גדול שדרשו באחת מן המדות כפי מה שנראה בעיניהם שהדין כך ודנו דין, ועמד אחריהם בית דין אחר ונראה לו טעם אחר לסתור אותו, הרי זה סותר ודן כפי מה שנראה בעיניו, שנאמר 'אל השופט אשר יהיה בימים ההם', אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שבדורך".

וההבדל בין שני הדינים הוא שכאשר בית דין סתר הוראת בית דין קודם, יש מקום גם להוראה שניתנה בדור הקודם,

~ יום שני ט"ו מרחשון ~

האם יולדת זקוקה לכפרה?

הוא רק לצורך אכילת קדשים, הרי אין זה שייך בימינו. ולכאורה הקרבן לא נועד לכפרה אלא רק לטהרה, כי במה חטאו הזב או היולדת שצריכים כפרה? (ראה רש"י ושיטה מקובצת, כריתות ח, ב במשנה). ולפי זה 'מחוסרי כפרה' אינו במובן של סליחה וכפרה על חטא אלא כפי שפירשו 'בעלי התוספות' (דעת זקנים ויקרא יב, ח) "לפי פשטיה דקרא לא משמע שיהא קרבנה בא על חטא, ואין 'וכפר' אלא לשון נקיון, כמו וחתאת את הבית".

אך למעשה יש להוכיח כי הקרבן אינו רק לצורך גמר הטהרה ואכילת קדשים, שהרי להלן (הל' ט) נפסק שאשה שילדה חמש פעמים "מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים, והשאר עליה חובה", היינו שלגבי הטהרה די בקרבן אחד, כשם שטבילה אחת מטהרת מכמה טומאות, אך עדיין יש עליה חובה להביא את השאר, ומכאן שיש חיוב בפני עצמו

הלכות מחוסרי כפרה פרק א, הלכה א: ארבעה הם הנקראין 'מחפרי כפרה'... ולמה נקראו 'מחפרי כפרה'? שכל אחד מהן – אף על פי שטהר מטמאתו, וטבל, והעריב שמשו – עדין הוא חסר, ולא נמר טהרתו כדי לאכל בקדשים עד שיביא קרבנו.

בחיוב הקרבן של 'מחוסרי כפרה' יש לברר האם הוא רק לשם גמר הטהרה לענין היתר אכילת קדשים, כעין טבילה במקווה המטהרת מהטומאה, או שחיוב הקרבן עומד בפני עצמו והטהרה שעל ידו היא ענין נוסף.

ו'נפקא מינה': האם בימינו תקרא היולדת את פרשת קרבן יולדת בתורה, שהרי תיקנו לומר את פרשת הקרבנות (חטאת ואשם וכו') בכל יום כדי שמי שהתחייב בהם ייצא בכך ידי חובתו ('ונשלמה פרים שפתינו'), ואם קרבן היולדת הוא חיוב בפני עצמו, ראוי שתקיים זאת באמצעות הקריאה, אך אם הקרבן

ש"בשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תזקק לבעלה, לפיכך אמרה תורה תביא קרבן". ועוד, כי צער הלידה בא בעקבות חטא עץ הדעת, שבגללו נענשה האשה בקללת "בצער תלדי בנים", ועל כך צריכה כפרה (ראה לקוטי שיחות כז עמ' 16 ואילך).

בקרבן אעפ"י שאינו נצרך לטהרה (ראה צפנת פענח, נזירות עמ' 56, בנין שלמה סי' א בסופו). ולפי זה, יש שכתבו שאכן בימינו ראוי ליולדת לומר את פרשת הקרבן כדי לקיים את חיובה מדין "ונשלמה פרים שפתינו" (בנין שלמה שם).
וטעם החיוב הוא כדברי רבי שמעון בר יוחאי (נדה לא, ב)

~ יום שלישי ט"ז מרחשון ~

קרבן על קטן

לאוכלם?
ויש לומר כי איסור אכילת קדשים לטמא הוא בדוגמת איסור טומאה שעניינה הוא הורדת וסילוק קדושה, וכן האוכל קדשים בטומאה מחלל את קדושתם, ולכן אסור מן התורה להאכיל קדשים לקטן טמא (אשר למלך ח"ג עמ' קנז, וראה יהודה יעלה שם).

והנה, בהלכה זו מבואר שניתן להביא קרבן על קטן, אך בהלכות שגגות (פ"טה"א) כתב הרמב"ם שקטן מגיל תשע שבה על שפחה חרופה מתחייב בקרבן, אולם "אינו מביא עד שיגדיל ויהיה בן דעת". ולכאורה, במה הדבר שונה מהלכה זו שמביאים עליו קרבן בקטנותו?
והביאור:

מאחר ועל השוטה והקטן בעצמם לא מוטלים דינים, אין להביא עליהם קרבן אלא אם למביא הקרבן יש שייכות לקרבן. ומאחר ואסור לגדול להאכילם בקדשים בעודם בטומאתם והקרבן מתיר זאת, נמצא שהקרבן שייך גם אל הגדול, אך קרבן שפחה חרופה אינו נוגע אלא לקטן עצמו ולכן אין מביאים אותו עד שיגדיל (אשר למלך, שם).

הלכות מחוסרי כפרה פרק ג, הלכה ו: הכל מתמטאין בדיבה – אפלו קטן בן יומיו... ותרש ושוטה. ויראה לי שמביאין עליהן כפרה כדי להאכילן בקדשים.
ויש לעיין:

מהי כוונת הרמב"ם שמביאים קרבן על חרש שוטה וקטן "כדי להאכילן בקדשים", והרי אינם חייבים במצוות ואיסורים?

אלא שבהיותם טמאים אסור לגדול לתת להם לאכול קדשים, ולשם כך מביאים עליהם קרבן, כדי שיהא מותר להאכילם (שו"ת יהודה יעלה ח"ב סי' צג בסופו).

והנה, בשני סוגי איסורים מצאנו שאסור לגדול לגרום לקטן לעבור עליהם: א. מאכלות אסורות. ודווקא כאשר האיסור הוא בגוף המאכל, אולם אין איסור מהתורה להאכיל קטן ביום הכיפורים, משום שהאיסור אינו בגוף המאכל אלא מחמת היום (ראה שו"ע אדה"ז סי' רטט ס"ג). ב. איסורי טומאה שאסור לגדול לטמא כהן קטן (רמב"ם הל' אבל פ"ג ה"ב).

ואם כן, מדוע אסור מהתורה להאכיל לקטן קדשים שאינם אסורים בגוף המאכל אלא רק חל 'איסור גברא' על טמא

~ יום רביעי י"ז מרחשון ~

בין דיחוי לדיחוי

שנדחתה מלכתחילה נדחתה לעולם, ואם המיר עכשיו קדושת בהמה זו בבהמה אחרת – אע"פ שהבהמה השנייה קדושה לגמרי ומצד עצמה אין בה סיבה להידחות מהקרבה, מאחר והיא באה מכוח קדושה דחוויה אף היא אינה קרבה.
ויש לעיין:

בהמה בעלת מום שהמירו אותה על בהמה אחרת, יש אומרים שמקריבים את בהמת התמורה, כי הפגם שבבהמה הראשונה המונע את הקרבתה אינו קיים בבהמת התמורה (שיטה מקובצת, תמורה יז, ב). ויש להבין, מה בין זה לבהמת שותפים?

והתשובה לכך מצויה בלשון הרמב"ם: "כל בהמת הקדש

הלכות תמורה פרק ג, הלכה ג: וכן כל בהמת הקדש שאינה קרבה מפני תחלת הקדשה, הרי תמורתה פְּמוּה.

החידוש בכלל זה הוא, כי אע"פ שהסיבה המונעת את הקרבת הקרבן הראשון אינה קיימת בבהמת התמורה, מכל מקום אי אפשר להקרובה, מאחר והיא באה מכוח קדושה דחוויה.

והדוגמא לכך: בהמה שהיתה שייכת לשני שותפים ואחד מהם הקדיש את חלקו, ולאחר מכן קנה את חלקו של השותף השני והקדיש גם אותו, הרי בהמה זו אינה ראויה להקרבה, משום שמלכתחילה כשהקדיש רק את חלקו, חציה השני נשאר חולין, ואף לאחר שחלה הקדושה על כולה – כיון

אך בהמה שמתחילת הקדשה נדחתה מהקרבה, הרי לכתחילה לא חלה עליה כלל קדושה להקרבה וקדושתה היא רק כעין 'קדושת דמים' (קדושה החלה על דברים שאינם בעלי חיים ואינם עומדים להקרבה), ולכן גם הקדושה החלה על תמורתה היא קדושה שאינה ראויה להקרבה (תרושי הגר"ז תמורה יט, ב ד"ה והנה הרמב"ם. יגהה האריה, תמורה יז, ב).

שאינה קריבה מפני תחילת הקדישה הרי תמורתה כמותה, הרי שדין זה נאמר דווקא כשהבהמה הראשונה נדחתה מהקרבה מלכתחילה, ולכן בהמה בעלת מום שכשהקדישה היתה ראויה להקרבה, אע"פ שבשעת עשיית התמורה כבר אינה ראויה, הרי זה פגם חיצוני שאינו פוגע בעצם הקדושה, ולכן תמורתה קרבה שהרי אין בה פגם זה.

~ יום חמישי י"ח מרחשון ~

טומאת השדרה והגולגולת

כמותו כי "שאני שמאי דמחמיר", והרי גם לענין טומאת שדרה וגולגולת נאמר "שאני שמאי דמחמיר", ומדוע פסק הרמב"ם כדבריו?

וב'מי נפתוח' (פרפר ח, ה) ביאר בדעת הרמב"ם ע"פ דברי הגמרא (מועד קטן כו, א) המביאה את ההלכה שיש לקרוע קריעה על מות הנשיא, על מות אב בית דין ועל שמועות הרעות. והמקור לזה הוא הפסוק "ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם... על שאל ועל יהונתן בנו... ועל בית ישראל כי נפלו בחרב" (ש"ב, א, יא). ומבאר ששאלין לומר שהחיוב לקרוע הוא רק כאשר אירעו שלושת הצרות יחד, כי בפסוק נכתבה בין האירועים המילה 'על' ('על שאל ועל יהונתן... ועל בית ישראל...') ובכך הפסיק הענין ללמד שיש לקרוע על כל אחת מהצרות בפני עצמה. ולפי זה יש לומר: גם לשון המשנה בהלכה זו הוא שהטומאה חלה "על השדרה ועל הגולגולת..." ובכך הפסיק הענין ללמד שכל אחת לחוד מטמאה.

הלכות טומאת מת פרק ב, הלכה ח: וְאִלוּ הָיוּ הַעֲצָמוֹת שֶׁהָיוּ מִמָּמָאִין כְּמַת: הַשְּׂדֵרָה, וְהַגִּלְגֻלִּים... הַשְּׂדֵרָה בִּיצֵד? שְׂדֵרָה שְׁחִיא שְׁלֵמָה - הָרִי הִיא כְּמַת שְׁלֵם... הַגִּלְגֻלִּים בִּיצֵד? גִּלְגֻלִּים שְׁחִיא שְׁלֵמָה - הָרִי הִיא כְּמַת.

כתב ה'כסף משנה': ספק הוא בגמרא (נייר נב, א) האם השדרה והגולגולת של המת מטמאות רק כשהן יחד או שמא שדרה או גולגולת, כל אחת בפני עצמה מטמאה, והספק לא נפשט. ויש לתמוה: מדוע לדעת הרמב"ם כל אחת מהן מטמאה בפני עצמה? והביא את תירוצו של הר"י קורקוס כי בגמרא שם הובאה דעת שמאי שאמר 'או שדרה או גולגולת' ואף שלא הוכרע כדבריו כי "שאני שמאי דמחמיר", הרי אין חולק עליו, ולכן פסק הרמב"ם שכל אחת מהן לחוד מטמאה. וה'תוספות יום טוב' (אהלות פ"ב מ"א) הקשה על זה: הרמב"ם (להלן ה'י) פסק כי עצם אחד, אפילו יש בו רובע הקב, אינו מטמא באוהל. וכתב ה'כסף משנה' (שם) כי אף שלדעת שמאי אפילו עצם אחד מטמא באוהל - אין הלכה

~ יום שישי י"ט מרחשון ~

טומאת רביעית דם - מן התורה או מדרבנן?

והיינו שטומאתן היא מן התורה! והוסיף ה'מנחת חינוך' (מצוה רסג, טז): המשנה (נייר נו, ב) דנה האם יש ללמוד לימוד מ'קל וחומר': אם עצם כשעורה שאינו מטמא אדם באוהל, הנזיר מגלח על מגעו - רביעית דם שהיא מטמאה אדם באוהל, אינו דין שיהא הנזיר מגלח על מגעו! ואם רביעית דם אינה מטמאה באוהל מן התורה, אין כאן 'קל וחומר', ואם-כן נמצא שטומאת רביעית דם היא מן התורה!

וביאר אחרונים (מעשה רוקח ה'ל' נזירות שם, מנחת חינוך מצ' רסג) ע"פ דברי הרמב"ם ב'ספר המצות' (הביאו הכסף משנה להלן פ"ה ה"ה),

הלכות טומאת מת פרק ג, הלכה ג: טְּמֵאת רִבְעֵי עֲצָמוֹת בְּאוֹהֶל, וְטְּמֵאת רִבְעֵית דָּם... וְרָאָה לִי, שֶׁכֵּלֵן טְּמֵאתָן אִינִן דִּין תּוֹרָה; שְׁחֵרִי אִין הַנְּזִיר מְגַלַּח עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁפִּאֲרָנוּ בְּנִזְרוּת.

הקשה ה'משנה למלך' (הל' נזירות פ"ה ה"טז): לכאורה, דברי הרמב"ם כאן שטומאת רובע עצמות באוהל וטומאת רביעית דם אינן מן התורה כיון שאין הנזיר מגלח עליהן (היינו, כשנטהר הנזיר לאחר אחת מטומאות אלו אינו זקוק לתגלחת) הם בסתירה לדבריו בהלכות נזירות (פ"ב ה"טז) "נזיר שנטמא למת... בטומאות שאינו מגלח עליהן הרי זה לוקה",

שאינה מפורשת בתורה ולכן אין הנזיר מגלח עליה – מכל מקום היא מן התורה, ולכן פסק שאם נטמא הנזיר בטומאה שאינו מגלח עליה – לוקה.

שכל דבר שאינו מפורש בתורה אלא נדרש מן המקראות, אע"פ שדינו דין תורה, נקרא דברי סופרים. ואף כאן זו כוונת הרמב"ם שטומאת רביעית דם(ושאר הטומאות המוזכרות כאן) אף

~ שבת קודש כ' מרחשון ~

טומאת פתחים

סמך דין זה להלכה הקודמת שהיא מדין 'קבר סתום' וגם בפירושו למשנה ביאר כך.

וה'כסף משנה' פירש בשם הראשונים (הר"ש והרא"ש) שהוא מדין 'סוף טומאה לצאת'. כלומר, כל הנמצא תחת משקוף הפתח שבו עתידים להוציא את המת, נטמא אף לפני שהוציאוהו והדלת עדיין סגורה. ודין זה הוא הלכה למשה מסיני(רש"י ביצה לה, א ד"ה בדאורייתא). וכאשר עדיין לא ידוע מאיזה פתח יוציאוהו, כל הפתחים מטמאים. וכשנפתח פתח אחד או שחשב להוציאו מפתח מסוים, ומסתבר שמשם יוציאוהו – ניצלו שאר הפתחים מטומאה.

וכתב הרע"ב (אהלות ש ע"פ מסקנת הגמרא שם י, א) כי רק הכלים שהונחו לאחר שנפתח הפתח (או שחשב להוציא דרכו) אינם נטמאים, אבל כלים שהונחו שם לפני כן נשארים בטומאתם ואינם חוזרים לטהרתם למפרע, כי בדאורייתא (הלכה למשה מסיני) אין ברידה ואין אומרים שהוברר למפרע שפתחים אלו אינם טמאים.

הלכות טומאת מת פרק ז, הלכה ב: המת בתוך הפתח ובו פתחים הרבה, בזמן שכלם נעולים – כלם טמאים, והיושב בצד כל פתח מהן תחת התקרה היוצא על הפתח – נטמא. נפתח אחד מהן, או שחשב להוציאו פתח מהן... הציל על הפתחים בלון.

מבאר ה'משנה אחרונה' (אהלות פ"ז מ"ג):

כשהמת בבית, הנמצאים בחלל תחת משקוף הבית שמעבר לדלת הנעולה, נטמאו כי הבית הוא 'קבר סתום' המטמא את סביבותיו. ודין 'קבר סתום' הוא גזירת חכמים כדי שלא יבואו עושי טהרות ויאהילו עליו שלא מדעתם (רש"י בבא בתרא יב, א ד"ה פריז). וכן חששו חכמים גם לגבי הנמצאים בחלל הפתח (אף מאחורי דלת סגורה) שמא בעת יציאת המת יגעו בעושי טהרות הנמצאים שם ויטמאו אותם ולכן גזרו טומאה, כדי שימנעו עושי טהרות מלבוא שם.

אך כאשר נפתח אחד הפתחים "או שחשב להוציאו באחד מהן" – שאר הפתחים אינם מטמאים כי מסתבר שיוציאו את המת מהפתח ההוא. וכביאור זה משמע מדברי הרמב"ם

המשך ביאור למס' קידושין ליום שלישי עמ' א

על חזקתו הראשונה, שהרי החמיין לפניו. שואלת הגמרא: הָכָא נמי – גם לגבי נערה, אין לומר חזקה מעיקרא שהיתה נערה, שהרי היא בוגרת לפנינו, ומדוע סובר שמואל שחוששים לקידושי האב. מיישבת הגמרא: יש צד לומר השתא הוא דבגרה – שרק עכשיו בגרה, ואי אפשר לומר בודאי שהיתה בוגרת כשקידשה אביה. שואלת הגמרא: (הכא) [התם] נמי – גם בחבית יש לומר השתא הוא דאחמיין – שרק כעת היין החמיין, ומדוע אמרו רבנן שהוא טבל ודאי, ובסוגייתנו אמר שמואל שחוששים לקידושי האב. מתרצת הגמרא: התם – בחבית, התרומה לא חלה משום שיש שם תרתי לריעותא – שתי סיבות לערער את התרומה, האחת, חזקה מעיקרא שהיין היה טבל, והשניה, חזקה דהשתא שהיין שבחבית עכשיו חומץ לפנינו, ומשום כך אומרים שכבר בשעה שהפריש את התרומה החמיין. אבל הָכָא – לגבי נערה שבגרה, הָכָא לריעותא הוא דאיכא – יש רק סברא אחת לערער את קידושי האב, והיינו חזקה דהשתא שהיא כעת בוגרת לפנינו. הגמרא תולה את מחלוקת רב ושמואל במחלוקת תנאים: נִימָא כְּתָנְיָא – אולי נאמר שמחלוקת רב ושמואל תלויה במחלוקת תנאים,

מִקְוָה נְמִי סְפִיקָא מִשּׁוּם – שסובר שגם הדין במקוה הוא מספק, ובאמת דינם שיה. דְּתַנְיָא לגבי מקוה, שכל הַתְּרוּת שִׁנְעָשׂוּ עַל נְפִיּוֹ לְמַפְרָע, בין אם המקוה ברשות הַיְחִיד וּבֵין אִם הוּא בְּרִשׁוֹת הַרְבִּיּוֹם, כּוֹלֵן וְדַאי מְטַמֵּא. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, שאין המקוה פסול למפרע בודאי אלא מספק, ולכן אם הוא ברשות הרבים, הטהרות שנעשו על גביו טהורות, כדון ספק טומאה ברשות הרבים. ואם הוא ברשות היחיד, תולין – הדבר עומד בספק, וכל זה הוא לרבי שמעון, אֲבָל לְרַבֵּנּוּ שאמרו שאף ברשות הרבים הטהרות טמאות, גם בחבית דנים את היין כמִקְוָה לְמַפְרָע, שכמו שעתה חבית חומץ, כך היתה כבר כשהפריש עליה. וקשה לשמואל הסובר לגבי נערה שבגרה, שחוששים לקידושי האב והבת מספק, והרי לרבנן יש לנו לדון שכמו שכעת הבת בוגרת, כך היתה כשקידשה אביה. מתרצת הגמרא: שְׂאֵי תָם – שונה הדין בחבית, משום דְּאִיכָא לְמִימַר – יש לומר הַעֲמִיד מִקְּבֵל עַל הַתְּקָתוֹ – את היין בחזקתו הראשונה שהיה טבל, וְאִימַר – ותאמר שלא נִתְקַן מטבלו, אבל לגבי נערה, אין לה חזקה מעיקרא, כי מדובר ביום שנגמרו הששה חדשים של נערוה. דוחה הגמרא: אֲרַבְרָה, בחבית יש לומר הַעֲמִיד יוֹן עַל הַתְּקָתוֹ הראשונה שהיה יין, וְאִימַר – ותאמר שהיין לא הַחֲמִיין, ולכן התרומה חלה. מיישבת הגמרא: אין להעמיד את היין

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

החוטאים²⁹. אָפְלוּ עֲשָׂה שְׁבֵט אָחַד בְּלִבְדּוֹ וְהוּא רֹב
הַקְּהָל³⁰ - הָרִי כָּל הַצְּבוּר מִבֵּיאֵין שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי פָּרִים,
וּבְעִבּוּדָה זָרָה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי פָּרִים וּשְׁנַיִם עֶשְׂרֵי
שְׁעִירִים.

(2) משנה הוריות ת. "אין בית-דין חייבין עד שיוורו בדבר שזונוו כרת ושגגתו חטאת". ולמדו זאת (בגמרא שם) בגזירה שווה "עליה – עליה", נאמר בשגגת הוראת בית-דין (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה", ונאמר בפרשת עריות (שם יח, יח) "ואשה אל אחותה לא תקח לצרוו לגלות ערוותה עליה בחייה", מה להלן דבר שזונוו כרת ושגגתו חטאת, אף כאן דבר שזונוו כרת ושגגתו חטאת, ושגגת עבודה זרה שהורו בית דין ועשה העם על פיהם שאינה כתובה כאן, נלמדה (שם) בגזירה שווה אחרת – "מעני – מעני", נאמר כאן בשגגת הוראה באיסורים אחרים (שם ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל וגו'", ונאמר בשגגת הוראה בעבודה זרה (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה", מה כאן בדבר שזונוו כרת ושגגתו חטאת, כמבואר למעלה, אף בשגגת עבודה זרה, אין חייבין אלא בדבר שזונוו כרת ושגגתו חטאת, יצאו חיבוק ונישוק שאין בהן כרת. ואם הורו בית דין להתיר בדבר שחייבין עליו אשם וודאי ועשו העם על פיהם, בית-דין פטורין, משום שבאשם וודאי נאמר (שם ה, א) "ונפש" ובית-דין אינם בכלל נפש. (3) אבל דבר שחייבין עליו קרבן עולה ויורד, אין בית דין חייבין להביא קרבן על שגגתם. ולמדו כן (בגמרא שם) בגזירה שווה: נאמר בחטאת של בית דין (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' ואשמו", ונאמר בחטאת של יחיד (שם, כז) "ואם נפש אחת תחטא וגו' ואשם" – מה "ואשם" שנאמרה ביחיד – בחטאת קבועה, אף "ואשמו" שנאמר בבית דין – בחטאת קבועה. (4) של שבעים ואחד. (5) כלומר, רוב העם. (6) של בית דין, אבל אם תולים בעצמם להיתר, אף שגם בית הדין הורו להתירו, חייב כל אחד ואחד מהעם קרבן חטאת בפני עצמו. (7) להלן בהלכה זו כתב רבינו שכל שבט ושבט מביא פר, ואם כן מה שכתב כאן ש"בית דין חייבין", היינו שבית דין חייבין להביא לכל שבט ושבט, או שכל שבט ושבט מביא בשביל בית דין (כסף משנה). (8) משנה שם ד: "הורו בית דין שווגין ועשו כל הקהל שווגין מביאין (בית דין) פר". (9) בהוריות ג. אמרו שאם הורו בית דין ועשו הם ולא עשו רוב הקהל – שהם פטורים, ולמדו זאת ממה שנאמר (שם) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל מצוות ה' וגו'", הרי שמעשה תלוי בקהל והוראה תלויה בבית-דין. וסובר רבינו שמכאן יש ללמוד גם, שאם עשו רוב הקהל ובית-דין לא עשו – שבית דין חייבין. (10) כלומר, פטורים מלהביא כל אחד ואחד קרבן יחיד. (11) שם ב: "יכול רוב ציבור שעשו בשגגת מעשה יהיו

~ יום ראשון י"ד מרחשון ~

הלכות שגגות

פָּרֵק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

(1) יבאר כל דבר שחייבין על שגגתן חטאת קבועה, ושגגת בית-דין הגדול בהוראה.

א. כָּל דְּבַר שְׁחִיבִין עַל שְׁגָגָתוֹ חֲטָאתָּ קְבוּעָה³, אִם שְׁגָגוּ בֵּית דִּין הַגְּדוֹל⁴ בְּהוֹרָאָה וְהוֹרוּ לְהַתִּירוֹ, וְשְׁגָגוּ הָעָם⁵ בְּהוֹרָאתָן וְעָשׂוּ הָעָם וְהֵם סוֹמְכִין עַל הוֹרָאתָן⁶, וְאַחַר כֵּן נִודַע לְבֵית דִּין שִׁטְעוּ - הָרִי בֵּית דִּין חִיבִין⁷ לְהַבִּיא קֶרְבָּן חֲטָאת עַל שְׁגָגָתָן בְּהוֹרָאָה⁸, וְאִף עַל פִּי שְׂלֵא עָשׂוּ הֵן בְּעֶצְמָן מְעֻשָׂה; שְׂאִין מְשִׁגְחִין עַל עֲשִׂית בֵּית דִּין כִּלְל בֵּין עָשׂוּ בֵּין לֹא עָשׂוּ, אֲלֵא עַל הוֹרָאתָן בְּלִבְדּוֹ⁹. וְשִׁאָר הָעָם פְּטוּרִין מִן הַקֶּרְבָּן¹⁰, וְאִף עַל פִּי שְׂהֵם הָעוֹשִׂין, מִפְּנֵי שִׁתְּלוּ בְּבֵית דִּין¹¹. וְמָה הוּא הַקֶּרְבָּן שְׁמִבֵּיאֵין עַל שְׁגָגָה זו? אִם בְּעִבּוּדָה זָרָה שְׁגָגוּ וְהוֹרוּ¹² - מִבֵּיאֵין פֶּר לְעוֹלָה וְשְׁעִיר לְחֲטָאת מִכֹּל שְׁבֵט וְשִׁבְט¹³. וְקֶרְבָּן זֶה הוּא הָאֲמוּר בְּפָרְשֵׁת שְׁלַח לְךָ, שְׁנֹאֲמַר: וְהָיָה אִם מְעִינֵי הָעֵדָה נִעְשְׂתָה לְשִׁגְגָה¹⁴. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוֹ, שְׁבִשְׁגָגַת עִבּוּדָה זָרָה הוּא מְדַבֵּר¹⁵. וְאִם בְּשִׁאָר פְּרָתוֹת שְׁחִיבִין עַל שְׁגָגָתָן חֲטָאת קְבוּעָה שְׁגָגוּ וְהוֹרוּ - מִבֵּיא כֹּל שְׁבֵט וְשִׁבְט פֶּר חֲטָאת. וְזֶהוּ הָאֲמוּר בְּפָרְשֵׁת וַיִּקְרָא, שְׁנֹאֲמַר: וְאִם כֹּל עֵדֵת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגָּו¹⁶. נִמְצָאתָ לְמָד, שְׂאִם שְׁגָגוּ בֵּית דִּין הַגְּדוֹל בְּהוֹרָאָה בְּעִבּוּדָה זָרָה - מִבֵּיאֵין כֹּל הַקְּהָל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי פָּרִים¹⁷ עוֹלוֹת וּשְׁנַיִם עֶשְׂרֵי שְׁעִירִים חֲטָאוֹת. וְהֵם נְשָׂרְפוֹת, שְׁהָרִי דְמֵן נִכְנַס לְפָנִים¹⁸. וְהֵם הַנִּקְרָאִין שְׁעִירֵי עִבּוּדָה זָרָה. וְאִם בְּשִׁאָר הַמְצָוֹת שְׁגָגוּ - מִבֵּיאֵין שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי פָּרִים חֲטָאוֹת. וְהֵן נְשָׂרְפוֹת¹⁹, מִפְּנֵי שִׁדְמָם נִכְנַס לְפָנִים²⁰. וְכָל פֶּר מִהֵן נִקְרָא פֶּר הָעֵלָם פֶּר דְּבַר שֵׁל צְבוּר. שְׁנֹאֲמַר²¹: וְהִקְרִיבוּ הַקְּהָל - כֹּל קְהָל וְקְהָל; וְכָל שְׁבֵט וְשִׁבְט קְרוֹי קְהָל²², שְׁנֹאֲמַר: וַיַּעֲמֵד יְהוֹשֻׁפֵּט בְּקְהָל יְהוּדָה²³. בֵּין שְׁעָשׂוּ כֹּל יִשְׂרָאֵל שְׁבִאָרְיָן יִשְׂרָאֵל²⁴ עַל פִּי בֵּית דִּין שְׁהוֹרוּ, בֵּין שְׁעָשׂוּ רֹב יִשְׂרָאֵל אִף עַל פִּי שְׂהֵן מְעוֹט מִנֵּן הַשְּׁבִטִים²⁵, בֵּין שְׁעָשׂוּ רֹב הַשְּׁבִטִים אִף עַל פִּי שְׂהֵן מְעוֹט כֹּל יִשְׂרָאֵל²⁶ - מִבֵּיאֵין כְּמִנֵּן כֹּל הַשְּׁבִטִים, פֶּר לְכָל שְׁבֵט וְשִׁבְט, וּבְעִבּוּדָה זָרָה פֶּר וְשְׁעִיר לְכָל שְׁבֵט וְשִׁבְט, שְׂאִף אֵלּוּ²⁷ שְׂלֵא חֲטָאוּ מִבֵּיאֵין²⁸ עַל יְדֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. בית דין שנסתפק להן אם שגגו בהוראה או לא שגגו³¹ - אינן חייבין באשם תלוי³²; ושנאמר³³: ונדעצה החטאת - עד שתודע ואחר כך תחייבו בקרבן³⁴, כמו שיתבאר. במה דברים אמורים שבית דין חייבין ואלו העושים על פיהם פטורין מן הקרבן? פשיהו המורים בית דין הגדול של שבועים ואחד; ויהיה ראש ישיבה³⁵ עמהן בהוראה³⁶; ויהיו כלן ראויין להוראה³⁷; ויטעו כלן או רבן³⁸ בדבר זה שהורו בו; ויורו בפירוש ויאמרו לעם: מתרין אתם לעשות³⁹, וכן אלו ששמעו מפי בית דין, אם אמרו לאחרים: מתרים אתם לעשות⁴⁰; ויעשו כל הקהל או רבן⁴¹ על פיהם⁴²; ויהיו העושים שוגגים על פיהם ומדמים שהדבר שהורו בו פדת הורו⁴³; ויורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, לא שיעקרו כל הגוף⁴⁴; וכשיתודע להם⁴⁵ ידעו גופו של דבר שהורו בו בשגגה⁴⁶. בכל אלו המקצעים הוא שהיו בית דין חייבין בקרבן והעושה על פיהם פטור. אבל אם חסר אחת מכל אלו הדרכים - הרי בית דין פטורין מן הקרבן, וכל מי ששגג ועשה מעשה מביא חטאת קבועה על שגגתו.

(31) וכגון שהיו שם שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, והתירו אחת ואינם יודעים איזו התירו, שהרי גם ביחיד אין חיוב אשם תלוי אלא באופן שנקבע האיסור. (32) משנה שם ט. "אשם תלוי, היחיד והנשיא חייבין ומשיח ובית דין פטורין". (33) בקרבן צבור. (34) כלומר, לא חייבה תורה קרבן בבית דין אלא באופן שנודע להם חטאתם, אבל באשם תלוי, שהוא בא על לא הודע החטאת, לא חייבה תורה. ובכהן משיח שלא נאמר "ונודעה החטאת" הוצרכו ללמוד מפסוק אחר. (35) מופלא שבסנהדרין. (36) כלומר: גם הוא יהיה עמהם בשגגתם. שאם לא יהיה מופלא של בית דין (=ראש ישיבה) שם (=עמהם בשגגת ההוראה) אין בית דין חייבין קרבן. (37) אבל אם היו בין הסנהדרין גר או ממזר וכו', שאינם ראויים להוראה - פטורין. (38) שם ג: דוחה הגמרא דברי ר' יונתן הסובר שאין חייבין עד שיוורו כולן, אלא אפילו הורו רובן והיתר שתקו בית דין חייבין, אבל אם אמר להם אחד מהן: טועים אתם, - בית דין פטורים. (39) אבל אם אמרו להם רק "מותרים אתם" ולא הוסיפו לומר גם "לעשות", הם פטורים, שלא נגמרה עדיין הוראתם. (40) כלומר, אין צורך שכל הקהל או רובו ישמע ההוראה מפי בית-דין [שאם לא כן למה הוצרכו להוציא את יושבי חוצה לארץ מכלל זה], אלא אפילו אם שומעים איש מפי איש כי בית דין פסק ואמר: "מותרים אתם לעשות" - כל העושים על פיהם (אם הם יושבי ארץ ישראל), מצטרפים לקהל לחייב בית דין בקרבן. (41) משנה שם ד: "הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובו על פיהם מביאין פר", שהרי בכל התורה כולה קיימא לן רובו ככולו. (42) כלומר, הם תולים את מעשיהם בהוראת ההיתר של בית דין הגדול. (43) אבל

פטורין, שהרי בית דין מביאים עליהם פר [בהוראה] [והם פטורים - רש"י שם]. (12) שמותר לכרוע לעבודה זרה בלי פישוט ידים ורגלים. (13) כרבי יהודה במשנה שם ד: שאם הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובן על פיהן מביאין י"ב שבטים י"ב פרים, ובעבודה זרה מביאין י"ב פרים וי"ב שעירים. (14) "ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת". (15) לפי שנאמר (שם, כב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה", ואמרו (שם): "איזו היא מצוה שהיא שקולה כנגד כל המצוות הוי אומר זו עבודת כוכבים" (שכל המורה בה ככופר בכל התורה כולה) (16) "ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת וגו'". (17) ואפרים ומנשה אינם נחשבים לשבטים נפרדים אלא לעניין נחלה, אבל לא לדבר זה. (18) להזות על הפרוכת ועל מזבח הזהב. "ולא נתפרש בהן בתורה כיצד נותן דמן ולהיכן הוא נותן אלא לפי שהן חטאות הקהל, דינן כדין פר העלם דבר, שהוא חטאת הקהל, לכל האמור בו: למתן דמים ולשריפה וכו'". (19) שנאמר (שם, כא) "והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו". (20) כמו שנאמר (שם, טז) "והביא הכהן המשיח מדם הפר (=פר העלם דבר של צבור) אל אהל מועד" ועוד נאמר (שם ו, כג): "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל, באש תשרף". (21) כלומר, משום כך חייבין להביא מכל שבט ושבט. (22) לפיכך חייב כל שבט ושבט להביא קרבן. (23) וירושלים. הרי שגם שני שבטים (=יהודה ובנימין) נקראים "קהל". ואם כן מה שנאמר (בראשית מח, ד) "ויאמר אלי הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים", - אי אפשר לפרש שמעכשיו, עם לידתו של בנימין, שיהיו י"ב שבטים, יקראו "קהל", שהרי כבר למדנו מהפסוק הקודם שגם שני שבטים נקראים "קהל", ועל כרחנו צריך לפרש שעכשיו נולד קהל, היינו שבט בנימין לבדו נקרא "קהל", הרי שבט אחד נקרא "קהל". (24) ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ, שאין קרוי קהל אלא בני ארץ ישראל". (25) כלומר, כשמספר אנשי חמשה שבטים הוא יותר גדול ממספר אנשי שבעת השבטים. (26) כרבי שמעון בן אלעזר בכרייתא שם. שאמר: "חטאו שישא שבטים והם רובו של קהל, או ז' (שהם רוב השבטים) אף על פי שאינו רובו של קהל - מביאין", ולמד זאת (שם) ממה שנאמר (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה", שמשמע אפילו מיעוט, מעיני ולא כל עיני, ונאמר עוד (שם, כו) "כי לכל העם בשגגה" הרי שרק כולו או רובו (שרובו ככולו, ראה נזיר מב). "הא כיצד? עשו ו' והן רובו של קהל או ז' אף על פי שאינן רובו של קהל חייבין". (27) השבטים. (28) קרבן. (29) כלומר, הם נגררים אחרי השבטים החוטאים ומתחייבים בקרבן על ידם. (30) שם: "איבעיא להו שבט אחד לרבי יהודה בהוראת בית דין הגדול מי מייתי שאר שבטים או לא", ונפשטה הבעיא שם כי אף בשבט אחד, נגררים שאר השבטים להתחייב בקרבן, וברור הדבר כי המדובר באופן שהשבט הזה הוא רוב הקהל, שאם לא כן, אין כל ספק כי אינו גורר את שאר השבטים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּפָרוּשׁ לְעֵשׂוֹת. וְכֵן אִם הוֹרֵי וְעָשׂוּ מַעוֹט הַקֶּהֱלָל עַל פִּיהֶם וְנוֹדְעָה הַשְּׂגָגָה - הֲרִי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְאֵלּוּ הַמַּעוֹט שֶׁעָשׂוּ חֲבִיבִין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵבָיֵא חֲטָאתוֹ³⁷.

(2) בכ"י תימן: "אחד", כנ"ל. (3) למעלה פי"ב. (4) ולא בית-דין הגדול של שבעים ואחד, ראה למעלה פי"ב הלכה ב. (5) העקום כמו קשת, והוא אסור (פי"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו). וראה להלן הלכה ה, ובחוריות ג. ובמשנה-למלך להלן הלכה ה. (6) אף-על-פי שאינם עוקרים גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א) שהרי לא התירו אלא חלב הקיבה בלבד ולא כל החלב, ואין זה מפורש בתורה שחלב הקיבה אסור, ראה להלן שם (לחם-משנה כאן). (7) ואפילו היה שבט זה רוב ישראל, ראה למעלה פי"ב הלכה א. (8) כחכמים (הוריות ה). שאינם חייבין אלא על הוראת ב"ד הגדול בלבד. וראה להלן, בהמשך ההלכה. ולפיכך חייב כל אחד ואחד להביא חטאת קבועה על שגגתו. (9) אף-על-פי שהוראה זו אינה עוקרת גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד שם), שהרי לא התירה אלא דם חלב בלבד, ואין איסורו מפורש בתורה, ראה להלן שם (לחם-משנה). (10) משנה הוריות ד: וראה למעלה פי"ב הלכה ב. "ואפילו היה מניינם (בלעדו) שלם, רוצה לומר שבעים ואחד" (רבינו בפי"ה"מ שם). (11) במשנה שם. (12) ראה להלן בהמשך ההלכה שנלמד מפסוק בתורה, שאין ממנין לסנהדרין רק "מיוחסין". (13) "מופלג בשנים שיש בו אכזריות" (כיון ששכח כבר צער גידול בניו – רש"י סנהדרין לו:), שאין מעמידין אותו לב"ד (פרק ב מהלכות סנהדרין הלכה ב). (14) שאין מושיבין אותו לסנהדרין (הלכות סנהדרין שם). "משום שהוא אכזרי ולא ירחם על בני אדם, לפי שאינו יודע אהבת בנים" (ראה בפי"ה"מ שם). וכן הוא בכרייתא סנהדרין לו: "אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים", וכן הביא רבינו בהלכות סנהדרין שם. "אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מופלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהן אכזריות. ולא מי שאין לו בנים, כדי שיהא רחמן". אבל בדפוסים אחרים בנוסח בדברי רבינו כאן: "זקן שלא ראה בנים". ולפי זה, זקן ולא ראה בנים הם אחד, וכן הוא במשנה שם, וכן הוא בפירוש המשניות שם. (15) כגון נתין (=מבני הגבעונים, שגזר עליהם יהושע ונתנם לחוטבי עצים ושואבי מים – יהושע ט, כג) הנזכר במשנה שם (מעשה רוקח). שאין מושיבין בב"ד אלא רק מיוחסין. (16) כלומר, כל העם או רוב העם (ראה למעלה פי"ב הלכה ב). (17) במשנה שם. (18) ולא עדת אותו שבט (שם במשנה ה. המשך דברי חכמים). (19) נראה שנשמטה כאן בבא שלימה, וכן צריך להיות: "[ומנין שעד שיהיה ראש הישיבה עמהם], ומנין שעד שיהיו כולם ראויין להוראה". [וכללם יחד מפני שלמד שניהם מפסוק אחד ("מעני העדה"), ראה להלן]. וראה בלחם-משנה ובהגהות מעשה ר"ב. (20) בשגגת עבודה-זרה. (21) בפסוק שם: "והיה אם מעני העדה". (22) כלומר, לפיכך צריך שיהיה ראש ישיבה עמהם שהוא עשוי עינים לעדה (ירושלמי הוריות פ"ד הלכה ד). וראה

אם ידעו שבית דין טעו, אלא שחשבו שאף על פי כן מצוה לסמוך על הוראתם – חייב כל אחד ואחד קרבן בפני עצמו. ואם ידעו שאסור לסמוך על הוראתם זו, ובכל זאת עשו, הרי הם מזידין, ופטורים מקרבן. (44) [והשמטי רבינו שצריך שיהיה בדבר שאינו מפורש בתורה, שכל הטועה בדבר המפורש בתורה הרי הוא כעוקר כל הגוף, ואם כן הוא בכלל מה שכתב "ויורו לבטל מקצת וכו' לא שיעקרו כל הגוף"]. (45) שגגו. (46) ברייתא שם ה. "תנו רבנן ידעו שהורו וטעו מה הורו יכול יהיו חייבין תלמוד לומר (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת", ולא שיודעו החוטאין".

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1) יבאר שישנם אופנים שיפטרו בית-דין ויתחייבו העושיין.

א. פִּיצַד אִם חָסַר אַחַת מִכָּל הַדְּרָכִים שֶׁבְּאַרְבָּנָּה - יִפְטְרוּ בֵּית דִּין וְיִתְחַיְבוּ הָעוֹשִׂים? הֲרִי שֶׁהוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁל אֶחָד מִן הַשֹּׁבְטִים⁴ לָהֶם שֶׁחִלַּב הַקֶּהֱלָל⁵ מִתָּרֵי, וְאֶכְלוּהוּ אֲנָשֵׁי מְקוֹמָם⁷ עַל פִּיהֶם - אוֹתוֹ בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאֶכַל מֵבָיֵא חֲטָאת קְבוּעָה⁸ עַל שְׂגָגָתוֹ. וְכֵן אִם הוֹרוּ בֵּית דִּין הַגְּדוֹל שֶׁדָּם הַלֵּב מִתָּרֵי, וְלֹא הָיָה רֹאשׁ יוֹשִׁיבָה עִמָּהוֹן¹⁰, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן אִינוֹ רֹאשׁ הַלְּיוֹת מִמֶּנָּה בְּסִנְהֶדְרֵינָּה¹¹, כְּגוֹן שֶׁהָיָה גֵר אוֹ מִמְזַר¹² אוֹ זָקֵן¹³ אוֹ שֶׁלֹּא רָאָה בְּנִים¹⁴ וְכִיּוֹצֵא בִּהֶן¹⁵, וְעָשׂוּ הָעָם עַל פִּיהֶם¹⁶ וְאָכְלוּ דָם הַלֵּב - הֲרִי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאֶכַל מֵבָיֵא חֲטָאת קְבוּעָה עַל שְׂגָגָתוֹ¹⁷. וּמִנֵּיין שֶׁאֵין הַפְּתוּב מְדַבֵּר אֶלֶּא בְּבֵית דִּין הַגְּדוֹל? שְׁנֵאמַר: וְאִם כָּל עֵדֵת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגוּ וְגוֹמְרֵי¹⁸. וּמִנֵּיין שֶׁעַד שֶׁיְהִי כָּלֵן רֹאיוּיִן לְהוֹרְאָה¹⁹? שְׁנֵאמַר²⁰ וְאִם מְעִינֵי הָעֵדָה²¹ - עַד שֶׁיְהִי לָהֶם כְּעֵינֵים²². וְלְהֵלֵךְ²³ הוּא אוֹמֵר: וְשִׁפְטוּ הָעֵדָה; מָה הָעֵדָה הָאֲמוּרָה בְּדִינֵי נַפְשוֹת - כָּלֵן רֹאיוּיִן לְהוֹרְאָה²⁴, אִף עֵדָה הָאֲמוּרָה בְּשְׂגָגָה²⁵ - עַד שֶׁיְהִי כָּלֵן רֹאיוּיִן לְהוֹרְאָה²⁶. וְכֵן אִם הוֹרוּ, וַיִּדַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁטִּעוּ וְאָמַר לָהֶם: טוֹעִים אַתֶּם, וְרַבּוּ עָלָיו הַמַּתִּירִים וְהַתִּירוּ - הֲרִי בֵּית דִּין פְּטוּרִין²⁷, וְכָל מִי שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם חֲבִיב לְהֵבִיא חֲטָאת קְבוּעָה עַל שְׂגָגָתוֹ; שְׁנֵאמַר: וְאִם כָּל עֵדֵת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגוּ - עַד שֶׁיִּשְׁגּוּ כָּל הַסְּנֵהֲדָרִין²⁸. יָדַע אֶחָד מִן הַסְּנֵהֲדָרִין אוֹ מַעוֹטֵן שֶׁטִּעוּ הַמַּתִּירִין וְשִׁתְּקוּ, הוֹאִיל וְהוֹרוּ וְלֹא הָיָה שָׁם חוֹלֵק וּפְשָׁטָה הַהוֹרְאָה כְּרַב הַקֶּהֱלָל²⁹ - הֲרִי בֵּית דִּין חֲבִיבִין בְּקָרְבָּן³⁰, וְכָל שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם פְּטוּר. וְאֵלּוּ שִׁשְׁתִּיקוּ, אִם עָשׂוּ עַל פִּי אֵלּוּ שֶׁהוֹרִין³¹ - הֲרִי אֵלּוּ חֲבִיבִין³², מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תָלוּ בְּבֵית דִּין³³. וְכֵן אִם נִשְׂאוּ וְנִתְנוּ³⁴ בְּדָבָר וְאָמְרוּ³⁵: דָּבָר זֶה מִתָּר הוּא, וְלֹא הוֹרוּ לָעָם וְלֹא אָמְרוּ לָהֶם: מַתִּירִין אַתֶּם לְעֵשׂוֹת³⁶, וְשָׁמַע הַשּׂוֹמֵעַ מֵהֶן בְּעֵת שֶׁגָּמְרוּ מִתָּר וְהֵלֵךְ וְעָשָׂה כְּפִי מָה שֶׁשָּׁמַע - הֲרִי כָּל הָעוֹשֵׂה חֲבִיב חֲטָאת קְבוּעָה, וְבֵית דִּין פְּטוּרִין, שֶׁהָרִי לֹא הוֹרוּ לָהֶם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(38) כלומר, בהוראת עצמן. (39) כלומר, אינם מצטרפים עם הקהל להוות עמהם רוב קהל (כגון שחטאו רק מחצית הקהל בלעדי הסנהדרין) שיתחייבו ב"ד פר העלם דבר של ציבור, ועל כל אחד ואחד מהחוטאים להביא קרבן חטאת בפני עצמו. כן הוא בכרייתא שם ג. "הורו ועשו, רבי מאיר פוטר, וחכמים מחייבין" ומפרש רב פפא שפלוגתתם היא אם ב"ד משלים לרוב ציבור, שרבי מאיר פוטר את הציבור, שלא יביאו כל אחד ואחד קרבן לעצמו, משום שב"ד משלים לרוב ציבור, וחייבים ב"ד להביא פר העלם דבר של ציבור, וחכמים מחייבין לכל אחד ואחד מהחוטאים (כולל גם כל אחד ואחד מהסנהדרין). להביא קרבן לעצמו, משום שאין ב"ד משלים לרוב ציבור, ואין ב"ד מביאין קרבן העלם דבר של ציבור. ופסק רבינו כחכמים. (40) ראה להלן בהמשך ההלכה ש"אין משיגחין על יושבי חוצה לארץ". (41) ראה למעלה פי"ב הלכה א. (42) להביא קרבן העלם דבר של ציבור. (43) כלומר, אין מתחשבים בתושבי חוץ-לארץ בענין רוב קהל ומיעוט קהל. (44) כלומר, אצל קרבן העלם דבר של ציבור כתוב (ויקרא ד, יד) "והקריבו הקהל", ובהוריות ג. "אמר רב אסי, ובהוראה הלך אחר רוב יושבי ארץ ישראל, שנאמר (מלכים-א, ח, סה) "ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' וגו'", מכדי כתיב וכל ישראל עמו, קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים, למה ליה? - שמעמניה הני (=בני ארץ ישראל) הוא דאיקרי קהל, אבל הנך (=בני חוצה-לארץ) לא איקרי קהל". והרי כאן בשגגת הוראה נאמר (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל". (45) שאם חטאו שבטי מנשה ואפרים, ועמהם עוד חמשה שבטים, והם מיעוט הקהל, אין חיוב להביא קרבן העלם דבר של ציבור, שאין כאן רוב שבטים. וכן אם חטאו כל הקהל או רובו (שחייבין כל שבט ושבט קרבן) אין מביאין אלא שנים עשר פרים בלבד, פר לכל שבט, ולאפרים ומנשה קרבן אחד, ראה למעלה פי"ב הלכה א. (46) כרבא, שם ו: שמה שנאמר (בראשית מח, ה"ו) "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", היינו רק לנחלה, כמו שנאמר שם "על שם אחיהם יקראו בנחלתם" - לנחלה הוקשו, ולא לדבר אחר.

ג. הוּ הַעוֹשִׁים מִרְבִּין⁴⁷ בְּשַׁעַת הַחֲטָא וּמוֹעֲטִין⁴⁸ בְּשַׁעַת יְדִיעָה, או מוֹעֲטִין⁴⁹ בְּשַׁעַת הַחֲטָא וּמְרַבִּין⁵⁰ בְּשַׁעַת יְדִיעָה - הַפֶּל הוֹלֵךְ אַחַר שַׁעַת הַמּוֹעֵשָׁה⁵¹.

(47) כלומר, רוב הקהל. (48) כגון שמתו חלק מן החוטאים לפני שנודע החטא, באופן שמעתה אינם אלא מיעוט הקהל. (49) מיעוט הקהל. (50) כגון שמתו חלק מהקהל שלא חטאו, באופן שמעתה מהווים החוטאים רוב הקהל. (51) אחר שעת החטא, שאם היו החוטאים בשעת החטא רוב הקהל, ב"ד פטורים וכל אחד ואחד מביא קרבן לעצמו. ופסק כחכמים שחולקים על ר"ש במשנה הוריות י. לענין נשיא וכהן משיח, ובגמרא שם ג. אמרו כי הם חולקים גם בענין זה.

ד. הוּרוּ בֵּית דִּין בְּחֵלֶב מִן הַחֲלָבִים⁵² שֶׁהוּא מִתָּר,

לחם-משנה ומעשה ר"ב. ובבבלי שם נתנו טעם אחר, מפני שהיה להם ללמוד ולא למדו, והרי הם קרובים למזיד (ראה ברש"י שם ד. ד"ה זיל קרי בי רב). (23) בדיני נפשות. (24) שנאמר (שמות יח, כב) "ונשאו אתך", ואמר רב נחמן בר יצחק (הוריות ד:): "אתך בדומין לך", שיהיו ראויים להוראה. (25) היינו "והיה אם מעיני העדה", וכן כתב רבינו בפיה"מ שם. וראה למעלה הערה יח. ורש"י (שם) כתב עד האמורה כאן (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", וראה לחם-משנה כאן. (26) משנה שם ד: (27) במשנה שם. (28) בגמרא שם ג: (29) ראה למעלה פי"ב הלכה ב. (30) בהוריות שם: "אמר ר' יונתן, מאה שישבו להורות אין חייבין עד שיוורו כולן", שנאמר: ואם כל עדת ישראל ישגו, עד שישגו כולן". ולפי דבריו, אפילו ידע אחד מהן ושתק פטורין, אבל הגמרא שם דוחה דבריו, מברייתא שנשמע בה שאם ידע אחד מהן שטעה ושתק שהם חייבין. (31) שטעו וחשבו כי אף שהב"ד טועים, מצוה לשמוע דברי חכמים (רש"י שם ב. ד"ה או תלמיד) ולפיכך הם נחשבים לשוגגין, שחייבין חטאת. (32) קרבן בפני עצמן, אף כי ב"ד מביאין פר העלם דבר של ציבור (במשנה שם). (33) שהרי ידעו כי ב"ד הם טועים. משנה שם "הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו וכו' ועשה על פיהן וכו' הרי זה חייב, מפני שלא תלה בב"ד". (34) הסנהדרין התווכחו בינם לבין עצמם באחד מן הדברים. (35) הגיעו לידי החלטה סופית בוויכוח זה. (36) מחלוקת בגמרא (שם ב.) אם צריך לומר "מותרים אתם לעשות, או שמספיק אפילו אמרו "מותרים אתם". ופסק רבינו כשמואל בלשון השני, וכרב דימי בלשון הראשון, כי אין ב"ד חייבין עד שיאמרו להן "מותרין אתם לעשות", וראה למעלה פי"ב הלכה ב. (37) במשנה שם: "הורו ב"ד לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם וכו' פטור מפני שתלה בב"ד", ובגמרא (שם ב:): "אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' יהודה, אבל חכמים אומרים יחיד שעשה בהוראת בית-דין חייב". ופסק רבינו כחכמים.

ב. וְהַסְנֵהֲדִין עֲצָמָן שְׁעֵשׂוּ בְּהוֹרָאתָן³⁸ - אֵינָן מְצַטְרְפִין לְרֹב הַקְּהָל³⁹, עַד שְׁיֵהִי הָרֹב שְׁעֵשׂוּ חוּץ מִן הַסְנֵהֲדִין. עֲשׂוּ רַב אֲנָשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴⁰ עַל פִּיהֶם אֶף עַל פִּי שְׂאֵלוֹ הָעוֹשִׁים שֶׁבֶט אֶהְדִּי⁴¹, וְכֵן אִם עֲשׂוּ רַב הַשְּׁבָטִים אֶף עַל פִּי שְׂחָן מְעוֹט הַקְּהָל - בֵּית דִּין חִיבִים⁴², וְהָעוֹשִׁין פְּטוּרִין. בִּיצֵד? הֵיוּ יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁשׁ מְאוֹת אֶלֶף וְאַחַד, וְהֵיוּ הָעוֹשִׁין בְּהוֹרָאת בֵּית דִּין שֶׁלֹּשׁ מְאוֹת אֶלֶף וְאַחַד וְהָרִי פֶלֶן בְּנֵי יְהוּדָה בְּלֶבֶד, או שְׁהִיוּ הָעוֹשִׁים בְּנֵי שְׁבָעָה שְׁבָטִים פֶּלֶן אֶף עַל פִּי שֵׁשׁ בְּהֵן מְאָה אֶלֶף - הָרִי בֵּית דִּין חִיבִין, וְכָל הָעוֹשִׁים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין. וְאֵין מְשִׁיחִין עַל יוֹשְׁבֵי חוּצָה לְאֶרֶץ⁴³, שְׂאֵין קְרוֹי קְהָל אֶלָּא בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴⁴. וְשֶׁבֶט מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם אֵינָן חֲשׁוּבִין בְּשֵׁנֵי שְׁבָטִים לְעֻנְיָ הֶהָה⁴⁵, אֶלָּא שְׁנֵיהֶם שֶׁבֶט אֶהְדִּי⁴⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאָכַל מֵעוֹט הַקֶּהֱלֵל עַל פִּיהֶם, וְנוֹדַע לָהֶם שֶׁחֲטָאוּ וְחִזְרוּ בְּהֵן⁵³, וְאַחַר כֵּן הוֹרוּ שֶׁעֲבוּדָה זָרָה פְּלוּגִית מִתְּרַת⁵⁴, וְעָבַד אֹתָהּ עֲבוּדָה זָרָה מֵעוֹט אַחַר עַל פִּיהֶם, וְכִשְׁצִטְרְפוּ הָאוֹכְלִים לְעוֹבְדִים יְהִיו רַב - הָרִי אֵלּוּ מִצִּטְרָפִין⁵⁵, אָף עַל פִּי שֶׁהִיָּתָה לָהֵן יִדְעָה בִּינְתִים⁵⁶. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁהִיָּה הַמּוֹרָה בֵּית דִּין אֶחָד⁵⁷; אָבָל אִם מֵת בֵּית דִּין שֶׁהוֹרָה תִּחְלָה⁵⁸, וְעָמַד אַחֲרָי⁵⁹ וְהוֹרִי⁶⁰ - אֵין אֵלּוּ מִצִּטְרָפִין⁶¹ לְאֵלּוּ.

בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁהִיָּה זֶה שִׁידַע שֶׁטְעוּ חֲכָם אוֹ תִלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה; אָבָל אִם הָיָה עִם הָאֲרָץ - הָרִי זֶה פְּטוּר⁷⁰, שְׂאִין יִדְעֵתוּ בְּאִסּוּרִין יִדְעָה וְדָאִית, וּמִצִּטְרָף לְכָלֵל הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם. וְכֵן אִם לֹא יָדַע שֶׁטְעוּ⁷¹, וְנִתְפָּן לְאָכַל שֶׁמֶן⁷² וְחֵלֶב⁷³, וְאָכַל חֵלֶב הַקֶּבֶה⁷⁴ שֶׁהִתְרוּהוּ, וְהוּא לֹא יָדַע שֶׁהוּא חֵלֶב הַקֶּבֶה - הָרִי זֶה חֲכָם⁷⁵; מִפְּנֵי שֶׁאֲכִילְתוּ מִפְּנֵי שִׁגְגוֹת, לֹא מִפְּנֵי הַהוֹרָאָה. וְאֵינוּ מִצִּטְרָף לְמַגְנֵן הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם⁷⁶, שְׁנֹאמַר: לְכָל הָעָם בְּשִׁגְגָה - עַד שֶׁתִּהְיֶה שִׁגְגָה אַחַת לְכָלֵל⁷⁷. וְכֵן אִם תִּלְּה בְּעֲצָמוֹ וְאָכַל חֵלֶב הַקֶּבֶה שֶׁהוֹרוּ לְהִתְרוֹ לֹא מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתֵּר בְּדַעְתּוֹ - הָרִי זֶה חֲכָם חֲטָאָה קְבוּעָה בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ⁷⁸. זֶה הַפְּלִל: כָּל הַתּוֹלָה בְּבֵית דִּין - פְּטוּר⁷⁹, וְהוּא שִׁיְהִיו שֵׁם כָּל הַדְּרָכִים שְׁמִנּוּ; וְכָל הַחֲכָם בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ - אֵינוּ מִצִּטְרָף לְרַב הַשּׁוֹגְגִים⁸⁰.

כגון שהורו על חלב הקיבה שהוא מותר, שאין זה עוקר גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א, ולמעלה הלכה א), שהרי לא התירו כל החלבים. (53) כן הוא בגמרא שם. באיבעיא הראשונה: "הורו ב"ד חלב מותר, ועשו מיעוט הקהל, וחזרו ב"ד בהן, והורו ועשו מיעוט אחר, מהו וכו'" ואחר-כך איבעיא להו "מיעוט בחלב ומיעוט בעבודה-זרה", ומשמע שגם זה ב"חזרו ב"ד בהן". (54) שלא עקרו גוף עבודה-זרה מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה ב), שהרי לא התירו כל מיני עבודה-זרה. (55) שאין כל אחד ואחד מביא חטאת בפני עצמו, והחייב הוא על ב"ד. ודבר זה הוא איבעיא שם ג. ונשאר הדבר בתיקו, אבל רבינו "נראה שאינו גורס כאן תיקו, אלא שמשביחן שאלה זו עם שאלה שאחריה, באם-תמציי-לומר. כלומר, אם-תמציי-לומר אידי ואידי כרת הוא, הורו ב"ד ומתו וכו' וכבר ידעת כל שבאם-תמציי-לומר, הלכה היא ברוב מקומות" (מאירי שם, וראה בראב"ד, בכסף-משנה, במרכבת המשנה ובאור שמח). ויש חולקים בזה, איזה קרבן מביאין הב"ד: של עבודה-זרה או של חלב. ויש אומרים שמביאים שניהם, גם של עבודה-זרה וגם של חלב (ראה בתוספות ובמאירי שם).

(56) כמבואר למעלה. (57) שהורו גם על עבודה-זרה וגם על חלב. (58) על החלב. (59) ב"ד אחר. (60) על עבודה-זרה. (61) המיעוט שאכל חלב, עם המיעוט שעבד עבודה-זרה, להוות ביחד רוב קהל, אלא כל אחד ואחד מביא קרבן על שגגת עצמו, והיא בעיא שלא נפשטה שם (ראה בכסף-משנה). אבל אמרו שם, שזה אינו אלא למי שסובר ציבור מייתי (=היינו ר' שמעון במשנה שם ה. סובר שב"ד מביאים פר מיוחד, ואם-כן על-כרחינו שכל הפרים הם עבור הבית-דין - מרכבת המשנה שם) לא תיבעי לך שהרי אינם כבר (שם), ורבינו פסק למעלה פי"ב הלכה א, כי ב"ד הם החייבים, ומה שכתב שם שכל שבט ושבט מביא פר, היינו שהציבור מביא בשביל הב"ד (ראה מאירי הוריות ד: במשנה, ובכסף-משנה פי"ב שם).

(62) בכ"י תימן אין כאן ציון הלכה, והוא דלהלן שייך למעלה, וציון ההלכה להלן לפני המלים "וכן אם לא היו העושים". וכן נראה בדפוס רומי. וכן הגיה אור שמח. (63) שהרי האיבעיא בגמרא שם בהוראת שני בתי דינים, היא בחלב וחלב, ופסק רבינו שאין מצטרפים. וראה למעלה. (64) כן בכ"י תימן, וכן נראה בדפוס רומי, וכן הגיה אור שמח. (65) של הב"ד. (66) כי בחלב שע"י הקיבה יש חלק שהוא מותר באכילה, והוא חוט משוך כמו יתר. ויש חלק שאסור באכילה והוא עקום כמו קשת, ראה בפ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו. והב"ד הורו שכל החלב שע"ג הקיבה מותר באכילה (שער יוסף ג, א). (67) צ"ל על דעתו (מעשה רקח). (68) משנה הוריות ב. "הורו ב"ד, וידע אחד מהן שטעו או תלמיד והוא ראוי להוראה והלך ועשה על פיהן וכו', הרי זה חייב (=קרבן לעצמו) מפני שלא תלה בב"ד", ובגמרא שם: אמרו שחשב שמצוה לשמוע מב"ד אף-על-פי שידע שהם טועים. ולפיכך אינו נחשב לתולה בב"ד, שהרי ידע שהם טועים, וגם אינו מזיד שהרי טעה שמצוה לשמוע דברי חכמים, וחייב קרבן לעצמו. (69) כלומר, אם היו החוטאים מחצית הקהל, אינו מצטרף זה אליהם לעשותם רוב הקהל. (70) בגמרא שם אמרו על דברי המשנה: "וידע אחד מהן שטעו או תלמיד וראוי להוראה", שצריך להיות או גמיר (=למד הדבר) או סביר (=מבין דבר מתוך דבר), אבל אם הוא לא גמיר ולא סביר (=עם הארץ"), הרי הוא תולה בבית-דין. (71) ב"ד, להתיר חלב הקיבה. (72) של היתר. (73) תיבה זו מיותרת, ובכ"י תימן איננה. (74) אלא חשב שזהו שומן. (75) קרבן בפני עצמו, כאיכא-דאמרי אמר רבא שם. שאם נתחלף לו חלב בשומן ואכלו חייב. (76) להשלים, שיהיו החוטאים רוב קהל (שם). (77) כן הוא בגמרא שם. (78) בגמרא שם: אמרו: "זה הכלל, התולה בעצמו חייב - לרבות מבעט בהוראה". ומפרש רבינו שהוא האומר שאינו צריך להוראתן, אלא הוא עצמו יודע שזה מותר (כסף-

ה. ⁶²אָפְלוּ הוֹרוּ שְׂנֵי בְּתֵי הַדִּינִים בְּדָבָר אֶחָד, כְּגוֹן חֵלֶב וְחֵלֶב אוֹ דָם וְדָם⁶³. ⁶⁴וְכֵן אִם לֹא הָיוּ הָעוֹשִׂים שׁוֹגְגִין עַל פִּי הַהוֹרָאָה⁶⁵ - הָרִי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל הָעוֹשִׂים חֲכָמִין. בְּיַד? הוֹרוּ בֵּית דִּין לְאָכַל חֵלֶב הַקֶּבֶה פְּלוּ⁶⁶, וְיָדַע אֶחָד מִן הַקֶּהֱלֵל שֶׁטְעוּ וְשִׁחַלְבַּת הַקֶּבֶה אֲסוּר, וְאָכַל מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן, שֶׁהִיָּה עוֹלָה עַל דַּעְתָּן⁶⁷ שֶׁמִּצְוָה לְשִׁמַּע מִבֵּית דִּין אָף עַל פִּי שֶׁהֵם טוֹעִים - הָרִי זֶה הָאוֹכֵל חֲכָם חֲטָאָה קְבוּעָה עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משנה, וקריית ספר). (79 משנה שם. 80) שיהיו רוב. "וזה דבר פשוט" (כסף-משנה).

1. הורו בית דין להתיר דבר האסור בנדון⁸¹, ועשו הקהל על פיהם בשגגה - בית דין פטורין מן הקרבן, מפני שהן מזידין⁸², וכל אחד ואחד מן העושים על פיהם חייב קרבן בפני עצמו, מפני שהוא שוגג⁸³. הורו בית דין בשגגה, וידעו הקהל שטעו⁸⁴ ושאין ראוי לקבל מהן⁸⁵, ואף על פי כן עשו הקהל על פיהם - אלו ואלו פטורין מן הקרבן⁸⁶. בית דין פטורין - שהרי לא עשו הקהל מפני הוראתן שהטעתם; וכל העושים פטורין מן הקרבן - מפני שמזידין הם⁸⁷, שהרי ידעו שטעו ושאין ראוי לעשות.

81) שידעו שהדבר אסור ואף-על-פי-כן הורו להתיר. (82) והרי נאמר (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", בעיני שוגגין בב"ד (רש"י הוריות ד: במשנה). "ואעפ"י שמשל ציבור היה בא, הואיל ולשם ב"ד היה בא, פטורין, שהרי מזידין הם ואין מקום לקרבן הבא על שם" (מאירי שם). (83) משנה שם ד: "הורו ב"ד וכו' מזידין ועשו שוגגין מביאין (=כל אחד ואחד מן הקהל) כשבה ושעירה". (84) הב"ד. (85) כלומר, ידעו גם שבמקום טעות אין מצוה לשמוע דברי חכמים. (86) משנה שם: "שוגגין (=הב"ד) ועשו (=הקהל) מזידין, הרי אלו פטורין". (87) ואין הקרבן בא אלא על השוגג, ראה למעלה פ"א הלכה א.

פֶּרֶק אֶרְבָּעָה עָשָׂר

1) יבאר ב"ד ששגגו והורו לעקור גוף מגופי תורה ועשו כל העם על פיהם.

א. בית דין ששגגו והורו לעקר גוף מגופי תורה², ועשו כל העם על פיהם - בית דין פטורין³, וכל אחד ואחד מן העושים חייב חטאת קבועה⁴; שנאמר⁵: ונעלם דבר - ולא כל הגוף⁶.

2) כגון שאמרו אין איסור נדה בתורה, אין דיני שבת בתורה, אין איסור ע"ז בתורה, ראה להלן ה"ב. 3) מלהביא קרבן, משנה הוריות ג, ב. וראה למעלה פ"ב ה"ב. 4) כדין כל חוטא בשוגג. 5) בקרבן העלם דבר של ציבור. 6) ברייתא שם ד, א: "ונעלם דבר, ולא שיעקר המצוה כולה". ומפרש עולא, שם: "קרי ביה ונעלם מדבר" כי הי"מ"ם של "ונעלם" נקראת גם עם "ונעלם" וגם עם "דבר" - "ונעלם מדבר", מדבר ולא כל דבר" (רש"י שם).

ב. לעולם אין בית דין חייבין⁷ עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת⁸ בדברים שאינן מפרשין בתורה ומבארים⁹, ואחר כך¹⁰ יהיו בית דין חייבין בקרבן, והעושים על פיהם פטורין. פיצד? שגגו והורו שמתר להשתחוות לעבודה זרה¹¹, או שמתר להוציא מרשות לרשות בשבת¹², או שמתר לבוא על

7) משנה, שם ג, ב. 8) של איסור. 9) דברי רב יהודה אמר שמואל, שם ד, א: "שאינן ב"ד חייבין (קרבן העלם דבר של ציבור) עד שיוורו (בשוגג) בדבר שאין הצדוקים מודים בו (כלומר, שאינו מפורש בתורה), אבל בדבר שהצדוקים מודים בו (שהוא מפורש בתורה) פטורין, מאי טעמא זיל קרי בי רב הוא", וראה להלן. 10) כלומר, רק באופן זה יהיו ב"ד חייבין וכו'. 11) שלא התירו איסור עבודה-זרה בכללה, אלא השתחויה בלבד. ואיסור השתחויה לעבודה-זרה מפורש הוא בתורה, שנאמר (שמות לד, יד) "לא תשתחוה לאל אחר" (הוריות ד.). 12) כלומר, מרשות היחיד לרשות הרבים. וגם זה מפורש בתורה, שנאמר (שם טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (הוריות שם, לפי נוסחא אחרת. וראה בדברי רבינו להלן), כאילו נאמר "אל יוציא איש וגו'", (וראה בעירובין יז: שהפסוק הזה עוסק באיסור יציאה חוץ לתחום, וכן הוא בפכ"ז מהל' שבת ה"א, ובי"ספר המצוות לא-תעשה שכא.). 13) התבאר בפ"ו מהל' איסורי ביאה ה"א-ז. ונקראת כן משום שצריכה לשמור "ימים נקיים" כמספר הימים שראתה דם, ודבר זה מפורש בתורה שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה" - מלמד שסופרת יום כנגד יום (הוריות שם). 14) כן הוא בפירוש המשניות, שם. והוסיף על זה, שם: "והוא ענין אמרם (בגמרא שם ד.) זיל קרי בי רב הוא". ורש"י שם פירש: "כיון דאפשר לו ללמוד ולידע, לא הוי שוגג מעליא, וקרוב למזיד הוי". 15) שהוא בעצמו אינו מוציא את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משה). (29) עדים הנאמנים להעיד שמת בעלה (ראה פ"ב מהל' גירושין ה"ו). והיינו "נשאת על-פי בית-דין" שבמשנה (יבמות פז, ב). אבל אם העידו עליו שני עדים כשרים, אין זה "נשאת על-פי בית-דין" ואין כאן שום חידוש שחייבת קרבן. (30) בשוגג. (31) ואין זה העלם דבר, במשנה יבמות שם: "ניסת על-פי ב"ד, תצא ופטורה מן הקרבן" ובכרייתא שם צב, א: "רבי אליעזר אומר, יקוב הדין את ההר ותביא (האשה שנשאת ע"פ ב"ד) חטאת שמינה". ובגמרא שם, אמר זעירי, וכן רבא "ליתא (= אין) אנו פוסקים) למתניתין (שכתוב בה שהיא פטורה) מדתנא בי מדרשא וכו' שאין זו הוראה אלא טעות". ובאמת הלכה זו מיותרת, שהרי כל הסוגיא הנ"ל היא לפי מי שסובר "יחיד שעשה בהוראת ב"ד, פטור", אבל לפי מה שפסק רבינו (למעלה ה"ב ופי"ג ה"א) ש"יחיד שעשה בהוראת ב"ד, חייב" - אין צריך לטעם זה משום שהיא "טעות", שהרי אפילו לא היתה זו הוראה מעליא, גם כן היו שניהם חייבין, וראה 'משנה למלך' ו'אור שמח' - כאן, ו'לחם משנה' למעלה פ"ה ה"ה.

ד. בית דין שהורו בשגגה ושכחו עצמו של חטא שהורו בו, אף על פי שהיו יודעים בנודאי ששכחו בשגגה³², ואף על פי שהיו יודעים בנודאי ששכחו ליהן: בך וכה הוריתם לנו³³ - הם פטורין, והעושים על פיהם חייבין בפני עצמן; שגגתו: ונודעה החטאת אשר חטאו עליה - לא שידעו אותה החוטאים³⁴. פיצד? שגגו והתירו חלב שעל גבי הקבה ואכלוהו רב העם, ואחר שידעו ששגגו בהוראה ושהתירו דבר שחייבים על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת קבועה נסתפק להם אם מקצת החלבים התירו או מקצת הדמים התירו - הרי אלו פטורין, וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה.

(32) כלומר, שהורו בשוגג. (33) והם עצמם לא נזכרו אפילו לאחר שהודיע להם. (34) ברייתא, הוריות ה, א: "תנו רבנן, ידעו שהורו וטעו מה הורו, יכול יהיו חייבין, ת"ל ונודעה החטאת - ולא שידעו החוטאין". ורבינו גרס שם "שיודעו" (ולפני רש"י היתה הנוסחה: "שידעו", עיי"ש).

ה. בית דין שהורו בשגגה ונודעה להם שגגתן, בין שהביאו בפירתן בין שלא הביאו, כל העושה כפי הוראתן שפשטה ברב הצבור³⁵ מאחר שידעו³⁶ - הרי זה מביא אשם תלווי³⁷; הואיל והיה לו לשאל בכל עת על דברים שנתחדשו בבית דין ולא שאל - הרי זה כמי שנסתפק לו אם חטא או לא חטא³⁸. במה דברים אמורים³⁹ כמי שהיה עם בית דין במדינה; אבל מי שראה ההוראה והלך למדינה אחרת, אף על פי שעשה אחר שידעו - פטור, מפני שתלה בהן והרי אי אפשר לו לשאל⁴⁰. ולא עוד, אלא הנבחה לצאת⁴¹, אף על פי שעדין לא יצא

ההפך מרשות לרשות, אלא זורקו או מושיטו והוא עצמו נשאר במקומו. וזה אינו מפורש בתורה, שהרי לא נאמר אלא: "אל יצא איש ממקומו". (16) שאינם מפורשים בתורה. (17) בגמרא שם ד, ב: "בעי רב יוסף, אין חרישה בשבת מהו, מי אמרין כיון דקא מודו בכלהו מילתא, כביטול מקצת וקיום מקצת דמי, או דילמא כיון דקא עקריין ליה לחרישה כל עיקר - כעקירת גוף דמי", וסובר רבינו כי כל שאלתו של רב יוסף אינה אלא על החרישה המפורשת בתורה, שנאמר (שמות לד, כא) "בחריש ובקציר תשבות" (ראה במנחות עב. שפסוק זה לענין שבת. ועי' פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"א, ובפירוש המשנה לרב נתן אב הישיבה, שביעית פ"א הערה 52). אבל אב מלאכה ממלאכות אחרות, שאינו מפורש בתורה, פשוט הוא שאין זה נחשב כ"אם למבטל מקצת ומקיים מקצת וחייבים. וצריך לומר שרב יוסף לית ליה הא דשמואל, דאמר אין חייבין עד שיוורו בדבר שהצדוקים מודים בו, ולפיכך שאל על זה (תוספות הרא"ש שם). אולם לדעת רבינו שפסק כשמואל - אין זו בעיא כלל, ואם הורו שאין חרישה בשבת, אין זו הוראה, שהרי כתוב מפורש: "בחריש ובקציר תשבות". וראה ב'מאירי' שם, ב'כסף משנה' ו'לחם משנה', ב'חפץ ה' ו'שער יוסף'. (18) וזהו מקיים מקצת ומבטל מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהשתחווה משמע לצדוקים רק בפישוט ידים ורגלים, כמו שנאמר (בראשית יט, א) "וישתחו אפים ארצה" (שם ד.). (19) וזהו מבטל מקצת ומקיים מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהצדוקים משמע להם שהאיסור אינו אלא אם ראתה דם ביום, אבל ראתה דם בלילה אינה אסורה (שם בגמרא). (20) כשהאבר מוקשה, ראה למעלה פ"ה ה"ז, ופ"ד מהל' איסורי ביאה הי"א, כי אסור לפרוש כשהוא מתקשה, כשפירסה אשתו נדה בשעת תשמיש. והוא במשנה שם ח, ב: "חייבין על עשה ועל לא-תעשה שבנדה כו' פרוש מן הנדה", וראה בפירוש המשניות שם. (21) שאין הצדוקים מודים בו, וזו הוראה של קיום מקצת וביטול מקצת. (22) ודבר זה אין הצדוקים מודים בו. וכן מוכח מדברי הגמרא (הוריות ג.) "מיעוט בחלב ומיעוט בדם, מהו". ועיי"ש ב'תוספות' שהקשו הלא דם הוא דבר שהצדוקים מודים בו, ולדברי רבינו אתי שפיר (ה' המוריה).

ג. הורו בית דין שיצא השבת, לפי שנתכנסת החמה²³ ודמו²⁴ ששקעה חמה²⁵, ואחר כך זרחה²⁶ - אין זו הוראה²⁷ אלא טעות²⁸, וכל שעשה מלאכה חלב, אבל בית דין פטורין. וכן אם התירו בית דין אשת איש להנשא, לפי שהעידו בפניהם²⁹ שמת בעלה, ואחר כך בא בעלה - אין זו הוראה³⁰ אלא טעות³¹, והאשה ובעלה האחרון חייבין חטאת על שגגתן. וכן כל פיצא בזה.

(23) בעננים. (24) נדמה היה להם. (25) ועשו רוב העם מלאכות האסורות בשבת. (26) החמה, והתברר שחיללו את השבת. (27) בשוגג. (28) ואין זה "העלם דבר", יבמות צב, א. וכרבא נגד רב נחמן שהוא בתרא (כסף-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כהן משיח לעצמו שוגג ועשה שוגג מביא פר וכו' שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת בית דין לציבור, אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, וכן המשיח". ודבר זה נלמד (שם ו:): ממה שנאמר בכהן משיח (שם) "לאשמת העם", הרי משיח כציבור, אבל אם לא הורה לעצמו להתיר אלא שגג ועשה בלי הוראתו להתיר, אינו מביא כלל קרבן. (7) שאם הורה עם בית דין, הואיל ולא סמך בשעת מעשה על הוראתו לבדה - הרי זה פטור. (8) אבל אם אינו מופלא אין הוראתו הוראה מעליא. ומופלא הוא שהוסמך להוראה, כמו מופלא שבבית דין אצל זקן ממרא, אבל לא צריך שיהיה ראש ישיבה כמו במופלא שבבית דין שבמשנה ד: "או שלא היה מופלא של בית דין". (9) עניין "שיבטל מקצת ויקיים מקצת". וברור כי אינו חייב אלא בדבר שאין הצדוקים מודים בו, כדין הצבור. וכן נראה מדברי רבינו להלן (הלכה ב). שהדגים רק בזורק מרשות לרשות, ולא במוציא מרשות לרשות.

ב. ביצדו? **פְּהֵן מְשִׁיחַ שְׁטַעָה בְּהוֹרָאָה לְעַצְמוֹ וְדָמָה שֶׁהוֹרֵק מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת בְּשִׁבְתּוֹ מִתְּרִי, וְזָרַק מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת וְהוּא תוֹלָה בְּהוֹרָאָתוֹ לְעַצְמוֹ - כְּשִׁינְדַע לוֹ חֲטָאוֹ יָבִיא פֶּר לְחֻטָּאת. אָבֵל אִם לֹא תִלָּה בְּהוֹרָאָתוֹ, אֲלֵא שְׂגַג וְזָרַק בְּשִׁבְתּוֹ, אוֹ שִׁתְּלָה בְּהוֹרָאָתוֹ וְלֹא הָיָה חֲכָם מִפְּלֵא¹², אוֹ שֶׁעָקַר כָּל הַגִּזְיָה בְּהוֹרָאָתוֹ¹³ לְעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁשְׂגַג בְּהוֹרָאָתוֹ לְבִטֵּל מִקְצָת, וְלֹא עָשָׂה וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הוֹרָאָתוֹ, אֲלֵא עָשָׂה בְּשִׁבְתּוֹ אַחֲרָת¹⁴, אוֹ שֶׁהָיָה מְזִיד בְּהוֹרָאָה וְשִׁבְתּוֹ בְּמַעֲשָׂה¹⁵ - הֲרִי זֶה פְּטוֹר מִקְרָבָן כָּלִל; שְׂדִינּוּ לְהוֹרָאָת עַצְמוֹ כְּדִין הַקְּהָל לְהוֹרָאָת בֵּית דִּין לְכָל דָּבָר. הוֹרָה לְעַצְמוֹ וְשָׁכַח מֵאֵי זֶה טַעַם הוֹרָה, וּבִשְׁעַת מַעֲשָׂה אָמַר: הֲרִינִי עוֹשֶׂה עַל דַּעַת הוֹרָאָתִי - הֲרִי זֶה מְבִיא פֶּר חֻטָּאת¹⁶.**

(10) חייב כהן משיח להביא פר לחטאת. (11) אבל אם הורה שהמוציא מרשות לרשות בשבת מותר - אינה הוראה, כמפורש למעלה. (12) שם ז. שהוראתו אינה כלום. (13) משנה שם. "שאיין בית דין חייבין עד שיוורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח". (14) כלומר, הורה להתיר חלב הקיבה, ועכשיו רוצה לאכול שומן של היתר ונתחלף לו ואכל בשוגג חלב הקיבה. (15) וכגון שידע שהתיר במזיד מטעם שאינו נכון, וכשבא מעשה לידו שכח זדונו וסבר שמתעם נכון הורה ואכלו בחזקת היתר. (16) משנה שם "שוגג ועשה שוגג מביא פר", ובגמרא שם: "אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שהורה ושכח מאיזה טעם הורה ובשעה שטעה אמר הריני עושה על דעת הוראתי".

ג. הוֹרָה לְעַצְמוֹ לְבִטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת בְּעִבּוּדָה זָרָה¹⁷ וְעָשָׂה כְּפִי הוֹרָאָתוֹ - הֲרִי זֶה מְבִיא שְׂעִירָה כְּהִדְיוּט¹⁸. וְהוּא שִׁישְׁגַּג בְּהוֹרָאָה¹⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי. שְׂאִין הִפְהֵן הַמְּשִׁיחַ חֲטָב קָרְבָּן אֲלֵא

לְדַרְךָ, וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם מֵאַחַר שִׁינְדָּעוּ - הֲרִי זֶה פְּטוֹר⁴².

(35) כלומר, שעשו רוב ציבור, אבל אם לא עשו רוב ציבור - חייבים היחידים להביא כל אחד ואחד, חטאת קבועה (למעלה פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א). (36) כלומר, מכיון שנודע אח"כ לב"ד שטעו וחזרו מהוראתן. (37) כרבי אליעזר, במשנה שם ג, ב - האומר "ספק", כלומר, שהוא ספק תולה בב"ד וספק תולה בעצמו, ופירשו בגמרא שם, שכוונת רבי אליעזר לחייבו באשם תלוי. (38) שחייב באשם תלוי. ושם גמרא: "א"ר זירא, משל דרבי אליעזר למה הדבר דומה, לאדם שאכל ספק חלב ספק שומן ונודע לו, שמביא אשם (תלוי)". (39) שחייב אשם תלוי, משום שהיה לו לשאול. (40) במשנה שם: "איזהו ספק (כלומר, למי מחייב רבי אליעזר אשם תלוי) ישב לו בתוך ביתו חייב, הלך לו למדינת הים פטור, אמר רבי עקיבא מודה אני בזה (בהולך למדינת הים) שהוא קרוב לפטור מן החובה. (41) כלומר, הממהר ללכת למדינה אחרת. (42) כרבי עקיבא ולא כבן עזאי (שם ד.) שמכיון שהוא טרוד, לא היתה לו שום אפשרות לשמוע שחזרו הב"ד מהוראתם, והוא נחשב לתולה בב"ד שהוא פטור (רש"י שם). ו"דוקא שעשה אחר שחטאו רוב הקהל על-פי ב"ד (ראה למעלה בתחילת ההלכה), אבל אם עשה זה ולא חטאו רוב הקהל - מביא חטאת יחיד, שהרי פסק למעלה (פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א) יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב" (השגות הראב"ד).

~ יום שני ט"ו מרחשון ~

פְּרָק חֲמוֹשֶׁה עֶשְׂרִי

(1) יבאר אימתי יהיה חייב הכהן המשיח פר על שגגתו, וכהן משיח שנסתפק לו אם שגג שגגה זו עם המעשה.

א. כְּכָר בְּאַרְנֵי, שְׁכָל שְׂגָגָה שֶׁהִדְיוּט מְבִיא עֲלֶיהָ חֻטָּאת הַקְּבֻעָה כְּשִׁבְתָּהּ אוֹ שְׁעִירָה, אִם שְׂגַג בְּהַנְשִׂיא - מְבִיא שְׁעִיר², וְאִם שְׂגַג בְּהֵן מְשִׁיחַ³ - מְבִיא פֶּר⁴. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁפְּהֵן מְשִׁיחַ מְבִיא פֶּר עַל שְׂגָגָתוֹ? כְּשִׁטַּעָה בְּהוֹרָאָת עַצְמוֹ⁵, וְעָשָׂה מַעֲשָׂה בְּשִׁבְתּוֹ הוֹרָאָתוֹ⁶ לְבִדְהָ⁷. וְהוּא שִׁיחָהּ חֲכָם מִפְּלֵא⁸. שְׁנֵאמַר: אִם הִפְהֵן הַמְּשִׁיחַ יַחֲטֵא לְאַשְׁמַת הָעָם - הֲרִי מְשִׁיחַ כְּצַבּוֹר: מָה הַצַּבּוֹר, שֶׁהֵן בֵּית דִּין, אֵינָן חֲיִבִּין קְרָבָן עַד שִׁיחֵיהוּ חֲכָמִים רְאוּיִין לְהוֹרָאָה, וְיִטְעוּ בְּהוֹרָאָה, וְיַעֲשׂוּ הַעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם, וְיִוָּרוּ לְבִטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, כֵּן הַמְּשִׁיחַ כְּכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ⁹.

(2) נאמר (ויקרא ד, כב"ג) "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שיער עזים זכר תמים". (3) "כהן גדול שנמשח בשמן המשחה ולא המרובה בכגדים". (4) שנאמר (שם ו, ג) "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר תמים לה' לחטאת". (5) שהורה לעצמו בטעות כי דבר זה מותר. (6) משנה הוריות ו: וז: "הורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׁגַגְתָּ הוֹרָאָה עִם הַמַּעֲשֶׂה, או לא שָׁגַג אוֹתָהּ - אֵינּוּ מִבִּיא אֲשֶׁם תְּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהּ כְּצִבּוּר³⁰ שְׂאִינָן מִבִּיאִין אֲשֶׁם תְּלוּי עַל לֹא הוֹדַע שֶׁל שָׁגַגְתָּ הוֹרָאָה. אֲכָל הַנְּשִׂא, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא - מִבִּיא אֲשֶׁם תְּלוּי כְּשִׂאָר הַהֲדִיּוֹטוֹת, מִפְּנֵי שְׂאִין שָׁגַגְתָּ תְּלוּיָהּ בְּהוֹרָאָתָהּ³¹. אִי זֶהוּ נְשִׂיא הָאָמּוֹר בַּתּוֹרָה? זֶה מְלֶךְ, שְׂאִין עָלָיו רְשׁוֹת מֵאֲדָם מִיִּשְׂרָאֵל וְאִין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ בְּמַלְכוּתוֹ אֲלָא ה' אֱלֹהֵינוּ³². בֵּין שְׁהִיָּה מִבֵּית דָּוִד אוֹ מִשְׂאָר שְׂבִטֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִם הָיוּ מְלָכִים רַבִּים וְאִין אֶחָד מֵהֶן עוֹבֵד אֶת חֲבֵרוֹ - כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן מִבִּיא שְׂעִיר עִזִּים עַל שָׁגַגְתּוֹ³³. וְאִי זֶהוּ כֹּהֵן מְשִׁיחַ? זֶה כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמְּשֻׁחָה, לֹא הַמְּרַבָּה בְּבָגְדֵים³⁴.

(30) כלומר, דינו בזה כדין הציבור. (31) והרי הוא בכלל מה שנאמר "וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג" - מי שחטאו בשגגה, חייב. (32) משנה שם י. "איהו נשיא זה מלך שנאמר (שם ד, כב) מכל מצוות ה' אלו קיו - שאין על גביו אלא ה' אלו קיו". (33) ברייתא שם: "מלכי ישראל ומלכי בית דוד, אלו מביאין לעצמם ואלו מביאים לעצמם" וביארו שם בגמרא: "התם לא כייפי אהרדי" (מלך ישראל ומלך בית דוד אינם שולטים אחד על השני). (34) משנה שם. "ואיהו המשיח המשוח בשמן המשחה לא המרובה בבגדים". "ומרובה בגדים הוא שלא נמשח בשמן המשחה אבל לבש שמונה בגדים ובלבשו אותם נתרבה על שאר הכהנים וכו' וכן היו כהני בית שני, שנעדר בו שמן המשחה". כי יאשיהו המלך גזז את צלוחית שמן המשחה. ז. כהן גדול שנמשח בשמן המשחה ועבר מעבודתו מפני מום או זקנה³⁵ וכיוצא בהן³⁶ וחטא בשגגה זו³⁷ - מביא פר על שגגתו. לפי שאין בין כהן משיח המשמש לכהן משיח שעבר אלא פר יום הפורים³⁸ ועשירית האִיפה של כל יום³⁹, שאין מקריב אותן אלא כהן המשמש בכהנה גדולה; אכל פר הבא על כל המצוות - שנים הם בו.

(35) שהוא פסול לעבודה. (36) משנה שם ט: "משיח שעבר ממשיחותו ואחר כך חטא וכו' מביא פר" ובגמרא שם י. למדו זאת ממה שנאמר (שם, ג) "והקריב על חטאתו", מלמד שמביא חטאתו משעבר, ומפרשה רבינו גם בעבר מחמת מום, שכן אמרו שם יב: "בעא מיניה רבה מרב נחמן משיח שנצטרע מהו באלמנה, מידחא דחי או מיפטר פטר (פירושו: מדחא דחי מדברים שאי אפשר לקיימן כשהוא מצורע, אבל איסור אלמנה וכיוצא בה שאפשר לקיימה לא מדחי, או דילמא מפטר פטור מכל דין כהונה לגמרי והרי הוא מותר באלמנה, תוספות הרא"ש) - תנינא אין לי אלא שעבר מחמת קריו, עבר מחמת מומין מניין (=שאסור בבעולה) תלמוד לומר והוא". וסובר רבינו שהוא הדין לכל דיני כהונה גדולה. (37) שחייבו עליה כהן המשיח, בפר. (38) הוא הנאמר בויקרא טז, ג "בזאת יבוא

בְּהַעֲלֵם דָּבָר בְּהוֹרָאָה עִם שָׁגַגְתָּ הַמַּעֲשֶׂה כְּצִבּוּר; אֲכָל אִם שָׁגַג בְּמַעֲשֶׂה בְּלִבְד בְּלֹא הוֹרָאָה, בֵּין בְּעִבּוּדָה זָרָה בֵּין בְּשִׂאָר מִצְוֹת - אֵינּוּ מִבִּיא קָרְבָן כָּל־²⁰.

(17) במשנה שם "שאין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח, ולא בעבודת כוכבים עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת". (18) ברייתא (שם): "דתניא משיח בעבודת כוכבים וכו' ושווין שבשעירה וכו' מגלן דאמר קרא (במדבר טו, כז) ואם נפש אחת - אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח כולם נפש אחת הן". (19) משנה שם. "אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה וכן המשיח ולא בעבודת כוכבים אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה" ובמסקנת הגמרא שם אמרו כי מה שאמרו במשנה "וכן המשיח" מוסב גם על סוף המשנה "ולא בעבודת כוכבים וכו'". וכן דעת חכמים בברייתא שם ודלא כרבי. (20) "תנו רבנן ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ (ויקרא ד, כז) - פרט למשיח וכו' שיכול משיח על העלם דבר עם שגגת מעשה מביא פר, על שגגת מעשה לחודיה מביא כשבה ושעירה, תלמוד לומר מעם הארץ - פרט למשיח".

ד. הוֹרָה הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ עִם בֵּית דִּין²¹, וְשָׁגַג הוּא וְהֵם בְּהוֹרָאָה, אָף עַל פִּי שְׂעִשׂוֹ²² עַל פִּי הַהוֹרָאָה הַזֹּאת שְׂשִׁעוּ בָּהּ²³, הוֹאִיל וְלֹא סִמְךָ²⁴ בְּשִׁעַת מַעֲשֶׂה עַל הוֹרָאָתוֹ לְכַדָּה אֲלָא עַל הוֹרָאָתוֹ עִם הוֹרָאָת בֵּית דִּין²⁵ - הָרִי זֶה פְּטוֹר וְאִין צְרִיךְ לְהִבִּיא כְּפָרָה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ²⁶. אֲלָא אִם הָיוּ בֵּית דִּין מִבִּיאִין קָרְבָן - מִתְּפַפֵּר לוֹ בְּכֻלָּל הַצִּבּוּר²⁷; וְאִם הָיוּ הַעוֹשִׂים הֵם הַמְּבִיאִים קָרְבָן²⁸ - הוּא אֵינּוּ מִבִּיא קָרְבָן, שְׁהָרִי אִין צְרִיךְ כְּפָרָה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ²⁹.

(21) כלומר, הורו בית דין בשוגג להתיר וגם הכהן המשיח הצטרף עמהם בשוגג בהיתר זה. (22) הקהל וכן הכהן המשיח. (23) הכהן המשיח ובית-הדין. (24) הכהן המשיח. (25) היינו, שהיה אחד מהסנהדרין או שעל כל פנים ידע מהוראת בית דין. אבל אם לא ידע כלל מהוראת בית דין חייב קרבן בפני עצמו. (26) שזה נחשב לשגגת מעשה לבד בלי שגגת הוראה ואינו מחוייב. (27) משנה שם ז. "הורה עם הצבור (=בית-דין) ועשה עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". ובברייתא שם נלמד ממה שנאמר בכהן משיח (ויקרא שם, ג) "על חטאתו אשר חטא", הא כיצד חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור. (28) כגון שלא עשו רוב הקהל, שכל אחד ואחד מביא קרבן יחיד לעצמו. (29) שהרי זה כשגג במעשה בלבד בלי הוראה.

ה. הוֹרָה עִם בֵּית דִּין בְּשָׁגָה, וְשָׁגַג הֵם בְּדָם וְהוּא בְּחֵלֶב - אֵינּוּ מִתְּפַפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר, אֲלָא מִבִּיא פֵּר לְעֲצָמוֹ.

ו. כֹּהֵן מְשִׁיחַ שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם שָׁגַג שָׁגָה זו, שְׁהִיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַדְּיוּט, וְנִתְמַנָּה וְעֵבֶר, וְאָכַל חֲצֵי זֵית פֶּשֶׁהוּא הַדְּיוּט
- הַרְי זֶה סֶפֶק אִם מִצְטָרֵף אוֹ פְּכָר הַפְּסִיקָה
הַנְּשִׂאוֹת⁵⁴.

(49) שאם אכל אחר שנתמנה לכהן גדול, אינו מביא אשם תלוי. (50) כתב רק כהן גדול, שהרי המלך מביא אשם תלוי גם אם אכל אחר שנתמנה. (51) כיוון שהלכה כחכמים שהולכים אחר זמן החטא, פשוט הוא שמביא אשם תלוי. (52) [כאן נקט "נשיא" בדווקא, אבל בכהן משיח בוודאי מצטרף ומביא פר, שהרי גם אם אכל כזית לאחר שעבר - מביא פר, כמפורש למעלה בהלכה י]. (53) ברייתא שם "מעם הארץ" פרט לנשיא שאינו מביא כשבה או שעירה כעם הארץ, ובגמרא אמר רב זביד הכא במאי עסקינן כגון שאכל חצי זית כשהוא הדיוט וחצי זית כשהוא נשיא. (54) בעיא בגמרא שם, אם מצטרפים לחייבו קרבן הדיוט, ולא איפשטא.

סְלִיקוּ לְהוּ הַלְכוֹת שֶׁגָּנוּת בְּסִיעֵתָא דְשְׂמִיָּא

הַלְכוֹת מְחֻסְרֵי כִפָּרָה

יֵשׁ בְּכֻלָּן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שְׂתַקְרִיב הַזֶּבֶחַ כְּשֵׁטְטָהָר קָרְבָּן. (ב) שְׂתַקְרִיב הַיּוֹלָדֶת כְּשֵׁטְטָהָר קָרְבָּן. (ג) שְׂתַקְרִיב הַזֶּבֶחַ כְּשֵׁטְטָהָר קָרְבָּן. (ד) שְׂתַקְרִיב מִצְרַע כְּשֵׁטְטָהָר קָרְבָּן. וְאַחַר שְׂתַקְרִיבוּ קָרְבָּנֹתֵיהֶן תִּגְמַר טְהַרְתֶּן.
וּבְאִוָּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרֵק רֵאשׁוֹנִי

(1) יבאר כמה נקראים מחוסרי כפרה, וגר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו.

א. אַרְבָּעָה הֵן הַנְּקֻרָאִין מְחֻסְרֵי כִפָּרָה:² הַזֶּבֶח,³ וְהַיּוֹלָדֶת, וְהַזֶּבֶח,⁴ וְהַמִּצְרַע. וְלָמָּה נִקְרָאוּ מְחֻסְרֵי כִפָּרָה? שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן, אֵף עַל פִּי שְׂטָהָר מִטְמֵאֲתוֹ⁵ וְטַבַּל⁶ וְהַעֲרִיב שְׂמִשׁוֹ⁷, עֲדִין הוּא חָסֵר, וְלֹא גָמְרָה טְהַרְתּוֹ כְּדִי לֵאכֹל בְּקָדְשֵׁים⁸ עַד שְׂיָבִיא קָרְבָּנוֹ⁹, וְקָדָם שְׂיָבִיא כִפָּרָתוֹ אֲסוּר הוּא לֵאכֹל בְּקָדְשֵׁים¹⁰, כְּמוֹ שְׂבִאָרְנוּ בְּפִסְוִלֵי הַמִּקְדָּשִׁין¹¹.

(2) משנה כריתות ח: (3) ראה להלן הלכה ו, איזו היא הזבה. (4) ראה להלן פ"ב, ה"א, איזוהו הזב. (5) כלומר זב, זבה ומצורע שספרו שבעת ימי טהרה, והיולדת שעברו ארבעים יום מיום הלידה לזכר, ושמונים יום מיום הלידה לנקבה. (6) כל אחד מהם כדינו: היולדת, הזבה והמצורע שטבלו במקוה; והזב שטבל במעין, ראה תוספתא זבים פ"ג, ופ"א מהלכות מקוואות הלכה ה. (7) כלומר, שקע שמשו של יום שביעי, אצל זב, זבה ומצורע; ואצל יולדת ששקע שמשו של יום מ' לזכר ויום פ' לנקבה. (8) אע"פ שהוא טהור לאכילת תרומה (פ"ז מהלכות תרומות, ה"ב). (9) ראה להלן ה"ג פרטי דיני קרבנותיהם. (10) נגעים פ"ד משנה ג, ויבמות עד: "הביא כפרה אוכל בקדשים", ולמדו

אהרן אל הקודש כפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה". (39) זהו מנחת חביתי כהן גדול שמביא כל יום שנאמר (שם ו, יג"ט) "זה קרבן אהרן ובניו וגו' עשירית האיפה סולת מנחה תמיד מחציתה בבוקר ומחציתה בערב וגו' והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה חק עולם".

ח. נְשִׂיא שְׁעֵשָׂה⁴⁰ עִם הַצְּבוּר בְּהוֹרָאתָ בֵּית דִּין⁴¹ - הַרְי זֶה מִתְפַּכֵּר לוֹ בְּכֻלָּל הָעַם⁴². שְׂאֵם הָיָה בֵּית דִּין הֵם שְׂתַקְרִיבוּ עַל שְׂגָתָן⁴³ - כָּל הָעַם וְהַמֶּלֶךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, כְּמוֹ שְׂבִאָרְנוּ; וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּי בֵּית דִּין הֵם שְׂתַקְרִיבוּ בְּקָרְבָּן⁴⁴, וְהָיָה הַמֶּלֶךְ מִן הָעוֹשִׂים - הַרְי זֶה מְבִיא שְׁעִיר; שְׁשֵׁעִיר נְשִׂיא פְּמָקוֹם כְּשֶׁבָה אוֹ שְׁעִירָה שֶׁל הַדְּיוּט הוּא עוֹמֵד⁴⁵.

(40) עבירה בשוגג. (41) שהורו בית דין בשוגג להתיר דבר האסור. (42) בקרבן פר העלם דבר של ציבור שחייבין בית דין להביא מכל שבת ושבת. ברייתא שם ז. "נשיא חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". (43) וכגון שחטאו רוב הקהל וכו'. (44) וכגון שחטאו רק מיעוט הקהל וכו'. (45) שנאמר (שם ד, כ"ב-ג): "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים".

ט. נְשִׂיא שְׁנֹצְטָרַע - עֵבֶר מְנִשִּׂאוֹת⁴⁶, וְנְשִׂיא שְׁעֵבֶר מְנִשִּׂאוֹתוֹ - הַרְי הוּא כְּהַדְּיוּט⁴⁷. חֲטָא כְּשֵׁהָיָה נְשִׂיא וְעֵבֶר מְגַדְּלָתוֹ - הַרְי זֶה מְבִיא שְׁעִיר; שְׂנֹצְטָרַע: עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חֲטָא⁴⁸ - כְּשֵׁעַת חֲטָאתוֹ הוּא מְבִיא.

(46) ברייתא וגמרא שם י. "תנו רבנן, אשר נשיא יחטא (שם, כב) וכו' - פרט לנשיא שנצטרע שנאמר (מלכים-ב טו, ה) "וינגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו וישב בבית החפשית ויוותם בן המלך על הבית". ומדקאמר בבית החפשית מכלל דעד השתא עבר הווה", כלומר, נעשה חפשי מן המלכות, שכשהיה מלך היה כעבד, שהשררה היא כעבדות, שמוטל עליו עול ציבור. (47) במשנה שם ט: "וכן הנשיא שעבר מגדולתו, ואחרי כן וכו' כהדיוט" ובגמרא שם י. נלמד ממה שנאמר (שם) "אשר נשיא יחטא", כשהוא נשיא, אבל לא כשהוא הדיוט. (48) פסוק זה לא נאמר בנשיא, אלא בכהן משיח, וממנו למדו (שם י.) שכהן משיח שעבר ואחר כך חטא גם כן מביא פר.

י. כִּהֵן מְשִׁיחַ אוֹ מֶלֶךְ שֶׁחֲטָאוּ עַד שֶׁלֹּא נִתְמַנּוּ, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִדְּעָה לָהֶם אֵלָּא אַחַר שְׂנִתְמַנּוּ - הַרְי אֵלּוּ כְּהַדְּיוּט; שְׂנֹצְטָרַע: אֲשֶׁר נְשִׂיא יִחְטָא, אִם כִּהֵן הַמְּשִׁיחַ יִחְטָא - עַד שֶׁיִּחְטָא כְּשֵׁהוּא נְשִׂיא וְכִשֵּׁהוּא מְשִׁיחַ. לְפִיכֵן, אִם אָכַל סֶפֶק חֵלֵב כְּשֵׁהוּא הַדְּיוּט⁴⁹, וְנִדְּעָה לוֹ עַל סֶפֶקוֹ אַחַר שְׂנִתְמַנָּה לְהִיּוֹת כִּהֵן גְּדוֹל⁵⁰ - הַרְי זֶה מְבִיא אֲשֶׁם תְּלוּי⁵¹. אָכַל חֲצֵי זֵית חֵלֵב כְּשֵׁהוּא הַדְּיוּט וְחֲצֵי זֵית כְּשֵׁהוּא נְשִׂיא בְּהֶעֱלַם אַחַת, אוֹ שְׂאָכַל חֲצֵי זֵית כְּשֵׁהוּא נְשִׂיא⁵² וְחֲצֵי זֵית אַחַר שְׁעֵבֶר - אִינוֹ מִצְטָרֵף וּפְטוּר⁵³. אָכַל חֲצֵי זֵית כְּשֵׁהוּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומסתבר שלעולה הוקש, שכולה לה' (רש"י שם). ועיין בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות, ה"ו, שהביא רבינו עולה ושלמים. (24 שם).

ג. הָזָב וְהִזְבָּה - קָרְבַּן כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חֲטָאֵת.²⁵ וְהִיזְדַּת - קָרְבָּנָה כְּבֹשׂ עוֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תוֹר חֲטָאֵת.²⁶ וְאִם אֵין יָדָה מִשְׁגַּת²⁷ - מְבִיאָה שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חֲטָאֵת.²⁸ וְהִמְצַרְע - קָרְבָּנוֹ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אֶשֶׁם וְכִבְשָׂה לְחֲטָאֵת.²⁹ וְאִם אֵין יָדוֹ מִשְׁגַּת³⁰ - מְבִיא קָן³¹, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חֲטָאֵת, וְכִבְשׁ לְאֶשֶׁם.³²

(25) כן מפורש בתורה אצל זב (ויקרא טו, יד-טו) ואצל זבה (שם, כט-ל). (26) שם יב, ו. (27) להביא כבש. (28) שם ח. (29) שם יד, י. (30) להביא שלשה כבשים. (31) כלומר, שתי תורים או שני בני יונה. (32) שם, כא-כב.

ד. הָזָב וְהִזְבָּה וְהִמְצַרְע - מְבִיא כָּל אֶחָד מִשְׁלֹשֶׁתָן כְּפָרְתוֹ³³ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטַהֲרָתוֹ; שְׁכָל אֶחָד מֵהֶן סוֹפֵר שְׂבָעָה יָמֵי טְהָרָה, וְטוֹבֵל בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּמַעֲרִיב שְׁמֹשׁוֹ, וּמְקַרֵּיב קָרְבָּנֹתָיו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי.³⁴

(33) קרבנו, שיכפר עליו. (34) במצורע נאמר (שם, ח"י) "ורחץ במים וטהר וגו' וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים. והיה ביום השביעי וגו' ורחץ את בשרו במים וטהר. וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה וגו'; ובזה נאמר (שם טו, יג-יד) "וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים וגו' ורחץ בשרו במים חיים וטהר. וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה וגו'"; ובזה נאמר (שם, כח-כט) "ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר טהרה. וביום השמיני תקח לה שתי תורים או שני בני יונה וגו'".

ה. הַיּוֹלֵדֶת אֵינָה מְבִיאָה קָרְבָּנָה בַּיּוֹם אַרְבָּעִים לְזָכָר אוֹ בַּיּוֹם שְׁמוֹנִים לְנִקְבָּה³⁵, אֲלֵא מַעֲרַבֶת שְׁמֹשָׁה וּמְבִיאָה קָרְבָּנָה לְמַחֵר, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד לְזָכָר וְיּוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד לְנִקְבָּה. וְהוּא הַיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וּבְמֵלֶאֱת יָמֵי טְהָרָה לְבֵן אוֹ לְבַת³⁶ תְּבִיא וּגּוֹמֵר. וְאִם הִבִּיאָה קָרְבָּנָה תּוֹךְ יָמֵי מְלֵאֶת³⁷ - לֹא יִצְאָתָּה³⁸. אֲפִלּוּ הִבִּיאָה עַל וְלִדּוֹת הָרָאשׁוֹנִים³⁹ בְּתוֹךְ יָמֵי מְלֵאֶת שָׁל וְלָדָּ זֶה - לֹא יִצְאָתָּה⁴⁰. עֲבָרוּ יָמִים אֲלוּ⁴¹ וְלֹא הִבִּיאוּ כְּפָרְתָן - הָרִי אֵלָיו מְקַרֵּיבִין כְּפָרְתָן לְאַחַר זְמַן. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא הִקְרִיבוּ חֲטָאֵתָם אֲסוּרִים לְאָכֵל כְּקִדְשִׁים⁴², אֲבָל הַעוֹלָה (וְהָאֶשֶׁם) אֵינָן מְעַבְבִּין⁴³. כִּבְר בְּאַרְנוֹ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת⁴⁴, שְׁכָל מַחֲיָבֵי קָרְבָּן אֵין מְקַרֵּיבִין עַל יָדוֹ אֲלֵא מִדַּעַתָּן, חוּץ מִמַּחֲסָרֵי כְּפָרָה שְׂאֵין צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים⁴⁵, שֶׁהֵרִי אָדָם מְבִיא קָרְבָּן עַל בָּנָיו וּבְנֹתָיו⁴⁶ הַקְּטָנִים⁴⁷ אִם הָיוּ מַחֲסָרֵי כְּפָרָה וּמִאֲכִילֵין בְּזָבָחִים⁴⁸.

זאת (יבמות שם) ממה שנאמר (ויקרא יב, ח) "וכפר עליה הכהן וטהרה", שכל זמן שלא הביא קרבן, אע"פ שטבל והעריב שמשו - אינו טהור לאכילת קדשים. (11) פרק יח הלכה יד.

ב. גַּר שְׂמָל וְטָבֵל וְעֵדִין לֹא הִבִּיא קָרְבָּנוֹ¹², אָף עַל פִּי שֶׁהוּא אֲסוּר לְאָכֵל כְּקִדְשִׁים עַד שִׁיבִיא קָרְבָּנוֹ¹³ - אֵינוֹ מִמַּחֲסָרֵי כְּפָרָה¹⁴; שֶׁקָּרְבָּנוֹ עָכְבוּ לְהִיּוֹת גַּר גְּמוּר וְלְהִיּוֹת כָּל כְּשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל¹⁵, וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוֹ אוֹכֵל כְּקִדְשִׁים שְׂעֵדִין לֹא נַעֲשֶׂה כְּכִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל¹⁶, וְכִיּוֹן שִׁיבִיא קָרְבָּנוֹ וְיַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל כְּשֵׁר אוֹכֵל כְּקִדְשִׁים. הִבִּיא¹⁷ פְּרִידָה אַחַת¹⁸ בְּשַׁחֲרִית - אוֹכֵל כְּקִדְשִׁים¹⁹ לְעֶרְב²⁰, וְיָבִיא פְּרִידָה שְׁנִיָּה²¹. שֶׁקָּרְבָּנוֹ שָׁל גַּר עוֹלַת בְּהֵמָה אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תוֹרִים²² וְשִׁנְיָהֶן עוֹלָה²³, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת²⁴.

(12) ראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה ה"ד והלכה ה, שאם ירצה הגוי להכנס לברית, ולהסתופף תחת כנפי השכינה ולקבל עליו עול תורה, צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן, ולמדו כן (כריתות ט). ממה שנאמר (במדבר טו, טו) "ככם כגור יהיה לפני ה'" - "מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם - אף גר כן". (13) שם ח: "ת"ר גר מעוכב לאכול בקדשים עד שיביא קינו". (14) כחכמים במשנה שם. ולא כר' אליעזר בן יעקב, הסובר שגר מעוכב כפרה הוא. וסובר רבינו שהברייתא הנ"ל, שהוא אסור לאכול בקדשים היא גם לפי דעת חכמים החולקים על ר' אליעזר בן יעקב. ובפירושו המשניות שם כתב, שלדעת החכמים אין הקרבן אלא למצוה לכתחילה בלבד, ואינו מעכבו מלאכול בקדשים. (15) שם בגמרא. (16) כלומר: לפיכך לא נמנה הגר עם מחוסרי הכפרה (שם). (17) הגר. ברייתא שם. (18) כלומר, תור אחת או בן יונה אחד, וראה להלן ה"ג שקרבנו שתי תורים או שני בני יונה. (19) ואע"פ שצריך להביא שנים - אינו מעכבו באכילת קדשים אלא האחד (שיטה מקובצת). (20) שהרי גר שנתגייר הרי הוא כפורש מן הקבר (פ"ו מהלכות קרבן פסח, הלכה ז) וצריך הזאה שלישי ושביעי (רש"י בפסחים צב). וגם הערב שמש (ראה בפ"א מהלכות פרה, הלכה א, ובהלכות קרבן פסח שם) וכן כתבו התוספות בזבחים צח: צט. ד"ה טבול יום, שבגר צריך הערב שמש ("הר המוריה"). (21) פירושו: ובלבד שיביא אפילו לאחר זמן את הפרידה השניה, שהרי אמרו בברייתא שם ט. "להביא פרידה אחת אי-אפשר", וכן כתב רש"י שם ח: ד"ה אוכל בקדשים. (22) שם. (23) אע"פ שכל הקניגין שבתורה אחד חטאת ואחד עולה - כאן שתיהן עולות, משום שנאמר (במדבר טו, יד) "וכי יגור אתכם גר וגו' ועשה אשה ריח נחוח לה", כאשר תעשו כן יעשה", ודרשו (שם) איזהו דבר שכולו לה', הרי אומר זה עולת העוף (=שהרי עולת בהמה עורה לכהנים). ואע"פ שבקבלת התורה נאמר: "ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים" (שמות כד, ו) - נאמר כאן בגר (במדבר שם, טו): "ככם כגור יהי לכם" - לכם הקשתיו, ולא לקרבנותיכם" - כלומר, במקצת הקשתיו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סְפִירַת שְׁבַעֲהָ⁵² וְחֵיבַת קָרְבָּן⁵³. וּכְכַר בְּאֲרֹנוֹ בְּעִנְיֵן הַנְּדָה⁵⁴, אֵימָתִי תִהְיֶה הָאִשָּׁה זָכָה בְּדָמִים שֶׁתִּרְאָה, וְאֵימָתִי לֹא תִהְיֶה זָכָה אֲלֵא נְדָה אוֹ טְהוּרָה⁵⁵, וּמָתִי תִהְיֶה סֶפֶק זָכָה⁵⁶. כָּל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ שֶׁהִיא זָכָה וְסוֹפְרַת שְׁבַעֲהָ - הֵרִי הִיא חֵיבַת לְהֵבִיא קָרְבָּן וְחֲטָאתָה נֶאֱכֶלֶת, וְכָל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ שֶׁהִיא סֶפֶק זָכָה - הֵרִי זֶה מְבִיאָה קָרְבָּן וְאֵין חֲטָאתָה נֶאֱכֶלֶת⁵⁷; שֶׁכֶּכֶר בְּאֲרֹנוֹ⁵⁸, שֶׁחֲטָאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסֶּפֶק תִּשְׁרָף⁵⁹. וְשֵׁם בְּאֲרֹנוֹ⁶⁰, מֵה תֵּלֵד הָאִשָּׁה אוֹ מֵה תִּפְּיֵל וְתִהְיֶה טְמֵאָה לְדָה, וּמֵה תֵּלֵד אוֹ תִּפְּיֵל וְלֹא תִהְיֶה טְמֵאָה לְדָה. וְכָל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ שֶׁהִיא טְמֵאָה לְדָה - הֵרִי זֶה מְבִיאָה קָרְבָּן וְחֲטָאתָה נֶאֱכֶלֶת, וְכָל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ שֶׁאֵינָה טְמֵאָה לְדָה - הֵרִי זֶה פְּטוּרָה מִן הַקָּרְבָּן⁶¹.

49) כך דרשו בספרא פרשת מצורע פרק זבים פרשה ד הלכות ה"ט על הפסוק (שם, כה) "ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים" - "ימים שנים, רבים שלשה" (50) ויקרא שם. (51) ראה בפ"ו מהלכות איסורי ביאה הלכות ז"ח. (52) ימים נקיים (שם). (53) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, ראה למעלה הלכה ג. (54) שם הלכות ב"ו. (55) כגון דם הקושי (שם, הלכה א) או דם טוהר (שם, הלכה ז). (56) שם פרק ו הלכה יט. (57) שהרי חטאתה באה מן העוף, ראה למעלה הלכה ג. (58) פרק יט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה י. (59) משנה תמורה לד כדעת תנא קמא ולא כרבי יהודה. וכתב רש"י שם שדינה ככל פסולי המוקדשין שהם בשריפה. (60) בהלכות איסורי ביאה פ"י, וכן בפ"ה שם לענין מפלת. (61) "שכתוב (שם יד, ו) "ובמלאות ימי טהרה לבן או לבת תביא" וגו', כל שטמאה לידה ויש לה ימי טהרה - מביאה קרבן, אבל שאינה טמאה לידה אינה מביאה קרבן (קריית ספר).

ז. הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא הִחֲזִיקָה עֲבָרָה⁶² וְהִפְּיֵלָה וְלֹא יָדְעָה מֵה הִפְּיֵלָה, אִם נִפְּלַ שְׁחִיבַת עָלֶיהָ קָרְבָּן⁶³ אוֹ דָּכַר שְׁאֵינָה חֵיבַת עָלֶיהָ קָרְבָּן⁶⁴ - הֵרִי זֶה סֶפֶק יוֹלְדָת, וּמְבִיאָה קָרְבָּן וְאֵין חֲטָאתָה נֶאֱכֶלֶת⁶⁵. וְכֵן שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהִפְּיֵלוּ שְׁנֵי נָפְלִים, נִפְּלַ אֶחָד רְאוּי לְהִקְרִיב עָלֶיהָ⁶⁶ וְהַנֶּפֶל הָאֶחָד פְּטוּרָה עָלֶיהָ⁶⁷, וְאֵין אַחַת מֵהֶן מְפָרַת נִפְּלָה - כָּל אַחַת מִשְׁתִּיחֵן מְבִיאָה קָרְבָּן מִסֶּפֶק⁶⁸, וְאֵין חֲטָאת אַחַת מִשְׁתִּיחֵן נֶאֱכֶלֶת. שֶׁחֲטָאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסֶּפֶק נִשְׂרָפֶת⁶⁹, שֶׁמָּא אֵינָה חֵיבַת וְנִמְצָאת חֲטָאת זֶה חֲלִין שֶׁנִּשְׁחַטוּ בְּעוֹרָה⁷⁰ שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרֹנוֹ בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה⁷¹.

62) לא ידעה אם היא מעוברת. (63) כגון שהיתה לו צורת אדם (פ"י שם הלכה ח). (64) כגון המפלת כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים שאינה חייבת קרבן, ראה משנה כריתות ז: (65) משנה שם "ואלו מביאות ואינן נאכלות, המפלת ואין ידוע מה הפילה וכו'". ובנדה כט. מפרשת הגמרא שהמשנה שם מדברת באופן שלא הוחזקה עוברת

(35) ראה שם יב, כ"ה, שהיולדת זכר טמאה שבעת ימים, ושלושים ושלושה ימים יושבת בדמי טהרה, שהם ביחד מ' יום; והיולדת נקבה טמאה שבועיים, וששים וששה ימים יושבת על דמי טהרה, - שהם ביחד שמונים יום. (36) כלומר, אחר שמלאו ימי הטהרה, שעברו ארבעים יום לזכר ושמונים יום לנקבה. (37) תוך ארבעים יום לזכר או תוך שמונים יום לנקבה. (38) ידי חובת הבאת קרבן, שהוא רק אחר שעברו מ' לזכר ור"פ לנקבה; וכן מפרש בספרא שדרשינן (פרשת תזריע תחילת פרק ג) "ובמלאת - אינה מביאה בתוך מלאת. ואם הביאה תוך מלאת, לא יצא". וראה למעלה פ"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח"ט. (39) שילדה מלפני זמן רב, אלא שהשתהה קרבנותיה. (40) אף כי בספרא אמרו: "יכול לא תביא בתוך מלאת על הוולדות הראשונות, ת"ל תביא" (ראה כס"מ כאן) - אין זה אלא אם עבר זמן רב ולא הביאה קרבנותיה, ואחרי כן ילדה. אבל אם ילדה נקבה וחזרה והפילה תוך פ', ושוב חזרה והפילה תוך פ' לשניה (כמו שמדובר בנוזר סד): שזה חשוב כלידה אחת, ואין מביאה אלא קרבן אחד, ולפיכך אם הביאה תוך מלאת של השלישית קרבן על שתי הלידות הראשונות, שזהו אחרי מלאת שלהם, לא יצאה ידי חובה. וראה בהשגות הראב"ד כאן (מרכבת המשנה). (41) כלומר: יום השמיני אצל זכר וזבה ומצורע, וארבעים ואחד או שמונים ואחד ביולדת. (42) ראה למעלה הלכה א. ובספרא (פרשת תזריע פרק ג הלכה ה) מפורש: "והקריבו" - אחד מעכבה, ואין שנים מעכבין אותה וכו'. וכן שם פרק ד הלכה ג: "ואחד לחטאת וכפר, מלמד שהכפרה בחטאת, וטהרה לאכול בזבחים". (43) כן מפורש שם פרשת מצורע פרק ג הלכה יג: "ועשה הכהן את החטאת וכפר וגו', מלמד שכפרה בחטאת". והכסף משנה מוחק המלה "והאשם", שהרי מפורש בפסחים נט. שאשם מצורע מעכב. אבל בכתב"ד דקדוקי סופרים שם גרס: "וכי תימא אשם לא מעכב, והתניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר: כשם שחטאתו מעכבתו, כך אשמו מעכב". וכן גם בפירוש רבינו חננאל, ורש"י מחקה. ולפי זה נחלקו תנא קמא ור"י בנו של ר"י בן ברוקא בזה שלת"ק אינו מעכב אלא חטאת ולא אשם, ולר"י בנו של ר"י בן ברוקא גם אשם מעכב. וכעין זה נחלקו בנוזר יח: ופסק רבינו כתנא קמא. וכן פסק בפ"י מהלכות נזירות הלכה ח. וכן כתב המאירי בפסחים שם, שרק החטאת מעכבת ולא העולה והאשם. וראה להלן פ"ה הלכה ג, ולמעלה בפ"ג מהלכות שגגות הלכה יא, וצריך עיון. (44) פ"ד הלכה י. (45) נדרים לה: א"ר יוחנן, הכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה, שהרי אדם מביא קרבן וכו'. (46) נגעים פ"ד משנה יב: "מביא אדם ע"י בנו ובתו, עברו ושפחתו, קרבן עני ומאכילן בזבחים". (47) נדרים שם, דברי ר' יוחנן. ולמד זאת מן הכתוב (ויקרא טו, לב) "זאת תורת הזב", בין גדול בין קטן. (48) נגעים שם.

ו. אֵי זֶה הִיא זָכָה? זֶה שֶׁזָּכַר דְּמָה שֶׁלֹּשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה⁴⁹ בְּלֹא עֵת נְדָתָהּ⁵⁰. וְזֶה הִיא זָכָה גְּדוּלָה⁵¹, שֶׁצְרִיכָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט: (80) כלומר, שהיא פטורה להביא קרבן מיוחד גם על הולד השלישי וכו'. (81) כלומר הוא נחשב עם הנפל השלישי, שהרי היא הפילתו בתוך השמונים של השלישי. (82) כחכמים שם במשנה, ולא כר' יהודה הסובר שהולד הרביעי או השלישי שהפילה אחר יום מלאת של הראשון אינו נחשב עם הלידה הראשונה, אף כי את השני הפילה בתוך יום מלאת של השלישי.

ט. היולדת טמטום או אנדרוגינוס⁸³ והפילה נפל אחר ארבעים מיום לדת⁸⁴ - הרי זו מביאה קרבן על נפל זה, שמה זכר הוא הראשון⁸⁵ והרי הפילה אחר מלאת; ואין חטאתה נאכלת, שמה נקבה היא הראשונה⁸⁶ ובתוך מלאת הפילה שהיא פטורה מקרבן⁸⁷ שני.

(83) שהם ספק זכר ספק נקבה, שיש עליה חומרת זכר וחומרת נקבה, מונה ארבעה-עשר ימי טומאה כבנקבה, ורק ארבעים ימי טהרה כזכר; ראה נדה כח. במשנה, ובדברי רבינו בפ"י מהלכות איסורי ביאה הלכה יח "וחיוב קרבן ליולדת טומטום או אנדרוגינוס יש ללמוד ממה שנאמר (ויקרא יב, ה) "ואם נקבה תלד", ולא נאמר "ואם נקבה היא", הרי שהכל תלוי בלידה (קריית ספר). (84) כגון מיום מ"א, ומכיון "שאין צורת הולד נגמרת לפחות מארבעים יום" (איסורי ביאה שם ה"א) - על-כרחינו שכאן מדובר כשכבא עליה באיסור בשוגג מיד אחרי הלידה (כספ-משנה בשם ר' אברהם בנו של רבינו). אבל יש מקום לפרש שהמדובר כשכבא עליה בהיתר לאחר ארבעה-עשר ימי טומאה, ונולד ביום החמישים וארבעה (לח"מ). (85) וימי טהרתה הם רק עד מ' יום ללידה. (86) וימי טהרתה הם פ' יום אחר הלידה. (87) על נפל זה, שהרי היא מביאה קרבן אחד על כל הולדות שתלד בתוך ימי מלאת, ראה למעלה בהתחלת הלכה ת.

י. האשה⁸⁸ שיש עליה ספק חמש לדות⁸⁹ או ספק חמש זיבות⁹⁰ - מביאה קרבן אחד⁹¹ ואוכלת בזבחים⁹², ואין השאָר עליה חובה⁹³. הרי עליה⁹⁴ חמש לדות ודאות וחמש זיבות⁹⁵ ודאות - מביאה קרבן אחד⁹⁶ ואוכלת בזבחים, והשאָר עליה חובה⁹⁷. וכן הדין בזבחים⁹⁸. הרי עליה חמש לדות⁹⁹ ודאות וחמש לדות ספק, או חמש לדות ודאות וחמש זיבות ספק - מביאה שני קרבנות¹⁰⁰: אחד על הודאי, ונאכל¹⁰¹, ושאר הודאות עליה חובה¹⁰², ואחד על הספק, ואינו נאכל¹⁰³, ואין השאָר עליה חובה, ואוכלת בזבחים¹⁰⁴.

(88) כל הלכה זו היא במשנה כריתות ת. (89) פירוש, שהפילה כמה פעמים ואין ידוע לה אם הפילה מין חיוב שהוא צורת וולד או שהפילה מין פטור כגון דגים וחגבים ושליא מלאה מים. וראה למעלה הלכה ז שספק לידה מביאה קרבן. וחמש שכתב לאו דוקא, ואפילו פחות או יותר, אלא שלשון המשנה נקט. (90) פירוש, שראתה כמה פעמים דם, ובכל פעם נמשך שלשה ימים רצופים, והיא

(ראה הגהות עמק המלך, כאן). (66) שהנפל היה בצורת אדם, וחייבים עליו קרבן. (67) כגון שהיה הנפל שפיר מלא מים או דגים וחגבים. (68) כחכמים במשנה שם, ולא כר' יוסי הסובר שביאו חטאת אחת ויתנו ביניהן, אם אני היא החייבת הרי היא שלי, ואם את החייבת היא שלך. (69) ראה למעלה הלכה ו. (70) נזיר כט: ושם נט. למדו שרק להקריב התיירה התורה, ולא לאכול. ועוד מפורש שם, שיש גם איסור נבילה, שהרי חולין אינם נאכלים במליקה. (71) פרק ב הלכה ב, שחולין שנשחטו בעזרה אסורים בהנאה כבשר בחלב.

ח. אחת היולדת ואחת המפלת ולד אחד או ולדות הרבה - הרי זו מביאה קרבן אחד לכל⁷². והוא שתלד פלן בתוך ימי מלאת⁷³. אבל אם הפילה אחר ימי מלאת - מביאה אף על השני⁷⁴. כיצד? ילדה נקבה - כל נפלים שתפיל⁷⁵ מיום הלידה עד סוף יום שמונים הרי הן נחשבין עם הולד הראשון, ונאכלו לדה תאמים זה אחר זה, ואינה מביאה אלא קרבן אחד⁷⁶. הפילה נפל פיום שמונים ואחד⁷⁷ ומיום אחד ושמונים והלאה, אם היא ראויה לקרבן⁷⁸ - הרי זו מביאה עליו בפני עצמו⁷⁹. ילדה נקבה ולאחר ששים או שבעים יום הפילה נקבה שנייה - כל נפל שתפיל בתוך שמונים של נקבה זו השנייה פטורה עליו⁸⁰. וכן אם הפילה נקבה שלישית אחר ששים או שבעים יום של נקבה שנייה - הרי כל נפל שתפיל בתוך שמונים של נקבה שלישית פטורה עליו. מפני שהוא חשוב עם הנפל השלישי⁸¹, והנפל השלישי חשוב עם השני, מפני שהוא בתוך ימי מלאת שלו, והשני חשוב עם הראשונה, ואינה מביאה אלא קרבן אחד על הפל⁸².

(72) כן למדו (כריתות ט:): ממה שנאמר (שם יב, ו) "זאת תורת היולדת" - "מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה" - משמע תורה אחת ליולדת ולדות הרבה (רש"י בנדה מ). (73) שהם מ' לזכר ופ' לנקבה, ראה למעלה הלכה ד. (74) גם זה נלמד (שם) מהפסוק הנ"ל "זאת תורת היולדת", יכול ותביא קרבן אחד על הלידה שלפני מלאת, ועל הלידה שלאחר מלאת? - ת"ל "זאת". (75) כגון שטבלה לאחר שבועיים ללידתה, ונתעברה והפילה לאחר מ' יום של יצירת הולד, שזה נד ימים ללידה הראשונה. וכל זה רק אצל נקבה, אבל אצל זכר אין אפשרות כזאת, שהרי יולדת זכר אסורה לבעלה שבעת ימים, וימי מלאת של זכר הוא ארבעים יום, ואם נתעברה שנית, והפילה בתוך ארבעים יום של הלידה, אין זה נפל כי אם מים בלבד, שאין הולד נוצר עד מ' יום, ואין זה בכלל חיוב קרבן (רש"י כריתות שם ד"ה האשה). (76) משנה שם. (77) שזהו אחר ימי מלאת, והוא-הדין בליל שמונים ואחד, וככית-הלל שם ז: וכן פסק רבינו להלן פרק ג הלכה ד (לחם-משנה). (78) כלומר, אם הפילה ולד ודאי. אבל אם הפילה ספק ולד, אינה מביאה אלא קרבן אחד, ראה להלן הלכה י. (79) שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲלֵיהֶם [יום הפפורים] - תִּיבִין לְהֵבִיא אֶת־רֵי הַפְּפוּרִים¹¹⁰, שְׁקֶרֶן זֶה מְכַשֶּׁרֶן לְאָכַל בְּקֻדְשֵׁים¹¹¹.

105) ולא נתחייבה להביא קרבן על הלידה. 106) ונתחייבה להביא קרבן. 107) בחולין קלד. אמר רב חסדא וכן תני ר' חיאי, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, קרבן אשתו וכו' לחיוב, ומפרש רש"י קרבן אשתו, ספק לידה כשהיתה עובדת כוכבים, ספק לידה משנתגיירה מביאה קרבן, דספק איסור כרת הוא לאכול בקדשים עד שתביא כפרה, דמחוסרי כיפורים אסורים בקדשים וענוש כרת. 108) שחטאת העוף הבא על הספק תשרף, ראה למעלה ה"ו וה"י. 109) פ"ג הלכה יא. 110) ואף כי יום הכיפורים מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא המקום. 111) כלומר שקרבן זה לא לכפרה בא, שהרי נתכפרו כבר, יולדת בצער לידה, ומצורע מנגעיו, והקרבן אינו בא אלא להכשיר אותם לאכילת קדשים, ועל זה אין יום הכיפורים מועיל (כריתות כו.).

יב. הָאִשָּׁה שֵׁנִישׁ עָלֶיהָ לְדָה אוֹ זִיבָה¹¹² - מְבִיאָה מַעוֹת הַקְּנִיִּים¹¹³ וְנוֹתְנָת בְּשׁוֹפָר¹¹⁴ וְאוֹכֵלֶת¹¹⁵ בְּקֻדְשֵׁים לְעֶרְב¹¹⁶. הַזָּקָה שְׂאֵין בֵּית דִּין שָׁל פְּהֵגִים עוֹמְדִין מִשָּׁם¹¹⁷ עַד שִׁיכְלוּ כָּל הַמַּעוֹת שֶׁבְּשׁוֹפָר וְיִקְרִיבוּ כְּנֶגְדֵן קְנִיִּים¹¹⁸, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּשָׂקָלִים¹¹⁹ וְבַהֲלָכוֹת כְּלִי הַמְקַדֵּשׁ וְהַעוֹבְדִין בְּזוֹת¹²⁰.

112) ברייתא בעירובין לב. 113) כסף של שתי תורים. 114) קופסא בצורת שופר, ראה שקלים פ"ו משנה ה, כי י"ג שופרות היו במקדש, ואחד מהם היו כתוב בו "קנינים" להטיל שם מעות הקנינים, והיתה כל אשה ואשה צוררת לה מעותיה בצרור מיוחד כדי שלא יתערבו המעות עם של אחרת, ומטילה לשופר (תוספות פסחים צ: ד"ה עד). 115) [לפנינו בגמרא שם: "וטובלת ואוכלת". ולפי זה, יש מקום לומר, שמה שאמרו "ואוכלת לערב" היינו מפני שצריכה הערב שמש (ראה תוספות חגיגה כא. ד"ה האונן). אבל לפי נוסחת רבינו, יותר מסתבר כמו שמבואר להלן, וכמו שכתבו התוספות שם]. 116) אבל לא לפני זה, שמה עדיין לא הקריבו את קרבנותיה. 117) יורדים מן המזבח. 118) דברי רב שמעיה בעירובין שם. 119) פ"ב הלכה ב. 120) פ"ז הלכה ט.

יג. הָאִשָּׁה¹²¹ שֶׁהֵבִיאָה חֲטָאתָהּ וְמָתָה - יְבִיאוּ הַיְיֹרְשִׁים עוֹלָתָהּ¹²². אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הִפְרִישָׁה אוֹתָהּ¹²³ מִחַיִּים, כְּכֹר נִשְׁתַּעַבְדוּ נְכֹסֶיהָ לְקָרְבָן, וְהַשְּׁעִבְדוּ דִין תּוֹרָה¹²⁴ הוּא.

121) יולדת או זבה. 122) קנינים פ"ב משנה ה, אבל אם הביאה עולתה ומתה, לא יביאו יורשים חטאתה (שם במשנה) שאין חטאת באה לאחר מיתה. 123) לעולה. 124) קידושין יג: מחלוקת בין רב אסי בשם רבי יוחנן לבין רב יהודה בשם שמואל, ופסק כר' יוחנן, שאמר אפילו לא הפרישה מחיים, משום שמן התורה משועבדים הנכסים של המת לחוב המוטל עליו.

מסופקת אם זה היה בעת נידתה שאינה זבה, או שזה היה בלא עת נידתה והיא זבה שחייבת קרבן, ראה למעלה הלכה ו. וספק זבה מביאה קרבן (ראה למעלה הלכה ז). 91) כלומר, קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות, כדי שתהיה מותרת לאכול בקדשים, ראה למעלה הלכה א, שיוולדת זבה הן מחוסרי כפרה, ואינן אוכלות בקדשים עד שיביאו כפרתן. ואף כי יש כאן ספק כמה לידות ושלא בתוך ימי המלאת – מועיל קרבן אחד לכל הלידות, כדי להתירה לאכול בקדשים, שקרבן זה הוא כטבילה, שאם נטמאה כמה פעמים טבילה אחת עולה לכולן, כמו כן קרבן זה עולה לכל ספקי הלידות. 92) פירוש, בקדשים. אבל החטאת שלה אינה נאכלת. ראה למעלה הלכה רז. 93) לא הצריכוה להביא קרבן על כל ספק לידה ולידה, שהרי זה ספק מליקת חולין למזבח, ורק לקרבן אחד התירו בקושי להביא כדי לטהרה לאכול בקדשים, ראה רש"י שם. 94) במשנה שם. 95) כלומר: או חמש זיבות (רש"י שם). 96) כלומר: קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות. 97) שאף-על-פי שלענין טהרה, קרבן אחד מטהר אותה לאכול בקדשים כמו טבילה אחת שעולה לכמה טומאות, – אינה נפטרת מחיובה אלא-אם-כן מביאה קרבן על כל לידה ולידה, אם היו הלידות כל אחת אחרי יום המלאת של הלידה הקודמת. ולמדו כן (שם ט:): ממה שנאמר (ויקרא יב, ז) "זאת תורת היולדת" – "זאת" לחיוב על לידה שלפני מלאת ועל לידה שאחרי מלאת. ואף-על-פי שלפנינו במשנה שם אמר רבן שמעון בן גמליאל שאין השאר עליה חובה, נראה שלפני רבינו היתה הגירסא שם "והשאר עליה חובה", כמו שכתב רבינורם בתוספות בבא בתרא קסו: ד"ה הכי גרסינן נכנס (השמיטה ללחם-משנה סוף הלכות מחוסרי כפרה, וראה בראב"ד, במרכבת המשנה, ובהגהות בן אריה כאן). 98) אם היו עליו כמה זיבות, מביא קרבן אחד כדי לטהרו שיוכל לאכול בקדשים, והשאר עליו חובה. 99) צ"ל: זיבות (רש"י ובן אריה, הר המוריה וחזון איש, וכן הגיהו הב"ח ומסורת הש"ס בגמרא שם), שהרי גם לחמש לידות ודאיות מספיק בקרבן אחד כדי לטהרה, וכל-שכן לוודאי לידה ולספק לידה ביחד. וראה בגליון הש"ס להגרע"א שם. 100) אף כי קרבן אחד מטהר אותה (לענין אכילת קדשים) מחמש לידות או מחמש זיבות – כשהיא גם לידה וגם זבה, אין קרבן אחד מטהרה, וכן אמרו בספרא מגלת מצורע פרק ג הלכה יג "וכפר על המטהר מטומאתו, ולא מזוהו". פירוש, שאם היה זב ומצורע, אין קרבן זה עולה לשתיהן (קרבן אהרן), והיינו אף לטהרו לאכילת קדשים (רש"י לכריתות שם). 101) קרבן החטאת. 102) ראה למעלה בתחילת ההלכה. 103) ראה למעלה ה"ו וה"ז, שספק זיבה או ספק יולדת אין חטאתה נאכלת, שחטאת העוף הבא על הספק תשרף. 104) ראה למעלה בהתחלת הלכה זו.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּיְרָה וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שְׁלֹא נִתְגַּיְרָה יְלִדָה¹⁰⁵ אוֹ מִשְׁנִתְגַּיְרָה יְלִדָה¹⁰⁶ - הָרִי זֶה מְבִיאָה קָרְבָן מִסְּפָק¹⁰⁷, וְאֵין חֲטָאתָהּ נֹאכֵלֶת¹⁰⁸. כְּכֹר בְּאֲרָנוּ בְּהֵלְכוֹת שְׁגָגוֹת¹⁰⁹, שְׁפָל מַחְסְרֵי כְּפָרָה מִסְּפָק שְׁעֶבֶר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרֶק שְׁנַיִ

(1) יבאר אי זהו זב האמור בתורה.

א. **הַזֵּב הָאֵמּוֹר בַּתּוֹרָה?** הוּא שְׁכַבְתַּת זָרַע הַפָּא מַחְלֵי הַחֲלָלִים³ שֶׁהִיא מִתְקַבֵּצַת בְּהֶן⁴. וּכְשִׁיּוֹצֵא הַזֵּב - אֵינּוּ יוֹצֵא בְּקִשְׁיֵי⁵ בְּשְׁכַבְתַּת זָרַע, וְאֵינּוּ בִּיצִיאתוֹ תֹאנָה וְלֹא הִנָּאָה, אֲלֵא נִגְרַר וְיוֹצֵא כְּמוֹ בְּצֵק שֶׁל שְׁעוּרִים⁶, בְּהֶה⁷ פְּלֶבֶן בִּיצֵה הַמּוֹזֶרֶת⁸. אֲבָל שְׁכַבְתַּת זָרַע - לְבָנָה קְשׁוּרָה פְּלֶבֶן בִּיצֵה שְׁאִינָה מוֹזֶרֶת⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הזב האמור בתורה כו".

בדיני הזב, מצינו הבדלים בין רא"י ראשונה שני ושלישית, שהראשונה מטמאת אפילו באונס, והשני אינה מטמאה אלא אם היא ברצון, ובעל שלוש ראיות אינו חייב קרבן אלא-אם-כן היתה הרא"י הראשונה ברצון. וצריך להבין, מדוע הרא"י השלישית של בעל שלוש ראיות מחייבתו קרבן גם אם היא מחמת אונס, ולאורך הרא"י הראשונה שלו צריכה להיות ברצון דווקא, משא"כ בבעל שתי ראיות שגם אם הרא"י הראשונה באונס - טמא ברא"י שני (כשהיא ברצון).

והביאור בזה: עניין הזב הוא חולי, כמבואר ברמב"ם שיש טומאה היוצאת מהגוף באופן טבעי, אבל זב הוא הטומאה היוצאת מהגוף מצד חולי. ובעבודת ה', הטומאה היוצאת מהגוף מורה על הרע שיש באדם. א. הרע הטבעי מצד עצם בריאתו שנדבק בו על-ידי חטא עץ הדעת. ב. רע שלא על-פי הטבע הרגיל, והוא זה שהאדם מגרה יצרו עליו שעל-ידי-זה מתווסף אצלו רע עוד יותר ממה שיש בו מצד חטא עץ הדעת.

רא"י ראשונה מרמזת על הרע הטבעי, ולכן מטמאת באונס, כי על הרע הזה האדם אנוס, שהרי דבוק בו מיום לידתו מצד חטא עץ הדעת. אבל הרא"י השניה מורה על הרע שאינו מטבע בריאתו, ולכן הוא ברצון דווקא.

43 (על-פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 43)
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

(2) ויקרא טו, ב: "איש איש כי יהיה זב מבשרו זב וזב טמא הוא". (3) מקומות חלולים בתוך הגוף. (4) כלומר, שכבת הזרע יוצאה בגלל שהמקומות החלולים שהיא מתקבצת בהן בתוך הגוף, נחלשו ואין בכוחם להחזיקה, אבל שאר אברי הגוף נשארו איתנים ובריאים, וראה בדברי רבינו בפירוש המשנה, זבים פ"ב מ"ב. (5) כלומר, לא בקישוי האבר, אלא יוצא כשהאבר מת, וכן מפורש בתוספתא זבים פ"ב: "זב בא מבשר המת, שכבת זרע בא מבשר החי". (6) נדה לה, ב: "אמר רב הונא, זב דומה למי בצק של שעורים". (7) בכת"י תימן: "דוהה". וכן בדפוס וויניציאה (ובדפוס רומי, בטעות "מהה") וכן הוא בתוספתא זבים שם,

ובנדה שם. (8) ביצה שאינה מזכר, "זב דיהה ודומה כלובן ביצה המזורת" - "וביאור דיהה, עכור מעט הבהירות" (רבינו בפיה"מ נגעים פ"ב מ"ב). (9) תוספתא וגמרא שם: "ושכבת זרע קשורה כלובן ביצה שאינה מזורת" (שמשרצת אפרוח תחת תרנגולת).

ב. הַרְוָאָה רְאִיּוֹת הַזֵּב הַגּוֹרְמֹת לוֹ לְהִיּוֹת זָב¹⁰ מִחֲמַת חֲלִי¹¹ או אֲנָס וְכִיּוֹצֵא בְּהֶן - אֵינּוּ זָב; שְׁנֵאֲמַר: זָב מִבְּשָׂרוֹ¹² - מִחֲמַת בְּשָׂרוֹ¹³ הוּא שְׁיִהְיֶה טָמֵא, לֹא מִחֲמַת דָּבָר אַחֵר¹⁴. מִכָּאֵן¹⁵ אָמַר¹⁶: בְּשִׁבְעָה דְרִכִּים בּוֹדְקִין אֶת הַזֵּב: בְּמֹאֲכָל וּבְמִשְׁתֵּה, בְּמִשָּׂא וּבְקַפִּיצָה, בְּחֲלִי וּבְמִרְאָה וּבְהִרְהוּר. בִּיצֵד? אֲבָל אֲכִילָה גְּסָה או שְׁתֵּה הַרְבֵּה, או שְׁאָכַל או שְׁתֵּה¹⁷ אֲכָלִין או מִשְׁקִין הַמְּבִיאִין לְיַדֵי שְׁכַבְתַּת זָרַע¹⁸, או שְׁנִשָּׂא מִשׁוּי כְּבֵד, או שְׁקַפֵּץ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וּבְכֻלָּל דָּבָר זֶה אִם הִפֵּה עַל גְּבוּלוֹ¹⁹, או שְׁהִיָּה חוּלָה, או שְׁרָאָה אִשָּׁה וְהִתְאַוָּה שְׁכִיבְתָהּ²⁰, או שְׁהִרְהוּר בְּעֶסְקֵי בְּעִילָה אֶף עַל פִּי שְׁלֹא הִרְהוּר בְּבְעִילַת אִשָּׁה שֶׁהוּא מִפְּרָה²¹, אִם קָדַם אֶחָד מִפְּלֵ אֵלּוּ וְרָאָה רְאִיָּה שֶׁל זָב - תּוֹלִין בּוֹ וְאֵינּוּ מְטַמֵּא.

(10) כלומר, ראייה שניה (להלן ה"ו), אבל ראייה ראשונה מטמאה אפילו באונס (להלן ה"ה). (11) של שאר אברי הגוף ולא של אברי כלי הזרע, ראה למעלה ה"א. (12) "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זב וטמא הוא". (13) מחמת חולשת כלי הזרע, ראה בדברי רבינו בפיה"מ זבים פ"ב מ"ב. (14) כריתות ח, ב: "דתניא, מבשרו ולא מחמת אונסו". (15) מלימוד זה של "מחמת בשרו, ולא מחמת דבר אחר". (16) חכמים, במשנה נזיר סה, ב. ובמסכת זבים פ"ב מ"ב. (17) אפילו במדה מועטת. (18) תוספתא זבים פ"ב: "ר"א בן פנחס אומר בשם ר' יהודא בן בתירא, החלב והגבינה ובשר שמן ויין ישן וגריסין של פול וביצים ומורייס, מרגילין לדבר זיבה". (19) וכן כתב רבינו במסכת זבים שם, וכן נראה בחולין נא, א. נא, ב. (20) זהו מה שאמרו במשנה זבים פ"ב מ"ב: "ראה עד שלא הרהר". (21) זהו מה שאמרו שם במשנה: "הרהר עד שלא ראה". ועי' בפיה"מ שם, וב'כסף משנה' כאן.

ג. הַרְוָאָה קָרִי²² - אֵינּוּ מִתְטַמֵּא בְּזָב²³ מֵעַת לַעַת²⁴; שְׁרָאָה זו שֶׁל זָב מִחֲמַת שְׁכַבְתַּת זָרַע הִיא²⁵. וְכֵן לְמִרְאָה וּלְהִרְהוּר תּוֹלִין בְּהֶן מֵעַת לַעַת²⁶. אֲבָל לְמֹאֲכָל וּלְמִשְׁתֵּה וּלְקַפִּיצָה וּלְמִשָּׂא - תּוֹלִין בְּהֶן פֶּלֶזְמֵי שְׁמִצְטֵר²⁷.

(22) שכבת זרע הבאה בקושי, כמבואר למעלה ה"א. (23) אם ראה בראיה שניה, ראה להלן ה"ו. (24) עשרים וארבע שעות לאחר שראה את הקרי, זבים שם מ"ג, וכת"ק שם, וראה להלן ה"ד לעניין גוי שנתגייר. (25) כיון שראה קרי, הזיבה מחמת חולשה דקרי ('קריית ספר') וכן הוא בניזיר סו, א. וראה ב'לחם משנה'. (26) אם ראה זיבה בתוך המעט-לעת מאז שהרהר או ראה, תולין בהרהר ובמראה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בדפוס רומי. (37) להלן ה"ו. (38) נדה לה, א: אמר רב הונא, ראה ראשונה של זב מטמאה באונס, שנאמר (ויקרא טו, לב) "זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע". מה שכבת זרע מטמאה באונס, אף ראה ראשונה של זב מטמאה באונס. (39) ולא מחמת אונסו, ראה למעלה ה"ב. (40) שמה שמפורש בתורה שזב חייב קרבן, אינו אלא אם ראה שתי ראיות זוב מחמת בשרו, ולא מחמת אונסו. אבל אם ראה ראשונה היתה באונס ושניה מבשרו, אף-על-פי שהוא טמא זב לענין ספירת שבעה נקיים, אין עליו חיוב קרבן, אף לאחר ראה שלישית. בנדה לה, א: "ת"ש, ראה ראה ראשונה של זב בודקין אותו (זבים פ"ב מ"ב) מאי לאו לטומאה, לא לקרבן", ומפרש רש"י שאם הראיה הראשונה של זב היתה מחמת אונס, איננה מצטרפת לשלש ראיות לחייבו קרבן, אלא לראיה השניה שהיתה מחמת בשרו ולא באונס, לספור שבעה נקיים. (41) מצטרפת לשתי הראיות הראשונות, שהיו מחמת בשרו, ולא באונס כדי לחייבו קרבן (זבים פ"ב מ"ב, וכתנא-קמא). (42) כן הוא במשנה שם: "בשבעה דרכים בודקים את הזב עד שלא נזקק לזיבה וכו', ראה ראה ראשונה בודקין אותו, בשניה בודקין אותו, בשלישית אין בודקין אותו", הרי שמה שלא בודקים בשלישית הוא מפני שכבר נזקק לזיבה. ואם ראה ראה ראשונה באונס, אינה מצטרפת לשלישית להבאת קרבן, הואיל והיה האונס לפני שנזקק לזיבה.

ו. הַרְוָאָה רְאִיָּה אַחַת שֶׁל זֹב - הַרְי הוּא כְּבֵעַל קְרִיָּה⁴³. רְאָה שְׁתַּיִם - הַרְי זֶה זָב, וְצָרִיף סְפִירַת שְׁבַעָה⁴⁴ וּבִיאַת מַיִם חַיִּים⁴⁵, וְאִינוּ חַיִּב בְּקָרְבָן. רְאָה שְׁלֹשׁ רְאִיּוֹת - הַרְי זֶה זָב גְּמֹר וְחַיִּב בְּקָרְבָן⁴⁶. וְאִין בֵּין זָב שְׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת לְרֹאָה שְׁלֹשׁ אֶלָּא קָרְבָן בְּלִבְד⁴⁷. וְדַבְרִים אֵלּוּ פְּלָן דְּבָרֵי קְבָלָה מִפִּי מִשָּׁה בְּרַבְנֵי מִסִּינַי⁴⁸.

(43) כבית-הלל, זבים פ"א מ"א, והוא כמו ראשון לטומאה (פ"ה מהל' אבות הטומאה ה"א). (44) ימים נקיים מכל זוב, וצריך שיהיו רצופים זה אחר זה. (45) טבילה במעיין ולא במקוה, משום שנאמר (ויקרא טו, יג) "ורחץ בשרו במים חיים וטהרו", והוא מטהר בכלשהו, כלומר: אינו צריך ארבעים סאה כמו מקוה (פ"ט מהל' מקוואות ה"ח). (46) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, ראה למעלה פ"א ה"ג. (47) משנה, מגילה ח, א. ונלמד שם בגמרא, ממה שמנה הכתוב (שם, ב"ג) שתים וקראו טמא (הזכיר שתי פעמים זב "איש איש כי יהיה זב מבשרו, וזבו טמא הוא") ומנה שלש וקראו טמא ("וזאת תהיה טומאתו בזוב, ור בשרו את זובו, או החתים בשרו מזובו, טומאתו היא"), הא כיצד? שתים לטומאה ושלש לקרבן, ועוד נאמר (שם, טו) "וכיפר עליו הכהן לפני ה' מזובו", ולמדו מזה (שם) "מזובו" מקצת זבין מביאין קרבן, ומקצת זבין אין מביאים קרבן, הא כיצד? ראה שלש מביא קרבן, ראה שתים אין מביא קרבן. (48) שזה לא מפורש בתורה אלא נלמד בקבלה מן הפסוקים הנ"ל.

ז. אַחַד הַרְוָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת או שְׁלֹשׁ בְּשַׁעָה אַחַת זו

אבל יותר ממצת-לעת אין תולין בהרהור ובמראה, והוא בתוספתא זבים פ"ב "כשם שתולין שכבת זרע מצת לעת, כך תולין למראה ולהרהור מצת לעת". (27) תוספתא שם, ופירשו שמרוב האכילה והשתיה שהכבירו עליו, וכן מהקפיצה והמשא שנחלשו כחותיו ומצטער משום כך, ראה בדברי רבינו בפירושו המשנה, זבים שם מ"ב.

ד. מִי שֶׁמָּל וְאַחַר כֶּף רְאָה זֹב²⁸, בֵּין עֹבֵד כּוֹכְבִים בֵּין יִשְׂרָאֵל - תּוֹלִין בְּמִלָּה כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטָעֵר²⁹. עֹבֵד כּוֹכְבִים שְׁרָאָה קְרִי וְאַחַר כֶּף נִתְגַּיֵר - מְטַמֵּא בְּזִיבָה מְיָד, וְאִין תּוֹלִין לוֹ מֵעַת לְעַת³⁰. קֶטְן³¹ - אִין תּוֹלִין לוֹ לֹא בְּמִרְאָה וְלֹא בְּהִרְהוּר, שְׂאִין לְקֶטְן מִרְאָה וְהִרְהוּר הַמְבִיא לִידֵי זֹב. לְפִיכָּךְ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּחֻמְשָׁה דְּרָכִים בְּלִבְד³².

(28) ראה ראשונה או שניה, ראה להלן בכיור הדברים (זיבה שלישית, שהיא זיבה שניה אחר שנתגייר, ראה להלן בדברי האורח מישור). (29) תוספתא, זבים שם. "והטעם שאין לך חולי גדול מהמילה, והא קי"ל (למעלה ה"ב) שהחולי הוא אחד מהדרכים שבודקים את הזב" (כסף-משנה), ואינו זב אפילו אחר מצת-לעת של המילה, כל זמן שמצטער. (30) אע"פ שבישראל תולין מצת-לעת אחר ראיית קרי (ראה לעיל ה"ג) ואין הראיה הראשונה מצטרפת לראיה השלישית לחייבו קרבן (ראה להלן), - בגר, שהוא כקטן שנולד, אין משיגחים לדבר מעניניו הקודמים (רבינו בפירושו המשנה, זבים פ"ב, וראה בלחם-משנה). (31) ראה להלן פ"ג ה"ו, ואפילו בן יום מטמא בזיבה. (32) תוספתא זבים שם, "תינוק תולין לו בחמשה דברים, במאכל ובמשתה, במשא ובקפיצה, בחולי שלו" וכו'.

ה. וְכִשֶּׁם שֶׁתּוֹלִין לְקֶטְן בְּחֵלְיוֹ, כֶּף תּוֹלִין לוֹ בְּחֵלְיוֹ אִמּוֹ³⁴, אִם הָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה או צָרִיף לְאִמּוֹ³⁵. בְּמָה דְּבָרִים אִמּוּרִים שְׁבוֹדְקִין אֶת הַזָּב בְּדָרְכִים אֵלּוּ? בְּרִאָה שְׁנִיָּה שֶׁל זֹב, שְׁבַע יַעֲשֶׂה זָב כְּמוֹ שְׂתֵּיבָאָר³⁷. אֶבֶל רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה, אֶפְלוֹ רְאָה אוֹתָהּ בְּאַנְס³⁸ וְרִאָה שְׁנִיָּה מִחֻמַּת בְּשָׂר³⁹ - הַרְי זֶה טְמֵא טְמֵאָת זִיבוֹת; וְאֶף עַל פִּי כֵן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּרִאשׁוֹנָה, כְּדֵי לְמַנּוֹת בֵּה שְׁלֹשׁ רְאִיּוֹת לְחַיְבוֹ קָרְבָן⁴⁰. רְאִיָּה שְׁלִישִׁית - אִין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בֵּה, אֶלָּא אֶפְלוֹ רְאָה אוֹתָהּ מִחֻמַּת אֲנָס⁴¹. הוֹאִיל וְנִזְקַק לְטַמְאָה⁴², שְׁהַרְי רְאִיּוֹת שְׁנַעֲשֶׂה בֵּהן זָב מִחֻמַּת בְּשָׂרוֹ הֵיךְ, לְפִיכָּךְ יִתְחַיֵּב בְּקָרְבָן.

(33) בכת"י תימן, זה מחובר עם מה שלמעלה. וכן נראה בדפוס רומי. (34) שלא יהיה עליו דין זב. בתוספתא שם: תינוק תולין לו וכו' בחולי שלו ובחולי אמו. (35) שאמו מקנחתו (סוכה כח:); שהיונק ממנה או שצריך לאמו, נדבק ממחלת אמו. וראה כתובות עז, ב: הזהרו מזובובים) של בעלי ראתן (= מוכי שחין). רבי זירא לא הוא יתיב בזיקיה (= לא ישב במקום שמשבת הרוח עליו ועל החולה). (36) בכת"י תימן מתחילה כאן הלכה חדשה, וכן נראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

64) 'סיפרא' פרשת מצורע (פרק זבים פ"א ה"ג), (ראיות) קטנות מנין, ת"ל "תהיה" אפילו כל שהוא, "החתים" אפילו כל שהוא, "בשרו" אפילו כל שהוא.

י. הִיָּה הַזֹּבֵב נִגְרַר וַיִּצָּא וְלֹא פָּסַק: אִם יֵשׁ מִתְחַלֵּת הָרֵאִיָּה עַד סוּפָה פְּדֵי טְבִילָה וְסוּפּוֹג⁶⁵ או יָתֵר - הֲרֵי זֶה נִחְשָׁבֶת פְּשָׁתִי רֵאִיוֹת⁶⁶, הוֹאִיל וְהִיא אֲרָכָה פְּשָׁתִים⁶⁷; וְאִם לֹא הִיָּתְהָ אֲרָכָה פֶּשְׁעוֹר הַזֶּה⁶⁸, אֶפְלוּ פָּסַק הַזֹּבֵב בֵּינְתֵימֶם⁶⁹ - הֲרֵי זֶה רֵאִיָּה אַחַת. וְכֵן אִם הִיָּתְהָ רֵאִיָּה אַחַת אֲרָכָה פְּשָׁלֵשׁ רֵאִיוֹת, שְׁנִמְצָא מִתְחַלְתָּהּ וְעַד סוּפָה פְּשָׁתִי טְבִילוֹת וְשָׁנִי סְפוּגִין - הֲרֵי זֶה נִחְשָׁבֶת פְּשָׁלֵשׁ רֵאִיוֹת וְיָבִיא קָרְפָּן⁷⁰.

65) זבחים פ"א מ"ד, ובתוספתא (שם פ"א) והיא כשיעור מהלך חמישים אמה של אדם בינוני (פירוש הרא"ש למסכת זבים פ"א מ"ג, וראה ב'סיפרא' שם, ה"ד). 66) כת"ק נגד רבי יוסי, בתוספתא זבים, שם. 67) משום שזוב אין לו שיעור (ראה למעלה ה"ט), א"כ כשראה ראה אחת ארוכה, כיון שמתחילת ראייתו נטמא בכל שהוא, והיה לו שהות לטבול, ועדיין הוא ממשיך לראות, אנו חושבים לראיה זו כשתי ראיות ('קריית ספר'), וראה למעלה ה"ו דין הרואה שתי ראיות. 68) שם בתוספתא "ואם לאו (שאינן מתחילת הראיה עד סופה כדי טבילה וסיפוג) אין בידו אלא אחת". 69) פירוש, ראה זוב והפסיק, ושוב ראה, ואין במשך זמן ההפסקה, כדי טבילה וסיפוג. 70) זבים פ"א מ"ה, ולמדו זאת ב'סיפרא' פרשת מצורע (שם) מן הפסוק (ויקרא שם, ג) "בזובו רר" "מלמד שהוא טמא בג' ראיות. אין לי אלא גדולות, קטנות מנין, ת"ל "תהיה", אפילו כל שהוא וכו', אם נאמר בגדולות למה נאמר בקטנות, אלא ליתן שיעור לגדולות שאם ראה אחת מרובה כשלש, שהוא כמגד יון לשילוח שהם כדי שתי טבילות ובשני סיפוגים, הרי זה זב גמור".

יא. רָאָה רֵאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם וְהִפְסִיק פְּדֵי טְבִילָה וְסוּפּוֹג⁷¹, וְאַחַר כֶּף רָאָה שְׁתַּיִם⁷² או אַחַת אֲרָכָה פְּשָׁתִים⁷³; או שְׂרָאָה שְׁתַּיִם או אַחַת מְרַבָּה פְּשָׁתִים וְהִפְסִיק פְּדֵי טְבִילָה וְסוּפּוֹג, וְאַחַר כֶּף רָאָה רֵאִיָּה אַחַת - הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר⁷⁴.

71) בא להשיענו שהפסק בין ראה לראיה הוא כדי טבילה וסיפוג, אבל אם הפסק בין ראה לראיה היה פחות מכדי טבילה וסיפוג, נחשבות שתי הראיות (אם נמשכו כל אחת מהן פחות מכדי טבילה וסיפוג, ראה למעלה ה"י) לראיה אחת. 72) ובין אלו השתיים היה הפסק גדול יותר מאשר כדי טבילה וסיפוג. 73) ראה למעלה שם. 74) זבים פ"א מ"ד, ובא להשיענו שאף ראה אחת ארוכה כשתים מצטרפת עם ראה אחת קצרה לחייבו קרבן, כמו שלש ראיות נפרדות, שלא נטעה לומר: כיון שראה אחת ארוכה למדו ב'סיפרא' מ"בזובו רר", וראה קצרה למדים מ"החתים" (ראה למעלה שם) וכיון שהפסק אומר "או החתים", הכוונה או זה או זה ואינן מצטרפות (משנה אחרונה' זבים שם).

אֲחֵר זֶה, או שְׂרָאָה רֵאִיָּה פְּכָל יוֹם זֶה אַחַר זֶה⁴⁹ - הֲרֵי זֶה זָב. לְפִי שְׂתָלָה הַכְּתוּב אֶת הַזֶּבֶה⁵⁰ בְּיָמִים, שְׁנַאמַר: כִּי יָזוּב זָב דְּמָה יָמִים רַבִּים⁵¹, וְהַזֶּבֶב⁵² לֹא תָלָה אוֹתוֹ בְּיָמִים⁵³.

49) כלומר, בשלשה ימים רצופים זה לזה, ראה כל יום ראה אחת. 50) הנקבה. 51) ודרשו ב'סיפרא' פרשת מצורע (פרק זבים פ"ד ה"ה"ט) "ימים שנים, רבים שלשה". ואם ראתה שלש פעמים ביום אחד, אינה זבה עד שתראה שלשה ימים. 52) הזכר. 53) שנאמר (שם, ג) "וזאת תהיה טומאתו בזובו" - תלה הכתוב את הזב בראיות, וכתוב שם שלש פעמים "זב" וכתוב "טומאתו", שמשמע שבאלו השלש הוא טמא, וכתוב גם (שם) "והזב את זובו לזכר ולנקבה" מקיש זכר לנקבה (ולא נקבה לזכר) מה נקבה בימים, אף זכר בימים ("ב"ק כד. וכריתות ח:), הרי שהזב נטמא בראה שלש ראיות בשעה א', וגם בג' ראיות בג' ימים.

ח. וְאִם הִפְסִיק הַזָּב בֵּין רֵאִיָּה לְרֵאִיָּה יוֹם גָּמוּר⁵⁴ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת⁵⁵. מֵיֵצֵד? רָאָה רֵאִיָּה בְּשַׁבָּת⁵⁶ וְרֵאִיָּה שְׁנִיָּה בְּשָׁנִי בְּשַׁבָּת - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת וְאֵינָן זָב⁵⁷. וְכֵן אִם רָאָה רֵאִיָּה שְׁנִיָּה בְּאַחַד בְּשַׁבָּת⁵⁸ וְרָאָה רֵאִיָּה שְׁלִישִׁית בְּשְׁלִישֵׁי בְּשַׁבָּת - אֵינָן חַיֵּב בְּקָרְפָּן⁵⁹; וְשָׁאִין זֶה מִצְטָרְפֶת לְשַׁתִּים, שֶׁהֲרֵי הִפְסִיק בֵּינֵיהֶן יוֹם אַחַד. אָבֵל אִם רָאָה אַחַת הַיּוֹם וְאַחַת בְּלַיְלָה שְׁלֹשָׁתֵי יוֹמֵי - הֲרֵי אֵלוֹ מִצְטָרְפוֹת⁶⁰. וְאֵין צָרִיף לֹמַר, שְׁאִם רָאָה אַחַת בְּלַיְלָה וְשְׁנִיָּה בַּיּוֹם - שֶׁהֵן מִצְטָרְפוֹת⁶¹. וְכֵן אִם רָאָה שְׁלֹשׁ רֵאִיוֹת בְּשַׁלְשָׁה לַיְלוֹת זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי אֵלוֹ מִצְטָרְפוֹת⁶².

54) מעת לעת שלם, היינו עשרים וארבע שעות. 55) כך נשמע מדברי המשנה, זבים פ"א מ"א ומ"ו. 56) ראה ראשונה. 57) אלא בעל קרי, ראה למעלה ה"ו. 58) וראה ראשונה ראה בשבת. 59) אלא טמא טומאת זב, וצריך ספירת שבעה נקיים וטבילה, ראה למעלה ה"ו. 60) אף-על-פי שהלילה אינו שייך ליום שלפניו, אלא ליום שלאחריו. 61) ששתי הראיות היו ביום אחד, ואין זה בכלל ראיית שלשה ימים, אלא בכלל שלש ראיות זוב נטמא בהם אף אם לא היו בשלשה ימים, ראה למעלה ה"ז. ומה שכתב רבינו "ואין צריך לומר", הוא על-פי מה שאמרו בבבא-קמא כד, א - גבי שור המועד "ריחוק נגיחותיו, חייב (נזק שלם). קירב נגיחותיו, לא כל-שכן". ורק בזבה אינו כן מפני שמיעט הכתוב זבה מראיות, ולא טמאה אלא בימים (שם). 62) זבים פ"א מ"ג: "ראה וכו' שלש לשלשה ימים או לשלשה לילות, הרי זה זב גמור".

ט. רֵאִיָּת הַזָּב אֵין לָהּ שְׁעוֹר, אֶלָּא הַרְוָאָה כָּל שֶׁהוּא - טָמְאָה⁶³; שְׁנַאמַר: הַחַתִּים בְּשָׂרוֹ - כָּל שֶׁהוּא נִגְרַר בְּכֶשֶׁר וְטָמְאָה⁶⁴.

63) משנה, נדה מ, א: "אבל הזב ובעל הקרי וכו' ומטמאין בכל שהוא, אפילו כעין החרדל ובפחות מכן".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפסיק יום גמור בין ראיה לראיה - אינן מצטרפות. אבל יתכן שאחת מן הראיות היתה בשבת, ולא היה הפסק יום גמור בין ראיה לראיה והוא זב לטומאה. (86) ראה למעלה הי"ב. (87) ואולי אף אחת משתי הראיות לא היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, ואין כאן שלש ראיות ואינו חייב קרבן. (88) שחטאת העוף באה על הספק ונשרפת, ראה למעלה פ"א ה"ד, ולמעלה בפרק זה הי"ג.

~ יום שלישי ט"ז מרחשון ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) יבאר שהימים שהזב רואה בהן זיבות הוא טמא ומונה משיפסוק.

א. פֶּל הַיָּמִים שֶׁהַזָּב רֹאֶה בָּהֶן זִיבוֹת הֵרִי הוּא טָמֵא.² וּכְשִׁיפְסֹק הַזִּיבוֹת³ מוֹנֵה שְׁבַעַת יָמִים נְקִיִּים⁴ כְּזָבָה, וְטוֹבֵל בְּשַׁבְעֵי⁵ וּמַצְרִיב שְׁמֹשׁ, וּבְשִׁמְנֵי מִבֵּיא קֶרְבָּנוֹ⁶ אִם הָיָה בַעַל שְׁלֹשׁ רְאִיּוֹת. וְאִם רָאָה רְאִיָּה שֶׁל זָב, אֶפְלוּ בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי אַחֵר שֶׁטָּבַל - סָתַר הַפֶּל, וּמִתְחִיל לְמִנּוֹת שְׁבַעַת יָמִים נְקִיִּים⁷. מֵאַחֵר יוֹם רְאִיָּה הָאֲחֻרָּה.

2) כמפורש בפסוק (ויקרא טו, ג) "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". (3) גם להלן בהלכה ג כתב רבינו וזה לשונו: "בדק ביום הטומאה עצמה ומצא טהור ופסק הזוב וכו', ומכאן שהוא צריך הפסק טהרה. (4) ויקרא שם, יג, וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו". (5) שנאמר (שם): "וספר לו שבעת ימים וגו' ורחץ בשרו במים חיים (=מי מעיין) וטהר". ואם הוא זב בעל שתי ראיות די לו בכך וטהור. (6) שם, יד-טו: "וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה וגו' אחד חטאת והאחד עולה". (7) פירוש למחרת יום הראיה האחרונה.

ב. זָב שֶׁרָאָה קָרִי בְּאֶחָד מִשְׁבַּעַת יָמֵי הַסְּפִירָה - אֵינּוּ סוֹתֵר אֶלָּא יוֹמוֹ בְּלַבָּד, וּמְשַׁלֵּם שְׁבַעַת יָמִים וּמִבֵּיא קֶרְבָּנוֹ. בֵּיצֵד? רָאָה קָרִי בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי - סוֹפֵר אַחֲרָיו שְׁלֹשָׁה יָמִים⁸, וְטוֹבֵל בְּשַׁלְּשִׁי, וּמִבֵּיא קֶרְבָּנוֹ בְּרִבְעֵי.

8) שספירת היום החמישי נסתרה ונשארו לו רק ארבעה ימים נקיים, ומוסיף להם עוד שלושה להשלים השבעה.

ג. זָב שֶׁבִדַּק בַּיּוֹם רִאשׁוֹן מִיָּמֵי הַסְּפִירָה וּמִצָּא טְהוֹר, וְלֹא בִדַּק פֶּל שְׁבַעַת, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בִדַּק וּמִצָּא טְהוֹר - הֵרִי זֶה בְּחֻזְקַת טְהָרָה. אֶפְלוּ בִדַּק בַּיּוֹם הַטְּמֵאָה עֲצָמָה⁹ וּמִצָּא טְהוֹר, וּפְסִק הַזָּב¹⁰, וְלֹא בִדַּק לְמַחֵר בְּתַחֲלַת יָמֵי הַסְּפִירָה¹¹, וּבִדַּק בְּשַׁבְעֵי¹² אוּ בְשִׁמְנֵי¹³ וּמִצָּא טְהוֹר - עָלוּ לוֹ יָמֵי הַסְּפִירָה, וְהֵרִי זֶה בְּחֻזְקַת טְהָרָה.

9) פירוש שבאותו יום שראה לפני זה זיבה, בדק אחרי כן. (10) נראה שצריך להיות "ופסק הזוב ומצא טהור".

יב. רָאָה רְאִיָּה אַחַת מִקְצָתָהּ בְּסוֹף הַיּוֹם וּמִקְצָתָהּ בְּתַחֲלַת הַלַּיְלָה⁷⁵, אָף עַל פִּי שְׁאִינָה אֶרְכָּה בְּשִׁתִּים⁷⁶ - הֵרִי אֵלוֹ שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, שֶׁהַיָּמִים מִתְּלַקֵּין הָרְאִיָּה⁷⁷. לְפִיכֹף, הָרוּאָה רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שֶׁהוּא סָפֵק מִן הַיּוֹם וּמִן הַלַּיְלָה⁷⁸ - הֵרִי זֶה סָפֵק לְטַמְאָה⁷⁹.

75) פירוש, אם היה ידוע לנו זמן של סוף היום וזמן של תחילת הלילה, והוא ראה ראיה אחת שהתחילה בסוף היום ונגמרה בתחילת הלילה (ראה פירוש הרא"ש זבים פ"א מ"ו). (76) אלא נמשכה רגע אחד בסוף היום, ורגע אחד בתחילת הלילה. (77) תוספתא זבים פ"א: "ומודה רבי יוסי, שאם ראה ראיה אחת בין השמשות אע"פ שאין בה כדי טבילה וסיפוג, יש בידו שתי ראיות, מפני ששני ימים חולקים אותה". (78) "תנו רבנן, בין השמשות ספק מן היום ומן הלילה (כלומר, ספק אם יש בו משניהם. רש"י) וספק שהוא כולו מן היום וספק שהוא כולו מן הלילה" (שבת לד:). ובין השמשות הוא משך הזמן משתשקע החמה עד שייראו ג' כוכבים בינונים (ראה בה"ל שבת פ"ה ה"ד). (79) תוספתא שם, ופ"א דמס' זבים מ"ו. כלומר, ספק טמא כזב שצריך ספירת שבעה נקיים או אינו טמא אלא כבעל קרי (ראה למעלה ה"ו), שמא בין השמשות הוא גם יום וגם לילה, והוא ראה מקצת היום ומקצת הלילה, והימים חולקים את הראיה לשתי ראיות.

יג. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - הֵרִי זֶה וְרִאֵי לְטַמְאָה⁸⁰ וְסָפֵק לְקֶרְבָּן⁸¹, וּמִבֵּיא קֶרְבָּן וְאֵינּוּ נֶאֱכָל⁸².

80) כלומר, לספור שבעה נקיים, כי יש כאן שתי ראיות לפחות. (81) שמא ראיית בין השמשות היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, והימים חלקו את הראיה הזאת לשניים, וביחד עם הראיה הראשונה יש כאן שלש ראיות וחייב קרבן (ראה למעלה שם), או שאין כאן אלא שתי ראיות בלבד ואין כאן קרבן, ודין זה הוא במס' זבים שם. (82) שחטאת העוף הבאה על הספק אינה נאכלת, ראה למעלה פ"א ה"ו וה"ז.

יד. [רָאָה] רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת [שֶׁל שַׁבַּת] וְרְאִיָּה שְׁנֵיהֶן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל מוּצָאֵי שַׁבַּת⁸³ - הֵרִי זֶה סָפֵק לְטַמְאָה וְסָפֵק לְקֶרְבָּן⁸⁴. סָפֵק לְטַמְאָה - שְׁמָא רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה הֵיִתָּה בְּעֶרְבַּ שַׁבַּת וּשְׁנֵיהֶן בְּמוּצָאֵי שַׁבַּת, וְהֵרִי הַפְּסִיק שַׁבַּת בְּיַגִּיעֶיהֶן וְאֵין פֶּאֵן זִיבוֹת כְּלָל⁸⁵; וְהֵרִי הוּא סָפֵק לְקֶרְבָּן - שְׁמָא אַחַת מֵהֶן הֵיִתָּה מִקְצָתָהּ בַּיּוֹם וּמִקְצָתָהּ בַּלַּיְלָה, שֶׁהִיא חֲשׁוּבָה בְּשִׁתִּים⁸⁶, וְהֵרִי רָאָה שְׁלֹשׁ רְאִיּוֹת שֶׁהוּא חֵיב בְּקֶרְבָּן⁸⁷. וּלְפִיכֹף מִבֵּיא קֶרְבָּן וְאֵינּוּ נֶאֱכָל⁸⁸.

83) "וכגון שלא היו באותו הזמן (אלא ראיה ראשונה בתחילת בין השמשות של ערב שבת, וראיה שניה בסוף בין השמשות של מוצאי שבת)", ר"ש זבים, שם. (84) זבים שם, ותוספתא שם פ"א. (85) ראה למעלה ה"ח, שאם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראיות. (20) שהרי אינו יכול להביא קרבנו עד למחרת שהוא יום השמיני. ונחשבות ג' הראיות של ליל שמיני כאילו יש בו זיבה ארוכה שהתחילה בג' הראיות הראשונות. (21) כלומר: מה שאינו מביא קרבנו עד יום שמיני, אינו משום שהוא לילה, ובלילה אין מקריבין קרבנות, אלא משום שלא הגיע זמנו עוד עד יום השמיני. ומשום כך אם ראה בליל שמיני שלוש ראיות, נחשבות ראיות אלו לזיבה ארוכה. (22) לכל דיני התורה. (23) ראה למעלה פרק א הלכה ת, שהיולדת שהפילה בתוך שמונים יום מלידתה, שהם ימי מלאה, מביאה קרבן אחד על הלידה ועל ההפלה. (24) אף על פי שלילה מחוסר זמן וכל חיוב הקרבן אינו אלא ביום פ"א. והיתה צריכה להיות פטורה בקרבן אחד – ובכל זאת מביאה קרבן שני משום שנאמר (ויקרא יב, ו) "ובמלאה ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש וגו'" ודרשו בית הלל (כריתות שם) "או לבת" לרבות אור שמונים ואחד. (25) שאין זה מפורש בכתוב אלא נלמד מריבוי של "או".

ה. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בְּלֵיל שְׁמִינִי וּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת בְּיוֹם שְׁמִינִי - הָרִי אֵלּוּ מִצְטַרְפִּין, וּמְבִיא קֶרְבָּן שְׁנֵי עַל זֵיבוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת; שֶׁהָרִי רְאִיָּה רְאִיּוֹת שֶׁל כָּל זֵב פְּשֻׁכָּת זָרַע הִיא חֲשׂוּבָה²⁶, וְאִם רָאָה אַחֲרֶיהָ שְׁתֵּים - מִצְטַרְפָּת עִמָּהֶם לְקֶרְבָּן²⁷. אֲבָל אִם רָאָה שְׁתֵּים בְּלֵיל שְׁמִינִי וְאַחַת בְּיוֹם שְׁמִינִי - אֵין מִצְטַרְפָּת, וְאִינוּ מְבִיא קֶרְבָּן עַל הַזֵּיבָה זוֹ הָאֲחֵרוֹנָה²⁸.

(26) ואין עליו דין זב, אלא הרי הוא כבעל קרי. (27) כלומר: אף על פי שראיה ראשונה אינה אלא כקרי, ובכל זאת מצטרפת היא לשתיים שאחריה לחייבו בקרבן – אם ראה ראיה אחת של זב בליל שמיני, אף על פי שלילה מחוסר זמן כמבואר למעלה, מצטרפת היא לשתי ראיות שראה למחר, לחייבו בקרבן שני. (28) שם המשך דברי רבי יוחנן למי שסובר "לילה מחוסר זמן הוא". שהרי עיקר הזיבה היה בלילה, שבשתי ראיות נעשה זב.

ו. הַכֹּל מִתְטַמְּאִין בְּזֵיבָה, אֶפְלוּ קָטָן בֶּן יוֹמוֹ²⁹, וְהַגְּרִים וְהַעֲבָדִים³⁰, וְחֲרָשׁ וְשׂוֹטָה. וְיִרְאָה לִי, שֶׁמְבִיאִין עֲלֵיהֶן³¹ כִּפְרָה³² כְּדֵי לְהַאֲכִילָן בְּקִדְשֵׁים³³ וְחֲטָאֲתָן נֶאֱכָלָת, שֶׁהָרִי הֵן כְּקָטָן שְׂאִינוּ בֶּן דַּעַת. וְסָרִיס אָדָם³⁴ וְסָרִיס חֲמָה³⁵ מִתְטַמְּאִין בְּזֵיבָה כְּכֹל הָאֲנָשִׁים³⁶.

(29) ואמרו בערכין ג. ונדה לב: "הכל" לאתווי קטן בן יומו, דתניא מה תלמוד לומר (ויקרא טו, ב) "איש איש" – לרבות תינוק בן יום אחד שמטמא בזיבה. (30) עבדים כנענים שملו וטבלו לשם עבדות. (31) [על החרש והשוטה, אף על פי שפטורים ממצוות ואין עליהם איסור לאכול קדשים. אבל גרים ועבדים שמחוייבים במצוות, בוודאי מביאים עליהם, כמפורש בנגעים פרק יד משנה יב]. (32) אחרים מביאים קרבנותיהם שמחוייבים מטעם זב. (33) שאסור להאכילם לפני זה, כשם שאסור להאכיל להם איסורים אחרים. (34) שנסתרס על ידי אדם. (35) שלא

(11) כלומר, למחר שהוא היום הראשון של שבעת ימי הטהרה. (12) לדעת רבי אליעזר כי גם אם בדק בסוף ימי הטהרה שהוא יום שביעי ולא בדק בהתחלת ימי הספירה שהוא יום ראשון של ימי הטהרה. (13) כלומר: שהבדיקה השנייה היתה ביום השמיני, ואילו הבדיקה הראשונה היתה ביום הראשון של הספירה, שהיתה כאן בבדיקה בהתחלת הספירה ולא היתה בבדיקה בסוף הספירה שהוא ביום שביעי, וכרב, שחולק על רבי חנינא (שם) וסובר שאף אם היתה בבדיקה בהתחלת הספירה (ביום ראשון) ולא היתה בבדיקה בסוף הספירה (ביום שביעי), או שהיתה בבדיקה בסוף הספירה, אבל אם לא היתה בבדיקה בהתחלת הספירה, טהור לפי רבי אליעזר, אבל אם לא היתה בבדיקה לא בהתחלה ולא בסוף, אף על פי שבדק ביום הטומאה עצמו, וכן ביום השמיני – אינו טהור (כסף משנה). וכן כתב רבינו בפרק ו מהלכות איסורי ביאה, הלכה כב לעניין זבה: "וכן אם בדקה ביום ראשון מימי הספירה ומצאה טהור, וביום הח' ומצאה טהור, הרי זו בחזקת טהרה", משמע שצריך שתבדוק ביום הראשון כדי שתהיה טהורה כשתבדוק ביום השמיני, אבל אם לא בדקה ביום הראשון צריך שתבדוק ביום השביעי, שכן כתב שם אחרי כן "בדקה ביום ג' לזיבתה ומצאה שפסק הדם ולא בדקה ביום ראשון מימי הספירה, ובשביעי בדקה ומצאה טהור הרי זו בחזקת טהרה". והוסיף שם "והוא הדין לזב" (לחם משנה).

ד. כָּל רְאִיָּה שֶׁהִיא סוֹתֶרֶת אֵינָה מְבִיאָה לְיַדִּי קֶרְבָּן. בְּיַצֵּד? רְאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת וְהִפְסִיק יוֹם אוֹ יוֹמִים, וְהָרִי הוּא מוֹנֵה שְׁבַעָה יָמִים נְקִיִּים, וְכִתּוּף הַשְּׁבַעָה רְאָה רְאִיָּה שֶׁל זֹב - אֵינָה מִצְטַרְפָּת לְשְׁתֵּים, אֶלְא סוֹתֶרֶת וּמִתְחִיל לְמָנוֹת¹⁴ כְּמוֹ שְׁבַאֲרָנוּ. אֶפְלוּ רְאָה בְּתוֹךְ יְמֵי הַסְּפִירָה שֶׁלֹּשׁ רְאִיּוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, אֶפְלוּ רְאָה אוֹתָם בְּיוֹם אַחַד, אֶפְלוּ רְאָה שֶׁלֹּשׁ רְאִיּוֹת בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל שְׁבַעָה יָמִים נְקִיִּים - אֵינוּ מְבִיא קֶרְבָּן, שְׁרָאִיּוֹת אֵלוֹ לְסִתְרָה הֵן. רְאָה שֶׁלֹּשׁ רְאִיּוֹת בְּלֵיל שְׁמִינִי¹⁵ - מְבִיא קֶרְבָּן, שְׂאִין רְאִיּוֹת אֵלוֹ סוֹתְרִין¹⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזֵב פֶּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת¹⁷; אֲבָל זֵב פֶּעַל שֶׁלֹּשׁ שְׂרָאָה שֶׁלֹּשׁ רְאִיּוֹת¹⁸ בְּלֵיל שְׁמִינִי¹⁹ שֶׁלְאַחַר שְׁבַעָת יָמִים נְקִיִּים - אֵינוּ מְבִיא קֶרְבָּן שְׁנֵי עַל שֶׁלֹּשׁ רְאִיּוֹת אֵלוֹ, אֶלְא קֶרְבָּן אַחַד עַל הַשֶּׁלֹּשׁ הָרְאִיּוֹת. שְׂאִיָּה עַל פִּי שְׂאִין שֶׁלֹּשׁ אֲחֵרוֹנוֹת סוֹתְרוֹת, הָרִי לֹא יֵצֵא לְזִמָּן שְׂרָאוֹי לְקֶרְבָּן²⁰. וְהַלִּילָה מְחַסֵּר זִמָּן הוּא²¹ לְכָל²², חוּץ מִיּוֹלֶדֶת²³ שֶׁהַפִּילָה בְּלֵיל שְׁמוֹנִים וְאַחַד, שֶׁהִיא מְבִיאָה קֶרְבָּן שְׁנֵי²⁴, כְּמוֹ שְׁבַאֲרָנוּ. וְדָבָר זֶה מְפִי הַקְּבָלָה²⁵.

(14) שבעה ימים נקיים אחרים. (15) אחר שנגמרו שבעה ימים נקיים. (16) משום שנגמרו כבר ספירת שבעה נקיים. (17) שלא התחייב בקרבן אלא בספירת שבעה בלבד, ולכן אם ראה בליל שמיני, אחר גמר ספירת הנקיים, שלוש ראיות – מתחייב הוא בקרבן. (18) שסופר שבעה נקיים וגם חייב קרבן ביום השמיני. (19) כלומר: ראה בליל שמיני שלוש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(רש"י ויקרא יד, ד). (5) צמח קטן. (6) חוט צמר צבוע בצבע אדום, והצבע נלקח מביצי תולעת. (7) כמו שנאמר (שם): "ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות ועץ ארז, ושני תולעת ואזוב". (8) כל שערו שעל בשרו, ובמשנה (נגעים פי"ד משנה ב) "בא לו לגלח את המצורע, העביר תער על כל בשרו". (9) אחרי שעשה את מעשה הטהרה, ככתוב (שם, ח) "וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר". (10) כמו שנאמר (שם): "ואחר יבוא אל המחנה"; שהרי מצורע נשלח מחוץ לג' מחנות שהם מחנה שכינה, מחנה לוייה ומחנה ישראל, כמו שכתוב (שם יג, מו): כל ימי אשר הנגע בו יטמא טמא הוא, בדר ישב, מחוץ למחנה מושברו; ממה שכתוב "בדר ישב" נשמע שלא ישב אף עם שאר טמאים, כמו זב וטמא מת, שטמא מת מותר במחנה לוייה ואסור במחנה שכינה, וזב אסור גם במחנה לוייה ומותר במחנה ישראל, והמצורע אסור גם במחנה ישראל. ומפתח ירושלים עד הר הבית הוא מחנה ישראל (ראה תוספתא, הובאה בפיה"מ לכלים פ"א מ"ח). ואחר שהוא נטהר נכנס לירושלים, אבל יושב מחוץ לביתו שבעת ימים, שאסור בתשייש המיטה (פי"א מהלכות טומאת צרעת הלכה א). (11) ובמשך שבעת ימים אלו "עדיין הוא אב הטומאה" לטמא אדם וכלים במגע (שם, הלכה ב). (12) שנאמר (שם, ט): "והיה ביום השמיני יגלח את כל שערו" וגו'. (13) משנה בנגעים שם. (14) שנאמר (שם): "ורחץ את בשרו במים וטהר". (15) ואוכל במעשר שני (שם משנה ג, והלכות טומאת צרעת שם). (16) ואוכל בתרומה, אם הוא כהן (שם, ושם). (17) שם משנה ח. מחלוקת בין ת"ק לרבי יהודה, ופסק כת"ק. וטבילה זו היא מדרבנן, שהרי לא כתוב בתורה שצריך טבילה זו (קרית ספר). (18) יומא ל: (19) כלומר, הימים שהיה מצורע מוחלט. (20) נגעים שם: "ומצורע טבל בלשכת המצורעים וכו'". ובמדות פ"ב משנה ה, מפורש שלשכת המצורעים היתה בעזרת נשים. (21) ולא נטמא, לא הבדילו חכמים והצריכוהו לטבול (יומא שם), שאם הסיח דעתו צריך גם הזאה שלישי ושביעי (תוספות שם, ד"ה היסח).

ב. נתאחר ולא גלח בשביעי וגלח בשמיני או אחר כמה ימים - ביום שניגלח יטבל ויעריב שמשו, ולמחר יביא קרבנותיו²² אחר שיטבל פעם שנייה כמו שבארנו²³. כיצד עושין לו? המצרע עומד חוץ לעזרת ישראל²⁴ כנגד פתח מזרחית באסקפת²⁵ שער ינקור²⁶ ופניו למערב²⁷. ושם עומדים כל מחסרי כפרה בעת שמטהרין אותן²⁸, ושם משקיין את הסוטות²⁹. והכהן לוקח אשם של מצרע כשהוא חי³⁰ ומניפו³¹ עם לג השמן³² במזרח³³, כדרך כל התנופות³⁴. ואם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו - יצאו³⁵. ואחר כך מביא את האשם של מצרע עד הפתח³⁶, ומכניס שתי ידיו לעזרה וסומך עליו, ושוחטין אותו מיד³⁷. ומקבלין שני פהגים את דמו, אחד מקבל בקלי וזרקו על גבי המזבח, ואחד בידו³⁸ הימנית³⁹ ומצרה⁴⁰ לידו השמאלית ומזהה⁴¹

ראה חמה מעולם, כגון שנולד סריס ממעי אמו. (36) ואף על פי שאין להם שכבת זרע - יש להם זיבות.

ז. הטמטום והאנדורגיניוס³⁷ - נותנין עליהן חמרי האיש³⁸ וחמרי האשה³⁹: מתטמאין בדם כנשים, ובלבן פאנשים. וטמאין בספק⁴⁰. לפיכך, אם היה אחד מהן בעל שלש ראיות⁴¹ או זכה שראתה דם שלשה ימים זה אחר זה⁴² - מביאין קרבן⁴³ ואינו נאכל⁴⁴. היה מונה שבעה ימים נקיים ללבן וראה אדם, או לאדם וראה⁴⁵ לבן - הרי זה אינו סותר⁴⁶.

(37) הם ספק זכר ספק נקבה, ואף על פי שאמרו בגמרא אנדרגיניוס ברייה בפני עצמה היא - לא ברייה בעלמא היא אלא ספק (תוספות יום טוב זבים פרק ב משנה א). (38) שהאיש מטמא בלובן שהוא זב ואינו מטמא בראה דם. (39) שהאשה טמאה בראיית דם אבל אינה טמאה בלובן. (40) שאם ראה לובן, שמא היא נקבה ואינה מטמאה בלובן; ואם ראה דם, שמא הוא זכר ואינו טמא בדם. "אבל אם ראה לובן ואודם כאחד טומאתו וודאי ממה נפשך" (רע"ב שם). (41) של זוב שאז חייב הזב להביא קרבן. (42) שאז חייבת הזבה להביא קרבן. (43) חטאת העוף הבאה על הספק. (44) שחטאת העוף הבאה על הספק נשרפת. (45) מנה שבעה נקיים אחר שראה ג' ימים דם. (46) את הספירה, שאף על פי שמטמא גם בלובן וגם באודם אין זה אלא מחמת ספק, שמא הוא איש ושמא היא אשה; אבל כשסופר ז' נקיים משום ראיית לובן של איש - אין האודם שהוא משום אשה, סותר ללובן של איש, וכמו כן אין ראיית לובן של איש, סותרת את שבעת הנקיים שסופר לאחר שראה אודם של אשה.

פרק רביעי

1) יבאר הקרבנות שמביא המצורע אחר שיתרפא מצרעתו, והטבילות שטובל, וכיצד עושים לו.

א. בשיתרפא הצרוע מצרעתו², אחר שמטהרין אותו³ בעץ ארז⁴ ואזוב⁵ ושני תולעת⁶ ושתי צפרים⁷ ומגלחין את כל בשרו⁸ ומטבילין אותו⁹, אחר כל זאת יבנס לירושלים¹⁰ ומונה שבעת ימים¹¹, וביום השביעי מגלח תגלחתו שנייה¹² פתגלחת הראשונה¹³ וטובל¹⁴, ויהי הוא טבול יום¹⁵ ומעריב שמשו¹⁶, ולמחר בשמיני טובל פעם שנייה¹⁷ ואחר כך מקריבין קרבנותיו. ומפני מה טובל בשמיני אחר שטובל מאמש? מפני שהיה רגיל בטמאה¹⁸ בימי חלוטו¹⁹, ואינו נזהר משום טמאה, ושם נטמא אחר שטבל. לפיכך טובל בשמיני בעזרת הנשים בלשפת המצרעים ששם²⁰, אף על פי שלא הסיח דעתו²¹.

(2) מנגעו, וראה בהלכות טומאת צרעת מפ"א עד פ"ט, כללי הנגע. (3) ראה בהלכות טומאת צרעת פי"א, כיצד הוא הסדר של עץ הארז, האזוב והצפרים. (4) מקל של עץ ארז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(הוצאת צוקרמנדל, עמ' 628.34) אמרו שמביא אשמו ולוגו בידו, ומעמידו בשער ניקנור, והכהן עומד מבפנים ומצורע מבחוץ, ומצורע מניח ידו וכו'; הרי שגם המצורע מניף - זה אינו אלא לדעת התוספתא, שמביא האשם לשער ניקנור, אבל לפי דברי המשנה שמיניפו במזרח העזרה, כדלהלן, אי-אפשר שהמצורע יניף, שהרי אסור לו להכנס לעזרה (לחם-משנה; ועיין ראב"ד). (32) שנאמר (ויקרא יד, יב): "ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן, והניף אותם תנופה לפני ה'", מלמד שטעונים תנופה כאחד (ספרא שם הלכה ז). (33) "לפני ה'", במזרח (ספרא שם) והוא מזרח העזרה. וראה ברש"י מנחות שם, שכתב: "במזרח, כלומר אפילו במזרחו של מזבח יכול להניף, וכל-שכן במערבו דקריב יותר להיכל". ואע"פ שבתוספתא הנ"ל מפורש "שמביא אשמו ולוגו בידו, ומעמידו בשער ניקנור" - אין דעת רבינו כן, אלא כמו שאמרו במשנה הנ"ל שהוא במזרח העזרה. וראה למעלה. (34) שהם במזרח, ראה מנחות שם במשנה, ובפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו, ובפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הלכה יא. (35) ספרא וגמרא שם: "מנין אם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, יצא? תלמוד-לומר (שם) אותו לאשם". (36) אע"פ שבתוספתא שם נשמע שהסמיכה היתה באותו מקום שהיתה התנופה - אין כן דעת רבינו, אלא כמו דברי המשנה הנ"ל שלא היתה התנופה באותו מקום של הסמיכה, וראה למעלה. (37) נגעים פ"ד משנה ח: "בא לו אצל האשם, וסמך שתי ידיו עליו ושחטו וכו'". ובתוספתא נגעים שם "כל הסמיכות שבמקדש תיכף לסמיכה שחיטה, חוץ מזו שהיתה בשער ניקנור, וכל הסמיכות שבמקדש היו לצפוננו של מזבח, חוץ מזו שהיתה בשער ניקנור, שאין יכול המצורע להכנס לעזרה עד שיזרוק עליו מדם האשם והחטאת שלו". וכתב רבינו "ושוחטין אותו מיד", שאע"פ שאי-אפשר שיהיה תיכף לסמיכה שחיטה, שהרי שוחטו בצד צפון של מזבח (ויקרא יד, יד) - אעפ"כ לא יעכבנו יותר אלא מיד כשיגיע למקום השחיטה ישחטנו (קריית ספר). (38) משנה ותוספתא נגעים שם. ומכיון שגם הקבלה בכלי וגם הקבלה ביד, צריכות ימין - לפיכך הצריכו שני כהנים (קריית ספר). (39) תוספתא זבחים פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמוד 480.34): "דם אשמו של מצורע מקבל בימינו, ומערה בשמאלו, ומזה באצבע הימנית". ומה שאמרו בתוספתא בנגעים פ"ט (עמוד 629.11) "זה שקיבל ביד מקבל בשמאל", היינו הקבלה השניה שמקבל בשמאל מן הימין (כספ"מ-משנה בשם ר"י קורקוס). (40) שופך. (41) על המצורע, כדלהלן. (42) תוספתא זבחים שם. והיינו באצבע על היד הימנית, ו"אצבע" היא השניה לבהן (אגודל) המשמש לרמיזה; וראה להלן בהמשך ההלכה, סדר נתינת הדם על המצורע. (43) תוספתא זבחים שם. (44) כן נראה בתוספתא (נגעים שם), שאמרו: "זה שקיבל בכלי, בא וזרוקו על גבי המזבח, וזה שקיבל ביד בא לו אצל מצורע", הרי שכן הוא הסדר, שלאחרי שזרק הראשון הדם על המזבח, בא לו השני אצל המצורע. (45) מבחוץ לשער ניקנור (תוספתא נגעים פ"ח). (46) לתוך שער ניקנור. (47) נגעים פ"ד משנה ט. וראה להלן פ"ה הלכה א, אי זהו

בְּאֶצְבְּעוֹ הַיְמִינִית⁴². וְאִם שָׁנָה וְקָבַל בְּשִׁמְאֵל תְּחִלָּה - פֶּסֶל⁴³. הִכְהֵן שֶׁקָּבַל מִקְצַת הַדָּם בְּכַלִּי מוֹלִיכוֹ וְזוֹרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה. וְאַחֵר כִּף יְבוֹא הִכְהֵן שֶׁקָּבַל הַדָּם בְּכַפוֹ אֶצֶל הַמִּצְרָע⁴⁴, הִכְהֵן מִבְּפָנָיו וְהַמִּצְרָע מִבְּחוּץ⁴⁵, וּמִכְנִיס הַמִּצְרָע רֹאשׁוֹ⁴⁶ וְנִתְּנָה הִכְהֵן מִן הַדָּם שֶׁבְּכַפוֹ עַל תְּנוּף אֲזוּנָו⁴⁷ הַיְמִינִית⁴⁸. וְאַחֵר כִּף יְכַנִּיס יָדוֹ הַיְמִינִית וְיִתֵּן עַל בִּהֶן יָדוֹ, וְאַחֵר כִּף יְכַנִּיס רִגְלוֹ הַיְמִינִית וְיִתֵּן עַל בִּהֶן רִגְלוֹ⁴⁹. וְאִם נָתַן עַל הַשִּׁמְאֵל - לֹא יֵצֵא⁵⁰. וְאַחֵר כִּף⁵¹ יְקָרִיב חֲטָאתוֹ וְעוֹלָתוֹ⁵². וְאַחֵר שִׁיתֵן הַדָּם⁵³ עַל הַבְּהוֹנוֹת נוֹטֵל הִכְהֵן מִלֵּג הַשֶּׁמֶן וְיוֹצֵק לְתוֹךְ כַּפוֹ שֶׁל הַחֲבוּרָה⁵⁴ הַשִּׁמְאֵלִית⁵⁵. וְאִם יֵצֵק לְתוֹךְ כַּף עֲצָמוֹ⁵⁶ - יֵצֵא. וְטוֹבֵל אֶצְבְּעוֹ הַיְמִינִית⁵⁷ בְּשֶׁמֶן שֶׁבְּכַפוֹ וּמִזֵּה שְׁבַע פְּעָמִים⁵⁸ פְּנֵד בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים⁵⁹, עַל כֹּל הַזֵּיהָ טְבִילַת אֶצְבַּע בְּשֶׁמֶן⁶⁰. וְאִם הִזָּה וְלֹא כִּפֵּן פְּנֵד בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים - כְּשֵׁרוֹת⁶¹. וְאַחֵר כִּף יְבוֹא אֶצֶל הַמִּצְרָע וְיִתֵּן מִן הַשֶּׁמֶן עַל מְקוֹם דָּם הָאֵשָׁם בְּתוּנֵף אֲזוֹ וּבִהֶן יָדוֹ וּבִהֶן רִגְלוֹ⁶². וְהִנְתָּר מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁבְּכַפוֹ יִתְּנֵנוּ עַל רֹאשׁ הַמֶּתְטָהֵר⁶³. וְאִם לֹא נָתַן - לֹא כִּפְרָה⁶⁴. וְשֶׁאֵר הַלֵּג⁶⁵ מִתְחַלֵּק לַכְּהֵנִים⁶⁶.

(22) פשוט הוא במשנה נזיר מד: (כספ"מ-משנה). וכן הוא בספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע, פרק ב, הלכה ז). (23) למעלה הלכה א. (24) לפי שאין מחוסר כפורים נכנס לעזרת ישראל, כמפורש בכלים פרק א משנה ח (כספ"מ-משנה). (25) משקוף (=סוף). ראה בפיה"מ שבת צא: עומד באסקופה שהוא חוץ לשער, אבל אסור לו לעמוד בתוך השער שנחשב לעזרת ישראל, ומחוסרי כפרה אסורים ליכנס לעזרת ישראל, וכן כתב רבינו בפירושו המשנה נגעים פרק יד משנה ט, ובפ"ג מהלכות סוטה הלכה ד: "כנגד שער המזרח מבחוץ". אבל דעת רש"י (סוטה ז). שעומד בחלל השער שלא נתקדש בקדושת העזרה. (26) נגעים פ"ד משנה ח "בא ועמד בשערי ניקנור", ושער ניקנור הוא השער העליון שנכנסים בו מעזרת נשים לעזרת ישראל (מדות פ"ב, משנה ו), ונקרא שער ניקנור על שמו של אדם גדול שהביא דלתות השער מאלכסנדריא של מצרים, ובדרך אירעו נסים, ראה ביזמא לח. (27) ספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע פרשה ג, הלכה ו) "והעמיד כהן המטהר את האיש המטהר לפני ה' פתח אהל מועד, ומעמידו בשער ניקנור אחוריהם למזרח, ופניהם למערב". (28) חוץ ממצורע, עומדת גם היולדת בעת טהרתה בשער ניקנור (משנה סוטה ז), שמצוה לאדם שיעמוד וישמור על קרבנו, ונלמד בספרי (פרשת פנחס) ממה שכתוב (במדבר כח, ב) "תשמרו להקריב לי במועדו"; ומי שיכול להכנס לעזרה נכנס, ואלו שהם מחוסרי כפרה עומדים ליד שער ניקנור, וכמו כן זבים וזבות (סוטה ח. וראה רש"י שם). (29) משנה סוטה שם, ומשום שנאמר בה (שם ה, יח) "והעמיד כהן את האשה לפני ה'" (שם, בגמרא). (30) משנה במנחות סא. (31) הכהן מניפו, ואין המצורע משתתף בוה. ואע"פ שבתוספתא נגעים פ"ח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

67) בתורה (ויקרא יד, יד-כה).
 49) שכתוב (שם) "ונתן על תנוך און המטהר הימנית, ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית", ופסק כת"ק (נגעים שם) שאינו מכניס את שלשתן כאחת. ו"בהן" זה אגודל שהוא האצבע הקטנה הקיצונית העבה שביד ושרגל.
 50) דלא כר' שמעון (שם), שהרי כתוב (שם) "הימנית", וכתוב (שם, ב) "זאת תהיה תורת המצורע" - "תהיה" לעיכובא (קריית ספר כאן).
 51) אחר שגמר סדר האשם.
 52) שכתוב (שם, יט) אחר סדר האשם "ועשה הכהן את החטאת וכפר על המטהר מטומאתו, ואחר ישחט את העולה".
 53) דם האשם לפני שמקריב החטאת והעולה, וראה ב"משנה אחרונה" לנגעים, שם משנה י. 54) שם. ולמדו כן ממה שכתוב (שם, טו): "ולקח הכהן מלוג השמן ויצק על כף הכהן השמאלית". הרי שהכהן המזהה היה יוצק על כף כהן אחר (ר"ש ורא"ש נגעים שם). 55) כמפורש (שם) "ויצק על כף הכהן השמאלית". 56) נגעים שם, שהרי לא כתוב מפורש בתורה שיצוק לתוך כף כהן אחר, וכמו כן כתוב (שם) "וטבל הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית", שמשמע כף של הכהן המזהה עצמו (קריית ספר). 57) שכתוב (שם) "וטבל הכהן את אצבעו הימנית". 58) במנחות כז: אמרו: "בהזאות וכו' שבפנים ושבמצורע", הרי שבמצורע לא היתה ההזאה בפנים, אלא הופך פניו לצד בית קודש-הקדשים (ר"ש נגעים שם), וראה ברש"י מנחות עד: ותוס' שם ד"ה איכא. 59) נגעים שם, שכתוב (ויקרא יד, טז) "והזהה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני ה'", והיינו כנגד בית קודש-הקדשים. 60) נגעים שם, והיינו שלא יטבול פעם אחת ויזה שתי פעמים או יותר, שמה שכתוב (שם) "שבע פעמים" מוסב גם על "והזהה" וגם על "וטבל" שבפסוק שם (ר"ש שם). 61) תוספתא זבחים פ"א (עמוד 23, 480) "הזאות של מצורע וכו' שאינן מכוונות וכו' הרי אלו כשירות" (כסף-משנה). 62) נגעים שם, כמו שכתוב (ויקרא שם, יז) "ומיתר השמן אשר על כפו, יתן הכהן על תנוך און המטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית, על דם האשם". 63) המצורע, נגעים שם. כמו שכתוב (שם, יח) "והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר, וכפר עליו הכהן לפני ה'". 64) כר"ע שם, וראה להלן פ"ה הלכה ה. 65) שאר השמן שבלוג. 66) בזבחים מד: למדו כן ממה שנאמר (במדבר יח, ט) "זה יהיה לך מקודש הקדשים מן האש, כל קרבנם וגו'", "כל קרבנם" לרבות לוג שמן של מצורע שהוא נאכל לכהנים (הגהת מעשה ר"ב). ובספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע פרק ג הלכה ב) למדו מן הפסוק (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא לכהן קודש קדשים הוא" - "לרבות לוג שמן של מצורע".

67) במשנה שם צא. "אמר רבי שמעון, אם ראית שמן שמתחלק בעזרה אין צריך לשאול מהו, אלא הוא וכו' ולוג שמן של מצורע". ומאחר שמתחלק בעזרה, משמע שהיה נאכל לזכרי כהונה שהיו שם (כסף-משנה), וכן מפורש בתוספתא נגעים פ"ט "שירי השמן שבלוג נאכל לזכרי כהנים". 68) כן מפורש במנחות כח. שלוג השמן הוקדש לאשם, בין לר' אליעזר בין לרבנן, ודברי הלחם-משנה כאן אינם מובנים (הר המוריה). 69) ברייתא בזבחים מד. "לוג שמן של מצורע וכו' ושיוין שאסור באכילה עד שיתן מתן שבע ומתן בהונות". 70) שמשמע לרבינו שאסור באכילה שכתוב בברייתא הוא איסור מן התורה (כסף-משנה). ודעת רש"י שם שאיסורו מדרבנן. 71) ראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד

פָּרָק הַמִּישִׁי

1) יבאר אי זהו תנוך און, ואם אין לו בהן יד או בהן רגל או און ימנית.

א. אִי זֶהוּ תְּנוּךְ אֲזָן? זֶה גִּדְרֵי הָאֲמָצְעִי. נִתְּן עַל צִדֵי הַבְּהוֹנוֹת² - קִישׁוּר; נִתְּן עַל צִדֵי צִדִּיקוֹ³ - פְּסוּל⁴. בֵּין שְׁנֵתַי הַשְּׂמֶן עַל דָּם הָאֲשֵׁם עֲצָמוֹ מִלְמַעְלָה⁸ בֵּין שְׁנֵתַי בְּצַד הַדָּם⁹, אֶפְלוֹ נִתְּקַנַּח הַדָּם קִדְּם שְׂיִתֵּן הַשְּׂמֶן עַל הַבְּהוֹנוֹת¹⁰ - יֵצֵא¹¹; שְׁנֵאֲמַר: עַל מְקוֹם דָּם הָאֲשֵׁם¹². אֵין לוֹ בְּהֵן יָד יְמִנִית אוֹ בְּהֵן רֵגֶל יְמִנִית אוֹ שְׂאִין לוֹ אֲזָן יְמִנִית - אֵין לוֹ טְהָרָה עוֹלָמִית¹³.

2) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שנותן הכהן מן הדם ומן השמן על תנוך און הימנית של המצורע. 3) 'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ג ה"ה) והוא בשר הבולט והחזק הדומה לעצם, שבפנים האון, ושנמשך שם מן הבשר הרך המקיף את כל האון, ראה בפירוש המשנה לרבינו, נגעים פ"ד מ"ט. 4) השמן. 5) "על הבהן" הוא הצד שבו הצפורן, וצדי הבהון" הם שני הצדדים של הבהון הקרובים לצד הצפורן. 6) "צדי צדדין" הם מתחת לצד של הצפורן, היינו כנגד כף היד. ראה רש"י במנחות י, א. 7) במנחות ט: "אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא "על בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית" (שכתוב בויקרא יד, יז) אצל נתנית השמן על המצורע) למה לי (כיון שכתוב שם שנותנו על מקום דם האשם, א"כ יודעים אנו שזהו על בוהן ידו ורגלו הימניות). חד להכשיר צדדין (בוהן אחד המיותר - להכשיר צידי הבהון של יד ושל רגל) וחד לפסול צידי צדדין" (בין של יד ובין של רגל). 8) כשר, ואין הדם חוצץ, ראה מנחות י, א - שלמדו זה ממה שנאמר (שם) "על דם האשם". 9) שנתן על יד הדם ולא על הדם ממש. 10) מנחות שם, ו'סיפרא' שם ה"י. 11) בדפוס רומי וויניציא, וכת"י תימן: "נותן השמן על הבהונות". 12) "הוי אין הדם גורם אלא המקום גורם" ('סיפרא' שם, ה"י). 13) נגעים פ"ד מ"ט, ו'סיפרא' שם ה"א וכתנא קמא, ולא כרבי אליעזר ורבי שמעון שכל מה שנאמר במצורע הוא לעיכובא, שכן אמרה תורה (ויקרא יד, ב) "זאת תהיה תורת המצורע", ראה במנחות כז, א ('קריית ספר'), וראה ב'תוספתא' סנהדרין מה, ב - ד"ה אין לו בהן,

ג. שְׂרִי הֵלֵג אִינוּ נֹאכֵל אֶלָּא בְּעִזְרָה לְזִכְרֵי בְּהֵנָה⁶⁷ כְּשֶׁאָר קִדְּשֵׁי קִדְּשִׁים, שְׂהָרֵי הַקֶּשׁ לְאֲשָׁם⁶⁸. וְאֶסוּר לְאָכֵל מִלֵּג הַשְּׂמֶן עַד שְׂיִתֵּן מְמֵנוּ מִתֵּן שְׁבַע וּמִתֵּן בְּהוֹנוֹת⁶⁹. וְאֵם אָכַל - לִזְכָּרָה⁷⁰, כְּאֹכֵל קִדְּשִׁים קִדְּם זְרִיקָה⁷¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ימים לאו דוקא, אלא אפילו יותר. (26) שם בתוספתא כתנא-קמא של רבי מאיר, וקדש בכלי, היינו שהלוג שהוא כלי שרת מקדש את השמן, ואעפ"כ יכול לשנות את השמן שיהיה לאשם מצורע אחר. (27) שנשפך מעט מן השמן ונחסר ממדת לוג, ומקור הלכה זו ב'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ג ה"ב), ולמדו כן מן הפסוק (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא לכהן קודש קדשים הוא", "קודש קדשים" לרבות לוג של מצורע, "הוא" פרט לשחור כל שהוא, וראה במנחות ט, ב - שגם מנחה שחסרה סלתה או שמנה, פסולה וצריך להביא שמן או סולת אחר. (28) לתוך כף הכהן, ראה למעלה פ"ד ה"ב. (29) פירוש, שהשמן הנשאר לא נפסל, ורק משלים את החסר, וכרבי עקיבא בנגעים פי"ד מ"י, כי אין הלוג קובע לפסול בחסרון אלא היציקה היא הקובעת (מנחות ט). וב'סיפרא' (שם ה"ו) נלמד ממה שכתוב (שם, טו) "ולקח הכהן מלוג השמן ויצק וגו'" - "מלוג השמן ויצק, חסר הלוג על שלא יצק - ימלאנו, משיצק - יביא אחר בתחילה, דברי רבי עקיבא". (30) אחרי שיצק נחסר השמן. (31) כדברי רבי עקיבא (שם), וראה להלן ה"ה-ו.

ה. יצק מן השמן לכפו ויתחיל להזות³² ונשפף הלג: אם עד שלא גמר מתן שבע נשפף הלג - יביא אחר ויתחיל במתן שבע³³; גמר מתן שבע ונשפף הלג - יביא אחר ויתחיל לכתחלה בבהונות³⁴. התחיל בבהונות³⁵ ונשפף הלג קדם שייגמר - יביא אחר ויתחיל לכתחלה בבהונות. גמר הבהונות ואחר כך נשפף הלג³⁶ קדם שיתן שאר השמן שבכפו על ראש המטהר³⁷ - אינו צריך להביא לג אחר; שמתנת הראש אינה מעפכת³⁸, שגמר: והנותר בשמן³⁹, ומיתר השמן⁴⁰.

(32) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמה מן השמן שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים. (33) כתנא-קמא בתוספתא נגעים פ"ט (הובאה ביומא סא.), שכל ז' ההזאות הן מצוה אחת ('קרית ספר'). (34) ואינו מתחיל בהזאות אלא ממשיך בנתינת השמן על הבהונות, ראה למעלה פ"ד ה"ב, והיא בתוספתא שם (לפי גירסת הגר"א). ובגמרא, יומא שם. (35) כתנא-קמא בתוספתא וגמרא שם, שמתן כל הבהונות הן מצוה אחת, ולכן מתחיל בשמן החדש, מתן הבהונות מחדש ('קרית ספר' שם). (36) כלומר, נשפך השמן שבלוג שמתחלק לכהנים, אבל השמן שבכפו לא נשפך. (37) ראה למעלה פ"ד ה"ב. (38) תוספתא שם (לפי גירסת הגר"א) ויומא שם, כלומר אע"פ שחסר השמן שבלוג, אינו צריך להביא לוג אחר, אלא נותן השמן שבכפו על ראש המטהר, שמתנת הראש אינה מעכבת שיהיה הלוג שלם בשעת נתינת השמן על ראש המטהר, כשם שכל שאר המתנות מעכבות כמבואר למעלה. אבל אם נשפך גם השמן שבכף, צריך להביא לוג אחר, ואם לא נתן על ראש המטהר לא כיפר, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ד ה"ב ('קין אורה' זבחים ו). וראה ב'כסף משנה' בשם ר"י קורקוס, ועי' ב'תוספות' יומא סא, א. זבחים שם. (39) "והנותר בשמן אשר על כף הכהן

שכתבו שמדובר כשנקטעו הבהן או האוזן אחר שנצטרע, אבל אם נקטעו לפני שנצטרע אין זה מעכב, וראה ב'מעשה ורוקח' כאן.

ב. אֲשֶׁם מְצָרַע¹⁴ שֶׁשָּׁחַטוּ שְׁלֵא לְשִׁמּוֹ¹⁵ או שְׁלֵא נָתַן מְדָמוֹ עַל גְּבִי בְּהוֹנוֹת¹⁶ - הָרִי זֶה עוֹלָה לְמִזְבֵּחַ¹⁷, וְטֵעוֹן נֹסְכִים¹⁸ פְּנֹסְכֵי אֲשֶׁם מְצָרַע¹⁹, וְצָרִיף הַמְצָרַע אֲשֶׁם אַחֲרָי²⁰ לְהַקְשִׁירוֹ²¹.

(14) תוספתא נגעים פ"ט, הובאה במנחות ה, א. ויומא סא, ב. (15) וכגון ששחטו לשם קרבן עולה או לשם קרבן שלמים. (16) כגון שנשפך הדם. (17) שהדין הוא שכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, זבחים ב, א - במשנה. (18) במנחות פט, ב - מפרש רבי יוחנן הטעם שצריך נוסכים, שאם אי אתה אומר כן פסלתו מלהקריבו על גבי המזבח, שהרי למצורע אינו ראוי שהרי נשחט שלא לשמו ולא עלו לו לחובה (זבחים ב.), ולשנותו לקרבן אחר אי אפשר משום שהופרש לשם אשם, ולנדבה אינו יכול להקריבו שאין אשם בא נדבה, והוכרח להקריבו בתור אשם מצורע ואין אשם מצורע בלא נוסכים (משנה מנחות ז:), וראה פ"טו מהל' פסולי המוקדשין הי"ז. (19) ה: עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן ורביעית יין (פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ו). (20) זבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, ולא עלו לבעלים לשם חובה (זבחים ב. במשנה). (21) למצורע שיוכל לאכול בקדשים, ראה למעלה פ"א ה"א.

ג. הַקָּדִים חֲטָאוּ לְאֲשִׁמּוֹ²² - לֹא יְהִי אַחַר מְמַרְס בְּדַמָּה²³, אֲלֵא תַעֲבֹר צוֹרְתָהּ וְתֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרָפָה²⁴.

(22) תוספתא פסחים פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 160.24), הובאה במנחות ה, בבא-קמא פ"י (עמ' 368.17) ונגעים פ"ח (עמ' 629.4) וראה בזבחים ז, ב - במשנה: "כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות, חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על הכשר". (23) כלומר: אין אומרים מכיון ששחיטה לאו עבודה היא, ינענע כהן אחר את הכלי עם הדם למען לא יקרש, ובינתיים ישחוט הוא את האשם ויזה מדמו ואח"כ יזה מדם החטאת, ותהיה עי"ז עבודת האשם קודמת לעבודת החטאת - אלא תעובר צורתו, משום שבעת ששחטו החטאת היתה מחוסרת זמן, שהרי דינה להשחט לאחר האשם ויש מחוסר זמן לבו ביום" (מנחות שם). אבל צריך עיון שהרי למעלה פ"א ה"ה, כתב רבינו שהאשם אינו מעכב. (24) יניח את החטאת עד שתתעפש ותפסיד (ראה פירוש המשנה, פסחים פב:), ותשרף, שכל שהפסול אינו בגוף הקרבן אינו נשרף מיד אלא לאחר שיעובר צורתו (ראה פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ג).

ד. יֵשׁ לְאָדָם לְהִבִּיא אֲשִׁמוֹ הַיּוֹם וְלִגּוֹ אַחַר עֲשָׂרָה יָמִים²⁵. וְאִם רָצָה לְשַׁנּוֹת הִלָּג לְאֲשֶׁם מְצָרַע אַחֵר - מְשַׁנָּה, אָף עַל פִּי שֶׁקָּדַשׁ בְּפִלִּי²⁶. חֶסֶר הִלָּג²⁷ עַד שְׁלֵא יֵצֵק²⁸ - יִמְלָאנוּ²⁹; חֶסֶר מֵאַחַר שֶׁיֵצֵק³⁰ - יָבִיא אַחֵר בְּתַחֲלָה³¹.

(25) תוספתא זבחים פ"ה, הובאה במנחות טו, ב. ועשרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**וְנִתְּנָע וְנִרְפָּא וְהִבִּיא צִפְרִי⁵⁵, וְחָזַר וְנִתְּנָע⁵⁶ וְנִרְפָּא
וְהִבִּיא צִפְרִי - קָרְבַּן אֶחָד לְכֹלֵי⁵⁷.**

50) אף-על-פי שלא הקריב עוד חטאתו. 51) כדברי חכמים בתוספתא נגעים פ"ט, ובתוספתא כריתות פ"א, ודלא כרבי אליעזר שאמר שכיון שכבר הביא ציפוריו, מביא קרבן על כל אחד ואחד, ודלא כרבי שמעון שאמר שכל זמן שלא הביא חטאתו מביא קרבן אחד על הכל, ועי' ב'כסף משנה'. 52) בשביל הצרעת השניה (הגהות רש"י על הרמב"ם). 53) בשלישית. 54) תוספתא, נגעים וכריתות שם. 55) אותם הוא מביא מיד כשירפא מן הצרעת (שם, שם ד). 56) לפני שהביא האשם לצרעת הראשונה. 57) מקריב אשם אחד לכל הנגעים, תוספתא נגעים וכריתות שם, לפי דעת חכמים, ודלא כרבי אליעזר. ובי'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ב ה"ט) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא יד, י) "וכבשה אחת" - "אחת על נגעים הרבה".

**ט. מְצָרַע שֶׁהִבִּיא קָרְבַּן עֲנִי⁵⁸ וְהֶעֱשִׂיר או עֲשִׂיר⁵⁹
וְהֶעֱנִי קֹדֶם שֶׁיִּקְרִיב קָרְבָּנָתוֹ - הַכֹּל הוּלֵךְ אַחַר
הָאֲשָׁם⁶⁰: אִם הָיָה בְּשַׁעַת שֶׁחִיטָּת הָאֲשָׁם עֲשִׂיר⁶¹ -
יִשְׁלַם קָרְבַּן עֲשִׂיר, וְאִם הָיָה עֲנִי - יִשְׁלַם קָרְבַּן
עֲנִי⁶².**

58) שהוא כבש אחד לאשם ושתי תורים או שני בני יונה, והיה אחד חטאת ואחד עולה (שם, כא-כב). וראה למעלה פ"א ה"ג. 59) שחייב להביא שני כבשים, אחד אשם ואחד עולה וכבשה אחת לחטאת, ראה למעלה שם. 60) כרבי יהודה, נגעים פ"ד מי"א, ובכריתות ט, ב - שבאשם שווים הם העשיר והעני, ששניהם מביאים כבש לאשם, והוא ראשון לקרבנות המצורע ומיוחד לטהרתו יותר מכולם (רע"ב שם). ודרשו כן בכריתות שם, מהפסוק (שם, לב) "אשר לא תשיג ירו בטהרתו", דבר המכשירו לאכול בקדשים, והוא האשם שמדמו נותן על בהונותיו ומכשירו בקדשים, ראה רש"י כריתות שם. 61) ישלים את החטאת והעולה כבש וכבשה. 62) שתי תורים, אחד לעולה ואחד לחטאת.

**י. שְׁנֵי מְצָרְעִים⁶³ שֶׁנִּתְּעַרְבוּ קָרְבָּנֵיהֶן⁶⁴ וְנִזְרַק דָּם
אֶחָת מִשְׁתֵּי הַחֲטָאוֹת שְׁלֵהֶן⁶⁵ וְאַחַר כֵּן מֵת אֶחָד מִן
הַמְצָרְעִים⁶⁶ - פִּיזָד עוֹשֶׂה זֶה הַמְצָרַע הַחַי? לְהִבִּיא
חֲטָאת בְּהֵמָה⁶⁷ אִינוּ יָכוֹל, שָׁמָּא זֶה שֶׁנִּזְרַק דָּמָה
חֲטָאתוֹ הִיא, וְאִין מִבִּיאִין חֲטָאת בְּהֵמָה עַל
הַסִּפְקָא⁶⁸; וְלִהִבִּיא חֲטָאת הָעוֹף⁶⁹ אִינוּ יָכוֹל, שֶׁעֲשִׂיר
שֶׁהִבִּיא קָרְבַּן עֲנִי לֹא יִצָּא⁷⁰. וְכִיזָד יַעֲשֶׂה? יִכְתֹּב פֶּלַ
נְכָסָיו לְאַחַר וְנִמְצָא עֲנִי, וְיִבִּיא חֲטָאת הָעוֹף מִסִּפְקָא⁷¹
וְלֹא תֵאָכֵל, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנֵי⁷², וְנִמְצָא אוֹכֵל בְּקַדְשִׁים⁷³.**

63) עשירים, כל הלכה זו בנגעים פ"ד מי"ג, ותוספתא שם פ"ט. 64) אשמותיהם, חטאותיהם ועולותיהם (ראה נדה ע). 65) נראה מדברי רבינו, שרק החטאת קרבה אבל לא האשם, וכן נכון לשיטת רבינו שפסק למעלה (פ"א ה"ה) שהאשם אינו מעכב. ועוד, שהרי הכל הולך אחר האשם, ואם היה עשיר בעת הקרבת האשם והעני אחר-כך, אינו

יתן על ראש המטהר". 40) "ומיתר השמן אשר על כפו, יתן הכהן על תנוך אוזן המטהר וגו'", ודרשו ביומא סא, א - מ"והנותר" "ומיתר" שמתנת הראש אינה מעכבת (כלומר, אין צורך שיהיה הלוג שלם בשעת נתינת השמן על הראש - 'קָרַן אור'ה' שם).

**ו. הַקָּדִים מִפֶּן שֶׁמֶן לְמִתֵּן דָּם⁴¹ - יִמְלֵא הַלֵּג שֶׁמֶן⁴²
וְיִחָזַר וְיִתֵּן הַשֶּׁמֶן אַחַר הַדָּם⁴³. הַקָּדִים מִפֶּן שֶׁמֶן עַל
הַבְּהוֹנוֹת לְמִתֵּן שָׁבַע⁴⁴ - יִמְלֵא הַלֵּג וְיִחָזַר וְיִתֵּן עַל
הַבְּהוֹנוֹת אַחַר מִתֵּן שָׁבַע⁴⁵. שְׁנֵאמַר: זֹאת תְּהִיָּה תוֹרַת
הַמְצָרַע - שֶׁתְּהִיָּה כָּל תּוֹרָתוֹ עַל הַסִּדֵּר⁴⁶.**

41) ראה למעלה פ"ד ה"ב שמתן דם קודם למתן שמן. 42) שהרי חסר ביציקה ראשונה, שנעשתה שלא כדין, וצריך יציקה שניה. ואע"פ שאם חסר לאחר יציקה מביא לוג חדש (למעלה ה"ד) - כאן לא צריך לוג חדש, לפי שאין זה אלא ביציקה הנעשית בכשרות ולא ביציקה הנעשית בפסול (קודם מתן דם), שאין זו יציקה 'תוספות' מנחות ט. ד"ה עד שלא יצק, וראה לחם-משנה למעלה ה"ד). 43) כלומר, אחר נתינת הדם, תוספתא נגעים פ"ט הובאה במנחות ה, א. שנאמר (ויקרא יד, כח) "ונתן הכהן מן השמן וגו' על מקום דם האשם" ('קריית ספר'). 44) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמוה שבע פעמים כנגד קודש הקדשים ואחר-כך נותן השמן על הבהונות. 45) תוספתא נגעים פ"ט (לפי גירסת הגר"א) הובאה במנחות ה, א. פשטות הדברים הוא שעדיין לא היה מתן שבע, לכך ימלא ויתן מתן שבע ויחזור ויתן על הבהונות. אבל ב'קריית ספר' כתב "ונראה מלשון התוספתא, דלא בעינן שיחזור גם למתן שבע כ"אם למתן בהונות, וכן כתב הר"ש, שעלו לו מתן שבע אף אם חסר הלוג", ע"ש. 46) מנחות שם, וראה 'לחם משנה' ו'מרכבת המשנה' כאן.

**ז. נִתֵּן שָׁבַע הַמִּתְּנוֹת⁴⁷ שֶׁלֹּא לְשֶׁמֶן⁴⁸ - לֹא הִרְצָה,
וְהִקְשֵׁר הַמְצָרַע⁴⁹.**

47) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמוה מן השמן שבכפו שבע פעמים כנגד בית קודש הקדשים. 48) שלא לשם המצורע הזה. 49) במנחות כח, א - מביאה הגמרא שתי ברייתות הסותרות זו את זו: באחת מפורש שהזאות שבמצורע שעשאן שלא לשמן פסולות, ובברייתא השניה מפורש שהן כשרות. ומתוך רבא, כאן להכשיר וכאן להרצות. ומפרש רש"י שם, כאן להרצות - שהברייתא שכתוב בה פסולות, הכוונה שהמצורע לא הורצה ואינו יכול לאכול בקדשים, וכאן להכשיר - הברייתא שכתוב בה כשרות, הכוונה להכשיר שיירי הלוג באכילה. וזו גם כוונת רבינו, שרק המצורע לא הורצה על ידי הקרבן ולא הוכשר לאכילת קדשים, אבל הלוג עצמו הותר באכילה. אלא שרבינו לא תפס לשון הגמרא, שבלשון הגמרא הכוונה "להכשיר" הוא ללוג, ואילו בדברי רבינו גם "הוכשר" הכוונה למצורע, וראה ב'מרכבת המשנה' וב'קָרַן אור'ה' מנחות שם.

**ח. מְצָרַע שֶׁנִּתְּנָע אַחַר שֶׁהִבִּיא אֲשָׁמוֹ⁵⁰ - צָרִיךְ
קָרְבַּן אַחַר לְצַרְעַת שְׁנִיָּה⁵¹. וְכֵן אִם הִבִּיא אֲשָׁמוֹ⁵²
וְנִתְּנָע⁵³ - צָרִיךְ קָרְבַּן עַל פֶּלַ אֶחָת וְאַחַת⁵⁴. אֲבָל אִם**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁלֵשָׁה לְאוּיָן אֱלוֹ אֵי אֶפְשָׁר שְׂיִהְיֶה בְּהֵן מַעֲשֵׂה כְּלָל¹¹ וְלוֹקִין עֲלֵיהֶן. וְלִמָּה לֹקִין עַל הַתְּמוּרָה, וְהָרִי לְאוֹ שְׂבָה נִתְקַ לַעֲשֵׂה, שְׁנֵאמַר: וְאִם הָמֹר יִמְרֹנוּ וְהָיָה הוּא וְתִמְוֹרָתוֹ יְהִי קֹדֶשׁ¹²? מִפְּנֵי שֵׁשׁ בָּה עֲשֵׂה וְשְׁנֵי לְאוּיָן¹³. וְעוֹד, שְׂאִין לְאוֹ שְׂבָה שְׂוָה לַעֲשֵׂה¹⁴; שֶׁהַצְּבוּר וְהַשְּׁתַּפְּיִין¹⁵ אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה אִם הַמִּירו¹⁶, אֶף עַל פִּי שֶׁהֵן מְזַהְרִין שְׁלֵא יִמְרו¹⁷. נִמְצְאָתָ אוֹמֵר, שֶׁהַיְחִיד שֶׁהַמִּיר - הָרִי הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ. וְאֶפְלוּ הַמִּיר בְּשֵׁבֶת - לֹקָה אַרְבָּעִים¹⁸. וְאֶחָד מִן הַשְּׁתַּפְּיִין¹⁹ שֶׁהַמִּיר²⁰, אוֹ מִי שֶׁהַמִּיר²¹ בְּקֶרֶן מִקְרָבָנוֹת הַצְּבוּר²², הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ בְּהֵן שְׁתַּפּוֹת²³ - הָרִי זֶה לֹקָה וְאֵין הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ²⁴.

יכול להביא קרבן עני (למעלה ה"ט), ואם כן היאך מביא חטאת העוף מספק? ועני 'לחם משנה'. ואין זה כשיטת הגמרא בנדה שם, שאמרו שמדובר כשקרב אשמו, ששם נקטו שהאשם מעכב, והכל הולך אחר החטאת. (66) שאם לא מת אחד מהם, היו מקריבים החטאת השניה בשביל מי שהיא שלו, ועכשיו שמת אחד מהם, אינו יכול להקריבה, שהרי חטאת שמתו בעליה - תמות, ואם עדיין לא הקריב אף אחד מהם ומת אחד מהמצורעים, היו שתי החטאות מתות, והמצורע החי היה מביא חטאת אחרת. (67) אחרת מן השוק. (68) ויתנה בהבאתה, אם החטאת שנוקד דמה אינה שלו - תהיה זו חטאת, ואם היה שלו - הרי זו נדבה, משום שאין חטאת באה נדבה. (69) אף כי חטאת העוף באה על הספק, ראה למעלה פ"א ה"ו. (70) נגעים פי"ד מי"ב. (71) אם החטאת שנוקד דמה אינה שלו, הרי זו חטאתו, שגזירת הכתוב היא שחטאת העוף באה בספק, ואת האשם אינו מקריב שהרי אינו מעכב. (72) למעלה פ"א ה"ז. (73) כלומר, על-ידי-זה אפשר לו למצורע לאכול בקדשים, שהיה אסור לו בעת צרעתו, שהרי הביא קרבנו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הצבור והשתפין אין עושין תמורה אם המירו, אף על פי שהן מזהרין שלא ימירו..."

נמצאנו למדים שהיחיד שהמיר - הוא ותמורתו קודש, אבל ציבור או שותפין שהמירו - הרי זה לוקה אבל אין התמורה קודש. ובטעם הדבר יש לומר שהרמב"ם ביארו בסיום הלכות תמורה, במה שכתב "אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם ראוי להתבונן בהם...", ומסיים "וכל אלו הדברים כדי לכופף את יצרו ולתקן דעותיו, ורוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים". ועפ"ז יש לבאר ההלכה הנ"ל, כי מה שאסרה תורה להמיר הוא מפני החשש שימיר טוב ברע כדי "להרבות קניינו ולחוס על ממונו", אבל בנוגע לשותפין כיון שטובת ההנאה שבדבר אינה לגמרי של הממיר אלא חצי בלבד, ועל-אחת-כמה-זכמה בנוגע לציבור, שאז חלקו של הממיר קטן מאוד, אבל העבירה היא לגמרי שלו. והוא על-דרך "אין אדם חוטא ולא לו", ולא יחטא כדי להרבות קניינו של השותף או של הציבור.

(על-פי י"ן מלכות' ספר קרבנות סימן יג מתוך רמב"ם 'פרס המלך')

יא. עשיר שאמר: קרבנו של מצרע זה עלי⁷⁴, והמצרע היה עני - הרי זה מביא על ידו קרבנות עשיר⁷⁵, שהרי יד הנודר משגת⁷⁶. ועני שאמר: קרבנו של מצרע זה עלי, והיה המצרע עשיר - הרי זה מביא על ידו קרבנות עשיר⁷⁷, שהרי זה הנודר חייב⁷⁸ בקרבנות עשיר.

(74) פירוש, שהוא מתחייב להביא קרבנות כמו שמביא מצורע זה. (75) אע"פ שהמצורע הזה העני, מביא קרבן עני - חייב הוא להביא קרבן עשיר. (76) ערכין יז, א - במשנה ובגמרא שם. (77) שם. (78) כלומר, חייב עצמו על ידי נדרו.

סליקו להו הלכות מחסרי פפרה בסיעתא דשמיא

~ יום רביעי י"ז מרחשון ~

הַלְכוֹת תְּמוּרָה

יש בכללן שלש מצות. אחת מצות עשה, ושתים מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: א) שלא ימיר בהמה בבהמה. ב) שתהיה התמורה קדש אם המיר. ג) שלא ישנה הקדשים מקדשה לקדשה. ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

1) יבאר שכל הממיר לוקה, ולמה לוקין על התמורה.

א. פל הממיר² - לוקה³ על פל בהמה ובהמה⁴ שימיר, שנאמר: לא יחליפנו ולא ימיר אתו, ואף על פי שלא עשה מעשה⁵. מפי השמועה למדו⁶, שכל מצות לא תעשה שאין בה מעשה - אין לוקין עליה⁷, חוץ מנשבע⁸ וממיר⁹ ומקלל את חברו בשם¹⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקרבנות לעניין תמורה) ולמה יצא? לומר לך: מה מעשר קרבן יחיד (שאינו נוהג בשותפות - פרק ו מהלכות בכורות הלכה י) יצאו קרבנות צבור והשותפין".

ב. אָחַד הַמְּמִיר בְּדוֹן²⁵ או שְׁהִמִּיר בְּשִׁנְגָה - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה תְּמוּרָה²⁶ וְלוֹקָה. פִּינִיד²⁷? הַמְּתַפְּנֵן לומר: הָרִי זֶה תְּמוּרַת עוֹלָה שְׁיִישׁ לִי, וְאָמַר: הָרִי זֶה תְּמוּרַת שְׁלָמִים שְׁיִישׁ לִי²⁸ - הָרִי זֶה תְּמוּרָה וְלוֹקָה²⁹. אָבַל אִם דְּמָה שְׁמַתָּר לְהִמִּיר וְהִמִּיר³⁰, או שְׁאָמַר: אָכַנְס לְבֵית זֶה וְאָמִיר מִדְּעָתִי, וְנִכְנַס וְשָׁכַח וְהִמִּיר שְׁלֹא מִדְּעָתוֹ³¹ - הָרִי זֶה תְּמוּרָה וְאִינוּ לוקָה עָלֶיהָ³².

(25) ידע שאסרה התורה להמיר וגם התכוון לומר הרי זו תמורת עולה, ואמר כן. (26) משנה בתמורה יז. "ר' יוסי בר' יהודה אומר עשה שוגג כמזיד בתמורה ולא עשה שוגג כמזיד במקדשים". וכתב רבינו בפירוש המשניות שם שההלכה היא כר' יוסי שאין עליו שום חולק. (27) כלומר, איזהו שוגג שהוא כמזיד. (28) מזיד הוא על האיסור, כי יודע הוא שאסור להמיר, רק שוגג הוא על התמורה שרצה להמיר בזה וטעה והמיר באחר. (29) ולמדו כן (בגמרא לשם) ממה שנאמר (שם, י) "היה קודש" - "לרבות שוגג כמזיד". (30) אינו לוקה, כר' יוחנן וריש לקיש שם ולא כחזקיה שאמר, שאם דימה שלא תמורת להמיר והמיר לוקה, וסברו רבי יוחנן וריש לקיש שלא נתרבה שוגג כמזיד אלא אם היתה השגגה רק בתמורה, כגון שידע שאסור להמיר אלא שנתכוון להמיר שלמים והמיר עולה, אבל אם היתה השגגה גם באיסור, שחשב שאין איסור להמיר - לא נתרבה לחיוב מלקות. (31) כלומר: התרו בו שלא ימיר והוא אומר שייכנס לבית זה וימיר מדעתו (וכדרך כל מקבלי התראה, שאומרים: על מנת כן אנו עושים), ושוכן נכנס לבית ושכח שהתרו בו והמיר. (32) משום שצריך שתהיה ההתראה בתוך כדי דיבור של המעשה, כדי שיהיה זוכרה, אבל אם שכח את ההתראה אינו חייב מלקות, ודלא כרב ששת שם המחייב מלקות. וסובר רבינו שכל המחלוקת של רבי יוחנן וריש לקיש, וחזקיה ורב ששת אינה אלא לעניין מלקות, אבל בחלות התמורה אין חולקים, וכולם סוברים שתמורתו תמורה (כסף משנה).

ג. אִין אָדָם מְמִיר בְּהִמְתּוֹ קָרְבָּן שְׁאִינוּ שְׁלֹא³³. וְאִם אָמַר בְּעַל הַקְּרָבָן - פֶּל הַרוֹצֵה לְהִמִּיר בְּבִהְמֵי יְבוֹא וְיִמִּיר - הָרִי זֶה מְמִיר בְּהָ³⁴. הִמִּיר קָרְבָּנוּ בְּבִהְמֵי שְׁאִינָה שְׁלֹא³⁵ - אִינָה תְּמוּרָה, שְׁאִין אָדָם מְקַדֵּישׁ דְּבַר שְׁאִינוּ שְׁלֹא.

(33) כי "התמורה היא שיאמר בעל הקרבן על בהמת החולין שיש לו: הרי זו תחת זו", אבל אם אמר על בהמת חולין שיש לו שתהיה תמורת קרבן של אחרים, אין זו תמורה, שאין אדם מתפיש בדבר שאינו שלו (תמורה ט). ולמדו כן (שם ב.) ממה שנאמר בעניין סמיכה (ויקרא ג, ב) "וסמך ידו על ראש קרבנו" = "קרבנו, ולא קרבן חבירו". (34) כלומר: חלה התמורה. (35) אמר על בהמת חולין שאינה שייכת לו הרי זו תמורת קרבן השייך לו.

מקומות בשם רבי יוסי הגלילי, שממיר אין בו מעשה ודלא כרבי יוחנן שאמר שיש בו מעשה. (6) כלומר, אין זה מפורש בתורה, אלא רק מפי השמועה למדו - תמורה ג. בשם רבי יוסי הגלילי. (7) משום שנאמר (דברים כח, נח) "אם לא תשמור לעשות", וכתוב (שם, נט) "והפלא ה' את מכותך" ולמדו מכאן (מכות יג): שרק ב"לעשות" (שיש מעשה) - לוקין, אבל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. (8) לשקר או לשוא. שכתוב (שמות כ, ז) "לא תשא את שם ה' אלוקין לשוא כי לא ינקה" בית דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו. (9) העושה תמורה, ולוקה משום "ולא ימיר אותו". (10) בשמו של הקדוש-ברוך-הוא, ולוקה משום שנאמר (דברים שם, נח) "אם לא תשמור לעשות וגו' ליראה את ה'" (שיירא מלהוציא את השם לבטלה, ומקלל את חבריו בשם מוציאו לבטלה, רש"י שם) וכתוב (שם, נט) "והפלא ה' את מכותך" הפלאה זו מלקות. אבל מקלל את חבריו בלא שם - אינו לוקה. (11) וכל איסורו אינו אלא על ידי דיבור. (12) כלומר, אם עבר והמיר, מצוות עשה היא לנהוג קדושה בשתיקה, בתמורה ובקרבן. וכל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו. (13) "לא יחליפנו, ולא ימיר אותו" (שם) ואין כוחה של עשה לעקור חיוב מלקות משני לאווין (תמורה שם). ואף על פי שאמרו "לא יחליפנו בשל אחרים ולא ימיר אותו בשל עצמו" ואם כן אין שני האלווין במקום אחד - מכל מקום אין העשה יכול לנתק לאו של תמורה, כיוון שיש בעניין תמורה לאו נוסף. (14) שאין הלאו דומה לעשה בכל, שהרי כל הממיר עובר בלאו, ולא כל הממיר תמורתו תמורה, לכך לוקה כל העובר בלאו זה, שאין כוח ביד עשה, שאין כולם חייבין בה, שתנתק לאו שכולם חייבים בו. (15) כלומר, בהמת חולין של ציבור או של שותפין. (16) כלומר, הציבור והשותפין המירו, אבל אם רק אחד מן הציבור או מן השותפין המיר, בוודאי אינה תמורה כלל, ואפשר שגם אזהרה אין כאן, שהרי היחיד הזה אינו יכול להמיר אלא על חלקו, והרי זה כאומר "רגלה של בהמה זו או ידה תחת עולה זו" שאינה תמורה. ואף על פי שיש לו חלק באברים שהנשמה תלוייה בהם, אינה תמורה כלל, שהרי אי אפשר לומר כן "פשטה קדושה בכלה", שהרי אין כולה שלו. (17) ובכל זאת אין התמורה קודש, ולמדו כן במשנה (תמורה יג). ממה שנאמר בלשון יחיד: "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" - יחיד עושה תמורה ואין הציבור והשותפין עושים תמורה". (18) ואף על פי שנאמר "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", אינו לוקה שמונים, שהרי שני האלווין אינם בעניין אחד, אלא אחד בשל אחרים ואחד בשל עצמו. (19) כאן המדובר כשהיה שותף בבהמת הקרבן, ואילו שותפין שלמעלה היינו שבהמת החולין היתה בשותפות. (20) בבהמת חולין שהיא שלו. (21) יחיד בבהמת חולין שלו. (22) שכל אחד ואחד מישראל יש לו חלק בהם. (23) והרי הוא כאילו ממיר בקרבן שלו, או על כל פנים בקרבן של אחר ברשותו של בעל הקרבן. (24) למדו כן במשנה ובברייתא (תמורה יג). ממעשר בהמה שנאמר בו (ויקרא כז, לג) "ולא ימירנו ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", והרי מעשר בכלל (כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלשון זכר - למדו (שם בגמרא) ממה שנאמר (ויקרא שם) "ואם המר ימירנו": יתרה של "ואם" באה לרבות את האשה, שאף היא תמורתה תמורה.

ח. קָטַן שֶׁהֵגִיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים⁴⁹ שֶׁהִמִּיר, אָף עַל פִּי שְׁאִינוֹ לֹקֵה⁵⁰ - יֵשׁ בּוֹ סֶפֶק אִם עוֹשֶׂה תְּמוּדָה אוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּדָה⁵¹.

(49) בן י"ב שנה, שאם נדר להקדיש, נדרו קיים, ולמדו כן (נזיר סב.) ממה שכתוב (ויקרא כז, ב) "כי יפליא נדר" - לרבות מופלא הסמוך לאיש - שהוא בן י"ב שנה, שהקדשו הקדש. (50) שקטן אינו בר עונשין. (51) בעיא של רמי בר חמא (תמורה שם) אם מדמים דין תמורה לדין הקדש, שכשם שהקטן יכול להקדיש, כמו כן יכול הוא גם להמיר, או מכיוון שקטן אינו בכלל דיני עונשין, ואינו לוקה - אינו יכול להמיר.

ט. אֵין הַפְּהִיגִים מְמִירִין בְּחֹטָאת וּבְאִשָּׁם⁵²; שְׁאֵף עַל פִּי שֶׁהֵם שְׁלֵהֵם⁵³ - אֵינָן זֹכִינִן בְּהֵן מְחִיִּים⁵⁴, שְׁאֵינִן לָהֶם בְּפֶשֶׁר עַד שִׁזְזָק הֶדֶם⁵⁵. וְאֵין הַפְּהִיגִים מְמִירִין בְּבִכּוּרָה; שְׁאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא זֹכֵה בּוֹ מְחִיִּים⁵⁶ - אֵינוֹ זֹכֵה בּוֹ מִתְּחִלָּה, שֶׁהִרִי תְּחִלָּתוֹ בְּבֵית יִשְׂרָאֵל⁵⁷ הוּא. אָבֵל הַבְּעָלִים⁵⁸ שֶׁהִמִּירוּ בְּבִכּוּר פֶּל זְמַן שֶׁהוּא בְּבֵיתֵם - עוֹשִׂים תְּמוּדָה. וְכֵן בְּהֵן שֶׁהִמִּיר בְּבִכּוּר שְׁנוּלָד לֹא⁵⁹, לֹא בְּבִכּוּר שֶׁלְקַח מִיִּשְׂרָאֵל - הִרִי זֶה תְּמוּדָה⁶⁰.

(52) של ישראל שנתנו להם כדי להקריבם. (53) ראה בפרק י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג, שאין חטאת ואשם נאכלים אלא לזכרי כהונה. (54) במשנה תמורה ז: וראה למעלה הלכה ג, שאין אדם ממיר בהמתו בקרבן שאינו שלו. (55) שהרי האוכל לפני הזריקה - לוקה. (56) שמצוה להפריש בכור וליתנו לכהן. (57) שאין נותנין את הבכור לכהן כשיוולד - אלא יטפל בו בעליו עד שיגדיל מעט ויתנונו לכהן, ודרש רבי עקיבא במשנה (תמורה שם) "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (ויקרא כז, י): "היכן קדושה חלה עליו - בבית הבעלים, אף תמורה בבית הבעלים. (58) ישראל. (59) ראה פרק א מהלכות בכורות הלכה ז, שגם הכהנים חייבים בבכור בהמה טהורה. (60) פשוט הוא "שלא גרע הכהן מישראל והרי זה בבית בעלים".

י. אֵילוּ שֶׁל בְּהֵן גְּדוּלוֹ⁶¹ עוֹשֶׂה תְּמוּדָה⁶², אָבֵל פְּרוֹ⁶³ אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּדָה⁶⁴; אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשֻׁלוֹ⁶⁵, הוֹאִיל וְאֶחָיו הַפְּהִיגִים מְתַפְּרִין בּוֹ⁶⁶ - הִרִי הֵם בּוֹ בְּשִׁתְּפִין⁶⁷.

(61) שהוא מקריב ביום הכיפורים העולה ביחד עם הפר לחטאת. (62) אם המיר הכהן הגדול בהמת חולין באיל זה, חלה התמורה, שבאיל זה מתכפר הכהן הגדול לבדו. (63) פר החטאת של כהן גדול. (64) שלא הסתפקו בזה ביומא נ: אלא לדעת רבי מאיר שקרא לפר זה "קרבן יחיד"

ד. הַמְתַּכְפֵּר הוּא שְׁעוֹשֶׂה תְּמוּדָה, אָבֵל לֹא הַמְקַדֵּישׁ³⁶. בִּיצֵד? הַקְּדִישׁ בְּהֵמָה שִׁיתְּכַפֵּר בָּהּ חֲבֵרוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּישׁ קְרָבָנוֹת נְזִיר שִׁיתְּכַפֵּר בָּהֶם פְּלוּנֵי הַנְּזִיר³⁷ - אוֹתוֹ הַנְּזִיר הוּא שְׁעוֹשֶׂה בָּהֶן תְּמוּדָה, אָבֵל לֹא זֶה שֶׁהִקְדִּישׁ³⁸, לְפִי שְׁאֵינָן שְׁלֹא³⁹.

(36) תמורה ב: "שכיוון שהופרש [הקרבן] לצרכו [של המתכפר] קרינא ביה "קרבנו" דבתר המתכפר אזלינן". (37) אותו הנזיר הוא שעושה בהם תמורה. (38) דבתר מתכפר אזלינן ולא בתר מקדיש. (39) שהקרבן הוא של המתכפר ואינו של המקדיש, ואין אדם ממיר בהמתו בקרבן שאינו שלו.

ה. הַיּוֹרֵשׁ⁴⁰ מְמִיר⁴¹. הַנִּיחַ בְּהֵמָה לְשָׁנֵי בְּנָיו וְגַת - הִרִי זֶה קְרָבָה⁴², וְאֵין מְמִירִין בָּהּ; שֶׁהִרִי הֵם בָּהּ שִׁתְּפִין⁴³, וְהַשִּׁתְּפִין אֵין עוֹשִׂין תְּמוּדָה, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ.

(40) שהפריש אביו קרבן ולא הספיק להקריבו עד שמת. (41) ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י) "ואם המר ימיר" הלשון הכפולה באה לרבות את היורש שתמורתו תמורה. (42) מקריבים היורשים הקרבן לאחר מותו, והמדובר בעולה או בשלמים, אבל חטאת ואשם שמתו בעליהם, אינם קריבים. (43) אף כי אינם מתכפרים בה כפרה קבועה - מתכפרים בה בקופיא (כפרה שטחית) והרי הם כשותפים, ומכיוון שאין אף אחד מתכפר בקרבן זה מקיבעא (כפרה קבועה) הרי הם, המתכפרים בקופיא - בעלי הקרבן.

ו. אֵין קְדָשֵׁי נְכָרִים⁴⁴ עוֹשִׂין תְּמוּדָה⁴⁵ מִן הַתּוֹרָה; אָבֵל מְדַבְּרֵי סוּפְרִים, שֶׁהִנְכָרֵי שֶׁהִמִּיר - הִרִי זֶה תְּמוּדָה⁴⁶. הַקְּדִישׁ הַנְּכָרֵי בְּהֵמָה שִׁיתְּכַפֵּר בָּהּ יִשְׂרָאֵל וְהִמִּיר בָּהּ הַנְּכָרֵי - הִרִי זֶה סֶפֶק תְּמוּדָה⁴⁷.

(44) ראה בפרק ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב, שמקבלים מן הגויים קרבן עולה ומקריבים אותו. (45) כרבי שמעון בברייתא (תמורה ב:): "קדשי עכו"ם לא נהנין ולא מועלין וכו' אין עושים תמורה דברי רבי שמעון". (46) אין זה מפורש, אבל כן נראה ממה שאמר רבי שמעון באותה ברייתא "קדשי עכו"ם לא נהנין ולא מועלין" הרי שמדרבנן אסור ליהנות בהן, והמדובר כשהמיר בקדשיו, אבל אם המיר בקדשי ישראל ראה להלן. (47) כן הוא בתמורה שם לפי מסקנת הגמרא בביאור בעייתו של רמי בר חמא, שאם הקדיש גוי להתכפר גוי - בוודאי אינה עושה תמורה מן התורה, כדברי רבי שמעון, וכמבואר למעלה, וכל בעייתו אינה אלא כשהקדיש גוי להתכפר בה ישראל: אם צריך שיהיה הקרבן מתחילה ועד סוף ביד זה שקרבנו עושה תמורה מן התורה, או שמספיק אם הוא עושה עכשיו, ביד זה שקרבנו עושה תמורה, אף שבתחילה היה ביד העכו"ם, ולא נפשטה הבעייה ולכן פסק רבינו שהיא ספק תמורה.

ז. אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נְשִׁים אִם הִמִּירוּ - עוֹשִׂין תְּמוּדָה⁴⁸.

(48) שאף על פי שהלאו של "לא יחליפנו ולא ימיר" נאמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(80) כגון שהיה מחוסר אבר. (81) שקדושת דמים אינה עושה תמורה. (82) שקדושה קדושת הגוף. (83) משנה שם, שמכיוון שבשעה שהקדיש לא היה בה מום קבוע, הרי הוא טוב מעיקרו ועליו אמרה התורה "ולא יחליפנו וגו' טוב ברע או רע בטוב" - "טוב מעיקרו עושה תמורה" (שם יד:). וכל זה דווקא אם אמר "הרי זו תמורת זו", או "הרי זו חליפי זו". אבל אם אמר "הרי זו תחת זו", משמעותה של "תחת" היא גם חילול, ובבעלת מום שעומדת לפדיון, אנו מפרשים דבריו, שלחילול נתכוון ולא לתמורה ואינו לוקה.

יד. אֶחָד הַמְּמִיר תְּמִים בְּבַעַל מוֹם⁸⁴ או בְּעַל מוֹם בְּתַמִּים⁸⁵, או שְׁהִמִּיר בְּקָר בְּצֵאן⁸⁶ או צֵאן בְּבִקְרָה⁸⁷, או כְּבָשִׁים בְּעֵזִים⁸⁸ או עֵזִים בְּכַבְשִׁים⁸⁹, או נִקְבֹּת בְּזִקְרִים או זִקְרִים בְּנִקְבֹּת⁹⁰, או שְׁהִמִּיר אֶחָד בְּמֵאָה⁹¹ או מֵאָה בְּאַחַד⁹², בֵּין בֵּבַת אַחַת בֵּין בְּזוֹ אַחַר זֶה⁹³ - הֲרִי זוֹ תְּמוּרָה, וְלוֹקֵין כְּמִנְיֵן הַבְּהֵמוֹת שְׁהִמִּיר⁹⁴.

(84) כלומר, בהמת החולין תמימה ובהמת ההקדש בעלת מום, וכגון שהיתה תמימה בעת ההקדש ואחרי כן הוממה. (85) בהמת החולין בעלת מום, אפילו בעל מום קבוע, ובהמת ההקדש תמימה. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב" (רע, זה בעלת מום) וכתוב שם "ואם המר ימיר והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". (86) המיר בקר של חולין בעז או כבש של הקדש (משנה שם). (87) צאן של חולין בבקר של הקדש. (88) כבשים של חולין בעזים של הקדש. (89) עזים של חולין בכבשים של הקדש. (90) וכל אלו הדברים למדו כברייתא שם ממה שכתוב (ויקרא שם) "ואם המר ימיר בהמה בבהמה", וכל אלו נקראים בשם בהמה. (91) המיר בהמה אחת של חולין במאה בהמות של הקדש. (92) המיר מאה בהמות של חולין בבהמה אחת של הקדש, כתנא קמא במשנה שם ודלא כרבי שמעון, ולמדו גם ממה שכתוב (שם) "בהמה בבהמה", ואף בהמות רבות נקראות בהמה בלשון יחיד, כמו שנאמר (יונה ד, יא) "ובהמה רבה". (93) שהמיר את המאה של חולין באחד של הקדש בזו אחר זו, כן נשמע בגמרא שם מדברי ריש לקיש שאף ר' שמעון שאמר: "אין ממירים אלא אחד באחד" מודה שאם המיר בזה אחר זה תמורתו תמורה, ואם כן דעת חכמים שממירין בבת אחת - בוודאי שממירים בזה אחר זה. (94) כן מפורש בתמורה כזו. שהמיר בבת אחת לוקה על כל בהמה ובהמה ואף על פי שהמיר רק פעם אחת - הגופין מחלקים ונחשב כאילו המיר על כל אחד ואחד בנפרד. אבל זה אינו אלא בהמיר מאה של חולין באחד של הקדש, אבל אם המיר אחד של חולין במאה של הקדש, אינו לוקה אלא אחד.

טו. אין התמורה עושה תמורה⁹⁵, ולא ילד בהמות ההקדש⁹⁶ עושה תמורה. שְׁנֹאֲמַר: וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתוֹ; 'הוא' - ולא ילדו, 'תמורתו' - ולא תמורת תמורתו. אֶבֶל הַמְּמִיר בְּבַהֲמָה⁹⁷ וְחִזַּר וְהִמִּיר

- אולי אין אחיו הכהנים מתכפרים בו, אלא מקופיא (ומכיוון שהכהן הגדול מתכפר בו מקיבעא, הוא בעל הקרבן ולא הם), אבל אליבא דרבנן אין כאן ספק כלל. (65) שכתוב (שם טז, ז) "את פר החטאת אשר לו". (66) שהפר מכפר על הכהן הגדול ועל שאר הכהנים, כמו שנאמר (שם, יג) "וכפר בעדו ובעד ביתו", והכהנים הם ביתו כמו שנאמר (תהילים קלה, יט) "בית אהרן ברכו את ה'". ונראה בגמרא (יומא נא:) שמתכפרים מקיבעא. (67) בפר החטאת של הכהן הגדול (שם בגמרא) וראה למעלה הלכה א, שאין השותפין עושין תמורה.

יא. העופות והמנחות אינן עושין תמורה, שלא נאמר אלא בהמה⁶⁸.

(68) "ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קודש וגו' ואם המר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קודש".

יב. קרבנות בְּדָק הַבֵּית⁶⁹ אין עושין תמורה. שְׁנֹאֲמַר בַּמַּעֲשֵׂר: לֹא יִבְקַר בֵּין טוֹב לְרַע וְלֹא יִמְרִינוּ⁷⁰. וְהָלוּא הַמַּעֲשֵׂר בְּכֻלָּל כָּל הַקְּדָשִׁים הִיְהִי⁷¹, וְלָמָּה יִצְאָה⁷²? לְלַמֵּד עַל הַכֻּלָּל⁷³: מֵהַ מַּעֲשֵׂר קָרְבַּן יַחֲדִיד⁷⁴, יִצְאוּ קָרְבָּנוֹת צְבוּר וְכֵן הַשְּׁתַּפְּיִין⁷⁵. מֵהַ מַּעֲשֵׂר קָרְבַּן מְזֻבָּח⁷⁶, יִצְאוּ קְדָשֵׁי בְּדָק הַבֵּית. מֵהַ מַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה הַקֵּשׁ לַמַּעֲשֵׂר דְגָן⁷⁷, שְׁאִין הַבֵּין בּוֹ אֶלָּא יִשְׂרָאֵל וְלֹא נִכְרִים⁷⁸, יִצְאוּ קָרְבָּנוֹת נִכְרִים שְׁאִין עוֹשִׂין תְּמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ⁷⁹.

(69) בהמות שהוקדשו על מנת שיפדו ודמיהם יהיו לתיקון בית המקדש. (70) לא יעשה בו תמורה, וגומר: "ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (שם). (71) ויודעים אנו שאסור להמיר, שנאמר בהם (שם) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו וגו' והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". (72) למה ייחדה התורה פסוק מיוחד למעשר בהמה. (73) על יתר הקדשים. וזו היא אחת משלוש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן "כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא". (74) ואינו בא בשותפות. (75) שאין עושין תמורה. (76) שמקריבו על המזבח. (77) שכתוב (דברים יד, כב) "עשר תעשר וגו'", ואמרו על זה בככורות נג: כי בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן והושוו זה לזה לדיניהן. (78) שכתוב אצל מעשר דגן (במדבר יח, כד) "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה'" ומשמע בני ישראל ולא גויים, אף מעשר בהמה, בני ישראל ולא נכרים (תמורה ג). (79) למעלה הלכה ו, ושם מבואר שמדברי סופרים הגוי שהמיר תמורתו תמורה.

יג. המְקַדֵּשׁ בְּעֵלַת מוֹם קְבוּעָה⁸⁰ - אֵינָה עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, מִפְּנֵי שְׁלֹא נִתְקַדַּשׁ גּוֹפֵה קְדוּשָׁה גְּמוּר, וְאֵינָה אֶלָּא קְדֻשַׁת דָּמִים⁸¹. אֶבֶל הַמְּקַדֵּשׁ בְּעֵלַת מוֹם עוֹבְרָה⁸², או שְׁהִקְדִּישׁ תְּמִימָה וְאַחַר כֵּן נוֹלַד לָהּ מוֹם קְבוּעָה - הֲרִי זוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה⁸³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחד עמם. וטריפה אף שאינה מין בפני עצמה - כיוון שאסורה באכילת בני אדם דומה היא לבהמה טמאה.

יח. הַרֹבְעִים¹¹¹ וְהַנֶּרְבָּעִים¹¹² - הָרִי הֵם כְּבַעַל מוֹם וְעוֹשֵׂין תְּמוּרָה¹¹³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּהֵן¹¹⁴.

(111) שור שבא על אשה. (112) בהמה שנבעלה על ידי אדם, ושניהם, הרובע והנרבע, אסורים בהקרבה ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם" ודרשו בספרא שם: "מן הבהמה" ולא כל בהמה, להוציא את הרובע והנרבע, וכן הוא בתמורה כח. וכגון שנודע לנו על זה שרבע או שנרבעה על פי עד אחד בלבד או על פי הבעלים, אבל אם העידו על זה שני עדים - הבהמה נסקלת ואסורה באכילה ואינה עושה תמורה. (113) שהרי הם מותרים באכילה. (114) כגון מוקצה לעבודה זרה, נעבד, אתנן זונה ומחיר כלב, שאסורים בהקרבה ואסורים באכילת אדם.

יט. בְּהֵמָה שֶׁחֲצִיָּהּ קָדֵשׁ וְחֲצִיָּהּ חֵלָל¹¹⁵ - לֹא עוֹשֶׂה תְּמוּרָה¹¹⁶ וְלֹא נֶעְשִׂית תְּמוּרָה¹¹⁷.

(115) כגון שהיתה של שני שותפין, והלך אחד מן השותפין והקדיש את החלק שלו. (116) אם התפיס בה בהמת חולין. (117) אם אמר שתהיה מחצית הבהמה מחלק החולין תחת בהמת הקדש. וטעם הדבר הוא משום שכתוב (ויקרא כז, י) "ואם המר ימיר בהמה בבהמה", וצריך שתהיה הבהמה של חולין שלימה, שכולה חולין. וכמו כן הבהמה של הקדש, שהיא קדושה כולה ולא מחציתה.

כ. כָּל הַחֲטָאוֹת שֶׁדִּינָן שְׂיֻמוֹת¹¹⁸ - אֵינָן עוֹשֵׂין תְּמוּרָה¹¹⁹, וְכָל חֲטָאת שֶׁדִּינָהּ שְׁתִּרְעָה עַד שֶׁיִּפְלֵ בָּהּ מוֹם וְתִמְכָּר¹²⁰ - עוֹשֶׂה תְּמוּרָה¹²¹.

(118) חטאות המתות הן: וולד חטאת, תמורת חטאת, חטאת שמתו בעליה, וחטאת שאבדה ונמצאה אחר שהבעלים נתכפרו בחטאת אחרת. (119) ומשום שהם עומדים למות פרחת הקדושה מהם ואינם עושים תמורה (שיטה מקובצת תמורה שם), ובולד חטאת ותמורת חטאת יש טעם נוסף כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה טו) "שאינן התמורה עושה תמורה ולא וולד בהמות הקדש עושה תמורה". (120) ראה בפרק ד מהלכות פסולי המוקדשין שכמה חטאות אינן מתות אלא רועות עד שיפול בהן מום, ונמכרות ומביא בדמיהן אחרות. (121) משנה שם כב. שהרי היא קדושה קדושת הגוף (תמורה כ). ודמיה עתידים להיקרב על המזבח.

כא. הַמִּפְרִישׁ נִקְבָּה לְפִסְחוֹ אוֹ לְעוֹלָתוֹ אוֹ לְאַשְׁמוֹ - עוֹשֶׂה תְּמוּרָה¹²²; אֵף עַל פִּי שְׂאִינָן רְאוּיִין לְקָרֵב¹²³, הוֹאִיל וְיָרְדוּ לְקִדְשֵׁי דָמִים וְהָרִי הֵם תְּמִימִים¹²⁴ - יָרְדוּ לְקִדְשֵׁי הַגּוּף. אֲבָל הַמִּפְרִישׁ שְׁעִיר¹²⁵ לְחֲטָאתוֹ, וְנִשְׂיֵא¹²⁶ שֶׁהִפְרִישׁ שְׁעִירָה¹²⁷ לְחֲטָאתוֹ, וְכֵן גְּדוֹל שֶׁהִפְרִישׁ פָּרָה לְחֲטָאתוֹ¹²⁸ - אֵינָן עוֹשֵׂין תְּמוּרָה;

בְּה וְחֵזֶר וְהָמִיר, אֶפְלוּ אֶלֶף - פֶּלֶן תְּמוּרָה, וְלוֹקָה עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

(95) בהמת חולין שהמירה בבהמת הקדש וחלה עליה קדושה - אינה עושה תמורה, אם המיר בה בהמת חולין אחרת, משנה בתמורה יב. (96) שהקדיש בהמה ונתעברה אחר שהוקדשה וילדה (שאם היתה מעוברת כשהקדישה אין זה וולד קרבן, אלא הוא עצמו קרבן, ראה להלן הלכה ט), אין הוולד עושה תמורה אם המיר בה בהמת חולין. (97) כלומר, בבהמת הקדש.

טז. אֵין מְמִירִין אֵיבָרִים אוֹ עֶבְרִים בְּשִׁלְמִים וְלֹא שִׁלְמִים בְּהֵן. כִּיצַד? הָאוֹמֵר: רִגְלָהּ שֶׁל בְּהֵמָה זוֹ אוֹ יָדָהּ תַּחַת עוֹלָה זוֹ⁹⁸, אוֹ שְׂאֵמֵר עֶבֶר בְּהֵמָה זוֹ תַּחַת עוֹלָה זוֹ - אֵינָה תְּמוּרָה. וְכֵן הָאוֹמֵר: בְּהֵמָה זוֹ תַּחַת יָדָהּ אוֹ רִגְלָהּ שֶׁל עוֹלָה זוֹ, אוֹ שְׂאֵמֵר: בְּהֵמָה זוֹ תַּחַת עֶבְרָה שֶׁל חֲטָאת⁹⁹ זוֹ - אֵינָה תְּמוּרָה¹⁰⁰.

(98) ייתכן כי בכוונה כתב רבינו יד או רגל שהם אברים שאין הנשמה תלוייה בהם, אבל אם אמר: לבה או ראשה של בהמה זו תחת עולה זו - תמורתו תמורה. (99) המדובר, שהקדישה כשהיתה מעוברת שאין לה דין של "וולד קרבן", אלא היא עצמה קרבן, כמפורש בפרק ד מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו, ולכן לא מיעטו כאן אלא כל זמן שהוא עובר, אבל אם הקדישה ואחרי כן נתעברה הרי כתב רבינו למעלה (הלכה טו) שוולד אינו עושה תמורה (לחם משנה). (100) אפשר שלמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י) "בהמה בבהמה" - משמע שלימה בשלימה, להוציא אברים ועוברים.

יז. הַמִּמִּיר כְּכֹלְאִים¹⁰¹ אוֹ בְּטִרְפָּה¹⁰² וְיּוֹצֵא דִפְיָן¹⁰³ אוֹ בְּטִמְטוֹם¹⁰⁴ וְאַנְדְּרוּגִינוֹס¹⁰⁵ - אֵין הַקֹּדֶשׁ חָלָה עֲלֵיהֶן, וְהָרִי זֶה כְּמִי שֶׁהָמִיר בְּגִמְלָה אוֹ בְּחִמּוֹר¹⁰⁶, לְפִי שְׂאִין בְּמִינָן קִרְבָּן¹⁰⁷, וְלִפְיָכֶּה אֵינּוּ לוֹקָה. מַה בֵּין אֵלוֹ לְכַעַל מוֹם¹⁰⁸? כַּעַל מוֹם יֵשׁ בְּמִינוֹ קִרְבָּן¹⁰⁹, אֵלּוֹ אֵין בְּמִינָם קִרְבָּן¹¹⁰.

(101) בהמת חולין שנולדה מתיש (=גדי זכר) ורחל (=כבשה). (102) כלומר, בהמת החולין היתה טריפה. (103) בבהמת חולין, וכגון שנתקשתה אמו בלידתו וחתכו דפנה של האם והוציאו הוולד דרך החתך. (104) "שאינן לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות, אלא הוא אטום (=סתום)". (105) "שיש לו אבר זכרות וגם אבר נקבות והוא ספק אם זכר אם נקבה". (106) שאין במין הגמל או החמור שיהיו קרבים, ואין ממירים אותם. (107) ראה בפרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכות א"ג שכלאיים, טריפה, טומטום ואנדרוגינוס ויוצא דופן פסולים למזבח. (108) שאם היתה בהמת חולין בעלת מום קבוע מעיקרה ואמר, הרי היא תמורה תחת בהמת הקדש, תמורתו תמורה. (109) במין הבהמה שייך קרבן כגון בהמה תמימה, ובעל מום בעצמו אף שאסור להקריבו על המזבח - הרי הוא מותר באכילת בני אדם. (110) שבהמות תמימות אינם מין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חילול, לא אמר כלום, שאין בהמת הקדש תמימה יוצאת לחולין (רש"י שם).

ב. היו לפניו¹³ שתי בהמות, אחת חלין ואחת הקדש שנפלה בה מום¹⁴, הניח ידו על בהמת חלין ואמר: הרי זו תחת זו - הרי זו תמורה¹⁵ ולוקה¹⁶. הניח ידו על בהמת הקדש ואמר: הרי זו תחת זו - הרי זה חללה על בהמת החלין, ואין זו תמורה, אלא כפורה בעלת מום בזו הבהמה¹⁷.

(13 שם כז. 14) ראה למעלה פ"א הלכה יג שהמקדיש בהמה תמימה ואח"כ נולד לה מום קבוע, הרי זו עושה תמורה. (15) שכיון שהניח ידו על החולין, ודאי התכוון לקדש את החולין, ולא לחלל את הקודש, והרי זה כאומר הרי זו תמורת זו. (16) משום "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", ראה למעלה פ"א הלכה א. (17) שכיון שהניח ידו על ההקדש, בוודאי כוונתו לחלל את ההקדש שנפל בה מום על בהמת החולין, שהמובן של "תחת" הוא גם לשון חילול, כמו שכתוב (ישעיה ס, יז) "תחת הנחושת אביא זהב" (שם בגמרא).

ג. היו לפניו שלש בהמות קדשי מזבח, ואחת מהן בעלת מום¹⁸ שהרי היא עומדת לפדיון¹⁹, ושלוש בהמות תמימות חלין, ואמר: הרי אלו תחת אלו²⁰ - הרי שפטים מן החלין תחת שפטים התמימות תמורתן תמורה, ולוקה עליהם שפטים; והבהמה השלישית היא תחת בעלת מום שנתחללה עליה²¹, ולחללה נתפנון ולא להמיר בה. שפיון שיש לפניו דרך אסור, והיא התמורה²², ודרך התר, והוא החלול²³ - חזקה היא שאין אדם מגיח בהתר ועושה האסור²⁴, ולפיכך אינו לוקה שלש מלקיות²⁵. וכן אם אמר: עשר בהמות אלו תחת עשר בהמות אלו, ואחת מהן בעלת מום²⁶ - אינו לוקה אלא תשע מלקיות; שהבהמה העשירית²⁷ לחללה נתפנון ולא להמיר בה²⁸. שאף על פי שהחזק זה במלקיות הרבה²⁹, הואיל ויש שם דרך התר - אינו מגיח דבר ההתר ועושה האסור³⁰. שתי בהמות של הקדש ואחת מהן בעלת מום, ושתי בהמות של חלין ואחת מהן בעלת מום, ואמר: הרי אלו תחת אלו - הרי התמימה תמורת התמימה ולוקה אחת, ובעלת המום מחללת על בעלת המום³¹; שאינו מגיח ההתר ועושה האסור.

(18) אע"פ שהוממה לאחר שהוקדשה, שעושה תמורה, ראה למעלה פ"א הלכה יג. (19) ראה בפ"א מהלכות איסורי מזבח הלכה י. (20) ולא הניח ידו על החולין ולא על ההקדש, ראה רש"י תמורה כז. (21) שבעלת המום יצאה לחולין, והחולין נתקדשה תחתה. (22) להתפס את החולין בהקדש, שאסור לעשות כן, כמו שנאמר "לא יחליפנו ולא ימיר אותו". (23) לפדות את ההקדש בבהמת חולין.

שְׁפָל הַמְשָׁנָה בַּחֲטָאוֹת - לֹא נִתְקַדְּשָׁה פְּלֵל וְאֶפְלוֹ קִדְּשֵׁת דָּמִים¹²⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמְקַדְּשִׁין.

(122) אם התפס בהם בהמת חולין, כרבנן בברייתא שהובאה בתמורה יט: (123) שכולם אינם קרבים אלא זכר, ראה בפרק א מהלכות קרבן פסח הלכה א לענין קרבן פסח. ובפרק א מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ח"י לענין עולה ואשם. (124) אבל בעל מום אינו עושה תמורה. (125) זכר מן העזים. וראה בפרק א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו, כי קרבן חטאת ליחיד באה רק נקבה מן הצאן. (126) שחטא. (127) נקבה מן העזים. וחטאתו של נשיא הוא שעיר עזים זכר. (128) ראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, כי הכהן הגדול מביא ביום הכיפורים פר לחטאת. (129) וממילא אינו יכול להתפס בהמת חולין.

פָּרֶךְ שְׁנִי

(1) יבאר איך היא התמורה.

א. התמורה² הוא שיאמר בעל הקרבן על בהמת חלין שיש לו: הרי זו³ תחת זו⁴, או הרי זו חליפת זו⁵. ואין צריך לומר, אם אמר: הרי זו תחת חטאת זו או תחת עולה זו - שהיא תמורה⁶. וכן אם אמר: הרי זו תחת חטאת שיש לי בתוך הבית או תחת עולה שיש לי במקום פלוני - הרי זו תמורה. והוא שיש לו⁷. אכל אם אמר על בהמת חלין: הרי זו תחת עולה⁸ או הרי זו תחת חטאת⁹ - לא אמר כלום¹⁰. וכן אם אמר: הרי זו מחללת על זו¹¹ - אינה תמורה¹².

(2) שאמרנו למעלה בפרק א שאסור להמיר, וכל העובר לוקה ותמורתו תמורה. (3) בהמת החולין. (4) בהמת ההקדש. כלומר, שהוא מתפס את החולין בהקדש, והוא במשנה תמורה כז: ומפרש אביי בגמרא שם, שהמובן של "תחת" אינו חילול אלא התפסה, ולמדו כן ממה שכתוב (ויקרא יג, כג) "ואם תחתיה תעמוד הבהרת". ואף-על-פי שלא אמר מפורש "זו תחת בהמת הקדש זו" - כיון שאמר תחת זו והיא הקדש - תמורתו תמורה, וראה להלן. וכל זה דוקא כשההקדש תמימה, אבל אם ההקדש בעלת מום, ואמר "זו תחת זו" - בוודאי נתכוון לחילול ולא לתמורה ואינו לוקה. ראה להלן הלכה ג, ולמעלה פ"א הלכה יג. (5) במשנה שם. וגם זה לשון תמורה, שהרי כתוב (ויקרא כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו". (6) שהזכיר מפורש שם הקרבן, שבוודאי תמורתו תמורה (משנה שם כז:). (7) גם זה במשנה שם. (8) סתם ולא הזכיר עולה מסויימת. (9) סתם ולא הזכיר חטאת מסויימת. (10) במשנה שם, "והטעם בזה, מה שאמר רחמנא "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" (ויקרא שם), עד שיהיה הקדש ידוע ומיוחד, ואז עושה תמורתו" (רבינו בפירושו המשנה שם). (11) חילול הוא לשון פדיון. (12) משנה שם כז: שכיון שאמר בלשון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. פיצוד דין התמורות לקרב? תמורת העולה² - תקרב עולה³. ואם היתה התמורה נקבה⁴ או בעלת מום⁵ - תרעה הנקבה עד שיפול בה מום, ותמכר ויביא בדמיה עולה⁶. תמורת החטאת⁷ - תמות⁸, כמו שבארנו בפסולי המקדשין⁹. תמורת האשם¹⁰ - תרעה עד שיפול בה מום¹¹, ויפלו דמיה לנדבה¹². תמורת השלמים - פשלמים לכל דבר¹³, טעונה סמיכה¹⁴ ונסכים¹⁵ ותנופת חזה ושוק¹⁶. תמורת התודה - בתודה¹⁷, אלא שאינה טעונה לחם¹⁸, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין¹⁹. תמורת הפסח: אם המיר בה קדם חצות יום ארבעה עשר - אין תמורתו קרבה²⁰, אלא תרעה עד שיפול בה מום, ויביא בדמיה שלמים; ואם המיר בה אחר חצות - הרי התמורה עצמה תקרב שלמים²¹. תמורת הבכור והמעשר²³ - אינם קרבין לעולה²⁴. שאמר בפכור: לה' הוא, מפני השמועה למדו²⁵: הוא קרב, ואין תמורתו קרבה; ודין המעשר בפכור²⁶. תמורתן²⁷ תרעה עד שיפול בה מום ותאכל²⁸.

2) שהמיר זכר בעולה. 3) משנה, תמורה יח, ב. ולמדו כן (שם יז): ממה שנאמר (דברים יב, כ"ז) "רק קדשך אשר יהיו לך ונדרך, תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה', ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה' וגו'" - "רק קדשך, אלו תמורות וכו', תשא ובאת, יכול יכניסנו לבית הבחירה וימנע מהם מים ומזון כדי שימותו, ת"ל ועשית עולותיך הבשר והדם, כדרך שאתה נוהג בעולה, אתה נוהג בתמורה וכו', כדרך שאתה נוהג בשלמים, אתה נוהג בוולדי שלמים ובתמורה", וראה להלן. 4) ואין נקבה קריבה עולה, ראה למעלה פ"א הכ"א, וראה שם הי"ד, שממירים נקבות בזכרים, וזכרים בנקבות. 5) ואסור ליקרב על המזבח. 6) שהרי המקדש נקבה לעולה, דינה שתרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה עולה (במשנה, שם יח:). ותמורת עולה כעולה, והוא-הדין שבעלת מום, שהזכיר רבינו לפני כן - "תימכר ויביא בדמיה עולה". 7) בין זכר בין נקבה. 8) משנה, שם כא, ב. 9) פ"ד ה"א, ודבר זה הלכה למשה מסיני. ומיתה זו היא: שמכניסה לבית ונועל עליה הדלת עד שמתה (רבינו, שם). 10) בין זכר בין נקבה. 11) משנה, שם כ, ב - כתנא-קמא, ולא כרבי אליעזר. "שכל שבחטאת מתה - באשם רועה" - "עד שיפול בו מום ויפלו דמיו לנדבה" (שם יח. ופ"ד מהל' פסולי המוקדשין הי"ד, וראה להלן פ"ד ה"ד). 12) במשנה, שם. "והוא שיתן המעות בשופרות שהיו במקדש (ראה פ"ב מהל' שקלים ה"ב), ובית-דין מקריבים באותן מעות עולות נדבה" (להלן פ"ד ה"ה). 13) ראה למעלה הערה ב. 14) שיסמוך שתי ידיו על ראש הקרבן סמוך לשחיתו. 15) יין וסולת בלולה בשמן, שמביאים עם הקרבן, וראה פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, כמה הוא שיעור הנסכים. 16) ראה פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ר"ז, סדר התנופה והלכותיה. 17) שהאימורים קרבים

24) בתמורה כז. היא הבעיא השלישית של אביי. ושוב אמר: אמ-תמצי-לומר שאין אדם מניח דרך של היתר ועובר לדרך של איסור, כל שיכול לעשות בהיתר, אע"פ שבאותו מעמד הוא עובר פעמיים על האיסור. וידועה דעתו של רבינו כי זוהי פשיטת לבעיא. 25) כ"א-א שתי מלקיות על שתי הבהמות התמימות שהתפיס בשתי הבהמות של ההקדש. 26) הבעיא הרביעית של אביי בתמורה שם, ושם הגירסא "ארבע בהמות", ורבינו מביא כאן "עשר בהמות" משום שבוודאי "ארבע" לאו דוקא, והוא הדין יותר (קרית ספר כאן). 27) שהיא בעלת מום. 28) כיון שבעלת מום יוצאת לחולין בפדיון. 29) כלומר, אע"פ שעבר יותר משלש פעמים על איסור, ויש מקום לומר שלא נתכוון כלל לחללה אלא להמיר אותה. 30) בתמורה שם, היא בעיא שלא נפשטה. ופסק בה רבינו להקל, משום שאין מלקין על הספק (כסף-משנה). ואם כן, לא נתחללה בעלת המום והרי היא בקדושתה מספק, וראה במעשה רוקח. 31) שם בתמורה הבעיא השנייה של אביי. ואומר, אם תרצה לומר, שאין אדם מניח היתר ועושה איסור, מה הדין בג' בהמות וכו'. ואחרי-זה שאל מה הדין בד' בהמות, שהחזק במלקיות. ואם כן, דברי רבינו צריכים עיון, שהרי הפך את סדר הדברים, וכתב מקודם את הדין של עשר בהמות, ופסקו לקולא. אם כן, בשתי בהמות, שלא החזק במלקיות, בוודאי כוונתן לחילול ולא לתמורה (לחם-משנה).

ד. האומר: הרי זו תמורת עולה ושלמים - דבריו קיימים³², ותמכר³³ ויביא פחצי דמיה תמורת עולה ובחצי דמיה תמורת שלמים³⁴. אומר: הרי זו תמורת עולה ותמורת שלמים, אם נתפון לקח מתחלה³⁵ - דבריו קיימים³⁶; ואם לא נתפון בתחלה אלא לתמורת עולה, וחרז ואמר תמורת שלמים, אף על פי שחרז בתוך פדי דבור - אין תופשין אלא לשון ראשון, והרי היא תמורת עולה בלבד³⁷.

32) בזה אין צריך בדיקה אם נתכוון לשניהם, שבוודאי לכך נתכוון. ואף מי שסובר "תפוס לשון ראשון" מודה בזה (תמורה כו). והמדובר כאן, שהיו לו לאדם זה עולה ושלמים לפניו, או שהיו לו עולה ושלמים בביתו, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה א (תוי"ט תמורה פ"ה משנה ג, ומעשה רוקח כאן). 33) כלומר, לאחר שיפול בה מום, תמורה כו. וראה בפירוש המשנה לרבינו שם. 34) כדין האומר בהמה זו חציה עולה וחציה שלמים (פט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג, וראה להלן פ"ג ה"ג). 35) שתהיה תמורת עולה וגם תמורת שלמים. 36) ותימכר ויביא במחצית הדמים עולה ובמחצית הדמים שלמים, כר"י בתמורה שם כה: 37) שתוך כדי דיבור כדיבור (ואפשר לחזור בו) חוץ ממקדש ומימר, מחרף, ועובד עבודה-זרה, מקדש ומגרש (רבינו בפירוש המשנה תמורה כה. וראה גם פט"ו מהלכות מעשה הקרבנות ה"א).

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1) יבאר שיש תמורה קריבה, ותמורה שאינה קריבה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחובר למה שלפניו: "עד שיפול במ מום ותאכל תמורת הבכור וכהנים וכו'", (וכן נכון). (30) כלומר, מה שאמרו במשנה שם "תמורת הבכור והמעשר הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים", היינו כשם שהמעשר שייך לבעלים, והבכור שייך לכהנים והם בעליו, כמו כן תמורתם: המעשר לבעלים והבכור לכהנים, שהם הבעלים שלו ולא ישראל שהמיר. וכן נראה בזבחים ט, א - משאלת הגמרא בענין מותר הפסח שהוא שלמים - "אימא, אם שחטו לשם בכור שיהיה בכור וכו' ליתביה לכהן", והוא-הדין לתמורה שכתוב בה "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", שהיא שייכת לכהן, אבל דעת ה'תוספות' (זבחים עה: דיבור-המתחיל "בכור") שתמורת הבכור לבעלים, היינו לישראל ולא לכהן, וראה להלן פ"ד ה"ו ('אור שמח'). (31) ראה מה שכתב רבינו בפ"א מהל' בכורות הי"ז לעניין בכור, ובפ"ו שם ה"ה"ו לעניין מעשר בהמה. (32) פ"א הי"ב. (33) בזבחים עה, ב - פשט רבא בעייתו של רמי בר חמא, לעניין תמורת בכור, מהברייתא "בכור ומעשר שהוממו, עושין תמורה ותמורתן כיוצא בהן" (וראה ב'תוספות' הנ"ל שם). ובתמורה יג, ב - מפורש כן לעניין תמורת מעשר בהמה, שאינה נגאלת ('יד איתן').

ג. **בְּהֵמָה שֶׁהִקְדִּישָׁה חֲצִיָּה עוֹלָה וְחֲצִיָּה שְׁלָמִים**³⁴ - **תְּמוֹרַתָּה**³⁵ **כְּמוֹתָּה**³⁶. **וְכֵן כָּל בְּהֵמַת הַקֹּדֶשׁ שְׂאִינָה קָרְבָּה מִפְּנֵי תַחֲלַת הַקֹּדֶשׁ**³⁷ - **הָרִי תְּמוֹרַתָּה כְּמוֹתָּה**³⁸. **אָמַר** : **חֲצִי בְּהֵמָה זוֹ תְּמוֹרָה וְחֲצִיָּה עוֹלָה** - **הָרִי זוֹ תְּקָרֵב עוֹלָה**³⁹. **חֲצִיָּה עוֹלָה וְחֲצִיָּה מַעֲשֵׂר** - **תְּקָרֵב עוֹלָה**⁴⁰. **חֲצִיָּה תְּמוֹרָה וְחֲצִיָּה מַעֲשֵׂר**⁴¹ - **הָרִי זוֹ סֶפֶק**⁴², **וְאִינָה קָרְבָּה**.

(34) שהיא "קדושה ואינה קריבה אלא רועה עד שיפול בה מום ותמכר ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים (פט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ג, וראה למעלה פ"ב ה"ד). (35) אם המיר בה. (36) שאינה קריבה אלא תרעה עד שיפול בה מום ותמכר, ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים. והוא בברייתא תמורה כו, א. (37) נראה, שהכוונה לבעלת מום עובר, או הקדיש תמימה ואחר-כך נולד לה מום קבוע, שעושות תמורה (למעלה פ"א הי"ג) ורובע ורבע וכיוצא בהן (למעלה שם הי"ח), והמפריש נקבה לפסחו או לעולתו או לאשמו (שם הכ"א), שכולן אינן קריבות אלא נפדות אחר שנופל בהן מום קבוע (פ"ג מהל' איסורי מזבח הי"י. פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הט"ז-יז, ופ"ד מהל' קרבן פסח ה"ד). (38) נלמד מדין בהמה, שהקדישה חצייה עולה וחצייה שלמים, שלמעלה (כסף-משנה). (39) [בתמורה כו, ב: "אמר אביי, אמר חצייה עולה וחצייה מעשר, דברי הכל עולה קריבה". ואפשר שבנוסחאות שלו (= של רבינו) מצא חצייה עולה וחצייה תמורה, דברי הכל עולה קריבה וכו'"] (הראב"ד, וראה להלן). וכעין זה כתב ה'ספ' משנה': "ורבינו נראה שהיה גורס הכל מודים, היכא דאמר חצייה תמורה וחצייה עולה, דברי הכל קריבה. חצייה עולה וחצייה מעשר, תקרב עולה". והראב"ד הטעים בזה "כיון דאיכא איסורא (= שאסור

על המזבח, והבשר נאכל ליום ולילה (משנה, תמורה יח: וראה רש"י שם). ולמדו כן (בגמרא שם) ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" - "אם על תודה" רבות תמורות וחליפות וולדות תודה. (18) במשנה, שם. ואף-על-פי שהמביא תודה מביא לחם, שנאמר "והקריב על זבח התודה חלות וגו'" - תמורת תודה אינה חייבת בלחם, ולמדו כן מהפסוק הנ"ל: "התודה - תודה טעונה לחם, ולא ולד תודה ולא תמורת וחליפת תודה טעונות לחם" (תמורה שם, וראה להלן פ"ד ה"א). (19) פ"ב ה"ח. ושם מבואר, שאין הדברים אמורים אלא בתודת חובה, ולאחר שכיפר בתודה העיקרית, אבל לפני הכפרה או בתודת נדבה, אפילו לאחר כפרה - צריך לחם. (20) משום שהפסח קודם חצות לא נקבע עדיין בשם פסח, ואם רצו הבעלים יכולים להפריש פסח אחר, ופסח ראשון יהיה מותר הפסח, שדינו שקרב שלמים - דינו כפסח שאבד, ונמצא אחר חצות קודם שחיתת השני, שכיון שאפשר להקריבו פסח ואפשר להקריבו שלמים, ואין בו קדושה אחת קבועה, אין בו כח להתפסח לתמורתו ליקרב, אלא רועה עד שישתאב, כמפורש פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ו ('מרכבת המשנה' שם), וראה להלן. (21) שחצות היום קבע את הכבש שהפריש לפסח, להיקרב לקרבן פסח, ואם הוא מתפסח בו בהמה אחרת נחשבת תמורה זו למותר הפסח, שהדין הוא שקרב שלמים ('מרכבת המשנה' שם). וכל זה אינו אלא אם הפריש כבש אחד לפסח, אבל אם נאבד הפסח והפריש אחר תחתיו ואחר-כך נמצא הראשון והמיר בו, הדין הוא שאם "נמצא אחר שחיתו" והמיר בו, התמורה קרבה שלמים, אבל אם נמצא לפני שחיתו והמיר בו אפילו לאחר חצות - כיון שיש כאן שני כבשים ואיזה שירצה יכול להקריב, נחשב זה כאילו פסח ושלמים מעורבים בכל כבש וכבש, ואין תמורתו קריבה. וכרבה בפסחים צו, ב - ודלא כרבי זירא שם, ראה בהל' קרבן פסח פ"ד ה"ו ('מרכבת המשנה' חלק ב, פ"ד מהל' קרבן פסח שם, וחלק א כאן. 'מעשה רוקח' כאן. וכן נראה בדברי ה'מאירי' בפסחים, שם. וראה כסף-משנה ולחם-משנה כאן). (22) (כן הוא לפי כת"י תימן, וראה להלן). (23) מעשר בהמה. (24) שאפילו לאחר שיפול בהם מום, אינו מביא בדמיהם קרבן, ראה להלן בהמשך הלכה זו ובה"ב. (25) אביי ורבא, בתמורה ה, ב. (וראה שם כא. וזבחים לז: וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל קודש הם, ובלחם-משנה כאן). (26) שהרי בבכור נאמר (שמות יג, יב) "והעברת כל פטר רחם", ובמעשר נאמר (ויקרא כז, לב) "כל אשר יעבור תחת השבט", ולמדו מעשר מבכור בגזירה-שוה "עברה עברה" (חולין לז:). (27) של בכור ושל מעשר. (28) משנה, תמורה כא, א: "תמורת הבכור והמעשר וכו', הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים".

ב. **תְּמוֹרַת הַבְּכוֹר - לִפְנֵינִים, וְתְּמוֹרַת הַמַּעֲשֵׂר - לְבַעֲלֵים**²⁹. **וְכִשֵּׁם שְׂאִין פּוֹדֵין בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שְׁנוּפֵל בְּהֵן מוּם**³¹, **כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרֹנוּ בְּהִלְכוֹת אֶסְרוּי מִזְבַּח**³², **כֶּךָ אֵין פּוֹדִים תְּמוֹרַתָּן**³³.

(29) (בכת"י תימן, אין כאן הפסק, ו"תמורת הבכור וכו'")

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכל-שכן אם היו תמימים מתחילתן ואח"כ נפל בהם מום. (52) משנה, תמורה טז, ב. יז, א. (53) כלומר, אע"פ שבהקדש אם הקדיש בעל מום בתחילה, מותר בגיזה ועבודה אחר פדייה (ראה פ"א מהל' מעילה ה"ט), לפי שלא חלה עליו קדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד - בתמורה חלה קדושת הגוף אף על בעל מום. (54) ראה במשנה, תמורה ט, א. (55) ראה רש"י שם יז, א.

ו. עוֹלָה שְׁנֵתְעַרְבָה בְּזִבְחֵים⁵⁶ וְהִמִּיר⁵⁷ בְּאַחַת מִן הַתְּעֲרֹבוֹת⁵⁸ - הָרִי זֶה מִבְּיַא⁵⁹ בְּהֵמָה אַחֶרֶת וְאוֹמַר: אִם תְּמוֹרֶת עוֹלָה הִיא זֶה - הָרִי בְּהֵמָה זֶה שְׁלָמִים⁶⁰, וְאִם תְּמוֹרֶת שְׁלָמִים הִיא זֶה - הָרִי בְּהֵמָה זֶה עוֹלָה⁶¹. וְנִמְצָא הַבְּהֵמָה שֶׁהֵבִיא עִם הַתְּמוֹרָה פְּעוּלָה וְשְׁלָמִים שְׁנֵתְעַרְבוּ זֶה בְּזֶה⁶². חֲזֹר וְהִמִּיר⁶³ בְּאַחַת מִשְׁתֵּיהֶן וְאִין יָדוּעַ פָּאִי זֶה מִהֶן הִמִּיר⁶⁴ - מִבְּיַא זְבַח⁶⁵ אַחֵר מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְאוֹמַר עַל הַתְּמוֹרָה הַשְּׁנִיָּה⁶⁶: אִם תְּמוֹרֶת תְּמוֹרָה⁶⁷ הִיא זֶה⁶⁸ - הָרִי זֶה שֶׁהֵבִיא חֲלִין⁶⁹, וְאִם תְּמוֹרֶת עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים הִיא⁷⁰ - הָרִי זֶה שֶׁהֵבִיא⁷¹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים⁷². וְהָרִי זֶה שֶׁהֵבִיא עִם הַתְּמוֹרָה הַשְּׁנִיָּה פְּזַח וְתְּמוֹרָה⁷³ שְׁנֵתְעַרְבוּ זֶה בְּזֶה. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ דִּין הַתְּעֲרֹבוֹת בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין⁷⁴.

(56) כלומר, בשלמים - בתוספתא תמורה פ"ג (הוצאת צוקרמנדל עמ' 555, 13): "עולה שנתערבה בזבחים, ירעה (צ"ל: ירעו) עד שיסתאבו וימכרו, ויביא בדמי יפה שבהן זבח, ובדמי יפה שבהן עולה". והביאה רבינו בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"ה"ו. (57) בתוספתא, שם. (58) ואינו יודע באיזה מהן (תוספתא, שם). והרי תמורה זו הראשונה ספק עולה ספק שלמים, ואי אפשר להקריבה על המזבח, אלא תרעה עד שתסתאב ויפול בה מום ויפדה אותה ויביא בדמיה עולה או שלמים, אחד משני הקרבנות האלה, ויביא מביתו לקרבן השני. אלא שחששו שמה עד שיפול בה מום - ישכחו שספק הוא ולא יפדו אלא על קרבן אחד, ולכן הצריכוהו לקחת בהמה אחרת, כדלקמן, כדי שיהיו לפניו שני קרבנות, ולכשיסתאבו ויפלו בהם מומים, יפדו שניהם (לחם-משנה, ועי' ראב"ד). (59) תוספתא, שם. (60) כלומר, מקדישה נדבה. (61) נדבה כנ"ל. (62) שדינם נתבאר למעלה, ומפורש בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין שם, שירעו עד שיסתאבו וכו'. (63) תוספתא, שם. (64) שאם ידע שהמיר בזו התמורה (הראשונה) - הרי זו חולין "שאינ התמורה עושה תמורה" (למעלה פ"א ה"ט"ו) אבל עכשיו שאינו יודע באיזו המיר, הרי היא מוטלת בשני ספקות שהם שלשה: א' שמה היא תמורת התמורה והרי היא חולין, ב' שמה היא תמורת השניה, שהיא ספק עולה ספק שלמים, והרי היא כמותה, וגם כזה אי אפשר שתרעה עד שתסתאב ותיפדה מספק כיון שהביא אחת, שמה ישכחוה ויפדוה על אחת (כנ"ל בשם לחם-משנה). (65) תוספתא, שם. כלומר, בהמת חולין (כסף-משנה). (66) שהמירה על אחד מהתערובת השניה (= תמורת ספק וקרבתן פסח). (67) כלומר, תמורת תמורה ראשונה. (68) זו התמורה השניה. (69) כלומר, החולין שהביא מתוך ביתו נשאר

(להמיר) לא איכין מעיקרא לאיסורא, ולבסוף הוא דטעה ואימליך (= ונמלך) והמיר". אבל זה אינו אלא לפי גירסתו "חצייה עולה וחצייה תמורה", אבל לפי דברי רבינו "חצי בהמה זו תמורה, וחצייה עולה" שהקדים "תמורה" ל"עולה", אין לומר כדברי הראב"ד. וצריך לומר כמו שכתבנו למעלה (פ"א ה"ט"ז, הערה קטז), שאע"פ שאין ממירים באיברים, אם אמר "לבה או ראשה של בהמה זו תמורה" פשטה קדושה בכלה, ואם כן כאן באומר "חצי בהמה זו תמורה וחצייה עולה, שוודאי נתכוון לשתיהן, אין מקום להתפשטות הקדושה בכלה ע"י החצי של התמורה, שהרי החצי השני - עולה, ומכיון שכך לא חלה התמורה כלל, שהרי אין ממירים באיברים, ולעומת זאת, חצי העולה - נשאר, שהרי אפשר להקדיש חצי עולה ושוב פשטה קדושה בכלה, וראה להלן]. (40) אף כאן, כמו למעלה בתמורה, אין מעשר בהמה לחצאין (הראב"ד, וכן הוא בעירובין ג.). והואיל והחצי השני הוא עולה, לא שייך לומר פשטה קדושה בכלה, ונשאר רק חצי עולה, ושוב פשטה קדושה בכלה כנ"ל]. (41) והואיל ואף אחד מהם אינו נתפס לחצאין, והואיל ולא שייך באף אחד מהם "פשטה קדושה בכלה", כיון שכל אחד השני עומד כנגדו - על כרחנו שכוונתו היתה לומר או חצייה תמורה או חצייה מעשר, ועי' ביאור שמח]. (42) אם כוונתו לתמורה הנוהגת בכל הקרבנות, או כוונתו למעשר בהמה שיש לו חומרות אחרות (תמורה שם).

ד. הַמִּקְדָּשִׁי בַעֲלַת מוֹם עוֹבֵר⁴³, וְאִין צָרִיף לוֹמַר תְּמִימָה⁴⁴, וְאַחֵר כֶּף נוֹלַד בְּהָ45 מוֹם קְבוּעַ וְנִפְדִית, וְהִמִּיר בְּהָ אַחֵר שְׁנִפְדִית - הָרִי זֶה תְּמוֹרָה⁴⁶, וְאִינָה קָרְבָה וְאִינָה נִפְדִית⁴⁷, אֶלָּא מִנִּיחָה עַד שְׁתְּמוֹת⁴⁸. אִינָה קָרְבָה - מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה מִפְּנֵי קִדְשָה דְחֻוּיָה⁴⁹, וְאִינָה נִפְדִית - שְׁאִין בְּכַח קִדְשָתָה לְתַפְּשׁ פְּדִיוֹנָה⁵⁰.

(43) שאילו בעלת מום קבוע, אינה עושה תמורה (למעלה פ"א ה"ג). (44) כלומר, הקדיש בהמה תמימה. (45) כלומר, לתמימה או לבעלת המום העובר. (46) בכורות טז, א: "בין לפני פדיונו בין לאחר פדיונו, עושה תמורה", שהרי "אינם יוצאים לחולין לכל דבר כדי שיהיו מותרים בגיזה ועבודה אחר פדיונם" (להלן ה"ה, ועי' 'תוספות' שם ד"ה 'ותמורה'). (47) כלומר, אין אפשרות לפדות תמורה זאת. (48) דברי רב נחמן בשם רבה בר אבוה, בכורות שם. (49) שהתפיס אותה בבהמה שנפדתה כבר. (50) בכורות, שם.

ה. כָּל הַתְּמוֹרוֹת שֶׁהָיוּ בַעֲלֵי מוֹמִין קְבוּעִין מִתְּחִלָּתָן⁵¹ - הָרִי אֵלּוּ יִפְדוּ, וְאִינָן יוֹצְאִין לְחֻלִּין לְכָל דָּבָר פְּדִי שִׁיָּהִיו מִתְּרִין בְּגִזָּה וְעִבּוּדָה אַחֵר פְּדִיוֹנָן⁵². שֶׁהִקְדָּשָה חָלָה בְּתְּמוֹרָה עַל בַּעֲלַת מוֹם קְבוּעַ⁵³, שְׁנֵאמַר: או רַע בְּטוֹב, וְרַע הָאָמוֹר פֶּאֵן הוּא בַּעַל מוֹם⁵⁴ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ שְׁאִינוֹ רְאוּי לְקָרְבָן, וְאִף עַל פִּי כֵן פְּתוּב בּוֹ יְהִיהָ קִדְשָה⁵⁵.

(51) כלומר, אף-על-פי שהיו בעלי מומין קבועים מתחילתן,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(שם) כתב שכונסן לבית ונועל בפניהם את הדלת ומתים ברעב. (6) שלא הקריב מיד את וולדות השלמים והתורה וולדות תמורתם, אלא השאירם עד שגם הם ילדו. (7) וכשיקריבם אחר זמן רב יהיה לו הרבה בשר לאכילה, שהשלמים והתורה נאכלים לבעלים, וביתיים הוא עובר על הלאו של "לא תאחר לשלמו".

ב. וְלֹד הַחֲטָאתָּ 8 יְמוֹתָּ, 9 וְאִין צָרִיף לֹזְמֵר וְלֹד תְּמוֹרָתָהּ 10.

(8) והיא אחת מחטאות המתות. (9) היינו שמכניס אותו לבית ונועל את הדלת עד שימות וכגון שהקדישה ואחר כך נתעברה אבל אם נתעברה לפני שהקדישה אין הוולד מת. (10) של חטאת בוודאי ימות, שהרי תמורת החטאת עצמה אף היא מתה.

ג. הַשׁוֹחֵט אֶת הַחֲטָאתָּ 11 וּמִצָּא בָּהּ 12 בֵּין אַרְבָּעָה 13 חַיִּים 14 - הָרִי זֶה נֶאֱכָלָתָּ 15 כְּבָשָׂר הַחֲטָאתָּ 16; שְׁוֹלְדֵי הַקְּדוּשִׁים בְּמִעֵי אִמָּן הֵם קְדוּשִׁים 17.

(11) וכגון שהיתה שעירה, אבל כבשה אי אפשר שתלד בתוך שנתה הראשונה. (12) בבטנה. (13) והכוונה לבהמה גסה, שזמן עיבורה הוא תשעה חדשים, אבל זה לא ייתכן, שהרי בבהמה גסה אין חטאת, שתהיה נקבה אלא זכר, והזאתו בפנים והוא נשרף ואינו נאכל. (14) המדובר בבהמה דקה, שזמן עיבורה חמישה חדשים. ולפי שלא כלו לו חדשיו, הרי הוא כאבר מאברי אמו, אבל אם מצא בן חמשה חדשים חי – דינו כוולד חטאת שימות. ומכיוון שהביא רבינו דין זה סמוך לוולד חטאת, נראה, שהמדובר כשהקדישה ואחרי כן נתעברה, כדלהלן, אבל אם נתעברה ואחרי כן הקדישה, שאין הוולד מת – אין הבדל בין כלו לו חדשיו ללא כלו לו חדשיו. (15) בלי שחיטה, ששחיטת אמו מתירתו באכילה. (16) לזכרי כהונה ולפנים מן הקלעים (=בעזרה) וליום אחד. (17) ולא בעת לידתם, ויש בהם קדושת חטאת, וראה בתמורה שם שזוהי מחלוקת בין שתי ברייתות, ולפי ברייתא אחת היא נאכלת לכל אדם ובכל מקום, משום שוולדי קדשים אינם קדושים אלא בלידתם.

ד. וְלֹד תְּמוֹרַת הָאֵשֶׁם וְלֹד וְלֹדָה עַד סוֹף הַעוֹלָם - יָרְעוּ עַד שְׁיִפְלוּ בָּהֶם מוֹם, וְיִמְכְּרוּ וְיִפְלוּ דְמִיָּהֶן לְנִדְבָהּ 18. וְאִם יִלְדָה זָכָר 19 אַחַר שֶׁהִקְרִיב אֲשָׁמוֹ 20 - הַיֹּלֵד עֲצָמוֹ יִקְרַב עוֹלָה. הַפְּרִישׁ נִקְבָה לְאֲשָׁמוֹ וְיִלְדָה - תִּרְעָה הִיא וּבָנָה עַד שְׁיִפְלוּ בָּהֶן מוֹם, וְיִמְכְּרוּ וְיִבְיֵא בְדָמֵי שְׁנֵיהֶם אֲשָׁמוֹ 21. וְאִם כָּבֵד הַקְּרִיב אֲשָׁמוֹ - יִפְלוּ דְמִיָּהֶן לְנִדְבָהּ 22.

(18) ופירושו "שיפלו דמיהם לנדבה" ראה להלן הלכה ח, שנותן המעות בשופרות (=תיבות) שהיו במקדש, ובית דין מקריבין באותן המעות עולות נדבה (ולא אשם, שאין אשם בא בנדבה). (19) כלומר, תמורת האשם ילדה זכר. (20) שאין חשש שיקריבוהו לאשמו. (21) ראה במשנה תמורה יט: "המפריש נקבה לאשם (ואשם אינו בא אלא ממין זכר) תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה אשם

חולין כמו שהיה, שהרי גם התמורה, השניה שעמה היא חולין, כמבואר למעלה (ובפ"א הט"ו). (70) כלומר, התמורה השניה היא תמורת הבהמה האחרת, שהביא אותה בצירוף התמורה הראשונה (היא ספק הקרבן). (71) כלומר, החולין שהביא מביתו. (72) כלומר, אם התמורה השניה היא עולה – הרי הוא מקדיש זו החולין לשלמים, ואם התמורה השניה היא שלמים – הרי זו לעולה. (73) תוספתא, שם. כלומר, ספק זבח וספק תמורה (שהרי יש גם ספק חולין). (74) פ"ו.

ז. שְׁלָמִים שֶׁנִּתְעַרְבוּ בְּכֹכּוֹר אוּ בְּמַעֲשָׂר 75 וְהַמִּיר בְּאֶחָד מֵהֶן 76 - הָרִי זֶה לֹא יִקְרַב 77, אֲלָא יִרְעָה עַד שְׁיִפֹּל בּוֹ מוֹם וְיִפְדָּה 78, וְיִאֲכַל כְּכֹכּוֹר אוּ כְּמַעֲשָׂר כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוֹ 79.

(75) תוספתא, תמורה פ"ג: "שלמים שנתערבו בככור, שניהם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו בככור" (וראה בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"ד). (וברור שצריך לפדות את זה שהוא שלמים, אע"פ שאינו יודע מי הוא, כדלהלן). (76) ואם כן, התמורה היא ספק שלמים ספק ככור (או מעשר). (77) תוספתא שם, שהרי תמורת הככור (או המעשר) אינם קריבים, אלא נאכלים במום (ראה למעלה ה"ב). (78) אף שתמורת הככור והמעשר שנפל בהן מום, אינם צריכים פדיון (למעלה ה"ב) – צריך כאן פדיון משום תמורת שלמים, שדין תמורת שלמים כשלמים (למעלה ה"א). ובדפוס רומי וויניציאה ובכתי' תימן, חסרה המילה "ויפדה", וראה ב'לחם משנה' 'מעשה רוקח' ו'אור שמח'. (79) למעלה ה"ב.

~ יום חמישי י"ח מרחשון ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) יבאר כיצד דין ולדות הקדשים וולדי ולדות, והמשנה את הקדשים מקדושה לקדושה.

א. בִּיצַד דִּין וְלֹדוֹת הַקְּדוּשִׁים? וְלֹד שְׁלָמִים וְוֹלֵד תְּמוֹרַת שְׁלָמִים - הָרִי אֵלוֹ שְׁלָמִים, וְהֵן עֲצָמָן כְּשֶׁלָּמִים 2 לְכָל דְּבָרָא 3. וְכֵן וְלֹד הַתּוֹדָה וְוֹלֵד תְּמוֹרָה - הָרִי אֵלוֹ יִקְרַבוּ תּוֹדָה 4, אֲלָא שְׁאִינָן טְעוּנִין לָחֵם. שְׁאִין מְבִיאִין לָחֵם אֲלָא עִם הַתּוֹדָה עֲצָמָה, שְׁנֵאמַר: עַל זִבְחַת הַתּוֹדָה; עֲלֵיו - וְלֹא עַל וְלֹדָה וְלֹא עַל תְּמוֹרָתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּוֹלֵדוֹת עֲצָמָן; אֲבָל וְלֹדֵי וְלֹדוֹת - אִינָן קְרִיבִים 5. שְׁמַתוֹף מַעֲשִׂוֵי 6 נִכְרַ שְׁהוּא מִשְׁהָה אוֹתָן לְגַדֵּל מִהֵן עֲדָרִים עֲדָרִים 7, וְלִפְיָכֶף קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְלֹא יִקְרִיבֵם.

(2) כלומר, וולד השלמים וולד תמורת השלמים הם עצמם קריבים על המזבח, ולא שירעו עד שיפול במ מום ויביא בדמיהם שלמים. (3) שטעונים גם סמיכה, נסכים ותנופות חזה ושוק. (4) משנה שם יח: ונלמד בגמרא שם ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" – "אם על תודה" לרבות וולדות. (5) אלא רועים עד שיסתאבו, ורש"י

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הָיָה דִּינָהּ שֶׁתִּמְכַר וַיָּבִיא בְדַמְיָהּ שְׁלָמִים³³ - אָף וְלָדָה נִמְכַר וַיָּבִיא בְדַמְיָהּ שְׁלָמִים. הַפְּרִישׁ נִקְבָה לְפִסְחָהּ³⁴ וְיִלְדָהּ³⁵, אוּ שֶׁהַפְּרִישָׁה מְעַבְרַת - הִיא וְיִלְדָהּ יָרְעוּ עַד שְׁיִפֵּל בֶּהֶן מוֹם, וַיָּבִיא בְדַמְיָהּ פֶּסַח. וְאִם נִשְׁאַרָה נִקְבָה זוֹ עַד אַחַר הַפֶּסַח אוּ שְׁיִלְדָה אַחַר הַפֶּסַח - תִּרְעָה הִיא וְיִלְדָה עַד שְׁיִפֵּל בֶּהֶן מוֹם, וַיָּבִיא בְדַמְיָהּ שְׁלָמִים³⁶.

32) כגון, שהתפיס בהמת החולין בקרבן פסח, אחר חצות יום י"ד. 33) כגון שהמיר לפני חצות יום י"ד. 34) ברייתא מובאה בתמורה יט. וראה בפרק א מהלכות קרבן פסח הלכה א, שהפסח אינו בא אלא ממין זכר. 35) כלומר, שנתעברה לאחר שהפריש. 36) כחכמים שם. ואף על פי, שפסח בשאר ימות השנה קרב שלמים ושלמים באים נקבה - נקבה זו שהפרישה לפסח, לא תקרב שלמים, שכל קדושתה היא קדושה פסולה, שהקדישה לפסח, ואין פסח בא נקבה, לפיכך נדחית היא וגם וולדה מהקרבה לשלמים, אלא ירעו עד שיסתאבו ויביא בדמיהם שלמים.

ח. וְלִדְוֹת הַקִּדְשִׁים שֶׁיֵּצְאוּ דֶרֶךְ דִּפְּנֵי³⁷, אוּ שְׁיִלְדוּ טַמְטוּם³⁸ וְאֲנִדְרוּגִינוּס³⁹ וְכִלְאִים⁴⁰ וְיִטְרַפְּהָ⁴¹ - הָרִי אֱלוֹ יִפְדּוּ⁴², וַיָּבִיא בְדַמְיָהּ קֶרֶב⁴³ הָרְאוּי לְהִבְיֵא בְדַמְיָהּ וְלָד שָׁל וְזוֹ⁴⁴.

37) כגון שנתקשתה לילד וחתכו את דופן בטנה והוציאו את הוולד. 38) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות. 39) שיש לו גם אבר זכרות וגם אבר נקבות. 40) כגון תיש הבא על הרחל (=כבש). 41) ראה בפרק י מהלכות שחיטה הלכה ח שבעים מיני טריפה. ואף כי אין פודין טריפה להאכילה לכלבים (פרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה י) - יש לחלק בין אם נטרפה לאחר שהקדישה שאין פודין אותה, לבין אם היתה טריפה במעי אמה שפודין אותה. 42) אף אם לא נפל בהם מום, שאין לך מום גדול מזה (לחם משנה). 43) איזה שירצה. 44) טעם הדברים לפי שוולדות הקדשים במעי אמן הם קדושים וחל על הוולד שהוא יוצא דופן וכו' קדושת דמים.

ט. וְלָד בְּעֵלַת מוֹם⁴⁵ - הָרִי הוּא כּוֹלֵד הַתְּמִימָה לְכָל דָּבָר, וַיִּקְרַב⁴⁶ פְּרָאוּי לוֹ.

45) כלומר, נולד מבהמה בעלת מום וכגון שהוקדשה בעת שהיתה תמימה או היתה בעלת מום עובר ואחרי כן הוממה, וולד זה נולד לפני שנפדתה האם. 46) כן מפורש בגמרא בכורות טו: שמי שסובר "אין בעלי חיים נדחין" - סובר שאם ילדה לפני פדיונה הוולד קדוש.

י. קִדְשִׁים שֶׁהִפִּילוּ נֶפֶל אוּ שְׁלֵיָא⁴⁷ - יִקְבְּרוּ, וַהֲרִי הֵם אֲסוּרִים בְּהִנְאָה⁴⁸.

47) כיס שבו מונח העובר במעי אמו. ואף על פי שהפילה שליא בלבד ולא היה בה עובר - בוודאי נמח בה הוולד, כי אין שליא בלי וולד. 48) משנה בתמורה לג: "ואלו הן

וכו'". ולענין וולדה אמרו שם (בגמרא שלפני המשנה הנ"ל), שאפילו רבי אליעזר שאמר "המפריש נקבה לעולה וילדה זכר הוא עצמו יקרב עולה", מודה במפריש נקבה לאשם וילדה זכר שאינו קרב אשם, לפי שאין שם אשם על אמו (אבל בעולה יש מציאות של נקבה, בעולת העוף). 22) לעולה, שהרי כבר הקריב אשמו.

ה. וְלָד תְּמוּרַת הָעוֹלָה וְוֹלֵד וְלָדָה עַד סוֹף הָעוֹלָם - הָרִי אֱלוֹ כְּעוֹלָה, וְהֵן עֲצָמָן יִקְרְבוּ עוֹלָה²³. הַפְּרִישׁ נִקְבָה לְעוֹלָתוֹ וְיִלְדָהּ, אָף עַל פִּי שְׁיִלְדָה זָכָר - יִרְעָה עַד שְׁיִפֵּל בּוֹ מוֹם, וַיָּבִיא בְדַמְיָהּ עוֹלָה²⁴. כִּכָּר בְּאַרְנוֹ בְּמַעֲשֵׂה הַקְּרָבָנוֹת, שְׁפָל מְקוֹם שְׁאָנוּ אוּמְרִין יִפְלוּ לְנִדְבָה, הוּא שְׁיִתֵּן הַמַּעוֹת בְּשׁוֹפְרוֹת שֶׁהִיוּ בְּמִקְדָּשׁ, שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּשִׁקְלִים כִּמְזָה הֵם²⁵, וּבֵית דִּין מְקַרְבִּינֵן בְּאוֹתָן הַמַּעוֹת עוֹלוֹת נִדְבָה, וְנִסְפְּיָהֶם מִשָּׁל צְבוּר, וְאֵינָן טְעוּנוֹת סְמִיכָה. אֲבָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הוּא עֲצָמוֹ יִקְרַב עוֹלָה אוּ יָבִיא בְדַמְיָהּ עוֹלָה - הָרִי זוֹ טְעוּנוֹה סְמִיכָה, וְנִסְפְּיָהּ מִשָּׁלוֹ.

23) משנה שם יח: ונלמד שם יז: ממה שנאמר (דברים יב, כ"ז) "רק קדשיך אשר יהיו לך ונודריך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה' ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה'" וגו' - "רק קדשיך" אלו תמורות וכו' "אשר יהיו לך" אלו הוולדות כו', "ועשית עולותיך הבשר והדם" כדרך שאתה נוהג בעולה אתה נוהג בתמורה וכו'. 24) ואינו קרב עצמו עולה משום שאמו שהיא הקדושה הראשונה, והוא בא מחמתה, אינה קריבה עולה, שאין עולה באה אלא מן הזכר, אבל וולד תמורת עולה אף שהתמורה עצמה אינה קריבה, משום שהיא נקבה - וולדה קרב, משום שההקדש הראשון, שהתמורה באה מחמתו, היה זכר והוא קרב. 25) כמה שופרות היו במקדש.

ו. וְלָד הַמַּעֲשֵׂר²⁶, [וְוֹלֵד] תְּמוּרַת הַמַּעֲשֵׂר²⁷, וְלָד תְּמוּרַת הַבְּכוֹר, וְוֹלְדֵי וְלִדְוֹתֵיהֶן עַד סוֹף הָעוֹלָם - הָרִי אֱלוֹ לֹא יִקְרְבוּ, אֲלֵא יָרְעוּ עַד שְׁיִפֵּל בֶּהֶן מוֹם²⁸ וַיִּאֲכְלוּ, כִּכָּבוֹר וְכַמַּעֲשֵׂר שֶׁנִּפֵּל בֶּהֶן מוֹם. וְלִדְוֹת תְּמוּרַת הַבְּכוֹר - לִפְנֵיהֶן²⁹, וְלִדְוֹת מַעֲשֵׂר וְתְּמוּרָתוֹ³⁰ - לְבַעֲלֵיוֹ³¹.

26) מעשר בהמה. 27) שהרי גם תמורת המעשר עצמה אינה קריבה. 28) משנה בתמורה כא. "תמורת הבכור והמעשר, ולדן, וולד וולדן עד סוף העולם הרי אלו בכבור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים". 29) רבינו מפרש מה שאמרו במשנה שם "ויאכלו במומן לבעלים" שהיינו לכהן, ולא לישראל. 30) כלומר, וולדות מעשר וולדות תמורת מעשר. ואילו תמורת המעשר עצמו, שהיא לבעלים, כבר הביא רבינו למעלה פרק ג שם. 31) במשנה שם: "ויאכלו במומן לבעלים".

ז. וְלָד תְּמוּרַת הַפֶּסַח - בְּתְּמוּרַת הַפֶּסַח: אִם הִיָּתָה אִמּוֹ קְרָבָה שְׁלָמִים³² - וְלָדָה יִקְרַב שְׁלָמִים; וְאִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכל נאמר לא יקדיש איש אותו" (לשון החינוך שם).
 (53) אין משנים בקדשי בדק הבית (שקדשי מזבח אין משנין, הוא שאומר על עולה שהוא שלמים או להיפך כנ"ל).
 (54) שכשם שבקדשי מזבח אין משנים מעולה לשלמים ומשלמים לעולה, כך בקדשי בדק הבית אין משנים מבדק ההיכל לבדק המזבח. וייתכן כי מבדק הבית למזבח, מותר.
 (55) שאם הקדיש לבדק דבר זה, אסור לשנותו לבדק דבר אחר. (56) לפי שאין בו מעשה שהרי לא אהנו מעשיו, ואינו קדוש.

יב. פיצד מערימין על הפכור להקדישו למזבח הקדש אחר? מקדישו בפטן קדם שיולד. שנאמר: אשר יבכר לה' לא יקדיש איש אתו - משכיבכר אי אתה מקדישו, אכל אתה מקדישו בפטן⁵⁷. לפיכך יש לו לומר: מה שפמעייה של מבפרת זו, אם הוא זכר - הרי זו עולה⁵⁸. אכל אינו יכול לומר זבחי שלמים⁵⁹, שאינו יכול להפקיע אותו מקדשתו פדי להנות בו⁶⁰. ואם אמר: עם יציאת רב ראשו⁶¹ יהיה עולה - הרי זה פכור ואינו עולה⁶².

(57) גמרא שם כה. "שהבכור ביציאתו [מרחם אמון] הוא שמתקדש". (58) במשנה שם, שקדושת עולה חמורה מקדושת בכור, שבכור נאכל לכהנים ועולה כליל לה', לכך יכול לשנותו. (59) כלומר, מה שבמעיה של מבכרת זו הרי הוא זבחי שלמים. (60) שם בגמרא, שבכור הוא לכהן ושלמים נאכלים לבעליו והיא קדושה גרועה משל בכור, ואינו יכול לשנות מקדושה חמורה לקדושה גרועה. "ונראה שאין זה אסור אלא מדרבנן". (61) שביציאת רוב ראשו דהיינו פדחתו, הרי הוא כילוד. (62) זוהי בעייתו של רב עמרם מרב ששת בתמורה שם, אם אמר על הבכור, כשהוא בבטן אמו, שעם יציאת רובו (שאו חלה עליו קדושת בכורה) יהיה עולה, באופן שישנה כאן התנגשות של שתי קדושות (קדושת בכור וקדושת עולה) לחול בבת אחת, איזו מהן עדיפה, אם קדושת עולה שהיא כליל לה', או קדושת בכור שהיא מרחם. ופשט אביי שלא חלה קדושת עולה אלא קדושת בכור, משום ש"דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין". כלומר, קדושת בכור היא של הרב, של הקדוש-ברוך-הוא, ואילו קדושת עולה היא של התלמיד, שאין כאן מצוה להקדישה לעולה.

יג. ואין מערימין על בהמת הקדש להקדיש עברה קדשה אחרת, אלא הרי היא פקדשת אמו; שולדות הקדשים ממעי אמהם הם קדושים⁶³, כמו שבארנו, והרי כל עבר מהן פקדשת אמו, ואינו יכול לשנותו בפטן פדרן שעשה בפכור, שהפכור ביציאתו הוא שמתקדש. אף על פי שכל חקי התורה גזרות הם⁶⁴, כמו שבארנו בסוף מעילה, ראוי להתבונן בהן, וכל מה שאתה יכול לתן לו טעם - תן לו טעם. הרי אמרו חכמים הראשונים, שהמלך שלמה הבין רב הטעמים⁶⁵ של כל חקי התורה. יראה לי, שזה

הנקברין קדשים שהפילה יקברו, הפילה שליא תיקבר". ומפרש רש"י שכל הנך נקברין משום שהם איסורי הנאה, וכמו כן מפורש במשנה חולין עז. "המבכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים. ובמוקדשין תיקבר".

יא. המשנה את הקדשים מקדשה לקדשה⁴⁹ - עובר בלא תעשה; שנאמר בפכור: לא יקדיש איש אתו - שלא יעשנו עולה או שלמים⁵⁰. והוא הדין לישאר הקדשים שאין משנין אותן מקדשה לקדשה⁵¹, אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית⁵². פיצד⁵³? אם הקדיש לבדק ההיכל - לא ישנה לבדק המזבח⁵⁴. וכן פל פיוצא פדה⁵⁵. ואין לוקין על לאו זה⁵⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אם הקדיש לבדק ההיכל - לא ישנה לבדק המזבח".

נאמר במשנה (לב. ב.) "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית, אין משנין אותן מקדושה לקדושה". ובפירוש המשנה נחלקו הרמב"ם והראב"ד, ולדעת הרמב"ם אין לשנות גם בקדשי בדק הבית גופא, ולכן פסק שאסור לשנות מבדק ההיכל לבדק המזבח. אבל הראב"ד השיג עליו, וכתב "אין שינוי בין קדשי היכל לשאר עזרות ולא למזבח" ולשיטתו הדין במשנה הוא רק בקדשי מזבח שאין משנים אותם אפילו מקדשים קלים לחמורים, "אבל בדק הבית מה יש בין זה לזה". והוא כשיטת רש"י בש"ס.

ויש לומר שטעם הראב"ד הוא כרש"י בחומש, שפירש הפסוק "ויקחו לי - לשמי", שהנתינה למשכן ולמקדש צריכה להיות "לשמי", היינו לשם הקב"ה, ולכן אם הקדיש לבדק הבית יכול לשנות לבדק המזבח כי נתינת שניהם היא "לשמי", ופחות נוגע החילוק הפרטי שבין בדק הבית לבדק המזבח.

(על-פי לקו"ש חלק ט"ז עמוד 287)

מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(49) שאומר על עולה, הרי זו שלמים או על שלמים הרי זו עולה, וכן כל כיוצא בזה. (50) היינו שלא יאמר "הרי זו עולה" או "הרי זו שלמים". (51) ספרא בחוקותי (פרשה ה הלכה ב'ג) "מנין שלא יקדיש אדם בכור, תלמוד לומר בכור לא יקדיש איש אותו וכו' אין לי אלא בכור מנין לכל הקדשים שאין משנין אותם מקדושה לקדושה, תלמוד לומר (שם) בבהמה לא יקדיש איש אותו" כ"אילו אמר כל מה שיהא לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו קדושה אחרת אלא יישאר כמו שהוא". (52) משנה בתמורה לב. "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותם מקדושה לקדושה". וראה בחינוך (מצוה שנו), שכתב, שגם קדשי בדק הבית למדו מהפסוק הנ"ל "בבהמה לא יקדיש איש אותו" - "ירמוז בכל בהמה קדושה בין בקדושה לקדשי מזבח בין לבדק הבית, שאין משנין אותה מקדושתה ועל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הַלְכוֹת בְּכוֹרוֹת - שְׁמוֹנֵה פְּרָקִים. הַלְכוֹת שְׁגָגוֹת - חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת מַחֲסָרֵי כִפָּרָה - חֲמִשָּׁה פְּרָקִים. הַלְכוֹת תְּמוּנָה - אַרְבָּעָה פְּרָקִים.

לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נְכוֹן חֲדָשׁ בְּקִרְבִּי

סֵפֶר עֲשִׂירֵי וְהוּא סֵפֶר מְהֵרָה

הַלְכוֹתָיו שְׁמוֹנֵה. וְזֶהוּ סְדוּרָן: א. הַלְכוֹת טְמֵאת מֵת. ב. הַלְכוֹת פְּרָה אֲדָמָה. ג. הַלְכוֹת טְמֵאת צְרַעַת. ד. הַלְכוֹת מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. ה. הַלְכוֹת שְׂאֵר אֲבוֹת הַטְּמֵאוֹת. ו. הַלְכוֹת טְמֵאת אֲבָלִין. ז. הַלְכוֹת פְּלִים. ח. הַלְכוֹת מִקְנוֹאוֹת

הַלְכוֹת טְמֵאת מֵת

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת. וְהוּא דִין טְמֵאת מֵת. וּבְאִוָּר מִצְוָה זֹאת בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פְּרָק רִאשׁוֹן

1) יבאר שהמת מטמא במגע ובמשא ובאוהל, טומאת היסט האמורה בכל מקום מה היא, והנושא בבית הסתרים אם מטמא במשא אדם ובגדים, וטומאת אוהל אם היא ככל הטומאות, טומאות אוהל האמורה בכל מקום מה היא, ואם הגוי מטמא באוהל, הגוי והבהמה אם מתמאין במת או בטומאה אחרת, המת אינו מטמא עד שתצא נפשו, ואם נחלק ועדיין הוא מרפרף.

א. הַמֵּת מִטְמֵא בְּמִגַּע וּבְמִשָּׂא וּבְאֹהֶל וּבְאֵהָל שְׂבָעָה². וְטְמֵאת מִגַּע וְאֵהָל מִפְּרִשָׁין בַּתּוֹרָה, שְׁנֵאָמַר: הַנִּגַּע בְּמֵת לְכֹל נֶפֶשׁ אָדָם וְטְמֵא שְׂבָעַת יָמִים; וְנֵאמַר: כֹּל הַבָּא אֶל הָאֵהָל וְכֹל אֲשֶׁר פָּאֵהָל יִטְמֵא שְׂבָעַת יָמִים.

2) יש דברים שמתמאים טומאת ערב, זאת אומרת שהנוגע בהם או נושאם טמא אותו יום בלבד עד הערב, ויש טומאות שהנוגע והנושא טמא שבעת ימים, בתלמוד ובלשון רבינו: "טומאת שבעה". אלה ואלה צריכים טבילה במקווה שיש בו ארבעים סאה.

ב. טְמֵאת מִשָּׂא מִפִּי הַשְּׂמוּעָה³. וְכֹל וְחֹמֶר הַדְּבָרִים: אִם נִבְלָה, שְׁהִיא טְמֵאת עָרֵב⁵ וְאִינָה מִטְמֵאה בְּאֵהָל, מִטְמֵאה בְּמִשָּׂא, שְׁנֵאָמַר: וְהַנּוֹשֵׂא אֶת נִבְלָתָם; הַמֵּת לֹא כֹל שֶׁנֶּן? וְזֶה נִבְלָה, שְׂמִגְעָה טְמֵאת עָרֵב, מִשָּׂאה טְמֵאת עָרֵב⁷; אִף הַמֵּת, שְׂמִגְעוּ טְמֵאת שְׂבָעָה⁸, מִשָּׂאוֹ טְמֵאת שְׂבָעָה. אִין טְמֵאת מִשָּׂא בְּמֵת מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁹, אֲלֵא דִין תּוֹרָה. וְיִרְאֶה לִי¹⁰, שֶׁשֶּׁשֶּׁת מִמֶּנָּה¹¹ הַכְּתוּב כְּדָרָךְ שֶׁשֶּׁשֶּׁת מֵאִסוּר הַבֵּית¹², לְפִי שְׂאֵר בְּפִרוּשׁ אֶפְלוֹ בַּת הַבַּת, וְשֶׁתָּק מֵאִסוּר אֲכִילַת בָּשָׂר בְּחֻלְב¹³, לְפִי שְׂאֵסֶר בְּפִרוּשׁ אֶפְלוֹ בְּשׂוּלוֹ; כִּף

שְׁאָמַר הַפְּתוּב: וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ, כַּעֲנֵן שְׂאָמַר: וְאִם הַמִּקְדִּישׁ יִגָּאֵל אֶת בֵּיתוֹ וְיִסַּף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עָרְכָךְ עָלָיו. יוֹדָה תּוֹרָה לְסוּף מִחֻשְׁבַּת הָאָדָם וְקִצַּת יִצְרוֹ הָרַע. שֶׁטְבַע שָׁל אָדָם נוֹטָה לְהִרְבוֹת קִנְיָנוֹ וְלַחוּס עַל מְמוֹנוֹ, וְאִף עַל פִּי שְׁנֵדָר וְהַקְדִּישׁ - אֲפֹשֶׁר שְׁחָזַר בּוֹ וְנָחַם וְיִפְדֶּה בְּפִחוֹת מִשְׂוִיו. אֲמָרָה תּוֹרָה: אִם פְּדָה לְעַצְמוֹ - יוֹסִיף חֲמִשׁ. וְכֵן אִם הַקְדִּישׁ בְּהֵמָה קִדְשֵׁת הַגּוֹף, שְׂמָא יִחָזַר בּוֹ, וְכִינּוֹן שְׂאִינוֹ יְכוּל לְפַדּוּתָהּ יִחְלִיפֶנָּה בְּפִחוֹתָהּ מִמֶּנָּה; וְאִם תִּתֵּן לוֹ רִשּׁוֹת לְהַחֲלִיף הָרַע בְּיָפָה - יִחְלִיף הַיָּפָה בְּרַע וְיֵאמַר טוֹב הוּא. לְפִיכָךְ סָתַם⁶ הַכְּתוּב בְּפִנְיֵי שְׂלֵא יִחְלִיף, וְקִנְסוֹ אִם הַחֲלִיף וְאָמַר: וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ. וְכֹל אֵלּוּ הַדְּבָרִים כְּדֵי לְכַף אֶת יִצְרוֹ וְלִתְקַן דַּעוֹתָיו. וְרַב דִּינֵי הַתּוֹרָה אֵינָן אֲלֵא עֲצוֹת מִרְחוֹק מִגְּדוּל הָעֲצָה לְתַקַּן הַדַּעוֹת וּלְיִשֵּׁר כָּל הַמַּעֲשִׂים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: הֲלֵא כַּתְּבִיתִי לָךְ שְׂלִישִׁים בְּמַעֲצוֹת וְדַעַת. לְהוֹדִיעַךְ קִשְׁט אֲמָרֵי אֲמֵת, לְהַשִּׁיב אֲמָרִים אֲמֵת לְשִׁלְחִיךְ.

~ נקודות משיחות קודש ~
"רב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות ולישר כל המעשים בו."
התוכן הפנימי של תמורה בעבודת האדם הוא יכולתו לעשות תמורה ושינוי בעולם, הגם שהעולם עצמו מצד בריאתו הוא תחתון שאין תחתון למטה ממנו, ככל זאת עושים בו תמורה ונעשה דירה לו יתברך. עניין זה נפעל על ידי התורה - "דבר ה' זו הלכה", ובפרט בהלכה הידועה "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה ומיד הן נגאלין".
(על-פי "מין מלכות" ספר קרבנות סימן יד מתוך רמב"ם "פרס המלך")

63) כְּתוּבָא קָמָא שֶׁל רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בְּתַמּוּרָה כֹּד: כַּה. וְלַמּוֹדוֹ זֹאת מִמָּה שְׁנֵאמַר (וְיִקְרָא כֹז, כו) "אֵךְ כְּבוֹד אִשְׁרֵי יִבּוּכֵר לָהּ בְּבַהֲמָה לֹא יִקְדִּישׁ אִישׁ אוֹתוֹ" - "מִשִּׁיבּוּכֵר לָהּ" אִי אַתָּה מִקְדִּישׁוֹ אֲבָל אַתָּה מִקְדִּישׁ אֶת הַכְּבוֹד בְּכַתְּוִן, יְכוּל אִף וּוְלָדִי כֹל הַקְדִּישִׁים כֵּן (שֵׁאתָה יְכוּל לְהַקְדִּישׁ בְּקִדּוּשָׁה אַחֲרַת) תַּלְמוּד לּוֹמֵר "אֵךְ" חֵלֵק, הִרִי שׁוּלְדוֹת הַקְדִּישִׁים מִמַּעֲזֵי אִמִּם הֵם קְדוּשִׁים. (64) וְאִינֵם לְפִי הַבְּנֵתוֹ שֶׁל הָאָדָם. (65) וְלֹא כֹל הַטַּעֲמִים, שֶׁהִרִי עַל מִצְוֹת פְּרָה אֲדוּמָה אִמֵּר שְׁלֵמָה "עַל כֹּל אֵלּוּ עֲמַדְתִּי וְעַל פְּרִשְׁת פְּרָה שֵׁאלְתִי וְחַקְרִיתִי וּפְשַׁפְשַׁתִּי, אִמֵּרְתִּי אַחֲכֵמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי" (בְּמַדְבָּר רַבָּה שׁם). (66) כְּלוּמֵר, גִּדְרָ בַּעְדוֹ, מִנַּע מִמֶּנּוּ.

סְלִיקוּ לָהּ הַלְכוֹת תְּמוּרָה בְּסִיעֵתָא דְשְׂמֵיָא נִגְמַר סֵפֶר תְּשִׁיעִי, וְהוּא סֵפֶר הַקְּרָבָנוֹת. הַלְכוֹתָיו שְׁשָׁה, וּפְרָקָיו חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים, וְאֵלּוּ הֵן: הַלְכוֹת קְרָבָן פְּסַח - עֲשָׂרָה פְּרָקִים. הַלְכוֹת חֲגִיגָה -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במת - נטמא. (18 פלך. 19) החיצון. (20) כלומר, אינו מטמא משום מגע, אבל מטמא משום משא, כמו שיתבאר לקמן בפרק זה הלכה ת. (21) בלשון התלמוד: "טומאת בית הסתרים" (נדה מב, ב).

ד. קרום שעל המפה²² - הרי הוא כעור הפשור לענין מגע טמאות²³; וכשות שעל הקטן - אינה כעור הפשור. כיצד? מי שנגעה טמאה בקרום מפתו - נטמא כאלו נגעה בעורו; ונגעה בפשור הדק²⁴ שעל בשר הקטן - לא נטמא. וכן אדם טמא שהיתה בו מפה ונגע הטהור בקרום מפת הטמא - נטמא. אם היה קטן טמא ונגע הטהור בפשות שלו - לא נטמא, בין בטמאת מת בין בפשור טמאות. וכן לכלוכי צואה או טיט וכיוצא בהם מדברים שאין חוצצין²⁵ על הגוף, וכן גלדי צואה²⁶ מן הדברים שחוצצין על הגוף - אינם כעור הפשור לא לטמא²⁷ ולא להטמא²⁸.

(22) כשפצע מתחיל להירפא הוא מעלה קרום דק ורך, ונקרא "גלד" בלשון המשנה. (23) מקוואות פ"ט מ"ד. (24) במשנה שם כתוב: "כשות של קטן", ופירש הערוך: שיער הדק. וכן פירש רבינו. וכתב בכסף-משנה שהמדובר בשיער הרך שעל גופו הנושא מאליו, אבל שיער ממש מטמא בין בגדול ובין בקטן. (25) אם טבל ועל בשרו לכלוכים אלה, אינם חוצצים בין המים ובין הגוף, וטבילתו כשירה. (26) חתיכות קטנות ויבשות. (27) אם היו על הטמא, ונגע בהם אדם טהור - לא נטמא. (28) אם היו על הטהור, ונגעו בטמא - לא נטמא האדם. תוספתא מקוואות פ"ר ה"ד: "שאמרו חוצצין ושאמרו אין חוצצין לא מטמאים ולא מיטמאין חוץ מקרום שעל גבי מכה".

ה. פשם שאדם מתטמא בנגיעתו בטמאה, פך הכלים מתטמאים²⁹ בנגיעת הטמאה בהן; חוץ מפלי חרס³⁰, שאינו מתטמא אלא מאוירו³¹, כמו שיתבאר בהלכות פלים³². וזהו פלל גדול בטמאה: פל המטמא אדם במגע - מטמא פלים, וכל שאינו מטמא אדם במגע - אינו מטמא פלים. ואין אדם וכלים מקבלין טמאה אלא מאב הטמאה³³.

(29) כלים פ"א מ"א. (30) שם פ"ב מ"א. (31) אם נכנסה טומאה לתוך הכלי אף-על-פי שלא נגעה בדופנו, אבל אם נגעה בדופן הכלי מבחוץ לא נטמא. כברייתא חולין כד, ב דרשו מהכתוב (ויקרא יא, ג): "ויכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא ואתו תשבירו". תוכו, אף-על-פי שלא נגע. ובתורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ז ה"ה, למדו: תוכו מטמא ואין מטמא מאחוריו. (32) פ"ג ה"א. (33) בבא קמא ב, ב. המת עצמו נקרא אבי אבות הטומאה, ואדם הנוגע בו נעשה אב הטומאה, וטמא שבעה ימים וצריך הזאת מי אפר פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי, אבל הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון לטומאה ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין

שתק מטמאת משא במת, לפי שטמא פפוש אפלו טמאת אהלו, פל שפן משאו¹⁴.

(3) אינה כתובה בתורה בפירוש, אלא נמסרה מפה לאוזן ממשה רבינו עד חכמי הדורות האחרונים. (4) ספרי פרשת חוקת פסקה קכו. קל-וחומר היא אחת המידות שהתורה נדרשת בהן. (5) הנוגע בה או נושאה טמא רק אותו היום עד הערב. (6) שטמא באוהל ומטמא שבעה ימים. (7) כלומר, לענין זמן הטומאה, מגע ומשא שווין. (8) כמגעו. (9) בכמה מקומות מגדיר רבינו כ"דברי סופרים" את ההלכות שנלמדו בקל-וחומר ובמידות אחרות שהתורה נדרשת. ולפיכך מדגיש כאן, שטומאת משא, אע"פ שנלמדה בקל-וחומר, היא דין תורה ממש. והטעם מפני שהיא מקובלת איש מפי איש עד הלכה למשה מסיני, והקל-וחומר נאמר רק לחזק את ההלכה. (10) בדרך כלל, מביא רבינו בחיבורו הגדול רק את הדברים שנאמרו במדרשי הלכה, בשני התלמודים - בבלי וירושלמי - בתוספתא ובספרי הגאונים, ובמקרים יוצאים מן הכלל, כשהוא מוסיף משהו מסברת עצמו, דרכו להקדים ולהודיע סברת עצמו הוא אומר. (11) מטומאת משא. (12) התורה אסרה בפירוש לבוא על בת הבת (ויקרא יח, י), אבל לא כתבה כלום על איסור הבת. (13) התורה כתבה שלוש פעמים "לא תבשל גדי בחלב אמו", ולא כתבה "לא תאכל" (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ב, ובלחם-משנה שם). (14) וקל וחומר שכזה נקרא בלשון התלמוד "גילוי מילתא" (פירוש, סברא הגיונית המגלה לנו את הדבר לאמתו. מילתא = דבר). וקל-וחומר שכזה, כוחו יפה גם לענין עונש מלקות ומיתה, מה שאין-כן בקל-וחומר רגיל, שעליו אמרו: אין עונשים מן הדין (דין = קל-וחומר או בנין אב).

ג. טמאת מגע האמורה בכל מקום, בין במת בין בשאר המטמאים, הוא שנגע האדם בפשורו בטמאה עצמה¹⁵, בין בידו בין ברגלו בין בשאר בשרו, ואפלו בלשונו¹⁶ - הרי זה נטמא. וכן נראה לי, שאם נגע בצפרניו¹⁷ או בשניו - נטמא. פיון שהם מחברים לגוף - הרי הם כגוף. אבל אם תחב אדם טמאה בכוש¹⁸ והכניסה לתוך גרונו של אדם טהור ולא נגעה בלשונו, או שהכניסה לתוך מעי של אשה מלמטה ולא נגעה בפשרה¹⁹ - לא נטמא הכולע משום מגע זה²⁰, שהרי לא נגעה בפשרו, שנגיעת פנים אינה נגיעה²¹.

(15) ולא על-ידי דבר אחר. אין זאת-אומרת שאין המת מטמא אלא בנגיעה ישירה, שהרי ישנם כמה סוגי טומאה אחרים, המכוון רק להגדיר טומאת מגע מה היא. (16) שאינו מקום גלוי כל כך. קידושין כה, א: "אמר עזרא, הכול מודים בלשון, לענין טומאה דגלוי הוא". (17) של הנוגע. במסכת אהלות (פרק ג משנה ג) שנינו, הנוגע בשיער בשניים ובצפרניים של המת כשהם מחוברים לגוף - טמא. ולמד רבינו מזה, שגם אם אותם הדברים של טהור נגעו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּלֶן טְהוֹרִים, חוץ מִפְּלֵי הָעֲלִיּוֹן שֶׁנִּגְעָה בּוֹ הַטְּמֵאָה. וְכֵן כָּל פְּיּוּצָא בְּזָה.

46 זבים פ"ה מ"ג. 47) שם שנינו: "כל הנושא ונישא על המרכב טהור חוץ מן האדם, וכל הנושא על הנבילה טהור חוץ מן המסיט". ופירש רבינו שם, שאדם הנושא את הנבילה טמא, אפילו לא הסיטה (הזיזה ממקומה), ומה שאמר "כל הנושא ונישא על הנבילה טהור" הכוונה לכלים, כמו בבבא הקודמת גבי מרכב, אלא שבנבילה אי-אפשר היה לומר "חוץ מן האדם", שהרי בנבילה רק הנושא טמא אבל לא הנישא, ולפיכך אמרו "חוץ מן המסיט", שהוא טמא גם בנישא. כך יש לבאר כוונת רבינו שם. [הר"ע ברטנורא סובר, שגם נושא אינו מטמא אלא-אם-כן הסיט, ולפיכך הוא מפרש המשנה כפשוטה, אבל דעת רבינו אינה כן].

י. טְמֵאת אהל אינה בשאָר טְמֵאות אֵלָא בְּמַת בְּלִבָּד⁴⁸. וְבִין שְׁהֶאֱהִיל הָאָדָם אוֹ הַכְּלִי⁴⁹, אִפְּלוּ מַחֲט שְׁהֶאֱהִילָה עַל הַמַּת, אוֹ שְׁהֶאֱהִיל הַמַּת עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכְּלִים⁵⁰, אוֹ שְׁהִיָּה הַמַּת עִם הָאָדָם אוֹ עִם הַכְּלִים תַּחַת אהל אֶחָד⁵¹ - הָרִי אֵלּוּ טְמֵאִים.

48) כלים פרק יא משנה ד. 49) אהלול פ"ג מ"א. 50) שם. 51) כתוב בתורה (במדבר יט, יד): "כל הבא אלא האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים".

יא. וְטְמֵאת אהל האַמּוּרָה בְּכָל מְקוֹם הוּא שְׁתַּטְמָא אוֹתָהּ טְמֵאת הָאָדָם אוֹ הַכְּלִים בְּאַחַת מִשְׁלֹש דְּרָכִים אֵלּוּ. אֶחָד הֵבֵא כְּלוֹ לְאֵהֶל הַמַּת אוֹ⁵² הֵבֵא מִקְצָתוֹ⁵³ - הָרִי זֶה נְטֵמָא בְּאֵהֶל. אִפְּלוּ הַכְּנִיס יָדוֹ אוֹ רֵאשִׁי אֶצְבְּעוֹתָיו אוֹ חֲטִמּוֹ⁵⁴ לְאֵהֶל הַמַּת - הָרִי זֶה נְטֵמָא כְּלוֹ. נִגַּע בְּמִשְׁקוֹף⁵⁵ וְצִרְף יָדוֹ⁵⁶ עִם הַמִּשְׁקוֹף - נְטֵמָא כְּאֵלּוּ מִקְצָתוֹ. נִגַּע בְּאַסְקָפָה⁵⁷: מִשְׁפַּח וּלְמַטָּה קְרוֹב לְאַרְצָה⁵⁸ - טְהוֹרוֹ⁵⁹, וּמִשְׁפַּח וּלְמַעְלָה - טְמֵא. וְיִרְאָה לִי, שְׂדֵדְרָה זֶה מְדַבְּרִיהֶם⁶⁰.

52) בין ובין. 53) נזיר מג, א: "כיוון דעייל ידיה איסתאיב" (בעברית: כאשר הכניס ידו - נטמא). בספרי חוקת פסיקה קכו, למדו דין זה מהכתוב (במדבר שם): "כל הבא אל האהל", כלומר, כל ביאה שהיא. 54) נזיר שם. 55) אהלול פ"ב, מ"ח. 56) ע"י הנגיעה צירף ידו למשקוף (כסף-משנה). 57) בסף בחלק הבולט מחוץ למשקוף, אבל כנגד המשקוף הוא אהל ממש, וכאשר אך הושיט ידו לאיורו - נטמא. 58) במשנה שם אמרו: "מטפח ולמטן - טהור, מטפח ולמעלן - טמא". ומפרש רבינו: מטפח ולמטן, היינו מטפח הקרוב לקרקע. ומטפח ולמעלן, היינו למעלה מאותו טפח (ובתפארת ישראל פירש אחרת. ראה שם). 59) מפני שהוא כקרקע. 60) חכמים גזרו טומאה בנוגע בחלקה החיצון משום חלקה הפנימי שהוא תחת המשקוף.

יב. אֶחָד הַמַּת מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים מְטֵמָא בְּמַגַּע וּבְמִשְׂא⁶¹.

ומשקין. ויש חילוקי דינים בין אדם לכלים ויתבאר במקומם. [בהקדמתו לסדר טהרות, מונה רבינו אחד-עשר חלקי אב הטומאה המתחלקים לכמה סוגים].

ו. טְמֵאת מִשְׂא הָאַמּוּרָה בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּמַת בֵּין בְּשֹׂאָר כָּל הַמְטֵמָאִים בְּמִשְׂא, הוּא שְׂיִשְׂא הָאָדָם הַטְּמֵאָה אֶף עַל פִּי שְׂלֵא נִגַּע בָּהּ. אִפְּלוּ הִיָּה בִּינוּ לְבִינָה אֶבְיָן³⁴, הוֹאִיל וְנִשְׂא - נְטֵמָא. וְאֶחָד הַנוֹשֵׂא עַל רֵאשׁוֹ אוֹ עַל יָדוֹ אוֹ עַל שְׂאָר גּוּפוֹ³⁵. וְאֶחָד הַנוֹשֵׂא הוּא בְּעִצְמוֹ אוֹ שְׁנִשְׂאָה אַחַר וְהִנִּיחָה לְמַעְלָה מִזָּה³⁶, הוֹאִיל וְנִשְׂאת עָלָיו מִכָּל מְקוֹם - נְטֵמָא. וְאִפְּלוּ הִיָּתָה הַטְּמֵאָה תְלוּיָה בְּחוּט אוֹ בְּשִׁעְרוֹ, וְתָלָה הַחוּט בְּיָדוֹ וְהִגְבִּיָּה הַטְּמֵאָה כָּל שְׂהוּא³⁷ - הָרִי זֶה נוֹשֵׂא וְנְטֵמָא.

34) כגון שהאבן מוטלת על כתפו או על ראשו, והטומאה על האבן. 35) דעת רבינו, שאפילו לא הזיז את הטומאה אלא היתה מונחת עליו - נטמא (תפארת ישראל "ביקש דעת" אות ו). 36) האדם הנושאה. 37) מן הארץ, כגון שהיתה הטומאה מונחת על הארץ, וחוט קשור בה, והאדם מחזיק את החוט בידו (רבינו בפירושו לכלים פ"א מ"ב).

ז. מְסִיט³⁸ כְּכָלל נוֹשֵׂא הוּא, וְכָל דְּבַר שְׂמֵטְמָא בְּמִשְׂא - מְטֵמָא בְּהִסְט³⁹. פִּיִּצָּד? קוֹרָה שְׁהִיא מִנְחַת עַל הַכְּתָל וְעַל צְדָה מַת אוֹ נִבְלָה וְכִיּוּצָא בְּהוֹן, וְכֵא הַטְּהוֹר לְקַצָּה הַקּוֹרָה הַשְּׁנִי וְהַנִּידוֹ, בֵּין שְׁהִנִּיד אֶת הַטְּמֵאָה שְׁבִקְצָה הַשְּׁנִי טְמֵא מִשׁוּם נוֹשֵׂא. וְאִין צִרְף לֹמֵר, אִם מִשְׂךְ אֶת הַקַּצָּה הַשְּׁנִי כְּנִגַּד הָאֶרֶץ עַד שְׁהִגְבִּיָּה הַטְּמֵאָה אוֹ שְׁגַר הַטְּמֵאָה עַל הָאֶרֶץ, שְׂזָה נוֹשֵׂא וְדָאִי. וְזֶה וְכָל פִּיּוּצָא בְּהָ⁴⁰ הִיא טְמֵאת הַסֵּט הָאַמּוּרָה בְּכָל מְקוֹם.

38) מזיז ואינו נושא. דוגמא - לקמן. 39) בבבא בתרא ט, ב אמרו שהנבילה מטמאה בהיסט, והוא הדין לכל המטמאים במשא, ובתוספתא אהלול פ"א ה"א אמרו בפירוש, שהמת מטמא בהיסט. 40) כגון שדפק על השולחן, ומכוח הדפיקה זזו הכלים.

ח. הַנוֹשֵׂא⁴¹ בְּתוֹךְ בֵּית הַסֵּתְרִים⁴² - נְטֵמָא; שְׂאָף עַל פִּי שְׂאִין הַנְּגִיעָה שְׁם נְגִיעָה⁴³, הַנוֹשֵׂא שְׁם נוֹשֵׂא הוּא. אֵלָא אִם כֵּן נִבְלַע הַטְּמֵאָה בְּתוֹךְ מַעֲוִי⁴⁴, שְׂמֵאחַר שְׁהִגְיעָה לְתוֹךְ בְּטָנוֹ אִינוֹ לֹא נִוְגַע וְלֹא נוֹשֵׂא. וְאִם טָבַל - טְהוֹר וְאֶף עַל פִּי שְׁהַטְּמֵאָה בְּתוֹךְ מַעֲוִי⁴⁵.

41) נדה מב, ב. 42) ראה למעלה ה"ג. 43) והמגע אינו מטמא. 44) מקוואות פ"ו מ"ח. 45) שם.

ט. אִין מְטֵמָא⁴⁶ בְּמִשְׂא אֵלָא הָאָדָם⁴⁷ בְּלִבָּד, לֹא הַכְּלִים. פִּיִּצָּד? הָרִי שְׁהִיָּה מִנְחָה עַל יָדוֹ עֲשֶׂרָה כְּלִים זֶה עַל גַּב זֶה וְהַנְּבִלָה וְכִיּוּצָא בָּהּ בְּכָלִי הָעֲלִיּוֹן - הָאָדָם טְמֵא מִשׁוּם נוֹשֵׂא נִבְלָה, וְהַכְּלִים שְׂעַל יָדוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנִינְרַע פְּדָג מִגִּבּוֹ, או שְׁהִתְז רֵאשׁוּ, או שְׁנִחְלַק לְשֵׁנֵי חֲלָקִים בְּבִטְנוֹ - הֲרִי זֶה מִטְּמֵא אֶף עַל פִּי שְׁעִדִּין הוּא מִרְפָּרְף⁸⁰ בְּאֶחָד מֵאֵיבָרָיו.

(76) אהלות פ"א מ"ו. (77) מחותך בכמה מקומות, מלשון "גודו אילנא" בדניאל יא, ד (רש"י יבמות קכ, א. ורבינו במשנה מפרש: חתוך או נדקר). (78) וושט וקנה. מימרא של שמואל במסכת גיטין ע, ב. וכן משמע במשנה חולין קיז, ב (ראה כסף-משנה). (79) כל הדינים שנאמרו כאן עד סוף הפרק - מקורם בחולין כ, ב. וכא, א. (80) מניע.

פֶּרֶק שְׁנִינְרַע

1) יבאר הנפל שלא נתקשרו איבריו אם מטמא ככל אדם, כזית מבשר המת לח או יבש, והנצל מבשרו, ואבר הנחתך מאדם החי, בשר הפורש מן החי או עצם בלא בשר ואבר הפורש מן המת, מוח שבתוך העצם, ואבר ובשר המדולדלים בדם, מה בין אבר מן החי לאבר מן המת, ואצבע יתירה שיש בה עצם, העצמות שהן מטמאות כמת, ושאר העצמות, ומת שהריקבו עצמותיו בקבר, דם המת ודם החי, ואם נתערב דם שיצא ממנו סמוך למיתה עם דם שלאחר מיתה, הרוג שהיה מוטל על המיטה ודמו מנטף כשהוא חי, יצא ממנו רביעית וספק כולו מחיים או לאחר מיתה, הקבר כל זמן שהטומאה בתוכו, וגולל ודופק ובית הפרס.

א. הַנִּפְלֵג², אֶף עַל פִּי שְׁעִדִּין לֹא נִתְקַשְּׂרוּ אֵיבָרָיו בְּגִידָיו, מִטְּמֵא בְּמִגְעוֹ וּבְמִשְׁאֵא וּבְאֵהֶל פְּאָדָם גְּדוֹל שְׁמֵת; שְׁנֵאָמַר: הַנִּגְעַת בְּמַת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם³. וְכֵן כְּזֵית⁴ מִבְּשַׂר הַמֵּת, בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ⁵ כְּחֶרֶשׁ, מִטְּמֵא כְּמַת שְׁלֵם. וְהַנִּצְלָג⁶ בְּבִשְׂרֵי מִטְּמֵא בְּכֹזֵת. אֵיזְהוּ נִצְלָג? זֶה הַבִּשְׂרֵי שְׁנִמּוּחַ וְנִעֲשֶׂה לַחַה סְרוּחָה. וְהוּא שֶׁתִּקְרַשׁ אוֹתָהּ הַלְחָה הַנִּמְצָאָת מִן הַמֵּת. שְׁאֵם קְרִשָּׁה - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מִבְּשָׂרוֹ; וְאֵם לֹא קְרִשָּׁה - אֵינָה מִטְּמֵאָה, שְׁמָא כִּיחֻוּ וְנִיעֻוּ הוּא.

2) שנוולד מת לפני גמר חדשי הרינונו. (3) "לכלל" פירושו אפילו נפל. נזיר נ, א. (4) משנה, שם מט, ב. (5) נדה נד, ב. פסק כתנאיקמא. ראה לקמן פ"ג ה"י. (6) נזיר, שם.

ב. אֶף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁעוּרִין פְּלֵם הַלְכָה לְמִשְׁה מְסִינֵי⁷ הֵן, אָמְרוּ חֲכָמִים⁸: תַּחֲלַת בְּרִיתוֹ שֶׁל אָדָם כְּזֵית⁹, וְלִפְיָקָה שְׁעוֹר טְמֵאָת בְּשָׂרוֹ כְּזֵית.

(7) עירובין ד, א. (8) נתנו טעם לדבר. (9) 'ספרי' זוטא.

ג. אֵיבָר שְׁנִחְתָּף מִן הָאָדָם הַחַי - הֲרִי הוּא כְּמַת שְׁלֵם, מִטְּמֵא בְּמִגְעוֹ וּבְמִשְׁאֵא וּבְאֵהֶל¹⁰. אֶפְלוּ אֵיבָר קָטָן שֶׁל בֶּן יוֹמוֹ. שֶׁהָאֵיבָרִים אֵין לָהֶם שְׁעוּרִין¹¹. שְׁנֵאָמַר: כָּל אֲשֶׁר יָגַע עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה בַחֲלָל חֶרֶב; וְהַדְּבָר יָדוּעַ, שֶׁדִּין חֲלָל חֶרֶב כְּדִין חֲלָל אֶבֶן אוֹ חֲלָל שְׂאֵר דְּבָרִים¹². מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדוּ, שֶׁלֹּא בָּא זֶה אֶלָּא לְטֵמֵא נוֹגַע בְּאֵיבָר שֶׁפְּלִטְתוֹ הַחֶרֶב¹³. בְּמָה

(61) יבמות פא, א. מסקנא של רבינא, שאפילו ר' שמעון בן יוחאי האומר שגוי מת אינו מטמא באוהל, מודה שטמא במגע ומשא.

יג. וְאֵין הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים מִטְּמֵא בְּאֵהֶל⁶². וְדָבָר זֶה קְבֻלָּה הוּא⁶³. וְהֲרִי הוּא אוֹמֵר בְּמִלְחָמַת מְדִין: כָּל נִגְעַת בְּחָלָל, וְלֹא הַזְּכִיר שֵׁם אֵהֶל. וְכֵן הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים אֵינוֹ נִעֲשֶׂה טְמֵא מֵת⁶⁴, אֶלָּא עוֹבֵד כּוֹכְבִים שְׁנִגַּע בְּמַת אוֹ נִשְׂאָו אוֹ הָאֵהֶל עָלָיו - הֲרִי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא נִגְעַ. הָא לְמָה זֶה דוּמָה? לְבִהְמָה⁶⁵ שְׁנִגְעָה בְּמַת אוֹ הָאֵהֶל עָלָיו. וְלֹא בְּטְמֵאָת הַמֵּת בְּלִבָּד, אֶלָּא בְּכָל הַטְּמֵאוֹת כְּלֵן אֵין הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים וְלֹא הַבְּהֵמָה מִתְּטַמְּאִין בָּהֶן.

(62) כר' שמעון בן יוחאי שם, ואע"פ שחכמים חולקים עליו - פסק כמותו, מפני שרבינא נוקט שיטתו, וגם מפני שאלהו אמר לרבה כך (בבא מציעא קיד, ב). כסף-משנה. (63) ר' שמעון למד דין זה מהמקרא, ורבינו סובר שהדרשה היא רק אסמכתא, ועיקר הדין קבלה היא איש מפי איש עד משה רבינו (ראה תוספות שם ד"ה ואין). (64) נזיר סא, ב. (65) חיה. באהלות פ"ח מ"א שנינו, שבהמה חיה ועוף חוצצים בפני הטומאה (פירוש, הם נידונים כמו מחיצה המפסיקה בין הטומאה ובין הטהור, שאין הטומאה עוברת), וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ.

יד. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שִׁיהוּ הַעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים כְּזֵבִין לְכָל דְּבָרֵיהֶן⁶⁶. וְאֵין לָהֶן בְּכָל מִינֵי נֶפֶשׁ⁶⁷ מַה שְׁמֵתֵטְמֵא וְהוּא חַי אוֹ מִטְּמֵא וְהוּא חַי חוּץ מִן הָאָדָם בְּלִבָּד, וְהוּא שִׁיְהִי מִיִּשְׂרָאֵל⁶⁸. אֶחָד גְּדוֹל וְאֶחָד קָטָן⁶⁹ מִתְּטַמְּאִין בְּכָל הַטְּמֵאוֹת. אֶפְלוּ בְּטְמֵאָת הַמֵּת, שְׁנֵאָמַר בָּהּ: אִישׁ⁷⁰ אֲשֶׁר יִטְמָא, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הַקָּטָן; שֶׁהֲרִי⁷¹ הוּא אוֹמֵר שֵׁם: וְעַל כָּל הַנִּפְשׁוֹת אֲשֶׁר הִיוּ שֵׁם. אֶפְלוּ קָטָן בֶּן יוֹמוֹ שְׁנִגְעַ אוֹ נִשְׂאָו אוֹ הָאֵהֶל עַל הַמֵּת - נְטֵמָא, וְהֲרִי הוּא טְמֵא מֵת. וְהוּא שְׁנוֹלֵד לְתַשְׁעָה⁷²; אֲבָל בֶּן שְׁמוֹנָה⁷³ - הֲרִי הוּא כְּאֶבֶן⁷⁴ וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה⁷⁵.

(66) נדה לד, א. (67) בעלי חיים. (68) המדובר בכל הטומאות חוץ מטומאת זיבה, שגזרו חכמים על הגויים. או הכוונה לדין תורה (ראה משנה-למלך). (69) בין גדול ובין קטן. משנה נדה מג, ב. (70) "איש" בכל מקום, פירושו גדול. הפיסקא: "שנאמר וכו'" נמשכת ל"אפילו". כלומר, אע"פ שנאמר. (71) כאן מתחיל הנימוק למה הקטן מטמא (72) תשעה חדשי הריון. ילד כזה חזקתו שהוא בן קיימא. (73) שנוולד חודש לפני זמנו. (74) אין לו סיכויים להתקיים אפילו שלושים יום (בבא בתרא, כ, א). (75) אף-על-פי שהוא חי.

טו. הַמֵּת⁷⁶ אֵינוֹ מִטְּמֵא עַד שֶׁתִּצָּא נֶפְשׁוֹ. אֶפְלוּ מְגִיד⁷⁷ אוֹ גוֹסֵס, אֶפְלוּ נִשְׁחַטוּ בוֹ שְׁנֵי הַסִּימָנִים⁷⁸ - אֵינוֹ מִטְּמֵא עַד שֶׁתִּצָּא נֶפְשׁוֹ; שְׁנֵאָמַר: בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת. נִשְׁבְּרָה מִפְּרָקָתוֹ⁷⁹ וְרַב בְּשָׂרָה עֲמָה, או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְטַמָּא פְּמַת שְׁלָם; וְאִם לֹא - הֲרִי הוּא פְּשָׁאָר
עֲצָמוֹת הַמֵּתִים שְׂאִין עֲלֵיהֶן הַבְּשָׂר.²⁵

22) שם, העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אלינתן. ומדובר כשאין בו כזית, שהרי כזית מן המת מטמא לדברי הכל, ואפילו אינו אבר שלם (אהלות פ"ב מ"א). 23) מפני הבשר. ראה באות הקודמת. 24) שם. לקמן בפ"ג ה"ב מבאר רבינו דין חסר מקצת מן העצם. 25) ודין יתבאר לקמן בפ"ג. סיכום דיני אבר שלם: א) מן החי: 1. אם יש בו בשר גידין ועצמות, מטמא בכל שהוא במגע במשא ובאוהל: 2. אם חסר מן הבשר ונשאר כדי שיחזור ויתרפא באבר שלא נתלש - מטמא במגע במשא ובאוהל: 3. אם לא נשאר כשיעור זה - מטמא במגע ובמשא אבל לא באוהל: 4. חסר מקצת מן העצם, אף-על-פי שיש באבר כזית בשר - אינו מטמא כלל. ב) אבר מן המת: 1. אם יש בו בשר גידין ועצמות - מטמא במגע, במשא ובאוהל: 2. חסר מן הבשר ונשאר כזית, אע"פ שאין בנשאר כדי שיחזור ויתרפא באבר מן החי שלא נתלש - מטמא במגע, במשא ובאוהל: 3. לא נשאר כזית - מטמא במגע ובמשא, אבל לא באוהל: 4. חסר כל שהוא מן העצם ואין עליו כזית בשר - מטמא במגע ובמשא, אבל לא באוהל, אע"פ שלא ניטל כלום מן הבשר (ראה לקמן פ"ג ה"ב).

ה. **מח²⁶ שְׂבִתוֹךָ הֵעֵצָם - הֲרִי הוּא מַעֲלָה אַרוֹכָה מִבְּחוּץ²⁷. לְפִיכֶךָ, קוֹלִית²⁸ הַמֵּת, וְהוּא עֵצָם הַסֵּתוּם מְשֻׁנֵּי קְצוֹתָיו, אִם יֵשׁ בְּתוֹכָהּ מִחַ פְּדֵי לַעֲלוֹת אַרוֹכָה - הֲרִי זֶה פְּמַת שְׁלָם. הִיָּה פֶּה מִחַ הַמֵּת וְנִדְנֵד²⁹, אִם יֵשׁ בּוֹ פְּזִיזֵת - הֲרִי זֶה מְטַמָּא בְּאֹהֶל. אָף עַל פִּי שְׁהֵעֵצָם סֵתוּם מְקַל צְדָדָיו - טְמָאָה בּוֹקְעֵת³⁰ וְעוֹלָה³¹, בּוֹקְעֵת וְיוֹרְדֵת³², כְּמוֹ שְׂתִיבָאָר³³. שְׁהֵמַח בְּבִשָּׂר לְקַל דְּבִר³⁴.**

26) כרבי יוחנן ואביי, חולין קכה, א. 27) המוח שבפנים גורם שיעלה בשר על העצם מבחוץ. 28) עצם הירך העגולה. 29) מנותק מן העצם בפנים ומתנודד. 30) פורצת דרך העצם. 31) ומטמאה כל הנמצא כנגדה למעלה ממנה. 32) תחתיה, אבל מן הצדדים אינה מטמאה. 33) לקמן פ"ז. 34) תוספתא אהלות פ"א ה"ב.

ו. **הָאֵיבָר³⁵ וְהַבְּשָׂר הַמְדַלְדְּלִים³⁶ בְּאֶדָם, וְאָף עַל פִּי שְׂאִין יְכוֹלִין לְחַזֵּר וּלְחַזֵּר - טְהוּרִים. מֵת הָאֶדָם - הֲרִי הַבְּשָׂר טְהוּר³⁷, וְהָאֵיבָר מְטַמָּא מְשׁוּם אֵיבָר מִן הַחַי³⁸ וְאִינוּ מְטַמָּא מְשׁוּם אֵיבָר מִן הַמֵּת. מֵה בֵּין אֵיבָר מִן הַחַי לְאֵיבָר מִן הַמֵּת? אֵיבָר מִן הַחַי, בְּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ³⁹ וְעֵצָם הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ - טְהוּרִים⁴⁰; וְאֵיבָר מִן הַמֵּת, בְּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ וְעֵצָם הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ - בְּמַפְרָשִׁים מִן הַמֵּת הַשְּׁלָם וּמְטַמָּאִין בְּשִׁעוֹרָן⁴¹.**

35) מחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון במשנה, חולין קכט, ב. ופסק כרבי מאיר. 36) תלויים ולא ניתקו לגמרי, ואינם

דְּבָרִים אֲמוּרִים¹⁴? פְּשִׁיחָה הָאֵיבָר שְׁלָם בְּכִרְיָתוֹ, בְּשָׂר וְגִידִים וְעֲצָמוֹת; שְׂנֹאָמֵר: אוּ בְעֵצָם אֶדָם - עֵצָם שֶׁהוּא כְּאֶדָם¹⁵: מֵה אֶדָם - בְּשָׂר וְגִידִים וְעֲצָמוֹת, אָף אֵיבָר מִן הַחַי - עַד שִׁיחַיָּה בְּכִרְיָתוֹ, בְּשָׂר וְגִידִים וְעֲצָמוֹת¹⁶. אֲבָל הַפְּלִיא וְהַלְשׁוֹן וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן אֵיבָר בְּפִגְי עֲצָמָן, הוֹאִיל וְאִין בָּהֶן עֵצָם - הֲרִי הֵן כְּשִׁאָר הַבְּשָׂר. חֶסֶר מִן הָעֵצָם שֶׁל אֵיבָר כֹּל שֶׁהוּא - הֲרִי הָאֵיבָר כֹּל טְהוּר¹⁷. חֶסֶר מִבְּשָׂרוֹ: אִם נִשְׂאָר עָלָיו בְּשָׂר שְׂרָאוֹי לַעֲלוֹת בּוֹ אַרוֹכָה בְּחַי¹⁸ וְיִתְרַפֵּא וְיִשְׁלָם - הֲרִי זֶה מְטַמָּא בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא וּבְאֹהֶל¹⁹; וְאִם לֹא - מְטַמָּא בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא וְאִינוּ מְטַמָּא בְּאֹהֶל²⁰. וּבְשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי²¹ - טְהוּר. וְכֵן עֵצָם בְּלֹא בְּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי - טְהוּר.

10) אהלות פ"ב מ"א. 11) ה'כסף משנה' מציין את המקור באהלות פ"א מ"ז. אולם המשנה שם עוסקת בדיני מת, ואין משם הוכחה ברורה שגם אבר מן החי מטמא בכל שהוא. ומקור יותר משכנע היא המשנה שם פ"ב מ"א הכוללת אבר מן המת ואבר מן החי בבבא אחת לטמא באוהל אם יש עליהם בשר כדי להעלות ארוכה, מבלי לקבוע כל שיעור כמותי. 12) ולמה כתבה תורה בחלל חרב? 13) נזיר נג, ב: "שנחלל מן החרב", פירוש, החרב הפילה אותו ונפלט ממנה. (הדרשות הנוטות מפשטן של מקרא, מגדיר רבינו "מפי השמועה", כלומר קבלה בידי חכמים איש מפי איש לדרוש כך, ובכך עיקר הדין הוא הלכה למשה מסיני אלא שיש לו גם רמז במקרא (ראה הקדמתו למשנה), ו'ב'ספרי' פרשת חוקת, פ'סיקה קכד, הסמיכו דין זה מן "או בעצם"). 14) 'ספרי' שם. 15) דרשה זו נאמרה ב'ספרי' שם בהמשך הלימוד לטומאת אבר מן החי מן הכתוב (במדבר יט, טז): "או בעצם", ואף-על-פי שרבינו למד מן "בחלל חרב", אינו דוחה את הדרשה של ה'ספרי' לענין שצריך שיהיו עליו בשר וגידים ועצמות. וראה להלן אות נה. 16) כרבי עקיבא, חולין קכח, ב. נויש לתמוה, למה לא כתב שארכובה אינה מטמאה מפני שאין עליה בשר כמו שפרט לשון וכוליה, הרי בגמרא שם אמרו, שלרבי עקיבא ארכובה אינה מטמאה מפני שאין עליה בשר? וצ"ע. 17) ואף-על-פי שנשאר הרבה. באהלות פ"ב מ"ה, אנו שונים: "אלו שאם חסרו טהורים... ואבר מן החי שחסר עצמו". ומדגיש שם רבינו בפירושו את ההבדל בין אבר מן החי לבין עצם מן המת שמטמא אם יש בו כשעורה ואפילו אין עליו בשר כלל, אבל אבר מן החי אינו מטמא אם חסר כל שהוא מן העצם. 18) אם יהיה חסרון בשר כשיעור הזה באבר שלא נתלש יעלה ארוכה ויתרפא. 19) כלים פ"א מ"ה. 20) שם. 21) עדיות פ"ז מ"ג.

ד. **אֵיבָר²² הַפּוֹרֵשׁ מִן הַמֵּת מְטַמָּא בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא וּבְאֹהֶל פְּמַת. וְהוּא שִׁיחַיָּה שְׁלָם בְּכִרְיָתוֹ, בְּשָׂר וְגִידִים וְעֲצָמוֹת. חֶסֶר עֲצָמוֹ, אִם נִשְׂאָר עָלָיו בְּשָׂר בְּזִיזֵת - מְטַמָּא פְּמַת שְׁלָם²³. חֶסֶר הַבְּשָׂר וְלֹא חֶסֶר הָעֵצָם²⁴: אִם נִשְׂאָר עָלָיו פְּדֵי לַעֲלוֹת אַרוֹכָה בְּחַי -**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבים על רבינו, שלכאורה מספרו מנוגד לדעתם של כל התנאים. [ואפשר גם לפרש, שרבינו מונה שני הציורים כאבר אחד, וכן את הדלתות ומקבל גם דעת רבי עקיבא ('קריית ספר')]. (46) בשלימותו, בשר גידים ועצמות. (47) רב בבכורות שם, דורש: "אדם כי ימות באהל" (במדבר יט, יד), דבר השווה בכל אדם (פירוש, בין באיש ובין באשה). (48) אצבע ששית. נדה מט, ב. (49) עומדת בשורה אחת עם שאר האצבעות. (50) דיני רוב האיברים, מבוארים לקמן בה"ח. (51) אף-על-פי שהעצם פחותה מכשעורה. (52) ואם העצם שבה היא כשעורה - טומאתה דין תורה. (53) שהרי אסור לשרוף תרומה וקדשים, ומצוה לאכלם.

ח. עצמות המת⁵⁴ שאין עליהם בשר, אם נפרת בהן צורת עצמות⁵⁵ - הרי אלו מטמאין במגע ובמשא ובאהל פמת שלם, שאני קורא בהם עצם אדם⁵⁶. ואלו הן העצמות שהן מטמאין פמת: השדרה, והגלגלת, ורב פנינו, ורב מנינו. השדרה פיצד?⁵⁷ שדרה שהיא שלמה - הרי היא פמת שלם; ואם חסרה אפלו חליא אחת משמונה עשרה חליות - הרי היא פשאר העצמות. הגלגלת פיצד? גלגלת שהיא שלמה - הרי היא פמת; ואם חסרה פסלע⁵⁸ - הרי היא פשאר העצמות. היו בה נקבים קטנים - כלם מצטרפין לכסלע. כל בנינו⁵⁹ של אדם הוא שתי השוקים והירכיים והצלעות והשדרה. ורב בנינו של מת - הרי הוא פמת שלם. פיצד? כגון שתי שוקיו וירך אחת⁶⁰. ואם חסר רב בנינו כל שהוא - הרי הן פשאר העצמות. רב מנינו פיצד? רב מנין עצמות. כגון שהיו מאה חמשה ועשרים עצם⁶¹ - הרי אלו פמת שלם. היו מאה ארבעה ועשרים - הרי הן פשאר עצמות. אף על פי שהיה אדם זה יתר באיבריו או חסר באיבריו - אין משגיחין בו אלא על מנין רב כל אדם; אלא אם פן היתה אצבע שיש בה צפרן או שהיתה נספרת על גב היד, שהיא עולה למנין⁶², כמו שבארנו⁶³.

(54) אהלות פ"ב מ"א. (55) כלומר, שלא הרקיבו. ראה לקמן הי"א. (56) כתוב בתורה (שם, טז): "אשר יגע... במת או בעצם אדם או בקבר", ואף-על-פי שהכתוב מדבר בנגיעה, למדו ממנו בספרי לענין טומאת אוהל מפני ההיקש למת. ומבאר רבינו כאן, שכל הנקרא "עצם אדם" מטמא באוהל. ובפירושו למשנה סוף פ"א מאהלות, כתב רבינו: וזה מאמר ה': "או בעצם אדם", יחס העצם לאדם עד שיהיה בו עצם ובשר כמו כלל גשם האדם, או יהיה דינו כדין המת בכללו. (57) מכאן, שהשדרה לבדה, וכן הגולגולת לבדה מטמאות. (תמהו עליו, שהרי במס' נזיר נב, א - שאלו אם כוונת המשנה שידרה או גולגולת, או שידרה וגולגולת שתיהן ביחד מטמאות באוהל, אבל לא אחת מהן והבעיה לא נפשטה, ולמה פוסק רבינו שכל אחת מהן מטמאת ודאי. והר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן)

יכולים להתרפאות ולהידבק בחזרה במקומם (רבינו בפירושו שם). (37) "מיתה עושה ניפול" (שם עג, ב) פירוש, המיתה מפילה את האבר המדולדל, והרי הוא כנתלש ברגע המיתה, ולפיכך אין לו דין בשר המת, אלא בשר שנתלש מן החי, שאינו מטמא. (38) שדינו נתבאר בה"ב. (39) עדויות פ"ו מ"ג. כרבי יהושע ורבי נחוניא, נגד דעת רבי אליעזר. (40) אינם מטמאים כאבר שנתלש. רש"י שם מפרש הטעם, מפני שטומאת אבר מן החי למדו מן הכתוב (ויקרא יא, ט): "וכי ימות מן הבהמה", כלומר, חלק מן הבהמה, ומשמע שלפני מיתת החלק אינה מטמאה כלל. פסק כרבי אליעזר ורבי יהושע, נגד רבי נחוניא שם. (41) שיתבאר לקמן.

ז. ובין איבר מן החי בין איבר מן המת אין להן שעור⁴². אמרו חכמים⁴³: מאתים שמונה וארבעים איברים יש באיש, כל אחד ואחד מהן בשר וגידים ועצם, ואין השנים מן המנין⁴⁴; ובאשה⁴⁵ מאתים ואחד וחמשים. כל איבר מהן שפרש ככריתו⁴⁶, בין מן החי בין מן המת, מטמא במגע ובמשא ובאהל; חוץ משלשה איברים יתרות שבאשה⁴⁷, שאינן מטמאין באהל. וכן אצבע יתרה⁴⁸ שיש בה עצם ואין בה צפרן: אם נספרת על גב היד⁴⁹ - עולה למנין רב האיברים⁵⁰; ואם אינה נספרת על גב היד - מטמאה במגע ובמשא⁵¹, ואינה מטמאה באהל. וטמאתה מדברי סופרים⁵². ואם הייתה בה צפרן - הרי היא פשאר האיברים. ומפני מה גזרו טמאה על אצבע שאינה נספרת? גזרה משום הנספרת. ולמה לא טמאה באהל? עשו לה הפר, כדי להודיע שטמאתה מדבריהם משום גזרה, כדי שלא ישרפו על טמאתה תרומה וקדשים⁵³.

(42) אהלות פ"א מ"ז. (43) שם מ"ח, פירוט מפורש של כל האיברים. (44) אהלות פ"ג מ"ג. (45) בכורות מה, א. מחלוקת תנאים במנין איברי האשה העודפים על איברי הגבר. רבי ישמעאל מונה שני צירים ושתי דלתות, ורבי אליעזר אומר: צירים (אינו קובע כמה), ורבי יהושע אומר: דלתות (לא קבע מספרן): רבי עקיבא אומר: מפתח. רבי ישמעאל ורבי אליעזר לא נחלקו במציאות, שהרי תלמידי רבי ישמעאל בדקו ומצאו (שם), במה נחלקו? איזה חלקי הגוף יש להגדיר באיברים בפני עצמם, אבל שניהם מודים שבגוף האשה נמצאים ארבעת החלקים הממלאים תפקידים מסוימים בתהליך הלידה. רבי אליעזר מונה את שני הצירים כאיברים בפני עצמם הכוללים גם את הדלתות, ורבי יהושע סובר שהדלתות עיקר וצירים טפלים להן, ובא רבי עקיבא והוסיף דבר חדש - מפתח. ולפיכך הקשו עליו שם מנסיונם של תלמידי רבי ישמעאל, שלא מצאו מפתח ולא הקשו על רבי אליעזר ורבי יהושע, ותירצו מה שתירצו. ורבינו קיבל דעתם של רבי אליעזר ורבי יהושע, שאלה הארבעה שני איברים הם, וקיבל גם דעתו של רבי עקיבא שהוסיף מפתח, ולפיכך יצאו לו מאתים חמשים ואחד. ומסולקת זה תמיתה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובנוזר נ, ב - מפרש חזקיה: מלא פיסת היד (פירש רש"י: בלי אצבעות), ורבי יוחנן מפרש: מלא חפניו. ופסק כר' יוחנן נגד חזקיה רבו, מפני שבגמרא שם אמרו שדעת רבי יוחנן כחכמים, וחזקיה כרבי מאיר (ראה רש"י שם) (כסף-משנה). 71) שהרי נשא את כולו והאהיל על כולו. 72) רק בפירוורים הקרובים ביותר לגוף הנוגע (חולין קכו, ב). 73) משנה, אהלות שם.

יב. דם המת 74) **מְטַמֵּא כְּמַת בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׂא וּבְאֵהָל;** **שְׁנֵאמַר: בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, וְנֹאמַר: כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ. וְכִמְהָ שְׁעוּרוֹ? רַבִּיעִית⁷⁵. אֲפֹלוּ תְּמַצִּית הַדָּם⁷⁶, כָּל זֶמַן שֵׁישׁ בּוֹ אֲדַמּוּמִית מְטַמֵּא בְּאֵהָל הַמֵּת.**

74) שם. 75) רביעית הלוג = כביצה וחצי הביצה. 76) דם שנקרש, נשאר סביבות הגוש נוזל צלול, ויש בו קצת מראה אדמומית. נחל זה נקרא "תמצית הדם" מפני שהוא מתמצה מן הדם. חולין פז, ב: "צללתא דדמא".

יג. דם החי, אֲפֹלוּ דָם נְחִירָה - הָרִי זֶה טְהוֹר כֹּל זְמַן שֶׁהוּא חַי. נִתְעַרְבֵי⁷⁷ הַדָּם שֵׁיִצָּא מִמֶּנּוּ בְּאַחֲרוֹנָה סְמוּךְ לְמִיתָה עִם הַדָּם שֵׁיִצָּא מִמֶּנּוּ אַחַר שְׁמֵת, וְכֹל הַתְּעַרְבוֹת רַבִּיעִית, וְאִין יָדוּעַ כִּמְהָ יֵצֵא מִחַיִּים וְכִמְהָ יֵצֵא אַחַר מִיתָה, אֲפֹלוּ חֲצִי רַבִּיעִית מִחַיִּים וְחֲצִיָּהּ אַחַר מִיתָה - הָרִי זֶה נִקְרָא דָם תְּבוּסָה, וּמְטַמֵּא בְּמִשָּׂא וּבְמַגֵּעַ וּבְאֵהָל, אֲלֵא שֶׁטְמֵאָתוֹ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁷⁸.

77) כרבי עקיבא שם, מפני שבנדה עא, א - אמרו, שזו היא דעת חכמים. 78) נדה סב, ב.

יד. הַרוּג⁷⁹ שֶׁהָיָה מְטֹל עַל הַמַּטָּה וְדָמוֹ מְנֻטָּף כְּשֶׁהוּא חַי וְיֹרֵד לְגִמְא, וּמֵת וְהָרִי הַדָּם מְנֻטָּף אַחַר מוֹתוֹ וְיֹרֵד לְאוֹתָהּ גִּמְא - הָרִי כֹל הַדָּם שֶׁבָּה טְהוֹר; שֶׁטְפָה טְפָה רֵאשׁוֹנָה רֵאשׁוֹנָה⁸⁰ בְּטֵלָה בְּדָם שֵׁיִצָּא מִחַיִּים. יֵצֵא מִמֶּנּוּ רַבִּיעִית דָּם בְּלִבָּד, וְסַפֵּק כִּלְהַ מִּחַיִּים סַפֵּק כִּלְהַ לְאַחַר מִיתָה - הָרִי זֶה סַפֵּק טְמֵאָה כְּשֶׁאָר הַסְּפָקוֹת, וְהַנּוֹגֵעַ בָּהּ בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד - טְמֵא, בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים - טְהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקְוֵי⁸¹.

79) שם עא, א. 80) פירוש, טיפה ראשונה שנפלה לתוך הדם שיצא מחיים - בטלה ברוב, וכשנפלה השנייה דינה כראשונה ובטלה, וכן הטיפות שלאחריהן. 81) בהל' אבות הטומאות מפט"ז ואילך.

טו. הַקָּבֵר⁸² כֹּל זְמַן שֶׁהִטְמֵאָה בְּתוֹכוֹ מְטַמֵּא בְּמַגֵּעַ וּבְאֵהָל כְּמַת, דִּין תּוֹרָה; שְׁנֵאמַר: אוֹ כְּמַת אוֹ כְּעֵצִים אָדָם אוֹ כְּקִבְר. וְאֶחָד הַנוֹגֵעַ בְּגוֹף שֶׁל קָבֵר אוֹ הַנוֹגֵעַ בְּכַתְלֵיו⁸³. וְהוּא שֶׁהָיָה בְּנוֹי⁸⁴ וְסֵתוּם⁸⁵ וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה כֹּל מְטַמֵּא בְּמַגֵּעַ וּבְאֵהָל. אֲכָל הַמַּעְמִיד כְּלִים אוֹ אֲבָנִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן בְּצִדֵי הַמֵּת, וְכִסָּה עָלָיו מְלַמְעֵלָה כְּלִים אוֹ בְּאֲבָנִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - זֶה הַכְּסוּי הַמְטֵל מְלַמְעֵלָה נִקְרָא⁸⁶ גוֹלֵל, וְאֵלוֹ הַצְּדִידִין

מבאר, מפני ששמאי אומר שם בפירוש שדרה או גולגולת, ולא מצאנו דבר ברור נגד דעתו, אין לנו לחדש מחלוקת מדעת (עצמנו). 58) מטבע רומית של כסף בתקופת המשנה. 59) תוספתא, אהלות פ"ג ה"ג. 60) שם: בכורות מה, א. והוא-הדין לשתי ירכות ושוק אחד (תוספתא). 61) רוב מן מאתים ארבעים ושמונה. מובן שמדובר, כשאין ביניהן השדרה או הגולגולת. 62) ומחשבין לפי מנין איברים שלו, ובמקרה שהיו לו שתי אצבעות יתירות אין העצמות מטמאות באוהל בפחות ממאה עשרים ושש. ואם היתה לו רק אצבע יתירה אחת אינה מוסיפה כלום, שהרי הרוב מן 249 עולה כמו הרוב מן 248 היינו: 125. 63) למעלה בה"ז. ראה אות מד.

טז. שְׁאָר עֲצָמוֹת הַמֵּת שְׁאִין בָּהֶן רֹב מְנִין וְלֹא רֹב בְּנִין, וְלֹא שְׁדָרָה שְׁלֵמָה וְלֹא גְלִגְלַת שְׁלֵמָה, אִם הָיָה בָּהֶן רֵבֶע הַקָּב⁶⁴ - הָרִי אֵלוֹ מְטַמֵּאִים כְּמַת בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׂא וּבְאֵהָל⁶⁵. הָיָה פָּחוֹת מִרְבַּע, אֲפֹלוּ עֵצִים כְּשֶׁעוֹרָה - מְטַמֵּא בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׂא וְאִינוֹ מְטַמֵּא בְּאֵהָל⁶⁶.

64) הקב מכיל ארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות. 65) במשנה אהלות פ"ב מ"א, שנינו: "רובע עצמות מרוב הבנין או מרוב המנין", וכן היא דעת בית-הלל בעדיות פ"א מ"ו, ומשמע שרובע עצמות אינו מטמא אלא אם הן מרוב המנין או מרוב הבנין. וכדי שלא יהיו דברי רבינו בניגוד לבית-הלל ולסתם משנה - עלינו לפרש, שהתכוון לומר שאין בהן רוב מנין ורוב בנין, אבל הן מן רוב המנין או רוב הבנין. ולפיכך דייק וכתב שאין "בהן" ולא "שאינן" מרוב (ראה כסף-משנה). 66) במשנה עדיות שם, שנינו: "שמאי אומר, אפילו בעצם אחד". פירוש, אפילו עצם אחת גדולה שיש בה רובע הקב מטמאה באוהל, וסובר רבינו שדעת יחיד היא ואין הלכה כמותו.

יז. הָיָה עֵצִים אֶחָד, אֲפֹלוּ יֵשׁ בּוֹ רֵבֶע - הָרִי זֶה מְטַמֵּא בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׂא וְאִינוֹ מְטַמֵּא בְּאֵהָל. טְמֵאָת עֵצִים אֶחָד הַלְכָה מִפִּי הַשְּׂמוּעָה. לְפִי שְׁנֵאמַר: וְכֹל הַנּוֹגֵעַ בְּעֵצִים, לְמִדּוֹ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁶⁷: אֲפֹלוּ עֵצִים כְּשֶׁעוֹרָה מְטַמֵּא בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׂא. וְלְפִי שֶׁטְמֵאָתוֹ הַלְכָה, הָרִי הוּא דִין תּוֹרָה⁶⁸ וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

67) פירוש, הלכה היא מפי השמועה, שיש לה רמז במקרא, אבל אינה דרשה גמורה. ראה למעלה אות יב. 68) בהקדמתו לסדר טהרות, מונה רבינו עצם כשעורה בין אבות דרבנן, וברור שחזר בו כאן, ומשנה מפורשת בנוזר מט, ב - אומרת, שהנזיר מגלח על עצם כשעורה.

יח. מֵת⁶⁹ שֶׁהִרְקִיבוּ עֲצָמוֹתָיו בְּקָבָר וְנִעְשׂוּ רִקְב - מְלֵא חֲפְזִים⁷⁰ מְאוֹתוֹ רִקְב מְטַמֵּא בְּמִשָּׂא וּבְאֵהָל⁷¹ כְּמַת; וְאִינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגֵּעַ, לְפִי שְׁאִי אֲפֹשֶׁר לָגַע בְּכָלוֹ⁷², שֶׁהָרִי אִינוֹ גּוֹף אֶחָד. וְאֲפֹלוּ גְבּוֹל בְּמִים - אִינוֹ חֲבוּר⁷³.

69) אהלות פ"ב מ"ב. 70) במשנה נאמר: "מלא תרווד".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המת, וכזית נצל. ואיבר מן החי ואיבר מן המת שיש עליהם בשר פראוי. והשדרה והגלגלת, ורב בנינו ורב מנינו. ורבע עצמות מכל מקום, אף על פי שאין בהן לא רב בנין ולא רב מנין. ורביעית דם תבוסה². הכל שתים עשרה.

(2) דם המטטף מאדם הרוג בין חיים למיתה ומעורב בו דם חי ודם מת, וטומאתו מדרבנן.

ב. ואלו מטמאין במגע ובמשא ואין מטמאין באהל: איבר מן החי שחסר בשרו ואין בו להעלות ארוכה³. ואיבר מן המת שחסר בשרו או עצמו ולא נשאר בשר פדי להעלות ארוכה⁴ או שחסר העצם אף על פי שיש עליו בשר פדי להעלות ארוכה. והשדרה שחסרה ואין בה רבע עצמות. והגלגלת שחסרה ואין בה רבע עצמות. ועצם אפלו כשעורה. וארץ העמים. ובית הפרס. הכל שבע⁵.

(3) ואם חסר עצמו אפילו כל שהוא טהור לגמרי. (4) בבא זו מלמדת, שאפילו לא נשאר כדי להעלות ארוכה מטמא במגע ובמשא. ואף על פי שיש בשר כדי להעלות ארוכה – אינו מטמא באהל. (5) מנה שמונה פרטים. ואולי אבר מן המת שחסר עצמו ויש בשר כדי להעלות ארוכה, ושאינו עליו, נמנו כדבר אחד.

ג. הגולל והדופק מטמאין במגע ובאהל פקבר ואינן מטמאין במשא. הרקב מטמא במשא ובאהל ואינו מטמא במגע. טמאת רבע עצמות באהל, וטמאת רביעית דם, וטמאת איבר שאין עליו בשר פראוי, בין מן המת⁶ בין מן החי - יראה לי, שפולן טמאתן אינן דין תורה; שהרי אין הנזיר מגלח עליהן⁷, כמו שבארנו בנזירות⁸, ואין חזקין עליהן על ביאת המקדש, וכל טמא בטמאה של תורה חיב על ביאת המקדש. לפיכך אני אומר, שכל טמאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - אינה דין תורה.

(6) כשהעצם שבו היא פחותה מכשעורה (כגון בנפל קטן – כסף משנה), שאם היא כשעורה מטמאה מן התורה. (7) ובנזיר מא, ב משמע שכל טומאות דאורייתא הנזיר מגלח עליהן. (8) פרק ז, הלכה ב. ושם כתב שהנזיר מגלח על חצי קב עצמות ועל חצי לוג דם ועל אבר שיש עליו בשר כראוי.

ד. אין רקב המת מטמא עד שיקבר ערם בארון של שיש או של זכוכית⁹ וכיוצא בהן ויהיה פלו שלם. חסר ממנו איבר או שנקבר בכסותו או בארון של עץ או של מתכת - אין רקבו טמא, מפני שרקב הפסות או רקב העץ או תלודת המתכת תתערב ברקב גויתו. ורקב המטמא שנתערב בו¹⁰ עפר פל שהוא - הרי הוא בטמאתו¹¹. ולא אמרו רקב אלא למת בלבד, אבל הרוג אין לו רקב.

המעמידין את הגולל שהוא נשען עליהן נקראין דופק; ושניהם, הגולל או הדופק, מטמאין במגע ובאהל פקבר, וטמאתן מדברי סופרים, ואינן מטמאין במשא⁸⁷. לפיכך, אם גרר הגולל בתכלים⁸⁸ עד שפסה בו את המת או גררו או שטפו מעל המת, או שגרר הדופק עד שהעמיד עליו הגולל או שטפו בתכלים מפתח הגולל - הרי זה טהור⁸⁹. ודברים שסומכין את הדופק⁹⁰, והם הנקראין דופק דופקין - הרי הן טהורין⁹¹.

(82) אהלות פ"ו מ"א. (83) שם, בתנאי, שיש במקום הטומאה בפנים טפח על טפח ברום טפח פנוי, ואם אין כשיעור הזה אינו מטמא מן הצדדים אלא כנגד הטומאה. (84) בידי אדם. (85) ואם הוא פתוח טפח על טפח, הטומאה יוצאת דרך הפתח. (86) בפירושו למשנה ד' שם כתב רבינו, שגולל ודופק הם הקבר עצמו, הדופק הם ארבעת הכתלים, והגולל הוא הכיסוי שלמעלה (וכן דעת רש"י), אבל כאן חזר בו, ומפרש שגולל ודופק שניהם הם על הקבר (ראה 'תוספות יום טוב' שם). (87) רבינו בפירושו למשנה הנ"ל כתב הטעם, מפני שמשא במת עצמו אינו מפורש בתורה אלא נלמד בקל-וחומר מנבילה, לא גזרו בגולל ודופק. והראב"ד כאן אומר שגולל ודופק מטמאים מן התורה. מגע למד רבי עקיבא מן הכתוב: וכל אשר יגע כו' (במדבר יט, טז), ואהל מ"על פני השדה" אבל משא לא נזכר בתורה. (88) ולא נגע בו. (89) האדם שגרר את הגולל. (90) מצדדיו. (91) משנה, שם.

טז. שדה שנקרש בה קבר ואבדו עצמות המת בעפרה⁹² - היא הנקראת בית הפרס. ועפרה מטמא במגע ובמשא, שמא יש בה עצם כשעורה, ואינה מטמאה באהל. וכן פל ארצות העמים עפון מטמא במגע ובמשא מפני העצמות שאין נזהרין בהן. וטמאת בית הפרס וארץ העמים⁹³ מדברי סופרים, כמו שיתבאר⁹⁴.

(92) אהלות פ"ח מ"ב. ראה לקמן פ"י. (93) שבת יד, ב: יוסי בן יעזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים, גזרו טומאה על ארץ העמים. (94) לקמן פ"ט הי"ב.

~ יום שישי י"ט מרחשון ~

פרק שלישי

(1) יבאר המטמאים במגע ובמשא ובאהל והמטמאים במגע ובמשא ולא באהל, כל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה, ומתי רקב המת מטמא, המת שנשרף ושלדו קיימת, ושפיר מרוקם שטרפו במים, תולעים ועורות האדם, וכל שבמת טמא בשעת חיבורו, משקה היוצא מהמתים והדברים שאם חסרו כל שהוא טהורים.

א. אלו מטמאין במגע ובמשא ובאהל: המת, אפלו נפל שלא נתקשרו איבריו בגדיהן. וכזית מבשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהַמַּח כְּבֶשֶׂר בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּמַת בֵּין בְּנִבְלָה וְשָׂרִץ.

20) בגמרא שם מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש אם נפרך ולא נעשה כקמח, ר' יוחנן מטהר וריש לקיש מטמא, ואם נעשה כקמח גם ריש לקיש מטהר. ומדברי רבינו כאן נשמע שפוסק כריש לקיש.

יא. עור הָאָדָם - כְּבֶשֶׂר. וְאִם עִבְדוּ פֶלַע צָרְפוֹ אוֹ הֶלֶף בּוֹ פְּדֵי עֲבוּדָה - הֲרִי זֶה טְהוֹר מִן הַתּוֹרָה.²¹ אֲבָל מִדְּבָרֵיהֶם מְטַמֵּא בְּכִזְיַת כְּבֶשֶׂר הַמַּת. גְּזֵרָה שְׁלֹא לְהַגְדִּיל בְּנֵי אָדָם לְעַבּוֹד עוֹרוֹת הָאָדָם וְיִשְׁתַּמְשׂוּ בָהֶן.²²

21) כלשון אחרון של עולא, אבל ללשון ראשון גם כשלא עיבדו טהור מן התורה. 22) בגמרא שם: "גזירה שמא יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחים".

יב. עור הַבָּא פִּנְגָד פָּנָיו שֶׁל אָדָם כְּשִׁיזְלָד, בֵּין שֶׁהָיָה חַי וְאָמוֹ חַיָּה בֵּין שֶׁנּוֹלָד מֵת וְאָמוֹ מֵתָה - הֲרִי זֶה טְהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹ פֶרֶשׁ אוֹ צוֹאֵה וְקִיָּא וְכִיּוֹצֵא בָהֶן.

יג. כל שבמת טמא, חוץ מן השנים והשער והצפרן²³, הואיל וגזען מחליף²⁴. ובשעת חבורן הפל טמא. כיצד? המת בחוץ ושערו בתוך הבית - נטמא פל אשר בבית. וכן הנוגע²⁵ בשערו או בשניו או בצפרניו כשהן מחברין - נטמא. שערו העומד להגזז²⁶ וצפרניו העומדים להנטל, הואיל והן עומדין להנטל יש בהן ספק. לפיכך, הנוגע בהן - הרי הוא ספק טמא. פל משקה²⁷ היוצא מן המתים - טהור²⁸, חוץ מדמו. וכל מראה דמים מן המת - טמא, כמו שבארנו. ומפני מה לא גזרו על משקה המת פדרך שגזרו על משקין היוצאין מפל הטמאין? מפני שהמת הפל גדלין ממנו, לא גזרו על משקיו.

23) אחר שפירשו מן המת. 24) נידה נה, א. פירוש, אם ניטלו יש להם חליפים שאחרים צומחים במקומם. בשיניים, - שמקצתן אינן חוזרות וצומחות - נאמר שם בגמרא טעם אחר; מפני שלא נבראו עימו. 25) נזיר נא, א. דין זה יוצא מאיבעיה של חזקיה שם בשערו העומד להיגלח, ומשמע שאם אינו עומד להיגלח - טמא. 26) לפני שמת עמדו להיגזז. 27) דבר נזול. 28) ואף על פי שנוזלים היוצאים מטומאות אחרות טמאים.

יד. פֶּבֶד שֶׁנִּמְוָהָה מְטַמְּאָה בְּרִבְעִית, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּדָם נִקְפָּה. דָּם קָטָן שֶׁיּוֹצֵא פְּלוֹ, אִם אֵין בּוֹ רִבְעִית - טְהוֹר, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא פֶלַע דָּם שְׂבוּר.²⁹

29) כחכמים באהלות פרק ב משנה ד נגד דעת רבי עקיבא שמדמה דם לעצמות ששלד שלם מטמא בכל שהוא.

9) אין חלודה שולטת בזכוכית וגם אינה מתפוררת לחלקים דביקים וכן השיש, אבל שאר אבנים מתפוררים. כל דיני רקב הם הלכה למשה מסיני (רש"י שם). 10) אחר שנעשה רקב. 11) תערובת לפני שירדה לו טומאת רקב - מעכבת, אבל תערובת הבאה לאחר מכאן אינה מטהרת.

ה. קָבְרוּ שְׁנֵי מֵתִים בְּאֶחָד, אוֹ שִׁגְזְזוּ שְׁעָרוֹ אוֹ צָפְרָנוֹ וְקִבְרוּם עִמּוֹ, אוֹ שִׁקְבְּרוּ אִשָּׁה מֵעֵבֶרֶת וְעֵבֶרָה בְּמַעֲיָה - אֵין לָהֶם רִקְבָּה.¹²

12) מפני שמעורב בו רקב מגוף אחר.

ו. טָחַן הַמַּת עַד שֶׁנִּעְשֶׂה רִקְב - אֵינוֹ מְטַמֵּא, עַד שִׁירְקִיב מֵאֲלָיו.

ז. טָחְנוּ פְּלוֹ וְהִנִּיחוּ עַד שִׁירְקִיב, אוֹ שֶׁהֲרָקִיב מִקְצָתוֹ כִּשְׁהוּא חַי וּמֵת וְהֲרָקִיב פְּלוֹ - הֲרִי זֶה סָפֵק, וְאִם נְטַמֵּא לְמֵלֵא חֲפְנִים מִרְקָב זֶה - הֲרִי זֶה טְמֵא בְּסָפֵק.

ח. מְלֵא חֲפְנִים וְעוֹד מֵעֵפֶר הַנִּמְצָא תַּחַת הַמַּת אוֹ מֵעֵפֶר הַנִּמְצָא בְּקִבְר, וְאֵין יָדוּעַ מַה טֵּיבוֹ, אִם הוּא רִקְב שֶׁמְטַמֵּא בְּאֶהָל, אוֹ אֵינוֹ אֱלָא עֵפֶר שֶׁנִּתְלַכְלַךְ בְּנִצָּל הַמַּת וְדָמוֹ - הֲרִי זֶה מְטַמֵּא בְּמִשְׁא וּבְאֶהָל¹³, שֶׁהֲרִי יֵשׁ בְּמֵלֵא חֲפְנִים וְעוֹד מְלֵא חֲפְנִים רִקְבָּה.¹⁴ וְיִרְאֶה לִי, שְׂאָף זֶה טְמֵאָה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

13) ובנידה כז, ב נימקו: "לפי שאי אפשר למלאות תרווד ועוד עפר בית הקברות שאין בו תרווד רקב". ולכאורה זה מנוגד למה שאמר בהלכה ד, שרקב שיש בו תערובת כל שהיא אינו מטמא. ובאליהו רבא במשנה שם מפרש על פי התוספתא כאן, שמה שאמרו הנקבר בכסותו או בארון של עץ אין לו רקב, הכוונה שאין לו דין רקב לטמא במלוא תרווד אלא דין עפר קברות לו, שצריך כמלוא תרווד ועוד. [והמבי"ט בקרית ספר כותב, שמדאורייתא אינו מטמא אם יש בו תערובת, אבל מדברי סופרים מטמא]. 14) פירוש, אנו מחמירים ואומרים שמא רקב הוא שמטמא בשיעור מלוא חפניים במשא ובאהל, אבל במגע אינו מטמא כלמעלה פרק ב הלכה י"א.

ט. הַמַּת שֶׁנִּשְׂרַף וְשִׁלְדוֹ קִיַּמְתָּ¹⁵, וְהוּא הַשְּׂדֵרָה וְהַצְּלָעוֹת - הֲרִי זֶה מְטַמֵּא בְּמַת שְׁלֵם. וְאֵין צְרִיף לֵאמֹר אִם נִחְרַף¹⁶. אֲבָל אִם נִשְׂרַף עַד שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה צוֹרֶת תְּבִנְתּוֹ - טְהוֹר. וְכֵן שֶׁפִּיר¹⁷ מְרָקִים¹⁸ שֶׁשְׂרָפוּ בְּמַיִם¹⁹ - טְהוֹר, שֶׁהֲרִי נִתְבַּלְבְּלָה צוֹרֶתוֹ.

15) כגון שנשרף ונעשה פחם ונשארה תבניתו כמו שהיתה. 16) חריכה פחותה משריפה. 17) תחילת יצירתו של העובר. 18) צורת איבריו ניכרת. 19) עירבכו.

י. בֶּשֶׂר הַמַּת שֶׁנִּשְׂרַף וְנִעְשֶׂה כְּקִמְחָה²⁰ - טְהוֹר. וְכֵן אֶפֶר הַשְּׂרוּפִין - טְהוֹר. וְכֵן הַתּוֹלְעִים הַנִּהְיוּ מִבֶּשֶׂר הַמַּת, בֵּין חַיִּים בֵּין מֵתִים - טְהוֹרִין. וְכִבְר בְּאֶרְנוֹ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. **עֶצֶם פִּשְׁעוֹרָה¹² שְׁנַחֲלֵק לְשָׁנִים - מְטַמֵּא בְּמִשְׁאֵא¹³. וְכֵן רִבְעֵי¹⁴ עֲצָמוֹת מֵת אֶחָד שְׁנִדְקָדְקוּ¹⁵ וְאִין פְּכַל אֶחָד מֵהֶם עֶצֶם פִּשְׁעוֹרָה - מְטַמֵּאִין בְּאַהֲל¹⁶ פְּאֵלוֹ לֹא נִדְקָדְקוּ.**

(12) אהלות פ"ב מ"ז, כר' עקיבא. (13) במשנה כתוב סתם: ר' עקיבא מטמא, ורבינו מפרש שמטמא במשא בלבד, אבל לא במגע כמו רקב (למעלה פ"ג ה"ג) וכזית מן המת שבהלכה הבאה (ראה להלן אות יט). (14) שם, כחכמים. (15) נשברו לחלקים דקים. (16) וכל-שכן שמטמא במשא, אבל לא במגע. [המלה "וכן" מתפרשת ככה: כמו שעצם כשעורה שנחלקה מטמאה כלפני חלוקתה, היינו במשא, כך רובע עצמות שמטמא באוהל, אין החלוקה גורעת מחומר טומאתו לטמא באוהל. אבל במגע אינו מטמא, מפני שאי-אפשר ליגע בכלול].

ה. **פְּזִית מִן הַמֵּת שֶׁחֲתָכוּ לְחֻלְקִים וְרִדְדוּ¹⁷ וְדַבְּקוּ - מְטַמֵּא בְּאַהֲל וּבְמִשְׁאֵא¹⁸, וְאִינוּ מְטַמֵּא בְּמַגַּע¹⁹ קִצְתָּ²⁰ אַף עַל פִּי שֶׁחֲבָרוּ, שְׁאִין חֲבוּרֵי אָדָם חֲבוּר.**

(17) דפק עליהם בדבר קשה, ועל-ידי הדפיקות נתחברו החלקים. (18) כמו ברובע עצמות. (19) כמו עצם כשעורה שנחלק ורובע עצמות שנדקדקו. ולשלתם נימוק אחד, מפני שאינו נוגע בכל השיעור, אבל נושא הוא את כל השיעור וגם מאהיל על כולו. (20) משמע, שאם נגע בכת אחת בכל חלקי הכזית - טמא. וזה כדעת חכמים במשנה אהלות פ"ג, א. ומוכן שגם בעצם כשעורה שנחלק - הדין כך.

ו. **פְּזִית חֲלָב²¹ שְׁלֵם שֶׁהִתִּיכוּ - טָמֵא²². הִיָּה מְפָרֵד וְהִתִּיכוּ - טָהוֹר²³.**

(21) נזיר נ, ב. (22) שהרי לא נתפרד לחלקים. בגמרא שם אמרו, שלא בכל התנאים טמא, ויש לתמוה שרבינו סתם הדברים. (23) לפני ההתכה פרוח טומאתו, וההתכה אינה מועילה מפני שחיבורי אדם אינו חיבור.

ז. **שֶׁדְרָה²⁴ שְׁנַגְרָרוּ מִמֶּנָּה רֹב חֲלִיּוֹת שְׁלָה, אַף עַל פִּי שֶׁשְׁלָדָה קִיָּמָה - אֵינָה מְטַמֵּאָה בְּאַהֲל. וּבִזְמַן שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַקֶּבֶר, אֶפְלוּ מְשַׁבֵּרָת, אֶפְלוּ מְכַתֶּת²⁵ - מְטַמֵּאָה בְּאַהֲל, מִפְּנֵי שֶׁהַקֶּבֶר מְצַרְפָּה.**

(24) נזיר נב, א. (25) לחלקים דקים.

ח. **כָּל הַמְטַמֵּאִין²⁶ בְּאַהֲל שְׁנַחֲלָקוּ וְהִכְנִיסוּן בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הָאֵהֵל מְצַרְפֵּן וּמְטַמֵּאִין בְּאַהֲל.**

(26) כחכמים במשנה אהלות פ"ג, א.

ט. **עֶצֶם²⁷ שִׁישׁ עָלָיו פְּזִית בִּשְׁר בִּידֵי שְׂמִים, וְהִכְנִיס מְקַצָּת²⁸ לְפָנָיו מִן הַבַּיִת - נְטֵמָא הַבַּיִת. שְׁנֵי עֲצָמוֹת וְעַלֵּיהֶם פְּשָׁנֵי חֲצָנֵי זֵיתִים בִּשְׁר, וְהִכְנִיס מְקַצָּתָן לְפָנָיו - הַבַּיִת טָמֵא. וְאִם הִיָּה הַבִּשְׁר תְּחוּב בְּעֲצָמוֹת בִּידֵי אָדָם - הַבַּיִת טָהוֹר; שְׁאִין חֲבוּרֵי אָדָם חֲבוּר.**

(27) תוספתא אהלות פ"ד ה"ד. (28) אפילו מקצת העצם,

בתוספתא שם פרק ג הלכה ד השיבו חכמים לרבי עקיבא שלוש תשובות למה אין לדמות בשר לעצמות: א. העצמות אפילו פחות משיעורן (רובע הקב) מטמאות ברוב מניין ורוב בניין; ב. אפילו עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא. אבל דם אינו מטמא פחות משיעורו הקבוע (רביעית); ג. אי אפשר שלא נשארה טיפת דם בגופו של הקטן.

טו. **וְאֵלוֹ אִם חָסְרוּ כָּל שְׁהוּא - טְהוֹרִים: רְבִיעִית דָּם, וְעֶצֶם פִּשְׁעוֹרָה, וּכְזִית בִּשְׁר, וּכְזִית נֶצֶל, וּמְלֵא חֲפָנִים רֶקֶב, וְאִיבָר מִן הַחֵי שֶׁחָסַר מְעַצְמוֹ כָּל שְׁהוּא.**

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יבאר דין רביעית דם, ושדרה שנגמרה, וגולגולת של שני מתים, כל טומאות שבמת אם מצטרפין, ועצם כשעורה שנתחלקה לשנים, רובע עצמות שנוקבו, וכזית מן המת שחתכו לחלקים ודבקו, ושדרה שנגמרו רוב חוליות שבה, כל המטמאין באוהל שנחלקו והכניסו בתוך הבית, מלא חפנים רקב שנתפור בתוך הבית, דם שנשפך באויר ודם שנבלע בכסות, וכיצד משערין אותה, המגע והמשא והאוהל שלשה שמות הם.

א. **רְבִיעִית דָּם² הַבָּאָה מִשְׁנֵי מֵתִים - טְהוֹרָה, עַד שֶׁתְּהִיָּה כָּל הַרְבִּיעִית מִמֵּת אֶחָד. שְׁדָרָה שְׁנַגְמָרָה מִשְׁנֵי מֵתִים, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מְקַצְת הַחֲלִיּוֹת מֵאֶחָד וְתִשְׁלֹמֶן מִמֵּת אַחֵר, וְכֵן הַגְּלִגְלֵת שֶׁל שְׁנֵי מֵתִים³, וְרִבְעֵי עֲצָמוֹת מִשְׁנֵי מֵתִים, וְאִיבָר מִן הַמֵּת מִשְׁנֵי מֵתִים - כָּל אֵלוֹ אֵינָן מְטַמֵּאִין בְּאַהֲל, אֲלֵא בְּמַגַּע וּבְמִשְׁאֵא⁴, כִּשְׁאָר כָּל עֲצָמוֹת.**

(2) כל הדינים שבהלכה זו שנויים במחלוקת באהלות פ"ב מ"ו, ורבינו פסק בכולם כחכמים. (3) חלק אחד ממת זה. והחלק השני, המשלים את החסר, בא ממת אחר. (4) אם יש בהן כשעורה.

ב. **אִיבָר⁵ מִן הַחֵי מִשְׁנֵי אֲנָשִׁים - טְהוֹר. אֶפְלוּ מֵאִישׁ אֶחָד, אִם נִחֲלַק לְשָׁנִים⁶ - טְהוֹר⁷.**

(5) שם. (6) וחזר וחיברם. (7) כתנא-קמא שם. והטעם, מפני "שאין חיבורי אדם חיבור" (שם פ"ג מ"ד). פירוש, חיבור מלאכותי בידי אדם אינו חיבור לטומאה.

ג. **פְּזִית⁸ בִּשְׁר מִשְׁנֵי מֵתִים, וּכְזִית נֶצֶל מִשְׁנֵי מֵתִים, וּמְלֵא חֲפָנִים רֶקֶב מִשְׁנֵי מֵתִים⁹ שְׁכַל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ רֶקֶב¹⁰ - הָרִי אֵלוֹ מְצַטְרְפִין זֶה עִם זֶה. וְכֵן פְּחָצֵי זֵית בִּשְׁר וּכְחָצֵי זֵית נֶצֶל מְצַטְרְפִין זֶה עִם זֶה¹¹. וְשְׁאָר כָּל הַטְּמָאוֹת שֶׁבַּמֵּת אֵינן מְצַטְרְפִין זֶה עִם זֶה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שׁוּוּ בְּשַׁעוֹרֵיהֶן.**

(8) תוספתא אהלות פ"ד ה"ג. (9) שלא נקברו יחד (ראה למעלה פ"ג ה"ה). (10) לפי התנאים שנתבארו למעלה בפ"ג. (11) שם, ניצל דינו כבשר, ומטמא בכזית כבשר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדם בגופו של קטן), ולא כשהוא מחולק. (44) אפילו מקצתו מחוץ למשקוף, כי האוהל מטמא אף-על-פי שהוא מאהיל רק על חלק מן הטומאה. (45) שם משנה ב. (46) תוספתא שם פ"ד ה"ד. (47) לקבוע אם יוצאת רביעית דם. (48) ככמות המים לפני הכיבוס. (49) ולכאורה אפשר לקבוע באופן יותר פשוט אם יצא רביעית או לא. אפשר למדוד את המים אחרי הכביסה, ולראות אם יש בתערובות רביעית יותר ממה שהיה לפני הכיבוס, אולם אין לסמוך על כך, מפני שנשאר מים בכסות, ובמקומם יצא דם, ולפיכך לא גדלה כמות מי הכיבוס ברביעית. אבל כשמעשירים במראה, אנו אומרים כשם שנשאר מים בכסות, כך נשאר דם באותו יחס.

יד. המשא⁵⁰ והמגע והאהל שלשה שמות הם, וכל שהוא משם אחד מצטרף ומטמא, ומשני שמות אינו מצטרף וטהור. כיצד? הנוגע בפשני חצאי זיתים או שני חצאי זיתים או שהאהיל על חצי זית וחצי זית אחר מאהיל עליו, או שהיה הוא וחצי זית תחת האהל והאהיל במקצת גופו על חצי זית אחר או האהיל חצי זית על מקצתו - הכל טמאים, מפני שהוא שם אחד. אבל הנוגע⁵¹ בחצי זית או הנושא חצי זית ודבר אחר מאהיל עליו ועל פחצי זית או שהאהיל עליו חצי זית אחר או שהאהיל הוא על חצי זית אחר, וכן הנושא⁵² פחצי זית ונגע בחצי זית אחר - הכל טהורים; שאין המגע מצטרף עם המשא לא במת ולא בשאר טמאות, ולא המגע מצטרף עם האהל, ולא האהל מצטרף עם המשא, [לפי שאינו שם אחד].

(50) שם פ"ג מ"א. פסק כחכמים. (51) במשנה שם, יש לכאורה סתירה בין זה בין רישא לסיפא, ועמדו על זה בגמרא חולין קכה, ב, ותיצרו שברישא המדובר בטומאה רצוצה (טומאה הנמצאת במקום סתום, ואין במקומה חלל טפח - נקראת טומאה רצוצה) והלכה למשה מסיני, שטומאה רצוצה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ולפיכך המאהיל עליה כאילו נוגע בה. וברור שרבינו מדבר בטומאה שאינה רצוצה. (52) ולא נגע בו.

פרק חמישי

1) יבאר המתטמאים מחמת המת, אדם או כלים. ואדם שנטמא במת ונגע בכלים, כלים שנטמאו במת במגע או באהל, וכלים בכלים או אדם בכלים, כלי חרס אם נעשה אב הטומאה, וכלל גדול בטומאה הנקרא אב, וראשון שני ושלישי והנקרא טמא מת או ולד, ואבות טומאה של דברי סופרים, האוהל עצמו המאהיל על הטומאה, ואי זה אוהל מאהיל, היוצא מן העץ אם מתטמא באוהל, ובגדים הנוגעים במת אם מטמאין באוהל, המת אם מטמא משכב ומושב מתחתיו ועל גביו.

א. כל המתטמאין² מחמת המת, בין אדם בין פלים,

מפני שהוא מחובר בידי שמים, הרי הוא כאילו נכנס כולו. וכל-שכן אם הכניס מקצת הבשר, שהבשר גורם לטומאת אהל ולא העצם.

י. מלא חפנים²⁹ רָקַב שְׁנֵתפֹזֵר בְּתוֹף הַבֵּית - הַבֵּית טָמֵא.³⁰

(29) משנה אהלות פ"ג, ב. (30) כחכמים

יא. רביעית דם³¹ שֶׁנִּבְלָעָה בְּתוֹף הַבֵּית - הַבֵּית טָהוֹר לְהַבְּאֵהוּ,³² וְכֹל שֶׁהָיָה בּוֹ בַּעַת שֶׁנִּבְלָעָה³³ הֶרְבִּיעִית בְּאַרְצֵי טָמֵא.

(31) נידה סב, ב. (32) אחר שנבלעה. (33) נראה, שאפילו נבלעה מקצת הרביעית ולא נשאר כשיעור רביעית - טהור.

יב. פזית³⁴ מן המת שאבד בתוף הבית ובקש ולא נמצא - הבית טהור³⁵. ולכשימצא - הבית טמא למקצוע³⁶ מעת שאבד עד שנמצא.

(34) תוספתא אהלות פ"ד ה"ד. (35) אנו אומרים שחתול או עכבר אכלו. (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). (36) ואין אנו אומרים שזה בשר אחר.

יג. רביעית דם³⁷ שֶׁנִּשְׁפַּף בְּאֹוִיר³⁸, אִם קָרַשׁ³⁹ או שְׁהָיָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁרפָּזֵר⁴⁰, וְהוּא הַמָּקוֹם הַנִּמְוָה כְּמוֹ גִּמְאָה, וְהָאֵהִיל הַמְאֵהִיל עַל מְקַצְתּוֹ - נְטָמָא. נִשְׁפַּף עַל הָאֶסְקָפָה בְּמוֹרְד⁴¹, בֵּין לְפָנִים בֵּין לְחוּץ⁴² - הַבֵּית טָהוֹר⁴³, שֶׁהָרִי לֹא נָח הַדָּם עַל הָאֶסְקָפָה. וְאִם הָיְתָה הָאֶסְקָפָה אֲשֶׁרפָּזֵר או שְׁקָרַשׁ הַדָּם עָלֶיהָ - הַבֵּית טָמֵא⁴⁴. רְבִיעִית דָּם שֶׁנִּבְלָעָה בְּכִסוּת⁴⁵: אִם מִתְּכַפְּסוֹת יוֹצֵאָה מִמֶּנּוּ רְבִיעִית דָּם - הָרִי זֶה הַכִּסוּת מִתְּטַמָּא בְּמִגַּע וּבְמִשָּׂא וּבְאֵהֶל; וְאִם לֹא - אֵינָה מִתְּטַמָּא בְּאֵהֶל, וְהָרִי הִיא כִּסוּת שֶׁנִּגְעָה בְּמַת; שְׁכַל הַבְּלוּעַ שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְצֵאת - טָהוֹר. פִּיצוּד⁴⁶ מְשַׁעְרִין אוֹתָהּ? ⁴⁷ מְכַבְּסִין אוֹתָהּ בְּמִים, וּמְכִיבֵי מִים כְּמִדְתָּן⁴⁸ וְנוֹתֵן לְתוֹכָן רְבִיעִית דָּם; אִם הָיָה מְרַאֲיָהֶן שׁוֹה או שְׁהָיָה מִי הַכְּפֹס אֲדָם יוֹתֵר מִמִּי הַמְּזִג - בְּדוּעַ שְׁעִצָּא מִמֶּנָּה רְבִיעִית⁴⁹.

(37) אהלות פ"ג מ"ג. (38) פירוש, במקום שאין על גביו אוהל (תוספות יום טוב) ותפארת ישראל (שם). (39) במקום שנפל. (40) שהוא מכונס בתוך גומא. (41) שהאסקופה משופעת. (42) בין שהשיפוע הוא כלפי פנים, ובין אם הוא כלפי חוץ. (43) ואף-על-פי שסופו של הדם להגיע לבית דרך השיפוע, טהור הבית כל זמן שלא הגיע, שהשיפוע אינו מחבר (במשנה: "הקטפרס"). ואף-על-פי שבשר או עצמות שנחלקו מטמאים באוהל (ראה למעלה ה"ד וה"ה), דם אינו מטמא אלא במחובר. והראב"ד בהשגותיו כאן מפרש טעמו של דבר: רביעית דם מטמא מפני שדם נקרא נפש, ונפש היא רביעית דם מחובר (שיעור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עבודה זרה, שם) "יטמא" היינו שבעת ימים, "והנפש הנוגעת", כלומר השלישי, טמא טומאת ערב. (10) אסור לו לאכול תרומה וקדשים. (11) נזיר מא, ב. פירוש, אם נטמא נזיר בטומאת חיבורי אדם, אינו מגלח ואינו סותר את ימי נזרו אלא ממשיך כאילו לא נטמא. ואדם שנטמא בחיבורין בערב פסח, אינו נדחה לפסח שני אלא עושה פסחו בו ביום כמו טמא שרץ (ראה הל' קרבן פסח פ"ו ה"א-ב).

ג. פלים שנטמאו בַּמַּת, בין בַּמַּגַּע בין בַּאֲהֵל - הרי הן לַנוֹגַע בְּהֵן פְּנוּגַע בַּמַּת עֲצָמוֹ: מַה הַמַּת מִטְּמֵא הַנוֹגַע בוֹ, בֵּין אָדָם בֵּין פְּלִים, טְמֵאת שְׂבַעָה; אִף פְּלִים שְׂנֵטְמָאוּ בַּמַּת, הֵם וְהַפְּלִים אוֹ הָאָדָם שֶׁיִּגַע בְּהֵן טְמֵאִין טְמֵאת שְׂבַעָה¹². שְׁנֵאֲמַר: בַּחֲלָל חֵרֵב אוֹ בַּמַּת¹³; מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדּוֹ, שֶׁחֵרֵב פְּמַת. וְהוּא הַדִּין לְשֹׂאֵר פְּלִים, בֵּין פְּלִי מִתְּכוּת בֵּין פְּלִי שֶׁטָּף¹⁴ וּבְגָדִים¹⁵. הַרִי הוּא אוֹמֵר¹⁶: כֹּל הָרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל נִגַע בַּחֲלָל. וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁזֶה יָרָה חֵץ וְהָרֵג אוֹ זָרֵק אֶבֶן וְהָרֵג נְטֵמָא שְׂבַעָה יָמִים! אֲלֵא הוֹרֵג נֶפֶשׁ בַּחֵרֵב וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, שְׂנֵטְמָא בְּנִיגְעָתוֹ בְּפְלִי שֶׁהָרֵג בוֹ, שֶׁהָרִי נִגַע הַפְּלִי בַּמַּת. וּמִזֵּינִן שֹׂאֵף הַפְּלִים הַנוֹגְעִין בְּאָדָם שְׂנֵטְמָאוּ בַּמַּת שְׂטֵמָאִים טְמֵאת שְׂבַעָה? שֶׁהָרִי הוּא אוֹמֵר: וְכַפְּסָתֶם בְּגִדְכֶם בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְטִהַרְתֶּם¹⁷. הַא לְמַדְתָּ, שֶׁכֹּל אָדָם הַטְּמָא טְמֵאת שְׂבַעָה מְטֵמָא בְּגִדִים טְמֵאת שְׂבַעָה.

(12) רבינו כפל שלוש פעמים את המונח "נגיעה" להדגיש ולומר לך, שטומאה זו מטמאת רק בנגיעה, אבל לא באוהל ובמשא. ראה לקמן ה"ט. (13) דין כלים שנגעו במת עצמו, למדנו ממקרא זה. אבל כלים שנגעו באדם שנטמא במת, למד רבינו למעלה בתחילת ה"ב מהכתוב "וכבסתם בגדיכם ביום השביעי", ע"פ ה'ספרי' חוקת, פיסקה קל. (14) כלים שמתטהרים ע"י שטיפה במי מקווה. (15) אבל לא כלי חרס (ראה לקמן ה"ו). (16) 'ספרי' חוקת, פיסקה קנז. (17) נתבאר למעלה ה"ב, ובהלכה זו.

ד. נְמַצְאת אוֹמֵר¹⁸: אָדָם שְׂנֵטְמָאוּ בַּמַּת, וְאָדָם בְּאָדָם אַחֵר - הִרְאִישׁוֹן טְמֵאת שְׂבַעָה, וְהַשְּׂנֵי טְמֵאת עֶרֶב. פְּלִים הַנוֹגְעִין בַּמַּת, וְכֹלִים בְּפְלִים - שְׂנִיָּהֶם טְמֵאִים טְמֵאת שְׂבַעָה¹⁹; אֲבָל הַשְּׂלִישִׁי, בֵּין אָדָם בֵּין פְּלִים, טְמֵאת עֶרֶב. פְּלִים הַנוֹגְעִין בַּמַּת, וְאָדָם בְּפְלִים, וְכֹלִים בְּאָדָם - שֶׁלִּשְׁתֵּן טְמֵאִין טְמֵאת שְׂבַעָה²⁰; וְהַרְבִּיעִי, בֵּין אָדָם בֵּין פְּלִים, טְמֵאת טְמֵאת עֶרֶב.

(18) אהלות פ"א מ"א-ג. (19) אבל יש הבדל ביניהם, הראשונים נעשים אבי אבות הטומאה ומטמאים את הנוגע בהם טומאת שבעה כמו המת עצמו. אבל הכלים השניים הם אב הטומאה ומטמאים את הנוגע בהם, בין אדם ובין כלים, טומאת ערב בלבד. (20) שכלים הנוגעים באדם

טְמֵאִים טְמֵאת שְׂבַעָה. פִּיצֵד? אָדָם אוֹ פְּלִי שְׂנֵטְמָאוּ בְּדַבְרִים שְׂמֵטְמֵאִין מִן הַמַּת בְּמַגַּע³, אוֹ שְׂנֵטְמָא בַּאֲהֵל בְּאֶחָד מִדַּבְרִים שְׂמֵטְמֵאִין בַּאֲהֵל, וְכֵן אָדָם שְׂנֵטְמָאוּ דַּבְרִים שְׂמֵטְמֵאִין מִן הַמַּת בְּמִשְׂא - הַפְּלִ טְמֵאִים טְמֵאת שְׂבַעָה; שְׁנֵאֲמַר: כֹּל הַבָּא אֶל הָאֲהֵל וְכֹל אֲשֶׁר בַּאֲהֵל יִטְמָא שְׂבַעָה יָמִים⁴.

(2) מגע ואוהל מפורשים בתורה שטמאים טומאת שבעה, ומשא למדנו מנבילה בקל-וחומר. ראה למעלה פ"א ה"א-ב. (3) נמנו למעלה פ"ג. (4) מכתוב זה למדנו שאוהל המת מטמא טומאת שבעה, ולא הוברר למה לא הביא גם את הכתוב במגע (במדבר יט, יא): הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים. [ואולי, מפני ש'ספרי' אמרו, שטומאת מגע אפשר ללמוד בקל-וחומר מאוהל, מצא רבינו כמיותר להביא גם את הכתוב במגע].

ב. אָדָם שְׂנֵטְמָאוּ בַּמַּת וְכֹלִים שֶׁיִּגַע בְּהֵן אָדָם זֶה - טְמֵאִין טְמֵאת שְׂבַעָה⁵; שְׁנֵאֲמַר: וְכַפְּסָתֶם בְּגִדְכֶם בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְטִהַרְתֶּם⁶. אֲבָל אָדָם שְׂנֵטְמָאוּ בְּאָדָם שְׂנֵטְמָאוּ בַּמַּת, בֵּין שְׂנֵטְמָאוּ בוֹ אַחֵר שֶׁפָּרַשׁ מִמְטֵמָאוֹ בֵּין שְׂנֵטְמָאוּ בוֹ כִּשְׂהוּא עֲדִין נוֹגַע בַּמַּת - הַרִי זֶה הַשְּׂנֵי טְמָא טְמֵאת עֶרֶב⁸; שְׁנֵאֲמַר: וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעַת תְּטַמָּא עַד הָעֶרֶב⁹. זֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדַּבְרֵי סוֹפְרִים, הַנוֹגַע בַּמַּת וְנִגַע בְּאָדָם אַחֵר וְעֲדִין הוּא מְחַבֵּר בַּמַּת - שְׂנִיָּהֵן טְמֵאִין טְמֵאת שְׂבַעָה, וְכֵאלוֹ נִגַע זֶה הַשְּׂנֵי בַּמַּת עֲצָמוֹ. בְּמַה דַּבְרִים אֲמֹרִים? לַעֲנִין תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים¹⁰; אֲבָל לְנִזִּיר וְלַעוֹשֶׂה פְּסַח¹¹, בֵּין בְּשַׁעַת חֲבוּר בֵּין אַחֵר שֶׁפָּרַשׁ - אִינוֹ טְמָא אֲלֵא טְמֵאת עֶרֶב, כְּדִין תּוֹרָה.

(5) בפסחים יד, ב - דרשו מהכתוב (שם טז): "בחלל חרב", חרב הרי הוא כחלל. כלומר, מה חלל אבי אבות הטומאה, אף החרב שנגעה בו - כך. ודעת רבינו שלא דוקא חרב, אלא כל הכלים, ואפילו כלי עץ ודומיהם, דינם כך חוץ מכלי חרס (ראה לקמן ה"ג), ובגמרא שם למדו מכאן גם על כלי הנוגע באב הטומאה שמקבל דרגת הטומאה של מטמאו, והוא טמא שבעה ימים. אולם רבינו כאן מביא דרשה אחרת לכלי שנטמא באב הטומאה. ויבואר להלן ה"ג. (6) ונשמע שאין לבגדים טהרה לפני היום השביעי. (7) זה נקרא בגמרא טומאה בחיבורין. (8) בנזיר מא, ב - אמר רבי ינאי, שאין הנזיר מגלח על טומאה בחיבורין. ופירושו שם הטעם, מפני שאינה מן התורה. ומכאן למד רבינו, שאינה מטמאה שבעה. (אמנם בעבודה זרה לז, ב - למדו טומאה בחיבורין מן המקרא, אבל רבינו סובר שהמסקנה של רבא שם מבטלת את הלימוד הזה (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס)). ראה באות הבאה. (9) לפני-זה כתוב: וכל אשר יגע בו הטמא יטמא, ומפרש רבינו שלדעת רבא שם, סופו של הפסוק (והנפש הנוגעת טמא עד הערב) הוא פירוש למה שנאמר לפניו, ולא כמו שרצו לפרש (במס')

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29) עירובין קד, ב. ראה ה"ח.

ח. כל הנוגע באב הוא הנקרא ראשון, והנוגע בראשון נקרא שני, והנוגע בשני נקרא שלישי, והנוגע בשלישי נקרא רביעי. והראשון ושלמטה ממנו פלן נקראין ולד הטמאה³⁰.

30) ב"ק ב, ב. "אבות הטומאות וכו', תולדותיהם לאו (אינם) כיוצא בהם, דאילו (שהרי) אב מטמא אדם וכלים, ואילו תולדה - אוכלין ומשקין מטמא, אדם וכלים אינו מטמא".

ט. כל המתטמא מחמת המת³¹ טמאת שבעה, בין אדם בין פלים, הוא הנקרא טמא מת. והוא אב מאבות הטמאות לענין טמאת תרומה וטמאת קדשים, כמו שבארנו³², פדי למנות ממנו ראשון ושני, וכדי לטמא אדם וכלים במגע פשאר אבות הטמאות³³. ואינו מטמא במשא³⁴.

31) בגמרא פסחים יד, א - פירשו מה שאמרו במשנה שם "ולד הטומאה", הכוונה לשני לטומאה. (32) למעלה ה"ה. (33) כלים פ"א מ"א. (34) שם. והוא-הדין שאינו מטמא באוהל (ראה למעלה ה"ג). במשנה מדובר גם בטומאות אחרות שאין בהן טומאת אוהל כלל, ולפיכך לא הזכירה אוהל, ורבינו דרכו לנקוט לשון המשנה.

י. כל המתטמא מחמת המת³⁵ טמאת ערב הוא ולד הטמאה³⁶, והוא הראשון לטמאה³⁷. ואפשר שהיה הרביעי מן המת ראשון לטמאה, כמו שבארנו³⁸, לענין תרומה וקדשים.

35) מכוח טומאתו של המת. (36) וכל אב הטומאה טמא שבעה. (37) והנוגע בו נעשה שני. (38) למעלה ה"ד.

יא. אדם או פלים שנטמאו במגע ארץ העמים ובית הפרס או במשא, או במגע דם תבוסה וגולל ודופק או באהל³⁹, וכן אדם שנטמא במשא דם תבוסה⁴⁰ - הרי אלו פלן וכל פיוצא בהן אבות טמאות של דברי סופרים. וכן בגדים המתטמאין מחמת אלו טמאת שבעה - פלן אבות הטמאות של דברי סופרים.

39) של גולל ודופק שאינם מטמאים במשא אלא במגע ובאוהל (ראה למעלה פ"ג ה"ג). (40) לא נתברר למה לא כלל משא דם תבוסה עם דיני בית הפרס וארץ הגויים, ולמה הפסיק בין מגעו ומשאו.

יב. האהל עצמו⁴¹ המאהיל על הטמאה, אף על פי שלא נגעה בו טמאה - הרי הוא טמא טמאת שבעה מן התורה, והרי הוא כבגדים שנגעו במת; שנתמא: והזהר על האהל. במה דברים אמורים? בשניה האהל בגד או שק או פלי עין⁴² או עור, אחד עור בהמה וחדה, בין המתירין לאכילה בין האסורין

שהוא אב הטומאה, נעשו כמותו (משנה, שם). אבל כלים שנגעו בכלים שהם אב הטומאה - נעשו ראשון.

ה. במה דברים אמורים? ²¹ לענין תרומה וקדשים²²; אבל לחיב פרת על ביאת מקדש או על אכילת קדשים - אינו חייב אלא השנים בלבד: הראשון שנגע במת והשני שנגע בו, פדין תורה, שנתמא: וכל אשר יגע בו²³ הטמא יטמא; אבל הנוגע בכלים שנגעו באדם או הנוגע באדם שנגע בכלים שנגעו במת - פטור, כמו שבארנו בהלכות ביאת מקדש²⁴. שהדברים האלו, אף על פי שהן דברי קבלה - אינן דין תורה²⁵, שהרי לא נתפרשו בתורה אלא זה שנטמא במת שהוא אב, והשני הנוגע בו שהוא ראשון, בין אדם בין פלים.

21) 'ירושלמי' נזיר פ"ז ה"ד. (22) פירוש, למנות ראשון לטומאה ושני לטומאה, עד רביעי בקדשים (ראה הלכה ט). ב'ירושלמי' שם אמרו: רבי יוחנן בשם רבי ינאי, וכולהו תורה הן אצל תרומה, אבל על ביאת מקדש אינו חייב אלא על שני שנגע בראשון. ורבי אבין בר חיאיא ב'ירושלמי' שם חולק על רבי יוחנן, ודעתו שגם באדם שנגע באדם פטור, ורבינו פסק כרבי יוחנן. (נאמרו פירושים שונים בדברי ה'ירושלמי' הזה (ראה 'פני משה' ו'חזון איש'), אולם דברי רבינו מתפרשים יפה לפי הכסף-משנה). (23) פירוש, בזה שנגע במת עצמו. (24) אף-על-פי שנגע באב הטומאה ונטמא. (25) פ"ג ה"ט.

ו. פלי חרש שנגע במת²⁶ או שהיה עמו באהל - טמא. ואינו מטמא [לא אדם] ולא פלי חרש אחר ולא שאר פלים²⁷; שאין פלי חרש נעשה אב הטמאה לעולם²⁸, לא במת ולא בשאר טמאות. וזה דין תורה, אף על פי שהוא קבלה.

26) כל הדינים שאינם מפורשים ממש בתורה, אלא נדרשו מן הכתובים - נקראים לפעמים כפי רבינו 'דברי סופרים', וברוב הענינים דינם כדני תורה, אבל על ביאת מקדש אין חייבים כרת אלא בטומאה המפורשת בתורה (ראה רב"ד וכסף-משנה). (27) פירוש, אם אוירו נגע במת. ביארנו כבר, שכלי חרס אינו מיטמא מדופנו החיצון אלא מבפנים. (28) אלא אוכלין ומשקין בלבד. כלים פ"ח מ"ד. ב'תורת הכהנים' פרשת שמיני פ"ט ה"א, שנינו: "יכול (יכול אני לפרש) אף הכלים מיטמאים באויר כלי חרס, תלמוד-לומר "מכל האוכל", אוכלים מיטמאים באויר כלי חרס, ואין הכלים מיטמאים באויר כלי חרס". ומכאן למדנו שכלים אינם מקבלים טומאה מוולד הטומאה (רש"י פסחים כ, ב).

ז. זה פלל גדול²⁹ בטמאות: כל אב הטמאה מטמא אדם ומטמא בגדים וכלים, בין פלי מתכות בין פלי שטף בין פלי חרש. וכל המטמא אדם וכלים בנגיעה - הרי זה אב הטמאה. וכל ולד הטמאות מטמא אוכלין ומשקין, ואינו מטמא לא אדם וכלים, לא פלי חרש ולא שאר פלים ובגדים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מַעֲלָה מִמֶּנּוּ טְהוּרִין? בְּשֵׁלֵא הִיָּתָה שָׁם טְמֵאָה רְצוּצָה⁵⁶ וְלֹא טְמֵאָת אֵהָל, אוּ שְׁהִיָּה מְבַדֵּיל בֵּינוּ וּבֵין הַכִּלִּים אֲבָן, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּמִקְוָמוֹ.

(50) זבים פ"ד מ"ו: "זה חומר מבמת, שהזב עושה משכב ומושב מתחתיו וכו' ועל גביו מדרף, מה שאין המת מטמא". (51) אם הוא יושב או שוכב על כמה בגדים המונחים זה על גב זה, דינו כדין נוגע, כמבואר למטה, ואינו מטמא אלא הבגד שנגע בו והבגד שנגע בבגד זה, אבל בזב כולם טמאים שבעה. (52) בגדים המונחים עליו. בזב, כולם - אפילו אלה שלא נגע בהם - טמאים ומטמאים אוכלין ומשקין, ונקרא "מדרף", מלשון "ריחו נודף" שמרגישים בו מרחוק, וכן גם זה מטמא מרחוק. (53) ראה למעלה ה"ד. (54) שם. (55) בהל' מטמאי משכב ומושב. (56) טומאה שאין במקומה חלל טפה, נקראת "טומאה רצוצה", כלומר לחוצה, מלשון הכתוב (דברים כח, לג): "והיית רק עשוק ורצוצין", ודיניה יבוארו לקמן בפרק שביעי.

~ שבת קודש כ' מרחשון ~

פְּרָק שְׁשִׁי

1) יבאר עצמות הדג ועורו וירוקה שעל פני המים וכיוצא ממה שבים שעשה מהם כלים, כלי גללים אבנים ואדמה וכלי עץ העשוי לנחת, כלי חרס המוקף צמיד פתיל, והעושה גולל מדבר שאינו מקבל טומאה, ארון שהוא חקוק בסלע והניח בו המת וכסהו הגולל, מערה שקבר בתוכה וחצר לפני המערה.

א. עֲצֻמוֹת הַדָּג? וְעוּרוֹ, הָעוֹשֶׂה מֵהֶן כִּלִּים - אֵינָן מְקַבְּלִין טְמֵאָה כָּלֵל, לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן יִרוּקָה שְׁעַל פְּנֵי הַמַּיִם³ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. שֶׁכֵּל מֵה שְׂפִימִם - טְהוּר, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּהִלְכוֹת כִּלִּים. לְפִיכָךְ, הָעוֹשֶׂה אֵהָל מֵעוֹר הַדָּג אוּ מִצֶּמֶר שֶׁגִּדְּל בָּיִם - אֵין עֲצֻמוֹ שֶׁל אֵהָל זֶה מְקַבֵּל טְמֵאָה, אֵף עַל פִּי שְׂמֵבִיא אֶת הַטְּמֵאָה לְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַּחְתָּיו כְּשָׂאָר אֵהָלִים.⁴

2) בתורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ו הלכה ט שנינו: "יכול אף עורות שבים יהיו טמאים וכו' תלמוד לומר "או בגד", מה בגד מן הגדל בארץ אף עור מן הגדל בארץ". (3) כעין צמר ירוקת הגדל על דופני הספינה המתעכבת ימים רבים במקום אחד. דין זה למד רבינו מהמשנה שם שנאמר בה: כל שבים טהור. (4) הכתוב מיעט את שבים לעניין טומאת עצמו בלבד, אבל לא להבאת טומאה, והרי גם בית קבוע אינו מיטמא ומביא את הטומאה.

ב. כִּלֵּי גִלְלִים⁵ וְכִלֵּי אֲבָנִים וְכִלֵּי אֲדָמָה - אֵינָן מְקַבְּלִין טְמֵאָה לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, בֵּין טְמֵאָת מַת בֵּין שְׂאָר הַטְּמֵאוֹת. וְכֵן כִּלֵּי עֵץ הָעֲשׂוּי לְנִחַת⁶, כְּגוֹן הַתְּבַחַ⁷ וְהַמְגִדֵל וְהַפְּנִירָת, שֶׁהֵן מִחֲזִיקֵין אַרְבָּעִים סָאָה⁸ בְּלַח⁹ וְיִהְיֶה לָהֶם שׁוּלָיִם¹⁰ -

לְאֲכִילָהּ⁴³; וְשִׁנְאָמֵר: וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֵהָל עַל הַמִּשְׁכָּן - אֵין קְרוֹי אֵהָל אֲלֵא אֲרוֹג וְעוֹר כְּמִשְׁכָּן. אֲבָל אִם הִיָּה הָאֵהָל נִסְרִין שֶׁל עֵץ, כְּגוֹן הַתְּקָרָה וְהַמְחַצֵּלֶת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, אוּ שְׁהִיָּה עֵצָם אוּ שֶׁל מַתְכוֹת⁴⁴ - הָרִי זֶה טְהוּר. וְאֵין צְרִיף לִזְמֵר, שְׂאִם הִיָּה בְּנֵן - שְׁהוּא טְהוּר. וְכָל מְקוֹם שֶׁנִּאֲמַר הַבֵּית טְמֵא - אֵינוֹ אֲלֵא אֲדָם וְכִלִּים שֶׁכָּבֵל הַבֵּית. וְאֵין לָךְ יוֹצֵא מִן הָעֵץ שְׁהוּא מִתְטַמֵּא טְמֵאָת אֵהָלִים אֲלֵא הַפְּשֵׁתָן בְּלִבְד⁴⁵.

(41) 'ספרי' חוקת, פיסקה קט: "בא הכתוב ולימד על האהלה שהוא מקבל טומאה", אפילו הוא קבוע בקרקע. (42) פירוש, פשתן שנקרא עץ, שנאמר (יהושע ב, 1): "ותטמנם בפשתי העץ" (גמרא שבת כז, ב). [כך פירוש הכסף-משנה. ולפי זה, המילה "כלי" פירושה פשתן ארוג, ומה שאמר בגד או שק, הכוונה לדברים שאינם גדלים מן האדמה כגון צמר. והמב"ט ב'קריית ספר' אינו גורס את המילים "או כלי עץ". (43) שם כח, א. (44) שאינם כלים ואינם מקבלים טומאה כלל, או שהם כלים אבל קבעם בקרקע לאוהל, וביטלו מתורת כלים (ראה 'תוספות' שבת כז, ב ד"ה ואין). (45) להוציא קנבוס וכותנה וכדומה. ומדובר בקבוע לקרקע, אבל אם אינם קבועים - מיטמאים ככל הכלים המאהילים על הטומאה.

ג. בְּגָדִים⁴⁶ הַנוֹגְעִין בְּמַת, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּמַת לְטְמֵא אֲחֵרִים שֶׁנִּגְעוּ בָּהֶן טְמֵאָת שְׂבֻעָה - אֵינָן כְּמַת לְטְמֵא בְּאֵהָל וּבְמִשְׂא. שֶׁהַמִּשְׂא לְמַת עֲצֻמוֹ אֵינוֹ מִפְּרֹשׁ, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר⁴⁷; וּבְטְמֵאָת אֵהָל הוּא אוֹמֵר: אֲדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל⁴⁸. לְפִיכָךְ, הַנוֹשֵׂא בְּגָדִים שֶׁנִּגְעוּ בְּמַת וְלֹא נִגַּע בָּהֶן, וְכָל הַמֵּאֵהִיל עֲלֵיהֶן אוּ שֶׁהֵאֵהִילוּ עֲלָיו אוּ שֶׁהָיוּ עִמּוֹ בְּאֵהָל - הָרִי זֶה טְהוּר. וְכֵן הָאֲדָם שֶׁנִּשְׂטְמָא בְּמַת וְהֵאֵהִיל עַל הַכִּלִּים - הָרִי הֵן טְהוּרִין; שְׂאֵין טְמֵא מַת טְמֵא⁴⁹ אֲלֵא בְּמַגַּע בְּלִבְד.

(46) נתבאר בה"ג. (47) פ"א ה"ב. ודיו במת עצמו, אבל אין למדים ממנו לנוגע במת. (48) הוא מטמא אוהלים, ולא הנוגע בו. (49) בכת"י תימן: מטמא.

יד. הַמַּת אֵינוֹ מִטְמֵא⁵⁰ מִשְׂכָּב וּמוֹשָׁב מִתַּחְתָּיו⁵¹ וְלֹא מִדְּרָף מְעַל גְּבִיּוֹ⁵², אֲלֵא אֶחָד כִּלֵּי שְׂיִנַּע בְּמַת מִצְדוֹ אוּ שֶׁהִיָּה תַּחְתָּיו אוּ עַל גְּבִיּוֹ. כִּיּוֹצֵא? עֲשָׂרָה בְּגָדִים זֶה עַל גְּבִי זֶה וְהַמַּת לְמַעְלָה, וְעֲשָׂרָה בְּגָדִים אֲחֵרִים עַל גְּבוֹ מִלְמַעְלָה: כְּגַד הַנוֹגַע בּוֹ וְהַכְּגַד הַשְּׂנִי שֶׁנִּגַּע בְּכָד שֶׁנִּגַּע בּוֹ - שְׁנִיָּהֵן טְמֵאִים טְמֵאָת שְׂבֻעָה⁵³, וְהַשְּׁלִישִׁי - טְמֵא טְמֵאָת עָרֵב, בֵּין שֶׁל מַעְלָה בֵּין שֶׁל מַטָּה, וְהַרְבִּיעִי וּמִן הַרְבִּיעִי וְלַמַּטָּה וּמִן הַרְבִּיעִי וְלַמַּעְלָה - כְּלָן טְהוּרִין⁵⁴. מֵה שְׂאֵין כֵּן בְּטְמֵאֵי מִשְׂכָּב וּמוֹשָׁב, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּמִקְוָמוֹ⁵⁵. בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁכֵּל הַבְּגָדִים אוּ הַכִּלִּים שֶׁתַּחְתָּיו וְשֶׁל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פתיל עליו". (17) כאילו הזינו הזב. (18) כאילו נגע גם באווירו, שהרי הזינו.

ד. העושה גולל מדבר שאינו מקבל טמאה, פגון שהניח על גבי הקבר אכן או פלי אדמה או פלי עץ הבא במדה או פלי חרש המקף צמיד פתיל או עור הדג ועצמו וכיוצא באלו - הנוגע בהן טמא טמאת שבועה משום נוגע בגולל. ואם פרשו מלהיות גולל או שהסיר את המת מתחתיהן - הרי הן טהורין. וכן בהמה שפפתה ועשה אותה גולל - הנוגע בה טמא טמאת שבועה כל זמן שהיא גולל. התיר בהמה - הרי היא טהורה פשאר בהמות. וכן חבית¹⁹ שהיא מלאה משקין מקפת צמיד פתיל ועשה אותה גולל למת - הנוגע בה²⁰ טמא טמאת שבועה, והחבית והמשקין טהורין²¹.

(19) של חרש. (20) לפני שפירשה מן הקבר. (21) מפני שהחבית מפרידה ביניהם ובין הטומאה, שאינה נכנסת לתוך הכלי.

ה. קורה שעשאה גולל לקבר, בין עומדת²² בין מטה על צדה²³ - אין טמא אלא כנגד פתח הקבר בלבד²⁴, והנוגע בקצה המנח חוץ לקבר - טהור. עשה ראשה גולל לקבר²⁵ והרי היא עומדת על הקבר כמו אילן: הנוגע ממנה בארבעה טפחים סמוך לקבר - טמא משום גולל, ומארבעה ולמעלה - טהור²⁶. כמה דברים אמורים? בזמן שהוא עתיד לקץ אותה; אבל אם אינו עתיד לקץ אותה - פלה גולל.

(22) ורחבה עורף מפתח הקבר. (23) מוטלת על הקבר וארוכה יותר מפתח הקבר. (24) והנוגע בחלק העודף על הפתח - טהור. (25) העמיד את הקורה לא על שורש העץ שהוא רחב אלא על ראשה השני שאינו רחב כל כך, ועוביו אינו יוצא מחוץ לפתח הקבר. (26) מפני שלא קבע לגולל יותר משיעור זה. ומובן, שגם בעומדת על צידה הרחב אינו מטמא יותר מארבעה טפחים, אלא שבבא ראשונה משמיעה אותנו, שהעודף על פתח הקבר אינו מטמא, ובבא אחרונה קובעת את גבול הגובה המטמא (כל פירוש הלכה זו הוא על פי התוספות יום טוב שם).

ו. שתי אבנים גדולות של ארבעה ארבעה טפחים שעשאן גולל - המאהיל על גבי שתיהן²⁷ טמא²⁸. נטלה אחת מהן - המאהיל על גבי שניה טהור, מפני שיש לטמאה דרך שתצא²⁹.

(27) כלומר, על כל אחת משתיהן. (28) מפני שהאבן גדולה ארבעה טפחים היא ראוייה להיות גולל. (29) ראה לקמן הלכה ט. והמדובר שהאהיל שלא על גבי הקבר ממש, אלא על גבי כותל הקבר, שהרי המאהיל על הקבר טמא (כסף משנה בשם הר"י קורקוס).

אינן מקבלין טמאה פללי¹¹ לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים. ואלו הן הנקראין פלי עץ הבא במדה.

(5) רבינו שם מפרש רפש בקר מעורב בעפר. (6) להיות מונח במקום אחד ולא לטלטלו ממקום למקום. (7) ארון גדול. כלים פרק ט"ו משנה א. (8) מכילה עשרים וארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות. (9) "שהם כוריים ביבש" (לשון המשנה). שיערו חכמים, שהגודש המתקבץ למעלה מן שפת הכלי מחזיק כחצי הכמות שבתוך הכלי ולפיכך כלי המחזיק 40 סאה בלב, שאין לו גודש, שווה למידה מחזיקה שני כורים (כור = 30 סאה) ביבש. (10) רחבים וישירים מבחוץ, שהכלי יכול לעמוד עליהם, למעט שוליים עגולים או מחודדים. (11) בחגיגה כו, ב למדו דין זה מהיקש לשק, שנאמר בתורה (ויקרא יא, לב) "כלי עץ או בגד או עור או שק" וגו', ודרשו: מה שק מיטלטל מלא וריקם, אף כל מיטלטל מלא וריקם, ואלה הכלים הגדולים אינם מיטלטלים מלא.

ג. פלי עץ - פשוטיהם¹² טהורים, ומקבליהם¹³ טמאים. פלי חרש - פשוטיהן טהורין, ומקבליהן טמאין. ואינן טמאין אלא מאורין¹⁴ או בהסט הזב¹⁵. אפלו נגע פלי חרש במת מגבו - אינו מתטמא¹⁶. ואם נכנסה טמאה מן הטמאות באוירו ואף על פי שלא נגעה בו - נטמא. הנה פלי חרש עם המת באהל - נטמא, שהרי הטמאה נכנסה באוירו. ואם הנה מקף צמיד פתיל - הוא ומה שבתוכו טהור, כמו שנתפרש בתורה; שאין טמאה נכנסה לו אלא מפתחו ובהסט הזב¹⁷, שהרי הוא כמי שנגע בכלי¹⁸.

(12) שאין להם בית קיבול. (13) [במשנה שם נאמר דין זה גם בכלי עצם, בכלי עור ובכלי זכוכית ולא הוברר למה השמיטם רבינו]. גם זה נלמד מהיקש לשק שיש לו בית קיבול. (14) אם נגעה הטומאה באוירו של הכלי ואף על פי שלא נגעה בדופן הכלי. בחולין כו, ב דרשו דיני טומאת כלי חרס מן המקרא. כתוב בתורה (שם, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשבורו" ואפילו הכלי - כולם טמאים. למדנו מזה, שאוויר כלי חרס מטמא אוכלים שבתוכו אפילו בלא נגיעה. וטומאת הכלי למדנו בגזירה שווה מטומאת מה שבתוכו. (15) אם זב הזיז את הכלי ממקומו. בתורת כהנים פרשת מצורע (פרשתא ג, הלכה ב) דרשו את הכתוב (שם טו, יב): "וכלי חרש אשר יגע בו הזב ישבר" מגע שהוא ככולו, פירוש הזזה ממקומו שהזב מזיז את כל הכלי מה שאין כן בנגיעה בלי הזזה שהוא נוגע רק בחלק מן הכלי. ושם הלכה א למדו גם שאפילו זב, שטומאתו חמורה, אינו מטמא כלי חרס מגבו אלא מאוירו, וזב בלבד מטמא בהיסט, אבל לא טומאות אחרות (שבת סג, ב). (16) חולין שם, למדו זה מהמקרא (במדבר יט, טו): "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראשו או רגליו וחור שכזה אינו כארון ממש ולפיכך הסלע הוא כקרקע עולם.

ט. מערה שהקבר⁴⁷ בתוכה וְחָצַר לַפְּנֵי הַמְּעָרָה: בְּזִמְן שֶׁחָצַר לְאוֹרֵי⁴⁸ - הַעוֹמֵד לְתוֹכָהּ טְהוֹר⁴⁹, וּבְזִמְן שֶׁחָצַר מִקְרָה: אִם הָיָה בָּהּ [מְגֵלָה בְּצַד הַמְּעָרָה] אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים או יתר - הַנִּכְנָס לְשֵׁם טְהוֹר; הַיְתָה פְּחוּתָהּ מְאֻרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - הַנִּכְנָס לְשֵׁם טְמֵא וְאִף עַל פִּי שְׁלֹא נִגַּע בְּפִתְחַ הַמְּעָרָה.

(47) כלומר, מקום קבורה למתים רבים. (48) פירוש, שאין תקרה על גבה. (49) אפילו הוא עומד קרוב לקבר. ואף על פי שגורו טומאה על ארבע אמות סמוך לקבר, בחצר שיש לה מחיצות לא גורו. (50) גירסת רבינו בתוספתא שם היא: "במה דברים אמורים (שבפחות מארבעה טפחים מן הקבר טמא)? בזמן שאינה פתוחה לאוויר, אבל בזמן שהיא פתוחה לאוויר אפילו מרוחק מן השקוף (המשקוף) כל שהיא, הנכנס לתוכה טהור ובלבד שלא יגע בשקוף."

פְּרָק שְׁבִיעִי

1) יבאר בית סתום והמת בתוכו והמת בתוך הבית ובו פתחים הרבה נעולים או פתוחים, חשב להוציאו באחד מהם, ובתים הפתוחים לאכסדרה והמת באחד, אימתי הקבר מטמא מכל סביביו, כלל גדול בטומאה שבוקעת ועולה ובוקעת ויורדת.

א. בֵּית סְתוּם² שֶׁהַמֵּת בְּתוֹכוֹ, או שְׁהָיָה לוֹ פֶּתַח [וּפְרִיץ אֶת פְּצִימָיו]³ וּסְתָמוֹ - מְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבָיו, וְהַנוֹגֵעַ בוֹ מְאַחֲרָיו או מְגַגּוֹ - טְמֵא שְׁבָעָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקֶבֶר סְתוּם⁴. נִפְתַּח בוֹ פֶּתַח, אֶפְלוֹ סְתָמוֹ, אִם לֹא פְּרִיץ פְּצִימָיו - הַנוֹגֵעַ בוֹ מְאַחֲרָיו וּמְגַגּוֹ טְהוֹר, וְאִין טְמֵא אֲלֵא כִּנְגַד הַפֶּתַח. וְכַמָּה יִהְיֶה שְׁעוֹר הַפֶּתַח? שְׁלֹם הַמֵּת⁵ - פֶּתַחוּ בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים⁶, וּכְזוֹת מִן הַמֵּת - פֶּתַחוּ בְּטַפַּח, וְגִדוֹל מְפִזִּית - הֲרִי הוּא כְּמַת וּפְתַחוּ בְּאַרְבָּעָה.

2) תוספתא אהלות פט"ז ה"י, גמרא בבא בתרא יב, א. בית שהמת בתוכו ויש בו פתח, כל הנמצא בבית ואפילו הנמצא תחת המשקוף בחלקו שמחוץ לדלת הנעולה מיטמא באוהל. מפני שהמת יצא דרך הפתח הזה ויעבור דרך המשקוף, והרי כל זה אהלו. אבל הנוגע בקורות הבית מבחוץ - טהור. 3) חתיכות עץ הנתונות בין הדלת והקיר, ובכללן משקוף ומזוזות. כל זמן שלא פריץ אותם לא יצא מדין פתח, ולפיכך אפילו סתמו אינו מטמא אלא כנגד הפתח, כמו שנתבאר למעלה. 4) דין קבר סתום נתבאר למעלה בפרק ששי. 5) אף-על-פי שאין בו כזית, כגון נפל קטן. 6) ואם אין בו כשיעור זה, דינו כסתום (אהלות פ"ג מ"א).

ב. הַמֵּת בְּתוֹךְ הַבַּיִת⁷ וְבוֹ פְּתָחִים הַרְבֵּה, בְּזִמְן שֶׁפָּלַם נְעוּלִים⁸ - פָּלַם טְמֵאִים⁹, וְהַיּוֹשֵׁב בְּצַד כָּל פֶּתַח מִהֵן פִּתַּח הַתְּקָרָה הַיּוֹצֵא עַל הַפֶּתַח - נְטֵמָא¹⁰. נִפְתַּח

ז. גַּל שֶׁל צְרוּרוֹת שֶׁעֲשָׂאָהּוּ גוֹלָל לְקֶבֶר - אִין טְמֵא אֲלֵא סֵדֵר הַפְּנִימִי³⁰, שֶׁהוּא צָרְכוֹ שֶׁל קֶבֶר; אֲבָל הַנוֹגֵעַ בְּשֶׁאֵר הָאֲבָנִים - טְהוֹר.

(30) הצרורות מסודרים שורה על גבי שורה, והשורה התחתונה נקראת סדר פנימי.

ח. אָרוֹן שֶׁהוּא חָקוּק בְּסַלְעָה³¹ וְהַנִּיחוּ בוֹ הַמֵּת וְכִסּוּהוּ בְּגוֹלָל - הַנוֹגֵעַ בְּסַלְעַ בְּכָל מְקוֹם טְהוֹר³², וְהַנוֹגֵעַ בְּגוֹלָל טְמֵא. לְמָה זֶה דוֹמָה? לְבוֹר גְּדוֹל מְלֵא מַתִּים, וְאֲבָן גְּדוֹלָה עַל פִּיָּה, שֶׁאִין טְמֵא אֲלֵא כִּנְגַד חֲלָלָה. וְאִם בָּנָה נֶפֶשׁ³³ עַל גְּבִיָּה³⁴ - הֲרִי זִי³⁵ כְּקֶבֶר סְתוּם³⁶ וּמְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבָיו. הַיְתָה הָאֲרוֹן³⁷ הַחֲקוּקָה בְּסַלְעָה³⁸ רַחְבָּה מְלֻמְטָה³⁹ וְצָרָה מְלֻמְעָלָה וְהַמֵּת בְּתוֹכָהּ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ מְלֻמְטָן טְהוֹר⁴⁰, וּמְלֻמְעָלָן⁴¹ טְמֵא; שֶׁהֲרִי הַצְּדָדִין מְלֻמְעָלָה סְמָכוֹ עַל גְּבִי הַמֵּת וְנִעְשׂוּ בְּגוֹלָל. הַיְתָה הָאֲרוֹן רַחְבָּה מְלֻמְעָלָה וְצָרָה מְלֻמְטָה - הַנוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מְקוֹם טְמֵא⁴². הַיְתָה שְׁוָה⁴³: הַנוֹגֵעַ בָּהּ מִטַּפַּח הַסְּמוּף לְקֶרְקַעִיתָהּ⁴⁴ וּלְמְעָלָה - טְמֵא⁴⁵, מִטַּפַּח וּלְמְטָה - טְהוֹר. נִקַּב אָרוֹן בְּסַלְעַ וְהַכְּנִיס הַמֵּת בְּתוֹכָהּ כְּמוֹ נִגְרָר⁴⁶ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מְקוֹם טְהוֹר, חוּץ מִמְּקוֹם פְּתַחָהּ.

(31) שלא נעקר מעולם ממקומו. (32) זה נקרא "קרקע עולם" שאינו מטמא, שאם לא כן, יספיק קבר אחד לטמא את כל העולם. (33) חדר קטן. (34) על הארון. (35) הנפש [=החדר הקטן]. (36) קבר סתום האמור בכל מקום משמעותו בניין שעל גבי קרקע במקום שהמת קבור בו, אבל הנוגע בקרקע בצידי הקבר, אינו טמא. ואפילו בניין אינו מטמא מצדדיו, אלא כשבמקום המת יש טפח על טפח ברום טפח פנוי, ואם אין שם חלול כזה הרי זו טומאה רצוצה. (37) נקט לשון נקבה בהתאם ללשון משנתנו. [מצאנו במקרא פעם אחת ארון בלשון נקבה: "וארון אלוקים נלקחה" (שמואל-א' ד, יז). והרב מאיר מרוטנברג בפירושו למשנתנו כותב מפני שהארון חצוב באבן ואבן לשון נקיבה]. (38) במשנה שם לא נאמר, שהמדובר בחקוקה בסלע, ורבינו בפירושו למשנה זו כותב שלמד מן התוספתא (פרק י הלכה ז) שהמשנה מתכוונת לחקוקה בסלע. פירוש, צוק סלע היה בולט בראש ההר ובו הקבר חקוק. (39) במקום שהסלע רחב יותר ממקום הקבר. (40) ככל קרקע עולם, שהרי הסלע הוא חלק מן ההר. (41) במקום הצר, שאם תמשיך קו מאונך ממקום נגיעתו בכיוון ההר, יגע הקו במקום הקבר ממש. (42) מפני שאינו כקרקע עולם דין כולו כארון. (43) כותלי הסלע זקופים בקו ישר. (44) משולי הקבר. (45) פסק כרבי יהושע במשנתנו, שטפח אחד הסמוך לשולי הקבר נגרר אחריו, ולמטה מזה הוא כקרקע עולם. (46) יתד גדולה. נראה שהכוונה לחור עמוק וצר ומכניסים לתוכו את המת דרך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28) פירוש, כל אחד מהשנים. (29) ואין אנו אומרים שהקטן בטל לגבי הגדול. לא כתב מהו הדין אם חיוב להוציא בגדול, מפני שאם ייפתח הגדול גם הקטן נפתח עמו. (30) שהעמיד מזווה בתוך השער הגדול, והעמיד שתי דלתות מתאימות. ואפילו אם המזווה אינה באמצע הפתח אלא משוכה לצד אחד והדלתות מתאימות בגבהן אבל אינן שוות ברחבן (ע"פ הר"ש). (31) דין זה פשוט, ונכתב כעין הקדמה לדין הבא אחריו. (32) ואין אומרים ששניהם פתח אחד. (33) תוספתא שם. (34) מחשבת קרובי המת מבטלת מחשבתם של הרחוקים. (35) שלא יעשו זאת מתוך כוונה לטהר מתחילה את הפתח הדרומי, ואח"כ יבואו הקרובים ויטהרו את הצפוני. (ואפילו לדעת רבא ור' אושעיא (ביצה י, א) שהכלים שנמצאו בפתח לפני שחשב טמאים, תועיל ההערכה להשתמש בפתח הדרומי עד שיבואו הקרובים ויקבעו להוציא דרכו את המת).

ג. פתחים³⁶ הפתוחין לַאֲכַסְדְּרָה³⁷ וְהַמֵּת בְּאֶחָד מֵהֶן: אִם הָיָה דְרָכּוֹ שָׁל מֵת לְצֵאת בְּאֲכַסְדְּרָה - הָרִי הַבַּיִת שְׂעָר³⁸ וְהַבַּיִת טְמֵאִים³⁹; וְאִם לְאוֹ⁴⁰ - בַּיִת שְׂעָר טְמֵא⁴¹, וְהַבַּיִת טְהוֹר⁴². הַחֲרָר⁴³ שְׁלִפְנָיִם מִן הַבַּיִת מוּגְרָף⁴⁴, וְנִכְנְסָה טְמֵאָה לְפָנָיִם⁴⁵ דֶּרֶךְ חֲלוֹן⁴⁶ - הַבַּיִת הַחֲיוֹן טְהוֹר⁴⁷, מִפְּנֵי שֶׁהַטְּמֵאָה חוֹזֶרֶת וְיוֹצֵאת דֶּרֶךְ הַחֲלוֹן שְׁנֹכְסָה בּוֹ⁴⁸.

(36) תוספתא שם. (37) מקום לפני הבתים שפתחים לתוכו, והוא מוקף משלושה צדדים ותקרה מכסה עליו. (38) רבינו קורא כאן לאכסדרה "בית שער" (כסף-משנה), כנראה מפני שהיא כמבוא לבית. (39) כאילו כבר הוציאו את המת דרך האכסדרה ונטמאה, וממנה נכנסת הטומאה לבתים. (40) כגון שיש לבית שהמת בתוכו עוד פתח שלא מצד האכסדרה, וקרובי מתכוונים להוציאו דרך פתח זה. (41) פירוש, האכסדרה טמאה מפני שהיא טפילה לבית. (42) בכת"י תימן הגירסא: והבתים טהורים. וגירסא זו נכונה. והמדובר, כשפתח בית המת נעול (כסף-משנה). (נתמוה הדבר, למה האכסדרה טמאה כשפתח הבית נעול, הלא אפילו האסקופה שתחת המשקוף מחוץ לדלת הנעולה - טהורה? ובסדרי טהרות לאדמו"ר הגאון מראדזין מפרש, שהמדובר כשלא ידוע אם יוציאו את המת דרך האכסדרה או לא. ומה שכתב "ואם לאו", פירושו שאין מנהג קבוע להוציא דרך האכסדרה, ולפיכך טימאו את האכסדרה מספק, אבל אינה מביאה את הטומאה לבית מספק. (43) תוספתא שם. (44) הדלת שבין החדר והבית החיצון נעולה. (45) לחדר הפנימי. (46) שבחדר. (47) ואף-על-פי שהטומאה עתידה לצאת דרך פתחו. (48) ומה שאמרו אין החלונות מצילים על הפתחים, המדובר כשהטומאה לא נכנסה דרך החלון.

ד. אִין הַקְּבָר⁴⁹ מְטֵמָא מְפָל סְבִיבֵי⁵⁰ עַד שִׁיְהִי שָׁם חָלָל טְפַח עַל טְפַח עַל רוּם טְפַח⁵¹. אֶפְלוּ הַגְּבִיָּה הַבְּנִין עַל גְּבֵי חָלָל טְפַח עַד לְרַקִּיעַ - הַפֶּלֶל⁵² טְמֵא⁵³, לְפִי שֶׁהַפֶּלֶל בְּקָבָר⁵⁴. הִזְתָּה טְמֵאָה רְצוּצָה⁵⁵ וְלֹא הָיָה

אֶחָד מֵהֶן, או שֶׁחָשַׁב לְהוֹצִיאָו בְּאֶחָד מֵהֶן, וְאֵף עַל פִּי שֶׁחָשַׁב אַחַר שְׁמַת הַמֵּת¹¹, אֶפְלוּ חָשַׁב לְהוֹצִיאָו בְּחֲלוֹן שֶׁהָיָה אֲרַבְעָה¹² עַל אֲרַבְעָה - הַצִּיל¹³ עַל הַפְּתָחִים כְּלוֹן, וְאִין טְמֵא אֲלָא כְּנִגְדַּת הַפְּתָח שְׁנֹפְתַח או שֶׁחָשַׁב עָלָיו, וְהִשְׁאָר טְהוֹרִין¹⁴, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נְעוּלִין¹⁵ וְהָרִי אִין הַבַּיִת בְּקָבָר סְתוּם¹⁶. וְכֵן אִם הִתְחִיל לְחַתֵּר פְּתָח¹⁷ לְהוֹצִיאָו בּוֹ - מִשְׁיַחְתֵּר אֲרַבְעָה עַל אֲרַבְעָה¹⁸ הַצִּיל עַל הַפְּתָחִים כְּלוֹן. הָיָה שָׁם פְּתָח סְתוּם וְחָשַׁב לְהוֹצִיאָו וְהִתְחִיל לְפָתְחוֹ - מִשְׁיַחְתֵּחַ לְפָתְחָהּ עַל הַפְּתָחִים כְּלוֹן¹⁹. הָיָה בְּחֲלוֹנוֹת הַרְבֵּה²¹ וְכָלֵן מוּגְפּוֹת - כְּלוֹן טְהוֹרוֹת²². נִפְתְּחָה²³ - כְּלוֹן טְמֵאוֹת²⁴, וְלֹא הַצִּילוּ עַל הַפְּתָחִים²⁵. פְּתַח קָטָן²⁶ בְּתוֹךְ פְּתַח גְּדוֹל²⁷ - הַמְאָהִיל עַל גְּבֵי שְׁנֵיהֶם טְמֵא. חָשַׁב לְהוֹצִיאָו בְּקָטָן - טְהוֹר קָטָן אֶת הַגְּדוֹל²⁹. הָיָה שְׁנֵיהֶן מְתֵאִמִין³⁰ - הַמְאָהִיל עַל גְּבֵי שְׁנֵיהֶם טְמֵא³¹. חָשַׁב לְהוֹצִיאָו בְּאֶחָד מֵהֶן - טְהוֹר אֶת חֲבֵרָיו³². הָיָה לְבַיִת³³ פְּתַח אֶחָד לְצִפּוֹן וּפְתַח לְדָרוֹם, וְחָשַׁב לְהוֹצִיאָו בְּצִפּוֹן, וְאַחַר כֵּן בָּאוּ אֶחָיו או קְרוֹבָיו וְאָמְרוּ: אִין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ אֲלָא בְּדְרוּמִי - טְהוֹר דְרוּמִי אֶת הַצִּפּוֹנִי³⁴, וּבְלִבְד שְׁלֹא יַעֲרִים³⁵. וְאִם הַעֲרִים - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים.

(7) שם פ"ז מ"ג. (8) והוא-הדין אם כולם פתוחים. (9) מפני שאין אנו יודעים באיזה פתח יוציאוהו, כולם נחשבים כפתח אחד. וכשיוציאוהו באחד הפתחים אין אנו אומרים הובר הדבר למפרע, שפתח זה הוא הטמא ונטהר את הכלים שכנגד שאר הפתחים, מפני שבדברים שהם מן התורה "אין ברירה", פירוש: אין מטהרים או מתירים מסברא שכזו. (10) ביאור למה שאמר: כולם טמאים. (11) כבית-הלל שם. (12) טפחים. (13) מטומאה. (14) הכלים שהעמידו תחת המשקוף מחוץ לדלת אחר שנפתח האחד או שחשב, אבל הכלים שנמצאו שם לפני כן נטמאו ואין חוזרים לטהרם למפרע מפני שבדאורייתא "אין ברירה" (רבה ור' אושעיא, ביצה י, א). (15) ובוודאי יוציאו את המת דרך הפתח הפתוח או דרך זה שחשב עליו. (16) מפני שלא נפרצו פצמיו. (17) לפתוח פתח חדש. (18) במשנה שם: "ומודים (בית-הלל) בפותח בתחילה, שיפתח ארבעה טפחים. אבל בפחות משיעור זה אינו מציל (ראה באות הבא). (19) בפתח סתום אמרו בית-הלל שמשחתחיל לפתחו - מציל, ואין זה דומה לפותח פתח במקום שלא היה שם מעולם. (20) בבית שפתחיו נעולים. (21) תוספתא אהלות פ"ח, ה"ד. (22) כשלא חשב להוציא את המת דרך חלונות. (23) אפילו בלי כוונה להוציא דרכם את המת. (24) הטומאה עוברת דרך הפתחה. (25) אין דרך להוציא מת דרך החלון, ולפיכך אפילו חלונות פתוחים אינם מצילים על הפתחים אלא אם חשב להוציא דרכם (הר"י קורקוס. וראה כסף-משנה). (26) שם. (27) בבתים גדולים נהגו לעשות פתח גדול כעין שער להכניס משאות גדולות, ובשער דלת קטנה ליציאה וכניסה של אנשים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפירושו (למשנה). (65) הכותל נעשה חלק מן הסוכה, והטומאה שהיא בכותל כאילו מונחת בתוך הסוכה.

פָּרָק שְׁמִינִי

1) יבאר דין שדה שאבד קבר בתוכה, ואם מותר לזרוע או לנטוע בו, התוליות הקרובות לעיר או הרחוקות וסמוכות לבית הקברות, קבר הנמצא או קבר הידוע אם מותר לפנותו, וקבר המזיק לרבים, הפוגע במת מצוה והמוצא קבר או מת שחייב לציין, ובמה וכיצד מציינין.

א. שְׂדֵה² שְׂאֵבֵד קִבְרָה³ בְּתוֹכָהּ - עֲפָרָה⁴ מִטְּמֵא בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׁא כְּבִית הַפָּרֶס, שְׂמָא נְדוּשׁ הַקִּבְרָה⁵ בְּהַ וְיִהְיֶה עֲצָמוֹת פְּשְׁעוֹרָה בְּתוֹף עֲפָרָה. וְכָל הַשְּׂדֵה כְּלָה - הַמְּאָהִיל עָלֶיהָ נְטֵמָא⁶. וְאִם הָעֵמִיד בְּתוֹכָהּ אֵהֵל - נְטֵמָא כָּל מָה שְׁיֵשׁ בָּאֵהֵל, שְׂמָא אֵהֵל שְׂהַעֲמִיד בְּאוֹתָהּ שְׂדֵה עַל הַקִּבְרָה הוּא מְאָהִיל.

2) אהלות פ"ח מ"ג. 3) ידוע שיש בו קבר, ואין אנו יודעים את מקומו. בבבא הראשונה שם, שנינו דין שדה שנחרש בו קבר, אלם רבינו כתב מקצת דיניו למעלה (פ"ב הט"ו), ולכן מתחיל כאן בבבא שניה שבמשנה, ולקמן פ"י ממשיך ומבאר דיני קבר שנחרש. 4) אם לקח מהשדה עפר, והניחו במקום טהור. 5) נדרס ברגלי עוברים ושבים. ואינו מטמא באוהל, שהרי עצם כשעורה אינו מטמא באוהל. 6) ואפילו בימות החמה שדינו כרשות הרבים, וכלל בדינו 'ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור', כאן טמא, מפני שהחזקה טומאה.

ב. בְּנֵה⁷ (בְּהַ) בֵּיתָהּ⁸ וְעָלֶיהָ עַל גְּבִיּוֹ: אִם הָיָה פִּתְחָהּ שָׁל עָלֶיהָ כְּנֶגֶד פִּתְחָהּ שָׁל בֵּיתָהּ⁹ - הָעֵלֶיהָ טְהוֹרָה¹⁰, שְׂאֵפְלוּ [הָיָה] הַקִּבְרָה פִּתְחָהּ מִשְׁקוֹף הַבֵּית - הָעֵלֶיהָ טְהוֹרָה, שְׂהָרִי הוּא אֵהֵל עַל גְּבִי אֵהֵל, כְּמוֹ שְׂהִתְבָּאָר¹¹; וְאִם לֹא הָיָה מְכוּן¹² - אֵף הָעֵלֶיהָ טְמֵאָה, שְׂמָא אֶסְקַפְתָּ עָלֶיהָ עַל הַקִּבְרָה, וְהָרִי הָעֵלֶיהָ מְאָהִילָה עַל הַקִּבְרָה¹³.

7) שם פ"ז מ"ה. 8) בשדה שאבד בו קבר. 9) ואינו עודף על פתח הבית לא מכאן ולא מכאן, וגם אינו בולט מחוץ לפתח הבית. 10) בכל מקום שהמת מונח, חוצץ הבית מפני הטומאה שלא תכנס לעליה. 11) לקמן פט"ז ה"ג. 12) אלא עודף קצת. 13) חוששים אנו שמא הטומאה נגד הכותל עצמו מחצי עביו ולחוץ ובוקעת ועולה וכשמגיעה לפתח העליה במקום שהיא עודף על פתח הבית, היא נכנסת לפנים, אבל אם היא בכותל מחציו ולפנים דינה כאילו היא בתוך הבית, ותקרת הבית חוצצת ואינה נכנסת לעליה (סדרי טהרות).

ג. וְשְׂדֵה זו¹⁴ מִתָּר לְזֵרַע בְּתוֹכָהּ כָּל זֵרַע¹⁵, לְפִי שְׂאִין שְׂרָשֵׁי זֵרַעִים מְגִיעִים עַד לְקִבְרָה¹⁶. אֲבָל אִין נוֹטְעִין בְּתוֹכָהּ אֵילָנִי מְאָכֵל, מְפָנִי שְׂהַשְׂרָשִׁים מְגִיעִין עַד לְמַת. הַתְּלוּלִיּוֹת¹⁷ הַקְּרוּבוֹת לְעִיר¹⁸ הַסְּמוּכָה לְבֵית הַקִּבְרוֹת אוֹ לְדֶרֶךְ בֵּית הַקִּבְרוֹת, אֶחָד חֲדָשׁוֹת וְאֶחָד

שֵׁם חָלַל טְפַח - טְמֵאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵעַת וְיִוֵּרְדָת, וְאִין טְמֵא אֵלָא הַנוֹגֵעַ כְּנֶגֶד הַטְּמֵאָה מְלַמְעָלָה אוֹ הַמְּאָהִיל עָלֶיהָ מְלַמְעָלָה, אוֹ הַנוֹגֵעַ כְּנֶגְדָהּ מְלַמְטָה אוֹ מָה שְׂהַאֵהִיל עָלָיו מְלַמְטָה⁵⁶; אֲבָל הַנוֹגֵעַ בְּצַדֵי הַבִּנְיָן - טְהוֹר.

49) אהלות פ"ז מ"א. "הטומאה בכותל ומקומה טפח על טפח, כל העליות שעל גבה, ואפילו הן עשר, כולן טמאות". 50) פירוש, מבחוץ, כדין קבר סתום. 51) מקום פנוי למעלה מן הטומאה. 52) הנוגע בכתלי הבנין מבחוץ, בגגו ובקרקעיתו. 53) שם. 54) כקבר סתום. 55) לחוצה במקום צר. במשנה: "נפש אטומה". 56) שהקבר האהיל עליו.

ה. זֶה כָּלֵל⁵⁷ גְּדוֹל בְּטְמֵאָת מַת: שְׂפָל דְּכָר הַמְּטֵמָא בְּאֵהֵל מִן הַמַּת, אִם הָיָה רְצוּץ, שְׂאִין לוֹ חָלַל טְפַח - הָרִי הַטְּמֵאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה עַד לְרִקִיעַ, בּוֹקֵעַת וְיִוֵּרְדָת עַד הַתְּהוֹם, וְאִינָה מְטֵמָאָה מִן הַצְּדָדִין. פִּיצֵד? כְּרִי שָׁל תְּבוּאָה⁵⁸ אוֹ גֵל שָׁל אֲבָנִים וְכוּזִית מִן הַמַּת בְּתוֹכוֹ, וְכָלִים בְּצַד הַטְּמֵאָה וְאִין נוֹגְעִין בְּהַ - כָּלִים טְהוֹרִין, וְכָל פְּלִי שְׂבִתוֹף הַגֵּל מְכוּן כְּנֶגֶד הַטְּמֵאָה מְלַמְעָלָה אוֹ מְלַמְטָה טְמֵא, שְׂהַטְמֵאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה וּבּוֹקֵעַת וְיִוֵּרְדָת. וְאִם הָיָה מְקוּם הַטְּמֵאָה חָלוּל טְפַח עַל טְפַח⁵⁹ עַל רוּם טְפַח - הוּא כְּקִבְרָה סְתוּם וּמְטֵמָא מְכָל סְבִיבֵיו.

57) שם; פט"ו שם. 58) שם פט"ו מ"ז, והמדובר כשהכרי והגל מונחים בחוץ. ראה ה"ו. 59) תוספתא שם.

ו. בֵּית שְׂמֵלָאוּ⁶⁰ עֶפֶר אוֹ צְרוּרוֹת⁶¹ - הָרִי זֶה בְּטֵל הַבֵּית⁶² וְהָרִי הוּא כְּגֵל שָׁל עֶפֶר אוֹ צְרוּרוֹת, וְאִם הָיְתָה טְמֵאָה בְּתוֹף הָעֶפֶר - בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵעַת וְיִוֵּרְדָת, וְכָלִים שְׂבִצְדֵיהָ בְּתוֹף הָעֶפֶר טְהוֹרִים.

60) שם מ"ז. 61) חציץ. 62) כאילו אין כאן בית כלל, אלא עפר וצרורות. ואם נשאר אור טפח על טפח בין הגל ובין התקרה, הרי זו "נפש אטומה". רבינו גורס במשנה: "ביטור", פירוש, אם מילא ככוונה את הבית עפר, ואפילו צרורות שאינם נדבקים לגוש אחד - ביטל במעשה זה, שנעשה ככוונה, את הבית. ראה 'תוספות יום טוב' למשנתנו שגורס בהלכה זו: "הרי זה בטל אצל הבית". אולם בספרים שלנו, וכן בכת"י תימן, הגירסא: "ביטל הבית".

ז. טְמֵאָה שְׂהִיא רְצוּעָה⁶³ כְּתֵל וְסִמָּךְ סִפָּה לְפִתְלָה⁶⁴ - הַסִּפָּה טְמֵאָה, שְׂהָרִי נַעֲשֶׂה הַפִּתְלָל צַד מְצַדֵי הָאֵהֵל. וְאֵף עַל פִּי שְׂהַצְדָּדִין טְהוֹרִים לְנוֹגֵעַ אֵלוֹ לֹא הָיָה עָלֶיהֶן אֵהֵל, אֲבָל מְשַׁנְעֵשֶׂה עָלֵיהֶן אֵהֵל - הָאֵהֵל כָּלוּ טְמֵא, שְׂהָרִי הַטְּמֵאָה בְּתוֹכוֹ⁶⁵.

63) רבינו מפרש את הבבא האחרונה של המשנה שם: "סמך לה סוכות" בטומאה רצוצה, וכן כתב בפירושו על המשנה (ראה ראב"ד). 64) "ושם עליו המשקוף" (רבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה"ג. ד, במסכת שמחות פ"ד, ודברי רבינו כאן מתאימים לגירסה שבירושלמי. (31) שלא ידוע שיש שם קבר. (32) מכיוון שלא היה הדבר ידוע שיש שם קבר, יש להניח שנקבר שלא מדעת בעלים, ולפיכך לא קנה מקומו ומותר לפנותו. (33) פירוש, כל סביבות הקבר צריך בדיקה, שמה היה כאן בית קברות, ואחר הבדיקה יהיה טהור. ומדובר כשנמצאו שלושה קברים (כסף-משנה), שקבר אחד אינו מצריך בדיקה. ראה לקמן פ"ט. (34) לא אסור בהנאה ממש, שהרי קרקע עולם אינה נאסרת, אלא שלא ירעו שם בהמות ולא ינהגו שם מנהג קלות ראש מפני כבוד המתים, כמו שאמרו במגילה כ"ט, א - בכל בית קברות (כסף-משנה). ראה הל' אבל פ"ד ה"יג. (35) לקמן פ"ט. (36) ידוע שאין שם אלא מת אחד, ומסתמא נקבר מדעת בעל השדה. (37) מפני שהמת קנה מקומו. (38) הקרקע לא נטמא וקברים אחרים אינם, ומטעם זה מותר לאכול ולשתות שם (כסף-משנה).

ו. קבר שיהיה מזיק את הרבים³⁹ - מפנין אותו⁴⁰, ומקומו טמא ואסור בהנייה⁴¹.

(39) הקבר הוא במקום שרבים עוברים שם ומיטמאים באוהל. (40) חובה לפנותו לטובת הרבים. וזהו ההבדל שבין דין זה ובין קבר הנמצא, שם כתב רבינו "מותר לפנותו", וכאן כתב "מפנים אותו". (41) מדובר במת שנקבר מדעת בעל הקרקע, ולפיכך קנה מקומו ונאסר בהנאה.

ז. הפוגע⁴² במת מצוה⁴³: אם מצאו בתוך התחום⁴⁴ - מביאו לבית הקברות; מצאו חוץ לתחום, אפלו בתוך שדה פרפום⁴⁵ - קנה מקומו, ויקבר במקום שנמצא⁴⁶. מצאו על המצער⁴⁷ - מסלקו לצדדין. שדה בור⁴⁸ מצד זה ושדה ניר⁴⁹ מצד זה - קוברו בשדה בור⁵⁰. שדה ניר ושדה זרע - קוברו בשדה ניר. שדה זרע ושדה כרם - קוברו בשדה זרע⁵¹. שדה אילן⁵² ושדה כרם - קוברו בשדה כרם⁵³, מפני אהל הטמא⁵⁴. היו שניהן שוין - קוברו לאי זה צד שירצה.

(42) 'ירושלמי' נזיר פ"ז ה"א. (43) שאין לו קברים, ומצוה על הפוגע בו לקברו. (44) של בית הקברות, היינו עד אלפיים אמה. (45) צמח ריחני יקר מאוד, ומשתמשים בו כתבלין למיני מאפה ולתבשילים. (46) זו אחת מתקנותיו של יהושע בן נון שנמנו במסכת בבא-קמא פא, א. ושם עמוד ב - אמרו: שעל-מנת-כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. (47) במקום שרבים עוברים ושבים, ואם יקברנו שם ייטמא באוהל. (48) שדה שלא נחרש ולא נזרע. (49) חרוש. (50) כללו של דבר: יש לצמצם את ההפסד עד כמה שאפשר. (51) בכרם, ההפסד יותר גדול. (52) עצי פרי אחרים. (53) ואף-על-פי שהפסדו של כרם גדול יותר. (54) הגפנים נמוכים ואינם מאהילים על הקבר, ואפשר לגשת ולבצור את הענבים מבלי להאהיל על הקבר, אבל אילנות אחרים ענפיהם גדלים בגובה רב, ומאהילים על סביבותיהם

ישנות - הרי אלו פחזקת טמאה, מפני שהנשים קוברות שם את הנפלים¹⁹, ומפי שהין קוברין שם איברייהן²⁰. אבל הרחוקות - החדשות טהורות²¹, והישנות טמאות, שמה היו קרובות²² מעיר שחרבה או מדרך שאבדה²³. ואי זהו תל קרוב? כל שאין שם תל אחר קרוב יותר ממנו. וישן? שאין אדם זוכרו²⁴.

(14) שם פ"ח מ"ג. (15) גירסת רבינו במשנה: "נזרעת כל זרע". שאין שרשי זרעים מגיעים עד לקבר. כלומר, עד מקום המת ממש, ועפר הקבר מותר בהנאה (רבינו בהל' אבל פ"ד ה"כ). ולטומאה אין לחשוש, מפני שמחובר אינו מקבל טומאה, ואחרי הקצירה גם-כן לא יקבלו טומאה כל זמן שלא נתלחחו אחר קצירתם באחד משבעת המשקין (הל' טומאת אוכלין פ"א ה"א-ב). (16) ויונקים ממנו, והפירות גדלים מלשדו, והמת אסור בהנאה מן התורה. מלשונו של רבינו כאן משמע שאילני סרק מותר לנטוע לכתחילה, ראה 'כסף משנה'. (17) גבעות נמוכות, מלשון תל. (18) שם פ"ז מ"ב, כפי שנתפרשה בגמרא כתובות כ, ב. (19) כתובות, שם. ותוספתא אהלות, שם. וחוששים אנו שמה הלכה שם אשה יחידה וקברה נפל, ואין איש יודע על זה. (20) שנשרו מחמת המחלה ומטמאים באוהל. (21) שאשה אינה הולכת שם יחידה, ואם הלך עמה עוד מי שהוא - היה הדבר מתגלה. (22) ואז קברו שם נשים נפליהן. (23) ושמה הובילו שם מת ערב שבת בין השמשות, ולא הספיקו להביאו לעיר וקברוהו שם, וברכות הימים נשכח הדבר. (24) כרבי יהודה, שם במשנה.

ד. שדה פוקים²⁵, והוא המקום הקרוב לבית הקברות שהנשים יושבות שם ובוכות, אף על פי שעפרה טהור, שהרי לא החזקה שם טמאה - אין נוטעין אותו ואין זרעין אותו, שלא להרגיל²⁶ רגל אדם לשם, שמה יש שם טמאה. מפני שהוא קרוב לבית הקברות פבר נתיאשו בעליו²⁷ ממנו, לפיכך אפשר שיקבאו אדם ויקבר בו, מפני זה חששו²⁸ לו ועושיין²⁹ מעפר מקום זה תנורים לקדש, שהרי לא החזקה שם טמאה.

(25) אהלות שם מ"ד. (26) שלא ירבו ללכת שם כדי לטפל בזרעים ולאסוף את היבול. (27) מועד קטן ה, ב. (28) רק חשש יש בדבר שאינו מספיק לגזור טומאה, אלא להתרחק מן המקום. (29) פירוש, מותר לעשות.

ה. קבר הנמצא³¹ - מתר לפנותו³²; ואם פנהו - מקומו טמא³³ ואסור בהנייה³⁴ עד שיבדק, כמו שיתבאר³⁵. וקבר הידוע³⁶ - אסור לפנותו³⁷; ואם פנהו - מקומו טהור³⁸ ומתו בהנייה.

(30) הדינים שבהלכה זו ובהלכה שלאחריה, נמצאים בארבע גירסאות שונות בארבעה מקומות: א, בתוספתא אהלות פ"ז, ב, בבבלי סנהדרין מז, ב. ג, ב'ירושלמי' נזיר פ"ט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֵין בָּהּ אֵילָנוֹת - בְּיָדוֹעַ שְׁאֵבֵד בָּהּ קִבְרֵי⁷¹; יֵשׁ בָּהּ אֵילָנוֹת - בְּיָדוֹעַ שְׁנַחֲרֵשׁ בָּהּ קִבְרֵי⁷², כְּמוֹ שְׁתַּבְּאֵר⁷³.

(69 שם. 70) אם זה שדה שנחרש בו קבר או שאבד בו קבר. יש הבדלי דינים רבים בין שני שדות אלה (ראה למעלה ה"א, ולקמן פ"י) ואחד מהם: נחרש אינו מטמא באוהל מפני שאין במקום אחד שיעור טומאת אוהל, שעצם כשעורה מטמא במגע ומשא בלבד, ושדה שאבד בו קבר מטמא באוהל, שמא האהיל על מקום הקבר. (71) ולפיכך לא ניטעו בו אילנות, מפני שאסור לנטוע בשדה שאבד בו קבר (למעלה ה"ג). ומדובר בשדה ראויה לעצי פרי ('תוספות' שם ד"ה יט). (72) ומותר לנטוע בה 'רש"י' פירש שם אחרת, אבל מדברי רבינו לקמן פ"י ה"י משמע כפירושו. [בגמרא שם הקשו למה ציינוה, הלא אין מציינים אלא המקומות המטמאים באוהל? ותירצו, כגון שאבד בה קבר וחרשו (באיסור או בטעות) והותרה נטיעה ונטעו אילנות והציון נשאר. ואין לחשוש, שמא נטעו בטעות בלי חרישה, מפני שנטיעה יש לה פירוס, ונמשכת זמן מסוים, ובוודאי היה חכם שבעיר מעכב (ראה לקמן, שם). (73) שם.

יא. מִצָּא⁷⁴ אֶבֶן מְצִינֹת - תַּחְתִּיהָ טָמֵא. הֵיוּ שְׂתִימִים⁷⁵: אִם יֵשׁ סִיד בִּינֵיהֶם⁷⁶ - בִּינֵיהֶם טָמֵא⁷⁷; וְאִם אֵין סִיד בִּינֵיהֶן, אֲלֵא עַל רְאֻשֵׁיהֶן: אִם יֵשׁ חֲרָשׁ⁷⁸ בִּינֵיהֶן - טְהוֹר, שְׂאִין זֶה אֲלֵא בְּנִי⁷⁹; וְאִם אֵין חֲרָשׁ בִּינֵיהֶן וְהָיָה הַסִּיד מְרֻדָּד עַל רְאֻשֵׁיהֶן מִכָּאן וּמִכָּאן⁸⁰ - הָרִי זֶה צִיּוֹן וְטָמֵא⁸¹. מִצָּא מְצָר⁸² אֶחָד מְצִינֵן - הוּא טָמֵא⁸³ וְכָל הַשָּׂדֶה טְהוֹרָה. וְכֵן שְׁנֵיָהּ, וְכֵן שְׁלִישִׁית. מִצָּא אַרְבָּעָה מְצָרֵיהָ מְצִינֵין - הֵן טְהוֹרִין וְכָל הַשָּׂדֶה כְּלָה טָמֵא⁸⁴; שְׂאִין מְרַחֲקִין הַצִּיּוֹן מִמְּקוֹם הַטָּמֵא⁸⁵.

(74) שם ז, א. (75) שתי אבנים מצוינות בסיד. (76) סיד שפוך על המקום. (77) שהרי המקום צויין בסיד. (78) כלומר, חתיכות חרס דקות (ויש מפרשים: מין אדמה לבנה, אינה לבנה כסיד). (79) רגילים לתת חרסית בין אבני הבנין. (80) קליפה דקה של סיד היתה על יד האבנים. (81) משמע שאם יש ביניהן חרש, טהור אפילו בסיד מרודד. ואם יש ביניהן שכבה עבה של סיד, טמא אפילו אם יש שם חרס. (82) שם. (83) המקום המצויין. (84) אנו תולים שהציון המקיף את כל השדה מכריז על טומאת כל השדה. (85) ולפיכך הוצרך לציין את כל מיצרי השדה (רש"י. ראה למעלה ה"ט). והמצירים עצמם טהורים, מפני שיש לתלות שמקומם הוא העודף שנאמר למעלה בה"ט (ראה 'תוספות' שם ד"ה דאמר).

ויטמאו באוהל המת את המתקרים אליהם. דין זה שנוי במחלוקת בירושלמי שם, אם להעדיף הצלה מן הטומאה או הקלת בצירת הענבים, ופסק רבינו שלהנצל מן הטומאה עדיף.

ח. קִבְרֵי הַנְּמָצָא⁵⁵ - מְטַמֵּא לְמַפְרַע⁵⁶. וְאִם בָּא אַחֵר וְאָמַר: בְּרִי לִי⁵⁷ שְׁלֵא הָיָה כָּאֵן קִבְרֵי, אֶפְלוּ קִדְּם לְעֶשְׂרִים שָׁנָה - אֵינּוּ מְטַמֵּא אֲלֵא מְשַׁעַת מְצִיָּאָה וְאֵילָן.

(55) תוספתא טהרות פ"ד ה"ו. (56) כל הטהרות שנעשו במקום זה, אפילו זמן רב לפני שנמצא הקבר - טמאים. (57) בטוח אני, ללא כל ספק.

ט. כָּל הַמוֹצָא⁵⁸ קִבְרֵי אוּ מֵת אוּ דָבָר שְׁמֻטָּא בְּאֵהָל מִן הַמֵּת - חֵבֵב לְצִיּוֹן עָלָיו, כְּדִי שְׁלֵא יִהְיֶה תַקְלָה לְאַחֵרִים. וּבְחִלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד הָיוּ יוֹצְאִין מִבֵּית דִּין לְצִיּוֹן עַל הַקְּבֻרוֹת. אֵין מְצִינֵין עַל פְּזוֹת מְצַמְצָם מִן הַמֵּת⁵⁹, לְפִי שְׁסוּפוּ יַחַסֵּר בְּאַרְצֵן⁶⁰. וּבְמָה מְצִינֵין? בְּסִיד⁶¹. מִמַּחֵה וְשׁוֹפֵף עַל מְקוֹם הַטָּמֵא. אֵין מְעַמִּידִין⁶² אֶת הַצִּיּוֹן עַל גְּבֵי הַטָּמֵא⁶³, אֲלֵא יְהִי עוֹדֵף מִכָּאן וּמִכָּאן בְּצַדֵי הַטָּמֵא, שְׁלֵא לְהַפְסִיד אֶת הַטְּהוֹרוֹת⁶⁴. וְאֵין מְרַחֲקִין⁶⁵ אֶת הַצִּיּוֹן מִמְּקוֹם הַטָּמֵא, שְׁלֵא לְהַפְסִיד אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁶⁶. וְאֵין מְצִינֵין עַל הַנְּדָאוֹת, שְׁהָרִי הֵן יְדוּעִין לְכָל, אֲלֵא עַל הַסְּפָקוֹת, כְּגוֹן שְׂדֵה שְׁאֵבֵד בָּהּ קִבְרֵי וְהַסְּכָכוֹת⁶⁷ וְהַפְּרָעוֹת⁶⁸.

(58) משנה, מועד קטן ב, א. ובגמרא שם (ה, א) הסמיכו דין זה על המקרא (יחזקאל לט, טו): "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון". (59) שם עמוד ב. (60) ופחות מכזית אינו מטמא באוהל, ולא הטריחו חכמים לעשות לצורך זמן קצר. (61) מעשר שני פ"ה, מ"א. (62) מועד קטן ה, ב. (63) בדיוק על מקום הטומאה בלבד. (64) לפעמים לא ירגיש האדם בציון עד שיגיע למקומו ממש, ואפשר שיאהיל על הטומאה שלא מדעתו. (65) ריחוק גדול. (66) שלא לצמצם את שטחה הטהור. לפיכך מרחיב כל שהוא את הציון. (67) עצים העומדים לפני מגדר בית הקברות, וענפיהם סוככים על שטח מסוים מחוצה לו, וחוששים שמא נמצא קבר תחת העץ. (68) אבנים בולטות מן הגדר לחוץ, ושמא צידה הפנימי של האבן מאהיל על קבר ונעשית כולה אוהל הטומאה.

י. מִצָּא⁶⁹ שְׂדֵה מְצִינֹת וְאֵין יְדוּעַ מַה שִׁבְיָה⁷⁰: אִם

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

ושמונה וארבעים מעלות, וחמשה וחמשים חלקים, וחמש עשרה שניות. סימנן: שמ"ח נ"ה ט"ו.

(2) המהלך הממוצע של השמש בחודש לבנה ובשנת לבנה. (3) ידיעת המהלך הממוצע תקל עליך את ראיית הירח בליל שלושים. (4) בליל שלושים, משום שבליל כ"ט בוודאי עדיין לא נראה, מכיוון שאין החודש פחות מכ"ט יום, ובליל ל"א בוודאי כבר נראה, מאחר שהאורך הממוצע של חודש לבנה הוא כ"ט יום, י"ב שעות, תשצ"ג חלקים. משום כך מועיל חשבון המהלך האמצעי של השמש ל"כ"ט יום. (5) משום כך מועילה ידיעת המהלך האמצעי של השמש לשנ"ד יום. (6) כשחודשה מלאים.

ב. נקדה אחת יש בגלגל השמש, וכן בשאר גלגלי השבעה פוכבים. בעת שיהיה הפוכב בה, יהיה גבוה מעל הארץ פל מאורו. ואותה הנקדה של גלגל השמש ושאר הפוכבים, חוץ מן הירח, סוכבת בשעה? ומהלכה בכל שבועים שנה בקרוב מעלה אחת. ונקדה זו היא הנקראת גבה השמש. מהלכו בכל עשרה ימים - שנה אחת וחצי שנה, שהיא שלשים שלישיות. נמצא מהלכו במאה יום - חמש עשרה שניות, ומהלכו באלף יום - שני חלקים ושלשים שניות, ומהלכו בעשרת אלפים יום - חמשה ועשרים חלקים. ונמצא מהלכו לתשעה ועשרים יום - ארבע שניות ועוד, ומהלכו בשנה סדורה - שלש וחמשים שניות. פכר אמרנו, שהעקר שממנו התחלת חשבון זה הוא מתחלת ליל חמישי, שיומו שלישי לחדש ניסן, משנת שמונה ושלשים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה. ומקום השמש במהלכה האמצעי היה בעקר הזה בשבע מעלות ושלשה חלקים ושתיים ושלשים שניות ממזל טלה. סימנן: ז"ג ל"ב. ומקום גבה השמש היה בעקר זה בשש ועשרים מעלות וחמשה וארבעים חלקים ושמונה שניות ממזל תאומים. סימנן: כ"ו מ"ה ח'. פשתרצה לידע מקום השמש במהלכה האמצעי בכל זמן שתרצה - תקח מנגן הימים שמתחלת יום העקר עד היום שתרצה, ותוציא מהלכה האמצעי באותן הימים מן הסימנן שהודענו, ותוסיף הפל על העקר, ותקבץ פל מין עם מינו, והיוצא הוא מקום השמש במהלכה האמצעי לאותו היום. ביצד? הרי שרצינו לידע מקום השמש האמצעי בתחלת ליל השבת, שיומו ארבעה עשר לחדש תמוז, משנה זו שהיא שנת העקר - מצאנו מנגן הימים, מיום העקר עד תחלת היום זה שאנו רוצים לידע מקום השמש

~ יום ראשון י"ד מרחשון ~

הלכות קדוש החדש

פרק שנים עשר

(1) מהלך השמש.

א. מהלך השמש האמצעי ביום אחד, שהוא ארבע ועשרים שעות - תשעה וחמשים חלקים, ושמונה שניות. סימנן: כ"ד נט"ח. נמצא מהלכה בעשרה ימים: תשע מעלות, ואחד וחמשים חלקים, ושלש ועשרים שניות. סימנן: טנ"א כ"ג. ונמצא מהלכה במאה יום: שמונה ותשעים מעלות, ושלשה ושלשים חלקים, ושלש וחמשים שניות. סימנן: צ"ח ל"ג נ"ג. ונמצא שארית מהלכה באלף יום, אחר שתשליך פל שלש מאות וששים מעלות, כמו שבארנו: מאתיים וחמש וששים מעלות, ושמונה ושלשים חלקים, וחמשים שניות. סימנן: רס"ה לח"ן. ונמצא שארית מהלכה בעשרת אלפים יום: מאה שש ושלשים מעלות, ושמונה ועשרים חלקים, ועשרים שניות. סימנן: קל"ו כ"ח כ'. ועל הדרך הזה תכפל ותוציא מהלכה לכל מנגן שתרצה. וכן אם תרצה לעשות סימנן ידועים אצלך למהלכה לשני ימים ולשלשה ולארבעה עד עשרה - תעשה. וכן אם תרצה להיות לך סימנן ידועים מוכנין למהלכה לעשרים יום ולשלשים ולארבעים עד מאה - תעשה. ודבר גלוי הוא וידוע, מאחר שידעת מהלך יום אחד. וראוי הוא להיות מוכן וידוע אצלך מהלך אמצע השמש לתשעה ועשרים יום ולשלש מאות ארבעה וחמשים יום, שהן ימי שנת הלכנה בזמן שחדשה פסדרן, והיא הנקראת שנה סדורה. שבזמן שיהיו לך אמצעיות אלו מוכנין, יהיה החשבון הזה קל עליך לראית החדש. לפי שתשעה ועשרים יום גמורים מליל הראיה עד ליל הראיה של חדש הבא, וכן בכל חדש וחדש אין פחות מתשעה ועשרים יום לא יותר. שאין חפצנו בכל אלו החשבונות אלא לדעת הראיה בלבד. וכן מליל הראיה של חדש זה עד ליל הראיה לאותו החדש לשנה הבאה - שנה סדורה או שנה ויום אחד, וכן בכל שנה ושנה. ומהלך השמש האמצעי לתשעה ועשרים יום - שמונה ועשרים מעלות, וחמשה ושלשים חלקים, ושנה אחת. סימנן: כ"ח ל"ה א'. ומהלכה לשנה סדורה - שלש מאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְךָ מִכָּל דְּבָרֶיךָ, שֶׁכָּשֶׁם שֶׁתִּדְעַ אֲמַצְעַ הַשֶּׁמֶשׁ לְכָל יוֹם שֶׁתִּרְצֶה מִיָּמִים הַבָּאִים, כִּי תִדַע אֲמַצְעָה לְכָל יוֹם שֶׁתִּרְצֶה מִיָּמִים שֶׁעָבְרוּ.

(7) כי מהירות הכוכבים במסלולם קצובה ואינה משתנית.
(8) כדי לחשב את מקום השמש בגלגלה (במהלכה האמצעי) באיזה זמן שהוא, יש צורך לדעת את מקומה בנקודת זמן מסוימת, המשמש נקודת מוצא לכל החישובים.
(9) המקום במהלך האמצעי. (10) בדיוק בתחילת הלילה, כשם "שהעיקר שממנו התחלת החשבון" הוא מתחילת הלילה (ליל ג' בניסן). (11) לפי שכל החשבונות הם לפי חשבון "בקיורוב" של מהלך השמש האמצעי, ולא של מהלכה האמיתי בגלגל המזלות. במהלכה האמיתי אין תנועת השמש סדירה וקצובה. פעם היא מהירה ופעם איטית. (12) של הירח החדש. (13) מקום הירח במהלכו האמצעי. (14) אחר שנת העיקר של הרמב"ם. (15) כוונתו לאמצע. (16) לפני שנת העיקר של הרמב"ם.

~ יום שני ט"ו מרחשון ~

פָּרָק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1) מקום השמש ויום התקופה.

א. אם תרצה לידע מקום השמש האמיתי בכל יום שתירצה - תוציא תחלה מקומה האמצעי לאותו היום על הדרך שבארנו⁴¹, ותוציא מקום גבה השמש, ותגרע מקום גבה השמש ממקום השמש האמצעי, והנשאר הוא הנקרא מסלול השמש.

(2) מקום השמש בגלגל המזלות כשסתכלים בשמש מנקודת ראות הארץ. מקום זה נקבע על-ידי הקו הישר היוצא ממרכז הארץ עד השמש, והמגיע על גלגל המזלות (עי' ציור 1). מדת אורכו נמדדת על ידי הזווית שיוצרים שני הקווים היוצאים ממרכז הארץ: האחד לצד מקומה האמצעי של השמש, והשני לצד מזל טלה, לנקודת האביב (*0). (3) המקום שאליו מגיעה השמש בגלגלה במהלכה השהו (עי' למעלה פי"א, הט"ו). מדת אורכו נמדדת על-ידי הזווית שיוצרים שני הקווים היוצאים ממרכז גלגל השמש (גלגל היוצא), האחד למקום האמצע והאחד לנקודת האביב. (4) למעלה פי"ב, ה"ב. (5) שם, שם. (6) דרך השמש ומרחקה ממקום גובה השמש. כדי לדעת את ההפרש בין האורך האמיתי של הדרך שעברה השמש לבין האורך האמצעי, עלינו לדעת את מרחק השמש מגובה השמש (הנקודה הרחוקה ביותר של השמש מן הארץ - אפוגיאום) או מרחקה מן השפל (הנקודה הקרובה ביותר אל הארץ - פריגיאום). כאשר השמש נמצאת באחת משתי נקודות אלה (אפוגיאום או פריגיאום) אין הפרש בין האורך האמיתי ובין האורך האמצעי, והמקום האמצעי הוא המקום האמיתי, משום ששני הקווים היוצאים למרכז השמש, האחד ממרכז הארץ והאחד ממרכז גלגל היוצא (גלגל השמש) חופפים זה את זה. בכל יתר הנקודות נחתכים שני הקווים הנ"ל במרכז השמש ויוצרים זווית, ובהארכתם לצד גלגל המזלות

בו, מאה יום; לקחנו אמצע מהלכה למאה יום, שהוא צ"ח ל"ג נ"ג, והוספנו על העקר, שהוא ז"ג ל"ב, יצא מן החשבון: מאה וחמש מעלות, ושבעה ושלשים חלקים, וחמש ועשרים שניות. סימנן: ק"ה ל"ז כ"ה. ונמצא מקומה במהלך האמצעי בתחלת ליל זה - במזל סרטן, בחמש עשרה מעלות בו, ושבעה ושלשים חלקים ממעלה שש עשרה. והאמצעי⁹ שיצא בחשבון זה - פעמים יהיה בתחלת הלילה בשורה¹⁰, או קדם שקיעת החמה בשעה, או אחר שקיעת החמה בשעה¹¹. ודבר זה לא תחוש לו בשמש בחשבון הראיה¹², שהרי אנו משלימים קרוב זה כשנחשב לאמצע הירח. ועל הדרך הזאת תעשה תמיד לכל עת שתירצה, ואפלו אחר אלף שנים: שתקבץ כל השארית ותוסיף על העקר - יצא לך המקום האמצעי. וכן תעשה באמצע הירח¹³ ובאמצע פל פוכב וכוכב: מאחר שתדע מהלכו ביום אחד כמה הוא, ותדע העקר שממנו תתחיל, ותקבץ מהלכו לכל השנים והימים שתירצה, ותוסיף על העקר - ויצא לך מקומו במהלך האמצעי. וכן תעשה בגבה השמש: תוסיף מהלכו באותם הימים או השנים על העקר - יצא לך מקום גבה השמש לאותו היום שתירצה. וכן אם תרצה לעשות עקר אחר שתתחיל ממנו, חוץ מעקר זה שהתחלנו ממנו בשנה זו, פדי שיהיה אותו עקר בתחלת שנת מחזור ידוע או בתחלת מאה מן המאות - הרשות בידך. ואם תרצה להיות העקר שתתחיל ממנו משנים שעברו קדם עקר זה או לאחר כמה שנים מעקר זה - הדרך ידועה. כיצד היא הדרך? כבר ידעת מהלך השמש לשנה סדורה, ומהלכה לתשעה ועשרים יום, ומהלכה ליום אחד. ודבר ידוע, שהשנה שחדשיה שלמים היא יתרה על הסדורה יום אחד, והשנה שחדשיה חסרין היא חסרה מן הסדורה יום אחד. ותהיה יתרה על השנה הסדורה שלשים יום, ואם יהיו חדשיה שלמים - היא יתרה על הסדורה אחד ושלשים יום, ואם יהיו חדשיה חסרין - היא יתרה על הסדורה שש ושלשים יום. ומאחר שכל הדברים האלו ידועים, תוציא מהלך אמצע השמש לכל השנים והימים שתירצה, ותוסיף על העקר שעשינו - יצא לך אמצעה ליום שתירצה משנים הבאות¹⁴, ותעשה אותו היום עקר; או תגרע האמצע שהוצאת מן העקר שעשינו, ויצא לך העקר¹⁵ ליום שתירצה משנים שעברו¹⁶, ותעשה אותו אמצע העקר. וכזה תעשה באמצע הירח ושאר הכוכבים, אם יהיו ידועים לך. ויכבר נתבאר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְנָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, אֵלֶּא מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמֻצְעִי הוּא מְקוֹמָה הָאֲמֻצְעִי.¹⁵

המספרים מבוססים על יסודות ההנדסה, בה במידה שהשמש מתרחקת מן הגובה או מן השפל הולכת המנה וגדלה. בה במדה שהיא מתקרבת לנקודות אלה, הולכת המנה ומצטמצמת. למקסימום מגיעה המנה באמצע, בין גובה לשפל, כלומר במקום שהמסלול עולה תשעים מעלות בגלגל המזלות, מכאן העליה המתמדת של המנה עד 59' 1* במסלול של 90*, והירידה המתמדת עד אפס במסלול מן 90* עד 180*.

ה. הִיָּה הַמְסָלוּל יוֹתֵר עַל מְאָה וְשְׁמוֹנִים מְעֻלוֹת, תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְׁלֹשׁ מְאוֹת וְשִׁשִּׁים מְעֻלוֹת וְתִדְעַ מְנָתוֹ. בְּיַצֵּד? הֲרֵי שֶׁהִיָּה הַמְסָלוּל מְאוֹת מְעֻלוֹת - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְׁלֹשׁ מְאוֹת וְשִׁשִּׁים, תִּשְׁאַר מְאָה וְשִׁשִּׁים מְעֻלוֹת. וְכִבְּר הוֹדְעֵנוּ, שֶׁמְנַת מְאָה וְשִׁשִּׁים מְעֻלוֹת - שְׁנַיִם וָאַרְבָּעִים חֻלְקִים; וְכֵן מְנַת הַמְּאוֹתִים - שְׁנַיִם וָאַרְבָּעִים חֻלְקִים.¹⁶

(16) כאשר המסלול הוא 180* (כלומר בפריגיאום), המנה היא 0* ק"ס מעלות הן 20* לפני הפריגיאום. 200* הן 20* אחרי הפריגיאום. לזוויות שוות, מנות שוות.

ו. וְכֵן אִם הִיָּה הַמְסָלוּל שְׁלֹשׁ מְאוֹת מְעֻלוֹת - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְׁלֹשׁ מְאוֹת וְשִׁשִּׁים, יִשְׁאַר שִׁשִּׁים. וְכִבְּר יִדְעָתָ, שֶׁמְנַת שִׁשִּׁים מְעֻלוֹת - מְעַלָּה אַחַת וָאַחַד וָאַרְבָּעִים חֻלְקִים; וְכֵן הִיא מְנַת הַשְּׁלֹשׁ מְאוֹת מְעֻלוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּכָל מְנָן וּמְנָן.

ז. הֲרֵי שֶׁהִיָּה הַמְסָלוּל חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים מְעֻלוֹת, וְכִבְּר יִדְעֵנוּ שֶׁמְנַת הַשִּׁשִּׁים הִיא מְעַלָּה אַחַת וָאַחַד וָאַרְבָּעִים חֻלְקִים, וּמְנַת הַשְּׁבַעִים הִיא מְעַלָּה אַחַת וָאַחַד וְחֲמִשִּׁים חֻלְקִים, נִמְצָא בֵּין שְׁתֵּי הַמְּנֹת עֲשָׂרָה חֻלְקִים. וְלִפִּי חֻשְׁבוֹן הַמְּעֻלוֹת יִהְיֶה לְכֹל מְעַלָּה חֻלְק אַחַד, וְיִהְיֶה מְנַת הַמְסָלוּל שֶׁהוּא חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים מְעַלָּה אַחַת וְשִׁשִּׁים וָאַרְבָּעִים חֻלְקִים.

ח. וְכֵן אִלוּ הִיָּה הַמְסָלוּל שֶׁבַע וְשִׁשִּׁים, הִיָּתָה מְנָתוֹ מְעַלָּה אַחַת וְשְׁמוֹנָה וָאַרְבָּעִים חֻלְקִים. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה תַעֲשֶׂה בְּכָל מְסָלוּל שֶׁיִּהְיֶה בְּמִנְיָנוּ אֲחָדִים עִם הַעֲשָׂרוֹת, בֵּין בְּחֻשְׁבוֹן הַשֶּׁמֶשׁ בֵּין בְּחֻשְׁבוֹן הַיָּרֵחַ.

ט. בְּיַצֵּד? הֲרֵי שֶׁרָצִינוּ לִידַע מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמֻצְעִי בְּתַחֲלַת לַיַּל הַשַּׁבָּת, אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ תְּמוּזָה מִשְׁנָה זֹה - תוֹצִיא אֲמֻצְעַ הַשֶּׁמֶשׁ תַּחֲלָה לְעַת הַזֹּאת, וְסִימְנוּ: ק"ה ל"ז כ"ח, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ;¹⁷ וְתוֹצִיא מְקוֹם גְּבוּהַ הַשֶּׁמֶשׁ לְעַת הַזֹּאת¹⁸ - יֵצֵא לָךְ סִימְנוֹ: פ"ו מ"ה כ"ג; וְתִגְרַע מְקוֹם הַגְּבוּהָ מִן הָאֲמֻצְעִי - יֵצֵא לָךְ הַמְסָלוּל: שְׁמוֹנָה עֲשָׂרָה מְעֻלוֹת, וְשְׁנַיִם

פוגעים בו בשתי נקודות שונות. הזוית הזאת היא קנה מדה לגודל הקשת שבין שתי נקודות אלה בגלגל המזלות (מנת המסלול). ע"י ציור 1.

ב. וְתִרְאֶה בְּמָה מְעֻלוֹת הוּא מְסָלוּל הַשֶּׁמֶשׁ: אִם הִיָּה הַמְסָלוּל פְּחוֹת מִמְּאָה וְשְׁמוֹנִים מְעֻלוֹת⁷ - תִּגְרַע מְנַת הַמְסָלוּל מִמְּקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמֻצְעִי,⁸ וְאִם הִיָּה הַמְסָלוּל יוֹתֵר עַל מְאָה וְשְׁמוֹנִים מְעֻלוֹת⁹ עַד שְׁלֹשׁ מְאוֹת וְשִׁשִּׁים - תוֹסִיף מְנַת הַמְסָלוּל עַל מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמֻצְעִי¹⁰; וְיִמָּה שֶׁיִּהְיֶה אַחַר שְׁתוֹסִיף עָלָיו אוֹ תִּגְרַע מִמְּנוֹ - הוּא הַמְּקוֹם הָאֲמֻצְעִי.¹¹

(7) כאשר השמש הולכת מן הגובה אל השפל. (8) משום שבחלק זה גדול האורך האמצעי מן האורך האמיתי. שיעור ההפרש ביניהם נקרא "מנה". (9) כאשר השמש הולכת מן השפל אל הגובה. (10) משום שבחלק זה, קטן האורך האמצעי מן האורך האמיתי. (11) ע"י ציור 1.

ג. וְדַע, שֶׁאִם יִהְיֶה הַמְסָלוּל מְאָה וְשְׁמוֹנִים בְּשׁוּהָ¹² אוֹ שְׁלֹשׁ מְאוֹת וְשִׁשִּׁים בְּשׁוּהָ¹³ - אֵין לוֹ מְנָה¹⁴, אֵלֶּא יִהְיֶה הַמְּקוֹם הָאֲמֻצְעִי הוּא הַמְּקוֹם הָאֲמֻצְעִי.

(12) כאשר השמש בשפל. (13) כאשר השמש שוב בגובה. (14) ע"י למעלה הלכה א', הערה ה'.

ד. וְכִמְהָ הִיא מְנַת הַמְסָלוּל? אִם יִהְיֶה הַמְסָלוּל עֲשָׂר מְעֻלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ עֲשָׂרִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה עֲשָׂרִים מְעֻלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ אַרְבָּעִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה שְׁלֹשִׁים מְעֻלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שְׁמוֹנָה וְחֲמִשִּׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה אַרְבָּעִים מְעֻלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מְעַלָּה אַחַת וְחֲמִשָּׁה עָשָׂר חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה חֲמִשִּׁים מְעֻלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מְעַלָּה אַחַת וְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה שִׁשִּׁים מְעֻלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מְעַלָּה אַחַת וָאַחַד וָאַרְבָּעִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה שְׁבַעִים מְעֻלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מְעַלָּה אַחַת וָאַחַד וְחֲמִשִּׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה שְׁמוֹנִים מְעֻלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מְעַלָּה אַחַת וְשִׁבְעָה וְחֲמִשִּׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה תִשְׁעִים מְעֻלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מְעַלָּה אַחַת וְתִשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מְאָה מְעֻלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מְעַלָּה אַחַת וְשְׁמוֹנָה וְחֲמִשִּׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מְאָה וְעֶשְׂרִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מְעַלָּה אַחַת וְשְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מְאָה וְאַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מְעַלָּה אַחַת וְתִשְׁעָה עָשָׂר חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מְאָה וְשִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מְעַלָּה אַחַת וְחֻלְק אַחַד. וְאִם יִהְיֶה מְאָה וְשִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שְׁנַיִם וָאַרְבָּעִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מְאָה וְשִׁבְעִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ אַחַד וְעֶשְׂרִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מְאָה וְשְׁמוֹנִים בְּשׁוּהָ - אֵין לוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- הוא הנקרא אמצע הירח. מהלך אמצע הירח ביום אחד: שלש עשרה מעלות, ועשרה חלקים, וחמש ושלושים שניות. סימנם: י"ג יל"ה⁵.

(2) במהלך הירח חלות הפרעות, המשפיעות על מהירותו, פעם היא גדלה ופעם היא פוחתת. "שהירח עקלקלות גדולות יש במעגלותיו" - פי"ז הכ"ג (במהירות ובפיגור גם-כן ישנם שינויים: פעם ממחר יותר, ופעם - פחות; פעם מפגר יותר, ופעם - פחות). מכאן הקושי הרב בקביעת מקום הירח בתאריך מסוים. האסטרונומיה העתיקה (פטולומיאוס) נזקקה להנחה של ארבעה גלגלים, כדי להסביר את השינויים במהלך הירח. הרמב"ם הסתפק בשני גלגלים. אחד הוא הגלגל היוצא, כלומר מעגל שמרכזו איננו מרכז הארץ, והמקיף את העולם. תנועתו בכל יום היא "18, 37 12' * 11 ממזרח למערב בכיוון הפוך לסדר המזלות שהוא ממערב למזרח. גלגל שני הוא הגלגל הקטן (אפיציקל), שאינו מקיף את העולם, והירח נע במסלולו במהירות של "53, 93 3' * 13 ליום. מרכז גלגל זה הוא בהיקפו של הגלגל הגדול. מהלך הגלגל הקטן מסביב לגלגל הגדול בכל יום הוא "53, 4 22' * 24 ממערב למזרח לפי סדר המזלות. (3) בדפוס קושטא - אמצע המסלול, דוגמת אמצע הירח בהלכה זו, והשווה להלן פט"ו, ה"א. (4) כי מקום הירח נקבע לא על-ידי תנועתו מסביב לגלגל הקטן, אלא על-ידי תנועת הגלגל הקטן, שבו הירח, מסביב לגלגל הגדול. (5) אם ננכה את מהלך הגלגל הגדול בכיוון ההפוך לסדר המזלות בשיעור הנ"ל "18, 37 12' * 11 ממהלך הגלגל הקטן, מתקדם בכל יום על סדר המזלות בשיעור "3, 35* 10' 13. המשפט "מהלך אמצע הירח ביום אחד..." שבסוף הלכה א', שייך לפי הענין, לתחילת הלכה ב', וכך הוא בדפוס קושטא. וכן בכת"י תימן ת"א (ספריית מוסד הרב קוק).

ב. נמצא מהלכו בעשרה ימים: מאה ואחת ושלושים מעלות, וחמשה וארבעים חלקים, וחמשים שניות. סימנם: קל"א מה"נ. ונמצא שארית⁶ מהלכו במאה יום: מאתים ושבע ושלושים מעלות, ושמונה ושלושים חלקים, ושלוש ועשרים שניות⁷. סימנם: רל"ז ל"ח כ"ג. ונמצאת שארית מהלכו בארץ יום: מאתים ושש עשרה מעלות, ושלושה ועשרים חלקים, וחמשים שניות. סימנם: רי"ו כג"ן. ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום: שלש מעלות, ושמונה וחמשים חלקים, ועשרים שניות. סימנם: ג' נ"ח כ'. ונמצא שארית מהלכו בתשעה ועשרים יום⁸: שתים ועשרים מעלות, וששה חלקים, ושש וחמשים שניות. סימנם: כ"ב ונ"ו. ונמצא שארית מהלכו בשנה סדורה⁹: שלש מאות וארבע וארבעים מעלות, וששה ועשרים חלקים, ושלוש וארבעים שניות. סימן להם: שד"ס¹⁰ כ"ו מ"ג. ועל דרך זו תכפל לכל מנין ימים או שנים שתמצא.

וחמשים חלקים, ושתי שניות. סימנם: י"ח נ"ב כ'. ואל תקפיד בכל מסלול על החלקים, אלא: אם יהיו פחות משלושים - אל תפנה אליהם; ואם היו שלשים או יותר - תחשב אותם מעלה אחת, ותוסיף אותה על מנין מעלות המסלול. לפיכך יהיה מסלול זה תשע עשרה מעלות, ותהיה מנתו על הדרך שבארנו שמונה ושלושים חלקים¹⁹.

(17) למעלה פי"ב, ה"ב. (18) ע"י שם. (19) משום שבעשר מעלות ובעשרים מעלות, מנת כל מעלה היא שני חלקים.

י. ולפי שהמסלול הזה היה פחות ממאה ושמונים - תגרע המנה, שהיא שמונה ושלושים חלקים, מאמצע השמש, ישאר: מאה וארבע מעלות, ותשעה וחמשים חלקים, וחמש ועשרים שניות. סימנם: ק"ד נ"ט כ"ה. ונמצא מקום השמש האמיתי בתחלת ליל זה במזל סרטן²⁰ בחמש עשרה מעלות בו פחות חמש ושלושים שניות. ואל תפנה אל השניות²¹ פלל, לא במקום השמש ולא במקום הירח ולא בשאר השבונות הראיה, אלא חקר על החלקים בלבד. ואם יהיו השניות קרוב לשלושים - עשה אותם חלק אחד, והוסיפו על החלקים.

(20) את המעלות אנו מתחילים לספור ממזל טלה = 0*. (21) בהלכה זו לא הקפיד הרמב"ם על השניות, אלא על החלקים בלבד. בהלכה הקודמת, לא הקפיד על החלקים, אלא על המעלות בלבד, משום שידיעת המסלול דרושה לשם חישוב מנת המסלול, בה קובעות בעיקר המעלות. אבל בידיעת מקום השמש, יש ערך גם לחלקים.

יא. ומאחר שתדע מקום השמש בכל עת שתמצא, תדע יום התקופה האמיתי כל תקופה שתמצא²² - בין תקופות הבאות אחר עקר זה שמוננו התחלנו²³, בין תקופות שעברו משנים קדמוניות.

(22) תקופת ניסן בהיות השמש בתחילת מזל טלה במהלכה האמיתי; תקופת תמוז - בתחילת מזל סרטן; תקופת תשרי - בתחילת מזל מאזנים; תקופת טבת - בתחילת מזל גדי. (23) ע"י למעלה פי"ב, ה"ב.

~ יום שלישי ט"ז מרחשון ~

פרק ארבעה עשר

(1) שני מהלכים אמצעיים של הירח.

א. הירח - שני מהלכים אמצעיים יש לו²⁴. הירח עצמו מסבב בגלגל קטן, שאינו מקיף את העולם כלו, ומהלכו האמצעי באותו הגלגל הקטן נקרא אמצע המסלול³. והגלגל הקטן עצמו מסבב בגלגל גדול, המקיף את העולם, ובמהלך אמצעי זה של גלגל הקטן באותו הגלגל הגדול המקיף את העולם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט"ז מרחשון - ספר זמנים - הל' קידוש החודש קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פי"א, ה"ט"ז. 15) ע"י למעלה פי"ב, ה"ב, ה"ג. על-ידי הנוסחה (מהלך אמצע הירח ביום אחד = 35', 03 10' *13) (מקום אמצע הירח ביום העיקר) 43' 14' *31, שבה n + מסמן מספר הימים מיום העיקר.

ה. אם היתה השמש מחצי מזל דגים עד חצי מזל טלה - תגיש אמצע הירח פמות שהוא¹⁶. ואם תהיה השמש מחצי מזל טלה עד תחלת מזל תאומים - תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים¹⁷. ואם תהיה השמש מתחלת מזל תאומים עד תחלת מזל אריה - תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים¹⁸. ואם תהיה השמש מתחלת מזל אריה עד חצי מזל בתולה - תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים¹⁹. ואם תהיה השמש מחצי מזל בתולה עד חצי מזל מאזנים - הנח אמצע הירח פמות שהוא. ואם תהיה השמש מחצי מזל מאזנים עד תחלת מזל קשת - תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים²⁰. ואם תהיה השמש מתחלת מזל קשת עד תחלת מזל דלי - תגרע מאמצע הירח שלשים חלקים²¹. ואם תהיה השמש מתחלת מזל דלי עד חצי מזל דגים - תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים.

16) מטרת כל החשבונות האלה היא ידיעת ראיית הירח (ע"י פי"א, ה"ט"ז) בא"י (שם ה"ז). מקום השמש האמצעי היוצא לפי החשבון, יהיה לפעמים בתחילת הלילה בדיוק, כגון במזל טלה, ולפעמים שעה אחת לפני השקיעה או אחריה (פי"ב ה"ג), כי אורך היום משתנה ותלוי במקום השמש במזלות. 17) העיקר שממנו מתחיל החשבון לראיית הירח הוא ג' בניסן, שאז השמש עומדת בראש טלה, ויום ולילה שווים. שקיעת השמש היא אז בשעה שש, מקום אמצע הירח, לפי החשבון, פירושו תחילת הלילה באופק המשוה (שעה שש), ואנו - לחשבון ראייה - מעוניינים בידיעת מקום הירח באופק ירושלים. בחצי מזל דגים - חצי אדר - שקיעת השמש באופק ירושלים היא כרבע שעה לפני השקיעה באופק המשוה (כלומר, רבע שעה לפני שעה שש), בחצי מזל טלה - כרבע שעה אחרי השקיעה באופק המשוה. מהלך הירח בשעה הוא בערך 33' (ע"י ה"א). כשנגרע ממנו תנועת השמש לשעה, מכיון שגם היא נעה ממערב למזרח, ישארו 30' בערך. לרבע שעה - פחות משמונה חלקים. להפרשים קטנים, למטה משמונה חלקים, אין הרמב"ם שם לב. משום כך, כאשר השמש מחצי מזל דגים עד חצי מזל טלה, אין הרמב"ם מוסיף מאומה לאמצע הירח. בהפרשים שלמעלה משמונה חלקים, הוא נוקט 15' (כדין חצי שעה) או 30' (כדין שעה). 18) מחצי ניסן עד תחילת סיון, מוסיף הרמב"ם 15', מכיון שהיום הולך וגדל והשקיעה מתאחרת, אולם אין ההפרש מגיע לשעה, משום כך דינו כהפרש של חצי שעה. 19) בכת"י אוקספורד - שלשים, כך גם בפירושו רבי עובדיה בן דוד - סוף פי"ב, וכן בכת"י ת"א ות"ב (מימון). 20) כי היום פוחת והולך.

6) אחר ניכוי מספר מהלכים שלמים, *360 כל אחד. 7) בחשבון מהלך אמצע הירח ביום אחד, השמיט הרמב"ם 03, 00, אולם בחשבון מאה ימים צירף אותו, מכיון שזה עולה לסך 3". 8) כי חשבון כ"ט יום חשוב לראיית החודש, ע"י למעלה פי"ב, ה"א. 9) שנה שחדשה כסדרן, שיש לה שני"ד יום, ע"י למעלה פי"ב, ה"א. 10) בדפוס קושטא - שמ"ד. בגלל מובן המילה "שמד", שינו אח"כ את הסימן לשד"ם.

ג. ומהלך אמצע המסלול ביום אחד: שלש עשרה מעלות, ושלשה חלקים, וארבע וחמשים שניות¹¹. סימנם: י"ג גג"ד. נמצא מהלכו בעשרה ימים: מאה ושלשים מעלות, תשעה ושלשים חלקים, בלא שניות. סימנם: ק"ל ל"ט. ונמצא שארית מהלכו במאה יום: מאתיים ושש ועשרים מעלות, ותשעה ועשרים חלקים, ושלש וחמשים שניות¹². סימנם: רכ"ו כ"ט נ"ג. ונמצא שארית מהלכו בארבע יום: מאה וארבע מעלות, ושמונה וחמשים חלקים, וחמשים שניות. סימנם: ק"ד נח"ן. ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום: שלש מאות ותשע ועשרים מעלות, ושמונה וארבעים חלקים, ועשרים שניות. סימנם: שכ"ט מח"כ. ונמצא שארית מהלכו בתשעה ועשרים יום: שמונה עשרה מעלות, ושלשה וחמשים חלקים, וארבע שניות. סימנם: י"ח נג"ד.

11) כלומר, מהלך הירח האמצעי בגלגל הקטן הוא 54' 3' *13. ביתר דיוק: 53', 93 3' *13. במהלך אמצע המסלול ביום אחד, נקט הרמב"ם מספר עגול 54', כלומר 07, 00 יותר. במאה ימים עולה ההפרש לשבע שניות, על כן הוא מנכה אותן ויוצא 53'.

ד. ונמצא שארית מהלכו בשנה סדורה: שלש מאות וחמש מעלות, ושלש עשרה שניות, בלא חלקים. סימנם: ש"ה י"ג¹³. מקום אמצע הירח ה"ה בתחלת ליל חמישי, שהוא העקר לחשבונות אלו, במזל שור, מעלה אחת, וארבעה עשר חלקים, ארבעים ושלש שניות. סימנם: א' י"ד מ"ג. ואמצע המסלול ה"ה בעקר זה: ארבע ושמונים מעלות, ושמונה ועשרים חלקים, ושתיים וארבעים שניות. סימנם: פ"ד כ"ח מ"ב. מאחר שתדע מהלך אמצע הירח והאמצע שהוא העקר שעליו תוסיף, תדע מקום אמצע הירח בכל יום שתראה, על דרך שעשית באמצע השמש¹⁴. ואחר שתוציא אמצע הירח לתחלת הלילה שתראה, התבונן בשמש ודע באי זה מזל הוא¹⁵.

13) משפט זה: "ונמצא שארית... ש"ה י"ג" שייך לסוף ה"ג, באופן מקביל לסוף ה"ב. ע"י כתי"ת ת"א. 14) ע"י למעלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתחילתו". ענין זה מרומז בתקופות הבאות, היינו מכאן ולהבא – תשובה מיראה, והתקופות שעברו מרמזות על תשובה מאהבה שפועלת גם למפרע. עפ"י מובן מדוע הקדים תקופות הבאות לתקופות שעברו, כי הלך מן הקל אל הכבד תשובה מיראה ואח"כ תשובה מאהבה. ויש להוסיף שעבודת התשובה מרומזת גם בנוגע לחשבון התקופות כפשוטו, כי חשבון התקופות שעברו דורש יגיעה גדולה בהרבה מחשבון התקופות הבאות, כי בתקופות הבאות, אפשר לברר אם חשבוננו נכון אם לאו ולכן מקפיד לעשות חשבון מדוייק, אבל בתקופות שעברו צריך השתדלות גדולה בהרבה מכיון שאין להם "אבן בוחן" לדעת אם חישב נכון אם לאו, ולכן נדרשת השתדלות גדולה כ"כ.

(יין מלכות ספר זמנים סימן מ"ג
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) בגלגל המזלות. (3) מהלכו האמצעי של הירח בגלגל הקטן. (4) כי שניהם נעים בכיוון אחד, ממערב למזרח. לאחר שתגרע תקבל מרחק השמש מן הירח.

ב. וכבר הודענו, שלא באנו בקל אלו החשבונות, שעשינו בפרקים אלו, אלא לדעת ראית הירח. ולעולם אי אפשר שיהיה מרחק זה הפפול בליל הראיה שיראה בה הירח אלא מחמש מעלות עד שתיים וששים מעלות, ואי אפשר שיוסיף על זה ולא יגרע ממנו.⁵

(5) מחמש מעלות.

ג. והואיל והדבר נון, התבונן במרחק זה הפפול: אם יהיה המרחק הפפול חמש מעלות או קרוב לחמש - אין חוששין לתוספת, ולא תוסיף פלום. ואם יהיה המרחק הפפול ממש מעלות עד אחת עשרה מעלות - תוסיף על אמצע המסלול מעלה אחת. ואם יהיה המרחק הפפול משתיים עשרה מעלות עד שמונה עשרה מעלות. ואם יהיה המרחק הפפול מתשע עשרה מעלות עד ארבע ועשרים מעלות - תוסיף על אמצע המסלול שלש מעלות. ואם יהיה המרחק הפפול מחמש ועשרים מעלות עד אחת ושלשים מעלות - תוסיף על אמצע המסלול מעלות. ואם יהיה המרחק הפפול משתיים עשרה מעלות עד ארבעים מעלות עד שמונה ושלשים מעלות. ואם יהיה המרחק הפפול מחמש ועשרים מעלות עד אחת ושלשים מעלות - תוסיף על אמצע המסלול

(21) כאן גורעים ט"ו חלקים, כי השקיעה מקדימה לבוא לפני שעה שש באותו שיעור שהיא מאחרת מחצי מזל טלה עד תחילת מזל תאומים.

ו. ומה שיהיה האמצע אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו או תניח אותו פמות שהוא - הוא אמצע הירח לאחר שקיעת החמה בכמו²² שליש שעה באותו הזמן שתוציא האמצע לו, וזה הוא הנקרא אמצע הירח לשעת הראיה²³.

(22) לפעמים שליש, ולפעמים פחות. (23) בליל שלשים.

~ יום רביעי י"ז מרחשון ~

פרק חמשה עשר

(1) מקום הירח.

א. אם תרצה לידע מקום הירח האמתית בכל יום שתראה - תוציא תחלה אמצע הירח לשעת הראיה לאותו הלילה שתראה, וכן תוציא אמצע המסלול ואמצע השמש לאותו העת, ותגרע אמצע השמש מאמצע הירח⁴, והנשאר תכפל אותו. וזהו הנקרא מרחק הפפול.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אם תרצה לידע מקום הירח האמתית . . ."

בהלכות אלו מבאר את פרטי החשבונות של מהלך השמש והירח שעל פיהם קובעים בית-דין את ראשי החודשים. ובפנימיות הענינים יש לומר: מולד הלבנה מרמז על עבודת התשובה, שכן יש בו חיסרון ומולד, אבל השמש מרמזת על עבודת הצדיקים שאין בה שינוי.

ענינו של ראש-חודש הוא "יחוד שמשא וסיהרא" כי אז לראשונה מאירה השמש בלבנה, ובעבודת האדם הוא חיבור שני אופני העבודה; צדיקים, ובעלי תשובה, וחיבורם הוא בענין "לכתחילה אריבער" שאף שברך הרגיל הוא ענין לבעלי-תשובה הקופצים ומדלגים על סדר העבודה, מכל מקום נפעל עליו זה גם בעבודת הצדיקים שגם הם שייכים לעבודה ד"לכתחילה אריבער".

הגדרתו של ר"ח כמסמל את עבודת התשובה מתבטא גם בפרטי החשבונות בפרקים אלו, בסוף פי"ג כתב "ומאחר שתדע מקום השמש בכל עת שתראה, תדע יום התקופה האמתית כל תקופה שתראה, בין תקופות הבאות אחר עיקר זה שממנו התחלנו, בין תקופות שעברו משנים קדמוניות", כי בעבודת התשובה שתי דרגות: האחת היא תשובה מיראה שעיקרה מכאן ולהבא – "כבעל מום שנתרפא שמקצת שמו עליו". והשניה, תשובה מאהבה שפועלתה גם למפרע – "נעקר עוונו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִנְתוּ אַרְבַּע מַעְלוֹת וְעֶשְׂרִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ אַרְבַּע מַעְלוֹת וְאֶחָד עֶשְׂרֵי חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְאַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ שְׁלֹשׁ מַעְלוֹת וּשְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשִׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְחֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ שְׁלֹשׁ מַעְלוֹת וְשִׁמּוֹנָה וְאַרְבָּעִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ מַעְלָה אַחַת וְשִׁשָּׁה וְחֲמִשִּׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁבְעִים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ מַעְלָה אַחַת וְתִשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁמוֹנִים בְּשׁוּה - אֵין לוֹ מְנָה כְּמוֹ שְׁאַמְרֵנוּ, אֲלֵא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמֻצְעִי הוּא מְקוֹם הָאֲמָתִי.

ז. וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן יוֹתֵר עַל מֵאָה וְשִׁמוֹנִים מַעְלוֹת, תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְׁלֹשׁ מְאוֹת וְשִׁשִּׁים וְתִדַּע מִנְתוֹ, כְּדֶרֶךְ שְׁעִשִּׁית בְּמַסְלֹל הַשָּׁמֶשׁ. וְכֵן אִם יִהְיֶה בְּמִנְזָן הַמַּסְלֹל אַחֲדִים עִם הַעֲשָׂרוֹת, תִּקַּח מִן הַיּוֹתֵר שְׁבִינֵי שְׁתֵּי הַמְּנוֹת הָאַחֲדִים; כְּדֶרֶךְ שְׁבַאֲרֵנוּ בְּמַסְלֹל הַשָּׁמֶשׁ בְּמְנוֹת שְׁלוֹ, כִּף תַּעֲשֶׂה בְּמַסְלֹל הַנִּכּוֹן בְּמְנוֹת שְׁלוֹ.

ח. בִּיצֵד? הֲרֵי שְׁרָצִינוּ לִידַע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמָתִי בְּתַחֲלַת לַיִל עֶרֶב שַׁבָּת, שִׁימוֹ יִשְׁנֵי לַחֲדָשׁ אֵינִי מְשַׁנָּה זו, שֶׁהִיא שְׁנַת הַעֶקֶר, וּמִנְזָן הַיָּמִים הַגְּמוּרִים מִתַּחֲלַת לַיִל הַעֶקֶר עַד תַּחֲלַת לַיִל זֶה, שְׁאֵנוּ רוֹצִים לִידַע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמָתִי בוֹ, תַּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם - תּוֹצִיא אֲמֻצְעֵי הַשָּׁמֶשׁ תַּחֲלַת לַיִל זֶה, יֵצֵא לָךְ אֲמֻצְעוֹ: חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים מַעְלוֹת, וְשִׁמּוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֻלְקִים, וְשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ל"ה ל"ח ל"ג. וְתּוֹצִיא אֲמֻצְעֵי הַיָּרֵחַ לְשַׁעַת הָרְאִיָּה לַעַת זו, יֵצֵא לָךְ אֲמֻצְעוֹ: שְׁלֹשׁ וְחֲמִשִּׁים מַעְלוֹת, וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֻלְקִים, וְתִשְׁעָה וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: נ"ג ל"ו ל"ט. וְתּוֹצִיא אֲמֻצְעֵי הַמַּסְלֹל לַעַת זו, יֵצֵא לָךְ אֲמֻצְעוֹ: מֵאָה וּשְׁלֹשׁ מַעְלוֹת, וְאַחַד וְעֶשְׂרִים חֻלְקִים, וְשִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ק"ג כ"א מ"ו. תִּגְרַע אֲמֻצְעֵי הַשָּׁמֶשׁ מֵאֲמֻצְעֵי הַיָּרֵחַ, יִשְׁאָר: שְׁבַע עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת, וְשִׁמּוֹנָה וְחֲמִשִּׁים חֻלְקִים, וְשִׁשָּׁה שְׁנִיּוֹת. וְזֶה הוּא הַמְּרַחֵק. תִּכְפַּל אוֹתוֹ, יֵצֵא לָךְ הַמְּרַחֵק הַכְּפוּל: חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים מַעְלוֹת, וְשִׁשָּׁה וְחֲמִשִּׁים חֻלְקִים, וְשִׁשִּׁים עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ל"ה נ"ו י"ב. לְפִיכֶךָ תּוֹסִיף עַל אֲמֻצְעֵי הַמַּסְלֹל חֲמֵשׁ מַעְלוֹת, כְּמוֹ שְׁהוֹדַעְנוּ, וְיֵצֵא לָךְ הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן: מֵאָה וְשִׁמוֹנִים¹⁰ מַעְלוֹת, וְאַחַד וְעֶשְׂרִים חֻלְקִים. וְאֵין מְקַפְּדִין עַל הַחֻלְקִים בְּמַסְלֹל, כְּדֶרֶךְ שְׁבַאֲרֵנוּ בְּשָׁמֶשׁ.

(10) במקום ק"פ מעלות או מאה ושמונים צריך להיות: מאה ושמונה, כי הוספנו חמש מעלות על אמצע המסלול, שהיה ק"ג מעלות.

שְׁבַע מַעְלוֹת. וְאִם יִהְיֶה הַמְּרַחֵק הַכְּפוּל מִשְׁתִּים וְחֲמִשִּׁים מַעְלוֹת עַד תִּשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים מַעְלוֹת - תּוֹסִיף עַל אֲמֻצְעֵי הַמַּסְלֹל שְׁמוֹנָה מַעְלוֹת. וְאִם יִהְיֶה הַמְּרַחֵק הַכְּפוּל מִשְׁתִּים מַעְלוֹת עַד שְׁלֹשׁ וְשִׁשִּׁים מַעְלוֹת - תּוֹסִיף עַל אֲמֻצְעֵי הַמַּסְלֹל תִּשְׁעָה מַעְלוֹת⁶. וְזֶה שִׁיחֵה אֲמֻצְעֵי הַמַּסְלֹל אַחַר שְׁתּוֹסִיף עָלָיו מַעְלוֹת אֵלוֹ - הוּא הַנִּקְרָא מַסְלֹל הַנִּכּוֹן.

(6) במרחק כפול גדול יותר אין הרמב"ם עוסק, כי הוא מעוניין בליל הראייה בלבד.

ד. וְאַחַר כִּף תִּרְאֶה בְּמֵה מַעְלוֹת הוּא הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן: אִם הִיָּה פְּחוֹת מִמֵּאָה וְשִׁמוֹנִים מַעְלוֹת - תִּגְרַע מִנְת הַמַּסְלֹל הַזֶּה הַנִּכּוֹן מֵאֲמֻצְעֵי הַיָּרֵחַ לְשַׁעַת הָרְאִיָּה; וְאִם הִיָּה הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן יוֹתֵר עַל מֵאָה וְשִׁמוֹנִים מַעְלוֹת, עַד שְׁלֹשׁ מְאוֹת וְשִׁשִּׁים - תּוֹסִיף⁸ מִנְת זֶה הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן עַל אֲמֻצְעֵי הַיָּרֵחַ לְשַׁעַת הָרְאִיָּה. וְזֶה שִׁיחֵה הָאֲמֻצְעֵי אַחַר שְׁתּוֹסִיף עָלָיו אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ - הוּא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמָתִי לְשַׁעַת הָרְאִיָּה.

(7) כי כאן מהירות הירח אטית יותר ואמצע הירח גדול ממסלול הנכון. שיעור ההפרש נקרא מנת המסלול. (8) כי כאן מהירות הירח גדולה יותר ואמצע הירח קטן ממסלול הנכון.

ה. וְדַע, שְׁאִם יִהְיֶה הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן מֵאָה וְשִׁמוֹנִים בְּשׁוּה אוֹ שְׁלֹשׁ מְאוֹת וְשִׁשִּׁים בְּשׁוּה - אֵין לוֹ מְנָה, אֲלֵא יִהְיֶה מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמֻצְעִי לְשַׁעַת הָרְאִיָּה הוּא מְקוֹם הָאֲמָתִי.

(9) כי נקודת מקום הירח האמתית ונקודת מקום הירח האמצעי הן בקו אחד.

ו. וְכִמָּה הוּא מִנְת הַמַּסְלֹל? אִם יִהְיֶה הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן עֶשְׂרֵי מַעְלוֹת, תִּהְיֶה מִנְתוֹ חֲמִשִּׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן עֶשְׂרִים מַעְלוֹת, תִּהְיֶה מִנְתוֹ מַעְלָה אַחַת וְשִׁמּוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה שְׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ שְׁתֵּי מַעְלוֹת וְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה אַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ שְׁלֹשׁ מַעְלוֹת וְשִׁשָּׁה חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה חֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ שְׁלֹשׁ מַעְלוֹת וְאַרְבָּעִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה שִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ אַרְבַּע מַעְלוֹת וְשִׁשָּׁה חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה שְׁבַע, תִּהְיֶה מִנְתוֹ אַרְבַּע מַעְלוֹת וְאַחַד וְאַרְבָּעִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה שְׁמוֹנִים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ חֲמֵשׁ מַעְלוֹת. וְאִם יִהְיֶה תִּשְׁעָה, תִּהְיֶה מִנְתוֹ חֲמֵשׁ מַעְלוֹת וְשִׁמּוֹנָה חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ שְׁלֹשׁ מַעְלוֹת וְתִשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁבְעִים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ אַרְבַּע מַעְלוֹת וְתִשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁמוֹנִים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ חֲמֵשׁ מַעְלוֹת וְשִׁשָּׁה חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁמוֹנִים וְשִׁבְעִים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ שְׁלֹשׁ מַעְלוֹת וְשִׁשָּׁה חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁמוֹנִים וְשִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ אַרְבַּע מַעְלוֹת וְשִׁשָּׁה חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁמוֹנִים וְחֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ חֲמֵשׁ מַעְלוֹת וְשִׁשָּׁה חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁמוֹנִים וְאַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מִנְתוֹ שְׁלֹשׁ מַעְלוֹת וְשִׁשָּׁה חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁמוֹנִים וְשָׁלוֹשׁ, תִּהְיֶה מִנְתוֹ שְׁלֹשׁ מַעְלוֹת וְשִׁשָּׁה חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁמוֹנִים וְשְׁנַיִם, תִּהְיֶה מִנְתוֹ שְׁנַיִם מַעְלוֹת וְשִׁשָּׁה חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁמוֹנִים וְאֶחָד, תִּהְיֶה מִנְתוֹ אֶחָד מַעְלָה וְשִׁשָּׁה חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁמוֹנִים וְאֵין, תִּהְיֶה מִנְתוֹ אֵין מַעְלוֹת וְשִׁשָּׁה חֻלְקִים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנִיּוֹת. וְנִמְצָא מֵהֵלְכוֹ בְּמֵאָה יוֹם: חֲמֵשׁ מַעְלוֹת, שִׁבְעָה עֶשְׂרֵי חֲלָקִים, וְשֵׁשׁ וָאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ה"ז מ"ג. וְנִמְצָא מֵהֵלְכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם: שְׁתַּיִם וְחֲמִשִּׁים מַעְלוֹת, וְשִׁבְעָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְעֶשְׂרֵי שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: נ"ב נז"י. וְנִמְצָא שְׁאָרֵית מֵהֵלְכוֹ בְּעֶשְׂרֵת אֲלָפִים יוֹם: מֵאָה וְתִשְׁעָה וְשִׁשִּׁים מַעְלוֹת, וְאַחַד וְשֵׁשִׁים חֲלָקִים, וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: קס"ט לא"מ. וְנִמְצָא מֵהֵלְכוֹ לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם: מַעְלָה אַחַת, וְשָׁנָיִם וְשִׁלְשִׁים חֲלָקִים, וְתִשְׁעָה שְׁנִיּוֹת. וְסִימָנָם: א' לב"ט. וְנִמְצָא מֵהֵלְכוֹ לְשָׁנָה סְדוּרָה: שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת, וְאַרְבָּעָה וָאַרְבָּעִים חֲלָקִים, וְשְׁתַּיִם וָאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: י"ח מ"ד מ"ב. וְאַמְצָע הָרֵאשׁ בְּתַחֲלַת לַיִל חֲמִישִׁי, שֶׁהוּא הָעֶקֶר, הָיָה: מֵאָה וְשָׁמוֹנִים מַעְלוֹת, וְשִׁבְעָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְשְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ק"פ נ"ז כ"ח.

7) "אמצעי" בניגוד ל"אמיתי", כדי להבחין בין המהלכים שבהם סופרים את המעלות מטלה קדימה לפי סדר המזלות, ובין מהלך הראש שהוא אחורנית שלא כסדר המזלות. ועי' ציור 3. 8) ביתר דיוק - 10', 36, כפי שיוצא בחשבון עשרת אלפים יום בהלכה זו.

ג. אם תרצה לידע מקום הראש בכל עת שתראה - תוציא אמצעם לאותו העת, פדרך שתוציא אמצע השמש⁹ ואמצע הירח¹⁰, ותגרע האמצע משלש מאות וששים מעלות, והנשאר הוא מקום הראש באותו העת¹¹. וכנגדו לעולם? היה מקום הזנב¹².

9) עי' פי"ב, ה"ב. 10) עי' פי"ד, ה"ד. 11) גורעים את האמצע מש"ס מעלות, כדי להתאים את חישוב מקום הראש לחישוב מקום השמש ומקום הירח, שנקבע במעלות מטלה קדימה לפי סדר המזלות, בזמן שמהלך הראש הוא מספר אחורנית. מה שנשאר אחר הגירעון מסמן את מספר המעלות שהראש התרחק מטלה לפי סדר המזלות, וזהו מקום הראש האמיתי. 12) במרחק *180 ממקום הראש.

ד. פיצד? הרי שרצינו לידע מקום הראש לתחלת ליל ערב שבת, שיומו שני לה'דש אור משנה זו, שיהא שנת העקר, ומנזן הימים הגמורים מתחלת ליל העקר עד תחלת ליל זו, שאנו רוצים לידע מקום הראש בו, תשעה ועשרים יום.

ה. תוציא אמצע הראש לעת הזאת על הדרך שידעת. והוא: שתוסיף מהלכו לתשעה ועשרים על העקר, יצא לך אמצע הראש: מאה וששים ושמונים מעלות, ותשעה ועשרים חלקים, ושבע ושלושים שניות. סימנם: קפ"ב כ"ט ל"ז. תגרע אמצע זה משלש מאות וששים, ישאר לך: מאה ושבע

ט. ובאנו לחקר על מנת זה המסלול הנכון, שהוא מאה ושמונה, נמצאת מנה שלו חמש מעלות וחלק אחד. ולפי שהמסלול הנכון היה פחות ממאה ושמונים, תגרע המנה, שהוא חמש מעלות וחלק אחד, מן אמצע הירח, ישאר: שמונה וארבעים מעלות, ושלשה ושלושים חלקים¹¹, ותשע ושלושים שניות. תעשה השניות חלק, ותוסיף על החלקים. ונמצא מקום הירח האמיתי בשעה זו במזל שור, בשמונה עשרה מעלות, וששה ושלושים חלקים ממעלת תשע עשרה. סימנם: י"ח ל"ו. ועל הדרך הזה תדע מקום הירח האמיתי בכל עת ראיה שתראה, מתחלת שנה זו, שהיא העקר, עד סוף העולם.

11) בעצם - ל"ה חלקים.

~ יום חמישי י"ח מרחשון ~

פרק שישה עשר

1) העגולה של הירח ושל השמש.

א. העגולה שסוכבת בה הירח תמיד², היא נוטה מעל העגולה שסוכבת בה השמש תמיד. חצייה נוטה לצפון, וחצייה נוטה לדרום³. ושתי נקודות לש בה זו פנגד זו⁴, שבהן פוגעות שתי העגולות זו בזו. לפיכך, כשהיה הירח באחת משתייהן, נמצא סוכב בעגולה של שמש פנגד השמש בשרה. ואם יצא הירח מאחת משתי הנקודות, נמצא מהלך לצפון השמש או לדרומה. הנקודה שממנה יתחיל הירח לנטות לצפון השמש - היא הנקראת ראש, והנקודה שממנה יתחיל הירח לנטות לדרום השמש - היא הנקראת זנב⁵. ומהלך שנה יש לזה הראש, שאין בו לא תוספת ולא גרעון. והוא הולך במעלות אחורנית⁶: מטלה לדגים, ומדגים לדלי, וכן הוא סוכב תמיד.

2) הכוונה לעגולת הגלגל הגדול, עי' למעלה פי"ד, ה"א. 3) עי' ציור 2. 4) במרחק של *180. 5) האסטרונומיה העתיקה קראה לקו המחבר את שתי נקודות הפגיעה, דרקון. מכאן המונחים: ראש (הדרקון) וזנב (הדרקון), ועי' 'פירוש המשניות' עבודה זרה, פ"ג מ"ג. 6) כלומר ממזרח למערב. האסטרונומים חשבו ומצאו, שהזמן הדרוש לירח לשוב לנקודת הראש שממנה יצא, הוא בלמעלה משעתים וחצי פחות מן הזמן הדרוש לאמצע הירח להגיע בדיק לנקודה שממנה יצא (לעשות סיבוב של *360). מכאן הסיקו, שהראש נסוג אחורנית. משום כך מספיק פחות זמן, כדי לשוב אליו.

ב. מהלך הראש האמצעי⁷ ביום אחד: שלשה חלקים, ואחת עשרה שניות⁸. נמצא מהלכו בעשרה ימים: אחד ושלושים חלקים, ושבע וארבעים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ושבעים מעלות, ושלשים חלקים, ושלש ועשרים שניות. סימנם: קע"ז לכ"ג. וזה הוא מקום הראש. ואל תפנה אל השניות. נמצא מקום הראש - במזל בתולה, שבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים; ומקום הזנב פנגדו - במזל דגים, בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים.

ו. לעולם יהיה בין הראש ובין הזנב חצי הגלגל בשוה¹³. לפיכך, כל מזל שתמצא בו מקום הראש - יהיה הזנב במזל שביעי ממנו, בכמו מנין המעלות והחלקים בשוה. אם יהיה הראש בעשר מעלות במזל פלוני, יהיה הזנב בעשר מעלות ממזל שביעי ממנו.

21 הנשאר הוא מרחק הירח ממקום הראש. מרחק זה נקרא "מסלול הרוחב", כי בו תלוי שיעור הרוחב. 22 בין הראש לזנב. 23 בין הזנב לראש, ועי' ה"א. 24 כי זוהי נקודת הזנב או נקודת הראש.

13) כלומר, ששה מזלות = 180*.

ז. ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הזנב ומקום הירח האמתי, התבונן בשלשתי: אם מצאת הירח עם הראש או עם הזנב במעלה אחת בחלק אחד¹⁴ - תדע שאין הירח נוטה לא לצפון השמש ולא לדרומה; ואם ראית מקום הירח לפני מקום הראש, והוא הולך פנגד הזנב - תדע שהירח נוטה לצפון השמש; ואם היה הירח לפני מקום הזנב, והרי הוא הולך פנגד הראש - תדע שהירח נוטה לדרום השמש¹⁵.

14) כלומר, במקום שעגולת הירח ועגולת השמש פוגעות זו בזו. 15) השווה ה"א, וראה ציור 2.

ח. הנטיה שנוטה הירח לצפון השמש או לדרומה - היא הנקראת רחב הירח¹⁶. אם היה נוטה לצפון - נקרא רחב צפוני, ואם היה נוטה לדרום - נקרא רחב דרומי, ואם היה הירח באחת משתי הנקודות - לא יהיה לו רחב, כמו שבארנו.

16) משום שהוא שיעור קטן בניגוד למהלך מזרח-מערב שנקרא אורך, שמגיע לסיבוב של 360*.

ט. לעולם לא יהיה רחב הירח יתר על חמש מעלות, בין בצפון בין בדרום¹⁷. אלא כף הוא דרכו: יתחיל מן הראש ויתרחק מעט מעט, והמרחק הולך ונוסף, עד שגיע לחמש מעלות¹⁸, ויחזור ויתקרב מעט מעט, עד שלא יהיה לו רחב כשיגיע לזנבו, ויחזור ויתרחק מעט מעט, והמרחק נוסף, עד שגיע לחמש מעלות¹⁹, ויחזור ויתקרב, עד שלא יהיה לו רחב²⁰.

17) השיעור נקבע ע"י תצפיות. כיום נחשב השיעור - 9' * 5. 18) כאשר הירח במרחק 90* מן הראש. 19) כאשר הירח במרחק 90* מן הזנב. 20) כאשר ישוב לראש.

י. אם תרצה לידע רחב הירח פמה הוא בכל עת

יא. וכמה היא מנת מסלול הרחב? אם יהיה מסלול הרחב עשר מעלות, תהיה מנתו שנים וחמשים חלקים. ואם יהיה המסלול הזה עשרים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים. ואם יהיה המסלול שלשים, תהיה מנתו שתי מעלות ושלשים חלקים. ואם יהיה המסלול ארבעים, תהיה מנתו שלש מעלות עשר חלקים. ואם יהיה המסלול חמשים מעלות, תהיה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים. ואם יהיה המסלול ששים, תהיה מנתו ארבע מעלות ועשרים חלקים. ואם יהיה המסלול שבעים, תהיה מנתו ארבע מעלות ושנים וארבעים חלקים. ואם יהיה המסלול שמונים, תהיה מנתו ארבע מעלות וחמשה וחמשים חלקים. ואם יהיה המסלול תשעים, תהיה מנתו חמש מעלות²⁵.

25) כל החישובים האלה מבוססים על תצפיות, ומתאימים לחישובים של היום.

יב. ואם יהיו אחרים עם העשרות - תקח הראוי להם לפי היתר שבין שתי המנות, כמו שעשית במסלול השמש²⁶ ובמסלול הירח²⁷. כיצד? הרי שהיה מסלול הרחב שלש וחמשים מעלות, וכבר ידעת, שאלו היה המסלול חמשים - היתה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים, ואלו היה המסלול ששים - היתה מנתו ארבע מעלות ועשרים חלקים, נמצא היתר בין שתי המנות - שלשים חלקים, שלשה חלקים לכל מעלה, ונמצא לפי חשבון מסלול זה, שהוא שלש וחמשים²⁸: שלש מעלות, ותשעה וחמשים חלקים. ועל דרך זו תעשה בכל מנין ומנין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רוח הוא, אם צפוני ואם דרומי, בתחלת ליל ערב שבת, שני להדש איר משנה זו, וכבר ידעת, שמקום הירח האמתי היה בליל זה בשמונה עשרה מעלות ושש ושלושים חלקים ממזל שור - סימנו: י"ח ל"ו, ומקום הראש היה באותה העת בשבע ועשרים מעלות ושלושים חלקים ממזל בתולה - סימנו: כז"ל, תגרע מקום הראש ממקום הירח, יצא לך מסלול הרחב: מאתים אחת ושלושים מעלות ששה חלקים - סימנו: רל"א ו', לפי שאין משגיחין על החלקים בכל המסלול³³, ונמצאת המנה של מסלול זה בדרךים שבארנו בפרק זה: שלש מעלות ושלושה וחמשים חלקים. וזהו רחב הירח בתחלת ליל זה. והוא דרומי, שהרי המסלול יתר על מאה ושמונים.

(33 ע"פ פט"ו, ה"ח.)

~ יום שישי י"ט מרחשון ~

פרק שבועה עשירי

1) ידיעת ראיית הירח, מעגל הירח. פעמים בא הארוכה ופעמים בקצרה.

א. כל הדברים שהקדמנו - כדי שיהיו עתידים ומוכנים לידיעת הראיה. וכשתרצה לדעת זאת - תתחיל ותחשב ותוציא מקום השמש האמתי² ומקום הירח האמתי³ ומקום הראש⁴ לשעת הראיה, ותגרע מקום השמש האמתי ממקום הירח האמתי⁵, והנשאר הוא הנקרא רחב ראשון.

2) ע"פ פ"ג. 3) ע"פ פט"ו. 4) ע"פ פט"ו, ה"ג. 5) כדי לדעת את מרחק הירח מן השמש (מזמן הקיבוץ).

ב. ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הירח - תדע מקום⁶ הירח פמה הוא, ואם הוא רחב צפוני או דרומי⁷. והוא הנקרא רחב ראשון. והנהר פארף הזה ראשון וברחב הראשון, ויהיו שניהם מוכנים לך.

6) צ"ל רחב הירח, וכן הוא בכת"י תימן א' ובכת"י ת"ב. 7) צפוני - אם מסלול הרחב הוא פחות מן *180; דרומי - יותר מן *180, וע"פ פט"ז, ה"י.

ג. והתבונן פארף הזה הראשון וברחב הזה הראשון⁸: אם יצא לך תשע מעלות בשנה או פחות - תדע בודאי, שאי אפשר לעולם שראה הירח באותו הלילה בכל ארץ ישראל⁹, ואין אתה צריך חשבון אחר; ואם יהיה הארץ הראשון יתר על חמש עשרה מעלות - תדע בודאי, שהירח יראה בכל ארץ ישראל, ואין אתה צריך לחשבון אחר¹⁰; ואם יהיה הארץ הראשון תשע וארבעים¹¹ מעלות ועד חמש עשרה - תצטרף לדרש ולחקר בחשבונות הראיה, עד שתדע אם יראה או לא יראה.

26) ע"פ פ"ג, ה"ז. 27) ע"פ פט"ו, ה"ז. 28) צריך להוסיף כאן מלת "מנתו", וכן הוא בכת"י תימן א, וכת"י ת"ב.

יג. מאחר שתדע מנתו של מסלול הרחב עד תשעים, כמו שהודענוך, תדע מנות של כל מנינות המסלול; שאם יהיה המסלול יתר על תשעים עד מאה ושמונים - תגרע המסלול ממאה ושמונים, והנשאר תדע בו המנה²⁹.

29) אם מסלול הרחב למשל *100, כלומר שהירח מרוחק מן הראש *100 או מן הזנב *30 = *100 - *180. רוחב הירח במרחק *80 מן הזנב הוא כרוחב הירח במרחק *80 מן הראש.

יד. וזה הוא רחב הירח בתחלת ליל זה. והוא דרומי, שהרי המסלול יתר על מאה ושמונים. וכן אם היה המסלול יתר ממאה ושמונים³⁰ עד מאתים ושבעים - תגרע ממנו מאה ושמונים³¹, והנשאר תדע בו המנה.

30) כל המשפט הזה מקומו בסוף הפרק, ולא כאן. וכן אין בכת"י תימן. 31) כי בק"פ אין לו רוחב.

טו. ואם היה המסלול יתר על מאתים ושבעים עד שלש מאות וששים - תגרע אותו משלש מאות וששים³², והנשאר תדע בו המנה.

32) גורעים אותו מש"ס, ואין גורעים ממנו ק"פ, כמו בהלכה הקודמת, כי אז ישאר יותר מתשעים מעלות, וכל החשבון מבוטל על מספר מעלות עד תשעים.

טז. פיצד? הרי שהיה המסלול מאה וחמשים - תגרע אותו ממאה ושמונים, נשאר שלשים; וכבר ידעת שמנת שלשים - שתי מעלות ושלושים חלקים, וכך תהיה מנת מאה וחמשים: שתי מעלות ושלושים חלקים.

יז. הרי שהיה המסלול מאתים - תגרע ממנו מאה ושמונים, ישאר עשרים; וכבר ידעת שמנת עשרים היא מעלה אחת ושלושה וארבעים חלקים, וכן אם תהיה מנת מאתים, תהיה מעלה אחת ושלושה וארבעים חלקים.

יח. הרי שהיה המסלול שלש מאות - תגרע אותו משלש מאות וששים, נשאר ששים; וכבר ידעת שמנת ששים - ארבע מעלות ועשרים חלקים, וכך היא מנת שלש מאות: ארבע מעלות ועשרים חלקים. ועל דרך זו בכל המנינות.

יט. הרי שרצינו לידע רחב הירח פמה הוא וכאיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הָאֲרֵץ שְׁלֶשָׁה וַחֲמִשִּׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל דְּגִים, תִּגְרַע מִן הָאֲרֵץ שְׁמוֹנֶה וַחֲמִשִּׁים חֻלְקִים. וְהַנְּשָׂאָר מִן הָאֲרֵץ אַחַר שֶׁתִּגְרַע מִמֶּנּוּ אֵלּוּ הַחֻלְקִים - הוּא הַנִּקְרָא אֲרֵץ שְׁנִי¹⁷.

(15) יסודם בטריגונומטריה. (16) אם יודעים באיזה מקום הוא - מספר המעלות - יודעים באיזה מזל הוא, ע"י למעלה פי"א, ה"ח"ט. (17) בדרך כלל רואה העין את הירח בשמים במקום אחר, קרוב יותר לאופק, מאשר הוא באמת. את המקום האמיתי במזלות, קובע קו ישר מדומה, היוצא ממרכז הארץ והעובר את מרכז הירח ומגיע עד לגלגל המזלות. הקו, המראה לנו את מקום הירח במזלות, הוא הקו היוצא מעין המסתכל במקומו הוא, והעובר דרך מרכז הירח אל גלגל המזלות. ההפרש בין המקום האמיתי לבין המקום הנראה לעין, נקרא שינוי המראה (ע"י להלן ה"ו). האורך השני הוא המרחק בין מקום השמש לבין מקום הירח, שבו הוא נראה לעין (האורך המדומה). ע"י ציור 5.

ו. וְלִמָּה גּוֹרְעֵין חֻלְקִים אֵלּוּ? לְפִי שְׁמִקּוּם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי אֵינּוּ הַמִּקּוּם שֶׁיֵּרָאָה בּוֹ, אֶלָּא שְׁנִי יֵשׁ בֵּינֵיהֶם בְּאֲרֵץ וּבְרִחְבּוֹ, וְהוּא הַנִּקְרָא שְׁנִי הַמֵּרָאָה. וְשְׁנִי מֵרָאָה הָאֲרֵץ בְּשַׁעַת הַרְאִיָּה¹⁸, לְעוֹלָם גּוֹרְעֵין אוֹתוֹ מִן הָאֲרֵץ, כְּמוֹ שְׁאֲמַרְנוּ.

(18) כי אז הירח במערב, והוא נראה קרוב יותר לאופק ולמקום שקיעת השמש מאשר הוא באמת. המרחק המדומה בין הירח לשמש (האורך השני) קטן איפוא יותר מן המרחק האמיתי (האורך הראשון). משום כך גורעים את שינוי המראה מן האורך הראשון.

ז. אֶבְל שְׁנִי מֵרָאָה הֶרְחַב: אִם הָיָה רִחְבּ הַיָּרֵחַ צְפוּנִי - גּוֹרְעֵין חֻלְקִים שֶׁל שְׁנִי מֵרָאָה הֶרְחַב מִן הֶרְחַב הַרְאִשׁוֹן, וְאִם הָיָה רִחְבּ הַיָּרֵחַ הִדְרוּמִי - מוֹסִיפִין¹⁹ הַחֻלְקִים שֶׁל שְׁנִי מֵרָאָה הֶרְחַב עַל הֶרְחַב הַרְאִשׁוֹן. וְיִמָּה שֶׁיִּהְיֶה הֶרְחַב הַרְאִשׁוֹן אַחַר שְׁמוֹסִיפִין עָלָיו אוֹ גּוֹרְעֵין מִמֶּנּוּ אוֹתָם הַחֻלְקִים - הוּא הַנִּקְרָא רִחְבּ שְׁנִי²⁰.

(19) הירח נראה נוטה יותר לדרום מאשר הוא באמת. משום כך כאשר הרחב צפוני גורעים את החלקים של שינוי מראה הרחב, כדי לדעת את רחב הירח, כפי שהוא נראה לעין. מאותה סיבה, כאשר הרחב דרומי, מוסיפים את החלקים של שינוי מראה הרחב. (20) הוא הרחב המדומה.

ח. וְכִמָּה הֵם הַחֻלְקִים שְׁמוֹסִיפִין אוֹ גּוֹרְעֵין אוֹתָן? אִם יִהְיֶה הַיָּרֵחַ בְּמִזְל טֵלָה - תִּשְׁעָה חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל שׁוֹר - עֶשְׂרֵה חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל תְּאוּמִים - שֵׁשָׁה עֶשְׂרֵה חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל סְרָטָן - שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל אַרְיָה - שְׁמוֹנֶה וְשָׁלְשִׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל בְּתוּלָה - אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל מֵאֲזוּנִים - שֵׁשָׁה וְאַרְבָּעִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל עַקְרָב -

(8) את המילים "וברוחב הזה הראשון", יש למחוק (עברו לכאן כנראה בטעות מסוף ההלכה הקודמת), וכן אינן בכת"י תימן א' ובכת"י ת.ב. (9) מפני קרבת הירח אל השמש. אורו הקלוש של ח"מש הירח הקטן אינו נראה בגלל אורן החזק של קרני השמש. (10) משום שהוא מיותר. גבולות המינימום והמקסימום מבוססים על הנסיון. (11) צ"ל - מט', וכן גם בדפוס ויניציאה 1524, ובכת"י תימן, כתוב מפורש: "מתשע".

ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? פְּשָׁתָהּ מְקוּם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי מִתְחַלֵּת מִזְל גְּדִי עַד סוֹף מִזְל תְּאוּמִים¹²; אֲבָל אִם הָיָה מְקוּם הַיָּרֵחַ מִתְחַלֵּת מִזְל סְרָטָן עַד סוֹף מִזְל קֶשֶׁת¹³, וְיִהְיֶה אֲרֵץ הַרְאִשׁוֹן עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת אוֹ פְּחוֹת - תִּדַע, שְׂאֵין הַיָּרֵחַ נִרְאָה כָּלֵל בְּאוֹתוֹ הַלְיָלָה בְּכָל אֲרֵץ יִשְׂרָאֵל; וְאִם הָיָה¹⁴ הַרְאִשׁוֹן יִתַּר עַל אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מַעְלוֹת - וְדֹאֵי יִרְאָה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל; וְאִם יִהְיֶה הָאֲרֵץ הַרְאִשׁוֹן מְעַשְׂרֵה מַעְלוֹת וְעַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע - תִּצְטַרֵּף לְדַרְשׁ וְלַחְקֹר בְּחֻשְׁבוֹנוֹת הַרְאִיָּה אִם יִרְאָה אוֹ לֹא יִרְאָה.

(12) כלומר, במזלות העולים, מ-270* עד 90* בעונת החורף והאביב. אז יראה הירח באורך קטן יותר. וע"י ציור 3. (13) כלומר, במזלות היורדים, מ-90* עד 270*, בעונת הקיץ והסתיו. אז דרוש אורך גדול יותר, כדי שיוכלו לראות את הירח החדש. ההבדל בגבולות הראייה בעונות השונות, תלוי בגובה האקליפטיקה מן האופק. ברבע הרביעי והראשון, כלומר בחורף ובאביב, גובה האקליפטיקה מן האופק גדול מגובה קו המשווה מן האופק; ברבע השני והשלישי, דהיינו בקיץ ובסתיו, גובה האקליפטיקה קטן מגובה קו המשווה. במדה שגובה האקליפטיקה גדול יותר, מספיק אורך קטן יותר כדי לראות את הירח החדש, שגם הוא גבוה יותר בשמים, ואין ערפילי האופק מפריעים מלראותו. (14) צ"ל האורך הראשון, וכן הוא בכת"י תימן ת"א ות"ב.

ה. וְאֵילּוּ הֵן חֻשְׁבוֹנוֹת הַרְאִיָּה¹⁵? הַתְּבוּנָה וְרָאָה הַיָּרֵחַ בְּאִיזָה מִזְל הוּא¹⁶: אִם יִהְיֶה בְּמִזְל טֵלָה, תִּגְרַע מִן הָאֲרֵץ הַרְאִשׁוֹן תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל שׁוֹר, תִּגְרַע מִן הָאֲרֵץ מַעְלָה אַחַת. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל תְּאוּמִים, תִּגְרַע מִן הָאֲרֵץ שְׁמוֹנֶה וַחֲמִשִּׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל סְרָטָן, תִּגְרַע מִן הָאֲרֵץ שְׁלֶשָׁה וְאַרְבָּעִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל אַרְיָה, תִּגְרַע מִן הָאֲרֵץ שְׁלֶשָׁה וְאַרְבָּעִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל בְּתוּלָה, תִּגְרַע מִן הָאֲרֵץ שִׁבְעָה וְשָׁלְשִׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל מֵאֲזוּנִים, תִּגְרַע מִן הָאֲרֵץ אַרְבָּעָה וְשָׁלְשִׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל עַקְרָב, תִּגְרַע מִן הָאֲרֵץ אַרְבָּעָה וְשָׁלְשִׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל קֶשֶׁת, תִּגְרַע מִן הָאֲרֵץ שֵׁשָׁה וְשָׁלְשִׁים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל גְּדִי, תִּגְרַע מִן הָאֲרֵץ אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים חֻלְקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל דְּלִי, תִּגְרַע מִן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממזל גדי עד סופו - תקח מן הרחב השני שתותו. ואם יהיה הירח מתחלת מזל אריה עד עשר מעלות ממנו, או מתחלת מזל דלי עד עשר מעלות ממנו - תקח ממנו הרחב השני חמישיתו. ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל אריה עד עשרים ממנו, או מעשר ממזל דלי עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני רביעיתו. ואם יהיה הירח מעשרים ממזל אריה עד עשר ממזל בתולה, או מעשרים ממזל דלי עד עשר ממזל דגים - תקח מן הרחב השני שלישיתו. ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל בתולה עד סופו, או מעשר מעלות ממזל דגים עד סופו - תקח מן הרחב השני חמישיו. וזאת המקצת שתקח מן הרחב השני - היא הנקראת מעגל הירח.²⁴

(23) מלשון "ונלוזים במעגלותם" (משלי ב, טו).
(24) תיקון הרוחב השני בא בגלל ההפרעות במהלך הירח, "שהירח עקלקלות גדולות יש במעגלותיו", להלן הכ"ג.

יא. ואחר כך תחזר ותתבונן ברחב הירח, ותראה אם הוא צפוני או דרומי: אם הוא צפוני - תגרע מעגל הירח הזה מן הארץ השני, ואם היה רחב הירח דרומי - תוסיף²⁵ המעגל הזה על הארץ השני. במה דברים אמורים? פשהיה מקום הירח מתחלת מזל גדי עד סוף מזל תאומים²⁶; אבל אם היה הירח מתחלת מזל סרטן עד סוף קשת - יהיה הדבר הפוך²⁷: שאם יהיה רחב הירח צפוני - תוסיף המעגל על הארץ השני, ואם היה רחב הירח דרומי - תגרע המעגל מן הארץ השני. ומה שיהיה הארץ השני אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו - הוא הנקרא ארץ השלישי. ודע, שאם לא יהיה שם גליזת מעגל, ולא נתן החשבון לקחת מן הרחב השני פלוס - יהיה הארץ השני עצמו הוא הארץ השלישית²⁸ בלא פחות ובלא יתר.

(25) כי הרוחב הדרומי הוא שלילי, ביחס לצפוני שהוא חיובי. מכאן שכל המספרים שברוחב הצפוני, הם עם סימן - , ברוחב הדרומי הם עם סימן +. (26) כלומר, ברבע הרביעי וברבע הראשון (ע"י ציור 3). הפונקציה הטריגונומטרית חיובית, כי $\cos 270^{\circ} = -360^{\circ}$, וכן $\cos 90^{\circ} = 0$ חיוביים. (27) ברבע השני והשלישי יהיה להיפך, כי בגבולות $270^{\circ} - 90^{\circ}$ ה- \cos שלילי. זה הכלל, שברוחב הצפוני אנו תמיד גורעים את מעגל הירח. ברבע השני והשלישי, מתחילת מזל סרטן עד סוף מזל קשת, מעגל הירח הוא עם סימן - (הפונקציה הטריגונומטרית שלילית), וכשמחסרים אותו מן האורך הראשון, אנו למעשה מוסיפים אותו (לפי הכלל של חיסורי מספרים שליליים). על כן אם יהיה רוחב הירח צפוני, אנו מוסיפים את המעגל. ברוחב דרומי הוספנו קודם את המעגל, אבל ברבע השני והשלישי

חמשה וארבעים חלקים. ואם יהיה ממזל קשת - ארבעה וארבעים חלקים. ואם יהיה ממזל גדי - ששה ושלושים חלקים. ואם יהיה ממזל דלי - עשרים וארבעה חלקים. ואם יהיה ממזל דגים - שנים עשר חלקים.

ט. מאחר שתדע חלקים אלו, תגרע אותן מן הרחב הראשון או תוסיף אותן עליו כמו שהודענוך²¹, ויצא לך הרחב השני, וכבר ידעת אם הוא צפוני או דרומי²², ותדע כמה מעלות וכמה חלקים נעשה זה הרחב השני, ותכין אותו לפניה ויהיה עתיד.

(21) למעלה ה"ז. (22) ע"י פט"ז, ה"י. ובפרק הזה ה"ב.

י. ואחר כך תחזר ותקח מן הרחב השני הזה מקצתו, מפני שהירח נלוז מעט במעגלו²³. וכמה הוא המקצת שתקח ממנו? אם יהיה מקום הירח מתחלת מזל טלה עד עשרים מעלות ממנו, או מתחלת מזל מאזנים עד עשרים מעלות ממנו - תקח מן הרחב השני חמישיו. ואם יהיה הירח מעשרים ממזל טלה עד עשר מעלות ממזל שור, או מעשרים ממזל מאזנים עד עשר מעלות ממזל עקרב - תקח מן הרחב השני שלישיתו. ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל שור עד עשרים ממנו, או מעשר מעלות ממזל עקרב עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני רביעיתו. ואם יהיה הירח מעשרים מעלות ממזל שור עד סופו, או מעשרים ממזל עקרב עד סופו - תקח מן הרחב השני חמישיתו. ואם יהיה הירח מתחלת מזל תאומים עד עשר מעלות ממנו, או מתחלת מזל קשת עד עשר מעלות ממנו - תקח מן הרחב השני שתותו. ואם יהיה מעשר מעלות ממזל תאומים ועד עשרים ממנו, או מעשר ממזל קשת עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני חצי שתותו. ואם יהיה מקום הירח מעשרים ממזל תאומים עד חמש ועשרים ממנו, או מעשרים ממזל קשת עד חמש ועשרים ממנו - תקח מן הרחב השני רביע שתותו. ואם יהיה מקום הירח מחמש ועשרים ממזל קשת עד עשר ממזל דגים, או מחמש ממזל גדי עד עשר ממנו - תקח מן הרחב השני רביע שתותו. ואם יהיה מקום הירח מעשרים ממזל סרטן עד עשר ממזל דגים, או מעשר ממזל גדי עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני חצי שתותו. ואם יהיה מקום הירח מעשרים ממזל סרטן עד סופו, או מעשרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהִיָּה הַיָּרֵחַ בְּמִזְל שׁוֹר, יִהְיֶה שְׁנוּי מְרָאֵה הָאֲרֶזֶף מְעַלָּה אַחַת, וְרְאוּי לְגַרְע אוֹתָהּ מִן הָאֲרֶזֶף הָרֵאשׁוֹן, יֵצֵא לָךְ הָאֲרֶזֶף הַשְּׁנִי: עֶשְׂרֵה מְעַלּוֹת, וְשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. סִימְנוֹ: י"כ"ז. וְכֵן יִהְיֶה שְׁנוּי מְרָאֵה הַרְחֵב - עֶשְׂרֵה חֲלָקִים. וְלִפִּי שְׂרַחֵב הַיָּרֵחַ הִיָּה דְרוֹמִי, רְאוּי לְהוֹסִיף עָלָיו שְׁנוּי הַמְרָאֵה, שֶׁהוּא עֶשְׂרֵה חֲלָקִים, יֵצֵא לָךְ הַרְחֵב הַשְּׁנִי: אַרְבַּע מְעַלּוֹת, וְשִׁלְשָׁה חֲלָקִים. סִימְנוֹ: ד"ג. וְלִפִּי שְׁהִיָּה הַיָּרֵחַ בְּשִׁמוּנָה עֶשְׂרֵה מְעַלּוֹת מְמַזְל שׁוֹר, רְאוּי לְקַח מִן הַרְחֵב הַשְּׁנִי רְבִיעִיתוֹ, וְהוּא הַנִּקְרָא מְעַגַל הַיָּרֵחַ, יֵצֵא לָךְ מְעַגַל הַיָּרֵחַ לְעַת זֶה: מְעַלָּה אַחַת וְחֲלָק אֶחָד, לִפִּי שְׁאִין מְדַקְדָּקִין בְּשִׁנּוּת.

(30) צ"ל לשעה זו, וכן בכת"י א' ובכת"י ת.ב.

יד. וְלִפִּי שְׂרַחֵב הַיָּרֵחַ דְרוֹמִי וּמְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי בֵּין רֵאשׁ גְּדִי וְרֵאשׁ סְרָטָן, רְאוּי לְהוֹסִיף הַמְעַגַל עַל הָאֲרֶזֶף הַשְּׁנִי, יֵצֵא לָךְ הָאֲרֶזֶף הַשְּׁלִישִׁי: אַחַת עֶשְׂרֵה מְעַלּוֹת, וְשִׁמוּנָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. סִימְנוֹ: י"א כ"ח. וְלִפִּי שְׁהִיָּה הַיָּרֵחַ בְּמִזְל שׁוֹר, רְאוּי לְהוֹסִיף עַל הָאֲרֶזֶף הַשְּׁלִישִׁי חֲמִישִׁיתוֹ, שֶׁהוּא שְׁתֵּי מְעַלּוֹת וְשִׁמוּנָה עֶשְׂרֵה חֲלָקִים, וְיֵצֵא לָךְ הָאֲרֶזֶף הַרְבִּיעִי: שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מְעַלּוֹת, וְשִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. סִימְנוֹ: י"ג מ"ו. וְחֲזַרְנוּ אֲצֵל הַרְחֵב הָרֵאשׁוֹן, וְלִקְחָנוּ שְׁנֵי שְׁלִישִׁי, וְיֵצֵא מִנֵּת גְּבֵהַ הַמְדִינָה, וְהוּא: שְׁתֵּי מְעַלּוֹת, וְחֲמִשָּׁה וְשִׁלְשִׁים חֲלָקִים. וְלִפִּי שְׁהִיָּה הַרְחֵב דְרוֹמִי, רְאוּי לְגַרְע מִמֶּנּוּ מִנֵּת גְּבֵהַ הַמְדִינָה מִן הָאֲרֶזֶף הַרְבִּיעִי, יִשְׁאָר לָךְ: אַחַת עֶשְׂרֵה מְעַלּוֹת וְאַחַד עֶשְׂרֵה חֲלָקִים. סִימְנוֹ: י"א י"א. וְזוֹ הִיא קִשְׁת הָרְאִיָּה בְּלִילָה הַזֶּה. וְעַל הַדְרָךְ הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְתִדְעַ קִשְׁת הָרְאִיָּה, בְּמָה מְעַלּוֹת וְכַמָּה חֲלָקִים יֵשׁ בָּהּ, בְּכָל לַיִל רְאִיָּה שְׂתַרְצָה לְעוֹלָם.

טו. וְאַחַר שְׂתַצֵּא קִשְׁת זֶה, תִּבְיֵן בָּהּ. וְדַע, שְׁאֵם תִּהְיֶה קִשְׁת הָרְאִיָּה תִּשַׁע מְעַלּוֹת אוֹ פְּחוֹת - אַזְוִי³¹ אֶפְשָׁר שִׁירָאָה בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְאֵם תִּהְיֶה קִשְׁת הָרְאִיָּה יָתֵר עַל אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מְעַלּוֹת - אִי אֶפְשָׁר שְׁלֵא יִרְאֶה וְיִהְיֶה גְלוּי לְכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל³².

(31) במקום "אז" צ"ל "אי", וכך הוא בדפוס קושטא, וכן בכת"י תימן. (32) גבולות אלו מבוססים על הנסיון. בקשת ראייה קטנה (תשע מעלות או פחות) ממחר הירח לשקוע. על כן אי-אפשר שיראה בכל א"י. בקשת ראייה גדולה (יתר על י"ד מעלות) עובר זמן ניכר עד שהירח שוקע. על כן אי-אפשר שלא יראה בכל א"י. (חשבונות הראייה בא"י בנויים על ירושלים, שהרוחב שלה הוא בקירוב לב' מעלות, ועל המקומות סביבה במרחק ג' מעלות צפונה ודרומה. עי' למעלה פי"א, הי"ז).

אנו מוסיפים מעגל שסימנו -, כלומר שלמעשה אנו מחסרים אותו. (28) גם כשאין נליות המעגל, נשאר השם "אורך שלישי", כי אחריו בא חשבון אורך אחר, שיקרא "אורך רביעי". אם במקרה דידן ישאירו את השם "אורך שני", אז יצטרכו לאורך הבא לקרוא "אורך שלישי", וזה עלול להטעות, כי בשם זה קראנו לאורך המתוקן בהתחשב בנליות המעגל. המטרה בכל החשבונות הללו, היא ידיעת הקשת בקו המשווה בין שקיעת השמש ובין שקיעת הירח באופק ירושלים, שבה תלויה ראיית הירח החדש.

יב. וְאַחַר כֶּף תַּחֲזֹר וְתִרְאֶה הָאֲרֶזֶף הַשְּׁלִישִׁי הַזֶּה, וְהוּא הַמְעַלּוֹת שְׁבִין הַיָּרֵחַ וְהַשְּׁמֶשׁ, בְּאִיזָה מְזָל הוּא: אִם יִהְיֶה בְּמִזְל דְּגִים אוֹ בְּמִזְל טֹלָה - תּוֹסִיף עַל הָאֲרֶזֶף הַשְּׁלִישִׁי שְׁתוּתוֹ. וְאִם יִהְיֶה הָאֲרֶזֶף בְּמִזְל דְּלִי אוֹ בְּמִזְל שׁוֹר - תּוֹסִיף עַל הָאֲרֶזֶף הַשְּׁלִישִׁי חֲמִישִׁיתוֹ. וְאִם יִהְיֶה הָאֲרֶזֶף בְּמִזְל גְּדִי אוֹ בְּמִזְל תְּאוּמִים - תּוֹסִיף עַל הָאֲרֶזֶף הַשְּׁלִישִׁי שְׁתוּתוֹ. וְאִם יִהְיֶה הָאֲרֶזֶף בְּמִזְל קֶשֶׁת אוֹ בְּמִזְל סְרָטָן - תַּנִּיחַ הָאֲרֶזֶף הַשְּׁלִישִׁי כְּמוֹת שֶׁהוּא, וְלֹא תּוֹסִיף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ. וְאִם יִהְיֶה הָאֲרֶזֶף בְּמִזְל עַקְרֵב אוֹ בְּמִזְל אַרְיָה - תִּגְרַע מִן הָאֲרֶזֶף הַשְּׁלִישִׁי חֲמִישִׁיתוֹ. וְאִם יִהְיֶה הָאֲרֶזֶף בְּמִזְל מֵאֲזַנִּים אוֹ בְּמִזְל בְּתוּלָה - תִּגְרַע מִן הָאֲרֶזֶף הַשְּׁלִישִׁי שְׁלִישִׁיתוֹ. וְמָה שִׁיְהִיָּה הָאֲרֶזֶף הַשְּׁלִישִׁי אַחַר שְׁתּוֹסִיף עָלָיו אוֹ תִגְרַע מִמֶּנּוּ אוֹ תַּנִּיחַ אוֹתוֹ כְּמוֹת שֶׁהוּא - הוּא הַנִּקְרָא אֲרֶזֶף רְבִיעִי. וְאַחַר כֶּף תַּחֲזֹר אֲצֵל רְחֵב הַיָּרֵחַ הָרֵאשׁוֹן, וְתִקַּח שְׁנֵי שְׁלִישִׁי לְעוֹלָם; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא מִנֵּת גְּבֵהַ הַמְדִינָה. וְתַתְּבוּנָה וְתִרְאֶה: אִם יִהְיֶה רְחֵב הַיָּרֵחַ צְפוּנִי - תּוֹסִיף מִנֵּת גְּבֵהַ הַמְדִינָה עַל הָאֲרֶזֶף הַרְבִּיעִי, וְאִם יִהְיֶה רְחֵב הַיָּרֵחַ דְרוֹמִי - תִּגְרַע מִנֵּת גְּבֵהַ הַמְדִינָה מִן הָאֲרֶזֶף הַרְבִּיעִי. וְמָה שִׁיְהִיָּה הָאֲרֶזֶף הַרְבִּיעִי אַחַר שְׁגוֹרְעִין מִמֶּנּוּ אוֹ שְׁמוֹסִיפִין עָלָיו - הוּא הַנִּקְרָא קִשְׁת הָרְאִיָּה²⁹.

(29) ובמדה זו, מאחר הירח לשקוע אחר השמש.

יג. בִּיצִד? הֲרִי שְׁבָאנוּ לְחַקֵּר אִם יִרְאֶה הַיָּרֵחַ בְּלַיִל עֶרֶב שְׁבֵת, שְׁנֵי לְחַדֵּשׁ אִיר מִשְׁנָה זֶה, אוֹ לֹא יִרְאֶה - תּוֹצִיא מְקוֹם הַשְּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי וּמְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי וְרְחֵב הַיָּרֵחַ לְשָׁנָה³⁰ זוֹ, כְּמוֹ שְׁהוֹדְעֵנוּךָ. יֵצֵא לָךְ מְקוֹם הַשְּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי - בְּשִׁבְעַ מְעַלּוֹת וְתַשְׁעָה חֲלָקִים מְמַזְל שׁוֹר. סִימְנוֹ: ז"ט. וְיֵצֵא לָךְ מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי - בְּשִׁמוּנָה עֶשְׂרֵה מְעַלּוֹת וְשִׁשָּׁה וְשִׁלְשִׁים חֲלָקִים מְמַזְל שׁוֹר. סִימְנוֹ: י"ח ל"ו. וְיֵצֵא לָךְ רְחֵב הַיָּרֵחַ - בְּרוּחַ דְרוֹם, שְׁלֹשׁ מְעַלּוֹת וְשִׁלְשָׁה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. סִימְנוֹ: ג' נ"ג. וְזֶה הוּא הַרְחֵב הָרֵאשׁוֹן. וְתִגְרַע מְקוֹם הַשְּׁמֶשׁ מְקוֹם הַיָּרֵחַ, יִשְׁאָר: אַחַת עֶשְׂרֵה מְעַלּוֹת, וְשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. סִימְנוֹ: י"א כ"ז. וְזֶה הוּא הָאֲרֶזֶף הָרֵאשׁוֹן. וְלִפִּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲשֶׂרָה, וְיִהְיֶה הָאָרֶץ הָרִאשׁוֹן תְּשַׁע מַעְלֹת³⁷ או יתֵר
- וְדַאי יִרְאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקֶּשֶׁת פְּחוֹת מִזֶּה או יִהְיֶה
הָאָרֶץ פְּחוֹת מִזֶּה - לֹא יִרְאֶה. וְעַד כָּאן סוֹף הַקְּצִיץ.

(36) כאן חסרה המילה "קשת", וצ"ל קשת הראיה, וכן בכת"י
תימן. (37) כאן כתב רבינו, שבאורך ראשון של תשע
מעלות - ודאי יראה, ולמעלה ה"ג כתב "ובוודאי שאי
אפשר שיראה". שם מדובר על תשע מעלות בשווה, וכאן
כתוב "תשע מעלות", וזה כולל גם תשע מעלות עם מספר
חלקים, שאין רבינו מדקדק בהם. ועוד, שם מדובר על ראייה
"בכל ארץ ישראל", על זה נאמר "אי אפשר", אבל כאן כתוב
"ודאי יראה", אולם אין כוונתו שיראה "בכל ארץ ישראל".

כב. פִּיעֵד? כָּאֲנִי לְהַתְּבַנֵּן בְּקֶשֶׁת הָרִאִיָּה שֶׁל לִילִי³⁸
עָרַב שִׁבְתִּי, שְׁנֵי לְהַדְשׁ אִיר מְשֻׁנָּה זו, יִצָּא לָנוּ
בְּחֻשְׁבוֹן קֶשֶׁת הָרִאִיָּה: אַחַת עֲשֶׂרָה מַעְלֹת וְאַחַד
עֶשְׂרֵת חֲלָקִים, כְּמוֹ שְׁנֵיעֲתָ³⁹. וּלְפִי שֶׁהִיָּתָה קֶשֶׁת
הָרִאִיָּה בֵּין עֶשְׂרֵת עַד אַרְבַּע עֲשֶׂרָה, עָרַכְנוּ אוֹתָהּ אֶל
הָאָרֶץ הָרִאשׁוֹן. וּכְכֹר יִדְעָתָ⁴⁰, שֶׁהָאָרֶץ הַזֶּה בְּלִיל זֶה
- אַחַת עֲשֶׂרָה מַעְלֹת, וְשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וּלְפִי
שֶׁהִיָּתָה קֶשֶׁת הָרִאִיָּה יֵתֵר עַל אַחַת עֲשֶׂרָה מַעְלֹת,
וְיִהְיֶה הָאָרֶץ הָרִאשׁוֹן יֵתֵר עַל [אַחַת] עֲשֶׂרָה - יִנְדַע
שְׁנֵי דַאי יִרְאֶה בְּלִיל זֶה לְפִי הַקְּצִיץ הַקְּצוּבוֹת. וְכֵן
תִּשְׁעֶר בְּכָל קֶשֶׁת וְקֶשֶׁת עִם הָאָרֶץ הָרִאשׁוֹן שְׁלֵה⁴¹.

(38) צ"ל "ליל", השווה פט"ו ה"ח; פט"ז ה"ד ועוד.
(39) ע"י למעלה הי"ד. (40) ע"י למעלה הי"ג. (41) צ"ל
אחת עשרה, וכך הוא בדפוס קושטא ובכת"י תימן.

כג. וְכִכֹּר רִאִיתָ מִן הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֹהִים כְּמַה חֻשְׁבוֹנוֹת
יֵשׁ בּוֹ, וְכְמַה תּוֹסְפוֹת וְכְמַה גְּרוּעִין, אַחֵר שֶׁיִּגְעֲנוּ
הַרְבֵּה, עַד שֶׁהִמְצָאנוּ דְרָכִים קְרוּבִים שְׁאִין בְּחֻשְׁבוֹנָם
עֵמֶק גָּדוֹל. שֶׁהִיָּרַח עֲקָלְקָלוֹת גְּדוֹלוֹת יֵשׁ
בְּמַעְגְלוֹתָיו, וּלְפִיכֶף אָמְרוּ חֲכָמִים⁴²: שְׁמֹשׁ יִדַּע
מִבּוֹאוֹ, יִרְחַ לֹא יִדַּע מִבּוֹאוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים⁴³:
פְּעָמִים כָּא בְּאַרְכָּה, פְּעָמִים כָּא בְּקִצְרָה; כְּמוֹ
שֶׁתִּרְאֶה מִחֻשְׁבוֹנוֹת אֵלֹהִים, שֶׁפְּעָמִים תּוֹסִיף וּפְעָמִים
תִּגְרַע, עַד שֶׁתִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרִאִיָּה, וּפְעָמִים תִּהְיֶה קֶשֶׁת
הָרִאִיָּה אַרְכָּה וּפְעָמִים קִצְרָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

(42) רבי יוחנן ראש השנה כה, א. (43) רבן גמליאל, שם.

כד. וְטַעַם כָּל אֵלֹהִים הַחֻשְׁבוֹנוֹת, וּמִפְּנֵי מַה מוֹסִיפִים
מִגִּזְן זֶה וּמִפְּנֵי מַה גּוֹרְעִין, וְהִיאֵף נוֹדַע כָּל דְּבָר
וְדָבָר מֵאֵלֹהִים הַדְּבָרִים, וְהִרְאֶה עַל כָּל דְּבָר וְדָבָר -
הִיא חֲכָמַת הַתְּקוּפוֹת⁴⁴ וְהַגִּימְטְרִיאוֹת⁴⁵, שֶׁחִבְרוּ בָּהּ
חֲכָמֵי יוֹן סְפָרִים הַרְבֵּה, וְהֵם הַנְּמַצָּאִים עִכְשָׁו בְּיַד
הַחֲכָמִים; אֲבָל הַסְּפָרִים שֶׁחִבְרוּ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיוּ
בִּימֵי הַנְּבִיאִים מִבְּנֵי יִשְׁשַׁכְּרָ⁴⁶, לֹא הִגִּיעוּ אֵלֵינוּ.
וּמֵאַחֵר שֶׁכָּל אֵלֹהִים הַדְּבָרִים בְּרָאיוֹת בְּרוּרוֹת הֵם, שְׁאִין

טז. וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרִאִיָּה מִתְחַלֵּת מַעְלָה עֲשִׂירִית
עַד סוֹף מַעְלָה אַרְבַּע עֲשֶׂרָה - תַּעֲרֹךְ קֶשֶׁת הָרִאִיָּה
אֶל הָאָרֶץ הָרִאשׁוֹן, וְתִדַּע אִם יִרְאֶה או לֹא יִרְאֶה מִן
הַקְּצִיץ שִׁישׁ לוֹ; וְהֵן הַנְּקָרְאִין קְצִי הָרִאִיָּה³³.

(33) שני גורמים קובעים אפשרות הראיה בתנאים אקלימיים
נוחים (ע"י לקמן פי"ח: 1) קשת הראיה, שממנה תלוי
שיעור הזמן שהירח גלוי לעין עד שקיעתו, (2) האורך
הראשון, כלומר המרחק בין הירח לבין השמש, שממנו תלוי
גודל החלק המואר של הירח. בה במידה שהירח התרחק
יותר מן השמש, בה במידה החלק המואר שבו גדול יותר.
בה במידה שקשת הראיה קטנה יותר, בה במידה מוכרח
האורך הראשון להיות גדול יותר, כדי שיראה הירח. ובה
במידה שהאורך הראשון קטן יותר, מוכרחת קשת הראיה
להיות גדולה יותר. אם החלק המואר של הירח גדול, אפשר
לראותו אפילו הוא ממחר לשקוע. אם הוא נשאר זמן רב
גלוי עד השקיעה, אפשר לראותו אפילו כשהחלק המואר
קטן, כלומר האורך הראשון קטן. על זה בנויים קצי
(גבולות) הראיה.

יז. וְאֵלֹהֵי הַן קְצִי הָרִאִיָּה? אִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרִאִיָּה
מִיָּתֵר³⁴ עַל תְּשַׁע מַעְלֹת עַד סוֹף עֶשְׂרֵת מַעְלֹת או
יֵתֵר עַל עֶשְׂרֵת, וְיִהְיֶה הָאָרֶץ הָרִאשׁוֹן שֶׁלֶשׁ עֲשֶׂרָה
מַעְלֹת או יֵתֵר - וְדַאי יִרְאֶה³⁵; וְאִם תִּהְיֶה הַקֶּשֶׁת
פְּחוֹת מִזֶּה, או יִהְיֶה הָאָרֶץ פְּחוֹת מִזֶּה - לֹא יִרְאֶה.

(34) בדפוס קושטא - "מותר", וכן גם בהלכות י"ח, י"ט,
כ', כ"א. (35) כשקשת הראיה עולה במעט על המינימום,
יכול האורך הראשון להיות פחות מעט מן המקסימום.

יח. וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרִאִיָּה מִיָּתֵר עַל עֶשְׂרֵת מַעְלֹת עַד
סוֹף אַחַת עֲשֶׂרָה מַעְלֹת או יֵתֵר עַל אַחַת עֲשֶׂרָה, וְיִהְיֶה
הָאָרֶץ הָרִאשׁוֹן שְׁתֵּים עֲשֶׂרָה מַעְלֹת או יֵתֵר - וְדַאי
יִרְאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקֶּשֶׁת פְּחוֹת מִזֶּה, או יִהְיֶה הָאָרֶץ
פְּחוֹת מִזֶּה - לֹא יִרְאֶה.

יט. וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרִאִיָּה מִיָּתֵר עַל אַחַת עֲשֶׂרָה עַד
סוֹף שְׁתֵּים עֲשֶׂרָה מַעְלֹת או יֵתֵר עַל שְׁתֵּים עֲשֶׂרָה,
וְיִהְיֶה הָאָרֶץ הָרִאשׁוֹן אַחַת עֲשֶׂרָה מַעְלֹת או יֵתֵר -
וְדַאי יִרְאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקֶּשֶׁת פְּחוֹת מִזֶּה, או יִהְיֶה
הָאָרֶץ פְּחוֹת מִזֶּה - לֹא יִרְאֶה.

כ. וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרִאִיָּה מִיָּתֵר עַל שְׁתֵּים עֲשֶׂרָה
מַעְלֹת עַד סוֹף שְׁלֹשׁ עֲשֶׂרָה מַעְלֹת או יֵתֵר עַל שְׁלֹשׁ
עֲשֶׂרָה, וְיִהְיֶה הָאָרֶץ הָרִאשׁוֹן עֶשְׂרֵת מַעְלֹת או יֵתֵר -
וְדַאי יִרְאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקֶּשֶׁת פְּחוֹת מִזֶּה, או יִהְיֶה
הָאָרֶץ פְּחוֹת מִזֶּה - לֹא יִרְאֶה.

כא. וְאִם תִּהְיֶה³⁶ קֶשֶׁת הָרִאִיָּה מִיָּתֵר עַל שְׁלֹשׁ עֲשֶׂרָה
מַעְלֹת עַד סוֹף אַרְבַּע עֲשֶׂרָה או יֵתֵר עַל אַרְבַּע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַעֲדִים בְּאֵי זֶה מְקוֹם רְאִיתָם. שָׂאם הִיְתָה קִשְׁתֵּי הָרֵאָה קִצְרָה, וַיִּתֵּן הַחֹשֶׁבֶן שִׁירָאָה בְּצִמְצוּם, כְּגוֹן שֶׁהִיְתָה קִשְׁתֵּי הָרֵאָה תִּשַׁע מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה חֲלָקִים, וְהָיָה הָאֲרֶךְ הָרֵאָשׁוֹן שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת בְּשׂוּה, וּבָאוּ עֲדִים שִׁירָאוֹהוּ: אִם הָיָה בִּימֹת הַחֲמָה, אוֹ שֶׁהָיוּ בְּמְקוֹם נְמוּךְ - חוֹשְׁשִׁין לְהֵן, וּבִדְקִין אוֹתָן הַרְבֵּה; וְאִם הָיָה בִּימֹת הַגָּשְׁמִים, אוֹ בְּמְקוֹם גְּבוּהָ בְּיוֹתֵר - וַדַּאי יִרְאָה, אִם לֹא יִהְיֶה שֵׁם עֲבִים הַמְּבַדְלִין.

3) כלומר, עונת השנה, ימות החמה או ימות הגשמים.

ה. עֲדִים שִׁירָאוּ הַחֲדָשׁ בְּזִמְנֹו, וּבָאוּ וְהָעִידוּ, וְקָבְלוּם בֵּית דִּין, וְקִדְּשׁוּ אֶת הַחֲדָשׁ הַזֶּה הָרֵאָשׁוֹן, וּמְנוּ תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם מִן הַיּוֹם הַמְּקֻדָּשׁ, וְלִיל שְׁלֹשִׁים לֹא נִרְאָה הַיָּרֵחַ, מִפְּנֵי שָׂאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִרְאוֹת אוֹ מִפְּנֵי שֶׁפְּסוּהוּ עֲבִים, וְהָרִי בֵּית דִּין מְצַפִּין לוֹ כָּל יוֹם שְׁלֹשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, וְלֹא בָּאוּ עֲדִים, וְעָבְרוּ אֶת הַחֲדָשׁ, וְנִמְצָא יוֹם רֵאשׁ חֲדָשׁ הַשְּׁנִי יוֹם אֶחָד וְשְׁלֹשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ;

4) לפי חשבון הראייה.

ו. וְהַתְּחִילוּ לְמִנּוֹת תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם מִן יוֹם רֵאשׁ חֲדָשׁ הַשְּׁנִי, וְלִיל שְׁלֹשִׁים לֹא נִרְאָה הַיָּרֵחַ, אִם תֹּאמְרוּ שֶׁכֵּן מְעַבְרִין אֶת זֶה וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ שְׁלֹשִׁים, וְקוֹבְעִין רֵאשׁ חֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי יוֹם אֶחָד וְשְׁלֹשִׁים - כֵּן אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִרְאָה הַיָּרֵחַ בְּלִיל שְׁלֹשִׁים גַּם מִחֲדָשׁ זֶה, וְנִמְצָאוּ מְעַבְרִין וְהוֹלְכִין, וְעוֹשִׂין חֲדָשִׁים אַחֵר שְׁלֹשִׁים כָּל הַשָּׁנָה כְּלָה, וְנִמְצָא בְּחֲדָשׁ אַחֲרוֹן אֶפְשָׁר שִׁירָאָה הַיָּרֵחַ בְּלִיל חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים בוֹ אוֹ בְּלִיל שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים,² וְאִין לָךְ דְּבַר שְׂחוֹק וְהַפְסֵד יוֹתֵר מִזֶּה.

5) כי הזמן שבין מולד למולד הוא כ"ט יום, י"ב שעות ותשצ"ג חלקים.

ז. וְאֵל תֹּאמְרוּ שֶׁהַדְּבַר הַזֶּה דְּבַר שְׂאִינוֹ מְצוּי הוּא, שֶׁלֹּא יִרְאָה הַיָּרֵחַ בְּכָל הַשָּׁנָה, אֲלֹא דְּבַר קְרוֹב הוּא הַרְבֵּה, וּפְעָמִים רַבּוֹת יֵאָרֵעַ זֶה וְכִיּוֹצֵא בוֹ בְּמִדִּינוֹת שְׂזִמְן הַגָּשְׁמִים שֶׁם אֲרֶךְ וְהַעֲבִים רַבִּים; שְׂאִין אֲנוֹ אוֹמְרִין שֶׁלֹּא יִרְאָה הַיָּרֵחַ בְּכָל הַשָּׁנָה, אֲלֹא שֶׁלֹּא יִרְאָה בְּתַחֲלַת הַחֲדָשִׁים וְיִרְאָה אַחֵר כֵּן. וּפְעָמִים לֹא יִרְאָה מִפְּנֵי שָׂאֵי אֶפְשָׁר לוֹ שִׁירָאָה בְּהֵם, וְחֲדָשִׁים שֶׁאֶפְשָׁר שִׁירָאָה בְּהֵם לֹא יִרְאָה מִפְּנֵי הַעֲבִים אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיָה קָטָן בְּיוֹתֵר וְלֹא נִתְּפַן אֲדָם לְרְאוֹתוֹ.

ח. אֲלֹא הַקְּבָלָה שֶׁהָיָה בִּיד חֲכָמִים אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִפִּי מִשָּׁה רַבְּנֵי כֵּן הִיא: שְׂבִזְמָן שֶׁלֹּא יִרְאָה הַיָּרֵחַ בְּתַחֲלַת הַחֲדָשִׁים חֲדָשׁ אַחֵר חֲדָשׁ - בֵּית דִּין קוֹבְעִין

בְּהֵם דְּפִי, וְאִי אֶפְשָׁר לְאֲדָם לְהִרְהַר אַחֲרֵיהֶם - אִין חוֹשְׁשִׁין לְמַחְבֵּר, בֵּין שֶׁחֲבָרוּ אוֹתָם נְבִיאִים בֵּין שֶׁחֲבָרוּ אוֹתָם הָאֲמוֹת⁴⁷; שֶׁכָּל דְּבַר שֶׁנִּתְּגַלָּה טַעְמוֹ, וְנוֹדְעָה אֲמַתּוֹ בְּרְאִיוֹת שְׂאִין בְּהֵם דְּפִי, אֲנוֹ סוֹמְכִין עַל זֶה הָאִישׁ שֶׁאֲמָרוּ אוֹ שֶׁלְּמָדוּ עַל הָרֵאָה שֶׁנִּתְּגַלָּתָה וְהִטַּעַם שֶׁנוֹדַע.

44) אסטרונומיה. 45) הנדסה. 46) הכוונה לכתוב "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים" (דה"א, יב, לב). את המילה "לעתים", דרשו חז"ל לחשבון העיבור. ע"י בראשית רבה פרשה עב. ועי' רד"ק לפסוק שם. 47) "ושמע האמת ממי שאמרה" (מתוך ההקדמה ל'שמונה פרקים').

~ שבת קודש כ' מרחשון ~

פֶּרֶק שְׂמוֹנָה עֶשְׂרִי

1) אפשרות התגלות הירח ואפשרות העלמותה ונמשך לעיבור החודש. ונסתיים הפרק בדין אין סומכין על קידוש בית דין שבארץ ישראל.

א. דְּבַר יָדוּעַ וּבְרוּר, שָׂאם יוֹצֵיא לָךְ הַחֹשֶׁבֶן שֶׁהַיָּרֵחַ יִרְאָה בְּלִילָה, אֶפְשָׁר שִׁירָאָה וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִרְאָה, מִפְּנֵי הַעֲבִים שֶׁמְכַסִּין אוֹתוֹ, אוֹ מִפְּנֵי הַמְּקוֹם שֶׁהוּא גָּיָא, אוֹ שִׁיְהִיָּה הַר גְּבוּהָ כְּנֶגֶד רֹיחַ מְעַרְב לְאַנְשֵׁי אוֹתוֹ הַמְּקוֹם², שֶׁנִּמְצָאוּ פְּאֵלוֹ הֵן יוֹשְׁבֵינָן בְּגִיאָה. שֶׁהַיָּרֵחַ לֹא יִרְאָה לְמִי שֶׁהוּא בְּמְקוֹם נְמוּךְ, אֶפְלוּ הָיָה גְּדוֹל, וְיִרְאָה לְמִי שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּרֵאשׁ הַר גְּבוּהָ וְתוֹלוֹל, אֵף עַל פִּי שֶׁהַיָּרֵחַ קָטָן בְּיוֹתֵר; וְכֵן יִרְאָה לְמִי שֶׁשׂוֹכֵן עַל שֹׁפֵת הַיָּם אוֹ לְמִי שֶׁמְהַלֵּךְ בְּסַפִּינָה בֵּים הַגְּדוֹל, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן בְּיוֹתֵר.

2) שאיננו גיא.

ב. וְכֵן בִּימֹת הַגָּשְׁמִים, אִם יְהִיָּה יוֹם צַח, יִרְאָה הַיָּרֵחַ יוֹתֵר מִמָּה שִׁירָאָה בִּימֹת הַחֲמָה. לְפִי שֶׁבִּימֹת הַגָּשְׁמִים, אִם יְהִיָּה יוֹם צַח - יְהִיָּה הָאֲוִיר וְךָ הַרְבֵּה, וְיִרְאָה הַרְקִיעַ בְּטֵהָר יוֹתֵר, מִפְּנֵי שְׂאִין שֵׁם אֶבֶק שִׁיתַּעַרְב בְּאֲוִיר; אֲבָל בִּימֹת הַחֲמָה יְהִיָּה הָאֲוִיר כְּאֵלוֹ הוּא מְעֻשָׁן, מִפְּנֵי הָאֶבֶק, וְיִרְאָה הַיָּרֵחַ קָטָן.

ג. וְכָל זִמָּן שֶׁתִּמְצָא קִשְׁתֵּי הָרֵאָה וְהָאֲרֶךְ הָרֵאָשׁוֹן שֶׁתַּעֲרֹךְ לָהּ עִם שְׁנֵי הַקָּצִין שֶׁלָּהֶם בְּצִמְצוּם - יְהִיָּה הַיָּרֵחַ קָטָן בְּיוֹתֵר, וְלֹא יִרְאָה אֲלֵא בְּמְקוֹם גְּבוּהָ בְּיוֹתֵר; וְאִם תִּמְצָא קִשְׁתֵּי הָרֵאָה וְהָאֲרֶךְ הָרֵאָשׁוֹן אֲרַפִּין הַרְבֵּה, וְהוֹסִיפוּ עַד סוֹף הַקָּצִים שֶׁלָּהֵן מִמַּעֲלוֹת - יִרְאָה הַיָּרֵחַ גְּדוֹל; לְפִי אֲרֶךְ הַקִּשְׁתֵּי וְהָאֲרֶךְ הָרֵאָשׁוֹן יְהִיָּה גְּדוֹל וְגִלְתּוֹ לְכָל.

ד. לְפִיכֵךְ רְאוּי לְבֵית דִּין לְשׁוֹם שְׁנֵי דְּבָרִים אֵלוֹ בְּלִבָּם, שֶׁהֵן: זִמָּן הָרֵאָה³ וּמְקוֹמָהּ, וְשׂוֹאֲלִין אֶת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָלָא עַל הַקְּבִיעָה, בְּזֶה הַחֲשׁוֹן הָאֲמֻצְעֵי הַפְּשׁוּט
בְּכָל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת אֵלָיו.

יג. יתבאר בספרי חשבון התקופות והגימטריאות, שאם יראה הירח בארץ ישראל - יראה בכל מדינות העולם שהן למערב ארץ ישראל ומכונות פנגדה¹³; ואם יתן החשבון, שלא יראה בארץ ישראל - אפשר שיראה במדינות אחרות שהן למערב ארץ ישראל ומכונות פנגדה. לפיכך: אם יראה הירח במדינה שהיא למערב ארץ ישראל - אין בזה ראיה שלא יראה בארץ ישראל; אלא אפשר שגראה הירח בארץ ישראל.

13) באותו רוחב גיאוגרפי. במדינות שהן למערב ארץ-ישראל שוקעת השמש יותר מאוחר, וביתניים גדל האורך הראשון (המרחק שבין הירח לשמש). מכאן שאם יראה הירח בארץ-ישראל, יראה בכל המדינות שהן למערב ארץ-ישראל.

יד. אבל אם לא יראה הירח בראש ההרים¹⁴ במדינה המערבית המכוננת פנגדה ארץ ישראל - בידוע שלא נראה בארץ ישראל.

14) ולא היו עננים.

טו. וכן אם לא יראה הירח בארץ ישראל - בידוע שלא נראה בכל מדינות העולם שהן למזרח ארץ ישראל ומכונות פנגדה¹⁵; ואם יראה בארץ ישראל - אפשר שיראה במדינות מזרחיות ואפשר שלא יראה. לפיכך: אם יראה במדינה שהיא למזרח ארץ ישראל ומכוננת פנגדה - בידוע שגראה בארץ ישראל; ואם לא נראה במדינה המזרחית - אין בזה ראיה, אלא אפשר שגראה בארץ ישראל.

15) כי שם מקדימה השמש לשקוע.

טז. וכל אלו הדברים - פשהיו המדינות שבמערב ושפמזרח מכונות¹⁶, פגון שהיו נוטות לצפון העולם משלשים מעלות עד חמש ושלשים מעלות; אבל אם היו נוטות לצפון יותר מזה או פחות - משפטים אחרים יש להן¹⁷, שהרי אינן מכונות פנגדה ארץ ישראל. ודברים אלו שבארנו בערי מזרח ומערב, אינן אלא להגיד כל משפטי הראיה, להגדיל תורה ולהאדירה, לא שיהיו בני מזרח או בני מערב סומכין על ראית הירח או תועיל להם כלום, אלא לעולם אין סומכין אלא על קדוש בית דין שבארץ ישראל, כמו שבארנו פמה פעמים.

16) ברוחב הגיאוגרפי. 17) בזריחה ובשקיעה.

חדש מעבר משלשים יום, והדש חסר מתשעה ועשרים יום; וכן מחשבין⁶ וקובעין הדש מעבר והדש חסר, בקביעה לא בקדוש⁷, שאין מקדשין אלא על הראיה. ופעמים עושין מלא אחר מלא או חסר אחר חסר, כמו שיראה להם מן החשבון.

6) לפי חשבונות הראיה ולא לפי החשבון האמצעי.
7) אין אומרים "מקודש".

ט. ומתפנין לעולם בחשבונם, שאם יראה הירח בחדש הבא - יראה בזמנו או בליל עבורו, לא שיראה קדם זמנו, שהוא ליל שמונה ועשרים. ובחשבונות הראיה האלו שבארנו, יתבאר לה ותדע מתי אפשר שיראה ומתי אפשר שלא יראה, ועל זה סומכין ומעברין חדש אחר חדש, או עושין חדש חסר אחר חדש חסר. ולעולם אין פוחתין מארבעה חדשים המעברין בשנה, ולא מוסיפין על שמונה חדשים המעברין⁸. וגם לעבור חדשים אלו, שמעברין לפי חשבון⁹, עושין סעדת עבור החדש, כמו שאמרנו בפסק שלישי.

8) דין זה הוא בזמן שקדשו על פי הראיה, או קבעו על פי חשבונות הראיה, אבל כיום שקובעים את החודש על פי החשבון האמצעי, אין פוחתים מחמשה חדשים מעוכרים (בשנה שחדשיה חסרים), ואין מוסיפים על שבעה חדשים מעוכרים (בשנה שחדשיה שלמים). 9) ולא רק במקרה שציפו בית דין כל יום השלושים לעדי הראיה שלא באו. י. וכל שתמצא בגמרא מדברים שמראין שבית דין סומכין על החשבון, ומפי משה מסיני שהדבר מסור להם והרשות בידם לחסר או לעבר, וכן זה שחסר תשעה חדשים בשנה, וכל פיוצא בזה - הפל על עקר זה הוא פנוי, בזמן שלא נראה החדש בזמנו¹⁰.

10) ליל שלושים.

יא. וכן זה שאמרו חכמים, שמעברין את החדש לצרף¹¹ - הוא בחדשים אלו, שמעברין אותן לפי חשבון ועושין אחד מלא ואחד חסר, ויש להם לעבר חדש אחר חדש או לחסר - בזה הוא שמעברין לצרף, מפני שלא נראה הירח בזמנו; אלא¹² בעת שיראה הירח בזמנו, שהוא תחלת היותו נראה אחר שנתקבץ עם השמש - מקדשין לעולם.

11) כדי למנוע ששבת ויום הכפורים יבואו רצופים. 12) - אבל.

יב. וכל הדברים האלו - בזמן שיש שם בית דין, וסומכין על הראיה; אבל בזמנים אלו - אין סומכין

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

כל חטא בפני עצמו, מפני) ש'על כל-אחד מהם חייבים אותו הקרבן — כן גם כאן אל תחוש למספר האנשים, ש'כל-אחד מהם נתחייב קרבן העוף?! ידע (המקשה) ש'קרבן זב וזכה אינו בא על חטאים, אלא הוא קרבן חובה במצב מסוים. אלו היה מצב הזוב באיש ובאשה דבר אחד — כמו שהם בשם, שהשם של זה "זב" ושל זו "זכה" — כי אז היה צריך למנותם אחד; אבל אין הדבר כן, כי הגרת שכבת זרע מן-האיש היא שחייב עליה קרבן, אך אם נגר פצין שכבת זרע מן-האשה אינה זכה, אלא זוב הדם מן-האשה הוא שחייב עליו קרבן; ואם זב הדם מן-האיש אינו חייב עליו קרבן. ומלת 'זיבות' אין ענינה אלא הנזילה, ואין כל-הנזילים אותו הדבר עצמו. ובפרוש אמרו (נדה לב): "האיש מטמא בלבן והאשה באדם", ואין דין זב וזכה דין מצרע ומצרעת. והראיה הברורה לזה אמרם בכרתות (ח): "ארבעה מחסרי פרה (שקרבן חטאת" שלהם) וכל הביטויים של "חטאת" ו"כפרה" המופיעים בהקשר לזב וזבה אינם במובנם המצוי אלא במובנם המעשי של "חסרון" ו"השלמה" מעכבן מלאכול (בחדשים), ואלו הם: הזב והזכה והיולדת והמצרע". הנך רואה, איך מונים זב וזכה לשנים ומונים מצרע כאחד — בין שהוא איש או אשה — לפי שזיבות האיש אינה זיבות האשה. והפסוק הנאמר על קרבנה: "ואם-טהרה מזוכה וגו' וביום השמיני תקח-לה שתי תרים וגו'" (שם טו, כדכט).

המצוה הע"ו — הצווי ש'נצטוינו ש'כל-יולדת תקריב קרבן, והוא: כ'בש בן-שנתו לעולה ובן-יונה או תר לחטאת. ואם היא עניה, מקריבה שתי תורים או שני בני יונה אחד עלה ואחד חטאת. וגם היא ממחסרי פרה עד שתקריב, כמו שאמר ותעלה: "ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כ'בש בן-שנתו וגו'" (שם יב, ו).

יום שלישי ט"ז מרחשון ~

מצות עשה ער. עו.

המצוה הע"ד — הצווי ש'נצטוינו ש'כל-איש זב אם נרפא מזיבותו יקריב קרבן, וקרבן זה הוא: "שתי תרים או שני בני יונה אחד חטאת והאחד עלה" — וזהו קרבן הזב, והוא מחסר פרה עד שיקריבנו (אף שטבל והעריב היום). והוא אמרו ותעלה: "וכי-טהר הזב מזובו וגו' וביום השמיני יקח-לו שתי תרים וגו'" (ויקרא טו, יג-טו).

המצוה הע"ז — הצווי ש'נצטוינו ש'כל-מצרע (שנראתה לבנונית בעורו) יקריב קרבן אם נרפא מנגעו, והן

יום ראשון י"ד מרחשון ~

מצות עשה עב.

המצוה הע"ב — הצווי ש'נצטוינו להקריב קרבן עלה ויורד על עברות מסומות. העברות שחייבים עליהן קרבן זה הן: טמאת מקדש וטמאת קדשיו ושבועת בטוי ושבועת העדות. מי ש'נטמא באב מאבות הטמאות, כמו ש'קבענו בהקדמת סדר טהרות, ונכנס למקדש בשגגה — זוהי טמאת מקדש; או שאכל בשר קדש בשגגה — זוהי טמאת קדשיו; או ש'נשבע שבועת בטוי (נשבע לעשות או שלא לעשות דבר מה, ולא קיים) ולא קימה בשגגה; או ש'נשבע שבועת העדות (נשבע כאילו אינו יודע עדות לחברו) לשקר — בין בשוגג בין במזיד — הרי זה מקריב על אחד המעשים האלה ש'יעשה קרבן הנקרא: "קרבן עולה ויורד". והוא אמרו ותעלה: "ונפש כ'תחטא וש'מעה קול אלה וגו' או נפש אשר תגע בכל-דבר טמא וגו' ונעלם ממנו וגו' והוא ידע ואשם או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' ונעלם ממנו וגו' והיה כ'יאשם וגו' והביא את-אשמו וגו' ואם-לא תגיע ידו וגו' ואם-לא תשיג ידו וגו'" (ויקרא ה, א-יא). ולכן נקרא 'עולה ויורד' — לפי שאינו קבוע במין, אלא פעם יובא ממין זה ופעם ממין אחר, כפי אשר תשיג יד החוטא החייב בקרבן. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת כרתות (י: ובמסכת שבועות ה:).

יום שני ט"ו מרחשון ~

מצות עשה סח. עה. עו.

המצוה הס"ח — הצווי ש'נצטוינו ש'יקריב בית דין קרבן, אם שגגו והורו שלא כהלכה, וזהו אמרו ותעלה: "ואם כל-עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני ההל" (ויקרא ד, יג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו והתנאים שבה בשלמות במסכת הוריות ובכמה מקומות ממסכת זבחים.

המצוה הע"ה — הצווי ש'נצטוינו ש'כל-אשה זכה, אם נתרפאה מן-הזיבות, תקריב קרבן, וקרבן זה הוא: "שתי תרים או שני בני יונה" — וזהו קרבן זכה, והיא מחסרת פרה עד שתביאנו. ואולי יקשה עלי מקשה ויאמר: כ'יין שקרבן הזב קרבן הזכה, והרי אתה מונה (במנין המצוות) את-מין הקרבן — יהיה החייב בו מי ש'יהיה — כמו שעשית בקרבן חטאת וקרבן אשם ודאי וקרבן אשם תלוי וקרבן עולה ויורד, ש'מנית כל-אחד מצוה בפני עצמה, ולא חששת לרבויה החטאים (למנות

מתוך מהדורת חזק

שלמעשה אינה עומדת במקום זו של קודש, גם היא — קדש, והוא אמרו ותעלה: "והיה-הוא ותמורתו יהיה-קדש" (שם, לג). ובפרוש אמרו בריש מסכת תמורה (ד), שאמרו ותעלה: "לא ימירנו" הוא מצות לא-תעשה שנתק לעשה (שקיום העשה — שהתמורה קודש — מנתקת ומבטלת את הלאו). אמרו: הלא ממיר דלאו שנתק לעשה הוא? ושם נאמר גם טעם לכך שהממיר לוקה, אף-על-פי שהוא לאו שנתק לעשה: "לא אתי עשה ועקר תרי לאוין". כלומר: הלאו על התמורה נכפל פעמים: "לא יחליפנו" ו"לא ימיר אותו" (שם, ט), וכא עשה אחד — ויהיה-הוא ותמורתו יהיה-קדש". הנה נתבאר מה-שציינו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת תמורה, כלומר: איך תתקיים ואיך לא תתקיים ומה-דיניה ואיך קרבה.

~ יום חמישי י"ח מרחשון ~

מצות לא תעשה קו. מצות עשה קו.

המצוה הק"ז — האזהרה שהזהרנו מלשנות את-הקדשים מקרבן לקרבן, כגון שהיה שלמים, לעשותו אשם, או אשם, לעשותו חטאת — שזה וכיוצא בו בלא-תעשה, והוא אמרו ותעלה בכבוד בהמה: "לא יקדיש איש אתו" (ויקרא כו, כו). וכא בקבלה (ערכין פרק ח משנה ז) "לא-יקדיש איש אתו" — הקדש מזבח. ולשון ספרא (פרשת בחוקות): "אין לי אלא בכור, מנין לכל-הקדשים שאין משנין אותם מקדשה לקדשה? תלמוד לומר: "בבהמה לא-יקדיש איש אתו" — רמז על מה-שנאמר: "אשר יבפר לה" בבהמה לא-יקדיש איש אתו" כאלו אמר: כל-מה שיהא לה' בבהמה לא יקדיש איש אתו קדשה אחרת, אלא ישאר כמו שהוא. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ה' מתמורה.

המצוה הק"ז — הצווי שצווינו להיות המת מטמא, ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.

~ יום שישי י"ט מרחשון ~

מצות עשה קו.

המצוה הק"ז — הצווי שצווינו להיות המת מטמא, ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.

~ שבת קודש כ' מרחשון ~

מצות עשה קו.

המצוה הק"ז — הצווי שצווינו להיות המת מטמא, ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.

ש' של בהמות: עולה וחסאת ואשם ולוג שמן. ואם הוא עני — מקריב כבש לאשם ושתי תרים או שני בני יונה אחד לעלה ואחד לחטאת, וזהו הרביעי מחסרי כפרה. והוא אמרו ותעלה: "וביום השמיני יקח שני-כבשים תמימים וכבשה אחת" (שם יד, ט). ואם יאמר אדם: מדוע אינך מונה קרבן מחסרי כפרה כלם כמצוה אחת כיון שיש להם ענין אחד הכוללם, והוא חסור הכפרה, ואז זה היה מין ממיני השנהגה מן-הטמאה והיית אומר: המצוה הפלוגית — הוא הצווי שצווינו שלא תשלם טהרת מקצת הטמאים, והם זב וזבה וילדת ומצרע, עד שיקריבו קרבן, שהרי בן אתה מונה טהרה במקנה (מצות עשה קט) מצוה אחת — תחייב בה איזה טמא שיהיה, ואינך חושש למין הטמאה שנטמא בה — כך היית יכול למנות קרבן מחסרי כפרה כמצוה אחת, ולא תחוש למין טמאתו? ! השם יודע ועד ש' היה צריך להיות בהחלט, אלו היה קרבן כל-אחד מארבעת מחסרי כפרה אלו קרבן אחד שאין בו שני, כמו טהרה במים (במקוה) שהיא מין טהרה וחובה על כל-טמא; אבל מנין שנסתנו קרבנותיהם כמו שאתה רואה, צריך למנות כל-קרבן לבדו בהכרח, כי הדבר שבו נשלמת טהרתו של זה אינו הדבר שבו נשלמת טהרתו של זה. והרי זה כמו מי נדה (מי הזאה שבהם היו מערבים את אפר הפרה) ומי מקנה וארבעה מינין שבמצרע (בהם משתמשים לטהרות: צפרים, עץ ארז וכו') שהן שלש מצות, אף-על-פי שכלן לטהרת טמאים כמו שאבאר (מצות עשה קי). וארבעת מחסרי כפרה אלו כבר נתבארו דיניהם ודיני קרבנותיהם בכללות ופרטות בפרק ח' מנזירות וסוף נגעים ומסכת קנים ובמקומות רבים המפוזרים בתלמוד, אלא שרבים בכלם במקומות שהעירנו עליהם.

~ יום רביעי י"ז מרחשון ~

מצות לא תעשה קו. מצות עשה פו.

המצוה הק"ו — האזהרה שהזהרנו מלהחליף את (בהמת) הקדשים (ולתת בהמה אחרת כתחליף) וזו היא התמורה, והוא אמרו ותעלה: "לא יחליפנו ולא-ימיר אתו" (ויקרא כו, ט). וכבר בא לאו מיחד במעשר בלבד. והטעם לכך מה שאמרו בספרא (פרשת בחוקות), והוא אמרם: "מעשר בכלל היה ולמה יצא? להקיש אליי: קשם שהמעשר קדשי מזבח ואסור להמירו — כך כל-הקדשים שהזהיר על תמורתם באמרו: "לא יחליפנו" אינם אלא קדשי מזבח בלבד; ומי שהמיר — לוקה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת תמורה.

המצוה הפ"ז — הצווי שצווינו שתהא התמורה (בהמת החולין שהקדישה בתמורת בהמת הקדשים. הרי אף

נביאים

יחזקאל פרקמא ג

ג ובא לפנימה וימד איל־הפתח שתים אמות והפתח שש אמות ורחב הפתח שבע אמות: ד וימד את־ארפו עשרים אמה ורחב עשרים אמה אל־פני ההיכל ויאמר אלי זה קדש הקדשים: ה וימד קיר־הבית שש אמות ורחב הצלע ארבע אמות סביב | סביב לבית סביב: ו והצלעות צלע אל־צלע

רש"י

פירנסת צ' אמה של אורך הכותל וכן לדרום ושכמערב א' ע"ג א' ושלישי על גביהן ואורכן על גביהם כ' אמה כנגד רחב בית קדשי הקדשים הרי י"א בכל סדר וכת"י חד עסרי בסידרא, (ס"א ל"ג פעמים ג"פ י"א ע"ג אחת עשר על גביהן וכן ת"י חד עסרי בסידור' ובבית שני וכו' עד הוא תא, ותו לא): ובאות בקיר אשר לבית לצלעות. קורות עליות היציעים היו ראשיהם שלצד מחיצת התאים החיצונה באות ונוקבות בקיר בצדו הפנימי וזהו אשר לבית לצלעות בצדו אשר לתוך התאים וזהו להיות אחוזים בקיר הבית קבועים בחזקה פופרי"ש בלע"ז: ולא יהיו אחוזים בקיר הבית. ראשיהם של צד קיר ההיכל היו באות ונוקבות על כניסות שהיה קיר ההיכל בולט לתוך התאים כמו שאמור בבנין שלמה (מלכים א ב) כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה היציע התחתונה חמש באמה רוחב חללה ועלייתה שש שהיה כותל

(ג) ובא לפנימה. אל המחיצה המפסקת בין ההיכל לקודש הקדשים: וימד איל הפתח. עוביו שתים אמות אין זה שוה לאמה טרקסין: והפתח שש אמות. איני יכול לפרשו אלא לגבהו: (ד) אל פני ההיכל. על פני רחבו של היכל: (ה) קיר הבית. כותל מערבי: ורוחב הצלע. אפנדי"ן בלע"ז התא של אחריו ד' אמות חללו ושל בית שני היה שש ועל כרחך בית זה לעתיד לבוא שהרי בבית שני לא היתה חומה מפסקת לבית קדשי הקדשים: (ו) צלע אל צלע. תא אל תא ותא על תא: שלוש ושלישים פעמים. ובבית שני היו ל"ח ט"ו בצפון וט"ו בדרום חמשה על חמשה וחמשה על גביהם ושמונה במערב הוא צלע הוא יציע הוא תא, ואומר אני שהתאים שבצפון ובדרום כך סדרן שכל א' וא' ארכו י"ב אמה הרי ס' אמה לחמש תאים וה' כתלים של ה' ה' אמה הרי פ"ה ורחב ה' אמות של המונח

מצודת ציון

(ה) קיר. כותל: הצלע. הוא חדר מה ובבנין שלמה נקרא גם יציע ויקרא צלע לפי שהוא בצלע הבית ויציע שהוא מקום צנוע:

מצודת דוד

(ג) ובא לפנימה. המלאך הדובר בי בא לפני מן ההיכל לבית קה"ק ולא הביאו עמו כי אין לבוא שם כ"א הכהן הגדול ביה"כ (ואף כי היה במראה הנבואה מ"מ הראהו באופן הראוי במוחש): איל הפתח. ר"ל כל איל היה שתים אמות (ויתכן ששובי

הכותל היתה כמדת המזוזות וכמו כתלי החצירות): והפתח. ר"ל גובה הפתח: (ד) אל פני ההיכל. ר"ל במדת רוחב ההיכל: ויאמר אלי. המלאך הדובר בי: (ה) קיר הבית. זה כותל מערבי של בית קה"ק: ורוחב הצלע. רוחב הצלע המערבי והוא היה נשען לכותל בית קה"ק והוא היה לו לכותל מאחוריו: סביב וגו'. בנין הצלעות היו מסבכים את הבית ר"ל ההיכל ובית קה"ק מכל שלשת הרוחות ממערב ומצפון ומדרום וכולם היו נשענים אל הכותל והיה להם לכותל מאחוריהם: (ו) והצלעות וגו'. בנין הצלעות היו צלע עם צלע ר"ל זה אצל זה וזה ע"ג זה: שלוש ושלישים פעמים. ר"ל מספר הצלעות נתכפלו ל"ג פעמים כי במספר הזה היו כי במערב היה אחת ע"ג אחת ושלישי ע"ג ומלאו כל הרוחב ובצפון ובדרום היו חמשה ע"ג חמשה וחמשה ע"ג אורך כ"א י"א אמות הרי לחמשה נ"ה אמות מששת הכתלים כ"א חמשה אמות הרי בין הכל פ"ה אמות ומיסוד כותל תא המערבי עד בית החליפות היה תשעים אמות כמ"ש בקונ' בנין הבית ונשאר א"כ חמשה אמות מקום פניו והוא הנקרא בענין מקו' המונח ויתר הדברים יבוארו בקונ' בנין הבית: ובאות בקיר אשר לבית. ראשי הקורות שתחת תקרות הצלעות היו באות ונכנסות בקיר אשר אל הבית ר"ל בכותלי ההיכל ובית קה"ק: לצלעות סביב סביב. ר"ל כן היה לכל קורות תקרות הצלעות אשר היו מסביב להיות אחוזים אל הקיר באופן זה כי היה נפחת מעובי הקיר בכלות גובה צלע התחתונה ועל הבליטה שמתחת היו מונחי' קורו' תקרת התחתון' שהיא רצפת התיכון' ובכלו' גובה התיכון' היה נפחת עוד מעובי הקיר ועל הבליט' שמתח' היו מונחי' קורו' תקרת התיכון' שהיא רצפת העליון' וכן בכלות גובה העליונה וכו' וכמו שעשה שלמה כמ"ש כי מגרעות נתן לבית וכו' (מ"א ט) ועי"ז היה להם חזק רב ולא ימוטו: ולא יהיו אחוזים בקיר הבית. ר"ל לכל יהיו אחוזים בקיר הבית כדרך האחיזה שרגילים הבונים לעשות בבנין כזה והוא שעושים חורים ונקבים בקיר ובהם מכניסים ראשי קורות התקרה שאין בזה חזוק רב כי בקל ימוטו:

שְׁלוֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים פְּעָמִים וּבָאוֹת בְּקִיר אֲשֶׁר-לְבַיִת לְצַלְעוֹת סָבִיב | סָבִיב לְהֵיוֹת אַחֲזוּזִים וְלֹא-יִהְיוּ אַחֲזוּזִים
 בְּקִיר הַבַּיִת: ז וְרַחֲבָה וְנִסְבָּה לְמַעַלְהָ לְמַעַלְהָ לְצַלְעוֹת כִּי מוֹסְבֵי-הַבַּיִת לְמַעַלְהָ לְמַעַלְהָ סָבִיב | סָבִיב
 לְבַיִת עַל-פְּנֵי רַחֲבֵי-לְבַיִת לְמַעַלְהָ וְכֵן הַתַּחְתּוֹנָה יַעֲלֶה עַל-הָעֲלִיוֹנָה לְתִיכּוֹנָה: ח וְרֵאִיתִי לְבַיִת גְּבוּהָ
 סָבִיב | סָבִיב (מִיסְדוֹת) מוֹסְדוֹת הַצַּלְעוֹת מְלוֹ הַקְּנָה שֵׁשׁ אַמּוֹת אֲצִילָה:

רש"י

למעלי' למעלי' וכן מסיבה עולה למעלה עד גג התא העליון כמו שהוא מפרש והולך שהמסיבה עולה מן התחתון לאמצעי ומן האמצעי לעליון: כי מוסב הבית. לצלעות: למעלה למעלה סביב לבית על כן רוחב לבית למעל'. ע"כ שאמרנו ורחבה למעלה למעלה רחב בית תוך הצלעות למעלה העליונה רחבה מכולן: וכן התחתונה. תרגם יונתן וכן במסיבתא סלקין מן ארעיתא לעיליתא באורך מציעתא וכן יעלו ע"י מסיבה מן התחתונה אל העליונה דרך התיכונה: (ח) וראיתי לבית גובה. לא פירש שיצורו אבל במסכת מדות שנינו על רום מאה אמה: מוסדות הצלעות מלו הקנה. יסוד הצלעות היה מלא כקנה: שש אמות אצילה. ת"י ריוח יסוד מחיצת הצלע בתוך הארץ היה רחב שש אמות אבל למעלה מן הארץ היה רחבו חמש אמות כמו שמפורש בענין במקרא של אחריו:

ההיכל כנוס מלמעלה אמה לפיכך חלל התיכונה ו' אמה רחבה והשלישית שבע באמה רחבה והיא היתה עלייה של תיכונה שהיה כותל ההיכל כנוס לתוכה אמה מלמעלה ואף אלו היו כמותן וזהו שאמר ולא יהיו אחוזים בקיר הבית לא היו נוקבים בקיר ההיכל כשאר ראשי הקורות נמוכי' הקבועים בכותל גבוה שנוקבים הכותל ותוקעים ראשי הקורות בנקבי': (ז) ורחבה. והצלעות היו הולכין ומרחיבין למעלה כמו שפירשתי האמצעית רחבה מן התחתונה אמה וכן העליונה מן האמצעית אמה: ונסבה למעלה למעלה. ומוסבה מסיבה שקורין וי"ץ בלע"ז של בנין אבנים הוא כמין עמוד ומעלות עולות בו והעולה בהם דומה לו כהולך ומקיף סביבות עמוד אבנים ובלשון אשכנז קרוי שווינד"ל שטיין הוא שאמו' בבנין שלמה ובלולי' יעלו אל התיכונה אף הוא מתורגם ובמסיבת' כמו ונסבה

מצודת ציון

(ז) ונסבה. מל' סביב ויאמר על בנין המדרגות שהיתה בתמונת עמוד והעולה בה מסבב את העמוד בדרך הלוכו, או יאמר על בנין המסיבה והוא שם חדר מה שהיה מסבב כל הצלעות מצפון ומדרום: על העליונה. אל העליונה: לתיכונה. לאמצעית כמו והבריח התיכון (שמות כו) ובאה הלמ"ד במקום ב"ת כמו ישבת לכסא (תהלים ט) ור"ל בדרך התיכונה: (ח) מוסדות. מל' יסוד: מלו. באה הוי"ו במקום אל"ף ור"ל קנה שלם: אצילה. ר"ל גדולה והוא כענין ואל אצילי בני ישראל (שמות ט):

בהמסיבה ההיא עלה העולה מהתחתונה אל העליונה בדרך התיכונה ולא היה לה מסיבה אחרת כן ת"י, או ונסבה יאמר על המסיבה הנתבאר למטה בחשבון רחב שבעים אמה ור"ל המסיבה גבהה למעלה ללכת דרך בה למעלה לצלעות ר"ל לצלעות העומדות ממעל כי הגיע גבהם עד גובה הצלעות העליונות ועל זה אמר וכן התחתונה וכו' ור"ל וכן עלה העולה אל העליונה מן התחתונה בדרך התיכונה ר"ל מלבד הדרך שהיה אל העליונה מן המסיבה היה עוד דרך מן התחתונה אל העליונה דרך התיכונה לעלות שמה דרך מעלות (ובצלעות המערב לא היה אלא דרך עליה ההיא כי שם לא היה מסיבה): (ח) וראיתי לבית. ראיתי שהיה לבית גובה לעלות ממעל להצלעות כן היה מסביב בכל רוחותיה: מוסדות הצלעות. יסוד כתלי הצלעות הנבנה בתוך הקרקע היה מלא הקנה ולתוספת ביאור אמר שש אמות אצילה ר"ל אמות אצילה ר"ל אמות גדולות בני ו' טפחים כי כן היה מדת הקנה כמ"ש למעלה:

מצודת דוד

(ז) ורחבה. ר"ל בנין הצלעות היו הולכות ומתרחבות כי האמצעית נתרחבה מהתחתונות כשעור מה שנפחת בעובי קיר הבית וכן העליונות מהאמצעית: ונסבה. בנין מעלות היה עד למעלה למעלה לבוא אל הצלעות שהיו ממעל: כי מוסב. חוזר הוא על ראשית המקרא שאמר ורחבה ויפרש בזה לומר בעבור שהיה כותל הבית מסובב למעלה למעלה בגרעון עובי הקיר להניח שמה קורות התקרה כמ"ש למעלה ולתוספת ביאור אמר סביב סביב לבית מכל ג' הרוחות ועל כן נתרחב צלעות הבית למעלה האמצעית מהתחתונות והעליונות מהאמצעית: וכן התחתונה. מוסב על ונסבה לומר וכן

כתובים

דברי הימים ב פרק ד א-ה

א וַיַּעַשׂ מִזְבֵּחַ נְחֹשֶׁת עֲשָׂרִים אַמָּה אַרְבֵּוֹ וְעֶשְׂרִים אַמָּה רָחְבוֹ וַיַּעֲשֶׂר אַמּוֹת קוֹמְתוֹ: (ב) ב וַיַּעַשׂ אֶת־הַיָּם מוֹצֵק עֲשָׂר פָּאמָה מִשְׁפָּתוֹ אֶל־שִׁפְתוֹ עָגוּל | סְבִיב וְחִמֵּשׁ בָּאמָה קוֹמְתוֹ וְקָן שְׁלֹשִׁים בָּאמָה יָסֵב אֹתוֹ סְבִיב: ג וּדְמֹת בְּקָרִים תַּחַת לוֹ סְבִיב | סְבִיב סוּבְבִים אֹתוֹ עֲשָׂר בָּאמָה מְקִיפִים אֶת־הַיָּם סְבִיב שְׁנַיִם טוּרִים הַבֶּקֶר יִצְוּקִים בְּמִצְקָתוֹ: ד עוֹמֵד עַל־שְׁנַיִם עֲשָׂר בְּקָר שְׁלֹשָׁה פְּנִים | צְפוֹנָה וּשְׁלוֹשָׁה פְּנִים | יָמָה וּשְׁלֹשָׁה | פְּנִים נִגְבָּה וּשְׁלֹשָׁה פְּנִים מִזְרָחָה וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְמַעְלָה וְכָל־אֲחֵרֵיהֶם בְּיָתֶהּ: ה וַעֲבָדוּ טָפַח וּשְׁפָתוֹ בְּמַעֲשֵׂה שְׁפַת־פֹּם פָּרַח שְׁוֹשְׁנָה מַחְזִיק בְּתִים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים יָכִיל: (ב)

רש"י

מסמרות או על ידי דבק שקורין שולדור"א בלע"ז: (ד) וכל אחוריהם ביתה. אחוריהם של בקרים הללו היו פונים ביתה אל תחתיהם שבצפון פונים אחוריהם כנגד אותן שבדרום ושל מזרח כנגד שבמערב: (ה) ועביו טפח. שוליו ורפנותיו אלא שאצל פיו הי' דק מרוקע ומרודד: כמעשה שפת כוס. ששותין בו ומצויר פרח שושן: מחזיק בתים שלשת אלפים יכיל. אף זה מחזיק ובמלכים (שם) כתיב אלפים בת יכיל גודשא תלתא שהבת ג' סאין שנאמר האיפה והבת תוכן אחד להם הרי לך ששת אלפים סאין נמצאו מאה וחמשים מקוה טהרה לארבעים מאות סאין מאה מקואות נמצא גם לעשרים מאות סאין הנותרים חמשים מקואות ואף לכשתחלוק הכלי לפי המדה ששיערו חכמים אמה על אמה בגובה שלוש אמות למקוה תמצא וכן לשלוש אמות מרובעות קומה ועשר על עשר משפתו אל שפתו מרובעות מאה מקואות ולשתים אמות עגולות קומה עשר על עשר משפתו אל שפתו עגולות חמשי מקואות שמרובע יותר על העיגול רביעי:

(ב) עשר באמה משפתו אל שפתו. י' על י' באמצעיתו עגול סביב: וקו שלשים באמה יסב אותו. כל שיש בהקיפו שלשה טפחים יש ברחבו טפח: וחמש באמה קומתו. עומקו: (ג) ודמות בקרים תחת לו. צורת דמות בקרים יצק ממנו לעמוד עליו ואדוקים בו כדאמר בסוף הפסוק הבקר יצוקים במצקתו: סביב סובבים אותו עשר באמה מקיפים את הים. אין מפורש כאן מה הדבר שסובבן אלא במלכים (א' ז') כתיב לפקעים מתחת לשפתו סביב וגו' פקעים כגון שעושין לכוסות פימילי"ש עגולים משום נוי ומתחת לשפתו וסביב היו עומדים בשלש אמות התחתונות מרובעות ושתים עליונות עגולות ואי אפשר להכיל אלפים בת יכיל שהם מאה וחמשים מקוה טהרה אלא בענין זה כמו שמפורש בעירובין והעליונות מרובעות ותחתונות עגולות א"א לומר דכי כתיב עגול סביב סביב משפתו כתיב ומה שאמר בפקעים הללו עשר אמה לכל רוח אבל במקום עגולו אי אפשר לומר עשר באמה סביב: שנים טורים. היו הפקעים: יצוקים במצקתו. הכל יצוקים יחד לא שחיבר לו את הפקעים אחר יציקתו על ידי

מצודת ציון

(ב) וקו. חבל: (ה) יכיל. יחזיק כמו קטן מהכיל (מ"א ח): מצודת ציון משפת זה עד השפה שממולו: עגול סביב. בכל סביבו היה עגול: עשו בפקעים צורות ראשי בקרים: תחת לו. ר"ל בשלש האמות התחתונות שהיו מרובעות אבל שתי האמות העליונות היו עגולות כמ"ש רז"ל בערובין וז"ש עשר באמה מקיפים וכו' ר"ל ארבעה הפאות שבכל אחת עשר אמות היו הבקרים מקיפים וכו': שנים טורים. שני שורות בקרים הקיפו זה למעלה מזה: יצוקים. הבקרים ההם היו ניצוקים כאחד עם יציקת הים ולא יצקם בפ"ע וחברם אח"כ במלאכה: (ד) עומד. הים הזה היה עומד על י"ב בקר עשויים מנחושת: פונים. את פניהם: והים עליהם. לתוספת ביאור כפל הדבר: וכל אחוריהם. אחורי הבקר היו לצד פנים אחוריו של זה מול אחוריו של זה: (ה) ועביו. שוליו ורפנותיו: ושפתו. שפת הים ממעל היה מעשה דק ומרודד כמעשה שפת כוס המצויר בפרח ושושן: מחזיק בתים. וחזר ומפרש שלש אלפים יכיל:

מצודת דוד

(א) מזבח נחושת. ר"ל מזבח אבן תחת מזבח נחושת שעשה משה במדבר: (ב) את הים. כעין גיגית גדולה עשויה בדמות ים: מוצק. ביציקה נעשה ולא בהקשת הקורנס: משפתו. משפת זה עד השפה שממולו: עגול סביב. בכל סביבו היה עגול: עשו בפקעים צורות ראשי בקרים: תחת לו. ר"ל בשלש האמות התחתונות שהיו מרובעות אבל שתי האמות העליונות היו עגולות כמ"ש רז"ל בערובין וז"ש עשר באמה מקיפים וכו' ר"ל ארבעה הפאות שבכל אחת עשר אמות היו הבקרים מקיפים וכו': שנים טורים. שני שורות בקרים הקיפו זה למעלה מזה: יצוקים. הבקרים ההם היו ניצוקים כאחד עם יציקת הים ולא יצקם בפ"ע וחברם אח"כ במלאכה: (ד) עומד. הים הזה היה עומד על י"ב בקר עשויים מנחושת: פונים. את פניהם: והים עליהם. לתוספת ביאור כפל הדבר: וכל אחוריהם. אחורי הבקר היו לצד פנים אחוריו של זה מול אחוריו של זה: (ה) ועביו. שוליו ורפנותיו: ושפתו. שפת הים ממעל היה מעשה דק ומרודד כמעשה שפת כוס המצויר בפרח ושושן: מחזיק בתים. וחזר ומפרש שלש אלפים יכיל:

משניות מסכת יבמות

ז שנים שקדשו שתי אחיות, זה אינו יודע איזו קדש, וזה אינו יודע איזו קדש – זה נותן שני גטין, וזה נותן שני גטין. מתו, לזה אף ולזה אף – זה חולץ לשתייהן, וזה חולץ לשתייהן. לזה אחר ולזה שנים – היחיד חולץ לשתייהן; והשנים, אחר חולץ ואחר מינם. קדמו וכנסו – אין מוציאין מינם. לזה שנים, ולזה שנים – אחיו של זה חולץ לאחת, ואחיו של זה חולץ לאחת; אחיו של זה מינם חלוצתו של זה, ואחיו של זה מינם חלוצתו של זה. קדמו שנים וחלצו – לא ייבמו השנים, אלא אחר חולץ ואחר מינם. קדמו וכנסו – אין מוציאין מינם.

פירוש ברטנורא

ז שנים שקדשו שתי אחיות. והם נכרים: זה חולץ לשתייהן כו'. משום דכל חד מיניהו אסור ליבומי, דלמא כל חד וחד פגע באחות וקתו: היחיד חולץ לשתייהן. שאי אפשר לו ליבם, לא קודם חליצה של שניה משום אחות וקתו, ולא לאחר חליצה משום אחות חלוצה. לפיכך הואיל ואסור ליבם יחלוץ תחלה לשתייהן, כדי להוציא אותה שהיא יבמתו מאיסור יבמה לשוק; והשנים אחר חולץ. לאפקועי זיקה מאחיו אם זו יבמתו, ותשתי אחותה לשני ממה נפשך, אי יבמתו היא, שפיר, ואי אחותה היא הא פקעה זיקת היבמה מינה בחליצת אחיו: אחיו של זה לא מייבם חלוצתו של זה. ממה נפשך, אם זו יבמתו שפיר נסיב, שהרי אחיו לא חלץ לו אלא לאחותה שלא היתה יבמתו ואינה כלום. ואי לא יבמתו היא שפיר נסיב, נכריה היא, דאי משום אחות וקתו ליבא, שהרי חלץ אחיו את אחותה שהיא יבמתו ופקעה זיקתו. ואי משום יבמה לשוק, הרי חלצתו זו מאחי בעלה: קדמו שני אחיו. של אחר וחלצו לשתייהן משום דלא ידעו איזו היא יבמתו: לא ייבמו. שני אחים האחרים זה את זה, וזה את זה, משום דקמא דנסיב אית ליה למימר זו היא אחות וקתו: אלא אחר חולץ תחלה, לאחת: ואחר מינם. לטענה, ממה נפשך, אי יבמתו היא שפיר, ואי לאו, באחות וקתו לא פגע, שהרי חלץ אחיו ליבמתו. וכמה לשוק לא הוי, שהרי חלצתו מאחי בעלה: ואם קדמו. אלו ב' אחרונים וכנסו אחר חליצת שנים האחרים ולא באו לימלך בב"ד, אין מוציאין מידן, כדפרישית, שהרי אין כאן אלא ספק איסור אחות וקתו בנישואי ראשונה, ואיכא למימר קמא דנסיב יבמתו היא ושפיר נסיב, ובתרא נמי שפיר נסיב נכריה, ואי נמי הוי אינסיבא איפכא וקמא פגע באחות וקתו, כיון שבא שני יבם פקעה זיקתה מאחיו והותרה לו אשתו, ואיסורא דעבר עבר:

משניות מבוארות – קהתי

ולזה שנים – ולמשה שני אחים, אהרן ואלעזר, אחיו של זה – של ראובן, כגון שמעון, חולץ לאחת – כגון ללאה, ואחיו של זה – של משה, כגון אהרן, חולץ לאחת – לרחל; ואחר כך אחיו של זה – של שמעון, היינו לוי, מינם חלוצתו של זה – של אהרן, היינו את רחל; שאם היא יבמתו מוטב, שהרי שמעון אחיו לא חלץ לרחל אלא ללאה שלא היתה יבמתו, ואין חליצתו כלום. ואם רחל אינה יבמתו, הרי כבר חלץ לה אהרן, אחי בעלה המת, ומותרת לכל העולם. ואף אינה אסורה לו משום אחות וקתו, שהרי שמעון אחיו כבר חלץ לאחותה לאה, שהיא יבמתו, ופקעה זיקתה ממנו; ואחיו של זה – של אהרן, היינו אלעזר, מינם חלוצתו של זה – של שמעון, היינו את לאה, כמו שבארנו הטעם בלוי ורחל. קדמו שנים – שני האחים של אחד, כגון האחים של ראובן, שמעון ולוי, וחלצו – לשתייהן, לא ייבמו השנים – שני האחים של משה, אהרן ואלעזר, שמה יפגע הראשון באחות וקתו, אלא אחר חולץ – תחילה לאחת, ואחר כך את האחרת, כגון שאהרן יחלוץ תחילה ללאה, ואחר כך יכול אלעזר לייבם את רחל, שאם רחל היא יבמתו, הרי טוב, ואם רחל היא יבמתם של שמעון ולוי, ואחותה לאה היא יבמתו, הרי כבר חלץ לרחל אחי בעלה, והותרה לכל העולם, ואהרן אחיו חלץ כבר ללאה, ואין רחל אחות וקתו, הלכך מותר לאלעזר לכנסה. קדמו – אהרן ואלעזר, וכנסו – את לאה ורחל, לאחר ששמעון ולוי חלצו להן, ולא באו לימלך בבית דין, אין מוציאין מינם – כמו שבארנו במשנה הקודמת, שאין כאן אלא ספק איסור אחות וקתו במי שייבם ראשון, והרי אפשר שהראשון כנס את יבמתו כדיון, והשני אף הוא כנס יבמה שחלצה כבר והותרה לכל העולם. ואף אם היה להיפך, ונמצא שזה שייבם ראשון פגע באחות וקתו, כיון שבא שני ייבם, פקעה זיקתה מאחיו והותרה לו אשתו, ואיסור שעשה עשה (רש"י; ברטנורא), הלכך אין מחייבים אותם לגרשן.

~ יום ראשון ~

באור משנה ז

שנים – שאינם קרובים, כגון ראובן ומשה, שקדשו שתי אחיות – כגון לאה ורחל, זה אינו יודע איזו קדש, וזה אינו יודע איזו קדש – לא ראובן ולא משה אינם יודעים איזו מהאחיות קידש כל אחד מהם, זה נותן שני גטין – ראובן נותן שני גטין, אחד ללאה ואחד לרחל, וזה נותן שני גטין – ומשה נותן שני גטין, אחד ללאה ואחד לרחל, ששניהם אסורים בכל אחת מהן, לפי שהיא ספק אחות אשתו. מתו – ראובן ומשה, בלא בניס, לזה אף – לראובן אף, שמעון, ולזה אף – ולמשה אף, אהרן, זה חולץ לשתייהן – שמעון חולץ ללאה ורחל, וזה חולץ לשתייהן – ואהרן חולץ ללאה ולרחל, שאין אחד מהם יודע איזו מהן יבמתו, ואסור לכל אחד מהם לייבם, שמא יפגע באחות וקתו, כמו שבארנו במשנה הקודמת. לזה אחר – לראובן אף אחד, שמעון, ולזה שנים – ולמשה שני אחים, אהרן ואלעזר, היחיד – שמעון, חולץ לשתייהן – שאי אפשר לו לייבם תחילה אחת, שמה אין היא יבמתו אלא אחותה, והרי היא אסורה לו משום אחות וקתו. ואי אפשר לו לחלוץ תחילה לאחת ואחר כך לייבם את האחרת, שמה זו שחלץ לה יבמתו היא, ונמצאת השנייה אסורה לו משום אחות חלוצתו; לפיכך חולץ הוא לשתייהן, כדי להוציא את זו שהיא יבמתו מאיסור יבמה לשוק, והשנים – אהרן ואלעזר, אחר חולץ – תחילה לאחת מהן, כדי להפקיע זיקתה מאחיו אם זו יבמתו, ואחר מינם – אחר כך את האחרת אם ירצה. שאם זו היא יבמתו, הרי טוב; ואם אחות יבמתו היא, הרי פקעה זיקת יבמתו ממנו בחליצת אחיו, ונמצא שאין היא אחות וקתו. קדמו – שני האחים, אהרן ואלעזר, וכנסו – אותן, לאחר ששמעון חלץ לשתייהן, שכל אחד מהם ייבם אחת מהן קודם שנמלכו בבית דין, אין מוציאין מינם – כמו שבארנו הטעם במשנה הקודמת. לזה שנים – היו לראובן שני אחים, שמעון ולוי,

ח מצוה בגדול לַיָּבִים; וְאִם קָדַם הַקָּטָן – וְכֵה. הַנְּטָעֵן עַל הַשִּׁפְחָה וְנִשְׁתַּחֲרָהּ, אוֹ עַל הַנְּכָרִית וְנִתְגַּיְרָה – הָרִי זֶה לֹא יִכְנֵס. וְאִם כָּנֵס – אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. הַנְּטָעֵן עַל אִשֶׁת אִישׁ, וְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ, אָף עַל פִּי שְׂפָנִים – וְצִיא.

ט הַמְּבִיא גַט מִמְּדִינַת הַיָּם, וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתָּב וּבְפָנַי נִחְתָּם – לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ. מֵת, הֶרְגָתוֹ, הֶרְגָנוּהוּ – לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֶרְגָתוֹ – לֹא תִנְשָׂא אִשְׁתּוֹ; הֶרְגָנוּהוּ – תִּנְשָׂא אִשְׁתּוֹ. י הַחֲכָם שָׁאֵסַר אֶת הָאִשָּׁה בְּגֵדָר עַל בְּעֻלָּה – הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנְהָ. מֵאֲנָה, אוֹ שְׁחָלְצָה בְּפָנָיו – יִשְׁאַנְהָ, מִפְּנֵי

פירוש ברטנורא

ח מצוה בגדול לַיָּבִים. דררשין ולקחה לו לאשה ויבמה והיה הבכור, המינים יאה בכור. אשר תלד, ואותה יבמה תהא ראויה לילד, פרט לאילוניות. יקום הבכור היבם על שם אחיו לנחול אותו, ולא יחלקו אחיו עמו: הַנְּטָעֵן עַל אִשֶׁת אִישׁ. החשוד על אשת איש: והוציאנה. כ"ד מתחת בעלה, בשביל זה שאסרה עליו, והלך זה ונשאה: וְצִיא. דמדאורייתא אסורה נמי לו כמו שאסורה לבעל, כדררשין מנכמאה נממאה ב' פעמים, אחד לבעל ואחד לכוהל. ודוקא הַנְּטָעֵן עַל אִשֶׁת אִישׁ, אבל נטען על הפגיה, נראה דמצוה לכנוס, כדאשכחן גבי אונס (דברים כ"ב) ולו תהיה לאשה:

ט הַמְּבִיא גַט מִמְּדִינַת הַיָּם. צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. וטעמא מפורש בגיטין, למר משום שאין בקיאות לשמה, ולמר שאין עדים מצויין לקימו: לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ. משום דאדבוריה סמכין: מַת הֶרְגָתוֹ וְכִי. הואיל ועל עדותו נישאת, איכא לות שפתים, שמא עניו נתן בה והעיד עדות שקר עליה. אבל תנשא לאחר, דאשה נישאת בעד אחד: רַבִּי אוֹמֵר הֶרְגָתוֹ לֹא תִנְשָׂא אִשְׁתּוֹ. בעדותו אפילו לאחר, מפני שהוא רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד. ואין הלכה כר". דק"ל אין אדם משים עצמו רשע, דאדם קרוב אצל עצמו. ומחוייבין ליה שנהרג, אבל לא מחוייבין ליה דאמר שהוא הרגו. והלכך אפילו כי אמר הרגתי תנשא אשתו. מפורש בגמרא, באומר אני הייתי עם הורגו: אבל אני לא הרגתי: י בכור. שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה, ובאת לחכם להתיר לה ולא מצא פתח לחרטה: לֹא יִשְׁאַנְהָ. משום חשד: שהוא בית דין. כלומר, מיאון או

משניות מבוארות – קהתי

בהלכה, שצריך לכתוב את הגט לשם האשה המתגרשת. לפיכך תיקנו חכמים, שיאמר השליח: "בפני נכתב ובפני נחתם", וזה יביא לידי ביורר אם הגט נכתב ונחתם כדינו, או שבאמירתו זו מעיד הוא שנכתב ונחתם הגט לשמה. "דבא אמו: לפי שאין עדים מצויין לקיימו" – כלומר שלדעת רבא אין חוששים לפסול בגט, אלא חוששים שמא יבוא הבעל ממדינת הים ויערער על הגט שהוא מזויף, והלכה היא בכגון זה שיש לקיים את הגט בחותמיו, דהיינו שאם העדים החתומים על הגט, או אחרים המכירים את חתימותיהם, מאשרים את זהותן של החתימות, הרי הגט קיים. ויערערו של הבעל אינו ערער; אבל בגט שהובא ממדינת הים, אין עדים מצויים בארץ ישראל, שיקיימו את חתימות העדים שבגט. ואם יבוא הבעל ויערער לא תהא תקנה לאשה לקיים את גיטא. לפיכך תיקנו חכמים שיאמר השליח: "בפני נכתב ובפני נחתם". והאמינוהו כשני עדים המקיימים את הגט, ושוב אין הבעל יכול לערער. זהו ששינוי במשנתנו: הַמְּבִיא גַט מִמְּדִינַת הַיָּם וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתָּב וּבְפָנַי נִחְתָּם. לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ – של המגרש, שהואיל וסומכים על דיבורו, יחדו בו שהעיד עדות שקר כדי שיוכל לישאנה. מַת – כלומר מי שהעיד על אדם שמת, או שאמר: הֶרְגָתוֹ, או הֶרְגָנוּהוּ – אני ואחרים עמי, שבכגון זה אשתו של אותו אדם מותרת להינשא, שמשאיין אשה על פי עד אחד (כלהלן טז, ז), לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ – אסור לעד לישא את אשתו, מהטעם שבארנו לעיל, שהואיל והיא נישאת על פי עדותו, חוששים שמא יאמרו שהעיד עדות שקר כדי שיישאנה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֶרְגָתוֹ – אם אמר העד: "הרגתי", לֹא תִנְשָׂא אִשְׁתּוֹ – אפילו לאחר, מפני שהוא רשע ואינו ראוי להעיד, שנאמר (שמות כג, א): "אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס", ודרשו: אל תשת רשע עד; הֶרְגָנוּהוּ – אבל אם אמר: "הרגנוהו", שמשמע מלשונו זו: הייתי עם הורגיו, אבל אני לא הרגתי, תִּנְשָׂא אִשְׁתּוֹ – מותרת היא על פי עדותו להינשא. ברם, ההלכה היא. שאין אדם משים עצמו רשע, לפי שאדם קרוב אצל עצמו, ומכאן מי שאמר "הרגתי", מפלגים עדותו, שאמנם אינו נאמן על מה שאמר שהוא הרגו, אבל נאמנה לנו עדותו שנהרג; הלכך אפילו אמר "הרגתי", תינשא אשתו.

באור משנה י

הַחֲכָם שָׁאֵסַר אֶת הָאִשָּׁה בְּגֵדָר עַל בְּעֻלָּה – שנדרה האשה הנאה מבעלה, ולא הפר לה, ובאה לחכם להתיר לה את נדרה, ולא

באור משנה ח

מִצְוָה בְּגֵדוֹל לַיָּבִים – מי שמת בלא בנים והיו לו אחים אחדים, מצוה על האח הגדול בשנים לייבם או לחלץ לאשתו, שנאמר (דברים כה, ו): "והיה הבכור אשר תלד" ולמדו מפי השמועה, שאין הפסוק מדבר, כמשמעו, בבכור שתלד היבמה, אלא בבכור שבאחים, כלומר בגדול שבאחים, שילדה אמם, שהוא יהיה המייבם, והוא "יקום על שם אחיו המת". היינו לנחול את נחלתו, ולא יחלקו אחיו עמו. וְאִם קָדַם – לייבם, הַקָּטָן – האח הקטן בשנים, וְכֵה – שנאמר בפרשת ייבום (דברים כה, ה): "כי ישבו אחים יחדו" – הוקשה ישיבתם זה לזה להיות שווים לייבום. הַנְּטָעֵן עַל הַשִּׁפְחָה – מי שטענו עליו דברי לעז, כלומר שחשדהו, שבא על השפחה, וְנִשְׁתַּחֲרָהּ – ולאחר מכן יצאה לחירות, אוֹ עַל הַנְּכָרִית – שחשדהו שבא על הנכרית, וְנִתְגַּיְרָה – לאחר מכן, הָרִי זֶה לֹא יִכְנֵס – לא ישאנה, שלא יאמרו הבריות: אמת היה מה שחשדהו (רש"י), וכתוב (משלי ד, כד): "חסר ממך עקשות פה, ולוות שפתיים הרחק ממך". יש מבארים הטעם, שלא יאמרו שלא נתגיירה אלא מחמת זנותו של זה, ואף הוא לא כנס אלא לשם זנות (המאיר; רמב"ן). וְאִם כָּנֵס – אותה, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ – אין מחייבים אותו לגרשה, שאפילו החשד הוא אמת, אינה אסורה עליו (עיין "נימוקי יוסף"). הַנְּטָעֵן עַל אִשֶׁת אִישׁ – מי שחשדהו שבא על אשת איש, וְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ – של האיש, היינו מתחת יד בעלה, שחייבו בית דין לגרשה מחמת חשד זה, והלך זה הַנְּטָעֵן עליה ונשאה, אָף עַל פִּי שְׂפָנִים – אותה, וְצִיא – חייב לגרשה, שאם זינתה עמו, הרי גם לו אסורה היא מן התורה, שהמונה תחת בעלה, כשם שהיא אסורה לבעל כך אסורה לכוהל (משנה סוטה א, א).

~ יום שני ~

באור משנה ט

הַמְּבִיא גַט – ששלח הבעל לאשתו, מִמְּדִינַת הַיָּם – ממדינה רחוקה שבחוץ לארץ, וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתָּב וּבְפָנַי נִחְתָּם – שכן שנו (גיטין א, א): "המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר: בפני נכתב ובפני נחתם" (השליח צריך לומר בבית הדין קודם מסירת הגט: בפני נכתב ובפני נחתם עליו העדים); ושני טעמים נאמרו בגמרא על כך: "דבא אמו: לפי שאין בקיאות לשמה" – שאין בני מדינת הים בקיאים

שהוא בית דין. וְכֵן שֶׁהָיוּ לָהֶם נָשִׁים וְמתו – מִתְּרוֹת לְנִשְׂאָ לָהֶם. וְכֵן שֶׁנִּשְׂאוּ לְאַחֵרִים וְנִתְּגַרְשוּ אוֹ שֶׁנִּתְּאֲלַמְּנוּ – מִתְּרוֹת לְנִשְׂאָ לָהֶן. וְכֵן מִתְּרוֹת לְבָנֵיהֶם, אוֹ לְאַחֵיהֶן.

פ ר ק ש ל י ש י

א אַרְבַּעַה אַחִין: שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אַחֲזוֹת, וְמתו הַנְּשׂוּאִים אֶת הָאֲחֻזוֹת – הָרִי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְּיַבְּמוֹת; וְאֵם קָדְמוּ וְכָנְסוּ – יוֹצִיאוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: יִקְיָמוּ; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: יוֹצִיאוּ.

ב הֵימָּה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עַל הָאֶחָד אֲסוּר עֲרוּהָ – אֲסוּר בָּהּ וּמִתָּר בְּאַחֲזוֹתָהּ; וְהַשְּׁנַיִם אֲסוּר בְּשְׁתֵּיהֶן.

פירוש ברטנורא

החליצה לא עשה חכם זה ביחודי, משום דק"ל חליצה ומיאונים בשנים ושלשה לא חשידי. אבל היתר נדרים ביחוד מומחה: וכולן. החכם והמביא גם והמעיד על האשה להשיאה, דתנן בהו לא יכנס, אם היה להן נשים בשעת מעשה, ומתו אח"כ, מותרות להנשא להם דהשתא ליכא חשד: וכולן. הנשים הללו: שנישאו לאחרים. כשאסרה החכם או כשהעיד העד שמת בעלה, ומתו הבעלים השניים: מותרות לינשא. להכנס ולעד ולמביא גם: וכולן מותרות לבניהם ולאחיהן. של אלו המתירים אותן. ואינו אסורות אלא להם לבדם, דאין אדם חוטא בשביל בנו או בשביל אחיו. וכל הני דאמרין לא יכנסו, אם כנס אינו מוציא, חוץ מהנמנע על אשתו, איש שאם הוציאהו בית דין מתחת בעלה בעדים וראה ברורה, אפילו אם כנס יוציא. והם באו עדי דבר מכווער בלבד, כגון שראו אדם יוצא והוא חונרת בסניר או אדם יוצא והוא עומדת מעל המטה וכיוצא בזה, אם כנס לא יוציא. ואם לאחר שבאו עדי דבר מכווער יצא קלא דלא פסיק, שעמד הקול יום וחצי, אם כנס יוציא, אלא אם כן היו לו בנים ממנה שאו אינו מוציא, כדי שלא להוציא לעו על בניו:

ג אַ אַרְבַּעַה אַחִין. חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְּיַבְּמוֹת. דכיון דתרווייהו זקוקין להאי ולהאי, קמא דמיבס פגע באחות וזקתו דהויא כאשתו: כ"ש אומרים יקיימו ובית הלל אומרים יוציאו. בגמרא מפכינן לה, כ"ש"א יוציאו ובח"א יקיימו. דבכל מקום כ"ש לחומרא וב"ה לקולא חוץ מהמקומות הירועים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, והכי אמרין בעלמא, כ"ש במקום ב"ה אינה משנה, כלומר, כל היכא דאשכחן במשנה בית שמאי מקילין, וב"ה הוא שדרכן דהקל ונמצאו עתה בית שמאי עומדים במקום בית הלל, אינה משנה ומשבתתא היא וצריך להפכה, אלא אם כן היא מהמשניות הירועות שהם מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. ובמסכת עדיות מני לה בשם רבי אליעזר מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל:

ב אֲסוּר עֲרוּהָ. כגון חמותו ואם חמותו: ומותר באחותה. דלאו אחות וזקתו היא, דערוה לא רמיא קמיה ליבומי: אֲסוּר מִצִּדָּה. רמיא קמיה מדאורייתא,

משניות מבוארות – קהתי

של לאה ושמעון בעלה של רחל, ומתו הנשואים את האחיות – ראובן ושמעון, בלא בנים, ונפלו לאה ורחל לפני שני האחים, לוי ויהודה, לייבום. הרי אלו חולצות ולא מתיבמות – לפי ששתי האחיות לאה ורחל, זקוקות לכל אחד מהאחים, והבא לייבם אחת מהן, הרי הוא פוגע באחת וזקוקתו, שהיא אסורה לו כאחות אשתו. ואפילו לאחר שחלץ האחד לאחת, כגון לוי ללאה, אסורה רחל ליהודה, שכל יבמה שנאסרה על היבם בשעת נפילתה לפניו, אסורה עליו לעולם; הלכך שתיהן חולצות ולא מתיבמות. ואם קדמו וכןנסו – שכל אחד מן האחים ייבם אחת מן האחיות, יוציאו – אותן בגט. ומה ששינו לעיל (ב, ו), במי שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו מהן קידש, מת ולו שני אחים, אחד חולץ ואחד מייבם, קדמו וכןנסו אין מוציאין מידם: וכן במשנה שלאחריה (ב, ז) בשניים שקידשו שתי אחיות, זה אינו יודע איזו קידש וזה אינו יודע איזו קידש, ומתו, ולאחד מהם את אחד ולאחר שני אחים, התיחד חולץ לשתייהן, והשניים – אחד חולץ ואחד מייבם, קדמו וכןנסו. אין מוציאין מידם. ואין אומרים שם הואיל ונאסרה עליו שעה אחת אסורה עליו לעולם, לפי שלא נאסרה שם אלא משום ספק זיקה, אבל כאן הרי ודאי פגע באחות וזקוקתו, הלכך אפילו קדמו וכןנסו, חייבים הם לגרשן (ענין 'תוספות יום טוב'). רבי אליעזר אומר – אם קדמו וכןנסו, נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל: בית שמאי אומרים: יקיימו – כיון שכנסו, יקיים כל אחד את יבמתו בדיעבד, ואינו צריך לגרשה; ובית הלל אומרים: יוציאו – אותן בגט, לפי שנתייבמו להם באיסור. בכרייתא בגמרא חולק אבא שאול על רבי אליעזר, והוא סובר, שבית שמאי אומרים: יוציאו, ובית הלל אומרים: יקיימו, כלומר שאף כאן, כמו ברוב המחלוקות של בית שמאי ובית הלל, בית שמאי מחמירים ובית הלל מקילים.

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה לדון בשתי אחיות (לאה ורחל) שנפלו לפני שני אחים (לוי ויהודה) לייבום.

היתה אחת מהן – משתי האחיות שנפלו לייבום לפני שני האחים,

מצא פתח להתירו לה, ונתגרשה מבעלה, הרי זה לא ישאנה – שמה יחשדוהו, שלא תתיר לה את נדרה ואסרה על בעלה כדי שישאנה. מאנה, או שחלצה בפניו – קטנה יתומה שהשיאה אמה או אחיה והיא מיאנה בבעלה בפני החכם, או יבמה שחלצה בפניו, ישאנה – מותר לחכם לקחת אותה לאשה, מפני שהיא בית דין – שהחכם בכלל בית דין הוא (המאירי). שאין המיאון והחליצה נעשים בפני יחיד אלא בפני בית דין, ואין בית הדין חשוד. ואף על פי שיש סוברים שמיאון נעשה בשניים, מכל מקום גם שניים אינם חשודים, שאין שניים מצויים לחטוא בשביל אחד (ירושלמי; וענין 'תוספות יום טוב'); אבל היתר נדרים ביחיד מומחה. וכלן – המביא גט ממדינת הים והמעיד לאשה שמת בעלה (ששינו במשנה הקודמת), והחכם שאסר את האשה בנדר (ששינו במשנתנו), שהיו להם נשים – השליח בשעת הבאת הגט, והעד בשעת עדותו, והחכם בשעת הוראתו, ומתו – נשמה אחר כך, מותרות לנשא להם – שהרי בשעת המעשה היו נשואים, ומן הסתם לא נתכונו לישא את זו. ואף על פי שמותר לישא שתי נשים ויותר, מכל מקום לא היו רגילים בכך (תפארות ישראל). וכלן – כל הנשים הללו שאסור להן להינשא לאותם החשודים, היינו לשליח שהביא לה את הגט, ולעד שהעיד לה על מות בעלה, ולחכם שאסרה על בעלה בנדר, ששנאו לאחרים ונתגרשו או שנתאלמנו – מבעליהן השניים, מותרות לנשא להן – לשליח ולעד ולחכם, שאין אדם מצוי לחטוא לאחר זמן (ירושלמי). וכלן – כל הנשים הללו, אף בזמן שהן אסורות לשליח ולעד ולחכם, מותרות לבניהם, או לאחיהן – של אותם החשודים, שאין אדם חוטא לא מפני (בשביל) בנו ולא מפני אחיו (ירושלמי).

~ יום שלישי ~

באור משנה א

ארבעה אחין – כגון ראובן, שמעון, לוי ויהודה: שנים מהן – ראובן ושמעון, נשואים שתי אחיות – לאה ורחל, ראובן בעלה

אסור מצוה ואסור קדשה – חולצות ולא מתיבמות.

ג היתה אחת מהן אסורה על זה אסור ערוה, והשנייה אסורה על זה אסור ערוה – האסורה לזה מתרת לזה, והאסורה לזה מתרת לזה. וזו היא שאמרו: אחותה פשהיא יבמתה, או חולצת או מתיבמת.

ד שלשה אחין: שנים מהן נשואין שתי אחיות, או אשה ובתה, או אשה ובתה, או אשה ובת בנה – הרי אלו חולצות ולא מתיבמות; ורבי שמעון פומר. היתה אחת מהן אסורה עליו אסור ערוה – אסור בה ומת ב אחותה; אסור מצוה או אסור קדשה – חולצות ולא מתיבמות.

ה שלשה אחין: שנים מהם נשואים שתי אחיות, ואחד מפניה; מת אחד מבמעלי אחיות, ועשה בה מפנה

פירוש ברטנורא

הילכך אסור באחותה, דאחות זקוקת היא:

א אחותה פשהיא יבמתה. אחותה של ערוה כשהיא אשת אחי בעלה, כשנפלת עמה ליבום: או חולצת או מתיבמת. דלאו אחות זקוקת, היא ערוה לא רמיא קמיה:

ב ור"ש פומר. מעמא דר"ש, דכתיב (ויקרא י"ח) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור, בשעה שנעשו צרות זו לזו, כגון הכא ששתיהן זקוקות לו ליבום, לא יהא לך לקוחין לא בוו ולא בוו. ואין הלכה כר"ש:

ג ואחד מופנה. בלא אשה: אשתו עמו. דקסברי בית שמאי בעלת מאמר היא חשובה ככנוסה, וכשנפלה אחותה לאחר כן לא מתסרה משום אחות

משניות מבוארות – קהתי

רחל, אסורה לו משום ערוה ואין זיקת ייבום בערוה; והאסורה לזה מתרת לזה – ורחל האסורה ליהודה מותרת להתייבם ללוי, מהטעם דלעיל, שאין היא אחות זקוקת. וזו היא שאמרו – לעיל בפרק ב משנה ג: אחותה – של ערוה, פשהיא יבמתה – אשת אחי בעלה, כשהיא נופלת עמה לייבום, כמו בענייננו, ששתי אחיות לאה ורחל נפלו לייבום לפני לוי, ולאה אסורה עליו משום ערוה (שריא חמותו), והרי שרחל היא אחותה ויבמתה של לאה, או חולצת או מתיבמת – שאין כאן איסור אחות זקוקה כלל, לפי שאין זיקת ייבום בערוה.

ב אור משנה ד

שלשה אחין – ראובן, שמעון ולוי: שנים מהן – ראובן ושמעון, נשואין שתי אחיות – לאה ורחל, ראובן בעלה של לאה ושמעון בעלה של רחל, או אשה ובתה – כגון שרחל היא בתה של לאה, או אשה ובת בנה, או אשה ובת בנה – כגון שרחל היא בת בתה או בת בנה של לאה; ומתו ראובן ושמעון בלא בנים, ונפלו לאה ורחל לפני לוי לייבום, הרי אלו חולצות ולא מתיבמות – לפי ששתיהן זקוקות לו, ונמצאת כל אחת קרובת זקוקתו. ומכל מקום חולץ הוא להן, שאין הזקוקה לייבום כנשואה ממש, שתיפטר חברתה בלא כלום (המאירי). ורבי שמעון פומר – את שתיהן אף מן החליצה, וטעמו מבואר בכרייתא בגמרא (יבמות כח. ב), שאמר (ויקרא יח, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור" – בשעה שנעשו צרות זו לזו, כגון כאן, ששתיהן זקוקות לו לייבום, לא יהא לך ליקוחין אפילו באחת מהן, וכיון שהן פטורות מן הייבום, פטורות הן אף מן החליצה. היתה אחת מהן אסורה עליו אסור ערוה, אסור בה ומת ב אחותה – כגון אם לאה היתה אסורה על לוי משום ערוה, ומתו לו לייבום את רחל, שאין היא קרובת זקוקתו, הואיל ואין זיקה בערוה; וכבר נישנה דין זה לעיל במשנה ב, אלא שמשנתנו באה להשמיע, שאף לדעת רבי שמעון מותר בכגון זה באחותה, ואין גוזרים בה משום שתי אחיות סתם שאין אחת מהן אסורה על היבם משום ערוה. אסור מצוה או אסור קדשה – היתה אחת מהן אסורה על היבם משום אסור מצוה, היינו מדין "שניות לעריות", או משום אסור קדושה, כגון גרושה לכהן (כמבואר לעיל ב, ד), חולצות ולא מתיבמות – כמו שבארנו הטעם לעיל במשנה ב בפרקנו.

אסורה על האחד – מן האחים, אסור ערוה – כגון שהיתה לאה חמותו של לוי, אסור בה – אסור לוי בלאה, ומת ב אחותה – ברחל, שהואיל ולאה אסורה עליו משום ערוה, ונמצא שאינה זקוקה לו לייבום, לפיכך מותר לו לייבם את רחל, שהרי אין היא אחות זקוקתו; והשני אסור בשתייהן – והאח השני, יהודה, אסור בלאה וברחל, שהרי שתיהן זקוקות לו לייבום, וכל אחת מהן היא אחות זקוקתו. הלכך אפילו לאחר שייבם לוי את רחל, שעכשיו פקעה זיקתה מיהודה, אסור ליהודה לייבם את לאה, שהואיל ונאסרה עליו שעה אחת, אסורה לו לעולם. ומכל מקום צריך לחלוץ לה (נימוקי יוסף). בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שנפלה רחל תחילה לייבום, שהיא מותרת לשני האחים, ואחר כך נפלה לאה, האסורה ללוי משום ערוה, הלכך לוי מותר ברחל, שאין היא אחות זקוקתו, ויהודה אסור בשתייהן, לפי שכל אחת היא אחות זקוקתו; אבל אם נפלה לאה (חמותו של לוי) תחילה לייבום, והיתה בשעת נפילה מותרת ליהודה, ואחר כך נפלה רחל, ונאסרו עליו שתיהן, יכול לוי לייבם או לחלוץ תחילה לרחל, וכיון שפקעה זיקתה מיהודה, מותר לו לייבם את לאה, שדינה כיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה, שחוזרת להיתרה הראשון. ויש סוברים, שאף בכגון זה אסור יהודה בשתייהן, גזירה שמה איהו ייבם תחילה, או גזירה שמה יעשו כן אף בכגון שתיפול תחילה זו שאינה אסורה משום ערוה על אחד האחים. אסור מצוה – כלומר היתה לאה אסורה על לוי משום אסור מצוה, היינו מדין "שניות לעריות", ואסור קדשה – או משום אסור קדושה, כגון גרושה לכהן (כמבואר לעיל ב, ד), חולצות ולא מתיבמות – כל אחת מהן, כלומר שאף רחל אינה מתייבמת ללוי, שהואיל ולאה אינה אסורה על לוי אלא משום אסור מצוה או משום אסור קדושה, הרי מן התורה זקוקה היא לו לייבום, לפיכך נקראת רחל "אחות זקוקתו".

~ יום רביעי ~

ב אור משנה ג

משנתנו מוסיפה דרון בכגון שנפלו שתי אחיות (לאה ורחל) לפני שני אחים (לוי ויהודה) לייבום. היתה אחת מהן אסורה על זה אסור ערוה, והשנייה אסורה על זה אסור ערוה – כגון שלאה היתה חמותו של לוי ורחל היתה חמותו של יהודה, האסורה לזה מתרת לזה – לאה האסורה ללוי מותרת להתייבם ליהודה, שהרי אין היא אחות זקוקתו, הואיל ואחותה,

מאמר, ואחר כך מת אחיו השני; בית שמאי אומרים: אשתו עמו, והלה תצא משום אחות אשה. ובית הלל אומרים: מוציא את אשתו בגט ובחליצה, ואשת אחיו בחליצה. זו היא שאמרו: אוי לו על אשתו ואוי לו על אשת אחיו.

ו שלשה אחין: שנים מהן נשואים שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית; מת אחד מבעלי אחיות, וכנס נשוי נכרית את אשתו, ומת – הראשונה יוצאה משום אשה, ושניה משום צרתה. עשה בה מאמר, ומת – נכרית חולצת ולא מתיבמת. שלשה אחים: שנים מהם נשואים שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית; מת הנשוי נכרית, וכנס אחד מבעלי אחיות את אשתו, ומת – הראשונה יוצאה משום אשה, ושניה משום צרתה. עשה בה מאמר, ומת – נכרית חולצת ולא מתיבמת.

פירוש ברטנורא

זקוקה: והלה תצא. אף מן החליצה. משום אחות אשה: מוציא אשתו בגט. דלא אלים מאמר לשויה ככנסה, וזו אוסרתה משום אחות זקוקה. וצריכה גט מפני המאמר דהוי קדושין במקצת ולא פקעי קדושין בלא גט, וצריכה חליצה דהואיל ולא הוי מאמר קדושין גמורין עדיין זקוקתה היא וצריכה חליצה לזוקתה. וברישא יתיב לה גיטא, והדר חליץ לה. וכן הלכה:

ו נכרית. שאינה קרובה לא לזו ולא לזו: נכרית חולצת ולא מתיבמת. הוא דין אע"ג דלא עשה בה מאמר, ומת, נכרית מחליץ חליצה יבוא לא מובמה, דהווי לה צרת אחות אשה בויקה. והאי דקתני מאמר, לאפוקי מדכתיב שמאי דאמרו מאמר קונה קנין גמור ואפילו חליצה נמי לא תיבעי, קמ"ל דצריכה חליצה:

משניות מבוארות – קהתי

נשואים שתי אחיות – לאה ורחל, ואחד נשוי נכרית – אשתו של לוי, שרה, היא נכרית, כלומר שאינה קרובה ללאה ולרחל; מת אחד מבעלי אחיות – כגון שמת ראובן, בעלה של לאה, בלא בנים, וכנס נשוי נכרית את אשתו – וייבם לוי את לאה, ומת – גם לוי בלא בנים, ונפלו שתי נשוי, שרה ולאה, לפני שמעון לייבום, הראשונה – לאה, יוצאה – בלא כלום, משום אחות אשה – מפני שהיא אחות אשתו של שמעון. ושניה – שרה, משום צרתה – פטורה אף היא מן החליצה ומן הייבום משום שהיא צרתה של לאה, כמו ששינוי בתחילת מסכתנו, שכל ערווה פוטרת את צרתה. עשה בה מאמר – אם לוי עשה ביבמתו, לאה, מאמר בלבד, היינו שקידשה בכסף או בשטר, ולא בא עליה, ומת – בלא בנים, נכרית – אשתו, שרה, חולצת ולא מתיבמת – אף על פי שלאה פטורה מן החליצה ומן הייבום משום אחות אשה, מכל מקום שרה צריכה חליצה, שאין המאמר קונה ביבמה קניין גמור, ולכן אינה נחשבת כצרת אחות אשתו ממש, אבל אינה מתיבמת, לפי שהמאמר עשה אותה צרתה במקצת. בגמרא מבואר, שאפילו לא עשה בה מאמר ומת, הריהי חולצת ולא מתיבמת, לפי שהיא צרת אחות אשה בויקה, ולא נקטה המשנה "עשה בה מאמר" אלא כדי להשמיענו שאין הלכה כדעת בית שמאי הסוברים שמאמר עושה קניין גמור, ופטורה אף מן החליצה, אלא ההלכה היא שהמאמר אינו עושה אלא מקצת קניין מדברי סופרים, כדעת בית הלל, ולפיכך צריכה היא חליצה. שלשה אחים: שנים מהם נשואים שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית – כמו שהדגמנו לעיל, מת הנשוי נכרית – מת לוי בלא בנים, וכנס אחד מבעלי אחיות – כגון ראובן, את אשתו – של לוי, שרה, ומת – ראובן בלא בנים, ונפלו נשוי, לאה ושרה, לפני שמעון לייבום, הראשונה – היינו לאה, שהיא ראשונה לנישואין של ראובן; ויש גורסים: השנייה, לפי שהיא שניה לנפילה לייבום, יוצאה משום אחות אשה – מפני שהיא אחות אשתו של שמעון, ושניה – היינו שרה (ויש גורסים: והראשונה), משום צרתה – יוצאה בלא כלום, מפני שהיא צרת אחות אשתו. עשה בה מאמר – אם ראובן עשה מאמר ביבמתו, שרה, שקידש אותה בכסף או בשטר, ולא בא עליה, ומת – בלא בנים, נכרית חולצת ולא מתיבמת – כמו שבארנו הטעם לעיל.

~ יום המישי ~

באור משנה ה

שלשה אחין – ראובן, שמעון ולוי: שנים מהם – ראובן ושמעון, נשואים שתי אחיות – לאה ורחל; ראובן בעלה של לאה ושמעון בעלה של רחל, ואחד מפקנה – בלא אשה, היינו לוי אינו נשוי; והוא הדין אם הוא נשוי אשה נכרית, שאינה קרובה לנשי אחיו; מת אחד מבעלי אחיות – בלא בנים, כגון ראובן, ועשה בה מפקנה מאמר – שקידש לוי את יבמתו בכסף או בשטר, וקידושין אלו נקראים "מאמר", כמו שבארנו לעיל (ב, א), ואחר כך מת אחיו השני – שמעון, בלא בנים, ונמצא שגם רחל, אחותה של לאה, נפלה לפניו לייבום; בית שמאי אומרים: אשתו עמו – הואיל ועשה מאמר בלאה, הרי היא אשתו, והוא רשאי לקיימה עמו, והלה – אחותה, רחל, שנפלה לפניו לייבום אחר כך, תצא – בלא כלום, שפטורה היא אף מן החליצה, משום אחות אשה – מפני שהיא אחות אשתו. בית שמאי סוברים, שאף המאמר מועיל ביבמה לעשותה כאשתו של היבם, לפיכך מאחר שעשה מאמר בלאה, נעשתה כאשתו, וכשנפלה לפניו רחל אחותה, שוב אינה זקוקה לו, שהרי אסורה עליו באיסור ערווה משום אחות אשה. ובית הלל אומרים: מוציא את אשתו בגט ובחליצה – בית הלל סוברים, שאין המאמר קונה ביבמה קניין גמור לעשותה כאשתו, ולכן כשנפלה רחל לפניו לייבום, הרי נעשתה זקוקה לו, ואסרה עליו את לאה אחותה, אף שעשה בה מאמר קודם שנפלה לפניו רחל, כלומר שאינו רשאי לקיימה עמו, ומכאן ששתייהן צריכות חליצה, כדין שתי אחיות שנפלו לייבום, אלא הואיל ועשה בלאה מאמר, שיש בו מקצת קניין מדברי סופרים, לפיכך מוציא את אשתו בגט ובחליצה, שהגט בא להפקיע את המאמר, שאין הפקעת קידושין בלא גט, והחליצה מסלקת ממנה את זיקת הייבום, ואשת אחיו – רחל, שנפלה לו לייבום אחר כך, בחליצה – מוציאה בחליצה. זו היא שאמרו: אוי לו על אשתו – שצריך להוציאה בגט ואינו יכול לקיימה, ואוי לו על אשת אחיו – שצריך לחלוץ לה ואינו יכול לייבמה, ונמצא מפסיד שתייהן בלא פשיעתו.

באור משנה ו

שלשה אחין – ראובן, שמעון ולוי: שנים מהם – ראובן ושמעון,

ז שלשה אחים: שנים מהן נשואים שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית; מת אחד מבעלי אחיות, וכנס נשוי נכרית את אשתו, ומתה אשתו של שני, ואחר כך מת נשוי נכרית – הרי זו אסורה עליו עולמית, הואיל ונאסרה עליו שעה אחת. שלשה אחים: שנים מהן נשואין שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית; גרש אחד מבעלי אחיות את אשתו, ומת נשוי נכרית, וכנסה המגרש, ומת – זו היא שאמרו: וכלן שמתו, או נתגרשו, צרותיהן מתרות. ח וכלן שהיו בהן קדושין או גרושין בספק – הרי אלו צרות חולצות ולא מתניבמות. כיצד ספק קדושין? זרק לה קדושין, ספק קרוב לו ספק קרוב לה – זהו ספק קדושין. ספק גרושין? כתב בכתב ידו ואין עליו עדים, יש עליו עדים ואין בו זמן, יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד – זהו ספק גרושין.

ט שלשה אחין נשואין שלש נכריות, ומת אחד מהן, ועשה בה השני מאמר, ומת – הרי אלו חולצות ולא

פירוש ברטנורא

ז שעה אחת. בנפילה ראשונה כשנפלה מאחיו הראשון, שאו היתה אשתו קיימת והיתה זאת אסורה עליו כאשת אח שיש לו בנים. וצרתה הנכרית לא אהרש רינה, ומסתברא דחולצת ולא מתיבמת: ח וכולן. כ"ו עריות, שהיו בהן לאחיו קדושי ספק או גרושי ספק, דהויא ספק צרת ערוה: חולצת. ולא מפטרה בלא כלום, דלימא לאו צרת ערוה היא: ספק קרוב לו. שהיו ח' אמות מצומצמות ביניהן ברשות הרבים, וד' אמות של אדם קונות לו שם, וזרקו ספק בארבע אמותיו ספק בארבע אמותיה:

משניות מבוארות – קהתי

שגירש את אשתו, ולא היתה לשמעון צרת אחות אשתו מעולם (ענין 'תוספות יום טוב').

~ יום ששי ~

באור משנה ז

באור משנה ח

זכלן – כל חמש עשרה העריות שנימנו בפרק א משנה א, הפוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום, שהיו בהן – לאח שמת, קדושין או גרושין בספק – שקידשן בספק או גירשן בספק, כמבואר להלן במשנתנו, הרי אלו צרות חולצות – מספק, לפי שחוששים שמא נתגרשה הערוה או שמא לא היו קידושיה קידושין, ואין הן צרות ערוה, ולא מתניבמות – שמא נתקדשה הערוה או לא נתגרשה, והרי הן צרות ערוה. כיצד ספק קדושין? זרק לה קדושין – כסף או שטר הקידושין, ספק קרוב לו ספק קרוב לה – כגון שהיתה עומדת ברשות הרבים, ושמונה אמות מצומצמות (מדוייקות) היו בינה לבניו, וארבע אמותיו של אדם קונות לו שם, ונפלו הקידושין ספק לתוך ארבע אמותיו ספק לתוך ארבע אמותיה, זהו ספק קדושין – והוא הדין בגירושין, אלא שמשנתנו מוסיפה לבאר "ספק גירושין" שאינו בקידושין (גמרא). ספק גרושין – כיצד? כתב בכתב ידו ואין עליו עדים – כתב הבעל את הגט בכתב ידו, אבל לא חתמו עליו עדים; יש עליו עדים ואין בו זמן – כתב הסופר את הגט וחתמו עליו עדים, אבל לא נרשם בו זמן כתיבתו; יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד – שלושה גיטין אלו פסולים מדברי סופרים (כמבואר במסכת גיטין ט, ד), אבל בדיעבד אם נישאה באחד הגיטין הללו, הולד כשר; זהו ספק גרושין – שהואיל ומן התורה כשרים הם, אלא שפסולים הם מדברי סופרים, הרי הם נקראים "ספק גירושין" (גיטין יוס"ק).

שלשה אחים – ראובן, שמעון ולוי: שנים מהן – ראובן ושמעון, נשואים שתי אחיות – לאה ורחל, ואחד – לוי, נשוי נכרית – שרה, שאינה קרובה לאחיות; מת אחד מבעלי אחיות – בלא בנים, כגון ראובן, בעלה של לאה, וכנס נשוי נכרית – וייבם לוי, בעלה של שרה, את אשתו – לאה, ומתה אשתו של שני – אשתו של שמעון, ורחל, ואחר כך מת נשוי נכרית – מת לוי בלא בנים, ונפלו שתי נשיו, שרה ולאה, לפני שמעון, הרי זו – לאה, אחותה של אשתו המתה, אסורה עליו עולמית – אף על פי שאחות אשה לאחר מיתת אשתו מותרת, מכל מקום לאה אסורה על שמעון לעולם, הואיל ונאסרה עליו שעה אחת – בשעה שמת ראובן, ונוקקה לו לייבום כשהיתה רחל אשתו קיימת, והיא היתה אחות אשתו, אף עכשיו אסורה לו משום אשת אח, שכל יבמה שאין יכולים לקיים בה בשעת נפילה "יבמה יבוא עליה", הרי היא כאשת אח שיש לה בנים, שאסורה היא לעולם (גמרא; המאירי); וכיון שלאה אסורה לשמעון, אף שרה פטורה מן החליצה ומן הייבום משום שהיא צרתה (תוספתא; רמב"ם הל' ייבום ז, יא; המאירי). ברם, הדמבי' בפירוש המשנה כותב: "אבל צרתה לא מצינו בה דין בגמרא ולא דבר לאחד מן הגאונים, והדין אצלי בה שהיא חולצת ולא מתייבמת, לפי שאני מסופק, אם אסורה (לאה) משום ערוה, ותהיה צרתה פטורה מן החליצה ומן הייבום, או אסורה עליו מדרבנן, שאמרו: הואיל ונאסרה עליו שעה אחת, נאסרה עליו עולמית, והיא כמו שנייה וצרת שנייה, או חולצת או מתייבמת, לפיכך תחלוץ להחמיר". ואף הרב מברסנוואר כותב כן בעקבות הרמב"ם: "וצרתה הנכרית לא נתפרש דינה, ומסתבר שחולצת ולא מתייבמת". שלשה אחים: שנים מהן נשואין שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית – כמו שהודגמנו למעלה, גרש אחד מבעלי אחיות את אשתו – כגון שראובן גירש את אשתו לאה, ומת נשוי נכרית – מת לוי, בעלה של שרה, בלא בנים, וכנסה המגרש – וייבם ראובן את שרה, ומת – גם ראובן בלא בנים, ונעשתה שרה וזקתה של שמעון, והרי אשתו, רחל, היא אחות גרושתו של ראובן, זו היא שאמרו – בפרק א משנה א: וכלן (כל העריות שנימנו במשנה שם) שמתו, או נתגרשו, צרותיהן מתרות – ומכאן מותרת שרה להתייבם לשמעון, לפי שייבמה ראובן לאחר

~ שבת קודש ~

באור משנה ט

שלשה אחין – ראובן, שמעון ולוי, נשואין שלש נכריות – שלש נשים שאינן קרובות ביניהן, ומת אחד מהן – כגון ראובן, בלא בנים, ועשה בה השני מאמר – וקידש שמעון את אשתו של ראובן בכסף או בשטר, ולא בא עליה, ומת – גם שמעון בלא בנים, ונפלו אשתו ובעלת המאמר לפני לוי לייבום, הרי אלו חולצות ולא מתניבמות – לפי שאמרו עושה מקצת קניין מדברי סופרים אבל לא קניין גמור, ונמצא שזיקת בעלת המאמר באה מכוח שני

מתיבמות, שְׁנָאֵמַר (דברים כה, ה): "וַיָּמַת אֶחָד מֵהֶם... יְבָמָה יבֵּא עֲלֶיהָ" – שְׁעָלֶיהָ זָקַת יבָּם אָחָד, וְלֹא שְׁעָלֶיהָ זָקַת שְׁנֵי יבָמָיו. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: מִיבֵּם לְאִיזוֹ שִׁירְצָה, וְחוֹלֵץ לְשִׁנְיָהּ. שְׁנֵי אַחִין נִשְׂוֵאִין לְשִׁתֵּי אָחִיוֹת, וּמֵת אָחָד מֵהֶן, וְאַחֵר כֶּף מֵתָה אֶשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁנֵי – הָרִי זוֹ אֶסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנִאָסְרָה עָלָיו שְׁעָה אַחַת. י שְׁנַיִם שֶׁקָּדְשׁוּ שְׁתֵּי נָשִׁים, וּבְשַׁעַת בְּנִיטְתָן לְחָפָה, הִחְלִיפוּ אֶת שֶׁל זֶה לְזֶה וְאֶת שֶׁל זֶה לְזֶה – הָרִי אֵלּוּ חֵיבִים מְשׁוּם אֶשְׁתּוֹ אִישׁ. הָיוּ אַחִין – מְשׁוּם אֶשְׁתּוֹ אַח. וְאֵם הָיוּ אָחִיוֹת – מְשׁוּם אִשָּׁה אֶל אָחוֹתָהּ. וְאֵם הָיוּ נְדוּת – מְשׁוּם נְדָה. וּמִפְרִישֵׁין אוֹתָן שְׁלֵשָׁה חֳדָשִׁים, שְׁמָא מַעֲבְרוֹת הֵן; וְאֵם הָיוּ קַטְנוֹת שְׂאִינָן רְאוּיוֹת לְיָלֵד – מִחֲזִירִין אוֹתָן מִיָּד. וְאֵם הָיוּ פְהָנוֹת – נִפְסְלוּ מִן הַתְרוּמָה.

פירוש ברטנורא

ט זקת שני יבמין. דכל זמן שלא כנסה זה עדיין זקת ראשון עליו, ונתוספה עליו זקת שני בשביל המאמר, וכשמת נותרו עליה זקת שני יבמין: ר"ש אומר וכו'. דקסבר מספקא לן אי מאמר קונה לגמרי או לא קני כלל, לכך מיבם לאיזו שירצה, דאי מאמר קני לא הוי עלה אלא זקת שני, ואי מאמר לא קני לא הוי עלה אלא זקת הראשון: וחולץ לשנייה. דהרא לא מפטרה בבית אידך, דדלמא מאמר לא קני והווי שתי יבמות הבאות מב' בתים. ויבומי תרווייהו לא, דדילמא מאמר קני והווי ב' יבמות הבאות מבית אחד. ואין הלכה כר"ש. ואע"ג דאמרין במתניתין דזקת שני יבמין דאורייתא מקרא דיבמה יבא עליה, כגמרא מוכח דזקת שני יבמין דרבנן היא, נזירה שמה יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד מתבמות: י הוי אחין. אף משום אשת אח וכו'. אע"ג דק"ל אין איסור חל על איסור, אית ליה להאי תנא דבאיסור כולל ואיסור מוסף ואיסור בת אחת כי הכא, איסור חל על איסור, וחייב להביא קרבן על כל איסור ואיסור: ומפרישין אותן. שלא לחזור לבעליהן: שמה מעוברות הן. והולדות ממזרים, ובעינן הבחנה בין זרע כשר לזרע פסול שלא יחלו העוברים בבעליהן: ואם היו כהנות. בנות כהנים: נפסלו מתרומה. מלאכול בתרומת בית אביה אפילו אחר מיתת בעלה, ואע"פ שנאנסה:

משניות מבוארות – קהתי

אותה ארוסתו, ומשאירה בבית אביה; וכשהגיע זמן הנישואין היה כונסה לחופה ומביאה כאשתו לביתו. ברם, בימינו נהגים לסדר הקידושין והנישואין בבית אחת, בשעת החופה.

שְׁנַיִם שֶׁקָּדְשׁוּ שְׁתֵּי נָשִׁים – ראוּבֵן קִידֵשׁ אֶת דִּינָה וּמִשָּׁה קִידֵשׁ אֶת צְפוּרָה, וּבְשַׁעַת בְּנִיטְתָן לְחָפָה הִחְלִיפוּ – בשוגג, אֶת שֶׁל זֶה לְזֶה וְאֶת שֶׁל זֶה לְזֶה – ראוּבֵן כָּנס אֶת צְפוּרָה וּמִשָּׁה אֶת דִּינָה, הָרִי אֵלּוּ חֵיבִים – קִרְבָּן חֲטָאֵת, מְשׁוּם אֶשְׁתּוֹ אִישׁ – שֶׁכָּל אֶחָד כָּנס אֶת אִשְׁתּוֹ חֲבֵרוֹ. הָיִו אַחִין – אִם רַאוּבֵן וּמִשָּׁה הָיוּ אַחִים, מְשׁוּם אֶשְׁתּוֹ אִישׁ – חֵיבִים הֵם אִף מְשׁוּם אִשְׁתּוֹ אִישׁ; וְאִף עַל פִּי שֶׁאֵין אִיסוּר חַל עַל אִיסוּר, מְכַל מְקוּם כַּאֲן הָרִי אִיסוּרֵן בֵּא כֹאחֵד, שֶׁבְשַׁעַת שֶׁקִּידֵשׁ רַאוּבֵן אֶת דִּינָה נִאָסְרָה עַל מִשָּׁה מְשׁוּם אִשְׁתּוֹ אִישׁ וּמְשׁוּם אִשְׁתּוֹ אִישׁ. כֹּאחֵד. וְאֵם הָיִו אָחִיוֹת – אִם דִּינָה וּצְפוּרָה הָיוּ אָחִיוֹת, מְשׁוּם אִשָּׁה אֶל אָחוֹתָהּ – חֵיבִים הֵם גַּם מְשׁוּם אִיסוּר אַחוֹת אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יח, יח): "וְאִשָּׁה אֶל אָחוֹתָהּ לֹא תִקַּח"; וְאִיסוּר זֶה חַל עֲלֵיהֶם מִדִּין אִיסוּר כּוֹלָל, שֶׁכְּשֶׁקִּידֵשׁ מִשָּׁה אֶת צְפוּרָה כִּלְל כָּל הָאָחִיוֹת שֶׁלָּה בְּאִיסוּר אַחוֹת אִשָּׁה, וְנִמְצָא שֶׁגַם לְגַבֵּי דִינָה, שֶׁהִיִּתָּה אֶסוּרָה עָלָיו מְשׁוּם אִשְׁתּוֹ אִישׁ וּמְשׁוּם אִשְׁתּוֹ אִישׁ, נִוֶּסֶף עֲכָשִׁיו אִיסוּר אַחוֹת אִשָּׁה מִחֲמַת אִיסוּר כּוֹלָל. וְאֵם הָיִו נְדוּת, חֵיבִים עֲלֵיהֶן אִף מְשׁוּם נְדָה – מִדִּין אִיסוּר מוֹסֵף, שֶׁהוּאִיל וְנוֹסֵף עָלֶיהָ אִיסוּר זֶה לְגַבֵּי בַעֲלָהּ, נִוֶּסֶף גַּם לְגַבֵּי הָאֵחֵר (עֵינֵי בְרַטְנוֹרָא וְיִתּוּסְפוֹת יוֹם טוֹב). וּמִפְרִישֵׁין אוֹתָן שְׁלֵשָׁה חֳדָשִׁים – קוּדֵם שִׁחְזוּרָו לְבַעֲלֵיהֶן, שְׁמָא מַעֲבְרוֹת הֵן – וּבְנֵיהֶם שִׁוּוּלְדוֹ מִבֵּיֵא זוֹ מִמְזוּרִים, וְצִרְיָן לְהַבְחִין בֵּין זֶרַע כָּשֵׁר לְזֶרַע פְּסוּל. וְאֵם הָיִו קַטְנוֹת שְׂאִינָן רְאוּיוֹת לְיָלֵד, מִחֲזִירִין אוֹתָן מִיָּד – לְבַעֲלֵיהֶן, וְאֵין צוּרָךְ לְהַפְרִישֵׁן שְׁלוֹשָׁה חֳדָשִׁים. וְאֵם הָיִו פְהָנוֹת – בְּנוֹת כְּהֻנִּים הַנְּשׂוּאוֹת לְיִשְׂרָאֵל, וְנִתְאָלְמְנוֹ אוֹ נִתְגַרְשׁוּ, וְאֵין לָהֶם זֶרַע, שֶׁמֶן הָרִין חוֹרוֹת לְאֶכֶּלֶת תְּרוּמָה בְּבֵית אֲבִיהֶן, וְנִפְסְלוּ מִן הַתְּרוּמָה – מִלְּאֶכֶּל בְּתוּרַמַת בֵּית אֲבִיהֶן, שֶׁאֵין עַל פִּי אִשְׁתּוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱנַסָּה מוֹתֵר לְבַעֲלָהּ, מְכַל מְקוּם נִפְסְלָה לְכַהֲנָה; וְאֵין צוּרָךְ לִזְמַר אִם הִיא אִשְׁתּוֹ חֲכָן, שֶׁנִּפְסְלָה מִן הַתְּרוּמָה, שֶׁהִיא נִאָסְרָה לְבַעֲלָהּ.

אחים, שכל זמן שלא ייבמה שמעון עדיין הזיקה של ראובן עליה, וכשעשה בה שמעון מאמר, ניתוספה עליה אף הזיקה של שמעון, הלכך שתיהן חולצות ולא מתייבמות, שְׁנָאֵמַר: "וַיָּמַת אֶחָד מֵהֶם... יְבָמָה יבֵּא עֲלֶיהָ" – ודורשים: את שְׁעָלֶיהָ זָקַת יבָּם אָחָד – כלומר שזיקתה לייבום באה מכוח אח אחד, וְלֹא שְׁעָלֶיהָ זָקַת שְׁנֵי יבָמָיו – אבל אין היא מתייבמת, כשזיקתה באה מכוח שני אחים, וכיון שהיא אינה מתייבמת, אף צרתה דינה כך. כגמרא מבואר, שלימוד זה מן הכתוב אינו אלא אסמכתא בלבד. שכן מן התורה אין מאמר קונה ביבמה, ואין כאן זקת שני יבמים כי אם שתי יבמות שנפלו משני אחים, היינו אשתו של ראובן ואשתו של שמעון, ומן הדין מייבם לוי את שתיהן, אלא שחכמים גזרו, מאחר שתיקנו מאמר ביבמה, שמה יאמרו: שתי יבמות הבאות מבית אחד מתייבמות, וזה אסור (כמבואר להלן ד, יא); לפיכך חולצות ולא מתייבמות (עין גמרא יבמות לא, ב; לב, א). רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: מִיבֵּם לְאִיזוֹ שִׁירְצָה, וְחוֹלֵץ לְשִׁנְיָהּ – רַבִּי שְׁמַעוֹן סוֹבֵר שֶׁהַמַּאמֵר סַפֵּק קוֹנֵה קִנְיִין גְּמוּר סַפֵּק אִינוֹ קוֹנֵה כִּלְל, לְפִיכֵן מֵיִיבֵם לֹו לְאִיזוֹ שִׁירְצָה, שֶׁאֵם הַמַּאמֵר קוֹנֵה קִנְיִין גְּמוּר, שׁוֹב אֵין עַל בַּעֲלַת הַמַּאמֵר אִלָּא זִיקַת שְׁמַעוֹן, וְאֵם הַמַּאמֵר אִינוֹ קוֹנֵה, אֵין עָלֶיהָ אִלָּא זִיקַת רַאוּבֵן; בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן; וְחוֹלֵץ לְשִׁנְיָהּ, שֶׁמָּא אֵין הַמַּאמֵר קוֹנֵה, וְנִמְצָא שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן זְקוּקָה לְיִיבוּם מִכּוּחַ אֶחָד אַחֵר, וְהָרִי הוּא חֵיב לְיִיבֵם אֶת שְׁתֵּיהֶן, אֲבָל אֵין הוּא רִשְׁאֵי לְיִיבֵם אֶת שְׁתֵּיהֶן שֶׁמָּא הַמַּאמֵר קוֹנֵה, וְאֶסוּר לְיִיבֵם שְׁתֵּי יבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אֶחָד כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ לְעֵיל, הִלְכָךְ חוֹלֵץ לְשִׁנְיָהּ. וְאֵין הִלְכָה כְּרַבֵּי שְׁמַעוֹן. שְׁנֵי אַחִין נִשְׂוֵאִין לְשִׁתֵּי אָחִיוֹת – רַאוּבֵן לְלֵאָה וּשְׁמַעוֹן לְרַחֵל, וַיָּמַת אָחָד מֵהֶן – כְּגוֹן רַאוּבֵן, בְּלֹא בְנִים, וְאַחֵר כֶּף מֵתָה אֶשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁנֵי – אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן, רַחֵל, הָרִי זוֹ – לֵאָה, אֶסוּרָה עָלָיו – עַל שְׁמַעוֹן – עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנִאָסְרָה עָלָיו שְׁעָה אַחַת – בְּשַׁעַת שֶׁמֶת רַאוּבֵן וְנִפְלָה לְפָנָיו לְיִיבוּם, שֶׁהִיִּתָּה אֶסוּרָה עַל שְׁמַעוֹן מְשׁוּם אַחוֹת אִשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁבָּאֵרְנוּ כְּבָר לְעֵיל (משנה ז).

ב א ו ר מ ש נ ה י

בזמן המשנה כשעמד איש לישא אשה, היה מקדשה תחילה בפני עדים, ועושה

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

כל מי שלא אמר ברכת אמת ויציב. כמו שתקנוה וכן אמת ואמונה בערבית לא יצא: שנא' להגיד בבקר חסדך. וברכת אמת ויציב כולה על חסד שעשה עם אבותינו היא שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם, וברכת אמת ואמונה מדבר בה אף על העתידות שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים ולהדריכנו על במות אויבינו כל אלה הנסים התדירים תמיד:

דף יא עמוד ב. אחר שנתבאר לעיל (יא:) על פי המשנה במסכת תמיד, שהיו קוראים את עשרת הדברות במקדש, דנה הגמרא בענין קריאת עשרת הדברות מחוץ לבית המקדש, ותחילה מביאה הגמרא שוב את לשון המשנה, 'וְקוֹרְאִין עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת, שְׁמַע, וְהָיָה אִם שָׁמוּעַ, וַיֹּאמֶר, אֲמַת וַיִּצִיב וְעִבְדָּה וּבְרַכְתָּ פְּהִינִים'. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵף בְּגִבּוּלָיִן – בשאר מקומות, מחוץ לבית המקדש, בְּקִשּׁוֹ לְקָרוֹת אֶת עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת, בְּן – כשם שקראו אותן בבית המקדש, לפני קריאת שמע. אֵלָּא שְׁפָכְרָ בְּפִלּוּם, ולא הניחו חכמים לקרותן, מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַמִּינִין – שלא יאמרו לעמי הארץ, ששאר התורה חוץ מעשרת הדברות, אינה אמת, וראיה לדבר, שאין קוראים בקריאת שמע רק את עשרת הדברות, לפי שהן נאמרו על ידי הקדוש ברוך הוא בעצמו, ושמעו אותן מפיו בסני. תִּנְיָא נְמִי הָבִי – שנינו כן בברייתא כמו שאמר שמואל, רַבִּי נִתַּן אוֹמְרָא, בְּגִבּוּלָיִן בְּקִשּׁוֹ לְקָרוֹת בְּן, אֵלָּא שְׁפָכְרָ בְּפִלּוּם מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַמִּינִין.

הגמרא מביאה שגם אמוראים בדור מאוחר יותר נהגו כדברי הברייתא שלא לקרוא את עשרת הדברות: רַבָּה פַּר פַּר חֲנָה סָבַר לְמַקְבְּעִינְהוּ [לִקְבּוּעַ אֶת קְרִיאַת עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת בְּקְרִיאַת שְׁמַע] בְּעֵיר סוּרָא, אָמַר לִיה [לִו] רַב חֲסֵדָא לְרַבָּה בַר בַּר חֲנָה, בְּכָר בְּפִלּוּם חֲכָמִים מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַמִּינִין. אָמִימָר סָבַר לְמַקְבְּעִינְהוּ בְּהַרְדְּעָא, אָמַר לִיה רַב אֲשֵׁי, בְּכָר בְּפִלּוּם מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַמִּינִין.

שנינו במשנה במסכת תמיד [שהובאה לעיל (יא:)], 'וְבִשְׁבֹת מוֹסִיפִין בְּרַכָּה אַחַת לְמִשְׁמַר הַיּוֹצֵא'. מבררת הגמרא: מֵאִי [מֵהִי] אוֹתָהּ בְּרַכָּה אַחַת. אָמַר רַב חֵלְבּוֹ, מִשְׁמַר הַיּוֹצֵא אוֹמְרָא [מִבְּרַךְ] לְמִשְׁמַר הַנִּבְכָּם, מִי שֶׁשָּׁכַן אֶת שְׁמוֹ בְּבֵית חָזָה, הוּא יִשְׁכֵּן בְּיַנְיָכָם אַחֲבָה וְאַחֲוָה וְשָׁלוֹם וְרֵיעוּת. במשנה שנינו, שבשחרית מברך ברכה אחת לאחר קריאת שמע, והיא ברכת 'אמת ויציב', ובערב מברך שתי ברכות לאחריה, 'אמת ואמונה' ו'השכיבנו'. ברכת 'אמת ויציב' עיקרה נתקן על החסד שעשה ה' עם אבותינו, וְאֲמַת וְקִיִּים אֶת דְּבָרָיו שֶׁהִבְטִיחַ לְגַאֲלָם, וְהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם וְקָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם וְהַעֲבִירָם בּוֹ. וברכת 'אמת ואמונה' מוסבת אף על העתיד, שאומרים בה, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ויאמן את דבריו לגאלנו מיד מלכים, ומיד עריצים, ולשים נפשנו בחיים, ולהדריכנו על במות אויבינו, שכל אלו הם ניסים הנוהגים עמנו תדיר. הגמרא דנה בענין שתי הברכות, 'אמת ויציב' ו'אמת ואמונה':

אָמַר רַבָּה פַּר חִינְנָא סָבָא מִשְׁמִיָּה דְרַב, כָּל שְׁלָא אָמַר אֲמַת וַיִּצִיב שְׁחֲרִית, וְאֲמַת וְאֲמוּנָה עֲרִבִית – אין הכוונה שלא אמרן כלל, אלא שלא כלל בהן את הדברים שתקנו חכמים להזכיר בהן, שב'אמת ויציב' תקנו להזכיר את נס יציאת מצרים וקריעת ים סוף, וב'אמת ואמונה' תקנו לפרש בה את אמונתנו בה' שיקיים לנו את הבטחתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים, ושאר הדברים שנזכרו לעיל, ואם לא הזכירן, לֹא יִצָּא יְדֵי חוּבְתָנוּ שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע כְּתִיקָנָה. ומביא רב סמך לדבריו מפסוק, שְׁנַאֲמַר (תהלים צב ג) לְחַגִּיד בְּבִקְרַת חֲסֵדְךָ וְאֲמוּנָתְךָ בְּלִילוֹת, שבבוקר צריך להזכיר את הנסים והחסדים שעשה עם אבותינו ביציאת מצרים, ובערב צריך להזכיר את אמונתנו בו על הנסים שעתידי לעשות לנו בימי גלותנו.

54 שואלת הגמרא: כיון שהגזירה שוה באה למעט נקבות מפסול
55 חללות, אם כן גם בת פגו של המחלל תישתרי - תהיה מותרת
56 לכהן, שאף אותה יש ללמוד מהגזירה שוה כמו בתו. עונה
57 הגמרא: כתיב 'לא יחלל זרעו', ומשמעות התיבה 'זרעו' היא 'זרוע'
58 של האב, נמצא שבתביה זו כללה התורה גם את האב עצמו וגם
59 את זרעו, ומקיש הפסוק בתביה זו את זרעו לו, ללמדינו מה הוא -
60 המחלל, בתו פסולה לכהונה, אף פגו, שהוא חלל, בתו פסולה.
61 שואלת הגמרא: אם כן, שמקשים את זרעו אליו, אף בתו של
62 המחלל תישתרי - תהיה אסורה לכהונה, שהרי אף לגבי בתו של
63 המחלל יש להקיש כן, מה הוא עצמו בתו פסולה, אף בתו וזרעו
64 תהא בתה פסולה. מיישבת הגמרא: אם כן, שאף בתו אסורה,
65 הגזירה שוה שקבלנו ללמוד מתיבת 'בעמי' נקבות אינן אסורות,
66 מאי אהני ליה - מה הועילה לנו, ולכן כדי לקיים גם את ההיקש
67 וגם את הגזירה שוה יש לומר שבת בנו אסורה משום ההיקש, ובת
68 בתו מותרת משום הגזירה שוה. שנינו במשנה חלל ששנשא בת
69 ישראל בתו פסולה לכהונה:
70 שואלת הגמרא: הא תנא ליה רישא - הלא כבר שנה התנא ברישא
71 שבת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם, ומשמע שהבת פסולה
72 אף כשהחלל נשא בת ישראל. משיבה הגמרא: אידי דתנא רישא
73 - אגב כך ששנה התנא ברישא של הדין השני במשנה שישתרי
74 ששנשא חללה בתו כשירה, תנא נמי סיפא - שנה גם בסיפא של דין
75 זה את האופן הכפוף, שהוא חלל ששנשא בת ישראל, שבתו
76 פסולה. התבאר במשנה שבת חלל זכר פסולה לכהונה, עתה
77 מביאה הגמרא דעה המכשירה: פתניתין - משנתינו שפוסלת בת
78 חלל אף שאמה כשירה, סוברת דלא כרבי דוסתאי בן יהודה,
79 דתניא, רבי דוסתאי בן יהודה אומר, בשם שפיני ישראל הנישאים
80 לחללות הם מקוה פתירה לחללות - מטהרים את הבת שתיוולד
81 להכשירה לכהונה, כך פגות ישראל הנישאות לחללים הן מקוה
82 פתירה לחללים - מטהרות את הזרע שיוולד לאותו חלל להכשיר
83 את הבת לכהונה.
84 מבררת הגמרא: מאי מעמיה דרבי דוסתאי כרבי יהודה. מבאר
85 הגמרא, אמר קרא, 'לא יחלל זרעו בעמיו' (ויקרא כא טו), וכיון
86 שלא כתוב 'בעממי' שהוא לשון רבים, שנלמד מכך שגם שכשהם
87 משתי 'עמים' שונים זרעו נתחלל, אלא כתוב 'בעמי' שהוא לשון
88 יחיד, יש לדרוש שב'עמי אהר' הוא דמיתחל - שכשהוא ואשתו מעם
89 אחד, והיינו כששניהם חללים, אז מתחלל זרעו, אבל בשני עמים
90 כשאחד מהם חלל והשני כשר, אינו מיתחל את זרעו, ובין כשהאב
91 כשר ובין כשהאם כשרה, הבת מותרת לכהונה.
92 הגמרא מביאה ברייתא שלומדת מפסוקים שהנישאת לכהן
93 באיסור מתחללת מן הכהונה: תנו רבנן, נאמר בפסוק לענין כהן
94 גדול הנושא את אחת הפסולות לו לנישואין, 'לא יחלל זרעו',
95 מבררת הברייתא, אין לי שנתחלל בביאה זו אלא זרעו הנולד
96 מאותה ביאה, אולם היא - האשה עצמה - שנבעלת לו באיסור
97 מנין לנו שנעשית חללה. משיבה הברייתא, אמרת - יש לדרוש
98 וללמוד זאת מדין קל וחומר, מה זרעו של כהן גדול מאשה
99 הפסולה לו, אף שזרעו לא עבר עבירה באותה ביאה, מתחלל, אם
100 כן היא שעברה עבירה בביאה זו, שאף האשה מוזהרת שלא
101 להינשא לכהן האסור בה אינו דין שתהא מתחללת מחמת ביאת
102 האיסור.
103 שואלת הברייתא: הוא עצמו - הכהן שנשא פסולה יוכיח שאין
104 הפסול תלוי במה שעבורים עבירה, שהרי הוא עבר עבירה, ובכל
105 זאת אין הוא מתחלל וכשר לעבודה אם יגרשה. משיבה הברייתא:
106 אין להוכיח ממה שאין הכהן נפסל, שכן מה להוא - לכהן, שכן אין
107 מתחלל בכל מקום, אף אם בא על שאר נשים האסורות לו, כגון

משנה

1 בת חלל זכר, פסולה מן הכהונה - אסורה להינשא לכהן, ופסול זה
2 של בת חלל נמשך לעולם, שאף בנו של החלל דינו כחלל ובתו
3 פסולה לכהונה, וכן בן בנו והלאה עד סוף כל הדורות, כל שהוא
4 זכר בן זכר הרי הוא חלל, ובתו פסולה לכהונה. ישראל שנשא
5 חללה, בתו אינה חללה וכשירה לכהונה. חלל שנשא לאשה בת
6 ישראל, בתו הנולדת ממנה פסולה לכהונה.
7 המשנה דנה בכשרות בת גר או גיורת לכהונה. דעה ראשונה: רבי
8 יהודה אומר, בת גר זכר שנולדה לאור שהתגייר, אף שאמה
9 ישראלית נחשבת הבת כבת חלל זכר ופסולה לכהונה.
10 דעה שניה: רבי אליעזר בן יעקב אומר, בין ישראל שנשא גיורת, בתו
11 הנולדת ממנה כשירה לכהונה. ובין גר שנשא בת ישראל, בתו
12 כשירה לכהונה. אבל גר שנשא גיורת, בתו פסולה לכהונה.
13 מוסיף רבי אליעזר בן יעקב שדין בת הגר ששנינו, הוא אהר בנר
14 ואהר בעבדים כנענים משוחררים, גם הם שנשבים כגרים. ואפילו
15 עד עשרה דורות של גרים, או עבדים, בנותיהם פסולות לכהונה,
16 עד שתהא אמו של הגר מישראל שאו נחשב אף הוא כישראל,
17 ובתו כשרה לכהונה.
18 דעה נוספת: רבי יוסי אומר, אף גר שנשא גיורת, בתו כשירה
19 לכהונה:

גמרא

21 שנינו במשנה 'בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם', שואלת
22 הגמרא: מאי לעולם - לשם מה כתבה המשנה שבת החלל פסולה
23 'לעולם' עד סוף כל הדורות, הלא ממה שכתבה המשנה שבת חלל
24 פסולה, מובן שפסול זה הוא עד סוף הדורות, שהרי כל זכר הבת
25 מן החלל, הוא חלל, ובתו פסולה. משיבה הגמרא: מהו דתימא -
26 היה מקום לומר שפסול זה אינו נמשך לעולם, מדי דהנה אמרי
27 ואדומי - כמו בדין גר מצרי וגר אדומי, שאסורים לבא בקהל
28 ישראל, מה להלן בפסול 'מצרי' ו'אדומי' האיסור נותר לאור
29 שלשה דורות, שזרעו שליש גר מצרי או גר אדומי מותר לישא
30 בת ישראל או להנשא לבן ישראל, אף כהן בחלל נמי - גם כן יחא
31 נותר האיסור לאהר שלשה דורות ובתו לא תיפסל, קא משמע לן
32 שפסול חלל נמשך לעולם: שנינו במשנה ישראל שנשא חללה בתו
33 כשירה לכהונה:
34 מבררת הגמרא מהו המקור לדין זה שחללה אינה פוסלת את
35 בתה. שואלת הגמרא: מנא הני מילי. משיבה הגמרא: אמר רבי
36 יוחנן משום רבי שמעון, נאמר קא לענין 'חילול' (ויקרא כא טו)
37 'לא יחלל זרעו בעמיו' שלא ישא אשה האסורה לו ויחלל את זרעו
38 הנולד ממנה, ונאמר להלן לענין איסור טומאת כוהנים למת (שם
39 כא ד) 'לא יטמא בעל בעמיו' שהכהן לא יטמא לאשתו האסורה
40 עליו ויתעסק בקבורתה. ולומדים בגזירה שוה 'בעמיו' 'בעמיו' מה
41 להלן לענין איסור טומאה, רק זכרים מוזהרים על כך ולא נקבות,
42 שנאמר (שם כא א) 'אמר אל הפהנים בני אהרן ודורשים בני
43 אהרן ולא בנות אהרן, אף כהן פסול 'חילול' נאמר רק לגבי זכרים
44 חללים, ולא לגבי נקבות.
45 שואלת הגמרא: אלא מעתה - מאחר שאנו ממעטים נקבות מפסול
46 'חללה', אם כן בתו של כהן גדול שנולדה לו מהאלמנה תישתרי -
47 תהיה מותרת להינשא לכהן. משיבה הגמרא: מי כתיב 'בני' - האם
48 התורה כתבה לגבי כהן גדול שנשא אלמנה ולא יחלל בנו,
49 שנדייק מכך שבתו מותרת, והלא לשון 'זרעו' כתיב, שנאמר (שם
50 כא טו) 'לא יחלל זרעו בעמיו', ואם כן כל זרעו של כהן גדול מאשה
51 האסורה לו נפסל ממנה ואף נקבות, ומהגזירה שוה הבאה למעט
52 נקבות, נלמד רק שבת בתו של המחלל אינה נפסלת.

משנה בת חלל זכר - ודוקא נקט, בדקתני ואויל דבת חללה שנשאת לישראל כשירה לכהונה. לעולם - בת בנו ובת בן בנו עד סוף כל הדורות של חללים זכר בן זכר - בת האחרון פסולה כבת הראשון. אבל בת בתו מישראל כשירה, ולא חמירא בת חלל מחללה, דאמרינן בתה של חללה מישראל כשירה לכהונה. ישראל שנשא חללה בתו כשירה לכהונה - וטעמא יליף בגמרא. ודוקא ישראל, אבל כהן שנשא חללה - בתו חללה. דכל ולד הולד בביאת איסור כהונה - הוי חלל. חלל שנשא בת ישראל בתו פסולה - בגמרא פריך: הא זכר ליה רישא בת נר זכר - ואפילו מישראלית, כבת חלל זכר ופסולה לכהונה. אבל בת גיורת מישראל כשירה. וטעמא דכולהו הוי תנאי דפליגי בגיורת מפרש בגמרא. רבי אליעזר בן יעקב אומר כו' - לית ליה האי דינא.

דלקמן (ע"א), צד השווה דשאנו ברוב קהל לא פריך, דהיינו דומיא דישב ביה צד חמור ואין חומר שלהם שיה, ואיכא למאן דאמר בעלמא (מכות ד"ב) צד חמור לא פריך. ומיהו גר שנשא גיורת בתו פסולה, דבעינן מורע בית ישראל, כדמפרש בגמרא. גמרא מה לחלן - לענין טומאה, חוכרים הוהירו עליה ולא נקבות, דכתיב "בני אהרן" ולא בנות אהרן. אי - פסולתי לחלות - זכרים נפסלו, ולא נקבות. בתו של כהן נקבה - מן האלמנה תישתר, דהא אמרינן נקבות מותרות. ורעו כתיב - ואפילו נקבות. וכי אחי גיורה שיה - לבת בתו אחי. בת בנו - חלל תישתרי, דתנאי ליה גיורה שיה, ולא אפיק קרא אלא זרעו. אבל זרע זרעו - וזכר נקבות מגורה שיה ורעו - האב והזרע החובר בתיהו זו, והיינו הקישא. בת בתו - חללה, תיתסר מן הקישא כשם שבני ישראל מקוה טהרה לחללות - להבשיר אה בתה ממנו לכהונה, כך בנות ישראל מקוה טהרה לחללים - להבשיר את בתו ממנו לכהונה. בעמי - מילא כתיב "בעממי" שמעו שאין זרע מחלל את בתו אלא כשהוא ואשתו מעם אחר, ששניהם חללים. היא עצמה מנין - שהאלמנה מתחללת בביאתו מן התרומה ומן הכהונה, ללקות כהן הדייט הבא עליה אחריו משום חללה? היא שעברה עבירה - דכתיב "לא יקח" - לזוהיר אשה על ידי האישי, ביבמות בפרק "ש מותרות" (פ"ה), ואין פתחלל - דהא "לא יחלל זרעו" כתיב, ולא את עצמו, ותנן (בבבב

מה"ב) הנושא נשים בעבירה - פסול, עד שידור. דנאב, וכי הדייה ממנו - עובר עבודה. מה ליהוה שאין מתחלל בכל מקום - אפילו בא על השפחה ועל חוונה. תאמר באשה שנפסלה בכל מקום, שאם בא עליה כותי חלל נתין ממור - פסולה, דאמרינן לעיל (ע"ג), ונפקא לן ביבמות (ס"א), מן "ובת כהן כי תיזה לאיש זו" כיון שנבעלה לפסול לה - פסלה. והואיל ונפסלה בשאר ביאות איסור - תיפסל אף כאן ואם נפשך לומר - שום תשובה על קל וחומר זה, ותבא להבשירה - הרי לך מקרא מן התורה שהיא מתחללת, דכתיב "ולא יחללי עיקר חילול האמור כאן משמע ביאת עצמה, שהיתה כשירה ונתחללה. אבל זרעו - מעיקרו הוא נפסול, ואן זה לשון חילול. מאי ואם נפשך לומר - מה היה לנו להשיב על קל וחומר, דאיצטרך לפרושי קראי הכי קא קשיא ליה - וכי תימני מעיקרו דינא דמיתות היא עצמה מקל וחומר מורעו שלא עבר עבירה ונתחללה - איכא למפריך: מה לזרעו כו'. אי נימא פסולה לו - ואפילו הוא ישראל, ואם ביאתו בעבירה שאינו של ממונה, הוי חילול חלל. והוי מפורז גיורתו ונתעבה - כלומר, בעוש עבירה, והוי אלמנה - לכהן גזול, וגורשה לכהן הדייט, שמתחללת בביאתו. וכן זונה מביאת פסולין שבא עליה כהן הדייט נקראת חללה, ללקות עליה משום חללה. דכל איסור כהונה עושה אותה חללה בביאתו. מוכרת - מפרש לקמן. הכי קאמר - איזו היא חללה המוכרת בתורה - שעיקרה ממשמעות המקרא. שכתב "חללה לא יקח", ואין צריכין לפרש מידי סופרים, דמקרא נפקא בהיא. כל שנויה מאיסור כהונה - דסתם חלל היינו ולד פסול לכהונה. מדכתיב "ולא יחלל זרעו". אבל חללה העשית חללה על ידי ביאה - הוצרכו לדרוש בה מקראות. כגון זו שהיתה כשירה ונתחללה. אלמנה אלמנה - בא על אלמנה שיש בה שלש שמות של אלמנות. אינו חייב אלא אחת

למקום מפרש לה. כפסד - כסדר הוה: שנתאלמנה תחילה ונשאת לשני וגרישה, ונשאת לכהן ונתחללה, ואחר כך נבעלה לאחד מן הפסולים או לקרובים בעילת זנות, ונעשת זונה. דמפסלה כהונה - חללה איכא, וזנה ליכא. ומשאר איסורים - זונה היא, חללה לא הויא. ברלוקמן. וינת - מקרובים, או ממנו. ונתחללה - שבא עליה כהן ועשאה חללה, שהיתה אסורה עליו משום זונה. אינו חייב אלא אחת - לקמן מפרש טעמא.

משנה בת חלל זכר - פסולה מן הכהונה לעולם. ישראל שנשא חללה - בתו כשירה לכהונה. חלל שנשא בת ישראל - בתו פסולה לכהונה. רבי יהודה אומר: בת גר זכר כבת חלל זכר. רבי אליעזר בן יעקב אומר: ישראל שנשא גיורת - בתו כשירה לכהונה, וגר שנשא בת ישראל - בתו כשירה לכהונה, אבל גר שנשא גיורת - בתו פסולה לכהונה. אחד גר, ואחד עבדים מושחרים, אפילו עד עשרה דורות, עד שתהא אמו מישראל. רבי יוסי אומר: אף גר שנשא גיורת בתו כשירה לכהונה. גמרא מאי לעולם? מהו דתימא: מידי דהיה אמצרו וארומי, מה להלן - לאחר שלשה דורות, קא משמע לן. "וישראל שנשא חללה" - מנא הני מילי? אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון: נאמר כאן "ולא יחלל זרעו בעמיו" ונאמר להלן "לא ימא בעל בעמיו" מה להלן זכרים ולא נקבות - אף כאן זכרים ולא נקבות. - אלא מעתה בתו של כהן גדול תישתרי! מי כתיב בנז? "זרעו" כתיב, "לא יחלל זרעו בעמיו". - בת בנו תישתרי! - כתיב "לא יחלל זרעו", מקיש זרעו לו, מה הוא בתו פסולה - אף בנו - בתו פסולה. - בת בתו תישתרי! - אם גם כן גיורה שיה מאי אחי ליה? "חלל שנשא בת ישראל בתו פסולה". הא תנא ליה רישא: בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם! - אידי דתנא רישא ישראל שנשא חללה - תנא נמי סיפא חלל שנשא בת ישראל. מתניתין דלא פרי דוסתאי בן יהודה. דתניא, רבי דוסתאי בן יהודה אומר: פשם שבני ישראל מקוה טהרה לחללות - כך בנות ישראל מקוה טהרה לחללים. מאי טעמיה דרבי דוסתאי רבי יהודה? אמר קרא "לא יחלל זרעו בעמיו" - בעם אחד הוא דמיהל, בשני עממים אינו מיהל. תנו רבנן: "לא יחלל זרעו" אין לו אלא זרעו, היא עצמה מנין? אמרת קל וחומר: מה זרעו שלא עבר עבירה - מתחלל, היא שעברה עבירה - אינו דין שמתחללת? - הוא עצמו יוכיח, שעבר עבירה ואין מתחלל! - מה להוא - שכן אין מתחלל בכל מקום, תאמר בהיא שמתחללת בכל מקום. ואם נפשך לומר - אמר קרא "לא יחלל זרעו", לא יחולל זה שהיה פשוט ונתחלל. מאי "אם נפשך לומר"? - וכי תימא, איכא למפריך: מה לזרעו - שכן יצירתו בעבירה - אמר קרא "לא יחלל" - לא יחולל, זה שהיה פשוט ונתחלל. תנו רבנן: איזו היא חללה - כל שגולדה מן הפסולים. מאי פסולים? פסולים לו - הרי מפורז גרושתו, דפסולה לו וביניה פשרים, דכתיב "תועבה היא" - היא תועבה, ואין בניה תועבים! - אמר רב יהודה: הכי קאמר, איזו היא חללה - כל שגולדה מן פסול כהונה. - גולדה - אין, לא גולדה - לא? הרי אלמנה וגרושה זונה, דלא גולדה וקא הויא חללה! - אמר רבה: הכי קאמר איזו חללה מוכרת שלא היה לה שעת הפושט כלל - כל שגולדה מן פסול כהונה. מאי מוכרת? אמר רב יצחק בר אבין: הכי קאמר, איזו היא חללה שעיקרה מדברי תורה, ואין צריכין לפרש מדברי סופרים - כל שגולדה מן פסולי כהונה. תנו רבנן: אלמנה אלמנה ונתאמנה - אינו חייב אלא אחת, גרושה גרושה - אינו חייב אלא אחת, אלמנה ונתאמנה ונתגרשה ונתאמנה - אינו חייב אלא אחת. חייב על כל אחת ואחת, וזונה ונתחללה ונתגרשה ונתאמנה - אינו חייב אלא אחת. אמר רב: אלמנה אלמנה ונתאמנה אינו חייב אלא אחת. האי אלמנה הכי דמי? אי לימא שבא על אלמנת ראובן, ועל אלמנת שמעון, ועל אלמנת לוי, אמאי אינו חייב אלא אחת?

הרי

הוא

הוא

הוא

הרי גופים מוחלקים ושמות מוחלקים — נראה דבכדי נקט שמות מוחלקין, שהרי בא על שלשה נשים נרות בעלעל אחת חייב על כל אחת ואחת, ואף על פי שהן שם אחד, כלומר שכולן נשים לאיש אחד, כדמפרש וברירות פרק ג (טו,א), אלא האי דנקט שלש אלמנות של שלשה בני אדם — לאו דוקא, והוא הדין שלש אלמנות של אדם אחד, וכן משמע, מדמנשי: אלא שבא על אלמנה אחת שלש בנות, ולא משני שבא על שלשה אלמנות של אדם אחד, מכלל דכהאי גוונא חייב שלשה.

פירש לכהן גדול שבא על אחתו אלמנה — תימה, מאי קאמר בסמוך דרבי שמעון לית לה איסור חל על איסור? אימא: דאיסור חל על איסור — לית ליה, איסור מוסף — אית ליה, והאי איסורא מוסף הוא בני אחותו, שהרי מעיקרא היה האיסור משום אחותו, ובשנתאלמנה איתוסף בה איסור אלמנה, והדיו איסור מוסף לגבי משוח מלחמה שאינו אחיו, וכל הנשים האסורות לכהן גדול אסורות אף למשוח מלחמהו ויש לומר: מוסף איתו ברייתא אחרת דרבי שמעון אפילו איסור דאיסורא לית ליה, אי נמי, יש לומר דהכי מייח: בין דרבי שמעון לית ליה איסור על איסור, ואף על גב דהוי איסור חמור על איסור קל, כי ההיא דאובל נבילה ביום הכפורים, דלא חל איסור יום הכפורים שהיא בברת על איסור נבילה שהיא בלאו — הכי אית לן למימר דלית ליה איסור מוסף באיסור קל על איסור חמור כי ההיא דכהן גדול שבא על אחותו אלמנה.

מאי

הרי גופין מוחלקים, הרי שמות מוחלקים! אלא שבא על אלמנה אחת שלש בנות, ולא משני שבא על שלשה אלמנות של אדם אחד, מכלל דכהאי גוונא חייב שלשה. פירש לכהן גדול שבא על אחתו אלמנה — תימה, מאי קאמר בסמוך דרבי שמעון לית לה איסור חל על איסור? אימא: דאיסור חל על איסור — לית ליה, איסור מוסף — אית ליה, והאי איסורא מוסף הוא בני אחותו, שהרי מעיקרא היה האיסור משום אחותו, ובשנתאלמנה איתוסף בה איסור אלמנה, והדיו איסור מוסף לגבי משוח מלחמה שאינו אחיו, וכל הנשים האסורות לכהן גדול אסורות אף למשוח מלחמהו ויש לומר: מוסף איתו ברייתא אחרת דרבי שמעון אפילו איסור דאיסורא לית ליה, אי נמי, יש לומר דהכי מייח: בין דרבי שמעון לית ליה איסור על איסור, ואף על גב דהוי איסור חמור על איסור קל, כי ההיא דאובל נבילה ביום הכפורים, דלא חל איסור יום הכפורים שהיא בברת על איסור נבילה שהיא בלאו — הכי אית לן למימר דלית ליה איסור מוסף באיסור קל על איסור חמור כי ההיא דכהן גדול שבא על אחותו אלמנה.

נידר שהיה שותה וכו' — וכל הני חייב במלקות קא מיירי. לא צריכא — שבא ביאה אחת על אלמנת ראוהן שהיתה וכו'. איסור מוסף אית ליה — שהוא חל על איסור. כשהאיסור השני מוסף עליה לאסורה במה שהיתה מותרת לו מחמת איסור ראשון — אית ליה שהוא חל, אף על פי שהיתה אסורה לו מחמת איסור ראשון — להתחייב שתיים. הילכך, בזמן שהן כסדר — יש בכולן איסור מוסף, כדמפרש ואזיל: אלמנה לא היתה אסורה לכהן הדיוט. נתגרשה מנו דאיתוסף עלה — מחמת שם גרשה, איסור אצל הדיוט, שהיתה מותרת לו. איתוסף בה איסור גרושה אצל כהן גדול — ואף על פי שאסורה לו כבר, ומיחייב שתיים. לויכח בתרומה — אם בתן הויא. מנו דאיתוסף בה איסורא — משום חללה למיכל בתרומה, כדילפינן מ"לא יחלי" דנתחללה מקדושתה. איתוסף בה איסור לגבי כהן גדול — ללקות אף משום חללה. מאי איסור מוסף אית בה — במה נאסרה משום זה שלא נאסרה קודם לכן? הואיל ויש זנות פוסל אפילו בישראל — כגון אם זנתה תחתיו נאסרת על בעלה, הבא נמי, אף על גב דהאי זנות לאו תחת בעלה הוא — מיהו שם זנות אשכחן ביה מוסף בעלמא. כל שהוי ביקח — והוא אשה בבתוליה יקח" וסמיך ליה "אלמנה וגרושה וחללה זונה לא יקח", כל שאתה קורא בה כשהיא בתולה "יקח", דראויה לכהן גדול — ישנו ב"ב יקח" אם היתה אלמנה. פירש לכהן גדול וכו' — שאינו לוקח עליה משום איסור כהונה, אלא משום איסור אחותו. פטור מברת — דלא אתי איסור יום כפורים ומיחל איסור נבילה דקדים, אם נתגבלה מערב יום כפורים, הרי קדם איסור נבילה, ואם נתגבלה ביום כפורים — אפילו הכי אסורה היתה עליו מבערב, משום אבר מן החי. איסור חמור על איסור קל — יום כפורים שהוא בברת, על איסור נבילה שהוא בלאו. אבל איסור קל בו' — כגון אלמנה לכהן גדול, על איסור אחותו שהיא בברת, ואיבא דאמרי הא מני — דאיצטרך ליה למילף דלא ליחול איסור אלמנה לכהן גדול על איסור אחותו. רבנן היא — דאמרי איסור חל על איסור. הילכך איצטרך להו למילף דהני מיילי איסור חמור על איסור קל, אבל קל על חמור — חילול איסור כהונה שאני — שריבה בהן הכתוב מצות יתירות, הילכך אפילו קל על חמור דעלמא ליחול, קא משמע לן, וזנה משוי לה — פשיטא ליה דזונה משוי לה, דהא בעלה בעינת פסול, ואסורה לכהן משום זונה, אלא הא

מיבעיא ליה חללה מי משוי לה ללקות כהן עליה משום חללה, או לא? לכהן גדול מיבעיא — מהדיוטותו נאסרה עליו כשם שחלוקה נתישה מוונה וחללה — האסורות אצל כהן הדיוט, שייחוד לה לאו לעצמה "ואשה גרושה מאישה לא יקח" ויקרא כא, ללמדך שאם זונה וחללה וגרושה היא — לוקח עליה אף משום גרושה, כך חלוקה ככהן גדול אף על פי שנאמר (לו) בו בלאו אחד. פשיטא מינרע נרע — בתמימה; וכי מפני שנעשה כהן גדול נתמעטה קדושתו? הלא מהדיוטותו נחלקה עליו לשני לאוקי בך חלוקה אלמנה מגרושה בו' — שאם היתה אלמנה וגרושה וחללה זונה — חייב על כל אחת ואחת. והאי דנקט תנא לפלוני אלמנה לחודה, ולא איצטרך לפלוני חללה מוונה — משום דחללה דמחולקת מוונה מכהן הדיוט קים לן, דגלי בגרושה והוא הדין בחללה. אבל אלמנה דאיתוספא ככהן גדול, ולא מעיזו בה שנתחלקה — איצטרך ליה למילף, חללה למה נאסרה — הרי אסורה לכהן הדיוט! לומר לך אין חללה אלא מאיסור כהונה. מקרא יתירה דרשין, דהאי דהדר כתבה — להכי כתבה, לומר שתלמוד מסדר האמור חללה אחר אלמנה וגרושה, שאין איסור נהג אלא בכהנים, ולא כתבה אחר זונה, לומר לך שאין נקראת חללה אלא מביאת פסול כהונה לבריה, ולא מביאת איסור נהגה אף בישראל. ונאמר להלן — בכהן הדיוט, מה כאן — בכהן גדול, וזרע חולק, דכתיב "לא יחלי", הילכך — הואיל ואין חללה אלא מאיסור כהונה. כהן — הדיוט, אן כהן גדול שבא על אחותו פנייה, זונה

מיבעיא ליה חללה מי משוי לה ללקות כהן עליה משום חללה, או לא? לכהן גדול מיבעיא — מהדיוטותו נאסרה עליו כשם שחלוקה נתישה מוונה וחללה — האסורות אצל כהן הדיוט, שייחוד לה לאו לעצמה "ואשה גרושה מאישה לא יקח" ויקרא כא, ללמדך שאם זונה וחללה וגרושה היא — לוקח עליה אף משום גרושה, כך חלוקה ככהן גדול אף על פי שנאמר (לו) בו בלאו אחד. פשיטא מינרע נרע — בתמימה; וכי מפני שנעשה כהן גדול נתמעטה קדושתו? הלא מהדיוטותו נחלקה עליו לשני לאוקי בך חלוקה אלמנה מגרושה בו' — שאם היתה אלמנה וגרושה וחללה זונה — חייב על כל אחת ואחת. והאי דנקט תנא לפלוני אלמנה לחודה, ולא איצטרך לפלוני חללה מוונה — משום דחללה דמחולקת מוונה מכהן הדיוט קים לן, דגלי בגרושה והוא הדין בחללה. אבל אלמנה דאיתוספא ככהן גדול, ולא מעיזו בה שנתחלקה — איצטרך ליה למילף, חללה למה נאסרה — הרי אסורה לכהן הדיוט! לומר לך אין חללה אלא מאיסור כהונה. מקרא יתירה דרשין, דהאי דהדר כתבה — להכי כתבה, לומר שתלמוד מסדר האמור חללה אחר אלמנה וגרושה, שאין איסור נהג אלא בכהנים, ולא כתבה אחר זונה, לומר לך שאין נקראת חללה אלא מביאת פסול כהונה לבריה, ולא מביאת איסור נהגה אף בישראל. ונאמר להלן — בכהן הדיוט, מה כאן — בכהן גדול, וזרע חולק, דכתיב "לא יחלי", הילכך — הואיל ואין חללה אלא מאיסור כהונה. כהן — הדיוט, אן כהן גדול שבא על אחותו פנייה, זונה

מיבעיא ליה חללה מי משוי לה ללקות כהן עליה משום חללה, או לא? לכהן גדול מיבעיא — מהדיוטותו נאסרה עליו כשם שחלוקה נתישה מוונה וחללה — האסורות אצל כהן הדיוט, שייחוד לה לאו לעצמה "ואשה גרושה מאישה לא יקח" ויקרא כא, ללמדך שאם זונה וחללה וגרושה היא — לוקח עליה אף משום גרושה, כך חלוקה ככהן גדול אף על פי שנאמר (לו) בו בלאו אחד. פשיטא מינרע נרע — בתמימה; וכי מפני שנעשה כהן גדול נתמעטה קדושתו? הלא מהדיוטותו נחלקה עליו לשני לאוקי בך חלוקה אלמנה מגרושה בו' — שאם היתה אלמנה וגרושה וחללה זונה — חייב על כל אחת ואחת. והאי דנקט תנא לפלוני אלמנה לחודה, ולא איצטרך לפלוני חללה מוונה — משום דחללה דמחולקת מוונה מכהן הדיוט קים לן, דגלי בגרושה והוא הדין בחללה. אבל אלמנה דאיתוספא ככהן גדול, ולא מעיזו בה שנתחלקה — איצטרך ליה למילף, חללה למה נאסרה — הרי אסורה לכהן הדיוט! לומר לך אין חללה אלא מאיסור כהונה. מקרא יתירה דרשין, דהאי דהדר כתבה — להכי כתבה, לומר שתלמוד מסדר האמור חללה אחר אלמנה וגרושה, שאין איסור נהג אלא בכהנים, ולא כתבה אחר זונה, לומר לך שאין נקראת חללה אלא מביאת פסול כהונה לבריה, ולא מביאת איסור נהגה אף בישראל. ונאמר להלן — בכהן הדיוט, מה כאן — בכהן גדול, וזרע חולק, דכתיב "לא יחלי", הילכך — הואיל ואין חללה אלא מאיסור כהונה. כהן — הדיוט, אן כהן גדול שבא על אחותו פנייה, זונה

56 אַחֲתוֹ אֶלְמָנָה, שְׂכִינָה שְׂאִסְרָה עֲלָיו מִשּׁוּם אַחֲתוֹ, לֹא חַל עֲלֶיהָ
57 אִיסוּר אֶלְמָנָה.
58 אָמַר לִיהוּ רַב שֵׁשֶׁת, דְּאָמַר לָךְ בְּרִייתָא זוּ, מְנִי - כְּמוּ מִי סוֹבֵר, בְּהִכְרַח
59 בְּשִׁטַּת רַבִּי שְׁמַעוֹן הָיָא, דְּאָמַר אִין אִיסוּר חַל עַל אִיסוּר. דְּתַנָּי, רַבִּי
60 שְׁמַעוֹן אָמַר, אָדָם הַאוֹכֵל בְּנִבְלָה כִּיּוֹם הַכִּפּוּרִים פְּסוּר מִכֶּרֶת שֵׁשׁ
61 עַל הַאוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שְׂאִין אִיסוּר יוֹם הַכִּפּוּרִים חַל עַל
62 אִיסוּר נְבִילָה הַקּוֹדֵם, וְכַמוּ כֵן אִין אִיסוּר אֶלְמָנָה חַל עַל אִיסוּר
63 אַחֲתוֹ הַקּוֹדֵם. דְּאִי נֹאמַר שְׂבִרִיתָא זוּ בְּשִׁטַּת רַבִּי, הָא אָמַרִי
64 שְׂאִיסוּר חַל עַל אִיסוּר, וּמְדוּעַ לֹא יִחוּל אִיסוּר אֶלְמָנָה עַל אִיסוּר
65 אַחֲתוֹ. הַגְּמָרָא דּוּחָה: אֶפְּסִילוּ תִּיקָא שְׂבִרִיתָא זוּ רַבִּי, כִּיּוֹן שְׂבִי
66 אָמַרִי רַבִּין שְׂאִיסוּר חַל עַל אִיסוּר, הֵינִי מִיְלִי - זֶה דּוּקָא בְּאִיסוּר חֲמוּר
67 וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שְׂהוּא בְּכִרְתָּהּ עַל אִיסוּר קָל וְנִבְלָה שְׂהוּא רַק בְּלֹאָו,
68 אָבֵל אִיסוּר קָל וְאֶלְמָנָה שְׂהוּא רַק בְּלֹאָו עַל אִיסוּר חֲמוּר וְאַחֲתוֹ
69 שְׂהוּא בְּכִרְתָּהּ לֹא תִּיְלָל גַּם לְרַבִּנָּה, וְאִינָה אִסוּרָה עֲלָיו אֵלָא מִשּׁוּם
70 אַחֲתוֹ.
71 דְּעָה נּוֹסֶפֶת לְהַעֲמִיד אֶת הַבְּרִיתָא: אִיכָּא דְּאָמַרִי, הָא מְנִי - בְּרִיתָא
72 זוּ שְׂלֵא חַל אִיסוּר אֶלְמָנָה עַל אִיסוּר אַחֲתוֹ, וְדֹאִי מְדַבְּרִי רַבִּין הָיָא,
73 דְּאָמַרִי שְׂאִיסוּר חַל עַל אִיסוּר, וְלִכְךָ הוֹצֵרָה הַבְּרִיתָא לְלַמּוּד זֹאת
74 מִפְּסוּק, וְחֲסֵעַם שְׂאִינוּ חַל, כִּיּוֹן דְּכִי אָמַרִי רַבִּין אִיסוּר חַל עַל אִיסוּר
75 הֵינִי מִיְלִי - זֶה דּוּקָא בְּאִיסוּר חֲמוּר עַל אִיסוּר קָל, אָבֵל אִיסוּר קָל
76 עַל אִיסוּר חֲמוּר, לֹא תִּיְלָל, וְלִכְךָ אִיסוּר אֶלְמָנָה שְׂהוּא קָל לֹא חַל
77 גַּם לְשִׁטַּת חַכְמִים. וְכֵן מִסְתַּבֵּר, כִּיּוֹן דְּאִי בְּרִיתָא זוּ רַבִּי שְׁמַעוֹן
78 הָיָא, יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת, לְרַבִּי שְׁמַעוֹן אִיסוּר חֲמוּר וְיוֹם הַכִּפּוּרִים
79 עַל אִיסוּר קָל וְנִבְלָה לֹא תִּיְלָל, אִיסוּר קָל וְאֶלְמָנָה עַל אִיסוּר חֲמוּר
80 [אַחֲתוֹ] מִיְבִיעָא - הָאֵם צִרִיךְ לְהַשְׁמִיעֵנוּ עַל יַד לִימוּד מִפְּסוּק
81 שְׂלֵא יִחוּל. וְמוּזָה יֵשׁ לְהוֹכִיחַ שֶׁהַבְּרִיתָא בְּשִׁטַּת חַכְמִים, וְבֹאֵה
82 לְהַשְׁמִיעַ שְׂבִאוֹפֵן כּוּזָה מוֹדִים חַכְמִים לְרַבִּי שְׁמַעוֹן.
83 דּוּחָה הַגְּמָרָא: יִתְכּוּן שֶׁהַבְּרִיתָא כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, וְהוֹצֵרָה הַבְּרִיתָא
84 לְחַדֵּשׁ שְׂאֶלְמָנָה לֹא יִחוּל עַל אַחֲתוֹ, כִּיּוֹן שְׂמַהוּ דְּתִיקָא - הֵינִי
85 סוֹבֵרִים לְמוֹר אִיסוּר פְּהוּנָה שְׂאִנִּי - שׁוֹנָה מִשְׂאֵר אִיסוּרִים,
86 שְׁהוֹסִיפָה לְמוֹר מִצְּוֹת שְׂבִיחָתָא רַק בְּכַהֲנִים, וְאִף רַבִּי שְׁמַעוֹן
87 מוֹדָה שְׂחַל עַל אִיסוּר אַחֵר שְׂאִינוּ שֶׁל כְּהוֹנָה, קָא מְשַׁמְעֵ לָן שְׂאִף
88 אִיסוּר כְּהוֹנָה אִינוּ חַל עַל אִיסוּר אַחֵר.
89 הַגְּמָרָא מְבַרֵּר מֵאִיזָה אִיסוּרִי בִּיאָה נְעֻשִׁית הָאֵשָׁה חֲלָלָה: אָמַר
90 לִיהוּ רַב פְּסָא לְאִבְיָי, דְּבַר זֶה פְּשׁוּט יִשְׂרָאֵל תְּקָא עַל אַחֲתוֹ, זֹנְהָ
91 מְשׁוּיָא לָהּ - עֲרֻשָׁה אוֹתָהּ לְזוֹנָה בִּיאָתָהּ, אֲמַנְסֵ אִנִּי מִסְתַּפֵּק הָאֵם גַּם
92 תְּחַלְּלָה מְשׁוּיָא לָהּ בְּבִיאָתוֹ, אוֹ לֹא מְשׁוּיָא לָהּ. מִי אָמַרְנִין קָל וְחֹמֶר,
93 שְׂאֵם מְחִיבֵי לְאִין לְחוּד, כַּאֲלִמָּנָה וְגִרּוּשָׁה, הֵינִי תְּחַלְּלָה, אֵם כֵּן
94 מְחִיבֵי בְּרִיתוֹת כְּגוֹן הַבָּא עַל אַחֲתוֹ שְׂהוּא בְּכִרְתָּהּ לֹא קָל שְׂכָן
95 שְׂתִיעֵשָׂה חֲלָלָה. אוֹ דִּילְמָא שְׂאִין נְעֻשִׁית תְּחַלְּלָה אֵלָא מְהֵאֲסוּר בַּהּ
96 מִשּׁוּם אִיסוּר בְּהוּנָה. אָמַר לִיהוּ אִבְיָי, אִין (אִיסוּר) תְּחַלְּלָה אֵלָא מְהֵאֲסוּר
97 בְּהוּנָה בְּלַכְד. מְבִיאָה הַגְּמָרָא מְקוּר לְדִינוּ שֶׁל אִבְיָי: אָמַר רַבָּא, מְנָא
98 הָא מִיְלִתָּא דְּאָמַרִי רַבִּין אִין תְּחַלְּלָה אֵלָא מְהֵאֲסוּר בְּהוּנָה. דְּתַנָּי,
99 נֹאמַר בְּכַהֵן גְּדוּל (וַיִּקְרָא כֹּהֵן יוֹד) 'אֶלְמָנָה וְגִרּוּשָׁה וְחֲלָלָה זֹנְהָ אֵת
100 אֵלָהּ לֹא יִקְח'. מְבַרֵּר הַבְּרִיתָא, לֹא אָמַר הַפְּסוּק אִיסוּר גִּרּוּשָׁה
101 בְּכַהֵן גְּדוּל, וְתִיתִי - וְנִלְמַד זֹאת בְּקָל וְחֹמֶר מְבַהֵן הִדְיוּם, וְאִנָּא
102 אֲמִינָא לְלַמּוּד כֵּךְ, תְּשַׁתָּא לְכַהֵן הִדְיוּם גְּרוּשָׁה אֲסוּרָה, לְכַשְׁנַעֲשֵׂה
103 'כַּהֵן גְּדוּל' מִיְבִיעָא - הָאֵם צִרִיךְ פְּסוּק שְׂעִדִין הוּא אֲסוּר בַּהּ. וְכִיּוֹן
104 שְׂכָן, לְמָה נִאֲמַרְתָּה אִיסוּר גְּרוּשָׁה בַּפְּסוּק. אֵלָא לְלַמְדֵּנוּ שְׂכַשְׁמֵ
105 שְׂחֲלוּקָה גִּרּוּשָׁה בְּלֹא נִפְרַד מִזֵּנָה וְחֲלָלָה, שְׂכַלּוּלוֹת שְׂנִיחָן בְּלֹא
106 אַחַד בְּכַהֵן הִדְיוּם, כֵּךְ חֲלוּקָה גְּרוּשָׁה בְּכַהֵן גְּדוּל לְעַנְן שִׁילְקוֹ עֲלֶיהָ
107 בְּפִנְי עֲצָמָה, אִף שְׂבַכְהוֹן גְּדוּל הִיא כְּלוּלָה בְּלֹא אַחַד עִם שֹׂאֵר
108 הַפְּסוּלוֹת.
109 שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: הֲלֹא שְׂפִיטָא שְׂכַהֵן גְּדוּל יִלְקָה עַל גְּרוּשָׁה בְּפִנְי
110 עֲצָמָה, וְכִי מִיְגַדַּע רְעֻעָה בְּמֹה שְׂנַעֲשֵׂה כַּהֵן גְּדוּל. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא:

1 הַרִי גִּפְיִן מוֹחֲלָקִים - נִפְרָדִים, וְכַמוּ כֵן הַרִי שְׂמוֹת מוֹחֲלָקִים, שְׂשֵׁם
2 אֶלְמָנָה עֲלֶיהָ מִשּׁוּם רַאוּבֵן, שְׂמַעוֹן וְלוֹי, וּמְדוּעַ לֹא יִתְחַיֵּב עַל כָּל
3 אַחַת.
4 אֵלָא אֵם נִפְרַשׁ שְׂבָא עַל אֶלְמָנָה אַחַת שְׂלֵשׁ בִּיאוֹת זוּ אַחֵר זוּ, וְכִיּוֹן
5 שְׂהִיא גוּף אַחַד, אִינוּ חַיִּיב אֵלָא עַל אַחַת, חִיבֵי דְמִי, אִי דִלָּא אַחֲרֵי
6 [וְהַתְרוּ] בִּיהָ לִפְנֵי כָל בִּיאָה, שְׂפִיטָא דְּאִינוּ חַיִּיב אֵלָא אַחַת, כִּיּוֹן
7 שֵׁשׁ כַּאֵן רַק גוּף אַחַד, וְהוֹתְרָא אַחַת, וְאֵלָא אֵם מְדוּבֵר דְּאֲתֵרוּ בִּיהָ
8 אָבֵל תְּקָא וְתָקָא - לִפְנֵי כָל בִּיאָה וּבִיאָה, אֲמִיאִי אִינוּ חַיִּיב אֵלָא אַחַת,
9 וְתַנְיָן, גְּזִיר שְׂהִינָה שׁוֹתָה יוֹן כָּל חַיִּים בּוֹלוּ, אִךְ לֹא הַתְרוּ בּוּ אֵלָא
10 פַּעַם אַחַת לִפְנֵי שְׂתוּתָהּ, אִינוּ חַיִּיב אֵלָא מַלְקוֹת אַחַת, כִּיּוֹן שְׂהַכֵּל
11 נַחֲשָׁב לְשִׁתִּייה אַחַת אֲרוּכָה. אֲבָל אֵם הַתְרוּ בּוּ לִפְנֵי כָל שְׂתִייה,
12 שְׂאָמְרוּ לוֹ 'אֵל תְּשַׁתְּחָה' וְשִׁתָּהּ, וְשׁוּב אֲמַרו לוֹ 'אֵל תְּשַׁתְּחָה' וְהוּא
13 שׁוֹתָהּ, חַיִּיב מַלְקוֹת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, כִּיּוֹן שְׂהַתְרָאוֹת מַחֲלוּקוֹת.
14 וְכַמוּ כֵן אֵם הַתְרוּ בּוּ לִפְנֵי כָל בִּיאָה, אִף בְּאֶלְמָנָה אַחַת יִהְיֶה חַיִּיב
15 שְׂלֵשׁ.
16 מְבַאֵר הַגְּמָרָא: לֹא צִרְכָּא, הַבְּרִיתָא מְדַבֵּרַת בְּאוֹפֵן שְׂהַכְהֵן גְּדוּל
17 בָּא בִּיאָה אַחַת עַל אֶלְמָנָה רַאוּבֵן, שְׂהִיחָה גַם אֶלְמָנָה שְׁמַעוֹן,
18 וְשְׂהִיחָה גַם אֶלְמָנָה לְלוֹי, וּמְחַדֶּשֶׁת הַבְּרִיתָא, מְהוּ דְּתִיקָא שְׂמֵא
19 תֹּאמְרָה, שְׂהִרֵי שְׂמוֹת מוֹחֲלָקִים, אֶלְמָנָה רַאוּבֵן, שְׂמַעוֹן וְלוֹי, וְנִתְחַיֵּב
20 אוֹתוֹ שְׂלֵשׁ מַלְקוֹת, קָא מְשַׁמְעֵ לָן גִּפְיִין מוֹחֲלָקִים בְּעִינֵי - יֵשׁ צוֹרֵךְ
21 שִׁיחֵי הַגּוֹפִים נִפְרָדִים כְּדִי לְחַיִּיב עַל כָּל אַחַד וְאַחַד, וְלִיְבָא כַּאֵן
22 אֵלָא רַק גוּף אַחַד. שְׂבִינָה בְּרִיתָא לְעֵיל (עִיא) אֶלְמָנָה וְגִרּוּשָׁה
23 וְחֲלָלָה זֹנְהָ בּוּמָן שְׂהֵם כְּסֹדֵר חַיִּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. שׁוֹאֵלֵת
24 הַגְּמָרָא: הָאִי תְּקָא זֶה שְׂבִבְרִיתָא מְנִי קְסָבֵר, אִי קְסָבֵר שְׂאִיסוּר
25 שְׂנוֹסֵף עֲתָה חַל עַל אִיסוּר שְׂכַבֵּר קֹדֵם לוֹ, וְלִכְךָ אִיסוּרִי אֶלְמָנָה,
26 גְּרוּשָׁה, חֲלָלָה, וְזוֹנָה, חֲלִים זֶה עַל זֶה, אֵם כֵּן מְדוּעַ הַקְּפִידָה
27 הַבְּרִיתָא שִׁיחֲלוּ דּוּקָא לְפִי הַסֵּדֵר, הֲלֹא אִיכָּא נְפִי, שְׂבַתְחִלָּה
28 זִינְתָה וְשׁוּב נִתְחַלְּלָה וְכֵן הָלָא, יִלְקוּ עַל כָּל אִיסוּר וְאִיסוּר, שְׂהִרֵי
29 אִיסוּר חַל עַל אִיסוּר. וְאִי קְסָבֵר שְׂאִין אִיסוּר חַל עַל אִיסוּר, אֵם כֵּן
30 אֶפְּסִילוּ אֵם חֲלוּ הָאִיסוּרִים בְּפִדְרָה שְׂבִבְרִיתָא נְפִי לֹא יִלְקָה אֵלָא
31 עַל הָרַאשׁוֹן, שְׂהָאִיסוּרִים הַבָּאִים לֹא חֲלִים. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר
32 רַבָּא הָאִי תְּקָא, אִיסוּר חַל עַל אִיסוּר לִית לִיהָ, אֲבָל כְּשֶׁהָאִיסוּר הַשְּׂנִי
33 מוֹסִיף לְאִיסוּר דְּבַר שְׂהִיָּה מוֹתֵר מַחֲמַת הָרַאשׁוֹן אֵית לִיהָ - סוֹבֵר
34 הַתַּנָּא שִׁיחֲלוּ עַל הָרַאשׁוֹן. וְלִכְךָ דּוּקָא כְּסֹדֵר שְׂבִבְרִיתָא כָּל אִיסוּר
35 מוֹסִיף עַל קוֹדְמוֹ. שְׂהִרֵי אֶלְמָנָה אֲסוּרָה לְכַהֵן גְּדוּל, וְשְׂרָא -
36 וּמוֹתֵרֵת לְכַהֵן הִדְיוּם. תְּהִיא לָהּ - אֵם נְעֻשִׁית גִּרּוּשָׁה, מִינָּה - מִתּוֹךְ
37 דְּאִיתוּפָה לָהּ אִיסוּרָא - אִיסוּר חֲדָשׁ לְגַבִּי בְּכַהֵן הִדְיוּם, שְׂמַעֲתָה
38 אִסוּרָה לוֹ מִשּׁוּם גְּרוּשָׁה, אִיתוּפָה לָהּ אִיסוּרָא שֶׁל 'גְּרוּשָׁה' גַּם לְגַבִּי
39 בְּכַהֵן גְּדוּל, אִף שְׂכַבֵּר הִיתָה אִסוּרָה עֲלָיו. וְעִדְרִין שְׂרָא - מוֹתֵרֵת
40 לְמִיכָל בְּתוּרְמָה, תְּהִיא לָהּ - אֵם נְעֻשִׁית תְּחַלְּלָה, מִינָּה דְּאִיתוּפָה
41 אִיסוּרָא מִשּׁוּם חֲלָלָה לְמִיכָל בְּתוּרְמָה, אִיתוּפָה אִיסוּרָא גַם לְגַבִּי בְּכַהֵן
42 גְּדוּל שִׁילְקָה עֲלֶיהָ אִף מִשּׁוּם חֲלָלָה. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: אֵלָא זֹנְהָ
43 שְׂנַקְטָה הַבְּרִיתָא בְּסוּף, מְנִי אִיסוּר מוֹסִיף אֵית בָּהּ שְׂלֵא הִיתָה
44 אִסוּרָה קוֹדֵם לָכֵן. מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב תַּנָּא בְּרַב קִטְיָנָא,
45 הוּאִיל וְשֵׁם זֹנָה פּוֹסֵל יִשְׂרָאֵל שְׂאֵם אִישׁוּ זִינְתָה נֹאסֶרֶת עַל
46 בְּעַלָּה, אִף שְׂכַאֵן אִין הוֹנֵת תַּחַת בְּעַלָּה, כִּיּוֹן שְׂמִצִּינוּ שְׂשֵׁם 'זוֹנָה'
47 מוֹסִיף לְאִסוּר, חַל הוּא בְּנוֹסֵף לְשֹׂאֵר אִיסוּרִים הַשְּׂיִיכִים בְּכַהֵן.
48 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא עֲבַנִּין אִיסוּר חַל עַל אִיסוּר בְּאִיסוּרִי כְּהוֹנָה:
49 תְּנִי תַנָּא קַמִּיהָ דְּרַב שְׁשֵׁת, נֹאמַר בְּכַהֵן גְּדוּל (וַיִּקְרָא כֹּהֵן יוֹד) 'זֹנְהָ
50 וְהוּא אִישָׁה בְּתוּלָה יִקְח'. אֶלְמָנָה וְגִרּוּשָׁה וְחֲלָלָה זֹנְהָ אֵת אֵלָהּ
51 לֹא יִקְח'. לומֵדֵת הַבְּרִיתָא, כֵּךְ שְׂהוּא בְּיָקָח - כָּל הָרַאוּיָה לְכַהֵן
52 גְּדוּל, הַרִי הוּא בְּאִיסוּר 'לֹא יִקְח' כְּשֶׂהִיא אֶלְמָנָה, אֲבָל כֵּךְ שְׂאִינוּ
53 בְּיָקָח, שְׂאִסוּרָה לוֹ מִשּׁוּם אִיסוּר אַחֵר, אִינוּ בְּאִיסוּר 'לֹא יִקְח'
54 כְּשֶׂהִיא אֶלְמָנָה. שְׂלַכְן שְׂמַכְמוּ שְׂנֵי פְּסוּקִים אֵלּוּ זֶה לְזֶה וּמַכְּאֵן
55 שְׂאִיסוּר אֶלְמָנָה נֹאמַר רַק בְּרַאוּיָה לְכַהֵן שְׂרָשׁ לְכַהֵן גְּדוּל שְׂבָא עַל

56 הוא חילל את האלמנה ואת זרעו אף שלא קדמו לכך
 57 קידושין. ושניהם - אבי ורבה, אף שבאיסורי כהונה לדברי שניהם
 58 לוקה על ביאה לחוד אף בלא שקדמו קידושין, מודים במחיר
 59 גוישתו משינשאת, שאם רק בעל ולא קידוש, שאינו לוקה על
 60 הבעילה, שלא פירטה התורה לאו על הביאה בפני עצמה, אלא
 61 דווקא כשהיא בדרך ליקוחין אסרה תורה, כמשמעות הפסוק
 62 'לקחתה', והיינו דרך קידושין, ורק אז יש איסור בלהיות לו
 63 לאשה, דהיינו ביאה. שינוי במשנה, רבי יהודה אומר בת גר זכר
 64 כבת חלל זכר:
 65 הגמרא מביאה ברייתא שמבארת את טעמו של רבי יהודה: תניא,
 66 רבי יהודה אומר, בת גר זכר פסולה לכהונה כבת חלל זכר. והדין
 67 ניתן ללמוד זאת מקל וחומר, מה חלל שאם מטפה בשרה - שאביו
 68 ישראל כשר, בתו פסולה לכהונה, גר שאם מטפה פסולה - שנולד
 69 מאב גוי, אינו דין - האם לא נלמד מקל וחומר שבתו פסולה
 70 לכהונה.
 71 הגמרא מביאה שלכאורה יש לפרוך את הקל וחומר. שואלת
 72 הגמרא: מה לחלל שהוא חמור, שכן יצירתו נעשתה בעבירה -
 73 שנתעברה אמו מביאת איסור, ולכן התורה פסלה את בתו, אבל
 74 הגר הנולד להורים גויים שאין עיבורו מביאת איסור, שמא בתו
 75 כשירה לכהונה. דוחה הגמרא: לא יתכן שסיבת החומרה בחלל
 76 היא מחמת שיצירתו בעבירה, שכן בהן גדול האלמנה יובית, שאין
 77 יצירתו של הכהן גדול בעבירה, ובתו שנולדה מהאלמנה פסולה
 78 לכהונה ושוב ניתן ללמוד בת גר שתיפסל לכהונה בקל וחומר
 79 מבת חלל.
 80 מקשה הגמרא: אין זו דחיה נכונה, שהרי מה לכהן גדול האלמנה
 81 שכן ביאתו באלמנה היתה בעבירה, ולכן פסלה התורה את בתו
 82 מביאה זו, אבל הגר שבא על הישראלית בהיתר, שמא בתו
 83 כשירה לכהונה. מתרצת הגמרא: אין ללמוד מכהן גדול באלמנה
 84 שביאת עבירה היא סיבת פסול הבת, שכן חלל יובית, שאף שאין
 85 הביאה בעבירה, שכן בא על ישראלית בהיתר, ובכל זאת בתו
 86 פסולה. ומעתה ניתן לחזור ללימוד מ'חלל' על ידי 'במה הצד',
 87 ונאמר שהגר חרין, לא ראי זה כראי זה - לא סיבת 'יצירה בעבירה'
 88 כמו חלל, גורמת הפסול, ולא סיבת 'ביאת עבירה' ככהן גדול
 89 באלמנה. גורמת הפסול, ולכך יש לנו לומר שהצד השונה שבהן -
 90 המדה שווה בשניהן היא גורמת שבתם פסולה לכהונה, והיא
 91 שאין ברוב תקלה - שהם חלוקים מרוב הקהל, שזה יצירתו
 92 בעבירה וזה ביאתו בעבירה, אף אינו אבי אב, שיש בו מדה זו
 93 שאינו ברוב הקהל, מצד שנולד מטיפה פסולה, ונלמד שאף הוא
 94 בתו פסולה לכהונה. משיבה הגמרא על הלימוד 'במה הצד' מחלל
 95 ואלמנה: מה להצד השונה שבהן - למדה המשותפת לשניהן שכן יש
 96 בהם גם צד עבירה, החלל נתחלל על ידי עבירה, והכהן גדול בא
 97 על האלמנה בעבירה, וניתן לומר שמדה זו היא הגורמת שבתם
 98 פסולה. אבל בגר הבא על ישראלית לא נעשתה שום עבירה, אין
 99 ללמוד שגם בתו פסולה. לומדת הגמרא במה הצד ממלמד אחר:
 100 בתולה כשביקשה הגמרא ללמוד שבת גר תפסל על ידי קל
 101 וחומר מבת חלל, דחתה הגמרא שאין ללמוד מחלל, שכיון
 102 שיצירתו בעבירה, שמא סיבה זו היא הגורמת לפסול הבת, ורוצה
 103 הגמרא להוכיח שאין יצירתו בעבירה גורמת לפסול, לא תימא -
 104 אל תאמר שבהן גדול האלמנה יובית שאף שאין יצירתו בעבירה
 105 בתו פסולה. אלא אומא, מצרי ראשון - מצרי שהתגייר שאסור לבא
 106 בקהל, ונשא מצרית יובית, שאין יצירתו בעבירה ולא ביאתו
 107 בעבירה ובתו פסולה לבא בקהל.
 108 דוחה הגמרא: מה למצרי ראשון, שכן אינו ראי לבא בעצמו בקהל
 109 כלל, וניתן לומר שלכן בתו פסולה, אבל גר שמתור לבא בקהל,
 110 שמא בתו כשירה לכהונה.

1 זונה משוין לה - הוא עושה אותה בביאתו, אבל חללה לא משוין לה,
 2 שאין ביאה זו אסורה באיסור כהונה. תור כהן נכא עליה, עשאה
 3 חללה, שלאחר שנעשית זונה, איסור זה נהוג רק בכהונה.
 4 הגמרא דנה במספר החיובים ששייכים בכהן הנושא אשה
 5 האסורה לו: אמר רב יהודה, בהן גדול האלמנה, לוקה שתיים. אחת
 6 שקידשה, משום 'אלמנה וכו' לא יקח', (ויקרא כא יד) ואחת על
 7 הבעילה משום 'לא יחלל' (שם כא טו), שחיללה בביאתו. שואלת
 8 הגמרא: ולילין נמי משום לא יחלל 'ירעו' (שם) שגם זרעו נתחלל.
 9 משיבה הגמרא: רב יהודה דיבר באופן שלא נטר ביאתו שאין
 10 חילול זרע, אבל האשה מתחללת בתחילת ביאה. מקשה הגמרא:
 11 מתיב רבא, שינוי במשנה (מכות יג.) כהן גדול שבא על אלמנה
 12 והיא גם גרושה, לוקה שתיים משום שני שמות, איסור אלמנה,
 13 וגרושה. מאי לאו - האם לא משמע שלוקה רק משום שני שמות
 14 ותו לא, ולרב יהודה היה לו ללקות אף משום איסור של 'לא
 15 יחלל'. מתרצת הגמרא: לא הכונה במשנה שני שמות של אלמנה
 16 וגרושה ללקות שתיים ולא יותר, אלא שני שמות של אלמנה
 17 וגרושה על איסור זה של 'לא יקח', ושני שמות של אלמנה וגרושה
 18 על איסור זה של 'לא יחלל'. שואלת הגמרא: אי הכי שמשום
 19 גרושה לבד לוקים שתיים, אומא סיפא, גרושה וחלוצה אינו תיב
 20 אלא על אחת, ולדברי רבי יהודה הרי לוקה שתיים. משיבה
 21 הגמרא: הכי קאמר, אינו תיב אלא על אחת - על איסור גרושה,
 22 ולעולם לוקה משום שני שמות, על הלקיחה והחילול, אך לא
 23 על חלוצה שאסורה רק מדרבנן. מקשה הגמרא: וכי חלוצה אסורה
 24 רק מדרבנן, והתניא, נאמר בפסוק (ויקרא כא ז) וראשה גרושה
 25 מאישה לא יקחו, ומבררת הברייתא, אין לי לאסור לכהן אלא
 26 גרושה, חלוצה מנין. דורשת הברייתא, תלמוד לומר 'ראשה', הוי"ו
 27 היתירה באה להוסיף 'חלוצה', הרי שאיסור חלוצה הוא מהתורה.
 28 מתרצת הגמרא: אכן אסורה רק מדרבנן, וקרא שדרשו ממנו, הוא
 29 בדרך אסמכתא בעלמא, שחכמים הסמיכו את דבריהם על לשון
 30 הפסוק.
 31 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין כהן שקידש אשה פסולה
 32 אך לא בעל: אמר אפי, קידש הכהן את אחת מהאסורות לו לוקה,
 33 וכשבעל, לוקה פעם שניה. שכשקידש, לוקה משום 'לא יקח',
 34 שלשון 'יקחו' היא הקנין שעושה בה, וזה מעשה הקידושין.
 35 וכשבעל, לוקה משום 'לא יחלל', שבעילה הרי הוא מחלל את
 36 האשה.
 37 רבא אמר, בעל לאחר שקידשה לוקה על הבעילה, ואף על
 38 הלקיחה, אבל אם לא בעל לבסוף אינו לוקה כלל, אף לא על
 39 הלקיחה. משום דתיב (ויקרא כא יד, טו) 'לא יקח' ילא יחלל' מה
 40 מעם אמרה תורה לא יקח, משום שלא יחלל אותה בביאתו, ואם
 41 כן, כשקידש ולא בעל שלא חיללה, לא עבר על איסור כלל.
 42 הגמרא מביאה אופנים שבהם מודים אביי ורבה זה לזה: ואף
 43 שאביי מחייב באיסורי כהונה אף על קידושין בלבד, מודה אפי
 44 לרבא במחיר גוישתו משינשאת, שעבר על מה שנאמר בתורה
 45 (דברים כד ד) 'לא יוכל בעלה הראשון אפר שלחה לשוב לקחתה
 46 להיות לו לאשה אחרי אשר הטמאה', שאם רק קידש אותה ולא
 47 בעל, שאינו לוקה על הלקיחה, ואף שבלשון הכתוב יש אזוהרה על
 48 הלקיחה, והיינו הקידושין, אינו חייב עד שיבעול, כיון שלקחתה
 49 להיות לו לאשה אמר רחמנא, תלתה התורה במפורש את
 50 הקידושין בביאה, כלומר איזה 'לקחתה' ו' קידושין אסרה תורה,
 51 רק קיחה כזו שבסופה 'להיות לו לאשה' שהיא הביאה, ובקידש
 52 לחוד הא לרבא קידושין של ביאה. ואף שסובר רבא שבכדי ללקות
 53 באיסורי כהונה צריך שקידש ויבעל, מודה רבא לאביי ככהן גדול
 54 האלמנה, שאם בעל ולא קידש, שלוקה, כיון שאין הבעילה תלויה
 55 בקידושין, שהרי 'לא יחלל זרעו בעמיו' אמר רחמנא, ותרבי בעילתו

קידושין. פרק רביעי - עשרה יוחסין - דף עז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שמינינול"ז) קעה רש"י

1 זונה משיי לז - ללקוח בן חבא עליה עד משום זונה, שהרי נבעלה בעילה זנות מאסר לה.
2 חללה לא משיי לז - ואין בן חבא עליה לוקה משום חללה. חזר ובא עליה - הוא או
3 בן חזר - עשאת חללה, שהרי אסורה לו משום זונה, שאינו נוהג אלא כבהונה. כהן גדול
4 באלמנה ב' - והוא הדין לבן הדיוט בגרושה חללה, דהא מגמר גמרי מהדרי. מה כאן ורעו

1 מאי טעמא דרך ליקוחין אסרה תורה - פירוש: דלא יוכל בעלה הראשון לשבט לקחתה
2 כתיב. הכי גרסין בקונטרס ולא גרסין: דרך הויה אסרה תורה. לפי דמאי קרא דהויה
3 מפיץ לעיל דבעי ביאה, לתהיב המזווי גרושתה. חששתא הויה מפיץ מינה שאין חייב במזווי
4 גרושתו ולא אמר אלא כן קידש. ושמיא יש לומר: דנכול לגרוס "דרך הויה אסרה תורה", לפי דלעיל

5 חולין - אף הלזן ורעו חולין. הלכך, בבחן הדיוט
6 נמי איבא 'לא חלל'. לא יקח - משום קידושין,
7 ובביאה שלאחר קידושין הוא דקאמר לוקה שתיים.
8 משום לא יחלל - שחללה אותה. וליילקי נמי -
9 משום חילול ורעו. בשלא גמר ביאתו - דליכא
10 חילול ורעו. אבל היא נתחללה בהערה, כדתנן
11 ביבמות (ג.ב.) אחד המערה ואחד הגומא - קנה,
12 ולא חילק בין ביאה לביאה. אלמנה וגרושה - בא
13 על אלמנה שהיא גרושה. משום שני שבות -
14 משום אלמנה, ומשום גרושה. שני שבות על זה כו'
15 - ודאי שני שבות דקתני - גרושה ואלמנה קאמר,
16 ומיהו על כל אחת לוקה שתיים - משום 'לא יקח'
17 ומשום 'לא יחלל'. אלא על אחת - על שם גרושה
18 הוא חייב על כל חייבים התלוים בה, אבל על
19 הלזנה - לא. הדלוצה לא דאורייתא אלא דרבנן.
20 קידש - כהן גדול לא כהן הדיוט אחת מן הפסולות
21 אגמרות ענינו. לא יקח - קידושין שמעו, שהן
22 הקונים אותה. בעל לוקח - בעל אחר קידושין
23 לוקה שתיים, לא בעל - אינו לוקה אפילו אחת.
24 ומודה אבי - אף על גב דמדיחי מלקות אקדושין
25 באיסור כהונה, הכא הוא דכל חד חד לא באנפי
26 נפשיה, ולא תלה הכתוב את זה בזה בפירוש. אבל
27 ישאל המחזיר גרושתה, משנשאת לאחד
28 ונתארמלה או נתגרשה - אף על גב דכתיב 'לא

5 זונה משיי לז. חללה משיי לז או לא משיי לז? מי אמרינן,
6 קל וחומר: מתייבי לאון הויה חללה - מתייבי כריתות לא
7 קל שקבין או דילמא? אין חללה אלא מאיסור כהונה? - אמר
8 ליה: אין (איסור) חללה אלא מאיסור כהונה בלבד. אמר רבא:
9 מנא הא מילתא דאמור רבנן אין חללה אלא מאיסור כהונה -
10 דתניא: לא יאמר גרושה ככהן גדול ותיתי בקל וחומר ככהן
11 הדיוט, ואנא אמנא: השתא לכהן הדיוט אסורה - לכהן גדול
12 מיבעיא? למה נאמרה - כשם שהלוקה גרושה מוזהר והללה
13 ככהן הדיוט - כך הלוקה ככהן גדול. - פשיטא! מיגרע גרעה?
14 אלא: כשם שהלוקה גרושה מוזהר והללה ככהן הדיוט - כך
15 אלמנה הלוקה מגרושה וחללה זונה ככהן גדול. חללה למה
16 נאמרה - אין חללה אלא מאיסור כהונה. זונה למה נאמרה -
17 נאמר כהן "זונה" ונאמר לחלן "זונה", מה כהן ירעו חולין אף
18 לחלן ירעו חולין. אמר רב אשי: הלוקה, כהן כהן על אחת
19 זונה - משיי לז, חללה - לא משיי לז. תור ובא עליה - גשאה
20 חללה. אמר רב יהודה: כהן גדול פאלמנה - לוקה שתיים, אחת
21 משום "לא יקח" ואחת משום "לא יחלל". - וליילקי נמי משום "לא יחלל ורעו!" - בישלא גמר ביאתו. כתיב
22 רבא: אלמנה וגרושה - לוקה משום שני שבות, מאי לאו - שני שבות ותו לא! - לא, שני שבות על זה, ושני
23 שבות על זה. - אי הכי אימא ספא: גרושה וחלוצה - אינו חייב אלא על אחת! - הכי קאמרי: אינו חייב אלא
24 על אחת, ולעולם שני שבות. - וחלוצה דרבנן? והתניא: גרושה - אין לי אלא גרושה, חלוצה מנן - תלמודו
25 לומר "ואשה!" - מורבנן, וקרא אסכתא בעלמא. אמר אביי: קידש - לוקה, בעל - לוקה, קידש - לוקה משום
26 "לא יקח", בעל - לוקה משום "לא יחלל". רבא אמר: בעל - לוקה, לא בעל - אינו לוקה, משום דכתיב "לא
27 יקח ולא יחלל" מה פעם לא יקח - משום לא יחלל; ומודה אביי במחזיר גרושתו, שאם קידש ולא בעל - שאינו
28 לוקה, "קחתה להיות לו לאשה" אמר רבא, והא ליכא. ומודה רבא ככהן גדול פאלמנה, שאם בעל ולא
29 קידש - שלוקה, "ולא יחלל ורעו בעמי" אמר רבא, והרי הוא חילל. ושניהם מודים במחזיר גרושתו, שאם
30 בעל ולא קידש - שאינו לוקה, דרך ליקוחין אסרה תורה. "דבי יהודה אומר פת גר זכר כבת חלל". תניא, רבי
31 יהודה אומר: פת גר זכר כבת חלל זכר. ותדיו נתין: מה חלל, שבא מטפה בשרה - בתו פסולה, גר שבא מטפה
32 פסולה - אינו דין שבתו פסולה? - מה לחלל, שכן יצירתו בעבירה - כהן גדול פאלמנה יוכיח, שאין יצירתו
33 בעבירה - בתו פסולה. - מה לכהן גדול פאלמנה, שכן ביאתו בעבירה - חלל יוכיח. ותור דתין, לא ראי זה
34 כפרא זה, הצד השונה שבהן - שאינן ברוב תקלה, אף אני אביא את הגר שאינו ברוב תקלה, ובתו פסולה. - מה
35 להצד השונה שבהן - שכן יש בהם צד עבירה. - לא מימא כהן גדול פאלמנה יוכיח, אלא אימא: מצורי ראשון
36 יוכיח. - מה למצורי ראשון, שכן אינו ראי לבא פקלה - חלל יוכיח. ותור דתין, לא ראי זה כפרא זה, הצד השונה
37 שבהן - שאינן ברוב קהל ובתו פסולה - אף אני אביא את הגר שאינו ברוב קהל ובתו פסולה. - מה להצד
38 השונה שבהן - שכן פוסלים בכיאתם. - ורבי יהודה? - גר נמי פוסל בביתו, ומייתי לה כמה הצד מהאי דינא.
39 רבי אליעזר בן יעקב אומר בר' תניא, רבי שמעון בן יוחי אומר: גזירת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד -
40 משה לכהונה, שנאמר "וכל הפוף בשנים... החיו לכם", והלא פינתם היה עמיהם. ורבנן: "חחיו לכם" - לעבדים
41 ולשפחות. וכולן מקרא אחד דרשו: "אלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים כי אם בתולות מוציעות ביה וישראל".
42 רבי יהודה סבר: עד דאית קל ירע מישראל, רבי אליעזר בן יעקב סבר: "מוציע" - ואפילו מקצת ורע, רבי יוסי
43 סבר: מי שגזרנו בישראל, רבי שמעון בן יוחי סבר: מי שגזרנו בתוליה בישראל, אמר ליה רב נתןן לרבא:
44 האי

20 [כמה] הצד בהאי דינא - קשיא לרבינו יצחק,
21 דהא לא שייך פוסל ביאה גבי מצרי אלא
22 כגשנא בת ישראל. דאי תמריד - גבי האי
23 פסולה, ואיכא למיפרך, מה להצד השונה שבהן שכן
24 יש צד בעירה כדלעיל ב'ו'. תוספת שנים. האי

20 דהא לא שייך פוסל ביאה גבי מצרי אלא
21 כגשנא בת ישראל. דאי תמריד - גבי האי
22 פסולה, ואיכא למיפרך, מה להצד השונה שבהן שכן
23 יש צד בעירה כדלעיל ב'ו'. תוספת שנים. האי

56 בעבירה ולא ביאתו בעבירה, ובתו פסולה, דהא שניה היא, והמנא אמר "דור שלישי". שאינן ברוב קהל - שזה יצירתו בעבירה וזה אינו ראי לבא בקהל, וגר אינו ברוב קהל, שבא מטפה פסולה.
57 פוסלין בביתן - את אשה מן הכהונה, כדתיבא לעיל בפירקין (ע.ב.) בן תשע שנים ויום אחד גר עמוני ומואבי כו'. תאמר ברג שאינו פוסל בביתו. מרזא דינא - מה חלל שבא מטפה בשרה -
58 פוסל, גר שבא מטפה פסולה - לא כל שכן כו'. רבי שמעון אומר ב'ו' - הרי ארבע מחלוקת בדבר, לרבי יהודה בת גר זכר פסולה, ואפילו נשא ישראלית. לרבי אליעזר. אי איבא צד אחד ישראל
59 מוכשר, ומיהו גר פסולה - בתו פסולה. ורבי יוסי אפילו גר שנשא גויה - בתו פסולה. ומיהו הורחה וליתרה בקדושה בעי. ורבי שמעון: אפילו גויה עצמה מוכשר, ובלבד שלא תהא ראויה
60 לביאה בגיחה, דתיפוק לה מכלל זונה. ורבי פינחס היה בנייהם - בין הירצאים למלחמת מדין, שבאמר להם המקרא הוה. כל ירע - כל לומר: כל עיקר הקרוי ירע - היינו מן האב, לאפוקי בת גר
61 זכר. מקצת ורע - אפילו ורע כחוש, כגון מן האם - גר שנשא ישראלית. מי שנוהעו בישראל - שתהא הורחה בקדושה. מי שנוהעו בתוליה בישראל - שגמחו וגמרו בתוליה משבאה לכלל
62 ישראל - והיינו כשעשית בת שלש גמרו בתוליה לביאה, שאם תבעל מבוא ואילך - אין חורוין. אבל קודם שלש - כל שעה הם חורוין וצומחם ובאין. הכי דריש לקרא: 'מתולות מורע בית

1 האי קרא רישא בבחן גדול - פירושו: דכתיב "אלמנה לא יקחו" וסיפא בבחן הדיוט,
2 דכתיב "מוצע ישראל" ודרשינן שנוצרה בתוליה ומיירי בכל כהנים. וקשה, דמכל
3 מקום "מוצע ישראל" קאי נמי לבחן גדול כמו לבחן הדיוט ונראה לפירוש רישא בבחן גדול
4 - דכתיב "אלמנה וגרושה לא יקחו כי אם בתולות" והא ליאת אלא בבחן גדול, סיפא דקרא

האי קרא רישא בבחן גדול וסיפא בבחן הדיוט? -
אמר ליה: אין. - וכתב קרא הכי? - אמר ליה: אין,
דכתיב "וגר אלהים תרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל
ה". והלא אין ישיבה בעורה אלא למלכי בית דוד
בלבד! אלא: "גר אלהים תרם יכבה" - בהיכל ה',
"ושמואל שוכב" - במקומו. "והאלמנה אשר תהיה
אלמנה מבחן יקחו" מבחן - אין, מישראל - לא?
- הכי קאמר: מבחן יקחו - משאר כהנים יקחו.
תניא נמי הכי: "מבחן יקחו" - משאר כהנים יקחו.
רבי יהודה אומר: מן המשויאים לכהונה יקחו. רבי
יהודה למעשה, דאמר: פת גר זכר קבת חלל זכר,
כל שאתה נושא בתו - אתה נושא אלמנתו, וכל
שאית אתה נושא בתו - אי אתה נושא אלמנתו. "וכי
יוסי אומר אף גר שגשג גיורת". אמר רב המנונא
משמיה דעולא: הלכה פרבי יוסי, וכן אמר רבה בר
רב הנה: הלכה פרבי יוסי ומיזם שחרב בית המקדש
נהגו כהנים סילסול פעצמן פרבי אליעזר בן יעקב.
אמר רב נחמן, אמר לי הונא: פא לימלך - מורים
לו פרבי אליעזר בן יעקב, נשא - אין מוציאים אותה
ממנו, פרבי יוסי. משנה האומר "כני זה ממזר" -
אינו נאמן, ואפילו שניהם מורים על העובר שבמעיה
ממזר הוא - אינם נאמנים, רבי יהודה אומר: נאמנים.
גמרא מאי "ואפילו שניהם"? - לא מיבעיא קאמר;
לא מיבעיא איהו דלא קים ליה, אלא אפילו איהו
דקים לה - לא מהימנא. ולא מיבעיא היכא דאית
ליה חזקה דכשרות דלא מהימני, אלא אפילו עובר
נמי דלית ליה חזקה דכשרות - לא מהימני. "וכי
יהודה אומר נאמנים". פדתניא: "פיר" - ופירונו
לאחרים. מפאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר "זה
בני בכור". וכשם שנאמן אדם לומר "זה בני בכור" -
כך נאמן אדם לומר "זה בן גרושה" ו"זה בן חלוצה".
ותקמים אומרים: אינו נאמן. אמר ליה רב נחמן בר
"פיר", אלא לרבנן "פיר" למה לי? - בצריך הפירא.
- למאי הלכתא - לתת לו פי שנים? פשיטא!

1 האי קרא רישא בבחן גדול - דכתיב "אלמנה וגרושה לא יקחו כי אם בתולות" והא
2 ליתיה אלא בבחן גדול. וסיפא בבחן הדיוט - דקאמר "בתולות מוצע בית ישראל
3 והאלמנה אשר תהיה אלמנה מבחן יקחו" וקא טלקא דעתך דהכי קאמר: שהיא אלמנה
4 ממוחטת הראוי להשיא לכהונה, כדריש ליה רבי יהודה לקמן: מן המשויאים לכהונה.
5 ואלמנה שתהא מותרת לבחן לא משכחת לה
6 אלא כחן הדיוט, והכי מיפסק קרא ממילא?
7 וכתב קרא הכי - בתמיה, דלא פריש ביה
8 בהדיא דבגבא אחרינא בעי לאישעתי. ו
9 ושמואל שוכב בהיכל ה' - חדא מילתא משמע,
10 ועל כרחך מפסקין ליה: ושמואל שוכב -
11 במקומו, בבית משמר הלויים, שהיו שמורים את
12 הבית. וכן תרגם יונתן: "בערות לויא". והיכל -
13 אבר קאי, שהמנונה היתה בהיכל משכן שילה.
14 מבחן אין - אם היתה אלמנת כחן - תינשא
15 לבחן, אלמנת ישראל - לא? בתמיה, הרי לא
16 דוחר כחן הדיוט על אלמנה משאר כהנים יקחו
17 - לפירושי אתא, דבבבן הדיוט קאי. והכי קאמר
18 והאלמנה אשר תהיה אלמנה אפילו מישראל -
19 משאר כהנים, שאינו כחן גדול, יקחו אותם. מן
20 המשויאין לכהונה - אלמנת אדם שראוי להשא
21 בתו לכהונה יקחו, למעוטי אלמנת גר. ורבי
22 יהודה לטעמיה, דאמר לעיל דאירי יחזקאל
23 אסמכתא בבת גר זכר, דכתיב "מוצע בית
24 ישראל" - כל זרע. בהאי קרא אורי לן
25 אסמכתא דפוסל אשה בביאתה. וכל שאי אתה
26 נושא בתו - כגון גר, שפירשתי לך כבר - אי
27 אתה נושא אלמנתו. סילסול - מעלה. נשא -
28 בת גר וגיורת - אין מוציאין מידו.
29 משנה פירי: מאי "ואפילו שניהם"? - מיזבני
30 כריתות. אינו נאמן - דקרוב הוא אצלו, ואינו
31 כשר להעיד עליו. ואפילו שניהם - האב והאם
32 ואומרים על עובר שבמעיה "ממזר הוא", שאינו
33 מן הבעל אלא מאיש אחר - אינו נאמן.
34 ובגמרא פירי: מאי "ואפילו שניהם"? מאי רבתא דסיפא
35 מדרישא: רבי יהודה אומר נאמן - ארישא נמי
36 פליג. בגמרא יליף טעמא. גמרא לא מבעיא
37 איתו - האב, דלא קים ליה אם ממנו נתעברה
38 או מאחר. לא מהימנא - דלא מופסל אלא
39 בעדות גמורה. ולא מיבעיא היכא דאית ליה
40 חזקה דכשרות - כגון רישא, שכבר יצא לאור
41 העולם, ועד הנה החזוק בחזקת כשר. אינו נאמן
42 - אפסולא קיימי, אבל לענין בכור לא פליגי.
43 בצריך הכירא - קרא לכבור הוא דאתא, וכגון
44 שבא ממדינת הים ולא החזוק לנו בבכור אלא
45 על פי אביו, ופרכינן: למאי הלכתא אשמעין
46 קרא דאביו נאמן עליו - לטול פי שנים?
47 פשיטא דנאמן, למה לי קרא? מנו דאי בעי
48 למיבא ליה - כולוהו נכסי - ויהיב ליה, מחינן
49 נמי למיתבינוהו ניהליה דבירוב, בתורת בכורה;
50 לאחר מיכן - לאחר שאמר לפנינו "בכור הוא"
51 נפלו לו, והוא רוצה לילך לדרך ורוקח, ומעיד
52 עליו שאם יפלו נכסים של אב, או אחד
53 ממורישים לפניו בחייו - יטול זה בחן חלק
54 בכורה. דלהכי, אי לאו דאשמעין קרא - ליכא
55 מינו "דאי בעי למיתבינוהו", והשתא לא מצי
56 דיחי, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. והשתא שקיל להו בתורת ירושה. כשהוא גוסס -
57 בכורה. ואי לאו דהימניה קרא לאב להכירי - משום מנו לא זכה בחן, דמודה רבי מאיר באומר "נכסים שיבואו לי
58 כשהוא גוסס נכסים של אב, או אחד ממורישים לפניו בחייו - יטול זה בחן חלק בכורה. ואלו
59 בשבט עדיין לא היה מוחזק בחן אבל דאיינו לבא לו, ורחמנא אמר (דברים כא) "בכל אשר ימצא לו", משנה
60 ואם אינו ידוע - אין ידוע איהו קדם.

דכתיב "והאלמנה אשר תהיה אלמנה מבחן יקחו" -
1 - והיינו כחן הדיוט ודקא. לא צריכא בנכסים
2 דנפלו ליה כשהוא גוסס - ופירש בקונטרס: דאי
3 לאו דהימניה קרא לאב להכירי, משום מנו דאי
4 בעי מיתב ליה מי לא ידוב ליה - לא קא זכה בהו.
5 דאפילו רבי מאיר, דאמר אדם מקנה דבר שלא
6 בא לעולם - מודה באומר "נכסים שיבואו לי"
7 כשהוא גוסס נתונים לך" - דלא אמר כלום,
8 הואיל ובשעה שבאים לידו לאו בר מתנה הוא.
9 דקסבר: מתנה דגוסס לא מהניא, אבל היכא דבא
10 מטעם בכורה - מהניא. ולהכי נקט כשהוא גוסס,
11 ולא נקט בנכסים שנפלו לאחר מיתו. דהא דאי
12 אפילו בתורת בכורה לא מהני ליה דבירוביה, דאין
13 הבכור נוטל בראי בבמחזוק. והיינו ראי -
14 דכשמת עדיין לא היה מוחזק בחן, אבל ראיין
15 לבא לו, ורחמנא אמר "בכל אשר ימצא לו",
16 משמע מתוך פירושו דתניה דגוסס אינה כלום.
17 וכמו כן יש מדקדקים דגוסס שרמו לכתוב גט
18 לאשתו - אין כותבין, דגוסס אין מעשיו כלום.
19 וקשה דבמסכת שמחות (פרק א) אמרין: הגוסס
20 הרי הוא כחי לכל דבריו, נדרו - נדר, והקדשו -
21 הקדשו! מידו, הידיא יש לחות: ודחמם היינו דקא
22 בנדר הקדש - דאמרתו לגובה כמסירתו
23 להדיוט, אבל בעלמא - לא. ומכל מקום קשה,
24 דאמרין בפרק "מי שאחוז" (גיטין עב): שחט בו
25 שנים או רוב שנים, ורמו ואמר "כתבו ותנו גט
26 לאשתי" - יכתבו ותנו. ואין לך גוסס גדול מזה,
27 שכדאי ימותו ובפרק "כל הגט" (שם כחא) נמי
28 אמרין: המביא גט ממדינת הים הניחו זקן או
29 חולה - נותנו בחזקת שוהא קיים. ודייק בגמרא,
30 אמר רבא: לא שוהא שחזרו בחזקת שוהא
31 חולה, אבל הניחו בחזקת שוהא גוסס - לא יתנו,
32 דהיישין שמא מת. משמע: הא אי ידעין בודאי
33 שעדיין הוא גוסס - נותנו בחזקת שוהא קיים,
34 הוי גט. אלמא דגוסס ברבי דבריו קיימין! לכן נראה
35 לו: ודאי גוסס דבריו קיימין. והכא גבי מתנה
36 היינו טעמא דמתנתו אינה כלום - משום
37 דמסתמא גוסס אינו יכול לדבר, אבל אם היה
38 מדבר - פשיטא דדבריו קיימין. והא דנקט גוסס
39 ולא נקט חולה שנשתתק - משום דמסתמא
40 יתפא, ואם הוא בידו להקנות, גוסס - אין
41 רגילות שיתפא. וחולה נמי שנשתתק הורכב
42 בראשו - דבריו קיימין.
43 קדשה

36 למה לי קרא? מנו דאי בעי מיתבא ליה מתנה - מי לא יהבי ליה? - בנכסים שנפלו לאחר
37 מיכן. - ולרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, "פיר" למה לי? - שנפלו
38 לו כשהוא גוסס. משנה גוסס. משנת רשות לשלוחו לקדש את בתו, והלך הוא וקדשה; אם
39 שלו קדמו - קידושיו קידושין, ואם שלו שלוחו קדמו - קידושיו קידושין. ואם אינו ידוע

55 יהודה אומר, בשני האופנים הנזכרים במשנה נאמנים - האב נאמן
56 לומר שבנו ממזר:

נמרא

57 שנינו במשנה: 'אפילו שניהם מודים על העובר שבמעיה ממזר
58 הוא, אינם נאמנים'. שואלת הגמרא: מאי 'אפילו שניהם מודים',
59 מה החידוש בדין זה שנאמרה בו לשון 'אפילו', והרי כמו שהתבאר
60 ברישא שהאב אינו נאמן, מסתבר שהוא הדין באם. משיבה
61 הגמרא: 'לא מיבעיא קאמר - התנא שנה תחילה את הדין הפשוט
62 ואחריו את הדין המחודש, כלומר, לא מיבעיא - לא נצרך לומר
63 שאיהו - האב אינו נאמן, משום דלא קים ליה - אינו יכול לדעת
64 בוודאות שאשתו התעברה מאחר, אלא אפילו איהו - האם דקים
65 לה - שהיא יכולה לדעת זאת בוודאות, לא מהימנא - אינה נאמנת
66 לפסול את בנה. ועוד התחדש בדין השני של המשנה, ולא מיבעיא
67 היכא דאית ליה - במקום שיש לולד חזקה דכשרות, שכבר נולד
68 והחזק ככשר, דלא מהימנא לפוסלו, וכמבואר ברישא. אלא אפילו
69 כשמעידים על עובר נמי, אף דאית ליה לעובר חזקה דכשרות,
70 שהרי עדיין לא נולד, מכל מקום לא מהימנא לומר שהוא ממזר:

71 שנינו במשנה, רבי יהודה אומר נאמנים: הגמרא מביאה ברייתא
72 בענין זה: בדתניא, נאמר (דברים כא יז) בפרשת ירושת בכור כי
73 את הבכר בן השנואה יביר לתת לו פי שנים, וכיון שתיבת 'בכיר'
74 מיותרת, יש לדרוש שהכוונה שהאב 'בכירנו לאחריים' - יגלה ויכיר
75 את בנו לבית דין שאינו מכירים אותו, מכאן אמר רבי יהודה,
76 שנאמן אדם לומר על אחד מבניו זה בני הבכור, ויטול פי שנים
77 בירושתו. ובשם שנאמן אדם לומר זה בני בכור, כך נאמן אדם כהן
78 לומר על בנו זה בן גרושה, והרי הוא חלל ופסול לכהונה, וכן
79 נאמן לומר זה בן חלוצה, והוא חלל מדרבנן. וחקמים אומרים,
80 אינו נאמן לומר על בנו שהוא בן גרושה או בן חלוצה. מקשה
81 הגמרא, אמר ליה רב הונן בר יצחק לרבא. בשלמא לרבי יהודה,
82 היינו דבתיב 'בכיר', ללמד שאדם נאמן לומר על בנו שהוא חלל,
83 אלא לרבנן הסוברים שאינו נאמן, קשה, 'בכיר' למה לי. מתרצת
84 הגמרא, שחקמים דורשים מ'בכיר' שנאמן האב לענין בכור באופן
85 שצריך הבכור שירצהו לאחריים, כגון שבא
86 ממדינת הים ולא היה מוחזק בכבור, ובוה מודים חכמים שנאמן
87 האב לומר שהוא בכור.

88 מבררת הגמרא: למה לכתבא - לגבי איזו הלכה הוצרכה התורה
89 להאמין לאב מי הבכור. אם לענין לתת לו פי שנים בירושתו,
90 פשיטא, למה לי קרא, והרי מגו - מתוך דאי בעי מיתבא ליה מתנה
91 - שאם ירצה האב לתת לו אפילו את כל נכסיו במתנה, מי לא יהבי
92 ליה - וכי לא יוכל לתת לו, וממילא הוא נאמן אף לומר שהוא
93 בכור, ויטול פי שנים בירושתו. משיבה הגמרא: הלימוד מ'בכיר'
94 הוא בנכסים שנפלו בירושה לאב לאחר מיכן - לאחר שהעיד שכן
95 זה בכור, וכיון שבשעת הכרת הבכור לא הוי ברשותו, לא היה
96 יכול להקנותם לו, וממילא אין לו 'מיגו', והוצרכה התורה לחדש
97 שהוא נאמן.

98 שואלת הגמרא: ולרבי מאיר דאמר לעיל (סג.) שאדם מקנה גם דבר
99 שעדיין לא בא לעולם, 'בכיר' למה לי, והרי האב יכול להקנות לבן
100 זה גם נכסים שעדיין לא באו לרשותו, ויש לו 'מיגו' אף לגבי נכסים
101 אלו, ולמה נצרך הפסוק. משיבה הגמרא: שנאמנות האב מועילה
102 באופן שנפלו לו - לאב נכסים בשהוא גוסס, והחידוש הוא, שאף
103 שבשעה שהוא גוסס אינו יכול להקנות את נכסיו לאחריים, ממילא
104 לגבי נכסים אלו אין לו מיגו שהיה מקנה אותם בעצמו לבן זה.
105 והידיעה התורה שאף לגבי נכסים אלו נאמן האב בדבריו שכן זה
106 הוא בכור, ויטול גם בהם פי שנים:
107

1 האי קרא - פסוק זה שביחזקאל, יש בו תמיחה. הרישא של הפסוק
2 'לא יקחו להם לנשים פי אם בתולת' וגו', מדבר בבחן גדול המותר
3 רק בבתולה, וסיפא שאומר 'והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכתן
4 יקחו' מדבר בבחן הדייט שמותר באלמנה, והאם הפסוק נחלק
5 באמצעו לדבר בבחן הדייט שלא דיבר עליו עד עתה. אמר ליה
6 אין - אכן כן, סוף הפסוק מדבר בבחן הדייט.

7 שואל רב נחמן את רבא: וכתב קרא הקי בלא לפרש שמעתה
8 מדברים בענין אחר. אמר ליה אין - אכן כן, שהרי מצאנו דכתיב
9 אצל שמואל הנביא (שמואל א' ג) 'יגר אלהים מרם ושמאל
10 שכב פהיכל ה', ויש לתמוה, וכי שמואל אכן היה שוכב שם, והלא
11 שנינו בסנהדרין (קא): שאין ישיבה מותרת בעזרה אלא למלכי בית
12 דוד בלבד. אלא יש לחלק את הפסוק לשנים 'גר אלהים מרם וכתב
13 פהיכל ה' ששם עומדת המנורה, ושמאל שוכב במקומו בבית
14 משמר הלויים, ואם כך, הרי שמצאנו שדרך המקראות להחלק אף
15 שלא מפורש הדבר בפסוק. שואלת הגמרא עוד על הפסוק
16 ביחזקאל: נאמר בפסוק (יחזקאל מד כב) 'והאלמנה אשר תהיה
17 אלמנה מכתן יקחו', וכי רק אלמנה שהתאלמנה מכתן אין - אכן
18 הותרה לה, ואלמנה מישאל לא הותרה לה, הרי לא הותרה כהן
19 הדייט כלל על האלמנה. עונה הגמרא: הרי קאמר, 'מכתן יקחו -
20 מי שהוא משאר פהנים דהיינו שאינו כהן גדול, יקחו אותו לנשים.
21 וכך פירוש הפסוק 'והאלמנה אשר תהיה אלמנה' אפילו היא
22 מישאל, מכתן יקחו - כל שהוא משאר כהנים שאינו כהן גדול
23 יקחה.

24 מביאה הגמרא ברייתא שכך מפרשת הפסוק: תניא נמי הרי 'מכתן
25 יקחו', מי שהם משאר פהנים יקחו את האלמנה.

26 מביאה הברייתא פירוש נוסף בפסוק: רבי יהודה אומר פירוש
27 הפסוק כך הוא. אלמנת אדם שהיה אותו בעל מן הראוי להיות
28 משיאים את בתו לכהונה אותה יקחו להם לאשה. והפסוק בא
29 למעט אלמנת גר שאין משיא את בתו לכהונה, שאלמנתו אף היא
30 אסורה לכהן. מבארת הגמרא: שרפי יהודה שביאר כך את הפסוק,
31 הולך לשעמיה - לשיטתו דאמר במשנה (לעיל עז). שבת גר זר
32 בבת חלל זר, ולמד זאת ממה שאמר יחזקאל (שם) 'מזרע בית
33 ישראל, ודורש רב יהודה שיהיה כל זרע מישאל, ולכן הוא
34 מפרש שאותו הפסוק ביחזקאל ממשך להורות שכמו כן פוסל
35 הגר את האשה בביאתו, ולכן אלמנתו אסורה לכהנים משום שכל
36 שאמה - הכהן נושא את בתו, אמה נושא - רשאי לשאת את
37 אלמנתו, וכל שאי אמה נושא בתו, וזה הוא הגר שפירשתי לך
38 קודם, אי אמה נושא אלמנתו שנפסלה מן הכהונה.
39 שנינו במשנה, רבי יוסי אומר אף גר שגשא גזירת בתו כשירה
40 לכהונה:

41 אמר רב הוננא משמיה דעולא הלכה פרבי יוסי שבת הגר
42 והגזירת כשירה לכהונה. וכן אמר רבה בר בר חנה הלכה פרבי
43 יוסי. ומיום שחרב בית המקדש נהגו פהנים סילסול - שבח ומעלה
44 בעצמן לנהוג כשיטת פרבי אליעזר בן יעקב ולשאת רק גזירת
45 שאביה או אמה מישאל. אמר רב הונן אמר לי הונא, אם בא
46 הכהן לימלך איזו גזירת יקח, מודים לו פרבי אליעזר בן יעקב. אבל
47 אם נשא כבר בת גר וגזירת, אין מוציאים אותה מנהו, משום
48 שהעיקר פרבי יוסי:
49 משנתנו דנה בנאמנות האב והאם להעיד על בנם שהוא ממזר.

משנה

50 אדם האומר 'בני זה ממזר' כיון שנולד מאשה האסורה עלי באיסור
51 כרת, אינו נאמן, כיון שהוא קרוב לבנו ופסול להעיד עליו. ואפילו
52 שניהם - האב והאם מודים על העובר שפמיעיה של האם שממנו
53 הוא, כיון שלא נתעברה מבעלה אלא מאישה זרה, אינם נאמנים. רבי

55 שכמו שעכשיו היא בוגרת, כצפרא נמי - גם בבוקר היתה בוגרת,
56 שהרי ביום זה יש חזקה שתביא סימני בגרות, וחלו קידושיה ולא
57 קידושי האב, שהרי כבר בבוקר יצאה מרשותו. ושמאל אמר, לא
58 הולכים אחר חזקה דהשתא, ויש ספק שמה השתא הוא דאייתי -
59 עכשיו הביאה סימנים, ובבוקר עדיין היתה נערה, ומספק חוששים
60 לקידושי שניהם.
61 הגמרא מקשה על שמואל: ולשמאל, מאי שנא - מה שונה דין זה
62 מפקנה. דתנן, פקנה שהיה בחזקת כשר, שנמדד ונמצא חסר
63 מארבעים סאה, ואינו מטהר. כל פקנות שנעשו על גבי - תרומות
64 וקדשים שנגעו בכלים או בבני האדם שטבלו בו למפגע, בזמן
65 שאינו יודעים האם היה כשר או שכבר נחסר, בין אם המקוה
66 נמצא ברשות הקדוש, שספק טומאה שם טמא, ובין אם הוא נמצא
67 ברשות הרבים, שספק טומאה שם טהור, הטהרות נמצאות, משום
68 שהולכים אחר חזקה דהשתא שעכשיו המקוה חסר, ואנו תולים
69 שכל מה שנטבל בו נטבל במקוה חסר. וקשה, מדוע שמואל אינו
70 הולך אחר חזקה דהשתא, שכיון שעתה היא בוגרת גם בבוקר
71 היתה בוגרת. מתרצת הגמרא: שאני התם - שונה הדין לגבי מקוה,
72 משום דאיכא למימר - אפשר לומר שהטעם שהכלים טמאים הוא
73 משום שהולכים אחר חזקה מעיקרא של הכלי או האדם הטובל,
74 ואומרים העמד פטא על חזקתו שהיה טמא קודם הטבילה, ואמר
75 ונאמר שלא טבל כדיון. דוחה הגמרא: אדרבה יש לומר להיפך,
76 העמד פקנה על חזקתו שהיה כשר, ואמר שלא היה חסר
77 בשעה שטבלו בו. מיישבת הגמרא: אין לומר כן משום שהרי בעת
78 המקוה חסר לפניה, ויש לומר שכמו שהוא חסר עכשיו כך היה
79 חסר כשטבלו בו. שואלת הגמרא: הך נמי - גם בסוגייתנו הרי
80 עכשיו הבת בוגרת לפניה, ואם כן נאמר שכך היתה גם בשעת
81 קידושי אביה. משיבה הגמרא: בסוגייתנו יש לומר שאולי השתא
82 הוא דפניה - רק עתה בגרה. אלא שמיד מקשה הגמרא: התם נמי
83 - גם במקוה, יש לומר השתא הוא דחסר - שנחסר רק משעת
84 המדידה, ואף על פי כן כל תרות שנעשו על גביו טמאות למפגע,
85 ומוכח שהולכים אחר חזקה דהשתא. ואם כן, גם בסוגייתנו נלך
86 אחר חזקה דהשתא, וקידושי האב לא חלו, ומדוע שמואל מסתפק
87 בזה.
88 מתרצת הגמרא: התם - לגבי מקוה יש תריה לריעותא - שתי סיבות
89 לערער את הטהרה, האחת, חזקה מעיקרא של הכלים שהיו
90 טמאים, והשניה, חזקה דהשתא על המקוה שהרי חסר לפניך,
91 ומשום כך אומרים שהכלים נטבלו במקוה חסר. אבל הך - לגבי
92 בוגרת יש רק הך לריעותא - סיבה אחת לערער את קידושי האב,
93 והיינו חזקה דהשתא שהבת בוגרת לפנינו.
94 הגמרא מוסיפה להקשות על שמואל: ולשמאל, מאי שנא - מה
95 שונה דין זה מהכבית. דתניא, בענין אדם שנוהג לייחד חבית שממנה
96 הוא מפריש תרומה על שאר החביות, והיה בודק תמיד את החבית
97 שייחד אם לא החמיצה, כדי שיוכל להפריש עליה תרומה, והולך
98 - וסומך עליה בהפרשותיו, שהרי אם החמיצה אין להפריש ממנה
99 על יין, חומץ ויין שני מינים הם. ואחר כך בדק שוב, ונמצאת
100 החבית חומץ. ואין אנו יודעים מתי נעשית חומץ, ומה דינם של
101 התרומות שנתרמו מהבדיקה הקודמת. כל שלשה ימים אחר
102 שבדק, החבית בחזקת ודאי שהיא יין, ותרומתו חלה, ומיין ואילך
103 - אחר שלשה ימים, הרי זה תרומת ספק, ויחזור ויתרם.
104 הגמרא מקשה על הברייתא, ומתוך כך מקשה על שמואל: ודימין
105 חבית אמקנה - והקשינו מדין החבית לדין המקוה, מאי שנא דהכא
106 - במה שונה דין המקוה שאומרים שוודאי נחסר מיד לאחר שנבדק,
107 ומאי שנא דהכא - ובמה שונה דין החבית שאחר שלש ימים
108 מהבדיקה היא רק ספק. ואמר רב הניחא מסוריא לתרץ קושיה זו,
109 מאן תנא - כאיזה תנא הברייתא לגבי חבית, רבי שמעון היא, דגבי

1 ואם תרצה להינשא לאחר, שנייהם - שני המקדשים נוהגים לה גמ.
2 ואם שניהם רצו, אחר נותן לה גמ, ואחר בונם - נושא אותה.
3 וכן האשה גדולה, שנתנה רשות לשלוחה לקדשה - לקבל עבורה
4 קידושין, וקידשה השליח לאדם פלוני, והלה וקדשה את עצמה
5 לאדם אחר. אם הקידושין שלה קדמו לקידושי שלוחה, קדושיה
6 קדמו, וקידושי השליח אינם חלים. ואם הקידושין של שלוחה
7 קדמו לקידושיה, קידושי של השליח קידושיה, והקידושין שלה
8 אינם חלים. ואם אין יודעין מי קידש ראשון, היא בספק למי
9 נתקדשה, ואם תרצה להינשא לאחר, שנייהם - שני המקדשים
10 נוהגים לה גמ. ואם שניהם רצו, אחר נותן לה גמ, ואחר בונם - נושא
11 אותה:

גמרא

12 הגמרא מבארת שיש חידוש בשני המקרים המובאים במשנה:
13 וצריכא, שבכל אחד מהם יש חידוש. דאי אשמעינן גבי דידיה -
14 שאם המשנה היתה משמיעה לנו רק לגבי האב, היינו אומרים -
15 שדווקא אצלו חלו קידושי אב קדמו, כי הוא מתכוין לבטל את
16 השליחות, משום דנכרא - שאיש קים ליה - בקי ביה חסין, ולכן
17 כשקדשה ודאי מצא חתן מיוחס ורוצה שהשליחות תבטל. אבל
18 איתתא - אשה לא קים לה - שאינה בקיאה ביה חסין, אימא - היינו
19 אומרים שלא נהונו - היינו קידושיה קידושיה, כיון שלא ביטלה את
20 השליחות, חששה שמה יקדשה למיוחס יותר. ואי אשמעינן גבי
21 דידיה - ואם היתה המשנה משמיעה לנו רק לגבי האשה, היינו
22 אומרים שדווקא שם חלו קידושיה אב קדמו, משום דאיתתא
23 דייקא - שאשה מדייקת בחוסן ורק לאחר מכן מינכבא - נשאת,
24 וביטלה את השליחות. אבל איהו - האב, אימא - היינו אומרים
25 שלא איכפת ליה אם בתו תינשא לאדם פחות מיוחס, והוא סומך
26 על קידושי השליח. ולכן צריכא - הוצרכה המשנה להשמיענו את
27 שני המקרים.

28 הגמרא דנה באופן שאב קידש את בתו הנערה ואף היא קידשה
29 את עצמה, וכעת היא גדולה, ומתוך כך עוברת לענייני חזקה:
30 איתמר, בת שקדשה אביה לאדם פלוני בדרה, ובאותו יום קדשה
31 הבת את עצמה בעיר לאדם אחר, וכשבדקה מצאו שהרי היא
32 בוגרת, ויכולה לקדש את עצמה, ולאב אין כח לקדשה לאף אדם.
33 ויש להסתפק האם בגרה קודם קידושי אביה, ולא היה לו כח
34 לקדשה, או שבגרה אחר קידושיה, וקידושיה חלו, וממילא
35 קידושיה לא חלו. רב אמר, קידושיה חלו כיון שהרי בעת היא
36 בוגרת לפנינו, ויש חזקה דהשתא שכבר כשקדשה אביה היתה
37 בוגרת. ושמאל אמר, שלא הולכים אחר חזקה דהשתא, וכיון
38 שיש ספק מתי בגרה, חיישינן - חוששים לקידושי שנייהם.

39 הגמרא מבררת באיזה אופן נחלקו רב ושמואל. שואלת הגמרא:
40 אימת - בת כמה היתה הבת כשאביה קידשה וגם היא קידשה את
41 עצמה. אילימא - אם נאמר שמדובר בתוך ששה חדשים שבין
42 הנערות לבגרות ומ"ב שנים ויום אחד עד י"ב ומחצה, קשה, הך
43 נימא רב - וכי באופן כזה יאמר רב הרי היא בוגרת לפנינו וחלו
44 קידושיה, הלא יש ספק שמה השתא הוא דפניה - בעת בגרה,
45 וכשקדשה אביה היתה נערה. אלא צריך לומר שהקידושין היו
46 לאחר שעברו ששה חדשים מהנערות. אך יקשה, הך נימא שמואל
47 - וכי באופן זה יאמר שמואל שחיישינן לקידושי שנייהם, והא אמר
48 שמואל שאין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד, ומדוע
49 חוששים לקידושי שניהם מספק. משיבה הגמרא: לא צריכא
50 להעמיד מחלוקתם באופנים אלו, אלא באופן דפריש פהווא יומא
51 דמשלים ששה - שאביה קידשה ביום שבו נגמרו ששה חדשים של
52 נערות, ובאותו יום היא בחזקת שתביא סימני בגרות. ובוה נחלקו,
53 רב אמר, כיון שכעת הרי היא בוגרת לפנינו, יש חזקה דמהשתא -

קידושיין. פרק רביעי - עשרה יוחסין - דף עט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שמינינולין)" קעט רש"י

1 שניהם נותנין נש — אם באת לינשא לאחר. **גמרא** משום דנברא קים ליה ביוחסין —
2 וכשמנא מיוחסת קידשה לה, וביטל את השליטה. אבל איתתא דלא קים לה ביוחסין, אימא
3 אף על גב דקידשה עצמה — לא ביטלה את השליטה, ולא סמכה על קידושה, דסברא:
4 דילמא שליח משבח מיוחס מזה. לא איכפת ליה — בבתי את הנשא למיחס כל דהו, ולא
5 בטלה דליחות דשליח, ואפילו מקדשה
6 לגרוע, והא דקידשה קדשה — סבר: דילמא לא
7 משבח, אבל אי משבח — לא בטליה. וקידשה
8 היא בעיר — בו ביום. והרי היא בוגרת — בדקנה
9 לדעת אם יצאה מרשות האב להיות קדושה
10 קדושיין, ומצאנה בוגרת בו ביום. הרי בוגרת
11 לפניו — וקידשה קדושה, ולא של אביה
12 היישינא לקדושה שניהם — שמא כשקידשה האב
13 נערה היתה, וקדמו קידושיה. אי נימא בתוך ששה
14 — חדשים שבין נערות לבגרות, דאמרינן: אין בין
15 נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד.
16 כשהביאה סימני נערות — אינה שוה להיות
17 בוגרת אלא ששה חדשים, ופעמים שזאת
18 ממהרת לבגור. וסימניה ניכרים בדדיה, כדתנן
19 במסכת נדה (מא.א): פגה, בחלה, וצמלה. כהא אמר
20 רב הרי בוגרת לפנינו — הא כל אותן ששה
21 חדשים בחזקת נערה היא, עד שנבצר בסימני
22 בגרותה. וכי בדקנה בפניא, ואישתבתא בוגרת
23 — מי יימר דצפרא נמי בוגרת היא? ודילמא
24 השתא הוא דבגרה! אלא לאחר ששה — חדשים.
25 והא דאי משמלאו לה ששה חדשים — בגרה
26 לה! וכי תימא ביצר הוא דליכא האי טפי איכא
27 הא אלא בלבד קאמר? לא גרס, דמהיכא תיסק
28 אדעתן למימר הכי? מי קאמר אין בין נערות
29 לבגרות פחות מששה חדשים. וקדיש ביומא
30 דמשלים שית — אביה בבוקר והיא בערב, והיום
31 הזה היא בחזקת שתבגר. מדהשתא בוגרת
32 בצפרא נמי בוגרת — שכל היום היא בחזקת
33 שתביא. על נביו — בכלים שהטביל בו. כן שהוא
34 ברשות היחיד — ספק טומאה טמא בו. כן
35 שנעשו ברשות הרבים — ספק טומאה טהור בו.
36 פטאות — דלאו ספק הוא, אלא ודאי. אלמא,
37 אמרינן: כשעת מציאתן מחוקקין ליה מעיקרא.
38 הכא נמי נימא: מדהשתא בוגרת — בצפרא נמי
39 בוגרת, שכל היום היא בחזקת שתביא; תרי
40 לריעותא — שכל על חזקתה. והרי חסר לפניך.
41 הכא — גבי קדושי האב, חדא לריעותא הוא
42 דאיכא: הרי בוגרת לפנינו. אבל אם באת לומר
43 העמד אשה על חזקתה — יומא דמשלם שית
44 לאו חזקת בגרות ולא חזקת נערות אית בה,
45 שהיום היא עשויה להשתנות. הוי בודק את
46 החבית — תמיד, שלא תחמיץ. והניח אותה
47 החבית להיות מפרש עליה והולך, כלומר
48 להיות נמוך עליה בהפרשת תרומותיה. שבא
49 לשתות מאה לוגין טבל במקום אחר, אומר: הרי
50 שני לוגין תבית פלונית תרומה על מאה לוגין
51 הללו. וכן עושה תדיר. ואחר כך נמצאת חומץ,
52 ואין ידוע מאימתי החמיצה. וכל תרומה שסמך
53 עליה משהחמיצה — לא תיקן, דקסבר: יין חומץ
54 שני מניין חן. כל שלשה ימים ודאי — גרסינן. ולא גרסינן הראשונים. אמוראי פליגי בה בבבא בתרא (צ.א). איכא למאן דאמר כל שלשה ימים הראשונים שאחר הבדיקה שברקא
55 ומצאה יין — הרי היא בחזקת יין ודאי, וכל טבלים שתלה תרומתן בה באותן שלשה ימים — מתוקנים הן, מכאן ואילך — ספק, והיא תרומה ליאסר לזרים, ויחזור ויתרום, דשנא כבר
56 החמיצה ולא היתה לתרומה. ואיכא למאן דאמר: כל שלשה ימים שלפני בדיקה זו אחרונה שמצאה חומץ — הרי היא בחזקת ודאי חומץ, ואם עשאה באותן שלשה ימים תרומה על
57 מקום אחר — אינה תרומה, ומותרת לזרים אם יתקנה מטבלה, דלא הוי חומץ נגמור בפחות משלשה ימים. וזו שמצאתה חומץ — בידוע שלשה ימים יש שנתקלקלה. טבאן ואילך —
58 משלשה ולמפרע ספק, והוי תרומה ליאסר לזרים, ויחזור ויתרום. מאי שנא — גבי מקוה דמחוקקין ליה בחסר משעה ראשונה שהתנהו בחזקת שלם, דקתני: כל תריות שנעשו על
59 גביו, אפילו ברשות הרבים — טמאות. אלמא: לאו ספק הוא. דאי ספק הוא — הוה ליה למימר ברשות הרבים טהורות. והאי מקוה על בריחין בתחלתו השלימוהו בארבעים סאה, וקא
60 מחוקקין ליה מהאי שעתא בחזקת חסר ודאי. ומאי שנא — גבי חבית דקתני: מכאן והלן ספק, ולא אמרינן משעתא דסלקי דיו מלבדוקי החמיץ. ואמר רבי חנינא — גרס. ברשות היחיד
61 תולין — כל ספק טומאה לרבי שמעון ברשות היחיד תולין, כדמפרש טעמא בשמעתא קמייחא נדרה (ג.א), דלא דמי לספק סוטה, דהתם יש רגלים לדבר. מכל לפפרי — זה שנתקן
62 על ידי חבית זו. דאמרינן: מדהשתא החמיץ — מעיקרא נמי חומץ. והכי נמי נימא: מדהשתא בוגרת — בצפרא נמי בוגרת. נימא כהניא — האי דרב בשוואל.

1 [והן] אין מוציאין מידו בלא ראייה — ואם תאמר: כיון דתנא דהוא מוציא מידם אפילו
2 החזיקו בהם, בלא ראייה — כל שכן דאין מוציאין מידו ורש לומר: דהא קא משמע
3 לן דבראייה מיהא מוציאין. דהוא אמינא כיון דלא כתב "בדמולך על רגלוהי ב" — אפילו
4 בראיה לא מפיק ב"י. תוספות ישנים. מ"י איכא למימר העמד הגוף על חזקתו — פירוש:
5 ותידור נערה יומא דמשלים שית: הרי היום עשויה
6 להשתנות, ואם כן אין בר חזקה דבערות ולא
7 חזקה דברות! ורבינו יצחק פירש: דריגולות הן
8 לבא בבקר, ואין שייך חזקה דבערות. אלא —
9 הכא מי מפקא נפשא מחזקה — אי מספקין לה
10 בנערות: הרי היום אין לה חזקה משום דבר, לא
11 מנערות ולא מברות, שהרי היום עשויה
12 להשתנות!
13 **במכחשתו** — פירש בקונטרס: שמכחשת
14 אביה, ואומרת: גברתי
15 מאתמול. ולא דק, דהא כימא דמשלים שית
16 איירי. וא"י סלקא דעתך לא פליגי אמאי קפיד —
17 כי עבדי רב יוסף בר מנשיא עובדא במכחשתו,
18 דהא שמואל נמי מודה לרב דאינה מקודשת?
19 אלא שמע מינה דפליגי מיהא באין מכחשתו, דרב
20 נמי דאקמר מילתיה דאינה מקודשת — באין
21 מכחשתו, ורב יוסף עבד עובדא כותיה. ואית
22 ספרי דרבי: ודלמא כי בעד רב יוסף — באין
23 מכחשתו, ולפיכך כעס שמואל, דאפילו רב נמי
24 מודה לשמואל דחישין, וצריך גט מספק. ורב
25 יוסף עבד עובדא דלא כחז. ולא נחירא, דהא
26 מתוך לישנא דגמרא משמע דכלל הפחות כרב
27 עבדי, כדאמרי: עבד עובדא כרב.
28 **והילכתא** כותיה דרב — ואף על גב דבבבלי
29 גמרא קיימא לן (בכורות מטב),
30 דהילכתא כותיה דרב באיסורי — הוצרך לפסוק
31 כאן הלכה כמותו, משום דאיכא אמוראי דפסקי
32 בשמואל. **מביא** ראייה על הבנים ואינו מביא
33 ראייה על האשה — פירש בקונטרס: שהאשה
34 היתה נבדקת כבר כארבע אמהות קודם שהולכת
35 למדינת הים, ובגמרא מוקי בכרוכין אחריה. ואם
36 תאמר: נמי קא משמע לן מתניתין דאין צריך
37 להביא ראייה על האשה? פשיטא. דכיון דנבדקת
38 כבר דשוב אין צריך להביא ראייה! ועוד קשה:
39 אמאי איצטרך לחזור ולמיתני? הא תני ליה
40 בירשאי! לכן פירש רבינו יצחק אין צריך להביא
41 ראייה על הבנים — שהן שלו, ולא אמרינן
42 שלקחה האשה איש אחר במדינת הים. ולא על
43 האשה שהיו בניה, דכיון דכרוכין אחריה. מתה
44 מביא ראייה על הבנים — פירוש: שהבנים שלו מן
45 האשה שמתה. אבל אינו מביא ראייה שהם מן
46 האשה שהלכה עמו למדינת הים, דידעינן בה
47 שהיא מיוחסת, שהרי כבר בדקנה. אלא מאחר
48 שהביא ראייה שהבנים הם מאשתו שמתה במדינת
49 הים — אין צריך תו להביא ראייה שאותה אשה
50 היתה מיוחסת, דאין לחוש שלקח אשה אחרת שם
51 הוליד ממנה אלו בנים, דמסתמא מאשתו
52 שהוציא מכאן הם, מאחר שלא שמענו שנשא שם
53 אשה אחרת. והאשה שהוציא מכאן — כבר
54 בדקנה קודם שהלכה למדינת הים.
55 לא

1 **מי מוציא מיד מי** — הכותב נכסיו לאחרים ולא שייך כלום, דקיימא לן (בבא בתרא קמ"ב)
2 בשכיב מרע שאין מתנתו מתנה, אם עמד. דגלי דעתיה, מרלא שייך מיד — דמנעו
3 מחמת מיתה היה, ואם בריא היה — מתנתו מתנה. ועכשיו הוא אומר שכיב מרע היתה,
4 והן אומרים: בריא היה, מי מוציא נכסים מיד מי? הוא מוציא מידם — אם עמדו החזיקו
5 בנכסים, ואין צורך להביא ראייה שהיה שכיב
6 מרע. ואפילו הוא בריא עכשיו בשעת חזרה —
7 לא אמרינן: מדהשתא בריא — מעיקרא בשעת
8 מתנה נמי בריא. רבי נתן אומר: **אם בריא הוא**
9 **ואי לא מייית** — מחזיקין ליה כי השתא, היינו
10 כרב. ושמואל דאמר **כרבי יעקב** — דלא אזיל
11 בתר השתא, אלא אמרינן: שמו בשעת מתנה
12 שכיב מרע היה. תתם ב' — וכיון דספיקא הוא,
13 אמרינן: העמד ממונן על חזקה שהיה מחזק בה
14 קודם מתנה זו, שהיה ספק. מי איכא לטייר
15 העמד הגוף על חזקתו — ותהוי נערה? יומא
16 דמשלים שית אין בה לא חזקת נערות ולא חזקת
17 גברות, שהיום היא עומדת להשתנות. מי מפקא
18 נפשא מחזקה — כלומר, מי מספקין לה בנערות,
19 מי מספקין לה מחזקה הרבה נערות ביום משלם
20 שית? במכחשתו — והא דקתני: הרי היא גוברת
21 לפנוי — במכחשתו לאביה, לומר: כבר גוברת
22 מאתמול. כולי עלמא ביילי לה — קפידא הוא
23 דקפיד עליה, ואמר: לכל תלמידים מגדדה חכמה
24 בקב קטן, שיראים לסמוך על חכמתם, ולהתיר
25 ספק אשת איש. והאי מדרבנן ביילי ליה — חכמה
26 בקבא רבה — שפכו לו חכמה יתירה, וסומך על
27 גברתו להתיי ספק, ולומר: מדהשתא גוברת —
28 בעצרא נמי בגוברת? אמאי קפיד — הא רב
29 במכחשתו קאמר, והאי דעבד עובדא כותיה —
30 במכחשתו עבד. אלא דהאי באין מכחשתו פליגי,
31 והאי בשאין מכחשתו עבד עובדא.
32 **משנה** אינו צריך להביא ראייה לא על האשה
33 — שהיא מיוחסת, לכבר בדקו אחריה ולא
34 על הבנים — כדמוקי בגמרא: בקטנים וכרוכים
35 אחריה. דבחזקת אמנן הן, ואין צריכום לייחס על
36 ידי עדים. **מביא ראייה על הבנים** — שהיו בני
37 אותה אשה, ואין צריך להביא ראייה על האשה
38 — שהיתה מיוחסת. לפי שכבר בדקו אחריה
39 כשנשאה כאן. **מביא ראייה על האשה** — שהיא
40 מיוחסת, ואינו מביא ראייה על הבנים — שהרי
41 כרוכין אחריה. מתה ואילו בניה — שאין כאן
42 שום הוכחה — מביא ראייה על האשה שהיא
43 מיוחסת, ועל הבנים שנאותה אשה הוי.
44 **גמרא** וכולן — דקתני מתניתין: אין צריך
45 להביא ראייה על הבנים. בכרוכין אחריה —
46 נדבקין אצלה. תנו רבנן: נשאתי אשה במדינת
47 הים מביא ראייה על האשה ואין צריך להביא
48 ראייה על הבנים — ומסיים ואזיל: דאלו בנים
49 אמרו — בקטנים, ולא בגדולים. דאם הביא
50 ראייה על הגדולים שאין כרוכין אחר האם — אין
51 מביא ראייה על הקטנים. במשה אחת — שאמרה
52 אשה אחת נשאתי. אבל אמרו: שתי נשים הוי,
53 ומתה האחת, ואילו בנים של זו — מביא ראייה
54 עליה שהיא מיוחסת, ועל הבנים שהם בניה, על
55 הגדולים ועל הקטנים, ואפילו כרוכין אחריה —
56 דמשא בניה של חברתה היו וגדלתן.
57 לא

1 **מי מוציא מיד מי** — הכותב נכסיו לאחרים ולא שייך כלום, דקיימא לן (בבא בתרא קמ"ב)
2 בשכיב מרע שאין מתנתו מתנה, אם עמד. דגלי דעתיה, מרלא שייך מיד — דמנעו
3 מחמת מיתה היה, ואם בריא היה — מתנתו מתנה. ועכשיו הוא אומר שכיב מרע היתה,
4 והן אומרים: בריא היה, מי מוציא נכסים מיד מי? הוא מוציא מידם — אם עמדו החזיקו
5 בנכסים, ואין צורך להביא ראייה שהיה שכיב
6 מרע. ואפילו הוא בריא עכשיו בשעת חזרה —
7 לא אמרינן: מדהשתא בריא — מעיקרא בשעת
8 מתנה נמי בריא. רבי נתן אומר: **אם בריא הוא**
9 **ואי לא מייית** — מחזיקין ליה כי השתא, היינו
10 כרב. ושמואל דאמר **כרבי יעקב** — דלא אזיל
11 בתר השתא, אלא אמרינן: שמו בשעת מתנה
12 שכיב מרע היה. תתם ב' — וכיון דספיקא הוא,
13 אמרינן: העמד ממונן על חזקה שהיה מחזק בה
14 קודם מתנה זו, שהיה ספק. מי איכא לטייר
15 העמד הגוף על חזקתו — ותהוי נערה? יומא
16 דמשלים שית אין בה לא חזקת נערות ולא חזקת
17 גברות, שהיום היא עומדת להשתנות. מי מפקא
18 נפשא מחזקה — כלומר, מי מספקין לה בנערות,
19 מי מספקין לה מחזקה הרבה נערות ביום משלם
20 שית? במכחשתו — והא דקתני: הרי היא גוברת
21 לפנוי — במכחשתו לאביה, לומר: כבר גוברת
22 מאתמול. כולי עלמא ביילי לה — קפידא הוא
23 דקפיד עליה, ואמר: לכל תלמידים מגדדה חכמה
24 בקב קטן, שיראים לסמוך על חכמתם, ולהתיר
25 ספק אשת איש. והאי מדרבנן ביילי ליה — חכמה
26 בקבא רבה — שפכו לו חכמה יתירה, וסומך על
27 גברתו להתיי ספק, ולומר: מדהשתא גוברת —
28 בעצרא נמי בגוברת? אמאי קפיד — הא רב
29 במכחשתו קאמר, והאי דעבד עובדא כותיה —
30 במכחשתו עבד. אלא דהאי באין מכחשתו פליגי,
31 והאי בשאין מכחשתו עבד עובדא.
32 **משנה** אינו צריך להביא ראייה לא על האשה
33 — שהיא מיוחסת, לכבר בדקו אחריה ולא
34 על הבנים — כדמוקי בגמרא: בקטנים וכרוכים
35 אחריה. דבחזקת אמנן הן, ואין צריכום לייחס על
36 ידי עדים. **מביא ראייה על הבנים** — שהיו בני
37 אותה אשה, ואין צריך להביא ראייה על האשה
38 — שהיתה מיוחסת. לפי שכבר בדקו אחריה
39 כשנשאה כאן. **מביא ראייה על האשה** — שהיא
40 מיוחסת, ואינו מביא ראייה על הבנים — שהרי
41 כרוכין אחריה. מתה ואילו בניה — שאין כאן
42 שום הוכחה — מביא ראייה על האשה שהיא
43 מיוחסת, ועל הבנים שנאותה אשה הוי.
44 **גמרא** וכולן — דקתני מתניתין: אין צריך
45 להביא ראייה על הבנים. בכרוכין אחריה —
46 נדבקין אצלה. תנו רבנן: נשאתי אשה במדינת
47 הים מביא ראייה על האשה ואין צריך להביא
48 ראייה על הבנים — ומסיים ואזיל: דאלו בנים
49 אמרו — בקטנים, ולא בגדולים. דאם הביא
50 ראייה על הגדולים שאין כרוכין אחר האם — אין
51 מביא ראייה על הקטנים. במשה אחת — שאמרה
52 אשה אחת נשאתי. אבל אמרו: שתי נשים הוי,
53 ומתה האחת, ואילו בנים של זו — מביא ראייה
54 עליה שהיא מיוחסת, ועל הבנים שהם בניה, על
55 הגדולים ועל הקטנים, ואפילו כרוכין אחריה —
56 דמשא בניה של חברתה היו וגדלתן.
57 לא

41 **בשתי נשים** — מביא ראייה על האשה ועל הבנים, על הגדולים ועל הקטנים. אמר ריש לקיש:
לא

56 שהבת לא מכחישה את האב, ובאופן זה צריכה גט מספק.
 57 מכח תירוץ זה, הגמרא שואלת על מחלוקת רב ושמואל: **וְנִימָא** -
 58 נאמר **מִדְּמַתְנִיתָא לֹא פְלִיגִי** - שאם הבריייתות לא נחלקו, **אִמְרָא**
 59 **נְמִי לֹא פְלִיגִי** - גם רב ושמואל לא נחלקו, ורב מדבר באופן
 60 שמכחשתו, ושמואל מדבר באופן שלא מכחשתו. משיבה הגמרא:
 61 **וְתַסְבְּרָא** - וכי תוכל לסבור ולומר כך, **הָא** - היא - הרי רב יוסף פְּרִיָה דְרַב
 62 **מְנַשֵּׂא מְדוּוּל** וְשֵׁם מְקוּם, עֶבֶד עוֹבְדָא בְּנוּתִיה דְרַב - פסק הלכה
 63 למעשה כרב, וְאִיקְפִיד עֲלֵיו שְׁמוּאֵל, וְאָמַר, וכי לפולי עֲלֵמָא כְּיִילִי
 64 לִיה כְּקָמָא זֻזְמָא - נמדדה החכמה במידה קטנה, ולכן אינם רוצים
 65 לסמוך על דעתם להחזיר ספק אשת איש, וְהָא מְדַרְבְּנָן - ורק חכם
 66 זה כְּיִילִי לִיה כְּקָמָא רַבָּה - נמדדה לו חכמה במידה רבה, שמתוך
 67 כך סומך על רוב חכמתו, ופוסק שאינה צריכה גט מקידושי האב.
 68 ומוכיחה הגמרא: וְאִי פְלִיגִי דְעֵתָךְ לֹא פְלִיגִי - ואם תעלה על דעתך
 69 לומר, שרב ושמואל לא נחלקו, אִמָּא קָא מְקַפִּיד שְׁמוּאֵל עַל רַב
 70 יוסף, דִּילְמָא כִּי עֶבֶד עוֹבְדָא - שמא המעשה שם היה מְכַחֵשְׁתוּ,
 71 והרי שמואל מודה בזה שהיא נאמנת. אלא מוכח שרב ושמואל
 72 נחלקו באופן שאינה מכחישה את האב, ובזה פסק רב מנשיא כרב,
 73 ולכן הקפיד שמואל.
 74 הגמרא פוסקת את ההלכה במחלוקת רב ושמואל: אִמְר לִיה מִר
 75 זֻזְמָא לְרַב אִשִּׁי, הֲכִי אִמְר אִמִּימֵר, הִילְכְתָא בְּנוּתִיה דְשְׁמוּאֵל -
 76 הלכה בשמואל שקידושי האב וקידושיה חלו מספק, וְרַב אִשִּׁי
 77 אִמְר, הִילְכְתָא בְּנוּתִיה דְרַב - הלכה כרב שחלו קידושי עצמה.
 78 וְלִמְסַקָא, הִילְכְתָא בְּנוּתִיה דְרַב - הלכה כרב:

משנה

79 במשנה לעיל (עז): הובאו דיני נאמנות של אב ואם על בנם, משנה
 80 זו דנה בנאמנות האדם על יחוס אשתו ובניו: **מִי - כַּחַן שֵׁנִיצָא הוּא**
 81 **וְאִשְׁתּוֹ לְמִדְיָנָא הֵימֵן**, ולאחר זמן **בֵּא הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵיו לְכַאן, וְאָמַר**
 82 **אִשְׁתִּי שֵׁנִיצָא עִמִּי לְמִדְיָנָא הֵימֵן הֲרִי הוּא זו, וְאִלּוּ בְּנִיָה, כְּלוּמַר**
 83 **שְׂהִיא מִיּוּחַסַת שְׂאִינָה פְּסוּלָה וְאִף בְּנִיה מִיּוּחַסִים, אִין צְרִיךְ לְהִבִּיא**
 84 **רְאִיָה עַל יְדֵי עֵדִים לֹא עַל הָאִשָּׁה שְׂהִיא מִיּוּחַסַת לֹא עַל הַבָּנִים,**
 85 **מִשּׁוּם שְׂקוּדִים שֶׁנִּשְׂאָת אֵת הָאִשָּׁה בְּדוּק אֵת יְחוּסָה, וּמִמִּילָא גַם בְּנִיה**
 86 **מִיּוּחַסִים. אַבְל אֵם חוֹר מְמַדִּינָת הֵימֵן קָם עִם בְּנֵיו, וְאִמְר 'מִתָּה אִשְׁתִּי**
 87 **וְאִלּוּ בְּנִיָה שְׁנוּלְדוּ מִמֶּנָה וּמִיּוּחַסִים הֵם/ מְבִיא רְאִיָה עַל הַבָּנִים שְׂהֵם**
 88 **בְּנִיה שֶׁל הָאִשָּׁה שְׂמִתָּה, וְאִינוּ מְבִיא רְאִיָה עַל הָאִשָּׁה, שְׂהִרִי קוּדִים**
 89 **שֶׁנִּשְׂאָת אוֹתָהּ בְּדוּק אֵת יְחוּסָה.**
 90 המשנה מביאה את הדין כשנשא את האשה במדינת הים: כַּחַן
 91 שְׂבַא מְמַדִּינַת הֵימֵן עִם אִשָּׁה וּבְנֵים, וְאִמְר 'אִשָּׁה נִשְׂאָתִי בְּמִדְיַת
 92 הַיָּם, וְתַרְיָי הוּא זו וְאִלּוּ בְּנִיָה/ מְבִיא רְאִיָה עַל הָאִשָּׁה שְׂהִיא מִיּוּחַסַת,
 93 שְׂהִרִי אִין לְנו רְאִיָה שְׂבַדְקוּ אֵת יְחוּסָה קוּדִים שֶׁנִּשְׂאָה, וְאִין צְרִיךְ
 94 לְהִבִּיא רְאִיָה עַל הַבָּנִים, כִּיּוֹן שְׂאֵם הִיא מִיּוּחַסַת מִמִּילָא גַם הֵם
 95 מִיּוּחַסִים. וְאֵם אִמְר 'נִשְׂאָתִי אִשָּׁה בְּמִדְיַת הֵימֵן וְמִתָּה וְאִלּוּ
 96 הַחוּרִים עִמִּי הֵם בְּנִיָה/ צְרִיךְ לְהִבִּיא רְאִיָה עַל הָאִשָּׁה הַמִּתָּה
 97 שְׂהִינָה מִיּוּחַסַת, שְׂהִרִי אִינוּ יוֹדְעִים הֵאֵם בְּדוּק בְּמִדְיַת הֵימֵן אֵת
 98 יְחוּסָה, וְכֵן צְרִיךְ לְהִבִּיא רְאִיָה עַל הַבָּנִים שְׂהֵם מֵהָאִשָּׁה שְׂמִתָּה,
 99 וְנִדְעָ שְׂהֵם מִיּוּחַסִים, שְׂהִרִי עֲלִיהָ הוּא מְבִיא רְאִיָה:
 100

נמרא

101 אִמְר רַבָּה פֶּר רַב הוּנָא, וְכוּלָן - בכל האופנים שלא צריך להביא
 102 ראייה על הבנים, מדובר בְּבָנִים הַכְּרוּכִים אַחֲרֵיהֶם וְנִדְבָקִים בָּהֶם, וְאוּ
 103 מוכח שהיא אמם.
 104 הגמרא מביאה ברייתא לסייע לדברי רב הונא: תַּנּוּ רַבְּנָן, כַּחַן שְׂבַא
 105 עִם אִשָּׁה וּבְנֵים, וְאִמְר 'אִשָּׁה נִשְׂאָתִי בְּמִדְיַת הַיָּם, הֲרִי הוּא זו וְאִלּוּ
 106 בְּנִיָה/ מְבִיא רְאִיָה עַל הָאִשָּׁה, וְאִין צְרִיךְ לְהִבִּיא רְאִיָה עַל הַבָּנִים.
 107

1 שנחלקו תנאים בברייתא, לגבי אדם שכתב בשטר שנתן את כל
 2 נכסיו לאחרים, ולא כתב בשטר מה היה מצבו בשעת הנתנה,
 3 והמקבל טוען שהיה בריא, והנותן טוען שהיה שכיב מרע. ומבררת
 4 הברייתא, מִי מוֹצִיא מִיָּד מִי אֵת הַמָּמוֹן. ואומרת הברייתא, אם
 5 המקבלים תפסו את הנכסים, הוא - הנותן מוֹצִיא מִיָּדָם בְּלֹא הִבִּיא
 6 רְאִיָה שְׂהִיה שְׂכִיב מִרְעָ בְּשַׁעַת הַנְּתִינָה. וְהֵן - המקבלים, אִין
 7 מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ - אינם יכולים לתפוס את הנכסים בְּלֹא הִבִּיא רְאִיָה
 8 שְׂהִיה בְּרִיא בְּשַׁעַת הַנְּתִינָה, דְּכָרִי רַבִּי יַעֲקֹב. רַבִּי נְתַן אִמְר, שְׂאֵם
 9 עִכְשִׁיו הַנּוֹתֵן בְּרִיא הוּא, עֲלֵיו מוּטַל לְהִבִּיא רְאִיָה שְׂהִיה שְׂכִיב מִרְעָ
 10 בְּשַׁעַת הַנְּתִינָה, וְבִלִּי זֶה אִינוּ נֹאמְנִים, כִּי יֵשׁ חֻזְקָה שְׂכִמּוֹ עִכְשִׁיו הוּא
 11 בְּרִיא כִּךְ הִיה בְּרִיא בְּשַׁעַת הַנְּתִינָה. וְאֵם עִכְשִׁיו שְׂכִיב מִרְעָ הוּא,
 12 עֲלֵיהֶם - על המקבלים מוטל לְהִבִּיא רְאִיָה שְׂכָרִיא הִיה בְּשַׁעַת נְתִינָת
 13 הַנְּכַסִּים, וְבִלִּי זֶה אִינֵם נֹאמְנִים, כִּי יֵשׁ חֻזְקָה שְׂכִמּוֹ עִכְשִׁיו הוּא
 14 שְׂכִיב מִרְעָ כִּךְ הִיה שְׂכִיב מִרְעָ בְּשַׁעַת הַנְּתִינָה. וּמִבֵּרַת הַגְּמָרָה
 15 שֶׂרָב וְשְׁמוּאֵל נַחֲלִקוּ בְּמַחֲלוּקַת תְּנָאִים זו, נִימָא - נאמר, שֶׂרָב דְּאָמַר
 16 שְׂהוּלְכִים אַחַר חֻזְקָה דְּהַשְׂתָּא, סוּבַר פְּרָבִי נְתַן שְׂאִמְר שְׂהוּלְכִים
 17 אַחַר חֻזְקָה דְּהַשְׂתָּא וְדִנִּים אֵת הַנּוֹתֵן לְפִי מִצְבוֹ עִכְשִׁיו, וְשְׁמוּאֵל
 18 דְּאָמַר שְׂלֹא הוּלְכִים אַחַר חֻזְקָה דְּהַשְׂתָּא, סוּבַר פְּרָבִי יַעֲקֹב שְׂאִמְר
 19 שְׂלֹא הוּלְכִים אַחַר חֻזְקָה דְּהַשְׂתָּא וְאִף אֵם עִכְשִׁיו הַנּוֹתֵן בְּרִיא
 20 מִסְּתַפְקִים שְׂמָא בְּשַׁעַת הַנְּתִינָה הִיה שְׂכִיב מִרְעָ.

21 דוחה הגמרא: אִמְר לָךְ רַב - רב יכול לומר, אִנָּא דְּאָמַרִי - אני
 22 אמרתי את שיטתו אִפְּלִי רַבִּי יַעֲקֹב, וְעַד כָּאֵן לֹא קָאמַר רַבִּי יַעֲקֹב
 23 שְׂלֹא הוּלְכִים אַחַר חֻזְקָה דְּהַשְׂתָּא, אִלָּא הָתֵם - במתנה, מִשּׁוּם
 24 דְּאִיבָא לְמִימַר - שיש לומר הַעֲמֵד מִמּוֹן עַל חֻזְקָתוֹ כִּפִּי שְׂהִיה עַד
 25 עַתָּה, וְכִיּוֹן שְׂהִיה בִּיד הַנּוֹתֵן לֹא מוֹצִיאִים מִמֶּנּוּ. אֲבָל הָכָא - לגבי
 26 קידושי הבת, מִי נִימָא - וכי נוכל לומר הַעֲמֵד נוּף עַל חֻזְקָתוֹ
 27 הַקּוּדְמַת שְׂהִינָה נַעֲרָה, הֲרִי מְדוּבַר בֵּיּוֹם שְׁנַגְמָרוּ שֶׁשֶׁת חֲדָשִׁי
 28 הַנַּעֲרוֹת, וּבֵיּוֹם זֶה הִיא עֲשׂוּיָה לְהַשְׁתַּנוּת וְלִהְיוֹת בּוּגְרָת, וְאִין לָהּ
 29 לֹא חֻזְקַת אַחַר חֻזְקַת וְלֹא חֻזְקַת בְּגוּרוֹת, וְלִכּוֹן אִף רַבִּי יַעֲקֹב יִסְבוּר
 30 שְׂהוּלְכִים אַחַר חֻזְקָה דְּהַשְׂתָּא שְׂהִיא בּוּגְרָת. וְשְׁמוּאֵל אִמְר - יכול
 31 לומר, אִנָּא דְּאָמַרִי - אני אמרתי את דברי אִפְּלִי לְרַבִּי נְתַן, וְעַד כָּאֵן
 32 לֹא קָאמַר רַבִּי נְתַן אֵת דְּבָרָיו אִלָּא הָתֵם - במתנה, מִשּׁוּם דְּכוּלִּי
 33 עֲלֵמָא פְּחוּקַת בְּרִיאִים קְיָיִמי - הם עומדים. וְלִכּוֹן, מִאֵן דְּקָא מְפִיק
 34 נְפְשָׁה - מי שמוציא עצמו מְחוּקָה זו שהוא בריא, הוּי עֲלִיהָ לְאִתְּנוּי
 35 רְאִיָה - מוטל עליו להביא ראייה. לְפִיכָךְ, כִּשְׂהִיּוֹם הַנּוֹתֵן בְּרִיא הוּא
 36 טוֹעֵן שְׂבַשַׁעַת הַנְּתִינָה הִיה שְׂכִיב מִרְעָ, הוּא צְרִיךְ לְהִבִּיא רְאִיָה,
 37 שְׂהִרִי יֵשׁ חֻזְקָה שְׂלֹא כְּדַבְּרֵיו. אֲבָל הָכָא - לגבי קידושי הבת שאנו
 38 מוּסְפְקִים הֵאֵם בְּבוּקָר הִיתָה נַעֲרָה אוּ בּוּגְרָת, מִי קָא מְפָקָא נְפְשָׁה
 39 - וכי היא מוציאה עצמה מְחוּקָה דְּקְמִיָה - מהחזקה הקודמת
 40 שְׂהִינָה נַעֲרָה, הֲרִי יֵשׁ נַעֲרוֹת רַבּוֹת שְׂאִינֵן מְבִיאֹת סִימְנֵי בְּגוּרוֹת
 41 בְּגִיל י"ב וּמַחְצָה. וְכִיּוֹן שְׂאִין חֻזְקָה, וְלֹא מַעֲמִידִים אוֹתָהּ עַל חֻזְקָה
 42 דְּהַשְׂתָּא, נִשְׂאָר סַפֵּק הָאֵם קִידוּשִׁי אִבִּיהָ חָלוּ אוּ קִידוּשִׁיהָ.

43 הגמרא תולה את מחלוקת רב ושמואל במחלוקת תנאים אחרת:
 44 נִימָא בְּהִנֵּי תַנָּאִי - נאמר שנחלקו רב ושמואל במחלוקת תנאים
 45 אלו. שְׁנַיִנוּ בְּבִרְיִיתוֹת, קִידוּשָׁה אֲבִיָה פְּרָדָךְ וְאַחַר כִּךְ קִידוּשָׁה אֵת
 46 עֲצָמָה קְעִיר, וְאַחַר כִּךְ נִמְצָא שְׂהִרִי הִיא בּוּגְרָת. תַּנָּא דְּתָא -
 47 בברייתא אחת שנינו, שקידושי אביה אינם קידושין, מפני
 48 שְׂהוּלְכִים אַחַר חֻזְקָה דְּהַשְׂתָּא וְכַעַת הֲרִי הִיא בּוּגְרָת לְפָנֵינוּ. וְתַנָּא
 49 אֲדָךְ - ובברייתא אחרת שנינו שְׂהִיִּישִׁין - חוששים לקידושי
 50 שְׂנֵיהֶם. ואומרת הגמרא: מֵאִי לָאוּ - האם לא כך הוא שְׂהִי -
 51 שברייתא אחת פְּרָבִי, וְתַד - ובברייתא אחת פְּשְׁמוּאֵל. דוחה הגמרא:
 52 לֹא, אֲדִין וְאֲדִין - שתי הבריייתות הם פְּשְׁמוּאֵל, אִלָּא שְׂכָאֵן -
 53 הברייתא הראשונה מדברת מְכַחֵשְׁתוּ - כשהבת מכחישה את
 54 האב ואומרת שהביאה סימני בגרות קודם קידושי, ושומעים
 55 לדבריה. וְכָאֵן - הברייתא השניה מדברת פְּאוּפֵן שְׂאִין מְכַחֵשְׁתוּ -

47 הטהורים לחוקת הטהרה של העיסה, ומחמת כן איתרע ליה רובא
 48 - נחלש הרוב, והעיסה טהורה. ורפנן סוברים, שכשהולכים אחר
 49 הרוב, מיעוטא כמאן דליתא דמי - המיעוט מתבטל ודומה כמי
 50 שאינו, ונותר לנו צד לטמא מצד רוב התינוקות, וצד לטהר כי יש
 51 לעיסה חוקת טהרה, ורובא - רוב] וחקת רובא עדיף, ולכן העיסה
 52 טמאה.
 53 ואמר ריש לקיש משום רבי אושעיא, דין זה שהעיסה טמאה מחמת
 54 שרוב התינוקות מטפחים באשפה, זו היא חוקה ששורפין עליה -
 55 על פיה את התינוקה, וזו כוונת חכמים שאמרו 'מטמאין'. ורבי יוחנן
 56 אמר, אין זו חוקה ששורפין עליה התינוקה, כיון שחוקה זו אינה עושה
 57 דין ודאי אלא ספק, ודינה כדין תרומה שספק נטמאה שאינה
 58 נאכלת ואינה שרפת, וזו כוונת חכמים שאמרו 'מטמאין'. נמצא
 59 שרבי יוחנן וריש לקיש שחלקו האם שורפים תרומה על פי
 60 החוקות הם לשיטתם בבאיור משנה זו.
 61 מלשון רבי יוחנן 'אין זו חוקה ששורפים עליה תרומה', משמע
 62 שיש חוקה ששורפים. שואלת הגמרא: אלא איזו חוקה יש לפי רבי
 63 יוחנן ששורפין עליה - על פיה את התינוקה.
 64 משיבה הגמרא: בדתנן, עיפה שהיתה בתוך הבית ושורפים טמאים
 65 וצפרדעים טהורים מטמאין שם - מפילים שם חתיכות מגופם,
 66 ונמצאו חתיכות מבושרם בעיפה, ויש להסתפק אם החתיכות הם
 67 מהשרצים או מהצפרדעים. אם החוק הבית שיש בו רוב שרצים
 68 ומיעוט צפרדעים, מיעוט שרצים, העיסה טמאה, ואם החוק הבית שיש בו רוב
 69 צפרדעים ומיעוט שרצים, העיסה טהורה. ובחוקה זו אמר רבי יוחנן
 70 ששורפים על פיה את העיסה אם היא תרומה, משום שהחוקה
 71 שהבית החוקה, היא חוקת 'רובא דאיתא קמן', כלומר שהוא רוב
 72 שאנו רואים אותו והוא לפנינו שיש בבית רוב שרצים.
 73 הגמרא מביאה ברייתא לסייע לדברי רבי יוחנן: תניא בנותיה דרבי
 74 יוחנן - שנינו ברייתא כרבי יוחנן. הדין הוא, שספק טמאה שנמצא
 75 ברשות היחיד טמא, ואם נמצא ברשות הרבים טהור. וזה דווקא
 76 בספק שאפשר לבררו, אבל אם הספק הוא בדבר שאין בו דעת
 77 להישאל, בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים ספיקו טהור.
 78 ומחדשת הברייתא, שני דברים אין בהם דעת לישראל - שלא מעורב
 79 בספק בן דעת שנוכל לשאול אם נטמא או לא, ועשאום חכמים
 80 שדנים בהם - כמו שיש בהם דעת לישראל - כאילו יש בן דעת
 81 שנוכל לשאול אם נטמא או לא, ומחמת כן יהיה הדין שאם הספק
 82 נמצא ברשות היחיד ספיקו טמא, ואם הספק נמצא ברשות הרבים
 83 ספיקו טהור. ואלו הם, תינוק, ועוד אחרת - ודין נוסף. מבאר
 84 הגמרא: הדין של תינוק, הא דאמרן - הוא מה שאמרנו לעיל,
 85 שתינוק שנמצא ליד עיסה, העיסה טמאה, ואף שאי אפשר לברר
 86 ולשאול את התינוק אם הוא טיפח באשפה ונטמא, עשוהו חכמים
 87 כיש בו דעת להישאל, שברשות היחיד טמא וברשות הרבים
 88 טהור. שואלת הגמרא: 'ועוד אחרת' מאי היא - מהו הדין הנוסף
 89 שעשוהו חכמים כמי שיש בו דעת להישאל. משיבה הגמרא: עיפה
 90 של תרומה הנמצאת בתוך הבית, ותרגולים ומשקים טמאים
 91 נמצאים שם בבית, ונמצאו

1 לא שנו שהולכים אחר חוקה שהקטנים כרוכים אחרי אמם, אלא
 2 בקדשי הנבול - שאם האב כהן, החוקה שהם בני אשתו מועילה
 3 לדעת שהבנים אינם חללים, ויכולים לאכול בתרומה, אבל
 4 ביוחסין, לא מועילה חוקה זו, ואי אפשר להשיא על פי זה את
 5 הבנות שבהם לכהנים. ורבי יוחנן אמר, שחוקה זו מועילה אפילו
 6 ביוחסין.
 7 הגמרא מבאר שרבי יוחנן לשיטתו במקום אחר: ואודא - והלך
 8 רבי יוחנן למעמיה, דאמר רבי תיא בר אבא אמר רבי יוחנן, מלקין
 9 על פי החוקות - על איסור שנקבע על פי חוקה ולא על ידי עדים.
 10 וסוקלין ושורפין על פי החוקות. ואין שורפין תרומה על פי החוקות
 11 - דבר שהחוקה שהוא טמא ונגע בתרומה, לא שורפים אותה. וכיון
 12 שאמר רבי יוחנן שסומכים על החוקה לגבי דיני נפשות, כל שכן
 13 שסומכים עליה לגבי יוחסין.
 14 הגמרא מבאר את שלושת הדינים שאמר רבי יוחנן: הדין
 15 הראשון שמלקין על החוקות, הוא כרב יהודה, דאמר רב יהודה,
 16 אשה שהוחזקה נדה בפשינותיה - שראוה שכניוניה שלבשה
 17 בגדים שנהוגות הנדות ללבוש, והתרו בבעלה ובא עליה, בעלה
 18 לוקה עליה משום איסור נדה, ואף שאמרה לבעלה שטהרה אני, ואין
 19 עדים שהיא נדה.
 20 הדין השני: שסוקלין ושורפין על החוקות, הוא כדבריה בר רב הונא,
 21 דאמר רבה בר רב הונא, איש ואשה שהיו יחד עם תינוק ותינוקת
 22 שהגידלו - שגידלו אותם בתוך אותו הבית, ויש חוקה שהאיש
 23 ואשה הם בעל ואשתו, והתינוק ותינוקת הם בניהם. אם בא הבן
 24 על האשה בעדים והתראה, נסקלין זה על זה, ואם בא האיש על
 25 הבת, נשרפין זה על זה. ומביאה הגמרא מעשה שסקלו על פי
 26 חוקה: אמר רבי שמעון בן פאי אמר רבי יהושע בן לוי משום רב
 27 קפרא, מעשה באשה שכבאת לירושלים ותינוק מורכב לה על כתיפה,
 28 והגידלו - גידלה אותו בחזקת שהוא בנה, וכשגדל בא עליה,
 29 והביאום לבית דין וסקלום. ולא מפני שידעו שהוא בנה ודאי, אלא
 30 מפני שהיה כבוד אחריה, והחוקה שהוא בנה, כדברי רבי יוחנן
 31 שסוקלין על החוקות.
 32 הדין השלישי, ואין שורפין תרומה על החוקות, זה כדברי רבי יוחנן
 33 להלן, דאמר רבי שמעון בן לקיש, שורפין תרומה טמאה על פי
 34 החוקות, ורבי יוחנן אומר, אין שורפין על פי החוקות.
 35 ורבי יוחנן וריש לקיש אודו למעמיהו - הלכו לשיטתם במקום
 36 אחר. דתנן, תינוק שנמצא ברשות היחיד בצד העיפה וחתיכה של
 37 בצק מהעיסה כידו, רבי מאיר מטהר את העיסה, שאינה טמאה
 38 מחמת נגיעת התינוק, וחכמים מטמאין את העיסה, מפני שדרכו של
 39 תינוק לטפח - להתעסק באשפה שמצויים בה נבלות ושרצים
 40 ונטמא מהם, וכשנגע בעיסה טימאה. והיונין בה - ושאלנו על
 41 משנה זו, מאי מעמיה דרבי מאיר שאינו חושש לטומאת העיסה.
 42 והשבנו, קפכר רבי מאיר שאכן רוב התינוקות מטמאין באשפה
 43 ומיעוט התינוקות אין מטמאין באשפה, ואף שהולכים אחר הרוב,
 44 המיעוט אינו בטל לגמרי, ועוד, שהעיפה פחותה מההרה היא עומדת,
 45 שהיא טהורה כמו שקודם שהיה כאן תינוק היתה טהורה, ולכן
 46 אומרים כמון מיעוטא לתקח - צרף את מיעוט התינוקות

המשך ביאור למס' קידושין ליום שני עמ' 1

6 והלך אף הוא - האב וקדשה לאדם אחר. אם הקידושין שלו - של
 7 האב קדמו לקידושי השליח, קידושו של האב קידושין, וקידושי
 8 השליח אינם חלים. ואם הקידושין של שלוחו קדמו לקידושי האב,
 9 קדושו של השליח קידושין, וקידושי האב אינם חלים, שהרי היא
 10 כבר מקודשת. ואם אינו ידוע מי

1 משנה
 2 משנה זו עוסקת באדם ששלח שליח לקדש את בתו, או אשה
 3 ששלחה שליח לקבל עבורה קידושין, ולבסוף שניהם קידשו, איהו
 4 קידושין חלים:
 5 מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו, וקידשה השליח לפלוני,

קידושין. פרק רביעי - עשרה יוחסין - דף פ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
 רש"י תוספות

1 לא שנו - דסמכין אברוכין אלא לקדשי הגבול, אם כן הוא - אוכלים בקדשי הגבול. 1
 2 משהביא ראה על אשה זו שהיא כשרה לכהונה - סומכין על הבנים הכרוכין אחריה. 2
 3 לומר בניה הן ואין חללין. אבל ליוחסין - אם יש בהן גנות - אינן נישאות לכהנים עד 3
 4 שיביאו ראה שכן גנותיה של זו. ורבי יוחנן אמר אפילו ליוחסין - סמכין אחזקה שכן 4
 5 כרוכין אחריה. ואודא רבי יוחנן לפעמיה - 5
 6 דאמר: מוכינין אחזקה שוחחוקו ליכרך אפלה 6
 7 בחוקת שהיא אמו, אפילו לענין דיני נפשות, 7
 8 לסיקל ולשרוף זה על זה כדלוקמן. וכל שכן 8
 9 החוקין להכשר כהונה. מלוקין על החוקות - על 9
 10 דבר שאנו מחויקים כן, ואפילו אין עדות דבר. 10
 11 שורפים וסוקלין כו' - כדמפרש רד"ו ואילו. ואין 11
 12 שורפין תרומה על החוקות - דבר שהוא טמא 12
 13 מתוך חזקה ולא מתוך שהוא ראה, ונגע 13
 14 בתרומה. כגון תינוק, שהוא טמא מוחזק טמא, 14
 15 שמחפש באשפה שיש שם נבילות ושרצים, ונגע 15
 16 בתרומה - אין שורפין, אלא תולין. כדמפרש 16
 17 טעמא, כדאמרין: העמד עיטה על חוקת סהרה 17
 18 ואלו הוא - ממייעט תינוקות (הוא) שלא טיפת 18
 19 החזקה נדה בשכינותיה - שראו שכנותיה 19
 20 שהיא היום היתה מלובשת בגדי נדותה. איש 20
 21 ואשה תינוק ותינוק שהגדילו בתוך הבית - 21
 22 בחוקת שהיא אשתו ואלו בניהם, ואין אנו 22
 23 מוכינין בהם בעדות גמור. נסקלין זה על זה - 23
 24 אם בא הבן על האשה - נסקל הבן עליה משום 24
 25 בא על אמו, והיא עליו. ונשרפין זה על זה - 25
 26 אם בא האיש על הבת, דברו בשריפה. ותינוק 26
 27 מורכב על כתיפה והגדילתו - בחוקת בנה. 27
 28 ובצק בידו - בידוע שנטל מן העיסה. לפתח - 28
 29 בשרצים ונבלות שבאשפה. סמוך מיעוטא - 29
 30 דאין מטפחים, לחזקה דעיסה, ואיתרע רובא 30
 31 דמטפחין. דלרבי מאיר לא בטיל מעוטא לנמרה, 31
 32 דשמעין ליה (נדה לבא) דחייש למיעוטא. 32
 33 הלכך במקומו עומד, וכי משבח מיד 33
 34 לאיצטרופי בהדיה - ממטרין. מיעוטא כמאן 34
 35 דליתיה דמי - דבטיל ליה לגבי רובא. ורבנן 35
 36 לטעמיהו, דלא חייש למיעוט (שם). זו היא 36
 37 ששורפין עליה את התרומה - חזקה ששורפין 37
 38 עליה את התרומה: חזקת תינוקות שמחזיקין 38
 39 לטפח - שורפין עליה תרומה. דהאי מטמאין 39
 40 דאמרי רבנן - לשרוף קאמרי. אין זו חזקה 40
 41 ששורפין כו' - וכי אמרי רבנן - תללות קאמרי. 41
 42 שרצים - צב הדומה לצפרדעי, הצב טמא 42
 43 והצפרדעי טהור. ספסלים שם - עושים נפולין 43
 44 נפולין, חתיכות חתיכות. ונמצאו חתיכות בעיסה 44
 45 - ואין יודע אם של שרצים או של צפרדעים. 45
 46 אם רוב שרצים - אם הבית מוחזק להיות 46
 47 שרצים מצוים שם יותר מצפרדעים - טמא אף 47
 48 לשרוף, חזקה ורובא דאיתיה קמן הוא. אבל 48
 49 ההיא דתינוק - רובא דליתיה קמן הוא. כותיה 49
 50 דרבי יוחנן - דאמר "מטמאין" דרבנן - תללות. כמי שיש דעת לישראל - וקימא לן (נדה 50
 51 דב: ב) ברושת היחיד ספיקו טמא. דבדבר שאין בו דעת לישראל קיימא לן (שם) דאפילו 51
 52 ברושת היחיד ספיקו טהור. 52

לא שנו אלא בקדשי הגבול, לפירוש רש"י, הא דאמרין דמניי כרוכין - היינו דוקא
 לתרומה, שאם הוא כן והביא ראה על האשה - אין צריך להביא ראה על הבנים
 להאבילן בתרומה. וקשה: דשמענו דמכל מקום צריך שיהו כרוכין להאבילן בתרומה. ובפרק
 "האשה שנתארמלה" (כתובות כהב.) אמרינן: האומר "בני זה וכן הוא" - נאמן להאבילו
 בתרומה, ואינו נאמן להשיאו אשה. אלמא לא
 בעינן שיהו כרוכין אחריהו לומר: דרב נתנ
 הוא, ופליג. ורבינו תם פירש: דרב סבר כמאן
 דאמר (שם כהב.) אין מעלין מתרומה ליוחסין,
 ולכך נאמן להאבילו תרומה - כיון דבידו הוא.
 ומתניתין דהכא סברה כמאן דאמר (שם) מעלין
 מתרומה ליוחסין. והכא הכי פירשו: לא שנו אלא
 בקדשי הגבול, פירוש: בכל דבר קדושה, כגון
 לתרומה, ולנשיאת כפים, ולהשיאו אשה. אבל
 ליוחסין - לא. כלומר, לסקול על ידו, דקאמר "זה
 הבן זה ואמר" והבן גבי עליה - לא מהדימן. היינו
 דקאמר: ואודא רבי יוחנן לטעמיה, דאמר: סוקלין
 ושורפין על החוקות. ולפירוש הקונטרס אבל
 ליוחסין - כגון להיות משמש בנו על גבי המזבח
 לא מהדימן, צריך לומר דהכי מיתיה ראה: סוקלין
 ושורפין על החוקות, וכל שכן דבאמן ליוחסין.
שדרכו של תינוק לטפח - פירש בקונטרס:
 לטפח באשפה. ואם תאמר: כיון
 שהתינוק אינו דאי טמא, אם כן אמאי נקט תינוק
 שנמצא בצד העיסה? לינקוט שנגע בעיסה? ועוד
 קשה: דאמרין בתוספתא (דטהרות פרק ג עיינ
 שם): מפני מה אמרו שהתינוק טמא - משום
 דנשים נדות מגפפות ומנשקות אותו, והכא מפרש
 ושורפין על החוקות. ולפירוש באשפה: לכך פירש רבינו תם:
 שהתינוק דאי טמא, כדמפרש בתוספתא. ולכך
 נקט שנמצא בצד העיסה ובצק בידו - והשתא
 ספק הוא אם נטלה מן העיסה וטימא את העיסה,
 או שמא אדם טהור נכנס לשם ונטל את העיסה
 ונתן לטפח, ובהא פליגי רבי נחמן ורבנן. דרבי
 מאיר מטעה, דהלינן באדם טהור. ורבנמי
 מטמאין - מפני שדרכו של תינוק לטפח, פירוש:
 בעיסה, ויש לנו לומר שנטלה. וכבי האי גונא
 פליגי בתוספתא גבי תינוק שנמצא בצד הקבר
 וטושטין בידו, ואינו יודע אם התינוק נטלן או
 אדם טהור נתן לו, רבי מאיר איתרע רבנמי
 מטמאין. **סמוך** מיעוטא לחזקה וטהור ליה
 רובא - פירוש: והוי רוב כמאן דליתיה. וקשה:
 דכריש פרק בתרא דבימות (קט"א) אמרינן, גבי
 האשה שהלך בעלה למדינת הים וצרתה עמו,
 ושמה האשה שמת בעלה, רבי מאיר אומר: לא
 תנשא ולא מתיבמת. לפי דרום נשים מתעברות
 ויולדות, ואיכא למימר שהצרה שהלכה עמו
 ילדה, והוויא האשה שנשארה פטורה מן הדיוט.
 ומיעוט מפילות ילדיהן, וקאמר רבי מאיר
 דאמרין: סמוך מיעוטא לחזקה, שהרי היתה
 בחזקת זוקה ליבם כשהלך בעלה למדינת הים ולא היה לו בנים, והוה ליה פלגא ופלגא.
 כלומר, דמיעוטא חזוקה חשובין כנגד אותו רוב דנשים מתעברות ויולדות, והוה פלגא
 ופלגא, ולא תנשא ולא תתייבם. וכמו כן אית לן למימר הכא וכי תימא דאין הכי נמי, הוא
 דמטעה רבי מאיר - היינו משום דתינוק אין בו דעת לישראל, וכל ספק שאין בו דעת לישראל
 נקריים

53 וְכִי רַק אַח שְׁהוּא בְּן אִם מְסִית וְאֵחָא שְׁהוּא בְּן אִבּ אִינוּ מְסִית. אֵלָּא
 54 לְזִמְרָה לְךָ שְׁהָבִן מְצוּי אֶצְל אִמּוֹ כִּי בִּן מְתִיחֵד עִם אִמּוֹ בְּסִתְרָא, וּמְשׁוּם
 55 כִּךְ מְצוּי יוֹתֵר שִׁיטִית, וְלִמְדִים שְׁאִסּוּר לְהִתִּיחֵד עִם כָּל שָׂאֵר
 56 הַעֲרִיּוֹת שְׁבִתְזוּרָה, שְׁהָרִי הוֹצֵרָהּ הַתּוֹרָה לְגַלּוֹת שְׁבִן מוֹתֵר
 57 לְהִתִּיחֵד עִם אִמּוֹ.
 58 הַגְּמָרָא מְבַרֵּרַת מַה הַפֶּשֶׁט שֶׁל הַפְּסוּק. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: פְּשָׁטִיָּה
 59 דְּקָרָא - פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִתְּקַרָּא בְּעֵינֵי מְסִית לְעַבּוּדָה זְרוּה, בְּמָאן כְּתִיב
 60 - מְדוּעַ נִכְתַּב בּו' בְּבִן אִמְךָ.
 61 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִמְרָא אֲבִינִי, הַפְּסוּק בְּדֶרֶךְ לֹא מִיַּבְעִיָּא קְאָמְרָא, לֹא
 62 מִיַּבְעִיָּא - לֹא הוֹצֵרְךָ הַפְּסוּק לְהַזְהִיר כְּשֶׁבֶן הָאֵב מְסִית אֶת אֲחִיו,
 63 דְּסִנֵּי לִיָּה - שְׁהָרִי הוּא שׁוֹנָא אוֹתוֹ, כִּי שְׁנֵיהֶם יוֹרְשִׁים אֶת אֲבוֹתֵם
 64 וְאִינוּ רּוֹצֵה שְׁאֲחָיו יִירֵשׁ עִמּוֹ וְיִעֲמֵט מִחֻלְקוֹ בִּירוּשָׁה, וְלִכֵּן הוּא עֵינֵין
 65 - מֵייעֵץ לִיָּה עֲצוֹת רְעוּת, וְבוֹדָאי לֹא יִשְׁמַע לוֹ לְעַבּוֹד אֱלֹהִים
 66 אַחֲרֵים, אֵלָּא אֲפִילוּ בְּן הָאִם דְּלֹא סִנֵּי לִיָּה - שְׁאִינוּ שׁוֹנָא כִּי לֹא
 67 יוֹרֵשׁ עִמּוֹ, אִמְרָא צִיְתִי לִיָּה - יֵשׁ לְחַשׁוֹשׁ שְׁמָא יִשְׁמַע לְהַסְתָּה שְׁלֹא,
 68 קָא מְשַׁמַּע לָן הַפְּסוּק שְׁכַתֵּב 'בֵּן אִמְךָ', לְהַזְהִיר שְׁגַם מִמֶּנּוּ אֲסוּר
 69 לְקַבֵּל אֶת הַהַסְתָּה.
 70 בְּמִשְׁנֵה מְבוּאָר שְׁאִסּוּר אֵינִי לְהִתִּיחֵד עִם שְׁתֵּי נָשִׁים, הַגְּמָרָא
 71 מְבִיאָה בְּרִייתָא שֶׁלְכֹארוּה חוֹלְקַת עַל הַמְּשֻׁנָּה: נִימָא מְתִינִין דְּלֹא
 72 כְּאָבָא שְׁאוּל, דְּתִנְיָא לְעֵנֵין קְבוּרַת וְלֵד שְׁמַת סְמוּךְ לְלִידְתּוֹ, כָּל
 73 שְׁלִישִׁים יוֹם הָרִאשׁוֹנִים לְלִידְתּוֹ, יוֹצֵא לְקַבּוּרָה בְּנִישׂאָה כְּחִיק וְלֹא
 74 בְּמִטְהָא, מְשׁוּם שְׁאִין צוֹרֵךְ לְכַבְּדוֹ, וְנִקְרָר פְּאִשָּׁה אַחַת וְשְׁנֵי אֲנָשִׁים
 75 בְּלִבָּר וְאִין צוֹרֵךְ רִיבּוֹ אֲנָשִׁים, אֲכָל לֹא כְּאִישׁ אַחַד וְשְׁתֵּי נָשִׁים,
 76 מְכִיּוֹן שְׁכִישְׁצָאוּ לְקוּבְרוֹ מִחוּץ לְעִיר יוּבָאוּ לְאִיסוּר יְחוּד. אֲבָא
 77 שְׁאוּל אִמְרָא, מוֹתֵר לְקוּבְרוֹ אִף כְּאִישׁ אַחַד וְשְׁתֵּי נָשִׁים, וְאִין בּוּזָה
 78 אִיסוּר יְחוּד. וּמְבוּאָר שְׁאֵבָא שְׁאוּל נַחֲלַק עַל מִשְׁנֵתֵינוּ שְׁאוּמֵרַת
 79 שְׁאִישׁ אַחַד אֲסוּר לְהִתִּיחֵד עִם שְׁתֵּי נָשִׁים.
 80 הַגְּמָרָא דּוֹחָה שְׁאִין הַכְּרָח לוֹמֵר שְׁמִשְׁנֵתֵינוּ נַחֲלַקָה עִם אָבָא שְׁאוּל:
 81 אֲפִילוּ תִּימָא - אֲפִילוּ נֶאֱמַר שְׁהַמְּשֻׁנָּה הִיא כְּאָבָא שְׁאוּל, יֵשׁ לְחַלַּק
 82 שְׁבִשְׁעֵת אֲנִינּוֹת תְּבִיר לִיָּה - בּוֹמֵן שְׁמִתּוֹ לְפָנָיו לְבוֹ נִשְׁבֵּר וְאִין לוֹ
 83 יֵצֵר הָרַע, וְלִכֵּן מוֹתֵר בְּאוֹתוֹ הוֹמֵן לְהִתִּיחֵד עִם שְׁתֵּי נָשִׁים.
 84 וְרַבֵּן הַחּוֹלְקִים עַל אָבָא שְׁאוּל, סְבָרִי לֵה כְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאִמְרָא רַבִּי
 85 יִצְחָק, עַל הַפְּסוּק (איכה ג טו) 'מֵה יִתְּאוּנִין אֲדָם חַי גֵּבֵר עַל חֲטָאֵיו',
 86 שְׁדוֹרְשִׁים מְכַאֵן, אִינוּ תּוֹעֵלַת יֵשׁ לְאָדָם בְּאֲנִינּוֹתוֹ, הָרִי כֹל זְמַן
 87 שְׁהוּא חַי צוֹרֵךְ הוּא לְהַתְּגַבֵּר עַל יִצְרוֹ, שְׁהָרִי אֲפִילוּ בְּשַׁעֲת אֲנִינּוֹתוֹ
 88 שְׁלֵ אֲדָם יִצְרוֹ מְתַגְּבֵר עָלָיו, וְלִכֵּן אֲסוּר לְהִתִּיחֵד עִם שְׁתֵּי נָשִׁים גַּם
 89 כְּשִׁיּוּצִיאִים לְקַבּוֹר אֶת הַנְּפֵל. וְאֲבָא שְׁאוּל הַסּוֹבֵר שְׁבִשְׁעַת אֲנִינּוֹת
 90 יִצְרוֹ שֶׁל הָאָדָם נִשְׁבֵּר, מְבַאֵר אֶת הַפְּסוּק בְּאוֹפֵן שׁוֹנֵה, כִּי כְּתִיב
 91 הַחַיָּא - פְּסוּק זֶה כְּמַתְּרַעַם עַל מְדוּתָיו כְּתִיב - לְעֵנִין מִי שְׁמַתְלוּן
 92 עַל הַמְּאוּרַעוֹת שְׁעוֹבְרִים עָלָיו, וְהִכִּי קְאָמְרָא, מַה יִּתְּרַעַם עַל מְדוּתָיו
 93 - מְדוּעַ יִתְלוּן אָדָם עַל הַמְּאוּרַעוֹת שְׁעוֹבְרִים עָלָיו, וְכִי גֵבֵר עַל
 94 חֲטָאֵיו - הָאֵם צְדִיק הוּא שְׁלֹא חֲטָא לְהָ, דִּיּוֹ חַיִּים שְׁנַתֵּין לוֹ אִף
 95 עַל פִּי שְׁחָטָא, וּמַה לוֹ לְהַתְלוּן.
 96 הַגְּמָרָא מְבַרֵּרַת מַה רַבְּנָן מְשִׁיבִים עַל סְבֵרַת אָבָא שְׁאוּל: וְרַבֵּן
 97 סוֹבְרִים שְׁאֵף שְׁבוּמֵן שְׁלָבו שְׁבוּר אִין לְחַשׁוֹשׁ לְעִבְרִיה, יֵשׁ לְחַשׁוֹשׁ
 98 שִׁיעוּשׁוֹ עֲצָמִם כְּאִילוּ מוֹצִיאִים מֵת, וְיִצְאוּ לְעִבְרִיה, כִּי הֵוּא מְעַשֶּׂה
 99 דְּהִתִּיא אִיתְתָּא - שְׁהִיהָ עִם אִשָּׁה אַחַת, דְּהִיּוּ עוֹבְדָא וְאִפְקִיטִיה -
 100 שִׁיּוּצָאָה עִם תִּינוּקָה חַיָּי לְבֵית הַקְּבֻרָת בְּאוֹמְרָה שְׁהוּא מֵת, כְּדִי
 101 לְעַבּוֹר עִבְרִיהָ עִם הָאִישׁ שְׁהִלַּךְ עִמָּה:
 102 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: אֲכָל אִשָּׁה אַחַת מְתִיחֵרַת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים. הַגְּמָרָא
 103 מְבַרֵּרַת שְׁדִין זֶה לֹא נֶאֱמַר בְּכָל הָאֲנָשִׁים: אִמְרָא רַבִּי יְהוּדָה אִמְרָא רַבִּי,
 104 לֹא שְׁנֵי שְׁאִשָּׁה מְתִיחֵרַת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אֵלָּא שְׁנֵי בְּשָׂרִים, אֲכָל
 105 בְּפָרְצִים אֲפִילוּ בִּי עֲשָׂרָה נְפִי לֹא - אֲפִילוּ עִם עֶשְׂרֵה אֲנָשִׁים אֲסוּרָה
 106 לְהִתִּיחֵד, כִּיּוֹן שְׁאִינֵם מְתִבִּישִׁים זֶה מִזֵּה. וְכִן הִיָּה מְעַשֶּׂה בְּאִשְׁת
 107 אִישׁ שְׁרָצוּ לְחֲטוֹא עִמָּה, וְהוֹצִיאָהּ עֲשָׂרָה פְּרוּצִים כְּמִטָּה מִהַעִיר

נְקוּרִים נְקוּרִים - סִימְנֵי נִקְבִים שְׁנוּצְרוּ עַל יְדֵי נִיקוּרֵי הַתְּרַנְגוּלִים
 2 בְּעִשָּׂה, וְיֵשׁ סִפְקָא הָאֵם כְּשִׁנִּיקְרוּ בְּעִיסָה הִיָּה פִּיהֶם רְטוּב מִהַמְּשָׁקִים
 3 וְהַעִיסָה נְטִמְאָה, אוֹ שְׁפִיחָם הִיָּה יֵבֶשׁ וְהַעִיסָה טְהוּרָה, תּוֹלֵין,
 4 הַדִּינֵי לֹא אֲוִלְגִין אֶת הַעִיסָה, וְלֹא שׁוֹרְפִין אוֹתָהּ. וְאִף שְׁהַתְּרַנְגוּלִים
 5 אִין בְּהֵם דַּעַת לְהִישָׁאֵל, עֲשֹׂאוּהוּ חֲכָמִים כְּדָבָר שִׁישׁ בּוֹ דַּעַת
 6 לְהִישָׁאֵל, שְׁהַעִיסָה טְמֵאָה מִסְּפָק אִף בְּרִשׁוֹת הִיָּחִיד. וּמִמָּה שְׁהוּבָא
 7 דִּין זֶה בְּבְרִיתָא יְחִיד עִם הַדִּין שֶׁל תִּינוּק מִסְּפָק בְּעִיסָה, שְׁמִשְׁמַע
 8 שְׁגַם בְּדִין שֶׁל תִּינוּק, הַעִיסָה טְמֵאָה רַק מִסְּפָק, כְּדָבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן.
 9 הַגְּמָרָא מְבַרֵּרַת אֶת הַבְּרִיתָא שֶׁל תְּרַנְגוּלִים: אִמְרָא רַבִּי הוֹשֶׁעַ בְּן
 10 לוֹי, לֹא שְׁנֵי בְּרִיתָא שְׁחוֹשִׁשִׁים שְׁהַתְּרַנְגוּלִים טִימְאוּ אֶת הַעִיסָה
 11 עַל יְדֵי הַמְּשָׁקִים שְׁבִפְיָהֶם אֵלָּא בְּמְשָׁקִים לְגַנְיָם שְׁהִצְבַּע אִינוּ נִיכֵר
 12 בְּעִיסָה, אֲכָל בְּמְשָׁקִים אֲרֻמִּים, הַעִיסָה טְהוּרָה, מְשׁוּם דָּאֵם אִיתָּא
 13 דְּנִיקוּר מֵיַדֵּי יְדִיעַ - אֵם אִכֵּן הַתְּרַנְגוּל נִיקֵר בְּעִיסָה כְּשִׁפּוּי רְטוּב
 14 מִהַמְּשָׁקִים, הִיָּה צְבַע הַמְּשָׁקָה נִיכֵר בְּעִיסָה, וְכִיּוֹן שְׁלֹא נִיכֵר בְּעִיסָה
 15 הִצְבַּע הָאָדוּם, וְדָאי שְׁהַעִיסָה טְהוּרָה.
 16 שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְדִילְמָא - שְׁמָא יֵשׁ לְחַשׁוֹשׁ שְׁהַתְּרַנְגוּל נִיקֵר
 17 וְכִּלְעִיתִינְהוּ עִיָּה - וְהַמְּשָׁקִים נִבְלַעוּ בְּעִיסָה, וְלִכֵּן לֹא נִיכֵר צְבַעֵם.
 18 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִמְרָא רַבִּי יוֹחָנָן, דְּבָרִי זֶה שִׁישׁ חִילוּק בֵּין מְשָׁקִים
 19 לְגַנְיָם לְאֲדוּמִים שְׁמַעַן כְּרַבִּי - רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לוֹי שְׁהוּא גְדוֹל הַדּוֹר,
 20 מְרַבּוֹ, וְפִירוּשׁוֹ שֶׁל דִּין זֶה לֹא שְׁמַעַן מְרַבּוֹ. וְכִךְ יֵשׁ לְפָרְשׁ, לֹא שְׁנֵי
 21 שְׁבִמְשָׁקִים אֲדוּמִים הַעִיסָה טְמֵאָה, אֵלָּא בְּמְשָׁקִים צְלוּלִים עַד
 22 שְׁכִבּוּאָה - קָלְסֵתֵר פְּנִיּוֹ שְׁלֵ תִינוּק נִיכֵר בְּהָ - בְּמִשְׁקָה, וְלִכֵּן אִף
 23 בְּמִשְׁקֵי אֲדוּמִים חוֹשִׁשִׁים שְׁנִבְלַעוּ בְּעִיסָה, אֲכָל בְּמְשָׁקִים עֲבוּרִים
 24 - מְלוּכְלְכִים, לֹא נֶאֱמַר דִּין זֶה, וְהַעִיסָה טְהוּרָה, כִּיּוֹן שְׁאִינֵם
 25 נִבְלַעִים בְּעִיסָה, וְאֵם הַתְּרַנְגוּל הִיָּה מְנַקֵּר בְּעִיסָה כְּשִׁמְשָׁקִים בְּפִיו
 26 הִיּוֹ הַמְּשָׁקִים נִיכְרִים בְּעִיסָה, וְכִיּוֹן שְׁאִינֵם נִיכְרִים, וְדָאי שְׁהַעִיסָה
 27 טְהוּרָה:

משנה

28 משנה זו עוסקת באיסור יחוד איש עם אשה: לֹא יִתְיַחַד יְחִידָא
 29 ביחידות אִרְם עִם אִשָּׁה אַחַת, אוֹ עִם שְׁתֵּי נָשִׁים, מְמָא יוּבָאוּ לִידֵי
 30 עִבְרִיה, שְׁהָרִי דַּעַתָּן שֶׁל נָשִׁים קְלָה וְשִׁתְיָהּ יַחְפְּתוֹ לְעִבְרִיה, אֲכָל
 31 אִשָּׁה אַחַת מְתִיחֵרַת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים, כִּיּוֹן שְׁהֵם מְתִבִּישִׁים זֶה מִזֵּה
 32 וְלֹא יוּבָאוּ לִידֵי עִבְרִיה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אִמְרָא, אִף אִישׁ אַחַד מְתִיחֵד עִם
 33 שְׁתֵּי נָשִׁים, בְּזִמְן שְׁאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ שְׁהִיא מְשֻׁמְרָתָה מִעִבְרִיה. וְאִף יִשֵּׁן
 34 עִמָּהֶם - עִם שָׂאֵר נָשִׁים כְּפִיּוֹנְדִיקִי - מְלוֹן אַחַד, כְּפִיּוֹן שְׁאִשְׁתּוֹ
 35 שְׁנִמְצָאָה עִמּוֹ מְשַׁמְרָתָה.
 36 המשנה מביאה דין נוסף, בדִין יְחוּד עִם קְרוֹבוֹתֵיהּ: מְתִיחֵד אִרְם עִם
 37 אִמּוֹ וְכֵן עִם בְּתוּלָה וְלֹא חוֹשִׁשִׁים שִׁיּוּבָאוּ לִידֵי עִבְרִיה, וְכֵן יִשֵּׁן עִמָּהֶם
 38 אֲפִילוּ בְּקִירוֹב בְּשָׂר - שְׁבִשְׂרֵם נּוֹגַע זֶה בּוּזָה. וְאֵם הֵבֵן וְהֵבֵת הַגְּדִילוֹ,
 39 לֹא יִישְׁנוּ בְּקִירוֹב בְּשָׂר, אֲלֵא יִשְׁנִים בְּמִטָּה אַחַת כְּשׁוֹ - הָאֵם יִשְׁנָה
 40 בְּכִסּוּתָהּ, וְזֶה - הֵבֵן יִשֵּׁן בְּכִסּוּתוֹ, וְכֵן הָאֵב עִם בְּתוּ:

גמרא

41 שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מָאן מְעַמָּא שְׁאִישׁ אֲסוּר לְהִתִּיחֵד עִם שְׁתֵּי נָשִׁים
 42 ואִשָּׁה מוֹתֵרַת לְהִתִּיחֵד עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: תְּנָא דְּבִי
 43 אֵלְהוּ, הוּאִיל וְנִשְׁיָם דְּעָתָן קָלוֹת עָלֵיהוּ, וְהֵן נּוֹחוֹת לְהַתְּפַתּוֹת
 44 לְעִבְרִיה, שְׁתִּיחֵן יִכּוּלוֹת לְהַתְּפַתּוֹת וְאִין אַחַת מֵהֶן מְתִבִּישִׁית
 45 מִחֲבַרְתָּה.
 46 הַגְּמָרָא מְבַרֵּרַת אֶת מְקוֹר אִיסוּר יְחוּד. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מָנָא הִנִּי
 47 מֵיַלָּי שְׁאֲסוּר לְאָדָם לְהִתִּיחֵד עִם אִשָּׁה הַאֲסוּרָה לוֹ. מְשִׁיבָה
 48 הַגְּמָרָא: אִמְרָא רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל, רַבּוֹ לְאִיסוּר יְחוּד מִן
 49 הַתּוֹרָה מְנִין, שְׁנֵאִמְרָא בְּעֵינֵי מְסִית לְעַבּוּדָה זְרוּה (דְּבָרִים יג ז) 'כִּי
 50 יִסְיַדְךָ אַחִיד בְּן אִמְךָ, וְקִשְׁתָּ, מְדוּעַ נִקְטָה הַתּוֹרָה דּוּקָא 'בֵּן אִמְךָ',

56 נדמן לבית רב יוסף, בְּתֵר דְּרָבָה רִיבְתָא - לאחר שאכלו לחם
 57 בעליית הבית, וירדו רב יוסף ואשתו לבית, אָמַר לְהוּ רב יוסף
 58 לאנשי הבית, שְׁקוּלֵי דְרָנָא מְתוּתֵי בִיבֵי - קחו את הסולם שעומד
 59 תחת רב ביבי בין העליה לבית, כדי שרב ביבי לא ירד מהעליה
 60 ויתייחד עם אשתו של רב יוסף. ומקשה הגמרא: מדוע חשש רב
 61 יוסף מיחוד, וְהָא - הלא אָמַר רָבָה שאם בְּעֵלְהָ פְעִיר אֵין חוֹשְׁשִין
 62 - שונה רב ביבי משום דְשׁוֹשְׁבֵינְתֵיהּ יְהוּאִי וְגַיְיָא בֵיהּ - אשתו של
 63 רב יוסף הכירה אותו ובעלת בית לו, וליבה גס בו ורגילה עמו,
 64 ויכולים הם לבוא לידי עבירה.
 65 הגמרא מביאה דינים נוספים בענייני יחוד: אָמַר רב פְּהֵנָא, מקום
 66 שיש בו שני חדרים האחד לפניו מהשני, אם אֲנָשִׁים נמצאים
 67 מְפָחוּץ - בחדר החיצוני שיש לו פתח לצאת החוצה, וְנָשִׁים
 68 נמצאות מְפָנִים - בחדר הפנימי שאין ממנו יציאה החוצה אלא
 69 דרך החדר החיצוני, אֵין חוֹשְׁשִין מְשׁוּם יְיָהוּד, ולא חוששים שלא
 70 מהאנשים יכנס לחדר הפנימי ויתייחד עם הנשים, כיון שדרכם של
 71 האנשים לצאת לחוץ ולא להכנס לפניו. ואם אשה תיכנס לחדר
 72 החיצוני אין בזה איסור כי אשה אחת מותרת להתייחד עם הרבה
 73 אנשים. אבל אם אֲנָשִׁים מְפָנִים - בחדר הפנימי וְנָשִׁים מְפָחוּץ -
 74 בחדר החיצוני, חוֹשְׁשִין מְשׁוּם יְיָהוּד ויש בזה איסור, משום
 75 שחוששים שמא איש אחד ירצה לצאת החוצה ויעבור דרך החדר
 76 החיצוני שישם הנשים, ובדרכו יתייחד עם הנשים.
 77 הגמרא מביאה ברייתא החולקת על דינו של רב כהנא: בְּמִתְנִיתָא
 78 תְּנָא אִיפְכָא - בברייתא שנינו להיפך, שכשהאנשים בחוץ והנשים
 79 בפנים, חוששים ליחוד, שמא יכנס אחד מן האנשים לחדר הפנימי
 80 ויתייחד עם הנשים, וחבריו לא ירגישו שנכנס לשם. אבל
 81 כשהאנשים בפנים והנשים בחוץ, לא חוששים ליחוד, מפני שאין
 82 איסור אם אחת הנשים תיכנס לחדר הפנימי עם האנשים, ואף אם
 83 אחד מהאנשים יצא לחדר החיצוני שישם הנשים, הוא חושש
 84 שאיש נוסף יצא ויראה אותו עם הנשים ולא יחטא.
 85 אָמַר אַבְי, הֶשְׁתָּא - מעתה, דְאָמַר רב פְּהֵנָא הֵבֵי - שכשהאנשים
 86 בפנים ונשים בחוץ חוששים משום יחוד, וְתְנָא מְתִיתָא אִיפְכָא -
 87 ובברייתא שנינו להיפך, לכן אָנָּא נְעִיבֵי דְהוּמְרָא - אנו נהג
 88 להחמיר ולאסור בכל האופנים, בין אם האנשים בחוץ והנשים
 89 בפנים ובין אם האנשים מבפנים והנשים מבחוץ.
 90 הגמרא מביאה את הנהגות האמוראים למנוע עירוב בין אנשים
 91 לנשים, כשהיו מתקבצים אנשים ונשים לחופה או לדרשה: אַבְי
 92 היה דְרִיר גוּלְפֵי - מסדר שורות של קנקנים מחרס בין האנשים
 93 לנשים, כדי שאם ירצה אחד לעבור מכאן לשם ישמע רעש
 94 מהקנקנים וימנע ממנו לעבור לצד השני. רָבָא היה דְרִיר קֶנְה -
 95 מסדר שורות של קנים בין האנשים לנשים, כדי שאם ירצה אחד
 96 לעבור לצד השני ישמע קול הקנים וימנע ממנו לעבור לצד השני.
 97 אָמַר אַבְי, סְקָבָא דְשִׁתָּא רִיבְלָא - חולשתה של השנה היא בזמן
 98 החג, שאז מתקבצים האנשים והנשים לשמוע את הדרשה של
 99 הרב, ומתערבים זה עם זה ומדברים ונותנים עיניהם זה בזה.
 100 הגמרא מביאה מעשה בענין ההתגברות על יצר התאוה: מעשה
 101 בְּהֵנָּה שְׁבוּיָתָא דְאֵתָאִי - בשבויות שהביאום לְנִתְרָעָא, אִסְקִינְהוּ
 102 לְבֵי רב עֲמֶרֶם חֲסִידָא, ואִשְׁקוּלוּ דְרָנָא מְקַמְיָהוּ - ונטלו את הסולם
 103 שעולים בו לעליה כדי שלא יעלה לשם אף אדם. בְּהַרְדֵּי דְקָא חֲלָפָה
 104 הָרָא מְנִיחָה - כשעברה אחת מהן לפני פתח העליה, נָפַל גְהוּרָא
 105 בְּאִיפּוּקָא - נכנס אור גדול מהפתח מרוב יפיה. כשראה זאת,
 106 שְׁקָלְהָ רב עֲמֶרֶם דְרָנָא - נטל רב עמרם סולם דָּאָ הוּוּ רִבְלִין בֵּי
 107 עֲשָׂרָה לְמַרְלֵיָא - שלא היו יכולים אפילו עשרה בני אדם להרימו
 108 מרוב כובדו, וְדִלְיָא לְחַוְרֵיהּ - והרימו לבדו, שמרוב חשקת התאוה
 109 אור כח רב, סָלִיק וְאִוָּלִי - ועלה בסולם כדי לתובעה לעבירה. בֵּי

1 לְאֵתְרֵינִי בֵיהּ - להתרותו בבעל שלא יבוא עליה.
 2 הגמרא מביאה דין נוסף בענין יחוד אשה עם שני אנשים: אָמַר רב
 3 יְהוּדָה אָמַר רב, לֹא שָׁנוּ שאשה מתייחדת עם שני אנשים, אָלֵא
 4 בְּעִיר, אָבֵל בְּרָבָה אסורים להתייחד עִד שְׁהִיוּ שְׁלֹשָׁה אנשים, משום
 5 שבשנים חוששים שְׁמָא יִצְטַרְךָ אֶחָד מֵהֶם לְהִשְׁתַּי, ויצטרך
 6 להתרחק מחבריו, וְנִמְצָא אֶחָד שְׁנוֹתָר עִמָּה מְתִיחֶהָ עִם הַעֲרוֹת.
 7 הגמרא מביאה את המשנה לגבי סוטה לסייע לדברי רב אלו: נִימָא
 8 מְסִיעָה לֵיהּ - לדברי רב אלו, ששנינו במשנה, מוֹסְרִים לוֹ שְׁנֵי
 9 תַלְמִידֵי חֲכָמִים שילכו עמו ועם אשתו, מפני שחוששים שְׁמָא יִבְאֵ
 10 עֲלֵיהּ בְּרָבָה, ומדייקת הגמרא: תְּרִי וְאִיהוּ - שני תלמידי החכמים
 11 והבעל, הָא תִלְתָּא - הרי שלשה, ומשמע שרק שלשה מותרים
 12 להתייחד עמה בדרך, ושנים אסורים.
 13 דוחה הגמרא: הָתָם - לגבי סוטה הטעם שצריכים שנים הוא בֵּי
 14 חֵיבֵי דִינְהוּוּ עֲלֵיהּ סְהָרֵי כְדִי שאם יבוא עליה, שניהם יעידו על זה
 15 בפני בית דין.
 16 הגמרא מביאה מעשה לענין דין יחוד בכשרים:
 17 רב ורב יהודה הוּוּ קְאָוְלֵי בְּאוּרְחָא - היו הולכים בדרך, וְהוּוּ קְאָוְלֵא
 18 הָהִיא אֶתְתָּא קְמִיָהוּ - והלכה לפניהם אשה, אָמַר לֵיהּ רב לְרַב
 19 יְהוּדָה, דִּל פְּרִיעוּךְ מְקַמֵי גְהֵנָם - מיהר ללכת כדי שנקדים את
 20 האשה ולא נלך אחריה, שלא נבוא לידי עבירה וניפול בגיהנום.
 21 אָמַר לֵיהּ רב יהודה, וְהָא מַר הוּא דְאָמַר בְּכִשְׂרִים שְׁפִיר דְמֵי -
 22 ששנים כשרים מותרים להתייחד עם אשה. אָמַר לֵיהּ רב, מִי יִימַר
 23 דְבְכִשְׂרִים כְּגוֹן וְאֵת - מי יאמר שהתכוונתי לכשרים כמובן,
 24 אָלֵא כְּגוֹן מָאִי - מי הם הכשרים שמותרים להתייחד עם אשה, כְּגוֹן
 25 רְבִי חֲנִינָא בְּרַ שְׁפִי וְחֲבִירָיו רבי צדוק רב כהנא, שבאו לידי ניסיון
 26 ולא נכשלו.
 27 הגמרא מביאה דינים נוספים בדיני יחוד: אָמַר רב, מְלָקִין מכת
 28 מרדות אדם שעבר על איסור ייחוד, וְאֵין אוֹסְרִין עַל תֵּיחִיד - אשת
 29 איש שנתייחדה אינה נאסרת לבעלה, שאנו תולים שלא זינתה.
 30 אָמַר רב אִשִּׁי לֹא אִמְרִין - לא אמרנו שמלקים אָלֵא בֵּי יְחִיד עִם מְנִיחָה,
 31 אָבֵל בֵּי יְחִיד דְאֵשֶׁת אִישׁ לֹא מַלְקִים אותה, כדי שִׁפְלָא תְהָא מוֹצִיא
 32 לְעוֹ עַל גְּנֵיתָ, שיאמרו שזינתה ובניה ממזורים.
 33 מר זוטרא נחל ק על דברי רב אשי: מַר זוּמְרָא מְלָקִי - היה מלקה
 34 אשת איש שנתייחדה, וּמְכַרְיוּ ש היא לוקה משום שעברה על
 35 איסור יחוד ולא מחמת שזינתה. אָמַר לֵיהּ רב נְחֶמְךָ מְפָרְהֵנָא לְרַב
 36 אִשִּׁי, מַר נְמִי לִלְקִי וְלְכַרְזֵי - תנהג גם אתה כמר זוטרא להלקות
 37 ולהכריז, ולא יצא לעז על בניה. אָמַר רב אשי, עדיין יש
 38 לחשוש להוצאת לעז, שמא איפָא דְשָׁמַע בְּהָא וְלֹא שָׁמַע בְּהָא -
 39 יהיה מי שישמע שלקתה ולא ישמע את ההכרזה שלקתה רק על
 40 יחוד.
 41 הגמרא מביאה דין נוסף לענין מלקות בעבירת נזות: אָמַר רב,
 42 מְלָקִין עַל לֹא מוֹכַח הַשְּׁמוּעָה - את מי שיצאה עליו שמועה לא
 43 טובה שהוא עובר עבירות, שְׁנָאֵמַר (שמואל א' ב כד) שעלי הכהן
 44 הוֹכִיחַ את בניו וְאֵל בְּנֵי בִי לֹא מוֹכַח הַשְּׁמוּעָה, ומהמילים 'אל בני'
 45 משמע שיש איסור לעשות מעשים ששמועתם לא טובה. מספרת
 46 הגמרא: מַר זוּמְרָא כשהלקה אדם שיצאה עליו שמועה לא טובה,
 47 היה מוֹתִיב לָהּ אִפְסִידָה עַל בְּתֻפְיָה - מניח אפסר של בהמה על
 48 כתף הלוקה, וּמְקַרְיָ לֵיהּ - והיה מקריא ללוקה פסוק זה 'אל בני',
 49 כדי להודיע שהוא לוקה על לאו זה.
 50 הגמרא חוזרת לדיני יחוד: אָמַר רָבָה, אם בְּעֵלְהָ של האשה נמצא
 51 בְּעִיר שהיא נמצאת בה, אֵין הוּוּ שְׁשִׁין מְשׁוּם יְיָהוּד, ומותר להתייחד
 52 עימה, משום שהיא חוששת מהבעל ולא תבוא לידי עבירה.
 53 דין נוסף: אָמַר רב יוסף, בחדר שהשָׁתַת שלו פְּתוּת לְרִשׁוֹת הַרְבִּים,
 54 אֵין חוֹשְׁשִין מְשׁוּם איסור ייחוד, ומותר להתייחד בו עם האשה.
 55 הגמרא מקשה על דין בעלה בעיר: רב ביבי אִיבְלַע לְבֵי רב יוסף -

קידושין. פרק רביעי - עשרה יוחסין - דף פא עמוד א - מתוך מהדרות "אבן ישראל - (שמינינול"ז) קפו רש"י תוספות

1 לאתרוי ביה - שאם יבא עליה - אין מים בודקין אותה. לא שנו - דאמר: אשה
2 מתיחדת עם שני אנשים. שפא יצפוד אחד לנכביו - ובעי להתרחק לצניעות. דניהו
3 עליה סתרי - אם יבא עליה. ועידו לפני בית דין. ולא ימחו עליה מגילה. ולי ברעך -
4 מחר ללכת, שנקדמנה. כגון אגן - בתמייה. רבי חנינא בר פפי וחביריו - רבי צדוק ורב

1 מלקין על הייחוד - פירש בקונטרס: דמירי בפנייה, דהכי מוקי לה בסמוך. ואין אוסרים
2 על הייחוד - מירי בייחוד אשת איש. וקשה: דאם כן לצדדים קתני, רישא בפנייה
3 וסיפא באשת אישו ונראה לפרש: דסיפא נמי מירי בפנייה, ולאסרה לבחון משום זונה. ומיהו,
4 קשה: דתנן בפרק קמא דכתובות (יגא.) היתה מעוברת. ואמרו לה: מה טיבו של עובר זה?

5 כהנה ברקא פקדן קודשין מא. מלקין על הייחוד
6 - מדרות. ואין אוסרין - אשת איש על בעלה,
7 מחמת ייחוד. לא אמרו - דמלקין. אתה מוציא
8 לעו - שיאמרה: ראיה שזינתה, לכך הלוקה,
9 והאידיגא ליבא מיתת בית דין למיקטלינהו. מד
10 וזמרא מלקין - על ייחוד אשת איש, ומכרזי
11 עליה שלא זינתה אלא נתיחדה. על לא טובה
12 השמועה - מי שיוצא קול עליו שהוא עובר
13 עבירות - מלקין אותו. ד"ל טובה השמועה?
14 - לאו דהא. דכתבי בנינו עלי "אל בני" - לאו
15 יש כאן. על "לא טובה השמועה". אפסרה -
16 *קבשטריא. ומקרי ליה - קורא לפני "אל בני",
17 להודיע שעל לאו זה הוא לוקה. בעלה בעיר און
18 חוששין לה משם ייחוד - להלקות. דמסתפי
19 מבעל, השתא אתי. שקולו דרגא - שאכלו
20 בעליה. וידרו רב יוסף ואשתו. והוא נשאר
21 בעליה. שקולו דרגא מתותי ביבי - שלא ירד
22 ויהיה, ושביעיתיה. בעלת ברית לא. אנשים
23 בחוץ - בבית החיצון. ונשים בפנימיין אין חוששין
24 משום ייחוד - שהחיצוניים אין להם דרך לפנים,
25 ואין יתייחד האיש אחד עם הנשים? אבל
26 הפנימיים יש להם דרך לחוץ, הילכך אנשים
27 בפנימיים נשים בחוץ - חוששין שפא יצא אחד
28 מהם. ויתייחד עם הנשים. איפכא - אנשים
29 בחוץ ונשים בפנימיים - חוששין שפא יכנס האחד
30 לפנים, ולא ירגישו בו חביריו. אנשים בפנימיים
31 ונשים בחוץ - אין חוששין שפא תכנס היא
32 לפנים. ואם תכנס היא לפנים - לא איכפת לן,
33 דאשה מתייחדת עם שני אנשים. ואם אחד מהן
34 יוצא לבין הנשים - אין זה ייחוד, דמסתפי
35 שפא יצא אחד מהן אחריה, שהרי דרך הפנימיים
36 על החיצונים. גולפי - מקום קבוצת אנשים
37 ונשים, או לדרשה או לחופה. היה מסדר קנקים
38 על חרט הרבה בנייהם. שאם יבאו זה אצל זה
39 יקששו ונתשם קול. וייר - לשון דרי דרי
40 (מגילה יבא.) שורות שורות. וייר קנה - מסדר
41 קנים, שהעובר עליהן קולם נשמע. קבא דשהא
42 ריגלא - ריעוע של ימות השנה לייחוד ולעבירה
43 - ימות הרגל, שיש קבוצת אנשים ונשים
44 לשמוע דרשה, ונותנים ותואים זה עם זה.
45 סקבא - *דזרישור"א בלעז, כמו: דמוסק לבז
46 לחמיריהו (כבא מציעא כגז.) אסקיניהו - שעה
47 עליהם לפדותם, ותנום בעלייתו. בהדי דקא
48 הלפא דהא מינייהו - שהיתה עוברת אצל פי
49 ארובה שם העלייה לבית. נפל נהורא באיפומא
50 - נפל אור בבית דרך פי העליה, שהיו פניה
51 מאירות. וקא סליק - לתובעה. אפשא - דרחיב
52 ופיסקר גרלו לעמוד במקומו בחוקה, להתגבר על
53 יצרו. אמר נומא בי עפרים - הויעק בני השכונה
54 ליאסק ולבא לכבות הדליקה, כדי שיחיד
55 מיצרו, שיחביש מהן. אחר רבנן - שהיו סבורים
56 שהיה שם דליקה. אשבעיה - רב עמרם ליצר
57 הרע שיצא ממנו. מתלוצץ בעבייה - אומר:
58 שנקל הוא להתגבר על יצרו, אם היו רוצים.
59 אידימי ליה שפן - דהוא יצר הרע. בהך גיסא
60 דמברא - לצד השני שמעבר המים. לא הוה מברא -

1 מלקין על הייחוד - פירש בקונטרס: דמירי בפנייה, דהכי מוקי לה בסמוך. ואין אוסרים
2 על הייחוד - מירי בייחוד אשת איש. וקשה: דאם כן לצדדים קתני, רישא בפנייה
3 וסיפא באשת אישו ונראה לפרש: דסיפא נמי מירי בפנייה, ולאסרה לבחון משום זונה. ומיהו,
4 קשה: דתנן בפרק קמא דכתובות (יגא.) היתה מעוברת. ואמרו לה: מה טיבו של עובר זה?
5 מאיש פלוגי וכוון הוא. רבי יהושע אומר: אינה
6 נאמנת. ופריך עליה בגמרא מזה דאמר רב באבא:
7 אין אוסרין על הייחוד ומשנה: מעלה עשו בייחוסין.
8 ולפי מה שפירשתי, דמירי לאסרה לבחון - לא
9 משני גמרא התם מיד, דהא הכא מירי לייחוסין,
10 ואפילו הכי אמרנן דאין אוסרין ויש לומר:
11 דלעיל מירי לייחוסין. והא דמשני התם מעלה
12 עשו בייחוסין - שאני התם דאינה נאמנת, משום
13 דמודה היא שנבעלה. והכא דקאמר דאין אוסרין
14 - היינו משום דאינה מודה שנבעלה.
15 בעלה בעיר אין חוששין לה משום ייחוד -
16 פירש בקונטרס: אין חוששין להלקות.
17 משמע מתוך פירושו - הא איסורא מיהא איבא.
18 וקשה: דאם כן מאי פריך בסמוך על רב יוסף,
19 דקאמר: שקולו דרגא מתותי ביבי? האמר רבה:
20 בעלה בעיר אין חוששין לה משום ייחוד ומאי
21 קושיא? נהי דמלקות ליבא - איסורא מיהא
22 איבא? ונראה לפרש: אין חוששין כלל משום ייחוד,
23 ואפילו איסורא ליבא.
24 סקבא דשהא ריגלא - פירושו: ריעוע של
25 ימות השנה לייחוד ולעבירה. כלומר,
26 ימות הרגל (ויש) קבוצת אנשים ונשים לשמוע
27 דרשה, ונותנים עין על זה. ויש אומרים לכך
28 נהגו להתענות לאחר פסח ולאחר סוכות.
29 אביי

1 חוששין משום ייחוד. אומר רב יוסף: פתח פתוח לרשות הרבים - אין חוששין משום ייחוד.
2 רב ביבי איקלע לבי רב יוסף. בתר דכרך ריפתא, אומר להו: שקולו דרגא מתותי ביבי. והא
3 אומר רבה: בעלה בעיר אין חוששין משום ייחוד! - שאני רב ביבי, דשושבינתיה הוא, וגויסא
4 ביה. אומר רב פהנא: אנשים מבחוץ ונשים מבפנים - אין חוששין משום ייחוד, אנשים מבפנים
5 ונשים מבחוץ - חוששין משום ייחוד. במתניתא תנא איפכא. אומר אבוי: השתא דאמר רב
6 פהנא הכי, ותנא מתניתא איפכא - אנא נעביד לחומרא. אבוי דיור גולפי, רבא דייר קנה.
7 אומר אבוי: סקבא דשהא ריגלא. הנהך שבויתא דאתאי לנהרדעא, אסקיניהו לבי רב עמרם
8 חסידא, אשקולו דרגא מקמייהו. בהדי דקא חלפה חדא מינייהו נפל נהורא באיפומא, שקליה
9 רב עמרם לדרגא דלא הוה יקלון בי עשרה למדלייא. דלייא לחודיה, סליק ואזיל. פי מטא
10 לפלגא דרגא איפשא, רמא קלא: נורא בי עמרם! אתו רבנן. אמרו ליה: פסיפתינן! - אומר
11 להו: מוטב תיכספו בי עמרם פעלמא הדין, ולא תיכספו מיניה לעלמא דאתי. אשבעיה דינפק
12 מיניה, נפק מיניה פי עמודא דנורא. אומר ליה: חוי, דאת נורא ואנא בישרא, ואנא עדיפנא
13 מיןך. רבי מאיר הוה מתלוצץ בעוברי עבירה. יומא חד אידימי ליה שפן פאייתא בהך גיסא
14 דנהרא, לא הוה מברא - נקט מצרא וקא עבר. פי מטא פלגא מצרא - שבקיה, אומר: אי
15 לא דקא מכרו ברקיעא "הנהרו ברבי מאיר ותורתו" - שויתיה לךמך תרתי מעי. רבי עקיבא
16 הוה מתלוצץ בעוברי עבירה. יומא חד אידימי ליה שפן פאייתא בריש דיקלא, נקטיה לדיקלא
17 וקסליק ואזיל. פי מטא לפלגיה דיקלא שבקיה, אומר: אי לאו דמכרו ברקיעא "הנהרו ברבי
18 עקיבא ותורתו" - שויתיה לךמך תרתי מעי. פלימו הוה רגיל למימר כל יומא: גירא בעיניה
19 דשפן. יומא חד מעלי יומא דכיפורי הוה, אידימי ליה פעניא, אתא קרא אבבא, אפיקו ליה
20 ריפתא. אומר ליה: יומא כי האידינא בולי עלמא גזאי ואנא אבראי? - עיליה, וקריבו ליה
21 ריפתא. - אומר ליה: יומא כי האידינא, פולי עלמא אתפא ואנא לחודאי? אתויהו אויתבוהו
22 אתפא. הוה יתיב מלא נפשיה שיחנא וכיבי עליה, והוה קעביד ביה מילי דמאום. אומר ליה:
23 חוב

1 דמברא - לצד השני שמעבר המים. לא הוה מברא - ספינות המעברות. נקט מצרא - חבל מתוח משפת הנהר אל שפתו, ואוחזין בו לבא על דף קצר המוטל ברוחב הנהר. שבקיה
2 - היצר לרבי מאיר. אתפא - על השלחן אוכלין. וכיבי - **ולנ"ץ המוציאין ליחה ומאוסין.

חוב

1 תיב שפיר - שב כהונן, שלא תמאסנו. הבו לי כסא - מזוג לי כוס. אכבר - *שטייט בלעז. שרא ביה כיוו - השליך בתוכו את כיוו, ליחה היוצאת מן הריאה. נחרו ביה - גערו
 2 בו. שקא - הוא החוץ עצמו כמת. שקא - הלקיח, כמו שקל. שמעו דקאמרי פלימו קמל נברא - השמיעו לאנשי ביתו קול יוצא מבחוץ, ואומרים: פלימו קטל גברא. ערק - פלימו,
 3 כסבור שבאים עליו נוגשי המלך להרוגו. משא - נחבא בבית הכסא חוץ לעיר. חויה - שטן לפלימו דמצטער. מאי מעמא אמרת הכי - למה הורגלת לקללני. אלא היכי נימא -
 4 לדחותך מעלי, שלא תחטיאני. דפריש מינאי - מחמת זקנה, ומה ירא מיצר הרע? קשטא נפשח - בחבשטיה, קישוטי בשמים אפרסמון. חלפא ותני קמיה - עברה לפניו ושנתה
 5 פערע שניה. אמא חרווא - שם זונה ניכרת בעיר.

6 **אבוי** מכלי ליה מכולה דברא - נראה דהני
 7 אמוראי חומרא בעלמא קא עבדי, ואנן
 8 קיימא לן כרבנן דרבי יהודה (קדושין פבא),
 9 דאמרו לו: לא נחשדו ישראל לא על משכב זכור
 10 ולא על הבהמה.

11 **אבוי** ליה: מאי טעמא אמרת הכי? - ואלא היכי אימא? - אמר ליה: לימא מר "רחמנא נגער
 12 ביה בשטן". רבי חייא בר אשי הוה רגיל כל עידן דהוה נפל לאפיה הוה אמר: הרחמן יצילנו
 13 מיצר הרע. וימא חד שמעתינהו דביתיהו, אמרה: מכדי הא כמה שני דפריש ליה מינאי, מאי
 14 טעמא קאמר הכי? וימא חדא הוה קא גרים בגינתיה, קשטא נפשח חלפה ותנייה קמיה.

15 **אמר** לה: מאן את? - אמרה: אנא חרותא, דהדרי מינאי. תבעה. אמרה ליה: אייתי ניהליה
 16 להך רומנא דריש צוציתא. שוור, אול אתיה ניהלה. כי אתא לביתיה הוה קא שגרא דביתיהו
 17 תנונרא, סליק וקא יתיב בגינה. - אמרה ליה: מאי האי? - אמר לה: הכי והכי הוה מעשה.
 18 - אמרה ליה: אנא תואי. - לא אשגח בה, עד דיהבה ליה סימני. - אמר לה: אנא מיהא
 19 לאיפרא איפונני. כל מיני של אותו צדיק הוה מתענה, עד שמת באותה מיתה. דתניא:

20 "אישה הפרם וה' יסלח לה" כמה הכתוב מדבר - באשה שגדרה גבוה, ושמע בעלה והפר
 21 לה. והיא לא ידעה שהפר לה בעלה, והיתה שותה וין ומטמאה למתים. רבי עקיבא כי הוה
 22 מטי להאי פסוקא הוה בכי, אמר: ומה פוי שנתפוי לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר מלה
 23 - אמרה תורה: צריכה כפרה וסליחה, מי שנתפוי לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר
 24 - על אחת כמה וכמה. פיוצא בדבר אתה אומר "ולא ידע ואשם ונשא עונו". פשהיה רבי

25 עקיבא מיני לפסוק זה היה בוכה: ומה פוי שנתפוי לאכול שומן ועלה בידו חלב - אמרה
 26 תורה "ולא ידע ואשם ונשא עונו", מי שנתפוי לאכול חלב ועלה בידו חלב - על אחת כמה
 27 וכמה. איסי בן יהודה אומר: "ולא ידע ואשם ונשא עונו" - על דבר זה ידו כל הדווים.
 28 "מתייחד אדם עם אמו". אמר רב יהודה אמר רב אסי: מתייחד אדם עם אחותו, ודר עם
 29 אמו ועם בתו. כי אמרה קמיה דשמואל אמר: אסור להתייחד עם כל ערויות שבתורה,
 30 ואפילו עם בהמה. תנן: מתייחד אדם עם אמו ועם בתו וישן עמהם בקרוב בשר, ותיובתא

31 דשמואל! - אמר לך שמואל: ולטעמיה, הא דתניא: אחותו וחמותו ושאר כל ערויות
 32 שבתורה אין מתייחד עמהם אלא בעדים. בעדים - אין, שלא בעדים - לא. אלא תנאי היא.
 33 דתניא, אמר רבי מאיר: הוהרו בי מפני בתי. אמר רבי טרפון: הוהרו בי מפני פלתי. לויגל
 34 עליו אותו תלמוד. אמר רבי אבהו משום רבי חנינא בן גמליאל: לא היו ימים מועטים עד
 35 שנגשל אותו תלמיד בחמותו. "אפילו עם בהמה". אביי מקלליה מפולח דברא, רב ששת

36 מעבר ליה מצרא. רב חנן מנהרדעא איקלע לרב בהנא לפום נהרא, חויה דיתבי וקא גרם
 37 וקיימא בהמה קמיה. אמר ליה: לא סבר לה מר אפילו עם בהמה? אמר ליה: לאו אדעתאי.
 38 אמר רבא: מתייחד אדם עם שתי יבמות, ועם שתי צרות, עם אשה וחמותה, עם אשה ובת
 39 בעלה, עם אשה ותינוקת שיודעת טעם ביאה ואין מוסרת עצמה לביאה. "הגדילו זה ישן
 40 בקסותו וכו'". וכמה? אמר רב אדא בר רב עזא אמר רב אסי: תינוקת - בת תשע שנים

41 ויום אחד, תינוק - בן שתים עשרה שנה ויום אחד. איבא דאמרי: תינוקת - בת שתים עשרה
 42 שנה ויום אחד, תינוק - בן שלש עשרה ויום אחד, וזה היה כדי שיהיו "שדים נכנו ושענך
 43 צמו". אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: לא שנו אלא שאניה בושה לעמוד לפניו ערום,
 44 אכל בושה לעמוד לפניו ערום - אסור. מאי טעמא - יצר אלבשה. רב אחא בר אבא איקלע

45 לבי רב חסדא חתניה, שקליה לכת ברתיה אותבוה בכנפיה. אמר ליה: לא סבר לה מר דמקדשא? - אמר ליה: עברת לך אדרב,
 46 דאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי אלעזר: אסור לאדם שקדש את בתו פשהיא קמנה, עד שתגדיל ותאמר "כפלוני אני וצוה".
 47 - מר נמו עבר ליה אדשמואל, דאמר שמואל: אין משתמשים באשה! - אמר ליה: אנא פאיך דשמואל סבירא לי, דאמר שמואל:
 48 הכל

56 ולא עלה בידה, ואמר התורה שצריכה בפרה וסליחה, מי שנתפסין
 57 לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר, ונמצא שאף עשה את
 58 מעשה האיסור, על אחת כמה וכמה שהוא צריך כפרה וסליחה.
 59 הגמרא מביאה דרשה מעין זו על פסוק אחר: **כיצא אדם אתה**
 60 **אומר** - דורש מהפסוק (ויקרא ה יז) **ולא ידע ואשם ונשא עונו**,
 61 שאדם שעשה שמוג מעשה שהוא בספק איסור כרת, כגון שאכל
 62 חתיכה שהיא ספק שומן ספק חלב, צריך להביא קרבן אשם תלוי.
 63 ואף כאן בשהיה רבי עקיבא מניע לפסוק זה היה בוכה ואומר, ומה
 64 מי שנתפסין לאכול שומן המותר באכילה ועלה בידו לאכול חלב
 65 האסור באכילה, אמרה התורה **ולא ידע ואשם ונשא עונו**, וצריך
 66 להביא קרבן אף שלא נתכוין לאיסור, מי שנתפסין לאכול חלב
 67 ועלה בידו חלב, ונמצא שגם מחשבתו היתה לאיסור וגם עשה
 68 מעשה איסור, על אחת כמה וכמה שהוא צריך כפרה וסליחה.
 69 מסיימת הגמרא: **אם כי יהודה אומר**, מה שלמדנו מהפסוק **ולא**
 70 **ידע ואשם ונשא עונו**, שאף חטא בלא ידיעה הוא חטא וצריך
 71 כפרה, על דבר זה דיון כל הדיונים - יצטערו כל הראויים להצטער:
 72 שנינו במשנה (לעיל פ:): **מתניח אדם עם אמו או עם בתו**, הגמרא
 73 דנה בדיני יחוד עם קרובות: **אמר רב יהודה אמר רב אפי**, **מתניח**
 74 **אדם עם אחותו** לפרקים, ולא באופן קבוע, וידע עם אמו ועם בתו
 75 אפילו באופן קבוע, ולא חוששים שיבואו לידי עבירה, כיון שאנשי
 76 כנסת הגדולה ביטלו את יצר העריות מקרובות. **כי אמרה קמיה**
 77 **דשמואל** - כאשר אמר רב יהודה דין זה לפני שמואל, **אמר לו**
 78 **שמואל, אסור להתייחד עם כל העריות שפותרה כגון אחותו אמו**
 79 **ובתו, ואפילו עם בהמה אסור להתייחד**.
 80 הגמרא מקשה על שמואל: **תנן במשנתנו, מתניח אדם עם אמו**
 81 **ועם בתו, וישן עמהם** - והבן הקטן עם אמו, והבת הקטנה עם אביהן
 82 בקירוב בשר - כשבשרם נוגע זה בזה, ותיבתא דשמואל - וקשה
 83 על דברי שמואל, שלפי שמואל אסור אפילו להתייחד עם בתו,
 84 ובמשנה מבואר שמוותרים שמוותרים אפילו לישן בקירוב בשר. משיבה
 85 הגמרא: **אמר לך שמואל, ולשמעיה** - ולשיטתך (המקטן) שאתה
 86 סובר שמוותר להתייחד עם קרובות, יקשה מהא דתניא, **אחותו**
 87 **וחמותו ושאר כל עריות שפותרה, אין אדם מתניח עמהם אלא רק**
 88 **בעדים שעומדים שם**. ומבואר שבעדים אין - שדווקא בעדים מותר
 89 להתייחד, אבל שלא בעדים לא, ואיך אתה (המקטן) סובר שמוותר
 90 להתייחד עם קרובות. הגמרא מיישבת את הסתירה בין המשנה
 91 לברייתא: **אלא תנאי היא** - נחלקו בזה תנאים, אם מותר אדם
 92 להתייחד עם קרובותיו.
 93 הגמרא מביאה ברייתא נוספת הסוברת שאסור להתייחד עם
 94 קרובות כבתו ואמו: **תניא, אמר רבי מאיר** לאנשי ביתו, **הנהרו בי**
 95 **משני בתי** - שימו לבכם להיות עמי כשאני נמצא עם בתי, שלא
 96 אתיחד עמה. וכן אמר רבי טרפון לאנשי ביתו, **הנהרו בי משני**
 97 **בתי שלא אתיחד עמה**. מספרת הגמרא: **ליגלג עליי** - על רבי
 98 טרפון אותו תלמיד על חומרה זו. **אמר רבי אבהו משום רבי תנינא**
 99 **בן גמליאל, לא היו** - (עברו) ימים מועטים, עד שנכשלו אותו תלמיד
 100 בקהמותי ועבר עמה עבירה.
 101 הגמרא מביאה מעשים בענין יחוד עם בהמה: לעיל הובאו דברי
 102 שמואל שאסור להתייחד אפילו עם בהמה. מספרת הגמרא: **אפי**
 103 **מכיליה מפולה דברא** - כשהיה הולך ללמוד לבדו בשדה היה
 104 מגרש את הבהמות מהשדה, כדי שלא יתייחד עמהן. וכן רב ששת
 105 מעבר ליה מצרא - היה מעביר את הבהמות לעבר השני של
 106 השדה, כדי שלא יתייחד עמהן. מספרת הגמרא: **רב תנן מנהרדעא**
 107 **איכלע** - (הזדמן) לרב תנינא לפום נהרא - בשפת הנהר. תנייה -
 108 ראה את רב כהנא דתיב וקא גרם וקיימא בהמה קמיה - שהיה
 109 יושב ולומד ובהמה עומדת לפניו. **אמר ליה רב חנן, האם לא כבר**
 110 **לך מר שאסור להתייחד אפילו עם בהמה**. **אמר ליה רב כהנא, לאו**

1 **תיב שפיר** - שב כהוגן, ואל תמאס אותנו. **אמר ליה השטן, הבו לי**
 2 **כסא** - מזגו לי כוס, **והבו לי כסא** - נתנו לו כוס, **אמר** - השתעל
 3 **ושקא ביה ביהו** - השליך לתוך הכוס את ליחתו שהוציא מהריאה.
 4 כשראו זאת בני הבית נהרו ביה - גערו בו, שקא ומית - עשה
 5 השטן את עצמו כמת. **שמעו בני הבית דהו קאמרי** - שיצא קול
 6 שאומרים פלימו קמל נברא פלימו קמל נברא - פלימו הרג אדם,
 7 פלימו הרג אדם. ערך - ברח פלימו מפחד המלכות שיהרגוהו,
 8 **ומשא נפשיה** - והחביא עצמו בקבית הכסא שמחוץ לעיר. **אול**
 9 **בתריה** - הלך השטן אחריו, **נפל קמיה** - לפני פלימו ועשה עצמו
 10 שוב כמת. **כי דחיייה דהו מצטער** - כאשר ראה השטן שפלימו
 11 מטטער, גלי ליה נפשיה - גילה לו שהוא השטן. **אמר ליה השטן**
 12 **לפלימו, מאי מצטמא אמרתהי** **כי** - מדוע אתה רגיל לקללני ולומר
 13 **גירא בעינא דשטן**. אמר לו פלימו. **ואלא היכי אמיא** - איך אומר
 14 מתה כדי ששוב אל תחטאיני. **אמר ליה השטן, לימא מר רחמנא**
 15 **נגער ביה בשמן** - התפלל שהקדוש ברוך הוא יגער בשטן.
 16 הגמרא מביאה מעשה מענין התפילה להינצל מהיצר הרע: **רבי**
 17 **הייא בר אשי הוה רגיל כל עידן דהוה נפל לאפיה** - בכל פעם שנפל
 18 על פניו באמירת 'תחנון', הוה אמר רחמנא יצילנו מיצר הרע, וימא
 19 חד - יום אחד שמעתינהו דביתו - שמעה אותו אשתו, אמרה,
 20 **מכדי הא כמה שני דפריש ליה מינאי** - הרי כבר כמה שנים שהוא
 21 פורש ממני מחמת זקנה, ומאי מצטמא קאמר הכי - מדוע הוא אומר
 22 כן, הלא אין לו יצר הרע. ולכן עלשה מעשה לבדוק מיצר הרע.
 23 **יומא חד הוה קא גרים בגינתיה** - יום אחד כשרב חייה בר אשי
 24 למד בגינתו, קשטה נפשיה - את עצמה, והלפה ותנייה קמיה -
 25 עברה לפניו שוב ושוב. כששם לבו שעוברת לידי אשה, אמר לה,
 26 **מאי את** - מי את. אמרה לו, **אנא** - אני הרוחא ושם זונה ידועה
 27 בעירו דהרדי מיומא - שחורתי הימים לכאן. **הכעה רבי חייה בר אשי**
 28 **לעבירה**. אמרה ליה אשתו, **אייתי נהלי לך רומנא דריש נוציאתא**
 29 - הבא לי את הפיר שבענף שבראש הדקל. **שוור אול אתייה נהלה**
 30 **קפץ והלך והביא לה את הפיר**. **כי אתא לביתיה** - כשבא לביתו
 31 הוה קא שגרא דביתו תנורא - היתה אשתו מסיקה את התנור,
 32 סליק וקא יתיב בגייה - עלה והתיישב בתוך התנור כדי שימות.
 33 אמרה ליה אשתו, **מאי האי** - מדוע נכנסת לתנור. אמר לה, **הכי**
 34 **והכי הוה מעשה** - כך וכך היה המעשה, שחטא עם זונה. אמרה
 35 ליה אשתו, **אנא תואי** - זו הייתי אני, ולא חטאת. **לא אשגח בה** -
 36 לא השגיח רבי חייה בר אשי בדבריה כי לא האמין לה, עד דיהבה
 37 ליה סימני - עד שנתנה לו סימנים שאכן הייתה זאת היא. ועדיין
 38 לא נזח דעתו של רבי חייה בר אשי, אמר לה, **אנא מיהא לאיסורא**
 39 **איפוני** - אף שזו היית את, מכל מקום התכוונתי לעשות איסור,
 40 ואני צריך כפרה על כוונתי. **וקל ימיו של אותו צדיק** ורבי חייה בר
 41 אשין הוה מתענה, עד שלבסוף מת באותה מיתה - מתוך עינוי.
 42 הגמרא מביאה ברייתא שצריך כפרה אף על כוונת עבירה בלי
 43 מעשה עבירה: **תניא**, על הפסוק לגבי אשה שנדרה נדר ובעלה
 44 הפר לה (במדבר ל יג) **אישה הפרם וה' יסלח לה**, מבררת
 45 הברייתא, כמה הפתום מדבר, הלא בעלה הפר לה את הנדר
 46 ומדוע צריכה כפרה. משיבה הברייתא, מדובר באשה שנדרה בנדר
 47 - קיבלה על עצמה נזירות, ושמע בעלה והפר לה את הנדר,
 48 וממילא היא מותרת בכל איסורי הנזיר, והיא לא ידעה שהפר לה
 49 בעלה, והיתה שותה יין ומטמאה למתים, שדברים אלו אסורים על
 50 הנזיר והיא התכוונה לאיסור, ומשמיענו הפסוק שהיא צריכה
 51 כפרה על מעשיה, אף שלא היה בזה איסור.
 52 מספרת הגמרא: **רבי עקיבא** **כי הוה מטי לאי פסוקא** - כשהיה
 53 מגיע בלימודו לפסוק זה **אישה הפרם וה' יסלח לה**, הוה כבי -
 54 היה בוכה, אמר, ומה מי שנתפסין לאכול בשר חזיר ועלה בידו
 55 לאכול בשר מלה שהוא מותר, כאשר זה שנתכוונה לדבר איסור

מעשירה, אלא יבקש רחמים וְתַפְּלָל לְמִי שֶׁהַעֲשֵׂר הַתְּבַכִּים שָׁלוּ –
 להקדוש ברוך הוא, מפני שְׁאֵין אוֹמְנוֹת מְסוּיֵמֶת שְׁאֵין פֶּה עֲנִיּוֹת
 וְעֲשִׂירוֹת, שבכל אומנות יכול להעשיר ממנה ויכול להעני ממנה,
 ואין הדיבר תלוי בסוג האומנות שעוסק בה, שְׁלֵא עֲנִיּוֹת באה מן
 האומנות, וְלֹא עֲשִׂירוֹת באה מן האומנות שעוסק בה, אֲלָא הצלחתו
 באומנותו להיות עשיר, הַכֵּל לְפִי זְכוּתוֹ – מזלו.
 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר מוֹסִיף וְאָמַר, וְכִי רֵאִיתָ מִיָּמֶיךָ חַיָּה וְעוֹף שָׁשׁ
 לָהֶם אוֹמְנוֹת שֶׁהֵם עוֹסְקִים ה, וְאֶפִּילוּ שְׁאֵין לָהֶם אוֹמְנוֹת הֵן
 מִתְפַּרְנְסִין שְׁלֵא בְּצַעַר, ותמיד יש להם את צרכיהם. והדברים קל
 וחומר, וְהֵלֵא החיות והעופות לֹא נִבְרָאוּ אֲלָא לְשִׂמְשֻׁנִי, וְאֲנִי –
 האדם נִבְרָאתִי לְשִׂמְשֵׁךְ אֶת קוֹנֵי – הקדוש ברוך הוא, ואם כך אֵינוֹ
 דִּין – האם לֹא רָאוּי הוּא שְׁאֵתְפַרְנֵס שְׁלֵא בְּצַעַר, והרי אני חשוב
 יותר מהם. אֲלָא – שהסיבה שהאדם מתפרנס בצער היא, משום
 שְׁהוֹרַעְתִּי מַעֲשֵׂי – עשיתי מעשים רעים, ולכן קִפְחָתִי – קיצרתי אֶת
 פְּרָדְסִי שְׁאֵין צָרִיךְ לְהַצְטַעַר עַל זֶה.
 אָבָא גוֹרִיִּין אִישׁ צְרִיָּין אוֹמַר מְשוּם אָבָא גוֹרִיא, לֹא יִלְמַד אָדָם אֶת
 בְּנֵי אוֹמְנוֹת שִׁיכּוֹל לְהַכְשֵׁל בְּגוֹל מֵאֲחָרִים. ואלו הם האומנויות,
 חָמֵר – בעל המור הנשוא משאות. גְּמָל – בעל גמל הנשוא קרון.
 קָדָר – בעל קרון. סֶפֶן – מנהיג ספינות בים. יוֹעָה בחמות, וְהַנּוּנִי –
 בעל חנות לממכר מזון. שְׁאוּמְנוֹתָן של אלו היא אוֹמְנוֹת של
 לְיָסְמִים – שודדים, שאלו המסובבים בדרכים ולנים שם לוקטים
 עצים ופירות מן הכרמים בגול, וכן פעמים נשכרים הם לבני אדם
 ועוברים על התנאי שסיימו ביניהם. והרועה בהמותיו מעבירן
 לרעות בשדות של אחרים, והחנוני נוהג לערב מים ביין ואבנים
 קטנות בחיטים.
 רַבִּי יְהוּדָה חוֹלֵק וְאָמַר מְשֻׁמוֹ של אבא גוריא, תְּחַמְרִין רוּבֵן
 רְשָׁעִים, מפני שהם מורגלים בגניבות.
 וְהַנְּמָלִין – מי שאומנותו בגמלים רוּבֵן בְּשָׂרִין, מפני שנמצאים הרבה
 במדבריות שזהו מקום סכנה של גודלי חיות ושודדים, ותמורת כך
 יראים לנפשם ומשברים לבם להקדוש ברוך הוא.
 הַסֶּפֶןִין – מי שאומנותו בהנהגת ה ספינה, רוּבֵן הַסִּידִים, שיראים
 מאד, מפני שהים מקום סכנה יותר מהמדבר.
 מוֹב שְׁבָרְפָאִים, – אף הטוב ביותר, לְגִיְהֵם – סופו שיריש גיהנם,
 מפני שאינו משבר לבו לקדוש ברוך הוא. כיון שאינו ירא שיהיה
 חולה, שאוכל מאכלים בריאים. ועוד, מפני שפעמים הורג נפשות
 על ידי רפואה לא נכונה, ופעמים שבידו להציל עני, ואינו מצילו
 מפני שאין לו כסף לשלם לו.
 וְהַכְּשֵׁר שְׁבַמְבָּחִים – אפילו השוחט המומחה ביותר, שוֹתְפוֹ שָׁל
 עֲמֻלְקָ וְעוֹשָׂה כְּמַעֲשֵׂיו, שהרי באות לידי בהמות ספקי טריפות
 והוא מאכיל את הקונים כדי לא להפסיד ממונו.
 רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמַר, מֵיֵחָ אֵין כָּל אוֹמְנוֹת שְׁבַעְעוֹלִים וְאֵינוֹ מִלְּמַד אֶת
 בְּנֵי אֲלָא רק תוֹרָה, מפני שְׁאָדָם אוֹכֵל מִשְׁכָּרָה של התורה בעולם
 הַזֶּה וְהַקֶּרֶן – [עיקר השכר] קְנִימַת לוֹ לְעוֹלָם תָּבָא. וְשָׂאָר כָּל אוֹמְנוֹת
 אֵינוֹן כֵּן כְּמוֹ התורה, שהרי בְּשָׂאָדָם פֹּא לְיָדֵי חוֹלֵי אוֹ לְיָדֵי וְקָנָה אוֹ
 לְיָדֵי יְפוּרִין וְאֵינוֹ יָכוֹל לְעַסּוֹק בְּמִלְּאכְתּוֹ מחמת זאת, תְּרִי הוּא מֵת
 בְּרַעֲב, שהרי אין לו מדיחין להתפרנס. אֲבָל הַתוֹרָה אֵינָה כֵּן, אֲלָא
 מְשַׁפְּרָתוֹ מִכָּל דָּע בְּנַעֲרֻתוֹ – בצעירותו, ואף שבא לידי זקנה או
 יסורים ואינו יכול לעסוק בה נִתְּנָת לוֹ אַחֲרֵית וְהַקָּנָה מְקוּנָתוֹ
 שאוכל ממתן שכרה שעסק בה בנערותו. והראיה לזה, שהרי
 בְּנַעֲרֻתוֹ כְּהוֹ אוֹמַר – מה נאמר עליו (ישעיהו מ לא), 'יָקִין ה'
 יְחַלִּיפוּ בָּתְּ יַעֲלוּ אָבְרָם בְּנִשְׂרָיִם יְרוּצוּ וְלֹא יִיָּעָזוּ לְכֹבֵד וְלֹא יִיעָצוּ,
 והיינו שכשמוקדה לה' בצעירותו יתן לו ה' תוספת כח. וּבְקוּנָתוֹ
 כְּהוֹ אוֹמַר – מה נאמר עליו, 'עוֹד יִנְבוּן בְּשִׂכָּה דְשִׁנָּי וְרַעֲנָנִים
 יִהְיוּ' (תהלים צב טו), והיינו שאף בזקנותו שאינו יכול לעסוק
 בתורה עוד יניב פירות ויאכל משכר לימוד התורה שלמד

המשך בעמוד 77

הַכֵּל לְשֵׁם שְׁמִים – דין זה שאסור להשתמש באשה לא נאמר
 כשעושה כן לשם שמים, ולכך הושבתי את נכדתי אצלי כדי
 לעשות נחת רוח לאמה שאני מחבב את בתה שהיא נכדתי, ולא
 לחיבת אישות:

משנה

המשנה ממשיכה בדיני הרחקה מעריות, באנשים ואופנים
 מסוימים: לֹא יִלְמַד אָדָם רוּבֵן – שאינו נשוי] סוֹפְרִים – לא ירגיל
 את עצמו להיות מלמד תינוקות של בית רבן, וכן לא תִלְמַד אִשָּׁה
 סוֹפְרִים. רַבִּי אֱלֵעָזָר אוֹמַר, אֵף מִי שְׁאֵין לוֹ אִשָּׁה לֹא יִלְמַד סוֹפְרִים.
 רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר, לֹא יִרְעָה רוּבֵן בְּהֵמָה, שמא יתאווה לעבירה עם
 בהמה. וְלֹא יִישְׁנוּ שְׁנֵי רוּבָנִין בְּמַלְּיָת – [בגדו] אַחַת, שמא יבואו
 לידי משכב זכור. וְחֻכְמִים מְתוּרִים לְרוּבֵן לְרַעוּת בַּהֲמָה, וכן לשני
 רווקים לישן בטלית אחת, משום ישראל לא נחשדו על משכב
 זכור ובהמה:

גמרא

הגמרא מבארת טעם הדין הראשון שבמשנה שלא ילמד רווק
 תינוקות. מבררת הגמרא: מַאי מְעָמָא. אֵילִימָא טַעַם הַאיטור מְשוּם
 יְנִינְי – שהרווק יבוא למשכב זכור עם התינוקות שמלמד, וְהַתְּנָא,
 אָמְרוּ לוֹ רַבֵּן לְרַבִּי יְהוּדָה שְׁאֵין לְאִסוּר שְׁנֵי רוּקִים לִישֵׁן בְּטַלִּית
 אַחַת, שְׁלֹא נִחְשָׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מְשַׁכְּב זָכוֹר, וְלֹא נִחְשָׁדוּ עַל מְשַׁכְּב
 עַם הַבְּהֵמָה. מְבֹאֲרַת הַגְּמָרָא: אֲלָא הַטַּעַם שֶׁרוּבֵן לֹא יִלְמַד תֵּינוּקוֹת
 מְשוּם אִמְהָתָא דִּינוּבִי – שאמנותיהם של התינוקות מצויות אצל
 המלמד מאחר שמביאות את בניהם לבית הספר ויש לחוש
 שהרווק יתגררה בהן. ומה שאָשָׁה לא תלמד תינוקות, הטעם מְשוּם
 אִמְהָתָא דִּינוּבִי – מחמת שחוששים על אבות התינוקות,
 שכשמביאים את בניהם לבית הספר יבואו לעבירה עמה:
 שִׁנְיָנוּ בְּמַשְׁנֵה: רַבִּי אֱלֵעָזָר אוֹמַר אֵף מִי שְׁאֵין כּוֹ' לוֹ אִשָּׁה לֹא יִלְמַד
 סוֹפְרִים:

אֵיבַעֲיָא לְהוֹ: האם כוונת רבי אלעזר לאסור הוא על מי שְׁאֵין לוֹ
 אִשָּׁה עֵתָה בְּלָל, ואף שהיתה לו בעבר אשה ומתה אסור ללמד,
 והוסיף על תנא קמא שאסור רק באופן שלא נשא אשה מימיו. או
 דְלָמָא כוונת רבי אלעזר לאסור אף בְּאוֹפֵן שהוא נשוי אלא שְׁאֵינָה
 שְׂרִיטָה אֲצֵלוֹ.

הגמרא מביאה ראייה לפשוט את הספק: תָּא שׁ מְעָ, אֵף מִי שְׁיָשׁ לוֹ
 אִשָּׁה וְאֵינָה שְׂרִיטָה אֲצֵלוֹ לֹא יִלְמַד סוֹפְרִים:

שִׁנְיָנוּ בְּמַשְׁנֵה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר לֹא יִרְעָה כּוֹ' רוּבֵן בַּהֲמָה וְלֹא
 יִישְׁנוּ שְׁנֵי רוּבָנִין בְּטַלִּית אַחַת וְחַכְמִים מְתוּרִים: הַגְּמָרָא מְבִיאָה
 בְּרִייתָא הַמְבֹאֲרַת אֶת טַעַמָם שֶׁל חַכְמִים: תְּנָא, אָמְרוּ לוֹ חַכְמִים
 לְרַבִּי יְהוּדָה, אֲנִי מְתוּרִים לְשִׁנֵּי רוּקִים לִישֵׁן בְּטַלִּית אַחַת מְשוּם
 לֹא נִחְשָׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מְשַׁכְּב זָכוֹר. וְאֲנִי מְתוּרִים לְרוּבֵן לְרַעוּת
 בַּהֲמָה מְשוּם שְׁלֹא נִחְשָׁדוּ עַל מְשַׁכְּב עִם הַבְּהֵמָה:

משנה

המשנה ממשיכה בדיני הרחקה מנשים למי שאומנותו בצרכי
 הנשים, ועוברת לענייני אומנויות נקיות שילמד אדם את בנו. כָּל
 שְׁעָסְקִין עִם הַנְּשִׁים לְצוּרֵךְ פְּרִנְסָתוֹ וְהַנְּשִׁים צְרִיכוֹת לוֹ, לֹא יִתְיַחַד
 עִם הַנְּשִׁים אֶפִּילוּ עִם הַרְבֵּה, מפני שליבו גס בהן ורגיל עמדה ודן
 יחפו עליו. וְלֹא יִלְמַד אָדָם אֶת בְּנֵו אוֹמְנוֹתָו כּוֹז שְׁמַבִּיאָתוֹ לְהַתְּעַסֵּק
 עִם הַנְּשִׁים.

מביאה המשנה סוגי אומנויות שראוי לאדם ללמד את בנו: רַבִּי
 מַאִיר אוֹמַר, לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם אֶת בְּנֵו אוֹמְנוֹת קְנָה – מחשש
 עבירות, וְקָלָה שְׁאֵין בַּה טוֹרָה, ואל יאמר בלבו אומנות זו אינה

1 **הבל לשם שמים** — ואין דעתי אחריה לחיבת אישות אלא לחיבת קורבה ולעשות קורת
 2 רוח לאמה כשאני מחבב את בתה. **משנה** לא ילמד רווק סופרים — רווק — פנוי בלא
 3 אשה. סופרים — מלמדי תינוקות. כלומר, לא ירגיל רווק עצמו להיות מן הסופרים.
 4 ובגמרא מפרש טעמא. וכן לא תלמד אשה סופרים — לא תרגיל עצמה להיות ממלמדי

5 תינוקות. אף מי שאין לו אשה — בגמרא מפרש
 6 מאי היא. לא ירעה רווק את הבתמות — שלא
 7 יתאוה לה. ולא יישנו שני רווקים בטלית אחת
 8 — שלא יבאו לידי משכב זכור. וחכמים מתיירין
 9 — שלא נחשו במשכב זכור ובהמה.
 10 **גמרא** מאי טעמא — לא ילמד רווק סופרים,
 11 אי נימא משום חדשידי רווקים אמשכב זכור
 12 הדיננות? אמרו לו רבי יוחנן — דמתניתין,
 13 דאמר: לא יישנו שני רווקין בטלית אחת. משום
 14 אמתתא דינקי — אמתותיהם של תינוקות,
 15 שמצויות אצלו להביא את בניןן לבית הספר.
 16 מי שאין לו אשה כלל — ומוסיף ארתנא קמא,
 17 דקאמר: רווק — שלא נשא אשה מימיו, ואתא
 18 רבי אלעזר למימר: אפילו היתה לו ומתה. אבל
 19 יש לו ואינה שרויה אצלו — מותר, או דלמא
 20 בו. **משנה** כל שעסקו עם הנשים —
 21 שמלאכת אומנותו נעשית לנשים, והנשים
 22 צריכות לו. לא יתייחד עם הנשים — אפילו עם
 23 הרבה נשים. לפי שלבו גס בהו, וכולן מחפזות
 24 עליו. ואילו איש אחרניא בין שתי נשים תנן
 25 (קדושין פ.ב.) אבל עם שלש או ארבע — שפיר
 26 דמי. נקיח וקלה — מפרש בגמרא שפיר. ואל
 27 יאמר בלבו אומנות זו אינה מעשרת, אלא יבקש
 28 רתמים למי שהעושר שלו. חמ נמל פל קר
 29 — בעלי חילום כל אלו אומנות ליסטיות,
 30 כשלנים בדרכים הם נכנסים ולוקטים עצים מן
 31 הכרמים ופירות. ועוד, שנשכרים לאדם
 32 ומעבירין על תנאם. יועה — בהמות שלו,
 33 שמעבירן לרעות בשדה אחרים. תנוני — מלומד
 34 באנאיה. לחלום מים בין, צורות בחטין. משמו
 35 — של אבא גוריא. החמרים רובן רשעים — מפני
 36 ליסטיות. הגמלין רובן כשרים — שפורש
 37 למדורות למקום גדודי חיות ולטיקין, ויראים
 38 לנפשם, ומשברים לבם למקום. הספנין רובן
 39 חסידים — שפורשין למקום הסכנה, ותמיד הם
 40 ברעה יותר מן הגמלין. טוב שבדפואים לניהם
 41 — אינו ירא מן החולי, ומאכלו מאכל בריאים,
 42 ואינו משבר לבו למקום, ופעמים שהורג נפשות,
 43 ויש בידו לרפאות העני ואינו מרפא. טוב
 44 שכפכחים — ספיקי טריפות באות לידו, וחס על
 45 ממונו ומאכילו, אבל התורה אינה כן. שאף
 46 הבא לידו וקנה או יסורין ואינו יכול לסבוק בה
 47 — הוא אוכל ממתן שכרה, דכתיב "עוד ינובח
 48 בשיבה". **גמרא** סורו רע — מנהגו רעה,
 49 קרבותו רע, להשתדל עמו שיהא סר אליו ובא
 50 לביתו. הצופיין — צופרי חב, העושין לנשים
 51 שידון נזמים וטבעות. הסריקים — סורק בגדים
 52 לנשים, "פלוקידריא". הנקרות — מקרי ריחים

הדרן עלך עשרה יוחסין

1 **הבל לשם שמים** — ועל זו אנו סומכין השתא, שאנו משתמשים בנשים. **לא** ילמד רווק
 2 סופרים — פירוש: תלמידים. רווק הוא אדם פנוי שלא נשא אשה מעולם, ותרגום של
 3 'ובחורים כשול יכשלו הוא: רווקים (ישעיהו מ). **ולא** ירעה בהמה — מפני שיש לו תאוה
 4 יותר מאיש אחר שנשא אשה.
 5 **לא** יתייחד עם הנשים — פירש בקונטרס: ואפילו
 6 עם נשים הרבה. ודווקא רובל, אבל איש
 7 אחר מותר. וקשה להרב רבינו משה: דאמר לעיל
 8 (פ.א.א.) אנשים מבפנים ונשים מבחוץ חוששין
 9 משום יחוד. משמע דאסור להתייחד עם נשים
 10 הרבה לכולי עלמא! לכן נראה לי: לא יתייחד עם
 11 הנשים — אפילו אשתו עמו, דשרינן לעיל (פ.ב.),
 12 דכיון דהוי רובל — איכא חששא נפי. **אלא**
 13 הכל לפי זכותו — פירוש: לפי מזלו. דבני וחיי
 14 ומוזני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא
 15 תליא מילתא.

1 **הבל לשם שמים** — ואין דעתי אחריה לחיבת אישות אלא לחיבת קורבה ולעשות קורת
 2 רוח לאמה כשאני מחבב את בתה. **משנה** לא ילמד רווק סופרים — רווק — פנוי בלא
 3 אשה. סופרים — מלמדי תינוקות. כלומר, לא ירגיל רווק עצמו להיות מן הסופרים.
 4 ובגמרא מפרש טעמא. וכן לא תלמד אשה סופרים — לא תרגיל עצמה להיות ממלמדי
 5 תינוקות. אף מי שאין לו אשה — בגמרא מפרש
 6 מאי היא. לא ירעה רווק את הבתמות — שלא
 7 יתאוה לה. ולא יישנו שני רווקים בטלית אחת
 8 — שלא יבאו לידי משכב זכור. וחכמים מתיירין
 9 — שלא נחשו במשכב זכור ובהמה.
 10 **גמרא** מאי טעמא — לא ילמד רווק סופרים,
 11 אי נימא משום חדשידי רווקים אמשכב זכור
 12 הדיננות? אמרו לו רבי יוחנן — דמתניתין,
 13 דאמר: לא יישנו שני רווקין בטלית אחת. משום
 14 אמתתא דינקי — אמתותיהם של תינוקות,
 15 שמצויות אצלו להביא את בניןן לבית הספר.
 16 מי שאין לו אשה כלל — ומוסיף ארתנא קמא,
 17 דקאמר: רווק — שלא נשא אשה מימיו, ואתא
 18 רבי אלעזר למימר: אפילו היתה לו ומתה. אבל
 19 יש לו ואינה שרויה אצלו — מותר, או דלמא
 20 בו. **משנה** כל שעסקו עם הנשים —
 21 שמלאכת אומנותו נעשית לנשים, והנשים
 22 צריכות לו. לא יתייחד עם הנשים — אפילו עם
 23 הרבה נשים. לפי שלבו גס בהו, וכולן מחפזות
 24 עליו. ואילו איש אחרניא בין שתי נשים תנן
 25 (קדושין פ.ב.) אבל עם שלש או ארבע — שפיר
 26 דמי. נקיח וקלה — מפרש בגמרא שפיר. ואל
 27 יאמר בלבו אומנות זו אינה מעשרת, אלא יבקש
 28 רתמים למי שהעושר שלו. חמ נמל פל קר
 29 — בעלי חילום כל אלו אומנות ליסטיות,
 30 כשלנים בדרכים הם נכנסים ולוקטים עצים מן
 31 הכרמים ופירות. ועוד, שנשכרים לאדם
 32 ומעבירין על תנאם. יועה — בהמות שלו,
 33 שמעבירן לרעות בשדה אחרים. תנוני — מלומד
 34 באנאיה. לחלום מים בין, צורות בחטין. משמו
 35 — של אבא גוריא. החמרים רובן רשעים — מפני
 36 ליסטיות. הגמלין רובן כשרים — שפורש
 37 למדורות למקום גדודי חיות ולטיקין, ויראים
 38 לנפשם, ומשברים לבם למקום. הספנין רובן
 39 חסידים — שפורשין למקום הסכנה, ותמיד הם
 40 ברעה יותר מן הגמלין. טוב שבדפואים לניהם
 41 — אינו ירא מן החולי, ומאכלו מאכל בריאים,
 42 ואינו משבר לבו למקום, ופעמים שהורג נפשות,
 43 ויש בידו לרפאות העני ואינו מרפא. טוב
 44 שכפכחים — ספיקי טריפות באות לידו, וחס על
 45 ממונו ומאכילו, אבל התורה אינה כן. שאף
 46 הבא לידו וקנה או יסורין ואינו יכול לסבוק בה
 47 — הוא אוכל ממתן שכרה, דכתיב "עוד ינובח
 48 בשיבה". **גמרא** סורו רע — מנהגו רעה,
 49 קרבותו רע, להשתדל עמו שיהא סר אליו ובא
 50 לביתו. הצופיין — צופרי חב, העושין לנשים
 51 שידון נזמים וטבעות. הסריקים — סורק בגדים
 52 לנשים, "פלוקידריא". הנקרות — מקרי ריחים

1 **הבל לשם שמים** — ועל זו אנו סומכין השתא, שאנו משתמשים בנשים. **לא** ילמד רווק
 2 סופרים — פירוש: תלמידים. רווק הוא אדם פנוי שלא נשא אשה מעולם, ותרגום של
 3 'ובחורים כשול יכשלו הוא: רווקים (ישעיהו מ). **ולא** ירעה בהמה — מפני שיש לו תאוה
 4 יותר מאיש אחר שנשא אשה.
 5 **לא** יתייחד עם הנשים — פירש בקונטרס: ואפילו
 6 עם נשים הרבה. ודווקא רובל, אבל איש
 7 אחר מותר. וקשה להרב רבינו משה: דאמר לעיל
 8 (פ.א.א.) אנשים מבפנים ונשים מבחוץ חוששין
 9 משום יחוד. משמע דאסור להתייחד עם נשים
 10 הרבה לכולי עלמא! לכן נראה לי: לא יתייחד עם
 11 הנשים — אפילו אשתו עמו, דשרינן לעיל (פ.ב.),
 12 דכיון דהוי רובל — איכא חששא נפי. **אלא**
 13 הכל לפי זכותו — פירוש: לפי מזלו. דבני וחיי
 14 ומוזני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא
 15 תליא מילתא.

1 מחטא דתלמיזתא. תניא, רבי אומר: אין לך אומנות שעוברת מן העולם, אשרי מי שרואה
 2 את הוריו באומנות מעולה, אוי לו למי שרואה את הוריו באומנות פגומה. אי אפשר לעולם
 3 בלא בפסם ובלא בורסקי, אשרי מי שאומנותו בפסם ואוי לו מי שאומנותו בורסקי. אי אפשר
 4 לעולם בלא זכרים ובלא נקבות, אשרי מי שבניו זכרים ואוי לו למי שבניו נקבות. רבי מאיר
 5 אומר: לעולם ילמד אדם לבנו אומנות נקה וקלה, ויבקש רחמים למי שהעושר והנכסים
 6 שלו, שאין עניות מן האומנות ואין עשירות מן האומנות, אלא למי שהעושר שלו, שנאמר
 7 "לי הפספ ולי הזהב נאם ה' צבאות". "רבי שמעון בן אלעזר אומר אם ראית מימך" תניא,
 8 רבי שמעון בן אלעזר אומר: מימי לא ראיתי צבי קיין, וארי סבל, ושעל תנני - והם
 9 מתפרנסים שלא בצער. והם לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני. מה
 10 אלו שלא נבראו אלא לשמשני - מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני -
 11 אינו דין שאתפרנס שלא בצער? אלא שהרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי, שנאמר
 12 "עונותיכם הפו". "רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות וכו'". תניא, רבי נהוראי אומר:
 13 מניח אני כל אומנות שעולם ואינו מלמד את בני אלא תורה, שקל אומנות שעולם אין
 14 עומדת לו אלא בימי ילדותו, אבל בימי זקנותו הרי הוא מופל ברעב. אבל תורה אינה פן,
 15 עומדת לו לאדם בעת ילדותו, ונותנת לו אחרית ותקנה בעת זקנותו. בעת ילדותו מהו אומר
 16 "קני ה' יחליפו כח ועלו אבר פגשרים", בזקנותו מהו אומר "עוד ינבון בשיבה דשנים ורעננים יהיו".

הדרן עלך עשרה יוחסין
 וסליקא לה מסכת קדושין

הדרן עלך עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קדושין

אגרות קודש

בי"ה, ו' מ"ח, תשט"ו
 ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"ג עוסק בצ"צ מוה"ר בצלאל שי שד"ר

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מבדר"ח מ"ח, הנה לפלא שכותב שדוקא בשמע"צ ושמו"ח הי מספר המתפללים מועט מבהימים טובים שלפני זה, אף שהנהוג במקומות אחרים גם בארצה"ב הוא להיפך, ובטח פרסמו שיעריכו הקפות וכו'.

הניתי ממה שמשדלים לעשות בנין הישיבה מרכז לכל הענינים ובודאי יתבוננו עוד מה שיש לעשות בזה, היינו שבהעיר והסביבה יודע שבנין זה הוא מרכזי ובו מוצאים פתרון ועודו לכל עניני תורה ויהדות ובודאי ימצאו הדרך שאעפ"כ יערכו מזמן לזמן התועדויות בבתיהם של אנ"ש בכדי להמשיך האור והחום גם להבית באופן ישר מבלי ממוצעים.

בודאי למותר לעוררו אשר הספרי' תהי' ג"כ בבנין הנ"ל וכן המרכז דאגודת נשי ובנות חב"ד וגם מרכז דאגודת חב"ד סתם, וכפי הנהוג בכמה מקומות הנה יש לעשות מקום מודעות בהפרוזדור (קארידאר) שם, שבהם יודע לכל הבא אודות שיעורי לימוד השונים הנלמדים, ואיפוא יש למצוא בשר כשר וכו' ובטח אפילו בהתבוננות קלה ימצאו עוד כמה ענינים שיועילו בענין הנ"ל.

לפלא שאין מזכיר דבר אודות חינוך הבנות, עריכת מסיבות שבת וכו'.

המחכה לבשו"ט בפעולות ממשיות, ובשינוי - בפועל בהענינים שמזכיר אודותם במכתבו.

31 הוא, ואם כן הדברים קל וחומר, ומה אלו שלא נבראו אלא לשמשני
 32 מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני - את
 33 הקדוש ברוך הוא, אינו צריך להיות היין שאתפרנסם שלא בצער.
 34 ואם כן מדוע באמת האדם עמל לפרנסתו יותר מהחיות, אלא מפני
 35 שהרעותי את מעשי, ולכן קופחתי - קיצרתי את פרנסתי שאני
 36 צריך להצטרע עליה, שנאמר (ירמיה ה כד) 'עונותיכם הפו אלה
 37 וחסאותיכם מנעו הטוב מכם, משמע שהעונות גרמו לאדם
 38 שיצטרך לעמול לפרנסתו ומזונותיו.
 39 שנינו במשנה: רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנותי וכו' שבעולם
 40 ואיני מלמד את בני אלא תורה, שאדם אוכל משכרה בעולם הזה
 41 והקרן קיימת לו לעולם הבא:
 42 הגמרא מביאה ברייתא שדברי רבי נהוראי מובאים בה באופן
 43 שונה: תניא רבי נהוראי אומר, מניח אני כל אומנותי שבעולם ואיני
 44 מלמד את בני אלא תורה, מפני שכל אומנות שבעולם אין עומדת
 45 לו - לא מועילה לו אלא בימי ילדותו - בצעירותו כאשר יש לו
 46 כח לעבוד, אכל בימי זקנותו שכבר אין לו כח לעבוד הרי הוא
 47 פוסק ממלאכתו וממילא הוא מופל ברעב, אכל התורה אינה כן,
 48 שהיא עומדת - מועילה לו לאדם בעת ילדותו - בצעירותו, ונותנת
 49 לו אחרית ותקנה בעת זקנותו, שהרי שכר התורה מגיע לאדם
 50 לאורך ימים, וגם כשאינו יכול לעסוק בה מפני זקנתו או חוליו,
 51 אוכל בשכר מה שעסק בה מקודם.
 52 וכן מבואר בפסוקים, בעת ילדותו מהו אומר (ישעיהו מ לא) 'קני
 53 ה' חיליפו כח יעלו אכר פנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו,
 54 הרי שבצעירותם שיש להם כח ועוסקים בתורה הם יקבלו שכר,
 55 וזקנותו מהו אומר (תהלים צב טו) 'עוד ינוכחו בשיבה ישינים
 56 ורעננים יהיו, הרי שאף בעת שיבתם הם יצימחו צמח ויקבלו שכר
 57 על התורה שלמדו בצעירותם:
 58 הדרן עלך עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קידושין:

1 מְחַמָּא דְתַלְמִיּוּתָא - מעשה רקמה העשוי כתלמים של מחרישה.
 2 מביאה הגמרא ברייתא מענין אומניות מעולות ופגומות: תניא,
 3 רבי אומר, אין לך אומנות שעוברת מן העולם, שבכל
 4 האומניות יש צורך, אך אשרי מי שרואה את הוריו שילדהו, ואת
 5 בניו, שעוסקים באומנות מעולה, ואוי לו למי שרואה את הוריו ובניו
 6 באומנות פגומה. וממשיכה הברייתא שכן מנהג העולם, שהרי אי
 7 אפשר לעולם להתקיים בלא בָּפָם - מוכר בשמים שהיא עבודה
 8 מעולה, ובלא בורְסָקָי - מעבד עורות של בהמות שהיא עבודה
 9 פגומה, ושניהם נצרכים שיהיו בעולם, אך אשרי מי שאומנותו
 10 בָּפָם, שזכה לעסוק במלאכה מעולה, ואוי לו מי שאומנותו בורְסָקָי,
 11 שעוסק במלאכה פגומה.
 12 וכמו כן בשאר עניינים שבעולם, שהרי אי אפשר לעולם להתקיים
 13 בלא זָכָרִים ובלא נְקִיבוֹת, ושניהם נצרכים שיהיו בעולם, אשרי מי
 14 שזוכה ופניו זָכָרִים ואוי לו למי שלא זכה ופניו נְקִיבוֹת.
 15 מסיימת הברייתא: רבי מאיר אומר לעולם ללמד אדם לבנו אומנות
 16 נְקִיָּה - מחשש עבירות, ונקלה, ואל יאמר בלבו שאומנות זו אינה
 17 מעשירה את העוסק בה, אלא בְּקֶשֶׁת רַחֲמִים ויתפלל למי שהעוֹשֵׂר
 18 וְהַנִּכְסִים שְׁלוֹ - להקדוש ברוך הוא, מפני שאין עניות באה מן
 19 האומנות ואין עשירות באה מן האומנות שעוסק בה, אלא הכל
 20 שייך למי שהעוֹשֵׂר שְׁלוֹ שְׁנָאֵמֵר (חגי ב ח) 'לי הכֶּסֶף וְלי הַזֶּהָב נָאֵם
 21 ה' צְבָאוֹת, שהעוֹשֵׂר שייך להקב"ה:
 22 שנינו במשנה: רבי שמעון בן אלעזר אומר האם ראית מימך חיה
 23 ועוף שיש להם אומנות שהם עוסקים בה, ואפילו שאין להם
 24 אומנות הן מתפרנסין שלא בצער, ותמיד יש להם את צרכיהם:
 25 הגמרא מביאה ברייתא שדברי רבי שמעון בן אלעזר מבוארים בה
 26 יתור: תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר מימי לא ראיתי צבי שהוא
 27 קיץ - מייבש תאנים בשדה, וארי שהוא קָפָל - נושא משאות,
 28 ושועל שהוא קָנָנִי - מוכר בחנות, ואפילו שאינם עוסקים
 29 במלאכה הם מתפרנסים שלא בצער. והם - החיות הללו לא נבראו
 30 אלא בשביל לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני - הקדוש ברוך

אגרות קודש

ב"ה, ד' מ"ח, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ה תשרי, בו מודיע ע"ד יום ההולדת שלו וכן על שמתחזק בלימוד ושואל התאמצות בענין הידוע וכו'.

הרי במכתבו עצמו כותב אחד התיקונים בהודעתו אשר כשהוא נמצא בישיבה מחזיק את עצמו אבל כשבא... וכו' שגם זה הוכחה נוספת על ההכרה שיתאמץ בלימוד ובהנהגה מתאים לסדרי הישיבה, ויפרוש מחברים בלתי רצויים ויתדבק בחברים טובים יראי שמים וחסידים ואשר אז תקוים בו הבטחת רז"ל יגעת ומצאת.

ובקשר עם יום ההולדת שלו הנה יה"ר מהשי"ת שתה"י שנת הצלחה אצלו בהנהגה ביראת שמים אמיתית הן בפנימיות והן בחיצוניות ויוסיף אומץ בתורה ומצות בקביעות בנפש ובקביעות בזמן, ויתבונן בהתחלת קאפיטל טו"ב בתהלים שמתחיל עתה לומר מיום הולדתו, האזינה תפלתו בלא שפתי מרמה (אשר אז) מלפניך (דוקא) משפטי יצא (עיין בד קודש).

ברכה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

33 נלמדות מהאבות האמורים. ומסתפקת הגמרא: האם תולדותיהן
 34 של אבות אלו הן פּיּוּצָא בְּהָן, ואף התולדה מחוייבת בתשלומי
 35 הנזק כמו האב, או שתולדותיהן לאו פּיּוּצָא בְּהָן, ואין דינן כדין
 36 האבות.
 37 מבאר הגמרא את צדדי הספק: לַנְּבִי אִיסור מלאכה בשַׁבַּת הָנֵן
 38 (שבת עג.), 'אַבּוֹת מְלָאכּוֹת שַׁבַּת, מַנְיִינִים הוּא אֲרַבְעִים חֲסֵר אַחַת
 39 וּכְלוּמֵר ל"ט מְלָאכּוֹתוֹ'. ומכך משנתה המשנה 'אַבּוֹת' מְבַלְל
 40 ומשמעו דְּאִיכָּא לאבות אלו תולדות. ושם ודאי שתולדותיהן פּיּוּצָא
 41 בְּהָן, ודינן כדין האבות. שהרי לא שָׁנָא אָב מלאכה שחייבים על
 42 שגגתו קרבן חטאת, ולא שָׁנָא תולדה שחייבים על שגגתה חטאת.
 43 וכמו כן לא שָׁנָא אָב שחייבים על זדונו סקילה, ולא שָׁנָא תולדה
 44 שחייבים על זדונו סקילה.
 45 שואלת הגמרא: ומאחר שדין התולדה כדין האב, מאי אִיכָּא – מה
 46 ההבדל בין אָב לתולדה, ומדוע הם שונים בהגדרותיהם.
 47 משיבה הגמרא: יש נַפְקָא מִיָּנָה בין אב לתולדה, משום דְּאִילוּ עֵבִיד
 48 [עשה] שְׁתֵּי אַבּוֹת בשוגג בְּהָדֵי חֲדָדִי (ביחד, כלומר בהעלם אחד),
 49 אִי נָפְי אִם עִשָּׂה שְׁתֵּי תולדות של שני אבות שונים בְּהָדֵי חֲדָדִי,
 50 מְחַיִּיב חטאת אָפֶּל חֲדָא וְחֲדָא – על כל מלאכה בפני עצמה. וְאוּלָם
 51 אִילוּ עֵבִיד בִּיחַד אָב ותולדה דִּידֵיהּ ותולדתו של אב זה, לא מְחַיִּיב
 52 אָפֶּל חֲדָא – חטאת אחת על האב בלבד, ואינו מתחייב אף על
 53 התולדה בפני עצמה. נמצא שלענין חילוק חטאות נבדל האב
 54 מהתולדה.
 55 ממשיכה הגמרא לשאול, וְלָרְבִי אֶלְעִיָּזָר דְּמְחַיִּיב גַּם אֶתְּוֹלְדָה בְּמָקוֹם
 56 אָב, וגם אם עשה אב ותולדתו בהעלם אחד חייב שתיים, נמצא
 57 שאין שום הבדל בין אב לתולדה. אם כן לשיטתו אִמָּא קָרִי לִיהּ
 58 לאב 'אָב', וְאִמָּא קָרִי לָהּ לתולדה 'תולדה', הלא היינו הך הם.
 59 משיבה הגמרא, אף שאינם חלוקים בדיניהם, מכל מקום הם
 60 נבדלים בשמותיהם, שכן הָךְ הָנָה בְּמִשְׁכָּן חֲשִׁיבָא – כל מלאכה
 61 חשובה שהיתה במשכן קָרִי לִיהּ 'אָב מלאכה', ואילו הָךְ דְּלֵאלּוּ הוּי
 62 בְּמִשְׁכָּן חֲשִׁיבָא – כל מלאכה שלא היתה חשובה במשכן קָרִי לָהּ
 63 'תולדה'.
 64 מביאה הגמרא מקום נוסף שמצאנו בו אבות ותולדות:
 65 נְבִי מוֹמָאוֹת הָנֵן (כלים פ"א מ"א). שלשה אַבּוֹת הַמוֹמָאוֹת הם, א.
 66 הַשְּׂרִיץ אחד משמונת השרצים המוזכרים בפרשת שמיני (ויקרא יא
 67 כט – ל) שמתו, מטמאת נבלתם את כל הנוגע בהם. ב. הַשְּׂכָבֶת
 68 וְרַע היוצאת מגופו של אדם מטמאת את כל הנוגע בה.

1 המסכת שלפנינו עוסקת בעיקרה בחיוב תשלומי נזיקין על אדם או
 2 ממונו שהזיקו את גוף חבריו או ממונו. במשנה שלפנינו מפורטים
 3 ארבעת סוגי המזיקים הכתובים בתורה, הנבדלים זה מזה
 4 בתכונותיהם ובהלכותיהם, והם הקרויים 'ארבעה אבות נזיקין'.
 5 מכל אחד מאבות אלו מסתעפים אופנים נוספים הקרויים 'תולדות
 6 נזיקין'
משנה
 7 אֲרַבְעָה אַבּוֹת נִזְקִין נִכְתְּבוּ בתורה. א. הַשּׁוֹר. ב. הַחֲפּוּר. ג. הַמְּבַעֵה
 8 – לדעת רב זה הוא אדם המזיק, ולדעת שמואל זו היא השן. ד.
 9 הַחֲבָעֵר – האש.
 10 מפרשת המשנה את הצורך שבכתיבת כל ארבעת אבות אלו
 11 בתורה, ומדוע אי אפשר ללמוד אחד מחבירו.
 12 לא הָרִי הַשּׁוֹר בְּהָרִי הַמְּבַעֵה, שכן יש בשור חומרא יתירה שאינה
 13 קיימת במבעה, ואילו נכתב שור בלבד, לא היה בידינו ללמוד
 14 ממנו את חיובו של המבעה. על כן הוצרך להכתב גם מבעה.
 15 ולא הָרִי הַמְּבַעֵה בְּהָרִי הַשּׁוֹר, שכן יש במבעה חומרא יתירה שאינה
 16 קיימת בשור, ואילו נכתב מבעה לבדו, לא היה בידינו ללמוד ממנו
 17 את חיוב השור. על כן הוצרך להכתב גם שור.
 18 וְלֵאלּוּ זֶה וְזֶה (השור והמבעה) החמורים משום שִׁישׁ בְּהָן רוּחַ חַיִּים,
 19 בְּהָרִי הָאֵשׁ שהיא קלה מהם משום שְׂאִין בּוֹ רוּחַ חַיִּים. לפיכך אי
 20 אפשר ללמוד חיוב אש משור ומבעה, ועל כן הוצרכה להכתב גם
 21 היא בתורה.
 22 וְלֵאלּוּ זֶה וְזֶה (שור ומבעה ואש) החמורים משום שְׂדֵרְכָן לִילָף וּלְחַיֵּק,
 23 בְּהָרִי הַבּוֹר שהוא קל מהם לפי שְׂאִין דְּרַבּוֹ לִילָף וּלְחַיֵּק אלא הניזק
 24 בא אצלו. לפיכך אי אפשר ללמוד חיוב בור מכל שלשת האבות
 25 האחרים, והוצרך להכתב בפני עצמו.
 26 מסיימת המשנה: על אף כל החילוקים האמורים בין אב לאב, מכל
 27 מקום יש לארבעתם תכונה משותפת המחייבת אותם בתשלומי
 28 הנזק. שכן הַצַּד הַשְּׁוֹה שְׂבָהוּ, שְׂדֵרְכָן לְחַיֵּק, וְחִיבוּ שְׂמִירְתָן עֲלֵיהּ.
 29 ולפיכך כל דבר שיש בו תכונות אלו, כְּשֶׁחַיֵּיק חֵב הַמְּזִיק לְשֵׁלֵם
 30 לניזק את תשלומי הנזק בְּמִטְבַּב הָרָאִי.

גמרא

31 מדייקת הגמרא: מִדְּקָתְנִי במשנה אַבּוֹת נִזְקִין, מְבַלְל (משמע)
 32 דְּאִיכָּא לאבות אלו תולדות שאינן מפורשות בתורה, אלא הן

אגרות קודש

ב"ה, ה' מ"ח, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

...כך כותב אשר כשמדבר אודות שחינוך הבנות יהי מבוסס ע"פ תורה ולא רק ע"פ מסורת
 אומרים לו שזהו אסור. והנה מופת חי בחיים בדורות האחרונים אשר דיעה זו מושללת ומופרכת
 וכל המתבונן רואה ההיזק והחורבן שהביאה התנהגות זו בזמן האחרון בפרט, ואפילו הרוצה
 לדייק בשו"ע מבלי הבנה כ"א לפירוש המלות בפשטות במלות ובאותיות, הרי ידוע הַפּסִי"ד אשר
 "הנשים חייבות ללמוד הלכות הצריכות להן, לידע אותן כמו דיני נדה וטבילה ומליחה ואיסור
 יחוד וכיוצא בהם, כל מ"ע שאין הזמן גרמא וכל מצות לא תעשה של תורה ושל ד"ס שהן מזהרות
 בהן כו' ובימיהם ה"י החכם דורש הלכות המצויות ורגילות וצריכות לכל אדם לידע אותן בלשון
 שמבינים הנשים כו"י (הלכות ת"ת לרבנו הזקן סוף פרק א' ועינין שם המקורים)...

1 ארבעה אבות נזיקין. אית דוכתא דלא תני הן כמו הכא ובגמרא גבי שלש עשרה אבות
2 נזיקין ובארבעה מחוסרי כפרה (כריתות דף ח) ואית דוכתא דקתני הן כדקתני
3 ארבעה שומרין הן (שבעות ד' מט.) וארבעה ראשי שנים הן (ריה ד' ב. ושם; גמלו.) וא"ת
4 אמאי לא קאמר ארבעה אבות נזיקין הן כדקתני ד' ראשי שנים הן וי"ל שלא בא אלא

להגיד ארבע אבות הללו לא ראי זה כראי זה
5 וקצת קשה דבגמרא מוכח דגזית תנא למנינא
6 מדרפרין ותנא דידן מאי טעמא לא תני הני לכך
7 י"ל דיש מקומות דלא תני הן כדאשכחן
8 בארבעה מחוסרי כפרה. ע"כ.
9 השור והבור. פי' בקונטרס פסד שנכתבו

10 בפירוש סדרן במשנה וא"ע דלמד
11 תנא שור לרגלו לא הוי כסדר הפרשה דרגל נפקא
12 לן מושלח את בעירה דכתיב בחר בור מ"מ שם
13 שור כתיב קודם כפרשה דהיינו נגיחה דקרו וילמד
14 מבעה זה אדם א"ע דלכתב הכפרה כתיב
15 כפרשת אמור מכה בהמה ושלמנה דהיינו אדם
16 דאזיק שור לא חש לשנתו כסדר הפרשה לפי
17 שדחוק כל כך ושאנו כסדר לא נדרי וספא
18 שמבעה קודם להבער ור"ת פי' דשם אדם כתיב
19 כפרשה קודם פי' יגוב איש שור הוא אחד מאבות
20 נזיקין דקתני לה בפרייתא בגמרא:

21 לא הרי השור כהרי המבעה. פירוש אין קולתו
22 של שור בקולתו של מבעה דמקפיש לקמן
23 בגמ' תנא שור לקרנו ומבעה לשניו משום
24 דשור פונתו להזיק ומבעה אין פונתו להזיק
25 ולפיכך אי' כתב רמקא שור לא אמי מבעה מיניה
26 שהוא קל מיניה ואין פירושו כשא"ר מקומות
27 שבתלמוד לא ראי זה דהתם פירושו אין חומרא
28 של זה כדומקרא של זה ולכך אין החומרות גורמות
29 זה הדין אלא הצד השונה שבתן גורם הדין ושינה
30 כאן התלמוד פירושו מבשאר מקומות משום
31 דהזכיר התמור תחלה בלא זה וזה שיש בתן רוח
32 חיים:

33 ולא זה וזה שיש בתן רוח חיים כהרי האש. גבי שור ומבעה לא הוצרך לפרש החומרא כי הכא משום דחד מחד קל למצוא חומר באחד מה שן בחבירו וקא דלא תני הכא לא הרי האש
34 כהרי השור ומבעה כדקתני לעיל לא הרי המבעה כהרי השור משום שלא היה יכול למצוא חומרא מה שאין בשניהם דאי משום דכח אחר מעורב בו ואין הולך לדעתו כמו שורו אין
35 זה חומרא מדיאל חשיב לה גבי חומר באש במשור וקא דאמרין לקמן (דף ג. דף ו.) גבי אבן וסבינו מאי שנא אש דכח אחר מעורב בו ואין הולך לדעתו ה"ק מאי שנא אש שא"ע שכן
36 אחר מעורב בו ראי להתחייב בו משום שהוא ממונף ושמיירתו בו ובסיפא גבי בור וזהו מצי למימר לא הרי הבור שתחילת עשייתו לנגוס כהרי אלו ולא חש לפי שהפסיק באש ובור לא
37 רצה לשנות קודם אש דאי' הוי אמי אש מיניה דכולהו אתי מבור וחד מהנין כדאמרין בגמ' (ד' ה.) והתנא האריך להגדיל תורה ויאדיר וקצת קשה דמשמע דעונשין ממון מן הדין
38 ובמכלתין תנאי כי יפתח וכי יקרה אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כל שכן אלא ללמדך שאין עונשין ממון מן הדין ומיהו בפרק הפרה (לקמן מט.) ושם דריש ליה לדרשה אחרתא
39 שעל עסקי פתיחה וכהריה באה לו או להביא בורה אחר בורה שסילק מעשה ראשון (לקמן נא.) ועו' תוס' לקמן ד' ד"ה ועדים:
40 ולרבי אליעזר אמאי קרי ליה אב. וא"ת ונמא דנפקא מינה לענן התראא שארין להתרות אתולדה משום אב דידה כדאמרין בפרק תולין (שבת דף קלח.) משמר משום מאי מתרין ביה
41 רבה אמר משום בורר רבי וז"א אמר משום מרקד וי"ל דהכי פריך משום מאי מתרין ביה שהוא חייב רבה אמר משום בורר אכל התרו בו משום מרקד פטור דכיון שהוא מתרה
42 דברך שאין דומה סבר שמלעג בו ופטור אכל אם התרו בו ואמר אל תשמר חייב וע"ל דהוה שמתרין דך דתנאי במשכן קרי ליה אב וצריך להתרות התולדה בשמה ועוד דנוטע ומבשל
43 אין צריך להתרותו משום אב ואם התרה משום התולדה חייב ואפי"ה לא חשיב ליה בפרק כלל גזול:
44 ה"ג הך דתנאי במשכן חשיבא קרי ליה אב הך דלא תנאי במשכן חשיבא קרי ליה תולדה. ולפי הך גירסא בא לאפוקי כמה מלאכות שלא היו חשובין והיו במשכן ותולדות ניהו ולא אבות
45 מלאכות כדאמרין בפרק כמה טומנין (שבת דף מט.) הם העלו הקרשים מקרקע לעגלה דהיינו הבקנט ומלושט בדויטא אחת ואית דגריס הך דתנא במשכן וחשיבא קרי ליה אב הך
46 דלא תנא במשכן ולא חשיבא קרי ליה תולדה ולפי גירסא זו צריך לומר דבעי תרתי אכל חשיבא ולא הוי במשכן או איפכא הוי תולדה:
47

1 ארבעה אבות נזיקין. אבות קרי להניך דכתיבן בקרא בהקרא ובגמרא מפרש הי ניהו
2 תולדות: השור והבור כו'. כסדר שהן כותבין בפירשה סדרן במשנה דפרשה
3 ראשונה נאמרה בשור שניה בבור. מבעה. מפרש בגמ' הכנה. כי תצא אש: לא הרי שור
4 כהרי המבעה. כלומר אי כתב רמקא שור לא נפיק מבעה מיניה ואמטו להכי איצטרכו
5 למיכתב ולהכי נקט ברישא כהרי המבעה ולא
6 נקט לזה כסדר לא הרי השור כהרי הבור משום
7 דתו לא הוי מצי למיתני לא זה וזה שיש בתן
8 רוח חיים דקא בור אין בו רוח חיים ועוד טעמא
9 אחרתא דקא רבותא אשמעין שא"ע"ג שיש
10 לשניהם רוח חיים לא נפיק חד מתחריה ובגמ'
11 מפרש מאי לא הרי דקאמרי: כהרי האש שאין בו
12 רוח חיים. ואי לא כתביה רמקא הנה אמיקא
13 לפישה: לא זה וזה כו'. אלו שלשתן דרבו לילך
14 ולהיקר: הצד השונה כו'. מפרש בגמ' לאותיה מאי:
15 כמיטב הארין. מעידיה נכסיו יגבה דמי הדין אם
16 רוצה לפרוע לו קרקע: גמ' תפאת. בשוגג
17 סקילה. במזיד: אי עבד שתי אבות. בשוגג
18 מיתייב. תרתי חטאות: לא מיתייב אלא קדא
19 אאב מלאכה אכל אתולדה דידה לא מיתייב
20 ולרי"א דמתייב תרתי כו'. דאי עבד אב ותולדה
21 דידה מתייב תרתי חטאות גמס' כריתות בפ'
22 אמרו לו (דף טו.) כולוהו אבות מלאכות ממשכן
23 גמרין להו במסכת שבת (דף מט.):
וטמא

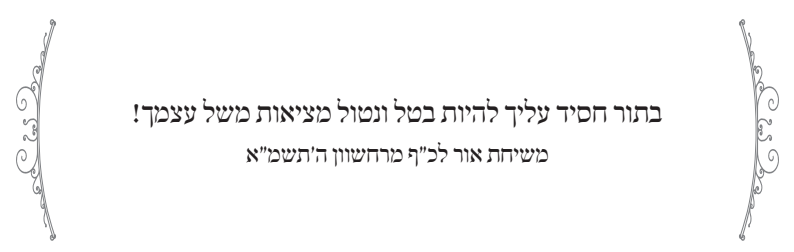
12 שנה אב סקילה ולא שנה תולדה וזמא איפא בין אב לתולדה נפקא מינה דאילו
13 עבד שתי אבות כהרי הדין אי נמי שתי תולדות כהרי הדין מתייב אכל חדא וחדא ואילו
14 עבד אב ותולדה דידה לא מתייב אלא חדא ולרבי אליעזר דמתייב אתולדה במקום אב
15 אמאי קרי ליה אב ואמאי קרי ליה תולדה הך דתנא במשכן חשיבא קרי ליה אב הך דלא
16 הוי במשכן חשיבא קרי ליה תולדה גבי טומאות תנן אבות הטומאות השרץ והשכבת זרע

1 אבות נזיקין השור והבור והמבעה וההבער לא הרי הרי
2 השור כהרי המבעה ולא הרי המבעה כהרי השור
3 ולא זה וזה שיש בתן רוח חיים כהרי האש שאין בו
4 רוח חיים ולא זה וזה שדרבן לילך ולהזיק כהרי הבור
5 שאין דרכו לילך ולהזיק הצד השונה שבתן שדרבן
6 להזיק ושמיירתו עליו וכשהזיק חב המזיק לשלם
7 תשלומיו נזק במיטב הארין: גמ' מוקתני אבות מפלל
8 דאיפא תולדות תולדותיהן פיציא בתן או לאו פיציא
9 בתן גבי שבת תנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת
10 אבות מפלל דאיפא תולדות תולדותיהן פיציא בתן
11 לא שנה אב חטאת ולא שנה תולדה חטאת לא

12 שנה אב סקילה ולא שנה תולדה וזמא איפא בין אב לתולדה נפקא מינה דאילו
13 עבד שתי אבות כהרי הדין אי נמי שתי תולדות כהרי הדין מתייב אכל חדא וחדא ואילו
14 עבד אב ותולדה דידה לא מתייב אלא חדא ולרבי אליעזר דמתייב אתולדה במקום אב
15 אמאי קרי ליה אב ואמאי קרי ליה תולדה הך דתנא במשכן חשיבא קרי ליה אב הך דלא
16 הוי במשכן חשיבא קרי ליה תולדה גבי טומאות תנן אבות הטומאות השרץ והשכבת זרע

17 ותנא דאמרין לקמן (דף ג. דף ו.) גבי אבן וסבינו מאי שנא אש דכח אחר מעורב בו ואין הולך לדעתו ה"ק מאי שנא אש שא"ע שכן
18 אחר מעורב בו ראי להתחייב בו משום שהוא ממונף ושמיירתו בו ובסיפא גבי בור וזהו מצי למימר לא הרי הבור שתחילת עשייתו לנגוס כהרי אלו ולא חש לפי שהפסיק באש ובור לא
19 רצה לשנות קודם אש דאי' הוי אמי אש מיניה דכולהו אתי מבור וחד מהנין כדאמרין בגמ' (ד' ה.) והתנא האריך להגדיל תורה ויאדיר וקצת קשה דמשמע דעונשין ממון מן הדין
20 ובמכלתין תנאי כי יפתח וכי יקרה אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כל שכן אלא ללמדך שאין עונשין ממון מן הדין ומיהו בפרק הפרה (לקמן מט.) ושם דריש ליה לדרשה אחרתא
21 שעל עסקי פתיחה וכהריה באה לו או להביא בורה אחר בורה שסילק מעשה ראשון (לקמן נא.) ועו' תוס' לקמן ד' ד"ה ועדים:
22 ולרבי אליעזר אמאי קרי ליה אב. וא"ת ונמא דנפקא מינה לענן התראא שארין להתרות אתולדה משום אב דידה כדאמרין בפרק תולין (שבת דף קלח.) משמר משום מאי מתרין ביה
23 רבה אמר משום בורר רבי וז"א אמר משום מרקד וי"ל דהכי פריך משום מאי מתרין ביה שהוא חייב רבה אמר משום בורר אכל התרו בו משום מרקד פטור דכיון שהוא מתרה
24 דברך שאין דומה סבר שמלעג בו ופטור אכל אם התרו בו ואמר אל תשמר חייב וע"ל דהוה שמתרין דך דתנאי במשכן קרי ליה אב וצריך להתרות התולדה בשמה ועוד דנוטע ומבשל
25 אין צריך להתרותו משום אב ואם התרה משום התולדה חייב ואפי"ה לא חשיב ליה בפרק כלל גזול:
26 ה"ג הך דתנאי במשכן חשיבא קרי ליה אב הך דלא תנאי במשכן חשיבא קרי ליה תולדה. ולפי הך גירסא בא לאפוקי כמה מלאכות שלא היו חשובין והיו במשכן ותולדות ניהו ולא אבות
27 מלאכות כדאמרין בפרק כמה טומנין (שבת דף מט.) הם העלו הקרשים מקרקע לעגלה דהיינו הבקנט ומלושט בדויטא אחת ואית דגריס הך דתנא במשכן וחשיבא קרי ליה אב הך
28 דלא תנא במשכן ולא חשיבא קרי ליה תולדה ולפי גירסא זו צריך לומר דבעי תרתי אכל חשיבא ולא הוי במשכן או איפכא הוי תולדה:

29 ותנא דאמרין לקמן (דף ג. דף ו.) גבי אבן וסבינו מאי שנא אש דכח אחר מעורב בו ואין הולך לדעתו ה"ק מאי שנא אש שא"ע שכן
30 אחר מעורב בו ראי להתחייב בו משום שהוא ממונף ושמיירתו בו ובסיפא גבי בור וזהו מצי למימר לא הרי הבור שתחילת עשייתו לנגוס כהרי אלו ולא חש לפי שהפסיק באש ובור לא
31 רצה לשנות קודם אש דאי' הוי אמי אש מיניה דכולהו אתי מבור וחד מהנין כדאמרין בגמ' (ד' ה.) והתנא האריך להגדיל תורה ויאדיר וקצת קשה דמשמע דעונשין ממון מן הדין
32 ובמכלתין תנאי כי יפתח וכי יקרה אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כל שכן אלא ללמדך שאין עונשין ממון מן הדין ומיהו בפרק הפרה (לקמן מט.) ושם דריש ליה לדרשה אחרתא
33 שעל עסקי פתיחה וכהריה באה לו או להביא בורה אחר בורה שסילק מעשה ראשון (לקמן נא.) ועו' תוס' לקמן ד' ד"ה ועדים:
34 ולרבי אליעזר אמאי קרי ליה אב. וא"ת ונמא דנפקא מינה לענן התראא שארין להתרות אתולדה משום אב דידה כדאמרין בפרק תולין (שבת דף קלח.) משמר משום מאי מתרין ביה
35 רבה אמר משום בורר רבי וז"א אמר משום מרקד וי"ל דהכי פריך משום מאי מתרין ביה שהוא חייב רבה אמר משום בורר אכל התרו בו משום מרקד פטור דכיון שהוא מתרה
36 דברך שאין דומה סבר שמלעג בו ופטור אכל אם התרו בו ואמר אל תשמר חייב וע"ל דהוה שמתרין דך דתנאי במשכן קרי ליה אב וצריך להתרות התולדה בשמה ועוד דנוטע ומבשל
37 אין צריך להתרותו משום אב ואם התרה משום התולדה חייב ואפי"ה לא חשיב ליה בפרק כלל גזול:
38 ה"ג הך דתנאי במשכן חשיבא קרי ליה אב הך דלא תנאי במשכן חשיבא קרי ליה תולדה. ולפי הך גירסא בא לאפוקי כמה מלאכות שלא היו חשובין והיו במשכן ותולדות ניהו ולא אבות
39 מלאכות כדאמרין בפרק כמה טומנין (שבת דף מט.) הם העלו הקרשים מקרקע לעגלה דהיינו הבקנט ומלושט בדויטא אחת ואית דגריס הך דתנא במשכן וחשיבא קרי ליה אב הך
40 דלא תנא במשכן ולא חשיבא קרי ליה תולדה ולפי גירסא זו צריך לומר דבעי תרתי אכל חשיבא ולא הוי במשכן או איפכא הוי תולדה:

דאילו אב מטמא אדם וכלים. גרס ולא גריסין אדם ובגדים שלשון זה משמע מטמא אדם
לטמא בגדים וא"ת ודרי טמא מת עושה כלי מתכת כיוצא בו דחבר דרי הוא כחלל
אלקמא יש מקוה כיוצא בהו וי"ל דבאתי אינו עושה כיוצא בו שאותו כלי מתכת אין עושה כלי
מתכת אחר כיוצא בו כמו שמדקדק ר"ת בריש מתני דאחלו:

תנן רבן שלוש אבות. הפסיק בבדיקתא זו

לפרש תולדותיהן לאו כיוצא בהו דקאמר

רב פפא אהייא: אבל במחוברת אימא בוקה

מועדת היא. לשלם נזק שלם אפילו בפעם

ראשונה וא"ת ומיהו פתיי אי מתלושה דיה

כתלושה אי משאר אבות המיחז למיד' ולקמן ד'

ה' קרן עדיפא דבנותיה להיזק ואפילו קרן אחי

ובדמפרש ר"ת לקמן דהיינו למיד' פלגא נקא

ממונא דאית ליה סתם שוורים לאו בחוקת

שימור קיימי אבל למיד' פלגא נוקא קנסא דאית

ליה סתם שוורים בחוקת שימור קיימי לא אתיא

קרן מבוליהו כדאמרין לקמן (סס) פי שדית בור

בנייהו אתי בוליהו לרב מקרן דאיבא למיפקר

שבן מועדן מתחלתן פי דרין להזיק משאיב

בקרן דבבוקת שימור קיימי וי"ל דלמיד' פלגא

דנוקא קנסא קא דקאמר אבל במחוברת אימא

בוקה מועדת היא וישלם נזק שלם בפעם

ראשונה לאו משום דאימטריק קרא לאשמעוין

דאין מועדת אלא התנא הוצרך לאשמעוין

להביא ראיה מן הפסוק דמחוברת נמי הוי בכלל

נגיחה שלא חטעה לומר דנגיחה היינו בתלושה

דומיא דקרני ברול דצדקיה אבל במחוברת דרבו

להזיק מתחלתו ונלמוד מבור ומחד מאבות

להזיק לבתחלה נזק שלם:

ומלתא אבא אורחיה קמ"ל ואפילו לרב פפא

דאמר לקמן בשור שנגזר ד' וה' רח

לז' דמועד לאדם סתמא לא הוי מועד לבתמה

היינו דוקא שנגזר ג' בני אדם דבהכי לא הוי

מועד לבתמה אבל נגזר אדם ושרו וחומר דהוי

מגז' מינים הוי מועד לכל אבל נגזר שור וחומר

ונגזר לא הוי מועד לאדם ואע"ג דלכל בתמה

הוי מועד אפילו לרב פפא כדאימא התם וה"ר

מנחם פי דה"ק מועד לאדם שהיה מועד לכל

וחור בו מבתמה ונשאר מועד לאדם הוי מועד

במועד דחוקה דבתמה לאו חוקה היא אבל

המועד לכל וחוקה מאים לא הוי מועד לאדם

דחוקה דאדם חוקה היא: כפאשר' יבער הגלל.

פי' ר"ח כמו דרבכי דאבן גלל (עורא ו) שהשן

דומה לאבן שיש:

הא

וממא מת תולדותיהן לאו כיוצא בהו דאילו אב

מטמא אדם וכלים ואילו תולדות אוכלין ומשקין

מטמא אדם וכלים לא מטמא הכא מאי אמר רב

פפא יש מהו כיוצא בהו ויש מהו לאו כיוצא בהו

ת"ר ג' אבות נאמרו בשור הקרן והשן והרגל קרן

מגלן דת"ר פי יגח אין נגיחה אלא בקרן שנאמר

ויעש לו צדקיה בן פנענה קרני ברול ויאמר פה אמר

ה' באלה תנגח את אדם וגו' ואומר בכור שורו הדר

לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח מאי ואומר

וכי תימא דברי תורה מדברי קבלה לא לפינן ת"ש

בכור שורו הדר לו והא מילף הוא גילוי מילתא

בעלמא הוא דנגיחה בקרן הוא אלא מהו דתימא

פי פלגי רחמנא בין תם למועד ה"מ בתלושה אבל

במחוברת אימא בוקה מועדת היא ת"ש בכור שורו

הדר לו וגו' תולדה דקרן מאי היא נגיחה נשיכה

רביצה ובעיטה מאי שנא נגיחה דקרני לה אב דכתיב

פי יגח נגיפה נמי כתיב פי יגוף האי נגיפה נגיחה

היא דתניא פתח בנגיפה וסיים בנגיחה לומר לך

זו היא נגיפה זו היא נגיחה מאי שנא גבי אדם

דכתיב פי יגח ומאי שנא גבי בהמה דכתיב פי יגוף

אדם דאית ליה מולא כתיב פי יגח בהמה דלית

לה מולא כתיב פי יגוף ומלתא אנב אורחיה קמ"ל

הוי מועד לאדם הוי מועד לבתמה ומועד לבתמה לא

הנאה להזיקה הא אין הנאה להזיקה רביצה ובעיטה

תולדה דרגל היא לא רגל הזיקה מצוי הני אין הזיקון

מצוי אלא תולדותיהן לאו כיוצא בהו דאמר רב פפא

אהייא אילימא אהיי מאי שנא קרן דכוננתו להזיק

וקמונד ושמינתו עליה הני נמי פוננתו להזיק וממונד

ושמינתו עליה אלא תולדה דקרן פקרן וכי קאמר

רב פפא אשן ורגל שן ורגל היכא כתיבי דתניא

ושלח זה הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור

והתמור ובער זו השן וכן הוא אומר פאשר יבער

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

וטמא מת. מי שנגע במת הוי אב הטומאה דמת עצמו אבי אבות הטומאה הוא והנגוע בו

הוי אב הטומאה ומטמא אדם וכלים דהא כתיב כל אשר יגע בו הטמא יטמא וגו' (במדרב

וי) והאי קרא בטמא מת כתיב ומשמע דמטמא אדם דהא כתיב והנפש הנוגעת וגו': קבא

פאי. תולדות דשבת הוי באבות תולדות הטומאה לא הוי באבות והקא תולדות דנוקין

מאי מי אמרין תולדות כיוצא בהו לא שפא אב

ליש תולדה אם הזיק משלם או דלקא לא: יש

מקו ב'. ולקמן מפרש מילתיה דרב פפא

בשמעתין: הקרן. לנגוהו. השן. לאבולו. רגל.

דריסה לשבור את הכלים: פאלה תנגח את אדם

דריסה עמים ינגח. אלקמא נגיחה בקרן: דברי קבלה.

נביאים וכוהנים: והאי מילא הוא. בתמא קא

לא גמרי' מדברי קבלה לא חייב ולא פטור אלא

גלוי מילתא הוא דכל היכי דכתיב נגיחה בקרן

הוא: אלא. להי אימטריק ואומר דמדה דתימא

כי חלק רחמנא בין תמה למועדת דבשור תם

כתיב וחוץ את כספו דלא משלם אלא חצי נזק

דמועד כתיב שלם שור תמת השור

דמשלם נזק שלם ה"מ בקרן תלושה דומיא

דקרני צדקיה בן פנענה ובגון שאחזה בתמה

הקרן בין שנייה ונגיחה דתהם דהאי לא משלם

תם פוליהו נזק משום דאין דרקה בכך ולא יקה

לבגלים לשמור מדקרן זה: אבל מחוברת.

דאורחיה הוא: אימא בוקה מועדת היא. אפילו

בתחילה ומשלם נזק שלם: ת"ש. וקרני ראם

כתיב בה נגיחה אלקמא מחוברת נמי קרי נגיחה

ובסתם נגיחה פלגי רחמנא בין קרן תמה לקרן

מועדת: נגיפה. שדחפא בגופה והזיקה בכונה

רביצה. שראתא כלים בדרך והלקה דרביצה

עליהו כדי לשבור: בעיטה. שבשעה ברגליה

ושברה את הכלים ואהכי הוי תולדה דקרן

דכוננתו להזיק פי קרן ואין הנאה להזיקה פי קרן

ואין הזיקו מצוי תמיד והלכך הוי פי קרן בכל

אימא דלא הוצדק בב"ד ג' פעמים בכך אימא

משלמת נזק שלם: מאי שנא נגיחה דקרני ליה אב

דכתיב פי יגח נגיפה נמי כתיב פי יגוף שור איש

את שור רעהו. וכיון דנגיפה כתיב תיחור נמי אב

תך נגיפה נגיחה הוא. ולא דחיפת הגוף פתח

כתבו בנגיפה. פי יגוף שור איש את שור רעהו:

וכים בנגיחה. או נודע פי שור נגח הוא ולא

כתיב פי שור נגח הוא נגח: לומר לך. דרך

נגיפה לאו דחיפת הגוף היא אלא נגיחת קרן

ולכא למימר דבאתי נגיפה הוי אב ונגיחה זו

היא נגיפה דהיינו דחיפת הגוף דהא נגיחה

אשכחן דבקרן היא: גבי אדם. כשהשור נגח

אדם כתיב פי יגח שור את איש ונגיחה שור

בשור כתיב פי יגוף שור איש את שור רעהו:

אדם דאית ליה פולא. שיש לו דעת לשמור את

גופו: כתיב פי יגח. דודאי נתכוון השור להרע

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

הרגל

59 מתרצת הגמרא, ה'א' נְגִיפָה' האמורה בפרשת שור שהזיק שור,
60 נְגִיפָה בקרן ה'יא, ולא דחיפה בגוף. אלא שאם היא נוגחת באדם
61 הרי היא קרויה 'נגיחה', ואם היא נוגחת בשור הרי היא קרויה גם
62 'נגיפה'. דְתֵנְיָא, פתח הכתוב בשור תם בלשון נְגִיפָה - 'כי יגוף שור
63 איש/ וְכִסִּים בשור מועד בלשון נְגִיפָה - 'או נודע כי שור נגח הוא'
64 (שם לו), ולא כתב 'כי שור נגח הוא'. ומה טעם שינה הכתוב
65 בלשוננו, לומר לך, זו היא נְגִיפָה זו היא נְגִיחָה, ודין אחד להן.
66 שואלת הגמרא, מָאי שְׁנָא נְגִיפָה שור שנגח אדם דְכְתִיב בו 'כִּי יגַח',
67 וּמָאי שְׁנָא נְגִי שור שנגח בְּהֵמָה דְכְתִיב בו 'כִּי יגַח'.
68 משיבה הגמרא, אָדָם דְאִית ליה מוֹלָא - שיש לו דעת לשמור על
69 גופו, כְּתִיב בו 'כִּי יגַח'. שכן משמעות נגיחה היא שהשור בא עליו
70 בכח ובכוננה תחילה על מנת להרע לו, ואילו נגיפה היא בדרך
71 אקראי, שהשור מצאו עומד ודחפו בקרניו. לפיכך אדם היודע
72 להשמר אין דרכו להנוק על ידי השור אלא באופן של נגיחה, ולא
73 בנגיפה. אבל בְּהֵמָה דְאִית לה מוֹלָא, ואינה יודעת להשמר, כְּתִיב
74 בה 'כִּי יגַח', שכן דרכה להנוק אף בדרך אקראי של נגיפת הקרן.
75 מוסיפה הגמרא, וּמִלְתָּא אַנְב אֹרְחִיהָ קָא מְשַׁמְעֵ לָן - ממה ששינה
76 הכתוב בלשוננו בין נגיחה האמורה באדם לבין נגיפה האמורה
77 בבמה, למדנו דְשׁוֹר שנעשה מוֹעֵד לְגַבֵי הַרְיֵתָ אָדָם על ידי שנגח
78 אדם שלשה פעמים, אפילו שמעולם לא נגח בהמה הוּי מוֹעֵד גַּם
79 לְגַבֵי בְּהֵמָה, ואם נגח אותה הרי הוא מתחייב נזק שלם. שכן שינוי
80 הבלשון האמור מלמדנו שהבהמה מטה יותר בקלות מאשר אדם,
81 ועל כן אם הועד השור להרוג אדם כל שכן שהוא מועד להרוג
82 בהמה. וְאוֹלָם שור שנעשה מוֹעֵד לְגַבֵי בְּהֵמָה על ידי שנגח בהמה
83 שלשה פעמים, לֹא הוּי מוֹעֵד לְגַבֵי אָדָם, ואם המיתו אינו משלם
84 כופר כדין שור המועד, שכן להריגת אדם נדרשת נגיחה חזקה
85 יותר מאשר להריגת בהמה באמור.
86 חזרת הגמרא לדין המבואר לעיל, שנשיכה רביצה ובעיטה הן
87 תולדות קרן, ומקשה: הלא נְשִׁיכָה תוֹלְדָה דְשֵׁן ה'יא, שכן הבהמה
88 נושכת בשיניה.
89 מתרצת הגמרא: לֹא תולדת שן היא, משום ששן יש הַנְּאִה לְהִזְקָה
90 באכילתה את הפירות, אבל הָא נשיכה אִין הַנְּאִה לְהִזְקָה.
91 עוד שואלת הגמרא: רְבִיצָה וּבְעִיטָה תוֹלְדָה דְרִגְלָה ה'יא, שכן היא
92 רובצת על ידי כפיפת רגליה, וכן בועטת היא ברגליה, ומדוע
93 תאמר שהן תולדות קרן.
94 מתרצת הגמרא: לֹא תולדות רגל הן, משום שרִגְלָה הִזְקָה מְצוּי, שכן
95 היא מהלכת בכל שעה, וכל מה שנמצא תחת רגליה נדרס ממיילא
96 על ידה. אבל הֵי רביצה ובעיטה אִין הִזְקָן מְצוּי, ועל כן תולדות
97 קרן הן.
98 חזרת הגמרא לדין בדברי רב פפא שהובאו לעיל: אָלָא 'יש מהן
99 שתולדותיהן לֹא כִּיּוּצָא בְּהוּ דְאָמַר רב פפא, אֵהִיָּא - על אלו
100 תולדות אמר כן. אֵילִימָא אֵהִיָּא - על תולדות אלו של קרן, הלא
101 אין שום סיבה לחלק בינו לבין קרן עצמה. שכן מָאי שְׁנָא אב נזיקין
102 של קרן דְכוּוְנָתוּ לְהִזְקָה, והוא מְמוּנָה, וכן חיוב שְׁמִירְתוּ עֲלֵיהּ, הרי
103 הֵי תולדות נְמִי יש בהן את כל התכונות הללו, שכן כְּוִוְנָתוּ לְהִזְקָה,
104 וּשְׁמִירְתוּ עֲלֵיהּ.
105 מסיקה הגמרא: אֵלָא תוֹלְדָה דְרִגְלָה בְּקָרוּ, ומנסה לפרש, כִּי קָאמַר
106 רב פפא 'יש מהן לאו כיוצא בהן/ אַתּוֹלְדוֹת שֵׁן וְרִגְלָה אמר כן.
107 מבררת הגמרא מהם אבות שן ורגל ומהן תולדותיהן, והאם יתכן
108 להעמיד בהם את דברי רב פפא, ושואלת: אבות נזיקין של שֵׁן וְרִגְלָה
109 הִיכָא כְּתִיבֵי בתורה.
110 משיבה הגמרא: דְתֵנְיָא, נאמר בתורה (שם כב ד) 'כִּי יבְעַר אִישׁ
111 שְׂדֵה או כְּרֶם, וְשָׂלַח אֶת בְּעִירָהּ וּבְעַר בְּשָׂדֵה אַחֵר, מִיֵּטֵב שְׂדֵהוּ
112 וּמִיֵּטֵב כְּרָמוֹ יִשְׁלַח'. וְשָׂלַח' - זה הרגל. וְכֵן הוּא אֹמֵר (ישעיה לב
113 כ), 'מְשַׁלְחֵי רִגְלֵי הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר'. 'ובְעַר' - זו השֵׁן. וְכֵן הוּא אֹמֵר
114 (מלכים א יד י) 'בְּאֲשֶׁר יבְעַר

1 ג. וְכִמָּא מֵת - אדם שנוגע במת. שהמת עצמו הוא אבי אבות
2 הטומאה, והנוגע בו נעשה אב הטומאה.
3 וכל הנוגע באחד מכל אבות טומאה אלו קרוי 'תולדה', והרי הוא
4 נעשה 'ראשון לטומאה'. ואולם תוֹלְדוּתֵיהֶן לֹא כִּיּוּצָא בְּהוּ, ואין
5 דינן כדין האבות עצמם. דְאִילוּ הָאָב מְטַמָּא אפילו אָדָם וְכִלָּים
6 הנוגעים בו. וְאִילוּ דבר שאינו אלא מתולדות הטומאה, דוקא
7 אִזְכְּרִין וּמְשַׁקְּרִין הוּא מְטַמָּא, אבל אָדָם וְכִלָּים לֹא מְטַמָּא.
8 לפי זה מסתפקת הגמרא, מאחר שלענין שבת דין תולדותיהן של
9 לִיט מלאכות הוא כדין אבותיהן, ולעומת זאת דין תולדות
10 הטומאה אינו כדין אבותיהן, הִכָּא בְּנִזְקִין מָאי, האם אף התולדה
11 מחוייבת בתשלומי הנזק כמו האב, או לא.
12 אָמַר רב פפא בהכרעת הספק האמור, יֵשׁ מְהֵן (מתולדות נזיקין)
13 שהן כִּיּוּצָא בְּהוּ ודינן כדין האבות, וְיֵשׁ מְהֵן לֹא כִּיּוּצָא בְּהוּ ודינן
14 שונה מדין אבותיהם
15 מבררת הגמרא את דברי רב פפא, ודנה בפרוטרוט בתולדותיו של
16 כל אב ואב, האם דינם כדין האב או לא. ולצורך זה הפסיקה עם
17 הברייתא שלפנינו, המבארת מהם האבות האמורים בשור: תְּנוּ
18 רְבִיצָה: שְׁלֹשׁ אֲבוֹת נִזְקִין נְאֻמְרוּ בְּשׁוֹר הַמִּזְקִי, נְגִיחַת הַקָּרָן, וְאִכִּילַת
19 הַשֵּׁן, וְדִרְשֵׁת הָרִגְלָה.
20 שואלת הגמרא: קָרָן מְנַלָּן - מניין מקורו בתורה.
21 משיבה הגמרא: דְתֵנּוּ רְבִיצָה, נאמר בתורה (שמות כא כח) 'כִּי יגַח
22 שור או איש או את אשה/ ואִין נְגִיחָה אֵלָא בְּקָרָן. שְׁנָאמַר (מלכים
23 א כב יא) 'וַעֲשֵׂה לוֹ צִדְקָה בֵּן כְּנַעַנָה קְרִינִי כְרוֹל, וַיֹּאמֶר, בַּה אָמַר ה'
24 בְּאֵלֶּה תִּנְנֶנָּה אֶת אָדָם וְגו' עד פְּלוֹתָם'. הרי שהנגיחה היא בקרן.
25 וְעוֹד אֹמֵר הכתוב (דברים לג יז), 'כְּבוֹד שׁוֹרֵי הַדָּד לוֹ וְקָרְנֵי רִאֵם
26 קְרִינֵי בְּהֵם עֲמִים יִנְנַח'.
27 שואלת הגמרא: מָאי 'ואֹמֵר', ולשם מה צריך את הכתוב השני
28 להוכיח שנגיחה היא בקרן, הלא כבר למדנו זאת מהכתוב
29 הראשון.
30 מעלה הגמרא תירוץ אפשרי, ומיד דוחה אותו: וְכִי תִּמָּא שְׁמֵאֲחֵר
31 שהכתוב הראשון הוא מדברי נביאים, דְכָרִי תוֹרָה מְדַבְּרֵי קְבֻלָּה
32 וְנְבִיאִים וְכְתוּבִים לֹא יִלְפִינָן - אין ללמוד מדברי נביאים על דין
33 האמור בתורה, ועל כן תֵּא שְׁמַע (ובאו ולמדו) שנגיחה היא בקרן
34 ממה שנאמר בתורה 'כְּבוֹד שׁוֹרֵי הַדָּד לוֹ, אין לתרץ כן. שהרי וְכִי
35 הָאִי מִיֵּלָף הוּא - האם ההוכחה מדברי הכתוב במלכים נחשבת
36 כלימוד על דין מהתורה. הלא גִּילּוּי מִילְתָּא בְּעֻלְמָא הוּא דְתֵנְיָה
37 בְּקָרָן הוּא, ואינו מלמד אלא על פירושה המילולי של 'נגיחה/
38 ושפיר יש ללמודו אף מדברי קבלה.
39 משיבה הגמרא, אֵלָא מַה שאין הברייתא מסתפקת בכתוב
40 הראשון, הוא משום דְמַהוּ דְתֵנְיָא - עדיין יש לומר שדוקא נגיחה
41 בקרן תלושה ובקרני הברזל שעשה צדקיהו קרויה 'נגיחה'. ואם כן
42 כִּי פְּלִיג רְבִיצָה - מה שחילקה התורה בין נגיחת תם הממחיבת חצי
43 נזק לבין נגיחת מוֹעֵד הממחיבת נזק שלם, הֵי מִיֵּלָף במקום שאחזה
44 הבהמה כְּשִׁינִיהָ קרן תְּלוּשָׁה ונגיחה בה. אֲבָל אם נגחה בְּקָרָן שלה
45 הַמְּחִיבְתָּ לְגוּפָה, אִימָא בּוֹלָה מוֹעֵדֵת ה'יא, ומיד בנגיחתה
46 הראשונה חייבת נזק שלם. לפיכך הוסיפה הברייתא, תֵּא שְׁמַע,
47 'כְּבוֹד שׁוֹרֵי הַדָּד לוֹ וְגו' וְקָרְנֵי רִאֵם קְרִינֵי בְּהֵם עֲמִים יִנְנַח/ שאף
48 נגיחה בקרן מחוברת קרויה 'נגיחה', וגם בה חילקה התורה בין דין
49 תם לדין מועד.
50 מפרשת הגמרא מה הן תולדותיה של הקרן: תוֹלְדָה דְקָרָן מָאי ה'יא,
51 נְגִיפָה - היזק הבהמה על ידי דחיפתה בגופה את הדבר הניזוק,
52 נְשִׁיכָה, רְבִיצָה - שראתה כלים בדרך והלכה ורביצה עליהם בגופה
53 כדי לשבורם, וּבְעִיטָה ברגליה בכלים ושביירתם.
54 מקשה הגמרא, מָאי שְׁנָא נְגִיחָה דְקָרִי לַה אָב, הלא הוא משום
55 דְכְּתִיב מפורש בתורה 'כִּי יגַח שור את איש או את אשה, וכל מוזיק
56 שנכתב בתורה נחשב לאב נזיקין.
57 והרי נְגִיפָה נְמִי כְּתִיב בפירוש בתורה, 'כִּי יגַח שור אִישׁ אֶת שור
58 רְעֵהוּ' (שמות כא לה), ואם כן גם ראויה להקרא 'אב'.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

יב אין האפר מתר בטלטול אלא פשהסק מבעוד יום, אבל אם הפסק בשבת - אסור משום נולד קמא, כמו שיתבאר בסמן תצ"ח. ואם נתערב אפר שהפסק בשבת באפר של אתמול - בטל ברב, אם עדין לא היה נפר מעולם קמא] בפני עצמו, כמו שיתבאר שם:

חלק ב סימן שי, דיני מקצה בשבת, סעיף יט:

ביאורי הלכה

קמא] ניכר מעולם - אבל אם האפר שהוסק בשבת היה ניכר בפני עצמו קודם שנתערב באפר של אתמול הרי הוא בכלל דבר שיש לו מתירין, ואינו בטל ברוב¹⁶⁰, ולכך כל דבר שהוא ספק מוקצה - אסור בטלטול, ואין להתירו מחמת הספק¹⁶¹, אלא אם-כן הוא דבר שלא יוכלו להשתמש בו יותר לאחר השבת.

קמ] משום נולד - נולד גמור שנוצר דבר חדש שלא היה בעולם, אסור גם בשבת¹⁵⁸. ולכך יש שאסרו טלטול מים הנוטפים מן המזגן בשבת, ואסרו אפילו להניח בשבת וביו"ט כלי (שאינו מיוחד לכך מלכתחילה) תחת מקום יציאת המים מהמזגן כדי שיפלו לתוכו, כי יש בזה משום ביטול כלי מהיכנו¹⁵⁹.

צינונים והוספות

במים) על ידי שיתנו קודם משקה אחר (שאינו מינו, כדי שלא יהיה דבר שיש לו מתירין) ואז המים הנוטפים בטלים במים שהיו כבר בכלי. ובש"כ שם הוסיף: ומכל מקום אם הטיפות נוטפות בחדר במקום שוהים שם בני-אדם, והמים מלכלכים את החדר, מותר לשים כלי כדי לקלוט את הטיפות, ואם התמלא הכלי, אף מותר לשפוך את המים ולהחזיר את הכלי לקלוט עוד מים.
160) כמבואר בס"י תצח סכ"ד הובא בצינונים.
161) כי הוא דבר שיש לו מתירין, אלא אם-כן הוא ספק מחמת שנתערב באחרים (מין בשאינו מינו) שאז בטל ברוב כדלעיל.

158) ס"י תצח סכ"ד הובא בצינונים, וראה לעיל על ס"י שח הערה רלו.

159) שש"כ פ"ג סל"ט; ושם: אבל מותר לו להניח כלי תחת המים הנוטפים, ובתנאי שקודם נתינת הכלי ייתן בו דבר המותר בטלטול שלא יתקלקל במים כגון כף או מזלג, שכן מותר לטלטל את הכלי עם מיהמזגן ביחד עם הדבר המותר בטלטול (להעיר, שדבר זה מועיל שלא ייעשה הכלי לבסיס, אבל טלטול המים עצמם או טלטול הכלי לצורך המים - אסור, וראה לעיל על ס"י שח הערה תקג); ויש שנתנו עצה (קובץ מבית לוי ח"ט ע' נג) להתיר טלטול המים עצמם (או הכלי ובתוכו המים אם רוצה להשתמש

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות יום-טוב ~

הזרעונים ממקום חיבורם בשרביט ויוציאם מתוכם בידיו ואע"פ שהוא מפרק דבר מגידולו ואילו היה עושה כן בשבת ע"י כלי המיוחד לכך או שהיה מפרק הזרעונים בידיו ממקום חיבורם היה חייב משום דש מכל מקום ביו"ט כיון שאיסור הדישה לצורך אכילה אינו אלא מדברי סופרים לא גזרו אלא על דישה גמורה שכווצא בה בשבת חייב חמאת.
ויש חולקין על זה ואומרים דאף ביו"ט לא התירו למלול

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תקי, כמה דברים האסורים לעשות ביום טוב ואיזו מהם מותרים ע"י שינוי:

א מותר למלול שבלים של תבואה בידיו כדי שיפול הזרע מן השבולת אע"פ שהיה אפשר לו למלול מערב יו"ט וכן מותר לפרך השרביטים של קטניות בידיו כדי שיתלשו

מתוך האוכל אפילו בידו אע"פ שהאוכל מרובה על הפסולת ויש יותר טורח בברירת האוכל מבברירת הפסולת ואפילו אוכל מתוך הפסולת אין לו לברור אלא מה שהוא צריך לאכול לאלתר כמ"ש בסימן ש"ט לענין שבת לפי שכל מלאכת אוכל נפש שהיה אפשר לו לעשותה מערב יו"ט ולא יהיה בכך הפסד ולא חסרון טעם אסור לעשותה ביום טוב מטעם שנתבאר בסימן תצ"ה:

י ואפילו אם לא היה אפשר לברור מערב יו"ט אסור להניח הקטניות במים כדי שיוצף הפסולת למעלה או כדי שירד העפרורית למטה ואין צריך לומר שאסור לנפותן בנפה וכברה מטעם שביארנו למעלה:

ז אין מסננין את החרדל במסננת שלו מפני שנראה כבורר שמשליך הסובין שלו אע"פ שאין זה בורר ממש שהרי גם הסובין ראויים לאכילה ואינן נקראים פסולת מכל מקום כיון שנראה כבורר אסרוהו חכמים שהרי אפשר לסננו מערב יו"ט אבל אם לא היה אפשר לסננו מערב יו"ט מותר לסננו ביום טוב:

~ יום שלישי ~

ח החרדל הוא מר ורגילין למתקו ע"י שמכבין בתוכו גחלת או אבן ניסוקת וכו"ט אסור לכבות בתוכו גחלת של עץ לפי שאין כיבוי זה צורך אוכל נפש ממש שאפשר לאכול בשר בלא חרדל ואין צורך אלא למעוננים וכל דבר שאינו שוה לכל נפש אסור לעשותו ביום טוב כמ"ש בסימן תקי"א עיין שם אבל מותר לכבות בתוכו גחלת של מתכת או אבן ניסוקת לפי שאין שייך כיבוי במתכת שאף אם לא יכבנו לא ישרף ולא יעשה פחם ואף בשבת אין איסור לכבותו אלא מדברי סופרים וכו"ט לצורך אכילה לא גזרו ומטעם זה מותר ליתן שפור של מתכת מלובן לתוך המשקה כדי שיתחמץ אם הוא ראוי לשתותו בו ביום:

ט משמרת שהיתה תלויה ועומדת מערב יו"ט מותר ליתן בה שמרים של יין לסננו וכן שמרים של שאר משקים טובים והזקים בענין שאם היה מסננו מערב יו"ט לא היה המשקה היוצא מן השמרים כל כך טוב וחזק כמו שהוא עכשיו שמסנן בו ביום ששותה אותו אבל אסור לתלות את המשמרת לכתחלה כיו"ט כדי לסנן בה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול משום זלזול יו"ט שנראה כמתקן וקובע המשמרת לסנן בה יין הרבה בקבע:

י ומותר להערים לתלות המשמרת כדי להניח בתוכה פירות ואח"כ נותן בה שמרים לסננו לצורך יו"ט והוא שנתן בה פירות קודם שנתן בה שמרים אבל אם נותן בה שמרים קודם שנתן בה פירות ניכר הדבר שתולה אותה בשביל השמרים ואסור:

יא אין עושין גבינה כיו"ט לפי שאפשר לעשותה מערב יו"ט שהגבינה ישנה טובה מהחדשה:

ולפרך אלא ע"י שינוי דהיינו שימלול ויפרך בראשי אצבעותיו של ידו אחת בלבד ואע"פ שהעיקר כסבא הראשונה מכל מקום אם אפשר לו לעשות כן ע"י שינוי טוב להחמיר ולחוש לסבא האחרונה:

ב הורעונים אחר שנתפרכו מהשבלים ועדיין הם מעורבים עם המוץ מותר לערן מידו האחת לידו השנית ולנפח מהן המוץ ולא ינפח הרבה ביחד מפני שנראה כמנפח לצורך החול אלא מנפח מעט מעט ואוכל מיד ואפילו בקנון שהוא כלי שראשו אחד רחב וראשו השני עשוי כמין מרוב קצר מותר ליתן הורעונים בתוך הרחב ולנענע והאוכל מתגלגל דרך המרוב והפסולת נשאר בכלי אבל לא ינפח אותם בנפה וכברה אע"פ שלא היה אפשר לו לנפות מערב יו"ט ואפילו אינו מנפח אלא מעט מעט ואוכל מיד מכל מקום כיון שבכלים הללו אין דרך לנפות מעט אלא הרבה ביחד לפיכך המנפה בהם נראה כמנפה לימים רבים:

ג הבורר קטניות המעורבים עם עפרורית או עם מוץ שלהם בורר כדרכו אפילו פסולת מתוך האוכל ואפילו בקנון ואפילו אינו אוכל מהם לאלתר אלא בורר בשחרית לאכול בין הערבים ואע"פ שכיוצא בו בשבת חייב חטאת אפילו בורר אוכל מתוך הפסולת מכל מקום כיו"ט לצורך אכילה התירו לברור כדרכו אפילו פסולת מתוך האוכל ולא אמרו דהבבירה היא ממלאכות האסורות כיו"ט אף לצורך אכילה אלא בבבירת תבואה שדרך לבור אותה הרבה ביחד וכמ"ש בס"י תצ"ה עיין שם הטעם אבל מיני קטניות שאין דרך לבור אותן אלא מה שצריך לו מהם בו ביום מותר לברור כדרכו:

~ יום שני ~

ד כמה דברים אמורים כשהאוכל מרובה על הפסולת שיש יותר טורח בברירת האוכל מתוך הפסולת מבברירת הפסולת מתוך האוכל לפיכך הצריכו אותו לברור הפסולת כדי למעט בטורח כיו"ט אבל אם הפסולת מרובה על האוכל צריך לברור את האוכל ולהניח את הפסולת כדי למעט בטורח וכן אפילו אם האוכל מרובה על הפסולת אלא שיש יותר טורח בבבירת הפסולת מבברירת האוכל כגון שהפסולת הוא דק מאוד ויש טורח ליקח אותו בידו צריך לברור האוכל ולהניח הפסולת כדי למעט בטורח וכן אם הפסולת מרובה על האוכל אע"פ שיש יותר טורח בבבירת האוכל מבברירת הפסולת כגון שהאוכל הוא דק מאוד צריך לברור את האוכל ולהניח את הפסולת כיון שכמות הפסולת מרובה על כמות האוכל אבל אם כמות האוכל הוא שוה לכמות הפסולת ויש יותר טורח בבבירת האוכל מבברירת הפסולת צריך לברור את הפסולת מתוך האוכל כדי למעט בטורח ואם האוכל והפסולת שניהם שוין בכמותן ובמירחתן הרשות בידו לברור איזו שירצה:

ה וכל זה כשלא היה אפשר לו לברור מערב יו"ט אבל אם היה אפשר לו לברור מערב יו"ט אסור לברור פסולת

מלבנים ואף אם יסחוט אינו חייב משום מלבן כמ"ש בסמין שי"ט ע"ש:

ב וכל זה כשאפשר לו לשנות אבל אם אי אפשר לו לשנות כגון שזימן אורחים וצריך למהר ולהביא לפניהם אף על פי שהאורחים הן מאותה העיר שאין כאן מצות הכנסת אורחים מכל מקום כיון שהוא נחפו וצריך למהר אינו צריך לעשות שום שינוי מדרך החול ומותר להולך הרבה כדים בסל ובקופה ולהפשילם לאחוריו:

כא אין מביאין עצים כרוכים בחבל ולא במחצלת ולא בקופה אבל מביאין כרוכים במטפחת או בחיקו:

~ יום חמישי ~

חלק ד סימן תקיא הבערה ולהחם מים מותר ביום טוב:

א כבר נתבאר בסמין תצ"ה דמתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה הותרה אפילו שלא לצורך אכילה ובלבד שיהא בה צורך יו"ט לפיכך מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ביו"ט וכן מותר להחם מעט מים לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו ביו"ט אבל אסור להחם מים רבים כדי לרחוץ בהם כל גופו.

וזה האיסור יש אומרים שאינו אלא מדבריהם לפי שמן התורה מתוך שהותרו הבערה ובישול לצורך אכילה ושתייה הותרו לצורך רחיצת יו"ט לפיכך אף מדבריהם מותר לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מערב יו"ט ואין חוששין אם נתיר לו לרחוץ בחמין ביו"ט שמא יחם מים ביו"ט כיון שאין איסור להחם מים ביו"ט אלא מדברי סופרים אין גוזרין גזרה לגזרה במה דברים אמורים כשהוחם חוץ למרחץ אבל בתוך המרחץ אסור לרחוץ בחמין אפילו פניו ידיו ורגליו בלבד וכ"ז בחמין שהוחמו מערב יו"ט אבל כל גופו בבת אחת אסור אפילו להשתטף בחמין שהוחמו מערב יו"ט.

וכן אסור לרחוץ כל גופו אפילו חוץ למרחץ בחמין שהוחמו ביו"ט אפילו הוחמו לצורך שתייה ואפילו אינו רוחץ כל גופו בבת אחת אלא רוחצו אבר אבר אסור.

אבל תינוק שדרך לרחצו בכל יום מותר לרחוץ כל גופו בבת אחת אפילו בחמין שהוחמו ביו"ט לצורך שתייה דכיון שהוא צרכו של תינוק לא גזרו עליו אבל אסור להחם ביו"ט בשביל רחיצתו בלבד כמו שאסור להחם בשביל רחיצת כל גופו של הגדול אלא אם כן הוא מחמם לצורך שתייה או לצורך הדחת כלי אוכל נפש דאז מותר לו להוסיף מים בקדרה בשביל רחיצת הקטן והוא שיוסיף קודם שיתן הקדרה אצל האש כמו שנתבאר בסמין תק"ג עיין שם כל פרטי דין זה ועכשיו בזמן הזה שאף בחול פעמים שאין רוחצים את התינוק שנים או שלושה ימים אף ביו"ט אסור לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו ביו"ט אפילו רוחצו אבר אבר.

ב אין מעמידין חלב ביו"ט דהיינו שנותנין לתוכה קיבה להעמידו ואסור משום בורר שמפריד הקום מן החלב ואע"פ שהיא מלאכת אוכל נפש מכל מקום כיון שדרך להעמיד הרבה חלב בבת אחת חששו חכמים אם נתיר לו להעמיד ביו"ט שמא יעמיד הרבה לצורך החול.

וממעט זה אסור לעשות חמאה מן שומן שצף על פני החלב שהרי הוא בורר שמפריד החלב מן החמאה שבו ואפילו ע"י נכרי אסור לעשות כדן שאר איסורי יו"ט שאסור אפילו ע"י נכרי:

ג ירק תלוש שיש בו ראשי עלין נרקבין אין גוזזים אותם במספרים שדרך לחתכם בהם מהמחוכר מפני מראית העין שהרואה (את המספרים אצל הירק) יאמר שהיום נגזז מהמחוכר:

~ יום רביעי ~

יד מותר לתקן את הקונדס ואת העכביות והן מיני ירקות שיש טורח הרבה בתיקונן:

מן מותר למלוח הרבה חתיכות צנון ביחד אם רוצה לאכלם אח"כ בו ביום אף על פי שאסור בשבת שהרי אם היה עושה כן מערב יו"ט היה מפוי מעט הצנון ויש מחמירין שלא למלוח הרבה חתיכות ביחד כמ"ש בסמין שכ"א] לענין שבת שהרי אפשר למלוח כל חתיכה בפני עצמה שאין האחת משבחת במליחת חבירתה וטוב לחוש לדבריהם דבר שאין בו הפסד כלל:

מן אע"פ שהותרה הוצאה ביו"ט אפילו שלא לצורך אכילה מכל מקום לא ישא משאות גדולות כדרך שהוא נושא בחול אלא צריך לשנות כיצד המביא כדי יין ממקום למקום לא יוליכם בסל או בקופה דהיינו שלא יתן ארבעה או חמישה כדים בסל או בקופה כדרך שהוא עושה בחול אלא יוליכם על כתפו או לפניו אחד אחד או שנים שנים כדי שיהא ניכר שלצורך יו"ט הוא מוליכם:

זו במה דברים אמורים כשמוליכם במקום שמצויים בו רבים כגון ברחובות או במבואות אבל אם מוליכם מכית לבית בחצר אחת אין צריך לשנות כלל ומותר להולך הרבה כדים בקופה אחת ואדרכה יותר טוב הוא להולך הרבה ביחד משולך מעט מעט ויצטרך להרכות בהולך ואסור לטרוח ביו"ט טרחא שאינה צריכה:

יח המולך תבן בקופה להיסך או לכהמה לא יפשיל את הקופה לאחוריו לפי שהוא נגאי יו"ט שנראה כמו שמתכוין למלאכה רבה או להולך למקום רחוק כדרך חול:

יט הנושא משאות שדרכן לישא אותן במוט ישא אותן על גבו מאחוריו ושדרכן לישא אותן על גבו מאחוריו ישא אותן על כתפו ושדרכן להנשא על הכתף ישא אותן בידו לפניו או יפרוש עליהן בגד אם הן משקין שאין לחוש בהן שמא יבואו לידי סחיטה כגון ביין אדום או שאר משקין שאין

כל כך עד שהמאכלים השמנים שהוא רוצה לאכול יהיו נקרשים מחמת הקור אע"פ שאין הקור גדול כל כך שיהיו רוב בני אדם צריכים להתחמם מותר לו להחם בית החורף בשביל המאכלים שהרי הוא צורך אוכל נפש:

~ שבת קודש ~

ג מותר להניח בשר על גבי גחלים לצלותו אע"פ שהשמנונית הנוטף מהבשר מכבה את הגחלים וכיבוי זה אין בו צורך אוכל נפש ממש שהרי אפשר לצלותו בשפור מכל מקום כיון שיש בו קצת צורך אוכל נפש שהרי הוא חפץ ומתאוה לאכול כענין זה התירו לו חכמים כיון שאין כאן כיבוי גמור שהרי סופו מבעיר:

ד וכן מותר לעשן פירות דהיינו שמפור מיני בשמים על גבי גחלים תחת הפירות כדי שיקלטו טעם הבושם ויהיו יותר טובים לאכילה ואע"פ שהגחלים נכבים קצת בתחלת הנחת הבשמים עליהם וכיבוי זה אין בו צורך אוכל נפש ממש שהרי הפירות ראוין לאכילה בלא עישון מכל מקום כיון שהוא חפץ לאכול כך התירו לו חכמים כיון שאין כאן כיבוי גמור שהרי סופו מבעיר:

ה כמה דברים אמורים כשמפור את הבשמים על גבי גחלים שהובערו כבר לצורך אוכל נפש או לצורך שאר דברים שמותר להבעיר בשבילם ביו"ט אבל אסור להבעיר עצים כדי לפור מיני בשמים תחת הפירות על גבי גחלתן לפי שהנאה זו של טעם הבשמים אינה צריכה לכל נפש אלא להמעוננים ומפונקים בלבד ולא התירה התורה לעשות שום מלאכה ממלאכות אוכל נפש אלא לדבר שהוא צריך לכל נפש שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש וגו':

ו ואפילו על גבי גחלים שהובערו כבר אין לפור מיני בשמים כדי לגמר את הבית או את הכלים דכיון שאין כאן צורך אכילה כלל לא התירו אפילו הבערה מועטת שהבשמים מתבערים על הגחלים ואע"פ שהבערה הותרה אפילו שלא לצורך אכילה מכל מקום לא הותרה אלא אם כן יש בה צורך יום טוב וצורך זה הוא שיהיה לכל נפש כמו שנתבאר:

~ יום שישי ~

אבל יש חולקין על כל זה ואומרים דמן התורה אסור להחם מים רבים בשביל רחיצת כל הגוף (אלא אם כן הוא מחמם כל המים ביחד בכלי אחד עם המים שרוחץ בהם פניו ודיו והגליו ועל דרך שנתבאר בסי תק"ג) לפי שרחיצת כל הגוף אינה צורך כל נפש אלא למעוננים ומפונקים בלבד ולא התירה התורה אפילו המלאכה של צורך אכילה אלא אם כן יש בה צורך כל נפש אבל אם אין בה צורך אלא למעוננים אסור לעשותה ביו"ט כמו שיתבאר וכיון שיש בזה אסור של תורה יש לאסור לרחוץ כל גופו ביו"ט אפילו חוץ למרחץ ואפילו בחמין שהוחמו מערב יו"ט גזרה שמא יחם מים ביו"ט בשביל רחיצת כל גופו ויעשה אסור מן התורה.

ולפי דבריהם אף תינוק שדרך לרחצו בכל יום אסור לרחצו אפילו בחמין שהוחמו מערב יו"ט כמו בשבת וכמו שנתבאר בסי' של"א גזרה שמא יחם ביו"ט בשבילו.

במה דברים אמורים לרחוץ כל גופו בבת אחת אבל לרחוץ כל גופו אבר אבר בחמים שהוחמו מערב יו"ט מותר אפילו לגדול שכל אבר ואבר שהוא רוחץ הוא רוחץ בהיתר דאין לגזור שמא יחם מים ביו"ט שהרי מותר להחם מים ביום טוב בשביל רחיצת אבר אחד ואין אסור אלא להחם בשביל רחיצת כל הגוף שאין צריך אלא למעוננים (אבל כל גופו בבת אחת אסור אפילו להשתטף בחמין אפילו הוחמו מערב יו"ט).

ואף על פי שהעיקר כסברא הראשונה בכל זה מכל מקום כבר נהגו במדינות אלו להחמיר כסברא האחרונה ואין לשנות המנהג:

ב יש מי שאומר שאין היתר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ביו"ט אלא בשעה שהקור גדול כל כך עד שרוב בני אדם צריכים להתחמם כנגד המדורה אבל אם אין הקור גדול כל כך כענין שאין צריך למדורה רק מי שהוא אסמנים (פירוש איש מצונן) או מעוננן אין לעשות מדורה ולא להחם תנורי בתי החורף רק ע"י נכרי כיון שמלאכה זו אינה צריכה לכל נפש אבל אין המנהג כדבריו ואף לדבריו אם הקור גדול

~ 'תורה אור' פרשת וירא - הפרשה החסידית ~

"אַרְדָּה נָא"

וְגַם לְהַכִּיּוֹן: מִהוּ "אַרְדָּה נָא וְאַרְאֶה", הֲלֹא "מִשְׁמִיִּם וְיִבְיֹט ה'" (תהלים לג, ג) ?
אך פירוש "תִּכְצַעְקֶתָהּ" הֵינּוּ הַצֶּעֶקָה הָעוֹלָה מִבְּחִינַת

"אַרְדָּה נָא וְגו'".¹

הַנֶּה, "תִּכְצַעְקֶתָהּ" הוּא לְשׁוֹן נִקְבָּה, וְכֵן "תִּבְאָה".
וְ"עֲשׂוּ" לְשׁוֹן נִקְבָּה וְלְשׁוֹן זָכָר.²

2. [לשון נקבה ולשון זכר: בדרום ראשון: לשון זכר].

1. [פרשתנו יח, כא: "אַרְדָּה נָא וְאַרְאֶה, תִּכְצַעְקֶתָהּ תִּבְאָה אֵלַי עֲשׂוּ - כֵּלָה, וְאִם לֹא - אֲדַעְתָּה"].

וכיון שהוא "גלוי וידוע", אין שייך כלל קושייתם שהוא בחינת רבוי, כי זה אינו רק במין ידיעת האדם, שאי אפשר לו לידע דבר כי אם על ידי שדעתו ומחשבתו מתלבשים בידעת הדבר. והוא "כי לא מחשבותי מחשבותיכם כו'" (ישעיה נה, ח), כי הוא "גלוי וידוע כו'". (והמשפיל יבין דקות הדברים, ולא כל מוחא סביל דא).

והנה פתיב (זכריה סימן ד' / י): "שבעה אלה עיני ה', המה מְשׁוּטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ". ובתיב (דברי הימים ב' י"ו, ט'): "כי ה' עיניו מְשׁוּטְטוֹת בְּכָל הָאָרֶץ". ויש להבין: דענין מְשׁוּטְטִים ומְשׁוּטְטוֹת משמע שגמגמג לראות ולעין הדבר על ידי ראייה זו, והרי זה כמו בחינת התלבשות בהדבר הנראה וידוע, וזה לכאורה הפך ממה שפתיב בפירוש "גלוי וידוע"?

אך הענין, כי נודע שבעשר ספירות יש אורות וכלים: כי בחינת חסד וגבורה זהו בחינת פלי, אבל האור הוא הארה מאין-סוף ברוך-הוא, "דלאו מפל אינון מדות איהו כלל", רק שהאור מתלבש בהכלי, שהוא חסד וגבורה ושאר המדות;

שהן נקראים בחינת פלים – שהם מגבילים את האור, ובהן ועל ידם נמשך האור להיות מחיה נבאים בעלי גבול, להיות התהוות מיכאל וגבריאל – מחיה מיכאל מקבלים מבחינת חסד, וגבריאל – מבחינת גבורה⁸.

שאי אפשר להיות המשכה זו מהאור עצמו כי אם על ידי הכלים – כמו שאי אפשר להיות השפעת כסף וזהב מהנשמה, אלא אם כן מלובשת בגוף ונותנת הנשמה צדקה לעני על ידי היד הנשמי.

והנה, כמו כן על ידי הכלים דעשר ספירות הוא גם כן בחינת העלאת הזכות וחוב של כל נברא: פי על ידי שהאדם עובר עבירה "קונה לו קטיגור אחד"⁹ – נעשה פנים וכתם באותו המלאך הממונה על

מדת הדין, שהיא בחינת מדת מלכות, שנקרא דין, "דינא דמלכותא דינא"³ רק שהוא "דינא רפיא"⁴, "מלך במשפט ועמיד ארץ" (משלי כט, ד). והוא שפתיב⁵ "הפצעתה הבאה", וכמו שפתיב: "בערב היא באה" (אסתר ב, ד); "ורחל באה" (ויצא כט, ט).

וביאור הענין:

הנה מתחלה יש להקדים לשון השגור בדברי חז"ל: "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם", "גלוי וידוע" דייקא.

כי הנה הפילוסופים גלאו להשיג ענין ההשגחה פרטית, כמו "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה". דקשה להם: כיון שהוא יתברך יחיד ומיוחד, אחד האמת, ואם כן איך יתכן ידיעת השם-יתברך הפרטים וההשגחה פרטית לתת דעתו על ענינים רבים – שהרי זה בחינת רבוי?

והז"ל כיוונו לתרץ זה בדבור אחד, באמרו: "גלוי וידוע לפני כו'":

שאינו ידיעתו יתברך פדמיון ידיעת האדם איזו דבר, שדעתו השיג הדבר ומתחלה לא ידעו, וכשיודע הדבר הרי דעתו מלובשת בידיעה זו ומחשבה זו שנותן דעתו להשיגה, וקודם ידיעתו היה דעתו פנוי, והרי זה בחינת שינוי והתפעלות.

מה שאין כן למעלה, ידיעתו יתברך שידע כל העולמות ופרטיהן, אין הענין שדעתו מתלבשת ונתפסת בזה, אלא על דרך "גלוי וידוע", שהכל גלוי וידוע לפניו יתברך ממיאלא, ואינו צריך להיות נתפס ומתלבש בהדבר לידע.

(במפל שפן ממה שמחיה ומתהוה הדבר שלא על ידי התלבשות בהדבר, כי אם על ידי היותו 'סוכב כל עלמין' – וכל שכן וכל וחמר שידעת הדבר ופרטיו אין צריך להיות על ידי התלבשות ותפיסה בהדבר כו').

3. (ישן י, ד).
 4. (פרי עין חיים שער ראש השנה פרק א. דרך מצותיך קט, ב).
 5. (בהמשך הפסוק "אדרה נא").
 6. ("פמה פעמים ב"ש" ואתחיל מהם: ערוכין ג, ב. קדושין ל, ב. לא, א. חלין סג, ב. סנהדרין עו, ב. ועוד. וראה ב"דרך מצותיך" מצות דין עבר עברי פרק ב. המשך תערוב סוף רלא. דבור המתחיל "והנה נתבאר לעיל" תרס"ג).
 7. (חלין ג, ב. "לשון ניקוף – כשפכת אדם רגלו באבן ויצא ממנו דם והו ניקוף". רבינו גרשום. וזר חלק ג שפטים עב, ד. פרעיא מתימנא).
 8. (ראה זתר חלק ג ואתחנן רלה, ב. ובכמה מקומות).
 9. (אבות ד, יא).

הוצרך להיות על ידי הכלים דעשר ספירות, שאם לא כן לא יוכלו הנבראים לקבל מה שאין כן לענין ידיעת השם יתברך שידע את כל הנבראים אין שיף לומר כן חסד ושלום. ואם כן, למה צריך להיות בחינת העינים – שהם הכלים – משוטטים כו? דהא בודאי הכל גלוי וידוע לפניו יתברך בעצמו ביתר שאת שלא על ידי אמצעות הכלים כלל!

אך הענין, כמו שכתוב (שמואל א' ב, א): "כי אל דעות ה'", שיש ב' בחינות ברע"ט¹⁴ – דעת עליון ודעת תחתון:

דעת תחתון הוא בחינת מקור וסוכב כל עלמין. היינו כי יש בחינת דעת שידע ורואה הכל, רק שהדעת הוא בבחינת מקור, דהיינו שאינו מתפשט בהמדות להיות התפעלות מהדבר שהוא ידע או רואה.

וכענין שנאמר (קל"ג כג, כא): "לא הביט און בעיניו", שאין הפירוש שלא הביט כלל, אלא כמו שכתוב: "וירא און ולא התבונן"¹⁵, וכמו שכתוב (איוב לה, ו): "אם צדקת מה תתן לו". ועל זה נאמר: "טהור עינים מראות ברע"¹⁶, שאין ראיתו הרע עושה רשע והתפעלות כלל, כי "שקמית בידים תתפש" (משלי ל, כח). ומשם מקור הפליחה והרחמים – שאין מגיע שם שום פגם, והוא למעלה מהכלים דעשר ספירות.

רק הפגם והשכר והעונש, הוא נמשך על ידי הדעת המתפשט ונמשך במדות, ונקרא דעת תחתון, והוא המתלבש בבחינת 'מולא כל עלמין', היינו בכלים דעשר ספירות דאבי"ע.

ולכן ידיעה זו היא על ידי בחינת "עיני ה'", שהם הכלים והמדות שעל ידי זה נמשך ההתפעלות שכר ועונש, שהפגם מגיע בהכלים דייקא. מה שאין כן על ידי הידיעה שברע"ט העליון, שלא על ידי הכלים דעשר ספירות, אף על פי שהכל גלוי וידוע – לא נמשך מזה התפעלות כו'.

ותדע שכן הוא – מענין ידיעה ובהירה, שאין הידיעה שהשם יתברך יודע שזה יהיה צדיק או רשע מכרחת את הבחירה כלל – ואיך הוא?

אלא לפי שידעה זו שהשם יתברך יודע הכל מקודם אשר נעשה, והו בחינת דעת עליון, שלא על ידי הכלים

זה. כי יש מלאכים שמקבלים ממדה זו ויש ממדה זו, כנ"ל בענין מיכאל וגבריאל כו'. ומלאך זה מעלה הדבר למלאך גבוה ממנו, עד שמתעלה בכלים דעשר ספירות דמלכות דאצילות המתלבשים בבי"ע, ובתוך הכלי מלוכב האור מאין סוף ברוך הוא. ונמצא על ידי הכלים מתעלה להאור אין סוף ברוך הוא המלוכב בהכלים דעשר ספירות.

ולכן נאמר על זה "עיניו משוטטות", שהוא בחינת הכלים דעשר ספירות. וגם המלאכים המקבלים מהם נקראים "מארי דעיניו", ויש "מארי דאודניו"¹⁰. והם משוטטים בכל הארץ, כמאמר (אבות ב, א): "דע מה למעלה ממך, עין רואה כו". ובהכלים שיף לומר משוטטים – בבחינת התלבשות בהדבר. ובהם ועל ידם מתעלה הדבר בבחינת האור המלוכב בתוך מאין סוף ברוך הוא.

והוא על דרך "גלוי וידוע", שידעה זו שבכלים דעשר ספירות שעל ידי עיניו משוטטים, היא בחינת "גלוי וידוע" לאור אין סוף ברוך הוא המלוכב בהכלים, כיון שהאור באמת "לא מפל אינון מדות איהו כלל", אף על פי שמלוכב בהכלי כו'.

וזהו תירוץ לקושיות הפילוסופים – שאין ידיעה והשגחה זו גורם בחינת רבוי, כי ההשגחה על דרך "עיניו משוטטות" הוא על ידי הכלים כנ"ל, אבל הידיעה באין סוף ברוך הוא המלוכב בהכלים, מה שידע ורואה מה שעניו משוטטות, הנה ידיעתו יתברך זו היא בבחינת "גלוי וידוע כו'":

הנהה

¹¹ ובזהר פקודי, רנ"ב, עמוד א': "ואלין עיני ה' כולוהו נמלי אשגחותא כו"¹².

ויש להבין: כיון דפירוש "עיני ה'" הם הכלים דעשר ספירות דאבי"ע והמלאכים, אם כן איך שיף שהבורא יתברך יצטרך לידע את כל הנבראים על ידי אמצעות העשר ספירות? והרי היוצר עון הלא יביט¹³ בעצמו!

דבש'למא לענין ההשפעה והמשכת החיות בהנבראים

14. (זר חלק ג רצא, א פאראא וקמא).

15. (איוב יא, יא. וְשֵׁם: יְהוֹנָן).

16. (על פי חקוק א, יג: "טהור עינים מראות רע". ושעיה לג, טו: "ועינים עיניו מראות ברע").

10. (מארי דעיניו . . מארי דאודניו: זר וקחל רב, א. ועוד).

11. (עיניו ב'פרדס" שער [א], פרק ח', ושער ד', פרק ט', מענין זה).

12. עיני שם. וברעיא מהימנא פרשת שופטים, דף ער"ה, סוף עמוד א'.

13. (יצר עון הלא יביט: תהלים צד, ט).

והנה בזה, בסבא דמשפטים דף ק"ה, עמוד א', פירש מה שכתוב "עיניו משוטטות" – "אלין נוקבין". ומה שכתוב "המה משוטטים" – "אלין דכורין".

וכן הוא בזהר ויחי דף רמ"א, סוף עמוד א', דפירש משוטטים¹⁷ הם "בתקוני שכינתא לתתא כו"¹⁸. היינו פי' יש מלאכים שהם מז"א, ויש מלאכים שהם ממלכות.

כמו שכתב הרח"ו¹⁹ וזה לשונו: "נכתב בצדו: תפארת ומלכות. ורוצה לומר: המלאכים שזמן הז"א, והמלאכים שזמן המלכות". עד כאן לשון ה"מקדש מלך" שם²⁰.

והמלאכים שהם "בתקוני שכינתא", היא בחינת מלכות דאצילות, נקראים נוקבין, וכמו שכתוב שם בזהר דף רמ"ו, עמוד א'²¹ בפירוש "בנות צעדה" (והי מט, כ) למיתוי "עלי שור":

"בנות צעדה" – "צעדות' מיבעי ליה. אלא הוא עין דכתיב לעילא, ומאן איהו – "עין משפט כו" (דף קד י"ז) [..] ואיהו עין – צעדה ופסעת למיטל בנות לתקונאה. והיינו "בנות צעדה" ולא בנים²².

פירוש: שהשגחה הנמשכת על ידי העשר ספירות דמלכות דאצילות, שהיא בחינת "עין משפט", על שם "מלך במשפט ועמיד ארץ" (משל כמ, ד) – הוא נמשך ומתלבש בהמלאכים הנקראים "בנות", שהם בחינת נוקבין.

והו "בנות צעדה": שהמלכות צוערת על הבנות – "עלי שור" – לראות ולהשגיח מעשה התחתונים. ועל זה נאמר: "עיניו משוטטות" – לשון נוקבא.

והו ענין "הכצעקתה הבאה אלי", לשון נקבה, שהיא בחינת מלכות, שנקרא "דינא דמלכותא" – והוא העלאת הפנים על ידי המלאכים שמבחינת מלכות והכלים דעשר ספירות דבחינת מלכות, "הבאה אלי" – לאור אין-סוף ברוך הוא המלוכש בעשר ספירות דאצילות.

ועל זה נאמר "ארדה נא וארצה" – על ידי מדת החסד. וכנודע שז"א רובו חסדים, "אנפוי דמלכא

דעשר ספירות, דהא עיני ה' משוטטים לראות המעשה שכבר נעשה, שזה נראה לבחינת המלאכים והכלים דכו"ע, שנעשה על ידי זה פנים וכתם בהמלאך כו', וכנ"ל.

מה שאין כן הידיעה שהקדוש ברוך הוא יודע העתיד, ומעשה האדם קודם שנעשה אינו על ידם כלל, כי אם ידיעה זו היא במקום גבוה מאד – בחינת דעת-עליון. ולחיות דעת זה בחינת מקור, אינו מכריח את הבחירה, שאין האדם מתפעל מזה, כמו שלא נמשך מדעת זה התפעלות אפילו בהמדות עליונים חסד וגבורה לחיות מזה שכן ועונש כנ"ל; ושהיה שכן ועונש, והו דקא על ידי דעת-תחתון שעל ידי הכלים והענינים.

ועיני ב"פרדס" שער ד', פרק ט' בענין ידיעה ובחירה, שכתב: כי יש חילוק בידיעה קודם שיהטא האדם אף על פי שעתיד לחטוא, לאחר שחטא כו' עין שם. ולפי מה שנתבאר יוכן, כי הידיעה קודם שיהטא זהו בבחינת דעת-עליון וכנ"ל.

והו שכתוב בפרשת שמות (כ, כה): "וירא אלקים את בני ישראל, וירדע אלקים", פירוש: לא שנתחדשה הידיעה, אלא שמקודם היה דעת-עליון, שלא נמשך מזה התפעלות לחיות עונש לפרעה ושכן לישראל, ועל ידי "וירא אלהים", על ידי בחינת "עיני ה'" לראות המעשה בשכבר נעשה בפועל – על ידי זה "וירדע אלקים", שנמשך בחינת הדעת-תחתון המתפשט במדות לחיות שכן ועונש.

והנה, השגחה זו מבחינת דעת-עליון, על זה נאמר (תהלים לג, יח): "עין ה' אל יראוי", וכתוב (שלה י"ד, י): "עין בעין נראה", בפירוש פאדרא רבה דף ק"ל, עמוד א'.

ועיני שם, דיוסף הצדיק זכה לזה, והו "בן פורת עלי עין" (והי מט, כב). וזכה לזה על ידי "ויכלכל יוסף" (ויגש מז, יב). והו "טוב עין הוא יבורך" כי נתן מלכמו ללדל" (משל כב, ט) עין שם.

ומזה יוכן, דבעין סדום שפגמו בזה, על כן נמנע מהם גלוי בחינה עליונה זו הממתיק כל הדינים – בחינת "ורב חסד" כו' (תשא ל"ד, ו):

(עד כאן הגהה):

וביתו באו" (שמות א, א).
 20. [ה"מקדש מלך" שם: בפרפס ראשון ליתא מיבות אלו].
 21. [רמ"ו, עמוד א': בפרפס ראשון: רמ"ו, עמוד ב].
 22. [בנות צעדה? צועדות היה צריך לכתב! אלא אותה העין שכתובה למעלה, ומיהו? עין משפט, והוא עומד 'עלי עין, והוא עין, צעדה ופסעת לקחת בנות לתקוניה, והו "בנות צעדה" ולא בנים].

17. [צריך להיות: משוטטות – הגהת כבוד קדישת ארמו"ר מוהרש"ב נשמח-ערו. ונתקח ב"היום יום", י"א השן].
 18. ("אלין דכתיב ב'היום יום", י): עיני ה' המה משוטטים – דכורין, דהא אתר דדכורא איהו. קא (על פי דברי הנזים ב טו, ט): ("עיני ה' משוטטות" – בתקוני שכינתא לתתא).
 19. עין מה שכתוב בזהר ריש פרשת שמות, דף ד', עמוד א', בענין "איש

דהיינו בחינת אוריית, שהוא בחינת חסד, להשגיה במדת החסד ללמוד זכות.

וארצה הכצעקתה הבאה אלי עשר" - דהיינו אם עוזנם גדול מנשוא כל פה, עד שגם על פי החסד לא יוכל למצוא זכות אז "כלה". ואם לא" - פירוש: אולי על ידי החסד יוכל ללמוד זכות בו.

וזהו שכתוב במדרש²⁷: "ארדה נא - מפרדת הרחמים למדת הדין". ובזהר דף ק"ה, עמוד ב': "ארדה נא - מדרגא דרחמי לדרגא דדינא". רוצה לומר, להמשיך רחמים מפרדת הרחמים אל בחינת מדת הדין - וארצה בו".

והנה, רש"י פירש בחומש: "ארדה נא - למוד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה".

והענין, דאיתא בתקוני זהר (בהקדמה, פתח אליהו): "ואלין עשר ספירן. אינון אזלין בסדרן. וחד אריה. וחד קציר. וחד בינוני". פירוש: פי עשר ספירות נחלקין לג' קוין:

קו הימין - חח"ג [= חכמה, חסד, נצח] נקרא "חד אריה", כי החסד נמשך ומתפשט יותר. ולכן "גמילות חסדים - בין לעניים בין לעשירים"²⁸, הרי שהחסד מתפשט יותר מהרחמים. שעל העשיר אין שייר רחמנות כי אם על העני;

וקו השמאל - בג"ה [= בינה, גבורה, הוד] נקרא "חד קציר" - שאינו נמשך פי אם למי שהגון ביותר; וקו האמצעי נקרא "בינוני" - שמרחם על מי שגופל רחמנות.

והנה, יש ראייה ושמיעה: הראיה נמשך מבחינת חכמה, קו הימין. ושמיעה מבינה, קו השמאל. ובגודע מענין ראובן ושמעון²⁹. ולכן הראיה היא מלמעלה למטה והשמיעה מלמטה למעלה - שהאותיות מתעלים ונכנסים לאוזן השומע.

ולזה, גם כן הראיה נשפלת למטה יותר מהשמיעה: שרואה דבר גשמי; מה שאין כן השמיעה היא רק קול ודבור, פי הראיה היא מבחינת "חד אריה" ובגודע שיסוד-אבא - אריה³⁰ בו.

נהירין²³, שהוא מה שכתוב עיני ה' הם "משוטטים" - לשון זכר, שהם בחינת דכורין, שהוא בחינת חסד - "וארצה הכצעקתה בו" - שאולי על ידי מדת החסד ימצא להם זכות.

וכמובאר בארדה זוטא דף רצ"ג עמוד ב', שבחינת ההשגחה על ידי בחינת "עיני משוטטות", לשון נקבא - היא בחינת דין, וההשגחה שעל ידי בחינת "עיני ה' המה משוטטים" - הוא בחינת רחמים בו, עין שם.

והענין: שהוא על דרך משל כמו שנאמר (פסעי לה כר-כח): "ושפטו העדה [..] והצילו העדה" - "עדה שופטת, ועדה מצלת"²⁴. לפי שבכל דבר יוכל ללמוד זכות וחובה. ועל כן אמרו רז"ל: "פסילנא ליה לצורבא מרבנן לדינא, דחביב עלי בגופאי, ואין אדם רואה חוב לעצמו"²⁵. הרי אף על פי שהוא חייב באמת, אינו רואה עליו חובה, שמחמת קירוב הדעת והחביבות, מוצא מקום ללמוד זכות. מה שאין כן למי שאינו חביב עליו כל פה, הנה מלמד חובה.

וכמו שכתוב (בראשית ו, ה): "וכל יצר מחשבות לבו רק רע בו", ועל ידי זה נמשך "ויאמר ה' אמהה את האדם בו"²⁶, הרי מחמת זה ש"יצר מחשבות לבו רק רע" נמשך ללמד חובה.

ואחר כך בפרשת נח (ח, כא) כתיב: "ויאמר ה' אל לבו לא אוסוף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם, כי יצר לב האדם רע מנעוריו" - הרי שמסבא זו עצמה ש"יצר לב האדם רע" מוצא ללמוד זכות שלא יוסוף לקלל את האדמה בעבור האדם".

דהיינו, לפי שהיה התגלות מדת החסד על ידי "וירח ה' את ריח הניחוח" (נח ח, כא); שפקרבן שהקריב נח המשיך גילוי מדת החסד, ללמוד זכות בזה הסבא עצמה שנמשך תחלה ללמד חובה על ידי מדת הדין. והיו ענין החילוק בין ב' בחינות השגחות הנ"ל²⁶.

וזהו פירוש "ארדה נא": פי צעקתה היא "הבאה" - מלמטה למעלה, שהוא בחינת גבורות ואורחור, ולזה נאמר "ארדה נא", לשון ירדה הוא מלמעלה למטה,

27. (ראה רמב"ן ורא יח, ב).
 28. (סוכה מט, ב).
 29. (ראה לקמן וחי מה, א ואילך באריכות).
 30. (ראה עין חיים שער הכללים פרק א. שער הנסירה, שער כח פרק ח. לקושי תורה להארז"ל דברים א, יח).
 23. (פני הפלך מאירים. ראה זהר חלק ב בשלח ג, א בתוספתא).
 24. (סנהדרין פרק א משנה א).
 25. (שבת קיט, א. פסול אני מלדון תלמיד חכם פי הוא חביב עלי בגופי).
 26. (וענין מה שנתבאר במקום אחר על פסוק "לעשות הישר בעיני ה' אלקיך" (לקושי תורה פ' ראה כח, ד ואילך).

אָבֵל "אַרְדָּה נָא וְאַרְאֶה" – בְּכַחֲמֵינָהּ רְאִיָּה שֶׁהוּא בְּחֵינָהּ חֲסִדִים כו'. :

וְזֶהוּ מֵה שֶׁפְּתוּב "אַרְדָּה נָא וְאַרְאֶה": פִּי "הַכְּצַעֲקוּתָהּ הַבְּאָה" וְהוּ כְּמוֹ בְּחֵינָהּ שְׁמִינְיָהּ, שֶׁמִּבְּחֵינָהּ בֵּינָהּ, וְלִכֵּן הִיא "הַבְּאָה" מִלְּמִטָּה לְמַעְלָה, וְהוּא בְּחֵינָהּ קוֹ הַשְּׂמֹאל.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

למעלה יותר ממדרגתה הראשונה שהיתה בנ"ע צרורה בצרור החיים כו' הנה זהו מצד יתרון האור מן החושך דוקא כידוע במעם שאמרו דיפה שעה א' בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב לפי שיש יתרון האור מן החושך כשנהפך לאור הרבה יותר מגופו של אור לפי ששרש החושך למעלה הוא גבוה הרבה מכחי' האור (כמשי"ת). וזהו ג"כ המעם שבע"ת גדולים מצ"ג עד שבמקום שבע"ת עומדי' אין צ"ג יכולים לעמוד שם וכך הוא גם כאן בענין טרדות הפרנסה שנק' מ"ר להיות ידוע דע"ש דעשי' מתלבשי' במזלות והמזלות מקבלים מחיצוניות שמרי האופני' וכך גבוה מעל גבוה כו' ועל דם נמשך שפע דצח"ס הגשמיים עד שאין לך עשב מלמט' שאין לו מול כו' וכן מול מחכים ומול מעשיר כו'. ואמנם כל מקור שפע דע"ש שמקבלי' מן האופנים הוא רק בחי' אחוריים וחיצוניו' דמל' דמל' דעשי' (וכמו ששחק ר"ע כשראה כרך גדול של רומי מלא תענוגי עוה"ז וא' אם לעוברי רצונו כך כו' לפי שאין זה ערך כלל וכלל לגבי פנימי' האור ושפע האלקי' שבנ"ע הארץ כו') דהיינו רק ממ"ח צרופי' האחרונים דשם אלקי' והוא מ"ש מלך אלקים על גוים כידוע לפי שמלכותו ית' בכל משלה וכמ"ש מלכותך מלכות כ"ע שמתפשט הארה וזיו כבוד מל' בכל העולמות ומאור וזיו זה הוא מקור התהוותם מאין ליש וגם זיו ואור זה הוא בבחי' בלי גבול ואין בו שינוי כלל מקודם שנברא העולם לאחר שנברא העולם כו'. ואמנם גם בחי' אור וזיו זה המחי' כל העולמות אינו אלא הארה בעלמא מעצמות אור א"ס ב"ה שאינו רק ה"א אחרונה דשם הוי"ה דאצילות כמאמר בהבראם בה"א בראם והן ה' מוצאות כו' כמ"ש בס"י וקבען בפה כו' שהן כ"ב אותיות וצרופיהן שברכר ה' ורוח פיו כו' וכמו שאותיות הדבור אינם רק בחי' דומם וכלא חשיבי ממש לגבי אותיות המח' והמדות והשכל כו' וכאשר ישכיל אדם ויתבונן בזה בעומק דעתו איך וכמה שרחוק ערך מקור השפעת כל חיי העוה"ז לגבי אות א' מדבור ומח' העליונה שכל מקור חיי העוה"ז שהן המזלות הוא רק פסולת וחיצוניות הבא בהשתלשלות וצמצומי' רבים מצירופי אותיות

(ז) אך לכאורה יש להבין בנוף הענין למה נק' טרדות הפרנסה עונש יסורים קשים כ"כ רק לטוהר את הנפש הלא מימי קדם היה אדם צריך לעבוד עבודה בשדה ובבית לטרף מזונו כמו שא' לאדם הראשון בעת אפך תאכל לחם וגם בזמן בהמק"ד היתה עבודתם בשדות וכרמים ובמקנה צאן ובקר כו' ואם הכוונה בשעבוד גליות בעול מסים כו' הלא בימי מלכי ישראל היו נותנים המעשר מנכסיהם כו'. אך הענין הוא דבאמת הפרש גדול הוא בין הפרנסה שהיה לישראל בהיותם על אדמתם בא"י לזמן הגלות בח"ל דבזמן הבית היה איש תחת גפנו כו' שזה כל עיקר שבחה של ארץ ישראל שהיתה נק' ארץ זבת חלב ודבש פ' זבת מעצמה כל טוב פרי הארץ בלי הצטרכו' לזה שום יגיעה וטרדא כפיזור הנפש כלל ולא היה שום כלבול ועמל במוח ולב עד שהיו פנוים מכל טרדא לעבודת ה' וגם היה במחונם חזק בה' הנותן שפע וברכה בארץ כי היא ארץ אשר ה' דורש אותה כו' (בלי מסך מפסיק כלל מן הרוחניות האלקי' אל הגשמיות רק בחי' פרוכתא קלישתא כמ"ש בזוהר כמו ע"ד שהיה ברכת ה' מרובה במעש' האבו' מפני שהטעימן מעין העוה"ב כמ"ש כמ"א) לפי שלא היה השפע הולך בא"י ע"י אמצעות המזלות כארץ העכו"ם שבח"ל שחלק ה' אותם כו' אבל ענין הגלות מן הארץ והוא מה שנתפזרו ישראל בארץ העכו"ם שצריך לבא עליהם השפע ע"י ע"ש דנוגה דעשיה שהן המזלות שמקבלים מחיצוניות שמרי האופנים וזהו ענין סבת הטרדא הגדולה בעומק הלב ומוח שצריך כל אחד ואחד להטריד כל מוחו ולבו בעול לחץ ודוחק גדול עד שימצא טרף מזונו מפני שבא השפע בהתלבשות דלבוש שק דנוגה כו' וזהו הנק' שיעבוד גליות דע"ש דנוגה כו' (והוא עיקר ענין גלות השכינה בע"ש בח"ל בזמן הגלות דוקא כמ"ש כמ"א) וזהו שיעבוד הנשמה האלקי' להתעסק בצרכי הגוף הגשמיים לחם לאכול כו' כפיזור הנפש מאד שנק' מ"ר כנ"ל וד"ל:

(ח) ואמנם הנה המעם שע"י צער טרדות הפרנסה במיצוי הנפש שנק' מ"ר הוא שתוכל הנשמה לעלות

בהשגות והתבוננות בסובב כ"ע וממלא כ"ע כו' וע"כ עיקר התשוקה הזאת אינה אלא לדבקה במהו"ע ית' דוקא ולא תחשוק לא בנעה"ע וגעה"ת וגם לא בבחי' אור וזיו השכינה שהוא בחי' המל' וגם לא בבחי' סובב כ"ע כו' אלא דוקא לדבקה במהו"ע ית' ממש כמו מי לי בשמים ועמך לא הפצתי כו' שזהו ענין לאשתאבא בגופא דמלכא ממש דהיינו להדבקה ולהכלל במהו"ע דאור א"ס ב"ה ממש שנק' גופא דמלכא ולא בבחי' זיו ואור התפשטות שלו באבי"ע וכמאמר אליו ולא למדותיו כו' (וזהו הנק' בחי' או"ח שחוזר לקדמותו ממש שהוא בעצמות א"ס ממש שאין כח זה בבחי' או"י וכמ"ש במ"א בענין מן המצר קראתי כו' וכענין ופרעה הקריב הקריב לבם כו' וזהו בצר לך ומצאוך כו' ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקלו שמצד המצר מן הריחוק העצום נפתח נקודת הלב בתשובה שלימה בכל לב ונפש למהו"ע ית' דוקא וזהו המעם לכל יסורי' ולחץ ישראל סובלים בגלות רק למען יפתח נקודת הלב לה' לבדו וכמ"ש כי מנסה ה' אתכם לדעת הישכ' אוהבי' את ה' בכל לבבכם כו' וכמ"ש במ"א) וזהו ג"כ המעם שא' דיפה שעה א' בתשובה כו' ובמקום שבע"ת עומדי' כו' וכמ"ש בוהר דבע"ת משכי' לי' לקודב"ה בחילא יתיר כו' דהיינו מטעם התגברות כח התשוקה לצאת מן החושך דקליפה שיגבר כחו ביותר מכח האהבה ותשוקה דצ"ג דביקות שלהם שלא יעלו רק למקור מחצב נשמת' כנ"ל משא"כ בבע"ת דמשכי' לי' בחילא יתיר עולים למעלה מעלה ממש לאשתאבא בגופא דמלכא ממש וזהו ענין יתרון האור שבא ע"י היציאה מן החושך דוקא יותר מן האור דצ"ג באו"ר ותו"מ וכמו שבכ' ר' על בע"ת אמיתי ראב"ד וא' יש קונה עולמו בשעה א' וזהו שא' טוב זה מלאך חיים טוב מאד זה מ"ה שזהו כאשר נהפך המות לחיים ע"י תשובה שלימה דוקא שאז הקטיגור עצמו נעשה סניגור ומקללה נהפך לברכה שהוא הרבה יותר עליון מן הברכה וחיים עצמו כו' וד"ל:

האחרונים ביותר שאין להם ערך כלל לגבי עצמות מדת מלכותו ית' ויתבונן היטב איך שחיי נפשו קשורים ומלוכשים בגסות וחושך דק"ג שהן המזלות ששם הוא הסתר אלקות בתכלית כמ"ש אלביש שמים קדרות ושק כו' שנק' לבוש שק המסתיר ביותר וכל נפשו ולבו כל הימים נמשך אחרי חיי העוה"ז הגשמיים הנה ודאי יתמרר נפשו ביותר על עזבו את ה' מקור כל החיים העליוני' לילך אחר ההבל כמ"ש הן גוים כו' וכשחק מאזני' וכתוב אותי עזבו מקור מ"ה לחצוב להם בארות בארת נשברי' אשר לא יכילו כו' שהן הע"ש דנוגה שבאמת לא כאלה חלק יעקב כי חלק ה' עמו כו' ואין מול לישראל כו' כידוע שמוה המעם גזרו אומר דישראל שבח"ל נק' עובדי עכו"ם במהרה כו' שבח"ל דוקא מטע' שחלק ה' אותם לכל העמיו' כו' וכאשר ישראל ממשכי' כל נפשם בהתלבשות דלבוש שק דטבע לרדוף אחר הפרנסה במטרות הנפש כנ"ל זהו ממש כעובד עכו"ם שמשתחוה לאבן כו' מאחר שעושה מהטפל עיקר שהרי אינם רק כגרון ביד החוצב בו כידוע ולזאת יתעוררו מאד לצאת מן החושך הגם הזה בגודל רשפי אש התשוקה הנפלאה ע"י המרירות העצומה (כענין המבואר במ"א בגלות מצרים שנא' וימררו את חייהם דכנ"י למעלה כו' בעבודה קשה כו' שהוא עכשיו שיעבוד ולחץ הפרנסה כידוע) מצד גודל עוצם הריחוק מה' בירידת הנפש בחושך גדול כ"כ כו' ועי"ז דוקא תוכל הנפש לעלות ולבא לדבקה בה' אחד ממש שלמעלה גם מזויו ואור דבחי' המל' מקור מחצב הנשמה כו' כי מצד תשוקת הנשמה ברשפי אש האהבה שבא מצד הריחוק העצום (שזהו כמו חולת אהבה כמ"ש סמכוני כו' כי חולת אהבה אני בגלותא דוקא שהוא אש שחורה כו') הרי ודאי יבא לה יתרון האור מן החשך הזה מכו' מעמים הא' מפני שכאשר תחשוק הנשמה לצאת מן החשך הגם הרי באה תשוקה זאת בתגבורת גדולה ביותר הרבה מכמו שהיה לה תשוקה מצד כח עצמה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ביאור ושבתה (תקס"ב)

הכלי לחלקי' כמו עד"מ תיבת ארון שארבע אותיות אלו כאשר הם בצירוף תיבה אחת זאת הם כלי להשכלת בחי' אדנות וממשלה, דהיינו שהשכלה זו שהוא ענין אדנות מתלבשת ונתפסת בתוכן וכשנתפזרו אותיות תיבה זו להיות

ב. אחר שנת' בפרק הקודם ענין כלים דאצי' מעתה יש לבאר בפרק זה ענין שבה"כ שהי' בעולם הנקודים שהוא בחי' אצילות דתהו שהי' השבירה בהכלים דשם כידוע, והנה ענין השבירה מבואר במ"א שהוא פירוד ופיזור

ובלול' כל א' מי' וי' לי' כו'. ובאור הדבר הוא כי הנה בתיקון הנה כל ספי' כלולה מכולן שזוהו פי' וענין ההתחלקות לי' וי' לי' דר"ל שבכל א' יהיו בגלוי כל הי' בחי' דהיינו שבמדת החסד יהי' בחי' גבורה ג"כ לצמצם החסד לתועלת המקבלים ואע"פ שגבו' זו היא הכל מדת חסד עכ"ז הצמצום הוא מבחי' גבו' ויש עי"ז בחי' התחברות והתקשרות של כ' מדות אלו ההפכית חו"ג וכעד"ז בכל המדות, וכיון שהם כולם בהתכללות והתאחדות ממש לכן לא יפול האור המתלבש תוכן שהרי יש לו כלי רחב דהיינו בכל ספי' יש מכל הי' כלים כו' משא"כ בתהו שאינם רק בחי' נקודה א"כ בנקודת החסד לא נמצא שום בחי' גבורה כלל בגילוי ע"כ לא יש שום התחברות בין חו"ג ולכן הכלים קטנים ועוד זאת דמה"ט הוא סיבת השבירה כיון שכל בחי' הוא בפירוד מוולתו וכנו' באדר"ר בענין וימלך וימת שכ"א אמר אנא אמלך כו' לכן כשנתלבשו האורות במדת חסד עד"מ לא יכלא הכלי למסבל האורות מפני שמדת הגבו' מנגדה משא"כ בעולם התיקון שהם בהתכללות ואחדות ואינם מנגדי' זל"ז לכן יכלו לסבול (וז"ש רו"ל לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום ועולם התיקון יוכיח, וזה הי' ענין כוונת דור הפלגה בבנין המגדל לשיחי' אחדות ביניהם שבוה ימשיכו עליהם השפע כי אפי' חבור עצבים אפרים הנח לו כתי', וזוהו נ"ל ראי' עוד למש"ל דפי' במאמר א' יכול להבראות היינו בעולם העקודים דייקא ושם היו ג"כ בהתכללות ואחדות לגמרי כיון שהיו בכלי א' וכן בברודים שאח"כ הוא ג"כ התכללות משא"כ בנקודים וכמש"ש באריכות בדרוש דדור הפלגה הנ"ל), והנה כאמת ז"ת דנקודים הנ"ל שנפלו עליהם למטה בבריאה המה בשרשם גבוהים יותר אפי' משם מ"ה שממנו התיקון והטעם הוא משום דשם מ"ה החדש אינו ממהות ועצמות האורות שבא"ק אלא הארה בעלמא מהם שמאיר דרך מצחו משא"כ בחי' כלים וניצוצים הנ"ל דס"ג הרי הוא מעצמות האור שבא"ק וכמ"ש בע"ח ולפ"ז מובן שאחר ששם מ"ה מברר ומתקן הכלים דנקודים הנ"ל הרי לאחר התיקון הם גבוהי' יותר וזה יהי' לע"ל בגמר הבורותי' שבחי' ב"ן יתעלה להיות ס"ג כמו שהי' קודם השבירה ונמצא המתברר גבוה מהמברר וזהו ענין א"ח עמרת בעלה והטעם לזה למה עשה המאציל כך שיהי' מתברר דבר שנבנה מן המברר היינו לפי שכלל גדול הוא בכל מה שהאציל ית' שנעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן פי' מבלי שימצא ראש וסוף בנאצלים כי יהי' בסוף מהראש ובראש מהסוף וא"כ אין ידוע מי הוא הראש ומי הוא הסוף כו' וכמו ענין אורות וכלים עד רום המעלות לא ידוע מי גבוה כי בגילוי הרי האור הוא עיקר השפעת החיים הנמשך מא"ס והכלי הוא מקבלו ובשרש ומקור התהוות האו"כ שרש התהוות הכלי' קודם במדרגה להאורות וכמש"ל ע"פ לרוקע הארץ פ"ד ופ"ו באריכות, והיינו ענין נעוץ תחלתן

האלף בפ"ע וכו' אזי השכלה זו מסתלקת מתוכן רק שעכ"ז נשאר רשימו בעלמא מהשכלה הנ"ל בכל אות, וזהו משל להסתלקות אורות די"ס דתהו כשנשברו הכלים רק שנשאר רשימו בעלמא מהאורות בתוך הכלים והוא ענין הרפ"ח ניצוצי' כידוע בע"ח, והנה מבואר בע"ח ש"ז פ"א שעיקר השבירה הי' בשם ס"ג והתיקון הי' ע"י שם מ"ה שיצא ממצאה ומברר הנקודות דס"ג שנפלו בשבירה ונעשו ב"ן כמבואר ש"ט פ"ב, ולהבין ההפרש בין בחי' נקודות דס"ג לבחי' שם מ"ה שנק' ברודים הוא כענין ההפרש שבין נקודה לספי' ופרצוף דהיינו שבנקודה אין בה כלל עדיין התחלקות עדיין לוי"ס וי' לי' רק היא נקודה א' לבד והוא בחי' הכתר לבד וספי' היא כשמתחלקת לי' וי' לי' כו' ובאור הדבר היינו כענין כלל ופרט שאין דבר מחודש בהפרט שנאמר שדבר זה לא הי' בהכלל שהרי הכלל כולל כל פרטיו ממש (כמו המשנה שכוללת בקיצור לשונה פרטי הטעמים שנאמרו בגמ' בזה כמ"ש אלפא בתענית י"ט מי איכא מידי בברייתא דלא פשיטנא לך ממתניתא כו' ועד"ז אמר ינוקא דר"ל לר' יוחנן דליכא מידי בגמ' דלא רמיזא באורייתא) רק שלא הי' נגלה עדיין דבר זה כשאמר דרך כלל וכשפרט הכלל נתגלה הדבר וכמ"כ ענין בחי' הי"ס הנקודים הנה הנקודה שאין בה התחלקות בפועל לי' וי' לי' היינו שכוללת כל הי' רק שאינם שם בגילוי כ"א בבחי' העלם אבל בתיקון הוא בחי' התחלקות לפרטיו ממש שכל ספי' מתחלקת לי' וי' לי' והמה בגילוי ממש, וזהו ענין מארו"ל באבות דבע"מ נה"ע והלא במאמר אחד יכול להבראות ונת"ל בתורה דר"ל במאמר דבראשית כו' ופי' מאמר א' היינו שכולל כל הע"מ וכמו בתהו שהנקודה כוללת מה שנתחלק אח"כ לי' בתיקון כמו הכלל לגבי הפרט וכיון שכן שהכלל כולל כל פרטי הי"מ שאח"כ א"כ הרי במאמר זה הא' יכול להבראות אלא שמ"מ בע"מ נה"ע כי כך רצה המאציל ב"ה לברוא העולם ע"י עולם התיקון שנתחלקו לוי"ס וי' לי' כו' (ויותר נ"ל דכוונתו דבמאמר א' היינו בחי' עקודים ששם היו כלולים כל הי"ס בכלי א' וא"כ היינו מאמר א' ממש ובו יכול להבראות כי באמת הוא כולל כל הפרטי' שנפרטו אח"כ בתיקון ועמ"ש במ"א בפ' נח בדרוש דדור הפלגה שם נת' ענין העקודים ונקודים וברודים ומשם ראה למה דפרישית) וזהו שבמאמר דבראשית נזכרו ונתרבו כל הפרטי' של הי"מ דהיינו ברכיו דאת השמים נתרבו הפרטי' שבמאמר יהי' רקיע ובואת הארץ נתרבו הפרטי' שבמאמר תדשא הארץ תוצא הארץ כו' לפי שהוא המאמר א' הכולל כולם (וכמ"ש באור החיים ע"פ בראשית ברא כו' אות א' עיי"ש שכתב קרוב לכל הנ"ל) וזוהו יובן ג"כ הטעם לסיבת השבירה שהי' בנקודי' דייקא דהיינו ג"כ מה"ט דכיון שהכלים היו רק בבחי' נקודות א"כ היו הכלים מועטים לכך לא יכלא למסבל האור משא"כ בתיקון הכלי' רחבים כיון שמתחלקי'

בצמצומו ותכלית השפלות לגבי האצות ולכן לא יוכלו להתהוות אלא מבחי' שיותר גבוה בעצמותו שלכן יוכל להוריד שפעו מאד למטה, ולפי שבחי' נקודים דס"ג שרשן מאד גבוה ע"כ גם בפזיור ושכירת האותיות והכלים כשנפלו למטה ביכולתם עדיין להוות עולמות ב"ע ושיהיו בתכלית הצמצום כזה משא"כ אם הי' השכירה בשם ב"ן ממש (ולא שם ס"ג שנעשה אח"כ ב"ן) לא הי' ירידת השפע כ"כ שלא תמצא בהם היכולת הוה כ"כ בו וד"ל:

בסופן מבלי שימצא הסוף סוף אמייתי והראש ראש אמייתי. וכ"ז הוא לפי ששרש כל ההתהוות הוא מאא"ם ב"ה שאין לו ראש וסוף ע"כ כל פעל ה' הוא ג"כ באופן זה שלא יהי' ראש וסוף אמייתי בו' (וע' בסידור הנדפס בשער תלמוד תורה שאחר עלינו לשבח) ועוד זאת המעם הוא כי הנה עיקר השכירה הי' בשביל התהוות עולמות ב"ע והתהוותם הוא ע"י שם ב"ן שנתקן ע"י מ"ה (וממה שלא נתברר עדיין נתהוו היכולת דק"ג וקליפות הממאות) והנה ב"ע הושפלו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

- תורת שמואל תרל"ג -

וידבר בו' אנכי

שהם בחי' חו"ג שמע אהבה כולל רמ"ח מ"ע, והא"ש גבורה שרש שם"ה ל"ת, והוא כמו בפסוק ראשון ה' אלקינו ה' אחד שהם נגד ב' הדברות אנכי ולא יהי' לך שכוללים תרי"ג מצות כמ"ש בס' של בינונים פ"ך אנכי שרש רמ"ח מ"ע לא יהי' לך שורש שם"ה ל"ת. ולכן ע"י רוממות אל דק"ש בבחי' שית תיבין דיהודא דשמע ישראל, וגם ע"י בשכמלו"ו שהוא בחי' קבלת עול כמ"ש בלק"ת פ' ואתחנן בד"ה שמע ישראל (וי"ל שזהו שאמר משה בשכמלו"ו לפי שראה שבדורות שאחריו לא יהיו יכולים לבוא מבחי' אחד לבר לבחי' ואהבת בכל לבבך בו' כ"א ע"י בשכמלו"ו קבעומו"ש לכן אמר בעת מ"ת בשכמלו"ו), ע"י נעשה בכל לבבך בשני יצרך, היינו ביצ"ט וביצה"ר שגם היצה"ר ירצה ליכלל בקדושה בו'.

והנה כאשר נח"ב נתהפך לקדושה ע"י נעשה יתרון האור מן החשך דבר אתכפ' סמ"א אסתלק יקרא דקוב"ה לפי שכך עלה ברצונו, וע"י נעשה עלי' יותר גדולה מכמו שהיתה קודם ירידתה בו' לפי שקודם ירידתה היתה רק בבחי' עלה במח' והנה מח' הוא רק בחי' לבוש רק שהוא לבוש פנימי, ודבור הוא לבוש חיצוני, אבל מ"מ הוא רק בחי' לבוש, אבל ע"י ירידתה כנוף ונה"ב נתהפך החשך לאור ע"י יגיע לבחי' לאשתאבא כנופא דמלכא ממש שלמעלה מבחי' מח' שהוא רק לבוש לעצם הנפש, וזהו מ"ש רז"ל עתידים צדיקים שיאמרו לפניכם קדוש, פי' צדיקים היינו מקיימי תומ"צ וכמ"ש וצדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה וע"ש זה נק' המקיים תומ"צ בשם צדיק, וע"י קיום התומ"צ יאמרו לפניכם קדוש דהיינו שיתעלו לבחי' קדש העצמי וע"כ יאמרו לפניכם קדוש.

וזהו מ"ש רוממות אל כנרונם וחרב פיפיות וארו"ל כל תקורא ק"ש בו' שע"י בחי' רוממות אל זה דק"ש נעשה חרב פיפיות בידם לכבוש את היצה"ר ותאוות הנוף, וזהו שנק' רמוח שע"י רמ"ח תיבין דק"ש ה"ז כמו רמ"ח מ"ע וגם יש בה קבלה על כל הל"ת שבעשה"ד שהוא לא יהי' שע"י נאמר בפסוק ראשון אחד, לא תשא ואהבת, לא תרצח ואבדתם, לא תנאף לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, כי ליבא ועינא תרין סרסרוין דחמאה, וזהו שאמר הכתוב (משלי כ"ג כ"ו) תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרינה שפי' בירושלמי הנ"ל אי יחית ליבא ועינא לי אנא ידע דאת לי, לא תגנוב ואספת דגנך ולא דגן חבירך וכן כולן וכנ"ל. ולכן כמו בתורה שרמזו רז"ל בסוכה דנ"ב ע"ב כאמרם אם פגע כך מנוול זה משכהו לבהמ"ד אם אבן הוא נמוח, ופי' רש"י מנוול יצה"ר שאם פגע כך להסתיר משכהו לבהמ"ד שע"י התורה יהי' בכוחך להמיה אותו כאבן שז"ע מה שנמשלו ד"ת (שם בסוכה דף הנ"ל) למים שכמו המים כשנוטפים טיף טיף על האבן הגם כי היות האבן קשה מ"מ הרי המים עושים בו רושם במקום שנוטפים כך נמשלו ד"ת למים כמ"ש הוי כל צמא לכו למים שהם יכולים למחות את האבן היינו היצה"ר שנמשל לאבן כמ"ש והסירותי את לב האבן מבשרכם, שזהו שאמרו אם אבן הוא נמוח שאפ"א אם לבו כלב האבן ביכולת התורה למחות את האבן הוה, וכמ"ש מזה בלק"ת בד"ה האוינו דרוש השלישי ס"ה, כן יש בחי' זו בק"ש ג"כ להיות כי בק"ש יש כל מה שנאמר בעשה"ד שהם כללות התורה, ופי' שמע בכלל הוא בחי' רצוא, ופי' והי' אם שמוע הוא בחי' שוב, כמ"ש בת"א פ' ויחי בד"ה יהודה אתה יודוך אחי,

המות, וכך למעלה ראשית גילוי ההמשכה תחלה מתלכש בתורה שהוא ראשית בחי' ראש ומוח ששם שורה אוא"ם לפי שהוא בחי' כח מ"ה בחי' ביטול ולכך ת"ת כנגד כולם, ובק"ש הוא מ"ש והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך וארו"ל בד"ת הכתוב מדבר, והוה מלמעלה למטה.

והנה עיקר הכלי לבחי' המשכה זו הוא בחי' תורה, כי אורייתא מח"ע נפקת, שהוא ראש ומוח, והנה אנו רואים למטה שעיקר גילוי כללות החיות של הנפש הוא במוח, ואח"כ מתפשט ממנה לכל האברים, ולכך יש גידים הנמשכים ממוח לכל האברים, ואפי' ברגל נמצאים גידי

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

ואתחנן אל הוי' כו', שבת פרשת ואתחנן, תער"ג

וכמארו"ל לא דיין לרשעים כו' אלא שמטריחין אותו ומחתימין אותו בע"כ, ופרש"י גזירה היא מלפני כו' והיינו מצד ההתקשרו' כו'. וענין ההכרחי ה"ז גרוע מאד, דו"ע מלך עלוב וכמ"ש בסש"ב ס"פ כ"ד וכמ"ש והוא אסור בזיקים כו', דעל ענין ההכרחי ח"ו ע"ז צ"ל מרירות הנפש ביותר דהיינו בזמני המרירות כמו בתיקון חצות צ"ל ע"ז מרירות יתירה והו"ע גלות השכינה כו', דהרי הצמצום שע"פ ס' השתל' הגם שנמשך חיות לסמ"א א"ז ענין הגלות לפי שאינו הכרחי כו', וענין הגלות הו"ע ההכרחי ח"ו שגורמים למע' והו"ע נתנני בידי לא אוכל קום כו'. שע"ז צ"ל מרירות הנפש ביותר שיעשה חשבון בנפשו ויתבונן בזה היטב (גוט איבער רעכענען זעך) ויתמרמר בנפשו שע"ז הוא היציאה דהאור האלקי, וכמו בתשו' שהוא ל' השבה דהאור האלקי שירד במקום הקל' ה"ה משיב אותו שמוציאו מהקל' ומעלהו כו', וכמו"כ ע"י שמתבונן היטב בזה ומתמרמר בנפשו שהענין נוגע לו בפנימי' נפשו ה"ה מוציא את האור האלקי כו', ואח"כ בתפלה שמאיר אצלו גילוי אור בנפשו שכל פנימי' רצונו וחפצו באלק' ע"ז פועל הכריתה שלהם בב' האופנים כו' כנ"ל, וכ"ז הוא ע"י התפלה, וכ"ש שנעשה כן ע"י התו' דלהיות שהתו' היא בחי' חכ' ע"ז נמשך המקף בפנימי כו'. דו"ש אם תגביהי כנשר משם אוריך נאום הוי' דהוי' בחכ' כו', דכאשר המקף נמשך בהפנימי א"א להם לקבל מהמקף כו', וכמו"כ א"א לינק מריבוי הצמצומים כו' וכמשנת"ל פקע"א.

וזהו שמ"ת ה' באל"ף אנכי הוי' אלקך כו', דברה"ע ה' בבי"ת, וא"י בזהר הטעם משום דא' ר"ת ארור ויכול גם ארור כנען לקבל כו', וע"כ ה' ברה"ע בב' ר"ת ברכה כו', ומ"ת ה' באל"ף להיות כי ע"י התו' גם הא' נמשך בבחי' פנימי ע"כ א"א להם לקבל כו', ובתו' גופא הכריתה מב' האופנים הוא ע"י מ"ע ומל"ת, דע"י שמורת מל"ת נכרת

קעב) והנה גם זאת מה שיכולים לקבל מב' האופנים הנ"ל ה"ז ג"כ תלוי בנש"י, דהנה ע"י ההתנשאות והגיאיות וע"י התגברות הישות ע"ז נעשה למע' שהקל' מנשאים עצמן לקבל מהמקף עליון כו', וע"י הירידה וההשפלה שמשפיל את חלק הרע שבגופו באהבות זרות ותאוות רעות ה"ז גורם למע' הירידה כבי' בהאור האלקי בריבוי הצמצום וריבוי העלמות והסתרים כו', וכמ"ש וישח אדם וישפל איש דע"י וישח אדם למטה שמשפיל חלק הרע שבגוף כו', ע"ז וישפל איש כבי' הירידה והשפלות דהאור האלקי בריבוי צמצומים והעלמו' כו'. והגם שע"פ ס' השתל' ע"פ מא' קו המדה נמשך להם ג"כ יניקה מריבוי הצמצומים דו"ש ואתה מחי' את כולם גם לקל' וסמ"א כו', הנה לבר זאת שנמשך להם תוס' יניקה כו', וכמוכ"ש בע"ח שער מיעוט הירח ההפרש בין המיעוט הנעשה ע"י קטרוג הלבנה וע"י חטא עה"ד, דע"ה דבשניהם נשארה בחי' המל' רק נקודה א' שהיא הנקודה השרשית כו', הנה בעת הקטרוג נסתלקו הט"ס ועלו למע', וע"י חטא עה"ד ירדו הט"ס במקום הקל' כו', הרי שע"י החטא נמשך תוס' יניקה כו'. הנה יש בזה ענין גרוע יותר שע"ז פועלים למע' שהצמצומים נעשים כמו הכרחי כבי', דהנה הצמצומים שע"פ ס' השתל' הרי כ"ז הוא צמצום רצוני שא"ו צמצום, וכנודע דהגבלה רצונית אינו הגבלה וכמו"כ צמצום רצוני אינו צמצום כו' וכמ"ש במ"א, הרי בכל הצמצומים שמצמצם עצמו איך שמצמצם עצמו ובכל מקום שמצמצם את עצמו כבי' אפי' במדר' היותר תחתונות הרי א"ו הכרחי ח"ו כ"א רצוני כו', אבל ע"י החטא גורמים שהצמצום יהי' כבי' כמו הכרחי, הגם דענין הכרחי אינו שייך למע', מ"כ מצד ההתקשרות שנתקשר בנש"י (וואס מיא האט זיך פארבונדן כבי') הנה כפי אופן הפעולות דנש"י למטה פועלים למע' כו', וה"ז ח"ו כמו שמכריחים כו',

בעולם תופס מקום כלל כו', הרי ע"י התור' הוא כורת ומזמר את הקל' והחיצונים כו'.
 קיצור. גם את העולם נתן בלבו של אדם, שע"י הגאות וע"י השפלות באהבות זרות גורמים ב' היניקות, בתוס' יניקה, וגם שהצמצומים מצ"ע הוא צמצום רצוני דבאמת אין זה צמצום והגבלה, ובהשפלות הנ"ל גורמים כאלו הוא הכרחי ח"ו, והו"ע מלך עלוב, וצ"ל מרירות הנפש, ומסירת הרצון בתפלה, וכן ע"י התורה נמשך המקיף בפנימי, ובד"פ השתי פיות הוא מ"ע ומל"ת.

יניקתם מריבוי הצמצומי וע"י מ"ע נמשך המקיף בפנימי כו', וכ"ה ע"י התו' בכלל כו'. והו' דודו בעת צרתו בגשמי' אמר זמירות היו לי חוקך כו', דהנה סיבת הלא טוב בגשמי' זהו ג"כ מצד הקל' וסמ"א כו', דכאשר מאיר גילוי אור האלקי אז נמשך ריבוי השפעה בגשמי' ג"כ, וכמו בזמן ביהמ"ק שהי' מאיר גילוי אלקו' הי' ריבוי השפעה בגשמי' ג"כ שהי' איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו כו', והלא טוב בגשמי' זהו מחמת ריבוי ההעלמות וההסתרים שמצד הקל' כו', וה"ש דוד זמירות היו לי חוקך דלכך זאת שלגבי התו' אין דבר

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

אשר ברא ששון

ער מאכט דעם אנדערין שלעכט און ניט גוט, איז דאס איז זיין לעבין און חיות, וכמו שאנו רואים במוחש דיש אנשים כאלו אשר מצד עצם טבעם הרע הנה אם הם רואים כאשר אנשים נכשלים ונוקים בממון ח"ו או גם בגוף ח"ו הם נהנים מזה, או כאשר רואים שהאחד יריב בחברו ויעשה לו שפיכות דמים ובזיונות או איזה הזיק ח"ו הנה הם שמחים על זה כעל כל חון, והוא מפני עצם טבעו הרע יגל וישמח במאד בתקלת חברו, ולהיפך כאשר יתעלה חברו באיזה עושר או כבוד ובהצלחת ברכה בעסקיו או בבנים, יצר לו מזה, וערט אים איינג פון דעם, עס איז אים ניט גוט פון דעם און עס פאר דריסט אים פאר ואס יענעם איז גוט, ומדבר בזה הרבה עם כל מכיריו, ער רעהט דאס איבער וחפץ להזיקו בזה, ויעצב לכו על זה, ער פאר גינט אים ניט, ונקרא צר עין דעינו רעה בשל אחרים, און ליגט אין דעם איך להזיק לחברו, וכאשר גורם לו איזה רעה הוא מתענג על זה, דכל זה הוא מצד עצם טבע הרע שבו. ונסיים כטוב במצות לשמח חתן וכלה ויקיים מ"ש וראה בנים לבניך שלום על ישראל.

קיצור. איש בעל טבע רע גם את קרוביו וידידיו יצר ויעיק, ואפילו את בני ביתו ילחץ וידחק ויצמצם בהצטרבותיהם גם בהכרחיות, ואם נמצא אשר נעשה איזה דבר שלא כחפצו יכעוס ויקלל כיוצא מן הדעת, וישנם כאלו הנהנים מצרתם ותקלתם של אחרים, וכאשר גורם איזה רעה לזולתו גם בדיבור הוא נהנה.

ז) והנה גדולה מזו אנו רואים בטבע איש הרע דגם למקורביו ובני ביתו דגם שאוהבם אהבת נפש ומתעלם עמהם, מ"מ הוא מיצר ומעיק להם בכל מה שביכולתו, ותמיד פניו זעומות, און איז אלע מאל ניט צופרידין און פון קיין זאך איז ער ניט צופרידין און ויא מי טוט איז אלץ ניט גוט, און עס איז אים ניט גיפעלין, און זיין ענג איז אין יעדער זאך גיפינען אחרון, והוא מלא טענות ותביעות, אלע מאל און אין אלע זאבין איז ער גירעכט און דער זולת איז אום גירעכט און שולדיק, ואפילו את אנשי ביתו מאכט ער איינג און שלעכט, ער פארגינט זיי ניט דעם לעבין בפועל ממש, ובשביל הוצאתם הכל כמותרות בעיניו וגם את ההכרחיות ביותר הוא נותן בצמצום וברקדוק רב, און רעד דאס איבער איך שהם מתענגים אצלו על רוב טוב לפי שעינו צרה גם בהמעט הזה, ומוציץ את דמם כעלוקה, וכל אשר יקרה גם דבר קל הוא יוצא לריב עמהם ולבוותם, וכפרט כאשר ימצא איזה שגיא ששעשו בני ביתו, אז הנה הוא מגדיל זאת בהגדלה והרחבה גדולה, ומרחיב הדבור בזה ואיך כי בזה גרמו לו הויקות גדולות ורבות ושופך את דמם ממש, ומכל שכן אם עשו איזה דבר נגד רצונו או יתכעס ויקצוף במאד באין מעצור לרוחו הקשה ופחתה פיו ולשונו לקללם ח"ו בקללות נמרצות ר"ל וחמתו תבער בו כחי' רעה בכעס ורציחה להכותם ולעשות להם יסורי הגוף שנעשה כיוצא מן הדעת ממש ר"ל, דכל זה הוא לפי שהוא איש רע בעצם, וחיותו הוא מה שמיצר ומירע לזולתו, אט דאס ואם

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

חג הפסח, תרצ"ד

המלכים הקב"ה, כפי המבואר בחסידות. שכן, אין למעלה מאמונה. ביחוד כשמחזירים את האמונה בחיות, כלומר שחיים באמונה. חיים – היינו כשזה מקיף את כל עניני החיים, הן ביחס לרוחניות והן ביחס לגשמיות ולהדרכת בני הבית, והכל מתוך אמונה – זוהי דרגא גבוהה.

אבל, כל זה היה עד לשעת מתן תורה.

במתן תורה, ניתן סדר עבודה של תורה ומצוות להמשיך חיות באמונה, שכן, אמונה היא בבחינת מקיף. מבחינת האמונה בלבד, אפשר להיות גם דבר והיפוכו באותו רגע, מצד אחד אמונה בה', חיים באמונה, ולמרות זאת לעשות דבר נגד ה'.

כשביקר רבנו הזקן בפעם הראשונה במינסק²² כדי להשתתף בויכוח הגדול, הרי לאחרי השבת הידועה שהראה לקהל הלמדנים מה פירוש לדעת ללמוד, וניצח את כל המתנגדים לתורת החסידות, נתקברו אז הרבה עשרות אברכים "לומדים" אל רבנו הזקן.

המנגדים בראותם שהאברכים ה"לומדים" עומדים להיות לחסידים, קראו לאסיפות וגזרו איסור על לימוד החסידות בטענה של ביטול תורה.

כשרבנו הזקן שמע טעם האיסור – ביטול תורה – אמר: הבעל-דבר בא אל המתנגדים בשכלו של גנב חכם, כשתופסים אותו בגניבתו הוא מתחיל לקרוא רחמנא – רחמנא קריא – הוא מזכיר שם שמים, אבל האמת היא שאפשר להיות "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא"²³.

ענין זה מוסבר היטב בתורת החסידות. שכן, אמונה היא בבחינת מקיף. הגנב מאמין בה' שהוא הזן והמפרנס, אבל יחד עם כך הוא חושב שהכלי לפרנסתו הוא באמצעות גניבה, ולכן הוא מבקש מהשי"ת שיצליח לו בפרנסתו זו. ואילו העבודה היא להחדיר את האמונה במובנה הפנימי, היינו להכניס חיות באמונה, שזהו "ושמן על ראשך אל יחסר"²⁴, השמן והיין שבתורה זהו לימוד תורת החסידות, שבאמצעותה באה האמונה בקליטה פנימית.

כשהאמונה נקלטת בצורה פנימית, קיים אז סדר עבודה אחר לגמרי, בו מרגישים את מעלתו של הזולת תוך הבנה שיש לאדם להפקיר את עצמו כדי לקרב את הזולת, ואז מתגלה הכוח שכדי לקרב אברך ולהעמיד אותו על דרך האמת – כדאי למסור את הנפש על כך.

כא. בהתבונני בחסידים אלה, עשה עלי אירוע זה רושם טוב מאד. כשעמדתי לעזוב את המקום, הבחנתי בבאר מים הנמצא ליד הקלויז, ושאלתי את הזקנים מדוע הביאו את המים ממקום רחוק, בשעה שליד ביתם נמצא באר?

ענה לי אחד הזקנים, שר' ברוך יאסעל – אחד מעשירי חסידי טאלנה – ביקש והבטיח שבאם יקחו מים מן הבאר שלו לשימוש לכל ההכנות לבואו של הרבי וכן לשימוש ביום הביקור הראשון של הרבי, יעשה הוא על חשבוננו את הסעודה הגדולה הראשונה עבור כל החסידים.

עד כמה – אומר לי אבי – עשה כל האירוע הזה רושם על אבי, הרבי מוהר"ש, אפשר לראות מכך שבשעה שסיפר את המאורע סיפר ודייק בכל פרטיו, וסיים:

כאן רואים במוחש אלו כוחות המשיך הבעש"ט הן במשפיעים, כלומר ברביים, והן במקבלים, כלומר בחסידים, שהמקבלים והמשפיעים יכשירו את העולם לקראת ביאת המשיח בב"א.

כשסיים אבי לספר, התבונן ושתק משך זמן, ולאחר מכן אמר:

תשובתו של החסיד הזקן על השאלה מדוע עשו זאת בעצמם ולא על ידי אנשים שכירים – היא תשובה טובה. ברם, על השאלה מדוע לא מסרו את העבודה לידי האברכים – לא ענו. שכן, מסירות נפש כזו להניח את עצמו בשביל איזה אברך – פועלת רק חסידות חב"ד.

אמונת הצדיקים בפולין, העמידה את החסידים על רגליהם, ש"באמונתו יחיה"²⁰, והם חיים באמת בכך.

הרגשת הדרת הקודש, שבתמורה ללקיחת המים מן הבאר שלו יערוך את הסעודה על חשבוננו, וזה קשור לא רק בכסף כי אם גם בשעבוד הגוף שלו ושל כל בני ביתו – נקראת ב"אמונתם יחיו", האמונה מוחדרת בחיים, חיים באמונה.

ברם, מעלה זו ש"באמונתו יחיה" – אומר אבי – היתה עד לשעת מתן תורה. יציאת מצרים היתה בזכות האמונה, כמאמר²¹ "בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים", במצרים החדירו בני ישראל את האמונה בחיות, חיו מתוך אמונה, ובזכות זה נגאלו הם ואנחנו ממצרים, והיו הגילויים הגדולים שנגלה עליהם מלך מלכי

(23) ברכות טג, א.

(24) קהלת ט, ח.

(20) חבקוק ב, ד.

(21) יל"ש הושע רמז תקט"ו.

(22) מבואר בארוכה באחד המכתבים - כ"ד טבת רצ"ב.

הבירורים, וישראל יצרך – ישראל הוא המשכת האור על ידי עבודה.

לאחר הפסקה של כמה רגעים, אמר אבי:

השבח להשי"ת על אור החסידות שהנחילונו אבותינו רבותינו הקדושים. חסידות היא נחלה בלי מצרים, בלי גבולים ובלי הגבלות. מגרעין חסידי אחד יכול בעזה"י לצמוח אילן מרובה בענפים ובהרבה פירות וכל פרי יהיה בו גרעין להצמיח.

יש להשקיע את הכוחות הגדולים ביותר על התלמידים. השי"ת יעזור להם שיהיו מאורי אור, טופחים על מנת להטפיה, על כך מסרו הרביים את נפשם, ומסירות נפשם היא נתינת כוח מלמעלה שיהיה "ובחרת בחיים".

כג. שני ערבי ימים טובים, ערב יום כיפור וערב פסח, היו דומים בליובאוויטש מבחינה זו שבשניהם היה הבדל באוירה בין המחצית הראשונה של היום לבין המחצית השניה של היום. חצות היום הוא שהבדיל את ההבדלה האמורה, כאילו הם שני זמנים נפרדים בשנה.

בערב יום כיפור, היה אבי קם מהשינה לא מאוחר מאשר בשעה אחת וחצי אחרי חצות הלילה. בשיעורי הלימוד של ערב יום כיפור, נכללו גם מסכת יומא, רמב"ם ופרי עץ חיים. במרבית הפעמים הייתי בא לחדרו של אבי בשעה שלש ושעה שם עד לשעה חמש, חמש ורבע לפנות בוקר. לא מאוחר משעה חמש וחצי ערכו את הכפרות³³.

באותן שעות ששהיתי בחדרו של אבי, היו לומדים ומשוחחים בעניני עבודת יום הכיפורים בכלל, ועבודתו של הכהן הגדול בפרט. הלימוד והשיחות האמורות היו מתוך שמחה ותענוג יוצאים מן הכלל. התפללו בהשכמה. מצב הרוח המרומם והמלא הדרת קודש שרר עד צהרי היום. גם סעודת הצהרים – ערב יום כיפור היו אוכלים לא יאוחר מהשעה אחת עשרה לפני הצהרים – היתה נערכת מתוך רוממות רוח מסויימת.

בערב יום הכיפורים בסעודת הבוקר היה אבי משוחח בענין מסויים בחסידות ובעבודה. לרוב היה תוכן הענין מוקדש לנושא: איך תהיה העבודה של ערב יום הכיפורים בביאת המשיח כב"א.

פעם אחת היתה שיחה כזו: כשמשיח יבוא, יהיה למטה, בעשיה שבעשיה, כלומר בעולם הזה הגשמי,

כב. הסבא²⁵ – אומר אבי – אמר לאבי²⁶, כדי להדריך אברך בדרכי החסידות, צריכים למסור את הנפש באותה מדה שצריכים למסור את הנפש כדי להציל את כלל ישראל. כשהסבא, רבנו הזקן, נסע ממינסק לאחר הויכוח הידוע, שהה בסמיליאן, שם היה מקום תורה והיו שם אברכים "לומדים". במשך השבוע שרבנו הזקן שהה בסמיליאן עשה מנין שלם של אברכים לחסידים, בתוכם ר' אברהם בירך מסמיליאן. האברכים היו מפורסמים בשמם הטוב בכל הסביבה.

כשר' אברהם בירך בא בפעם הראשונה אל הסבא, רבנו הזקן, לליאזנא, ונכנס ל"יחידות", אמר לו הסבא: – "כי האדם עץ השדה"²⁷ – אילן כשאנו עושה פירות, נעשה לאילן סרק, יכולים להיות יהודי-ש"ס ויחד עם כך סרק. צריכים להיות אילן עושה פירות. מה שווה תורתך ועבודתך כשעדיין לא הארת אור, כדי להכניס אור באדם שני. אמר רבא, דרחים רבנן הוין לי בנין רבנן²⁸, כשעושים מיועד תורה – אוהב ה' ומראים לו דרך בעבודת ה', הוין לי בנין רבנן.

ר' אברהם בירך ישב אז בליאזנא כמה שבועות. כשהלך לביתו לסמיליאן עבר דרך העיירה ליעפלי ונשאר שם זמן מה. שם התחיל לעשות פירות, ומפירותיו הראשונים היה החסיד ר' מרדכי ליעפליער.

כשסיים אבי לספר את האמור, שקע במחשבות. ראיתי שהוא במצב רוח מרומם ומרוצה. כעבור רגע המשיך ואמר:

הסיפור האמור נותן לנו הסבר שכלי עמוק על מאמרי המדרש:

ושמעו אל ישראל אביכם²⁹ אל הוא ישראל אביכם, מה הקב"ה בונה עולמות אף אביכם בונה עולמות, מה הקב"ה מחלק עולמות אף אביכם מחלק עולמות³⁰. אמר הקב"ה לעולמו, עולמי, אומר לך מי בראך, מי יצרך – יעקב בראך, יעקב יצרך³¹. ובילקוט שמעוני³² נוסחא אחרת: אמר הקב"ה לעולמו, עולמי מי בראך, אומר לך מי בראך, אומר לך מי יצרך – יעקב בראך, יעקב יצרך.

הרבי היה בונה עולמות ומחלק עולמות, והרביים היו יוצרי עולמות. בריאה היא החומר הראשון שביצירה. עולמי מי בראך, מי יצרך, אומר לך מי בראך מי יצרך – יעקב בראך, המשכת היו"ד של חכמה בעקביים של

(30) בראשית רבה פמ"ט.

(31) ויק"ר פל"ו.

(32) ישעיה מ"ג.

(33) פרטי הנהגות כל ערבי יו"ט ושבתות השנה מבואר במ"א.

(25) כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק".

(26) כ"ק אדמו"ר מוהר"ש.

(27) דברים כ, יט.

(28) שבת כג, ב.

(29) בראשית מט, ב.

אז, כשמשיח יבוא בב"א, יתגעגעו לימי הגלות, אז יצטערו על שלא עסקו בעבודה, אז ירגישו בפנימיות את הכאב הגדול של העדר העבודה, ימי הגלות הם ימי העבודה של האדם להכין את עצמו לביאת המשיח בב"א.

מיד אחרי סעודת הבוקר, חל שינוי במצב הרוח המרומם והשמח, ומספר דקות אחרי השעה אחת עשרה, החל אבי להתכונן לתפלת המנחה. ההכנה היתה – אמירת תהלים.

אמירת התהלים היתה בקול דממה ובקול תחנונים מיוחד, שהיה חודר עד עומק נקודת הלב.

בעמדנו מאחורי הדלת ובהאזיננו לאמירת התהלים של אבי, היינו שורים את עצמנו בדמעות. ההרגשה היתה ששליח ציבור של כלל ישראל עומד בהיכל קדשו ומבקש רחמים עבור כלל ישראל.

כרגיל היתה אורכת אמירת התהלים כשעה וחצי, ולפעמים שעתיים. לאחר מכן היתה העבודה של תפלת המנחה, שהיתה נמשכת כמה שעות.

השעות שמחצות היום עד אחרי תפלת "כל נדרי", היו חדרות במדריגה העליונה ביותר של מרירות. כך – היתה המחצית הראשונה של ערב יום כיפור – יום טוב ושמחה, והמחצית השניה – מרירות ועבודה בראה גלויה.

כד. בערב פסח היה אבי קם לא יאחר מהשעה שלש לפנות בוקר. לאחר הנחת תפילין של שחרית, לפני התפלה, היה עורך סיום מסכת. מתפלל לא יאחר מהשעה חמש וחצי, ובכל משך הזמן עד אחרי ביעור חמץ היה עסוק בהשגחה ובמתן הוראות לסילוק החמץ והטמנת כלי החמץ. בחצות היום היתה ההכנה לאפיית מצת מצוה.

אחרי אמירת – נכון יותר לומר – לימוד – "קרבן פסח", משך למעלה משעה ולפעמים שעה וחצי, היה הבית נראה במדה אחרת לגמרי של אור, התרוממות אצילית כזו, שהכל נראה שמח, כל דבר שהעין שזפתו נשא תן מיוחד.

בערב פסח היה אבי מתפלל מנחה בשעה מוקדמת. מספר שעות הבדילו בין לימוד קרבן פסח לבין תפלת ערבית, בהן היה משוחח לרוב בעניני קבלה וחסידות של קרבן פסח ומשמעותם בעבודה. כך היה מספר וחוזר על פירושים בפסיקאות ההגדה ששמע מן הסבא.

שרר אז מצב של קורת רוח. המצב רוח של ערב פסח אחרי לימוד "קרבן פסח" היה לא רק הכנה ליום טוב,

גילוי האור האלקי, אלקות בגילוי, כפי שהדבר כעת בעולם האצילות.

מה שאני אומר שיהיה כפי שהדבר עתה בעולם האצילות – אינו מדוייק, שכן, הגילוי יהיה הרבה יותר מכפי שהדבר כעת בעולם האצילות. אלא, שלגבינו עולם האצילות כעת הוא המדריגה העליונה ביותר בעולמות, למרות שישנם עולמות האין-סוף שלמעלה מאצילות, אלא שהם למעלה מהשגתנו, ואבי פירט בקצרה את ההבדל בין עשר ספירות האצילות לבין הספירות של 'אדם קדמון'.

כשאומרים בין חסידים "עולם האצילות" – יודעים שהוא עולם האחדות, העולם שבו "איהו וחייהי חד ואיהו וגרמוהי חד". עשר ספירות דאצילות הם אורות וכלים, והכלים דאצילות הם אלקות ממש. שהרי, ראשית התחלת המציאות היא עולם הבריאה. כל אלה הלומדים חסידות יודעים מה משמעות "ראשית התחלת המציאות" שאין זה כלל הענין של מציאות, זה היולי בלבד. כולם יודעים איך מפרש הרמב"ן את המלה "ברא" בפסוק הראשון של בראשית.

אך באצילות הרי גם הכלים דאצילות הם אלקות ממש. ואבי אמר שעולם הבריאה שהוא עולם הכסא ובכלל עלמא דאתכסא (עולם מכוסה), שחיות הנבראים היא המציאות שלהם, כמשל הידוע מברואים שבים, הרי כל זה הוא שהמציאות היא אלקות, ואילו כלים דאצילות הוא שאלקות היא המציאות. ועל כך נתן אבי משל מכלי השכל.

כשמשיח יבוא, יהיה למטה בעולם הזה כפי האמת. המקום הגשמי יהיה אלקות ממש בלי שום התלבשות של לבוש הגשם, שכן בגשם יראה פרצופו האמיתי אך שהוא עצמות ממש.

וכפי שהדבר במקום, כך יהיה גם בזמן, שבכל יום יאיר גילוי האמיתי של היום, אז יאיר ה"ובתשעה לחודש" כפי שנאמר מפי הקב"ה. כשם שבמקום וגוף יראו את דבר הוי' המהווה ומחיה את המקום ואת הגוף, כך גם יראו את דבר הוי' המהווה ומחיה את הזמן.

כשמשיח יבוא בב"א יתממש אז מה שכתוב³⁴ "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר", יראו את דבר הוי' במקום ובזמן.

כשמשיח יבוא בב"א יהיה כל אחד בעל שכל אמיתי, בינו את אשר יראו, וההבנה תהיה הבנה אמיתית, באמת של נשמה, ולכן יכירו אז את ה"ובתשעה לחודש" כפי שהוא בעצם מהותו.

(34) ישעיה מ, ה.

לראות את קהל המתפללים הגדול – בלי עין הרע – שלמרות שהפנים היו מאומצות מן ההכנות הקשות לכבוד פסח – היו כולם במצב רוח מרומם, זרחו ממש, כולם לבושים בגדים נקיים, הריצפה וכותלי ה"מנין" היו נקיים ובהירים, זה עתה סיידו אותם, ובדממה מחכים כולם ל"שיר המעלות" השמח של תפלת ערבית.

קול המון נעים במיוחד של קולי קולות, נשמע, כאשר החלו לומר "הלל", האויר רועש וסואן בקול שמחה, ומזמר לזמר נעשה קול המתפללים חזק ובטוח יותר. כשהגיעו ל"הודו לה' כי טוב" היה הלב מדבר, נעשה "הודו" כזה שמלאכים צריכים להתבייש מפניו.

השקט של "מן המיצר" נקטע ברעם של "אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא", והתפלה, מלאת הדרת קודש, מסתיימת ב"חג שמח" חדור אהבת ישראל.

כמה יפה ולבבית היא ברכת "חג שמח" – גוט יום טוב – בבני ישראל שיחיו, וכמה יפה היא היתה בזמנים עברו.

אלא הוא עצמו היה יום טוב ממש, שמחה הבאה ממחשבה טובה בתקוות הגדולות והטובות ביותר של ביאת המשיח.

הנה משיח בא, בית המקדש נבנה ומקריבים את קרבן הפסח ומתעסקים בכך בעונג כזה. העונג של ערב פסח היה שונה משמחת תורה או י"ט כסלו. בערב פסח שררה התרוממות של עונג וקורת רוח בבת אחת.

ליל השימורים נצנץ מכל פינה, ריח הגאולה נדף מכל דבר, היה מורגש שנמצאים במצב מיוחס, הנה הנה, עוד רגע ועוד רגע, יתרחש דבר שיש וששייך לנו בני ישראל בלבד.

בעוד שעה, בעוד חצי שעה, ישמע קול ה' החוצב להבות אש "ליל שמורים הוא לה' כו' שמורים לכל בני ישראל לדורותם"³⁵, וכל בני ישראל בכל מרחבי תבל יתאחדו במחשבה אחת, בדיבור אחד ובמעשה אחד, לקיים בשמחה רבה המצוה של לספר ביציאת מצרים.

במצב רוח מרומם ונעלה כזה ונטול דאגות, היו הולכים ל"מנין" לתפלת ערבית. היה זה עונג רוחני

(35) שמות יב, מב.

~ רשימת המאמר ~

הרבי הרי"צ

מה לי לעשות? – הכותבת, פְּשׁוּאֵלֶת לְעֲצֵמָה וּמְעֻשָׁנָת אֶת הַמְקַטְרֶת – אֲנִי אֵינְנִי יְכוּלָה לְכַתּוֹב דְּבָרִים כְּאַלֶּה. עֲלֵי לְשִׂאוֹל כֹּל שְׂאֵלָה הָאֲמוּרָה בְּזֶה, וְאֶת הַמְעַנָּה עֲלֵי לְכַתּוֹב, וּדְבָרִים כְּאֵלוֹ, אֲלֵקִים, דַּת, מְצוּוֹת, אֵינְנִי יְכוּלָה לְכַתּוֹב.

הַאֲפֹשֶׁר – שׂוֹאֵל הַנְּנִי – גַּם לְאָסִיר לְעֵשֶׂן מְקַטְרֶת?

כֵּן – בְּאוֹלָם זֶה אֵינּוּ אָסוּר לְעֵשֶׂן, אֲבָל הָאָסִירִים אֵינָם מְעֻשָׁנִים, וְאִם תִּרְצוּ לְעֵשֶׂן אֲזִי אֲשַׁאֲלֶה רְשִׁיוֹן מֵאֶחָד הַפְּקִידִים הָעוֹמְדִים בְּקַבּוּצָה שְׂבֵאֲמָצַע הַבַּיִת. תְּשׁוּבָה זֹו הַגִּידָה בְּאוֹפֵן אֲשֶׁר הַפְּקִידִים הַגְּבוּהִים אֲשֶׁר עֲמְדוּ לֹא רְחוּק מִשְׁלַחַן זֶה, שְׂמְעוּ זֹאת.

בְּצַחוּק קָל מְרַחֵף עַל שְׂפִתָיו, נִגַּשׁ אֶחָד מִשְׁלֵשֶׁת הַפְּקִידִים הַגְּבוּהִים וְשִׂאֵל כְּמַתְמִיָּה: הַאֲזַרְח הַלָּזָה חֲפֵץ לְעֵשֶׂן מְקַטְרֶת? וּפּוֹנָה אֵלַי: פֹּה אֵין אוֹסְרִים אֶת הָעֵשֶׂן, יְכוּלִים אַתֶּם לְעֵשֶׂן.

לְקַחְתִּי מְקַטְרֶת, וְהַפְּקִיד הוֹאִיל לְתַת לִי הַמְקַטְרֶת שְׁלוֹ לְעֵשֶׂן מִמֶּנּוּ אֶת מְקַטְרֶתִי. הַגִּדְתִּי לוֹ תוֹדָתִי, וְאֶמְרָתִי כִּי יֵשׁ לִי עֲצֵי גְפְרִית.

אֵין אֲנִי – מֵתְאוֹנְנָת הַכּוֹתֶבֶת לְפָנַי הַפְּקִיד שֶׁקָּרַב אֵל הַשְּׁלַחַן – יְכוּלָה לְכַתּוֹב גְּלִיוֹן אֲזַרְח זֶה הַבְּלָתִי עוֹנָה עַל שְׂאֵלוֹת הַגְּלִיוֹן. בְּאֶמְרוּ כִּי אֵין לוֹ יַחַס עִם כֹּל הַכְּתוּב בְּזֶה, וְאֵינְנוּ חֲפֵץ לְעַנּוֹת כֹּל מְאוּם, רַק שְׂמוֹ, כְּנוֹיֹו, כְּתַבְתּוֹ וְתֶאֱרוּ.

הפקיד לוקח הגליון ומסתכל בו רגעים אחדים, ופונה אלי: הלא בגליון זה לא עניתם על השאלות מאומה, עליכם למלאותו כולו, ובלא זה אי אפשר הוא.

— דברו הגיד במנוחה גמורה, כמנהל פועל המסתכל בהרצאת של אחד מפקידי המערכות, ויוסף להגיד:

בטח יודע הוא אורך זה איה הוא נמצא, בבית פקידות זו יש לה נימוסים וחקים, וכל הבאים הנה צריכים המה להשמע אל אשר מבקשים אותם, ורגילים המה פקידים בית פקידות זו אשר בקשותיהם מתמלאות בדיוק וגם במהירות.

חפץ הנני — הגדתי — להשתמש בהזדמנות זו ולברר, האם הבטחתם של באי כח פקידות זו, או בדיוק יותר, צירי בית פקידות זו, נאמנות ואפשר לבטוח כי תמלאו גם הן בדיוק.

לא אבין, — אמר הפקיד — מה אתם אומרים, אורך.

ציר בית הפקידות אשר בא בלילה לאסרני, הגיד לי כי יתנו לי להניח תפלין ולהתפלל, וזה שעה ומחצה שהנני מתגלגל פה ועדין הבטחתו לא נתמלאה. הוא אמר, ומעצמו, כי לא שאלוהו אודות זה, כי נקרא הנני לכאן רק על איזה שעות, אשר בבואי יחכו לי אחדים מהפקידים הגבוהים וישאלו אצלי שאלות אחדות וירשו לי לילך הביתה.

אינני יודע לאיזה צורך היה לו להציר הלזה להגיד דברים אלו, אין זה אלא כי חפץ להשלות נפש אנשי ביתי יחיו, או לנקום על ידי שחוק כזה, ואחת היא לי אם הנני מבין דרכי הצירים והנהגתם אם לאו.

אבל — הנני יהודי דתי, הנני חפץ להניח תפלין ולהתפלל, איש אין בארץ, אשר יכול להפריע אותי מעבודת האלקים, את זה דרשתי ברגע מאסרי, דבר זה הבטיח לי ציר בית פקידות ג. פ. או. וסגם דבריו: אם כי קומוניסט הנני — באירונוגיא³⁹ — את דברי לא אשנה, כן היו דבריו, ואת זה הנני דורש עתה.

ובהנוגע לגליון השאלות, הגדתי כי אנכי לא באתי הנה, רק הביאו אותי צירי פקידות ג. פ. או. ולא אפונה כי הצירים הללו וגם הפקידים הגבוהים יודעים מי אני ומה אני, אנכי הנני מגיד כדברים האלה:

”אנכי הרבי שניאורסאהן בן הרבי המפרסם מליובאוויטש, תוארו אורך נכבד לדורותיו, נולד בליובאוויטש, למד בלישיבה, גר כשמונה וחצי שנה ברוסטוב וכשלושה שנים בלענינגראד, עוסק בלימודים: למוד מחקר אלקי — תסידות, ובירורי הלכות ומצוות דת ישראל, וכמו כל היהודים שומרי דת, אין לי שום יחס אל מדיניות (פוליטיק) ויותר אין לי מה לכתוב”.

הדבור המוחלט, המענה הברורה, הקרירות ועישון המקטורת, היו כלי הטבע ללמעלה מן הטבע, והפקיד כמדבר לעצמו אמר: וואפראצעס⁴⁰ עטא דאסטאטאצנא. ויפנה אל הכותבת ויאמר בשחוק קל, ובעינים בוערות, כתבו כמו שאומר האורך.

ומה יהיה בנוגע להתפלל? הנני פונה בשאלתי אל הפקיד.

(40) הכתוב בזה מספיק הוא.

(39) בהיתול.

על זה – עונה בגאון – יענה לכם ראש הפקידים של המערכה אשר לשם תוכלו לשבת. וילך בצעף עצור.

הכותבת לקחה גליון חדש ותכתוב בו את הדברים האמורים בזהירות גדולה, ותתן לי לחתום.

אנכי לקחתי את הגליון וקראתי בכל הכתוב בו, ובכל שאר השאלות עשיתי קו של מחק המעיד ברור כי על שאלה זו לא עניתי, וככלותי לקרא כולו חתמתי.

במשך זמן זה שוחחו ביניהם שלשת האנשים, ולכסות עינים פנו פה וכה וילכו.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

והיתה בעזה"י טובה לשניהם. וגם כי באפשרי הי על ידי זה להביא סכומי הכסף מהתם להכא. וכאשר יכתוב להם חתני הרי"ש שי, הנה בכל הסכומי כספים שישנם התם על חשבוני וחשבון תוית יוכלו לקיים, והשיית יעזור.

והי ברכה ושלו כאו"י והדו"ש, ידידו

י"ש

יפרוש נא גיני בשלוי חותנו וגיסו יחיו.

בי"ה, ב' כ"ז מ"ח רפ"ב

כבוד ידידי הנכבד ווי"ח אי"א מו"ה

חיים שי

שלום וברכה

על מכתבו כבר עניתי, והמכתב המיועד כי יכתוב בארוכה עוד טרם התקבל, ועתה אמר לי חתני הרי"ש שי אשר עוררתיו זה כמה שיכתוב אודות שישלחו לו דאויער מפירמעס שיוכל לדבר בשמם, בדבר עסקים שונים,

אגרות קודש

בי"ה, כ"ח תשרי, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו... ומוכן שיכול לכתוב לי באידיש, וכמו שהי כ"ק מו"ח אדמו"ר אומר, אז טיף הארציקע זאגען זיך ארויס אין אידיש, ובה הסביר אשר בתניא באגרת הקודש בסופו דף קס"ג ע"א, הנה לאחרי התעוררות שכותב רבנו הזקן הנה אומר גוואלד גוואלד דוקא באידיש, והעיקר שתוכן המכתב יהי שמח, וזה שלא שבע רצון מהמצב בגשמיות וברוחניות הרי ידוע אז מען עפענט א עפענונג אפילו נאר כחודו של מחט הנה עוזר השיית ופותח כפתחו של אולם שהי עשרים על ארבעים אמה, והשיית יעזר שיעשה את זה מתוך שמחה ובריאות הנכונה הן ברוחניות והן בגשמיות.

נדבתו נמסרה לקופת בקור חולים וזכות זה יעמוד לו לרפואה קרובה ובריאות ולאריכות ימים ושנים טובות.

בברכה.

לבכות על גלוי השם

בהיותו בגיל ארבע או חמש, נכנס הרבי הרש"ב בשבת פרשת וירא לחדרו של סבו, הרבי הצמח-צדק, לבקש ברכה לרגל יום הולדתו והתחיל לבכות... שאל אותו הסבא: מדוע הנך בוכה? הרבי הרש"ב ספר כי למד ב'חידר', אצל המלמד, את המספר בפרשה שלנו שהשם התגלה לאברהם אבינו - "וירא אליו ה'".

אז על מה הוא בוכה? על כך שלאברהם אבינו השם התגלה ואלו הוא לא זוכה שהשם יתגלה אליו...

השיב לו סבו, הצמח-צדק, שאברהם אבינו זכה לכך פיון שבגיל תשעים ותשע שנים הוא החליט למול את עצמו.

מספור זה לומד הרבי שתי הוראות בעבודת השם:

א. גם ילד קטן יכול לבכות לא רק על צעצועים אלא על כך שהשם לא מתגלה אליו... צריך לחנך את הילד כך שירגיש וירצה את קרבת השם.

ב. כדי להיות ראוי לגלוי שקזה, על האדם 'למול' את עצמו - לא לחשב שהוא כבר צדיק תמים, אלא לבדק את מעשיו ולתקן את הדרוש תקון.

(מעובד ע"פ שיחת פ' וירא, לקו"ש חלק א. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

אגרות קודש

ביה, חי' כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר ניסן שי

שלום וברכה!

בעתו נתקבל המברק מביאתו שלום, ואח"כ מכתבו מרי"ח כסלו והקודם לו, ות"ח על הבשו"ט אשר בו. ויה"ר אשר כפתגם כ"ק אדמו"ר מוהר"ש ילך פון גוט צו בעסער בהקדם האפשרי במצב... שליט"א, ובמילא גם בתוכן הבשו"ט שלו. ולפלא קצת שלמרות מה שדברתי עמדו קודם נסעו, שלא יכבידו על... שי' בענינים של יראת שמים כו' וכו', והרי התורה נתנה רשות (שפירוש ג"כ כח) לרופא לרפאות וא"כ הוראותיו בזה הי"ה בכח התורה, ובכ"ז נראה ממכתבו שאין נזהרים בזה. ובדאי גם זה יהי לטובה, אבל בכ"ז אין זה הנהגה כלל. ועכ"פ מכאן ולהבא ישמעו לציווי הרופא בזה...

בפ"ש כל אני"ש - המחכה לבשו"ט,

מ. שניאורסאהן

פרשת וירא

יתגלה אליו. אברהם אבינו נותן את הכת, ועל ידי בקינה ותביעה אמיתית נתן להגיע לכך בפעל.
(ספר השיחות תש"נ א עמ' 105)

שני ^{טו} ותכחש שרה | לאמר לא צחקתי כי |
יראה ויאמר | לא כי צחקתי: ^{טז} ויקמו משם
האנשים וישקפו על־פני סדם ואברהם הלך
עמו לשלחם: ^{יז} ויהיה אמר המכסה אני
מאברהם אשר אני עשה: ^{יח} ואברהם היו יהיה
לגוי גדול ועצום ונברכו־בו כל גווי הארץ:
^{יט} כי ידעתיו למען אשר יצוה את־בניו ואת־
ביתו אחריו ושמרו דרך יהוה לעשות צדקה
ומשפט למען הביא יהוה על־אברהם את
אשר־דבר עליו: ^כ ויאמר יהוה ועקת סדם
ועמרה כירבה וחטאתם כי כבדה מאד:
^{כא} ארדה־נא ואראה הכצקתה הפאה אלי
עשו | כלה ואם־לא ארעה: ^{כב} ויפנו משם
האנשים וילכו סדמה ואברהם עורנו עמד לפני
יהוה: ^{כג} ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק
עם־רשע: ^{כד} אולי יש חמשים צדיקים בתוך
העיר האף תספה ולא־תשא למקום למען
חמשים הצדיקים אשר בקרבה: ^{כה} חללה לך
מעשת | כדבר הזה להמית צדיק עם־רשע
והיה בצדיק פרשע חללה לך השפט כל־הארץ
לא יעשה משפט: ^{כו} ויאמר יהוה אם־אמצא
בסדם חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי
לכל־המקום בעבורם: ^{כז} ויען אברהם ויאמר
הנה־נא הואלת לי לדבר אל־אדני ואנכי עפר
ואפר: ^{כח} אולי יחסרון חמשים הצדיקים המישה
התשחית בחמישה את־כל־העיר ויאמר לא
אשחית אם־אמצא שם ארבעים וחמישה:

יח « וירא אליו יהוה באלני ממרא והוא ישב
פתח־האהל כחם היום: ^ב וישא עינו וירא
והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ
לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה: ^ג ויאמר
אדני אם־נא מצאתי חן בעיניך אל־נא תעבר
מעל עבדך: ^ד ויקח־נא מעט־מים ורחצו
רגליכם והשענו תחת העץ: ^ה ואקחה פת־לחם
וסעדו לככם אחר תעברו פירעל־כן עברתם
על־עבדכם ויאמרו כן תעשה כאשר דברת:
^ו וימהר אברהם האהלה אל־שרה ויאמר
מה־י שלש סאים קמה סלת לוישי ועשי עגות:
וואל־הבקר רץ אברהם ויקח כן־בקר רך וטוב
ויתן אל־הנער וימהר לעשות אתו: ^ז ויקח
חמאה וחלב ובן־הבקר אשר עשה ויתן
לפניהם והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו:
^ח ויאמרו אליו איה שרה ויאמר
הנה באהל: ^ט ויאמר טוב אשוב אליך כעת
חיה והנה־כן לשרה אשתך ושרה שמעת
פתח האהל והוא אחריי: ^י ואברהם ושרה
זקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח
בנשים: ^{יא} ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי
בלתי היתה־לי עדנה ואדני זקן: ^{יב} ויאמר יהוה
אל־אברהם למה זה צחקת שרה לאמר האף
אמנם אלד ואני זקנתי: ^{יג} הופלא מיהוה דבר
למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה כן:

~ נקודות משיחות קודש ~

וירא אליו ה' (יח, א)

מספר על הרבי הרש"ב, שבילדותו (בן ארבע או חמש)
נכנס פעם לזקנו, ה'צמח צדק, ופרץ בבכי מדוע אין ה'
נראה אליו, כשם שנראה אל אברהם? ספור זה מלמדנו,
שכל יהודי, איש אשה וטף, שיף לבכות ולתבע שהקב"ה

וַיִּסַּף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בְּעִבּוֹר הָאַרְבָּעִים: ^א וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַר לֵאדֹנָי וְאִדְבָּרָה אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־ אִמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים: ^ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוּאֱלֹתַי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר הָעֲשָׂרִים: ^ג וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַר לֵאדֹנָי וְאִדְבָּרָה אֶדְ־הַפַּעַם אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר הָעֲשָׂרָה: ^ד וַיִּלְךְ יְהוָה בְּאֵיֶר פְּלֶה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וּשְׁמְרוּ דֶרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט (יה, יט)

יש להמתיק את הקשר בין "לעשות צדקה" לפרשת סדום, שכן לא נחתם גזר דינה של סדום אלא משום שלא נתנו צדקה, ככתוב (יחזקאל טו, מט) "זה היה עון סדום... ונד עני ואביון לא החזיקה". ומה שכתוב להלן "הכצעקתה... עשו", "צעקת ריבה אחת" - העקר בזה הוא לא החטא של שפיכות דמים, אלא העדר נתינת צדקה באפן קיצוני ומבהיל, הנגה שהביאה לשפיכות דמים.

(לקוטי שיחות כרך ה עמ' 155)

שלישי **יט** ^א וַיִּבְאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֻמָּה בְּעֶרְב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סֹדֶם וַיְרֹא־לוֹט וַיִּקָּם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ אִפְסִים אַרְצָה: ^ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא־אֲדֹנָי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינּוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִי בְּרוּחַ גִּלְוִין: ^ג וַיַּפְצֵר־בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבִאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אָפֶה וַיֹּאכְלוּ: ^ד טָרִם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנֹשֵׁי הָעִיר אֲנֹשֵׁי סֹדֶם נִסְפוּ עַל־הַבַּיִת מִנְּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם מִקְצֵה: ^ה וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיאתָם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם: וַיֹּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתַח וְהִדְלֵת סָגַר אַחֲרָיו: וַיֹּאמֶר אֶל־נָא אַחֵי תִרְעוּ:

ה הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאתָנָא אֶתְהֵן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּפּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הֵאל אֶל־תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצַל קִרְתִּי: ^א וַיֹּאמְרוּ וְגַשׁ הֲלָאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בְּא־לְגוֹר וַיִּשְׁפֹּט שְׂפוֹט עֲתָה נִרְעַ לְךָ מֵהֶם וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְשׂוּ לְשַׁבֵּר הַדְּלֵת: וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַבַּיִתָּה וְאֶת־הַדְּלֵת סָגְרוּ: ^ב וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּתַח הַבַּיִת הַכּוּ בַּסְּגוּרִים מִקְּמֹן וְעַד־גְּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח: ^ג וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עַד מִי־לְךָ פֶּה חָתָן וּבְנֵיךָ וּבְנֵי־יָד וְכָל אֲשֶׁר־לְךָ בְּעִיר הוֹצֵא מִן־ הַמָּקוֹם: ^ד כִּי־מִשְׁחַתִּים אָנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גִדְלָה צַעֲקַתְכֶם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחְנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ: ^ה וַיֹּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל־חַתָּנָיו לְקַחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־ מִשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כַּמְצַחֵק בְּעֵינֵי חַתָּנָיו: ^ו וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיִּאֲצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֵי־יָדֶיךָ הַנְּמִצָּאת פֶּן־תִּסָּפֵה בְּעֵן הָעִיר: ^ז וַיִּתְמַהֲמָהּ וַיַּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִיד־ אִשְׁתּוֹ וּבִיד־ שְׁתֵּי בְנֵי־הָחַמְלֵת יְהוָה עָלָיו וַיִּצְאֶהוּ וַיִּנְחֲהוּ מִחוּץ לָעִיר: ^ח וַיְהִי כַּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטַעַל־נַפְשָׁךְ אֶל־ תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכַל־הַכֶּפֶר הַהָרָה הַמַּלְטַעַל פֶּן־תִּסָּפֵה: ^ט וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אֶל־נָא אֲדֹנָי: ^י הִנֵּה־נָא מִצָּא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתִּגְדַּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאֲנֹכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִיט הַהָרָה פֶּן־תִּדְבַּקְנִי הָרְעָה וְמוֹתִי: ^{יא} הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קָרְבָּה לְנוֹם שָׁמָּה וְהוּא מִצְעָר אִמְלֻטָּה נָא שְׁמָה הֲלֹא מִצְעָר הוּא וְתַחֵי נַפְשִׁי:

~ נקודות משיחות קודש ~

לוקחי בנותיו (ט, יד)

שאותן שבפני ארוסות להם (רש"י)

אין פונתו לדין ארוסה וחלות גדר אשת איש, שהרי מסתברא שדין זה התחדש רק במתן תורה. וכן כתב הרמב"ם (ריש הלכות אישות): "קדם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק . . . מכניסה לתוך ביתו . . . ותהיה לו לאשה" (ובלאו הכי תמוה לומר שאנשי סדום התנהגו על-פי דין תורה). אלא פונתו לשדוכין וזמן של הכנה לחתונה, וכפי שמצינו בברקה אמנו, ש"גנתנין לבתולה י"ב חדש לפרנס את עצמה בתכשיטים".

(לקוטי שיחות כרך ל עמ' 244)

אֲבִיהָ וְלֹא יָדַע בְּשֹׁכְבָהּ וּבְקוֹמָהּ: † וַיְהִי מִמַּחֲרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה הֵן שָׁכַבְתִּי אִמָּשׁ אֶת־אָבִי נִשְׁלַנּוּ יוֹן גַּם־הַלַּיְלָה וּבָאִי שָׁכַבְתִּי עִמּוֹ וַנְּחִיָּה מֵאֲבִינוּ זָרַע: † וַתִּשְׁקֶינן גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יוֹן וַתִּקַּם הַצְעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשֹׁכְבָהּ וּבְקוֹמָהּ: † וַתְּהַרִינן שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן: † וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם: † וְהַצְעִירָה גַם־הוּא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בְּנֵי־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם: † כ † וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אֶרְצָה הַנִּגְבַּ וַיֵּשֶׁב בֵּין־קְדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיַּגֵּר בְּגַרְר: † וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַחֲתִי הוּא וַיִּשְׁלַח אַבְיִמְלֶךְ מֶלֶךְ גַּרְר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה: † וַיִּבֹא אֱלֹהִים אֶל־אַבְיִמְלֶךְ בַּחלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הֲנֵנִי מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בָּעֵלְתָּ בְּעַל־י וְאַבְיִמְלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הַגּוֹי גַם־צָדִיק תַּהְרֹג: † ה הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אַחֲתִי הוּא וְהִיא גַם־הוּא אִמְרָה אַחִי הוּא בְּתַם־לִבִּי וּבְנִקְוֹן פִּפִּי עֲשִׂיתִי זֹאת: † וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־הָאֱלֹהִים בַּחלֹם גַּם אֲנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְּתַם־לִבְבְּךָ עֲשִׂיתִי זֹאת וְאַחֲשֶׂךָ גַם־אֲנֹכִי אוֹתְךָ מִחַטּוֹלִי עַל־פְּנֵי לֹא־נִתְתִּיד לַנֶּגַע אֵלֶיךָ: † וְעַתָּה הֲשִׁב אֶשְׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וַיִּתְפַּלֵּל בְּעַדְךָ וַחַיָּה וְאִם־אֵינְךָ מְשִׁיב דָּע כִּי־מוֹת תְּמוֹת אַתָּה וְכֹל־אֲשֶׁר־לָךְ: † וַיִּשְׁפֹּם אַבְיִמְלֶךְ בַּבֶּקֶר וַיִּקְרָא לְכֹל־עַבְדָּיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד: † וַיִּקְרָא אַבְיִמְלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־עֲשִׂיתָ לָנוּ וְמַה־חָטַאתִי לָךְ כִּי־הִבֵּאתָ עָלַי וְעַל־מְמַלְכְּתִי חֲטָאָה גְדֹלָה מְעֻשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי: † וַיֹּאמֶר אַבְיִמְלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עֲשִׂיתָ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה: † וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אִין־יִרְאֵת

רביעי כא וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַיָּה נִשְׁאֲתִי פְּנִיד גַּם לְדַבֵּר הַזֶּה לְבִלְתִּי הַפְּנִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: † ב מהר המלט שמה פי לא אוכל לעשות דבר עד־באך שמה על־פן קרא שם־העיר צוער: † ג השמש יצא על־הארץ ולוט בא צערה: † ד ויהיה המטיר על־סדם ועל־עמרה גפרית ואש מאת יהוה מן־השמים: † ה ויהפך את־הערים האל ואת כל־הכפר ואת כל־ישבי הערים וצמח האדמה: † ו ותפט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח: † ז וישפם אברהם בבקר אל־המקום אשר־עמד שם את־פני יהוה: † ח וישקה על־פני סדם ועמרה ועל כל־פני ארץ הכפר וירא והנה עלה קיטר הארץ כקיטר הכבשן: † ט ויהי בשחת אלהים את־ערי הכפר ויזכר אלהים את־אברהם וישלח את־לוט מתוך ההפכה בהפך את־הערים אשר־ישב בהן לוט: † י ויעל לוט מצוער וישב בהר ושתי בנותיו עמו פי ירא לשבת בצוער וישב במערה הוא ושתי בנותיו: † יא ותאמר הבכירה אל־הצעירה אבינו זקן ואיש אין בארץ לבוא עלינו בדרך כל־הארץ: † יב לכה נשקה את־אבינו יין ונשכבה עמו ונחיה מאבינו זרע: † יג ותשקין את־אביהן יין בלילה הוא ותבא הבכירה ותשכב את־

לִזְקֵנָיו: הַיְגִדְלֵה הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם
 מִשְׁתֵּה גְדוֹל בַּיּוֹם הַגָּמַל אֶת־יִצְחָק: ט וַתֵּרָא
 שָׂרָה אֶת־בְּנֵהָ הַגֵּר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יִלְדָה
 לְאַבְרָהָם מִצְחָק: וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ
 הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בְּנֵהָאִמָּה
 הַזֹּאת עִם־בְּנֵי עַם־יִצְחָק: ז וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד
 בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אֹדֶת בְּנֹו: ח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 אֶל־אַבְרָהָם אֲלֵי־רַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנָּעַר וְעַל־
 אִמְתֶּךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֲלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ
 כִּי בִיִּצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע: ט וַגַּם אֶת־בְּנֵהָאִמָּה
 לְגֹוֵי אֲשִׁימְנוּ כִּי זֶרַעְךָ הוּא: י וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם |
 בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֶמֶת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הַגֵּר שֵׁם
 עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחַהּ וַתֵּלֶךְ וַתִּתַּע
 בַּמִּדְבָּר בְּאֵר שָׁבַע: יא וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֶמֶת
 וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׂיחִים: יב וַתֵּלֶךְ
 וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנְּגַד הַרְחֵק בְּמִטְחָוֶי קִשְׁתָּהּ כִּי אָמְרָה
 אֶל־אַרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנְּגַד וַתִּשָּׂא
 אֶת־קוֹלָהּ וַתִּבְדֹּק: יג וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל
 הַנָּעַר וַיִּקְרָא מִלֶּאֱדָם אֱלֹהִים | אֶל־הַגֵּר מִן־
 הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מִה־לָּךְ הֵגַר אֶל־תִּירְאִי
 כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנָּעַר כִּי־אֲשֶׁר הוּא־
 שֵׁם: יד קוֹמוּ שָׂאִי אֶת־הַנָּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדְךָ
 בּוֹ כִּי־לְגֹוֵי גְדוֹל אֲשִׁימְנוּ: טו וַיִּפְקַח אֱלֹהִים
 אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֵא
 אֶת־הַחֶמֶת מַיִם וַתִּשָּׂק אֶת־הַנָּעַר: טז וַיְהִי
 אֱלֹהִים אֶת־הַנָּעַר וַיְהִי גְדוֹל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי
 רֶבִה קִשְׁתָּהּ: טז וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר פָּאֲרָן וַתִּקַּח־לוֹ

אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאַרְץ מִצְרַיִם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

צחוק עשה לי אלקים, כל השומע יצחק לי (כא, ו)
 מדתו של יצחק היא גבורה, יראה ופחד; ואף על פי כן,
 שמו מורה על צחוק ושמחה. בטעם הדבר יש לומר, שיראה
 ובטול הם תכנה והקשרה לשמחה ופתיחת הלב בעבודת ה'.

אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וְהִרְגִּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי:
 יז וְגַם־אִמָּנָה אַחֲתִי בַת־אָבִי הוּא אָךְ לֹא בַת־
 אָמִי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה: יח וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי
 אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וְאָמַר לָהּ זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר
 תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֵל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבֹוא שְׁמָה
 אֲמַרְיִלִי אֹתִי הוּא: יט וַיִּקַּח אַבְיִמֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר
 וְעֶבְדִים וְשִׁפְחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיֵּשֶׁב לוֹ אֶת
 שָׂרָה אִשְׁתּוֹ: כ וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ הִנֵּה אֲרֻצִּי
 לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב: כא וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה
 נָתַתִּי אֵלַיךְ כָּסֶף לְאַחִיךָ הִנֵּה הוּא־לָךְ כָּסוֹת
 עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אַתָּה וְאֵת כָּל וְנִכְחַת:
 כב וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים
 אֶת־אַבְיִמֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִמְהַתָּיו וַיֵּלְדוּ: כג כִּי־
 עָצַר עֶצֶר יְהוָה בְּעַד כָּל־רַחֲם לְבַיִת אַבְיִמֶלֶךְ
 עַל־דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתֵּ אַבְרָהָם: כד כֹּא וַיְהִי
 פָקֶד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה
 כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר: כה וַתֵּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן
 לִזְקֵנָיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים: כו וַיִּקְרָא
 אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנֵו הַנּוֹלָד־לוֹ אֲשֶׁר־יִלְדָהּ־לוֹ
 שָׂרָה יִצְחָק: כז וַיִּגְמַל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנֹו
 בְּיָשׁוּבָת יַמִּים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים:

~ נקודות משיחות קודש ~

ויקח אבימלך צאן ובקר . . . ויתן לאברהם (כ, יד)
 כדי שיתפס ויתפלל עליו (רש"י)

משמע, שאבימלך בקש מחילה מאברהם, ואברהם מחל
 לו. וכן מוכן מקד שלא מצינו שאברהם סרב לקבל מתנה
 זו. ואף שאבימלך טען שנהג בתם לב, מכל-מקום יש צדד
 בבקשת מחילה, שכן סוף-סוף חטא חטא חמור ביותר כלפי
 אברהם, וכונתו אינה משנה עבדה זו.

(לקוטי שיחות כרך כח עמ' 141)

חמישי הַ וְאַבְרָהָם בְּנֵי־מֵאֵת שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֶת
 יִצְחָק בְּנֹו: וַתֹּאמֶר שָׂרָה צִחָק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים
 כָּל־הַשְּׁמַע יִצְחָק־לִי: וַתֹּאמֶר מִי מִלָּל
 לְאַבְרָהָם הַיְנִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יִלְדָתִי בֶן

והאלהים נסה את־אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני: ^ג ויאמר קח־נא את־בנדך את־יחידך אשר־אהבת את־יצחק ולך־לך אל־ארץ המדינה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אשר אמר אליך: ^ד וישפם אברהם בפקר ויחבל את־חמורו ויקח את־שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל־המקום אשר־אמר־לו האלהים: ^ה ביום השלישי וישא אברהם את־עיניו וירא את־המקום מרחק: ^ו ויאמר אברהם אל־נעריו שבו לכם פה עם־החמור ואני והנער נלכה עד־פה ונשתחוה ונשובה אליכם: ^ז ויקח אברהם את־עצי העלה וישם על־יצחק בנו ויקח בידו את־האש ואת־המאכלת וילכו שניהם יחדו: ^ח ויאמר יצחק אל־אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעלה: ^ט ויאמר אברהם אלהים יראה־לו השה לעלה בני וילכו שניהם יחדו: ^י ויבאו אל־המקום אשר אמר־לו האלהים ויבן שם אברהם את־המזבח ויערף את־העצים ויעקל את־יצחק בנו וישם אתו על־המזבח ממעל לעצים: ^{יא} וישלח אברהם את־ידו ויקח את־המאכלת לשחט את־בנו: ^{יב} ויקרא אליו מלאך יהוה מן־השמים ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני: ^{יג} ויאמר אל־תשלח ידך אל־הנער ואל־תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי־ירא אלהים אתה ולא חשבת את־בנדך את־יחידך ממני: ^{יד} וישא אברהם את־עיניו וירא והנה איל אחר נאחו בפסד בקרניו וילך אברהם ויקח את־האיל ויעלהו לעלה תחת בנו: ^{טו} ויקרא אברהם שם־המקום ההוא יהוה איראה אשר יאמר היום בחר יהוה איראה: ^{טז} ויקרא מלאך יהוה אל־אברהם שנית מן־השמים: ^{יז} ויאמר

וכמו שאנו מבקשים: "ונפשי כעפר לכל תהיה (ועל ידי זה) פתח לבי בתורתך".

(לקוטי שיחות כרך ל עמ' 104)

ששי ^כ ויהי בעת ההוא ויאמר אבימלך ופיכל שר־צבאו אל־אברהם לאמר אלהים עמך בכל אשר־אתה עשה: ^{כא} ועתה השבעה לי באלהים הנה אם־תשקור לי ולנני ולנכדי כחסד אשר־עשיתי עמך תעשה עמדי ועם־הארץ אשר־גרתה פה: ^{כב} ויאמר אברהם אנכי אשבע: ^{כג} והוכח אברהם את־אבימלך על־אדות פאר המים אשר גזלו עבדי אבימלך: ^{כד} ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את־הדבר הזה וגם־אתה לא־הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום: ^{כה} ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך ויכרתו שניהם ברית: ^{כו} ויצב אברהם את־שבע כבשת הצאן לבדהו: ^{כז} ויאמר אבימלך אל־אברהם מה הנה שבע כבשת האלה אשר הצבת לבדנה: ^{כח} ויאמר פי את־שבע כבשת תקח מידי כעבור תהיה־לי לעדה כי חפרתי את־הפאר הזאת: ^{כט} על־כן קרא למקום ההוא פאר שבע כי שם נשבעו שניהם: ^ל ויכרתו ברית בבאר שבע ויקם אבימלך ופיכל שר־צבאו וישבו אל־ארץ פלשתים: ^{לא} וימנע אשל בבאר שבע ויקרא־שם בשם יהוה אל עולם: ^{לב} ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים: ^{לג}

~ נקודות משיחות קודש ~

ויטע אשל (כא, לג)

רמז יש פאן, שאברהם אבינו נטע בכני ישראל מדת הכנסת אורחים, להצניק לאורח אכילה, שתיה, לינה (רש"י סוטה י, א). וכמו שכתוב (לעיל יח, ט): כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו.

(ספר השיחות תש"ג ב עמ' 681)

שביעי ^כ ויהי אחר הדברים האלה

קְמוּאֵל אֲבִי אָרָם: ַּ וְאֶת־כְּשֵׁד וְאֶת־חֹזוּ וְאֶת־
 פִּלְדֵּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת־בְּתוּאֵל: ַּ וּבְתוּאֵל יִלְד־
 אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֱלֹהִים יִלְדָה מִלֵּפָה לְנַחֲוֹר אָחִי
 אֲבָרְהָם: ַּ וּפִילֹגֶשׁוּ וּשְׁמָה רְאוּמָה וְתִלְד־גַּם־
 הוּא אֶת־טִבְחָה וְאֶת־גַּחֵם וְאֶת־תַּחֲשׁ וְאֶת־
 מַעֲכָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

קיים מצוות העקדה בשלמות

ויאמר אל־תשלח ירך אל־הנער ואל־תעש לו מאומה כי
 1 עתה ידעתי כי־ירא אלהים אתה
 אל תשלח – לשחט. אמר לו: אם־כן לחנם באתי לכאן,
 אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו: אל תעש
 לו מאומה, אל תעש בו מום.

כי עתה ידעתי – אמר רבי אבא, אמר לו אברהם, אפרש
 לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי כי "ביצחק יקרא לך
 זרע", וחרפת ואמר "קח־נא את בנך", עכשו אתה אומר לי
 "אל תשלח ירך אל הנער". אמר לו הקב"ה, לא אסלל
 בריתי ומוציא שפתי לא אשנה, כשאמרתי לך קח - מוציא
 שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו,
 אסקתיה אסתיה (כב, יב. ובפירושו רש"י)

ולכאורה הדבר תמוה (כמו שהקשו המפרשים): מדוע
 תמה אברהם רק כאשר נצטוו "אל תשלח ירך אל הנער"
 ולא לפני־זה תכף כשנצטווה "קח־נא את בנך"?
 ויש לומר שבדבריו אלו לא בא אברהם להרהר מס־
 ושלום אחר מודותיו של הקב"ה, (וכמו שמצינו בפרוש רש"י
 להלן (סוף פרשת שמות) שאמר הקב"ה למשה "הרהרת על
 מדותי. לא באברהם שאמרתי לו כי ביצחק יקרא לך זרע,
 ואחר־כך אמרתי לו העלהו לעולה ולא הרהר אחר מדותי"),
 אלא דבנהו בא לפרש דבריו הקודמים:

לאחרי שאמר אברהם "אם פן לחנם באתי לכאן, אעשה
 בו חבלה" כו', ונענה על כך בשלילה, חשב אברהם, שפא
 לבו אינו שלם עמו במעשה העקדה, ואינו ראוי לקיים מצוה
 זו, ומשום־הכי אין מניחים אותו לקיים צווי זה, ולכן - חשב
 אברהם – לא נחשב לה בקשתו ד"אעשה בו חבלה", כי בנה
 הודה שאינו שלם עם מעשה זה ומבקש לקיים הצווי רק
 במקצתו;

וכדי לשלל קסלקא־דעתך זו, המשיך אברהם לטען -
 "אפרש לפניך את שיחתי", שבקשתו "אעשה בו חבלה"
 הייתה – לא לגרע מצווי ה', אלא – לקיים הצווי "קח נא את
 בנך", כי על־ידי־זה תתרוץ הסתיירה בין הצווי "קח נא",
 לבין ההבטחה "כי ביצחק יקרא לך זרע". דבתחלה לא הבין
 אברהם כיצד יכולים להתקיים שני דבורים אלו - הסותרים

בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נֹאם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
 אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חִשַּׁבְתָּ אֶת־בְּנֶךְ אֶת־
 יְחִידְךָ: ַּ כִּי־בָרַךְ אֲבָרְכֶךָ וְהִרְבָּה אֲרִבָּה אֶת־
 זַרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכֹהוּל אֲשֶׁר עַל־שַׁפְתֵי
 הַיָּם וַיִּרֶשׁ זַרְעֶךָ אֶת שַׁעַר אֵיבָיו: ַּ וְהִתְבָּרְכוּ
 בְּזַרְעֶךָ כָּל גּוֹי הָאָרֶץ עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי:
 ַּ וַיֵּשֶׁב אֲבָרְהָם אֶל־נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיִּלְכוּ יַחְדָּו
 אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אֲבָרְהָם בְּבְאֵר שָׁבַע: ַּ פ
 ַּ וַיְהִי אַחֲרָי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּגַּד לְאַבְרָהָם
 לֵאמֹר הִנֵּה הִלְדָה מִלֵּפָה גַם־הוּא בָנִים לְנַחֲוֹר
 אָחִידְךָ: ַּ כֹּא אֶת־עוֹיֵן בְּכָרוּ וְאֶת־בָּוֹ אָחִיו וְאֶת־
 קְמוּאֵל אֲבִי אָרָם: ַּ וְאֶת־כְּשֵׁד וְאֶת־חֹזוּ וְאֶת־
 פִּלְדֵּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת־בְּתוּאֵל: ַּ וּבְתוּאֵל יִלְד־
 אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֱלֹהִים יִלְדָה מִלֵּפָה לְנַחֲוֹר אָחִי
 אֲבָרְהָם: ַּ וּפִילֹגֶשׁוּ וּשְׁמָה רְאוּמָה וְתִלְד־גַּם־
 הוּא אֶת־טִבְחָה וְאֶת־גַּחֵם וְאֶת־תַּחֲשׁ וְאֶת־
 מַעֲכָה:

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה
 וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה.
 אמן בתיכון וביומיוכו ויבחי דכל בית ישראל, בענלא
 ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי
 עלמיא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא.
 יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר,
 ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן
 כל ברכתא ושירתא, השבחתא ונחמתא, דאמין
 בעלמא, ואמרו אמן: אמן

מפסיר כ ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם
 לאמר הנה הילדה מלפנה גם־הוא בנים לנחור
 אחידך: ַּ כֹּא אֶת־עוֹיֵן בְּכָרוּ וְאֶת־בָּוֹ אָחִיו וְאֶת־

כְּלוֹמֵר, קִיּוֹם הַמִּצְוָה הָיָה בְּשִׁלְמוֹת וְאִין בָּהּ שׁוּם חֲסָרוֹן, וְלֹא נִמְנַע מִמֶּנּוּ לְקַיֵּם הַצְּוִי, שֶׁהָרִי מִלְכַּתְחִלָּה "לֹא אִמְרַתִּי לָךְ שִׁחְטָהּ אֲלֵא הֶעֱלָהּ, אֲסַקְתִּיהָ אַחֲתִיהָ" (ובְּזֶה תִּתְרַץ גַּם הַסִּתְרָה בֵּין שְׁנֵי הַצְּוִיִּים).

(על־פי לקוטי־שיחות כרך לה, עמוד 76 ואילך - מותוך 'לקראת שבת')

פפפ קמ"ו פסוקים. אמנ"ן סימן.

זֶה אֵת זֶה (ומפִּינָן שְׁנַצְטָנָה בְּפִרוּשׁ "קַח נָא" וגו', קַיִם הַצְּוִי מִבְּלִי לְהַרְהֵר אַחַר מִדּוּתָיו שֶׁל הַקֶּבֶ"ה); אֲכַל עָקְשׁוּ שְׁנַצְטָנָה לֹא לְשַׁחַט, אִם כֵּן אִפְשָׁר לְהַכְרִיעַ בֵּין שְׁנֵי הַפְּתוּבִים וּלְקַיֵּם שְׁנֵיהֶם - עַל־יְדֵי עֲשִׂית חֲבֵלָה וְהוֹצָאת דָּם (וְזָרִיקָתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ).

וְעַל זֶה נֶעְנָה: "עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יָרָא אֱלֹקִים אֶתָּה גו'",

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עַיִן־חַיִּים הִיא לְפִתְחוּקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מְאֹד. דְּרַכִּיהָ דְרַכִּי־נַעַם, וְכַל־נִתְיַבְּתִיהָ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בְּיַמִּינָהּ, בְּשִׂמְלֵהָ עֵשֶׂר וְכַבּוֹד. יִי חַפְצִי לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אִיִּי הָאֵמַת וְצָדִק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי־הַנְּבִיאִים אִשֶׁת עֹבְדָה (שְׁתָּה עִם אַחָב, חו"ל). צְעָקָה אֶל־אֱלֹשֶׁעַ (נְבִיא אַחַר אֱלִיהוּ) לֵאמֹר עֲבַדְךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יִדְעָתִי כִּי עֲבַדְךָ הָיָה יָרָא אֶת־

הפטרה לפרשת וירא לקריאה בציבור

ולשמו"ת במלכים ב פרק ד

ד א וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי־הַנְּבִיאִים

צְעָקָה אֶל־אֱלֹשֶׁעַ לֵאמֹר עֲבַדְךָ אִישִׁי

מֵת וְאַתָּה יִדְעָתִי כִּי עֲבַדְךָ הָיָה יָרָא

אֶת־יְהוָה וְהִנֵּשָׂה בָּא לְקַחַת אֶת־שְׁנֵי יְלָדָי לּוֹ לְעֲבָדִים: ב וַיֹּאמֶר אֱלִיהָ אֱלֹשֶׁעַ מַה

שי למורא

(א) מְנַשֵּׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים, אִשֶׁת עֹבְדָה הַיְהוּדָה. וְהַנְּשִׂאָה, הוּא יְהוֹרָם בֶּן אַחָב, שְׁתָּה מְלוּחָה בְּבֵית מֶלֶךְ שָׁנָן עֹבְדָה אֵת מֶלֶךְ הַנְּבִיאִים בִּימֵי אַחָב. (ב) אִסוּדָה, הוּא שֵׁם כְּלִי הַשֶּׁמֶן. וְנִקְרָא כֵּן עַל

ג וַיֹּאמֶר לְכִי שְׂאֵלֶיךָ פְּלִים מִן־הַחוּץ מִן אֲנָשִׁים שְׁחִין לְבִיתְךָ מֵאֵת פְּלִי־שִׁכְנֶיךָ פְּלִים רַקִּים אֶל־תִּמְעַטְיוּ אֵל תִּשְׁאַלִי מַעַט כִּי־אִם תִּרְבֶּה פְּלִים: ד וּבָאת וּסְגַרְתְּ הַדְּלֵת בַּעֲדָךְ וּבַעֲד־בְּנוֹךְ כְּבוֹד הַנֶּסֶם הוּא לְבַא בְּהַצְנַע וְיִצְקֶת מֵאִסּוּד הַשֶּׁמֶן עַל פְּלִי־הַפְּלִים הָאֵלֶּה וְהַמְּלֵא תִּסְעִי וְהַאֲסוּד שֶׁמֶן לֹא תִזוּז מִמְּקוֹמוֹ, לְפִי שֶׁתְּקַדּוּשְׁבִּירְדוֹתֵהּ הִיא עֲשֶׂה אוֹתוֹ כְּמַעֲנֶה, וְאִין דְּרַךְ מַעֲנֶה לֹוּ מִמְּקוֹמוֹ: ה וַתִּלְךְ מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדְּלֵת בַּעֲדָהּ וּבַעֲד בְּנִיָּהּ הֵם מְגִישִׁים אֵלֶיהָ אֵת הַפְּלִים הַרְקִים וְהִיא מוֹצֵקֶת: ו וַיְהִי א בְּמִלְאֵת הַפְּלִים אֲשֶׁר שָׁאֵלָה וַתֹּאמֶר אֶל־בְּנֵהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד פְּלִי כִּי לֹא יֵדְעָה אֲשֶׁר כָּבַר

שי למורה

שם שֶׁמֶנּוּ לִזְקָחִים שֶׁמֶן לְסִיכָה. ד) וְהַמְּלֵא תִּסְעִי, כְּלוּמָר, שֶׁלֹּא תִזוּז מִמְּקוֹמָהּ עִם הַאֲסוּד. כִּי מַעֲשֶׂה הַנֶּסֶם יִמְשֹׁךְ בְּמִקוֹם שֶׁהֵחִיל בּוֹ. ז) וְשָׁלְמִי אֵת נְשׂוּךְ, וּפְרָעִי אֵת חוֹבֶךָ. ח) אֲשֶׁה גְדוּלָּה, אֲחֻתָּה שֶׁל אֲבִישֶׁג הַשׁוֹנְמִית הַזֹּתָה, אִמּוֹ שֶׁל עֲדוּא הַנְּבִיא. יג) בְּתוֹךְ עַמִּי, כְּלוּמָר, אִין אָדָם מִיֵּדָק לִי וְאִינוּ צְרִיכָה לְמַלְךְ וְלֹא לְשֵׁר הַצְּבָא. וַיֵּרָא פְּרוּשׁ אַחֵר, בְּשִׁי לְמוֹרָא כְּרֵאשִׁית

אֶעֱשֶׂה־לְךָ הַגִּידִי לִי מַה־יִּשְׁלַךְ בְּבֵית וַתֹּאמֶר אִין לְשַׁפְּחָתְךָ כָּל בְּבֵית כִּי אִם־אֲסוּד שֶׁמֶן: ג וַיֹּאמֶר לְכִי שְׂאֵלֶיךָ פְּלִים מִן־הַחוּץ מֵאֵת פְּלִי־שִׁכְנֶיךָ פְּלִים רַקִּים אֶל־תִּמְעַטְיוּ: ד וּבָאת וּסְגַרְתְּ הַדְּלֵת בַּעֲדָךְ וּבַעֲד־בְּנוֹךְ וְיִצְקֶת עַל פְּלִי־הַפְּלִים הָאֵלֶּה וְהַמְּלֵא תִּסְעִי: ה וַתִּלְךְ מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדְּלֵת בַּעֲדָהּ

וּבַעֲד בְּנִיָּהּ הֵם מְגִישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא מוֹצֵקֶת: ו וַיְהִי א בְּמִלְאֵת הַפְּלִים וַתֹּאמֶר אֶל־בְּנֵהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד פְּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אִין עוֹד פְּלִי וַיַּעֲמַד הַשֶּׁמֶן: ז וַתָּבֵא וַתִּגַּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְּרִי אֶת־הַשֶּׁמֶן וְשָׁלְמִי אֶת־נְשׂוּךְ וְאֶת־וּבְנוֹךְ תַּחֲוִי בְּנוֹתֶר: ח וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֵר אֶלְיִשָׁע אֶל־שׁוֹנֵם וְשֵׁם אִשָּׁה גְדוּלָּה וַתַּחֲזַקְכֶּוּ לְאֶכְל־לֶחֶם וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוּ יָסַר שָׂמָה לְאֶכְל־לֶחֶם: ט וַתֹּאמֶר אֶל־אִשָּׁה הַנְּהַנָּא יֵדְעָתִי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עָבַר עָלֵינוּ תְּמִיד: י נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִית־קִיר קַטְנָה וְנָשִׂים לּוֹ שֵׁם מַטָּה וְשִׁלְחַן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהִיה בְּבִאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׂמָה: יא וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֵא שָׂמָה וַיָּסַר אֶל־הָעֵלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׂמָה: יב וַיֹּאמֶר אֶל־גִּיחִזִּי נַעֲרוֹ קְרָא לְשׁוֹנְמִית הַזֹּאת וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵינוּ: יג וַיֹּאמֶר לּוֹ אָמַר־נָּא אֵלֶיהָ הִנֵּה חֲרָדָת א אֵלֵינוּ אֶת־פְּלִי־הַחֲרָדָה הַזֹּאת מָה לַעֲשׂוֹת לְךָ הִישׁ לְדַבְּר־לְךָ אֶל־הַמְּלֹךְ אוֹ אֶל־שֵׁר הַצְּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנֹכִי יִשְׁבֵּת: יד וַיֹּאמֶר וּמָה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גִּיחִזִּי אֲבָל בֵּן אִין־לָהּ וְאִישָׁה זָקֵן: טו וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד

נִתְמַלְא פְּלִים וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אִין עוֹד פְּלִי וַיַּעֲמַד הַשֶּׁמֶן לֹא הָיָה נִשְׁפָּךְ עוֹד מִן הַאֲסוּד שֶׁמֶן: ז וַתָּבֵא וַתִּגַּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְּרִי אֶת־הַשֶּׁמֶן וְשָׁלְמִי אֶת־נְשׂוּךְ וְאֶת־וּבְנוֹךְ תַּחֲוִי בְּנוֹתֶר מִדֵּי הַשֶּׁמֶן עַל דֵּי הַחֹב: ח וַיְהִי הַיּוֹם כֹּא הַיּוֹם וַיַּעֲבֵר אֶלְיִשָׁע אֶלְיִשָׁע אֶל עִיר שׁוֹנֵם וְשֵׁם אִשָּׁה גְדוּלָּה אִשָּׁה חֲשׁוּבָה וַתַּחֲזַקְכֶּוּ לְאֶכְל־לֶחֶם וַיְהִי מִזֶּם הַיּוֹם הַהוּא וְהִלְאָה מִדֵּי עָבְרוּ יָסַר שָׂמָה לְאֶכְל־לֶחֶם: ט וַתֹּאמֶר אֶל־אִשָּׁה הַנְּהַנָּא יֵדְעָתִי מִכִּידָה אִנִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עָבַר עָלֵינוּ תְּמִיד וְאִין מְרָאִי לְשֵׁבֶת אִתְּנוּ יַחַד: י נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִית־קִיר קַטְנָה עֲלֵיהָ קַטְנָה בְּנִיָּהּ בְּקִיר אֲנִים וְנָשִׂים לּוֹ שֵׁם מַטָּה וְשִׁלְחַן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהִיה בְּבִאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׂמָה לְהַחֲפוּדֵר בְּחֵרוֹ לְכִי: יא וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֵא שָׂמָה אַחֲרֵי שֶׁעֲשֵׂתָה אֵת הַעֲלִיָּה וַיָּסַר אֶל־הָעֵלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׂמָה: יב וַיֹּאמֶר אֶל־גִּיחִזִּי נַעֲרוֹ קְרָא לְשׁוֹנְמִית הַזֹּאת וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵינוּ: יג וַיֹּאמֶר לּוֹ אָמַר־נָּא אֵלֶיהָ הִנֵּה חֲרָדָת א אֵלֵינוּ אֶת־פְּלִי־הַחֲרָדָה הַזֹּאת כְּרָחַת עֲצָמָה כְּרָחַת הַפְּרָחָה הַזֹּאת כְּעֹבְרוֹנֵי מָה לַעֲשׂוֹת לְךָ וּמָהוּ הַמְּמוֹל שְׂאוּכַל לַעֲשׂוֹת לָהּ הִישׁ לְדַבְּר־לְךָ אֶל־הַמְּלֹךְ אוֹ אֶל־שֵׁר הַצְּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנֹכִי יִשְׁבֵּת בְּתוֹךְ בְּנֵי מִשְׁפַּחְתִּי, וְאִין כִּי מִקָּם עוֹשֶׂה רָעָה עִמּוֹ: יד אַחֵר שֶׁהִלְכָה מִפְּנֵי וַיֹּאמֶר לְגִיחִזִּי וּמָה לַעֲשׂוֹת לָהּ וּמָהוּ הַמְּמוֹל שְׂאוּכַל לַעֲשׂוֹת לָהּ, וַיֹּאמֶר גִּיחִזִּי אֲבָל בֵּן אִין־לָהּ וְאִישָׁה זָקֵן וַיִּבְרַךְ הַסַּבֵּעַ לֹא תִלֵּד עוֹד: טו וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד בְּפִתְחַ הַבַּיִת וְהִיא

עטרת מרים

המאמר מפני שהוא נבואה רצה אלישע בעצמו לאמרו לה: זו ויאמר למועד הזה לזמן תבא פעת הראיה להיות תיה יולדת, והוא ככלות השנה חדשים את חבכת בן לששועו מה ולא הבטיחה שיתקם ותאמר אל-אדני איש האלהים אל-תכוב בשפחתך אל תשחתי בדבר שאני מתקם: יו ותתר האשה ותלד בן למועד הזה פעת תיה כפי אשר דבר אליה אלישע: יה ויגדל הילד ויהי היום בא היום ויצא אל-אביו פשהו עומד אל-על הקצרים: יש ויאמר אל-אביו ראשי ראשי יש לי כאב בראש ויאמר אל-הנער שאהו אל-אמו: כ וישאהו וביאהו אל-אמו וישב על-ברכיה עד-הצהרים וימת: כא ותעל ותשכבהו על-מפת איש האלהים השבה שפכות הנביא ויהי הילד יותר נשמר ותסגר בעדו ותצא: כב ותקרא אל-אשה ותאמר שלחה נא לי אחד מן-הנערים ואחת האתנות וארוצה עד-איש האלהים ואשובה: כג ויאמר מדיוע את הלכת אליו היום לא-יהדש ולא שבת כי אז יהיה ויגלה לקבל פניו ותאמר שלום אין דבר רע שאלך אל הנביא, ולא רצתה לגלות הדבר לבעלה, כי השבה מוטב שיצשה הנם בצנעת: כד ותחבש האתון חבשה האתון בעצמת לוח הדקר, וכמר לבכה הלכה ויגל ותאמר אל-נערה נהג ולך מהר אל-תעצרי לרפב אל תעכב על ידי את הרכיבה כי אם-אמרתי לך כאשר אומר לך עמוד, או תעמוד: כה ותלך ותבא אל-איש האלהים אל-הר הפרמל ויהי פראות איש-האלהים אותה מנגד ויאמר אל-גיחזי נערו הנה השונמית הלז: כו עתה רויץ-נא לקראתה ויאמר-לה השלום לך לאישך השלום לילד ותאמר שלום: כז ותבא אל-איש האלהים אל-ההר ותחזק ברגליו ויגש גיחזי להדפה ויאמר איש האלהים הרפה-לה פיר-נפשה מרה-לה ויהוה העלים ממני ולא הגיד לי: כח ותאמר השאלתי בן מאת אדני הלא אמרתי לא תשלה אתי: כט ויאמר לגיחזי חגר מתניד וקח

כגו בשם "הבנת המקרא". זו) אל תכוב בשפחתך, כלומר, אל תפן לי אלא בן של קומא. (כד) נהג ולך, כלומר, בריאות. אל תעצר לי לרכב, אל תפציר שארפכ. כי כמר נפשה היתה הולכת ברגל. (כה) לא תשלה, כמו לא תמעה. והוא לשון "שגגה", שתרגומו "שלו". (כט) משענתי, המטה אשר היה נשען עליו. לא תברכנו, כפי שלא ירבה דברים, וישאלוהו להיכן אתה הולך, והוא יאמר להמיות את

בפתח: זו ויאמר למועד הזה פעת תיה את חבכת בן ותאמר אל-אדני איש האלהים אל-תכוב בשפחתך: יו ותהר האשה ותלד בן למועד הזה פעת תיה אשר דבר אליה אלישע: יה ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל-אביו אל-הקצרים: יש ויאמר אל-אביו ראשי ראשי ויאמר אל-הנער שאהו אל-אמו: כ וישאהו וביאהו אל-אמו וישב על-ברכיה עד-הצהרים וימת: כא ותעל ותשכבהו על-מפת איש האלהים ותסגר בעדו ותצא: כב ותקרא אל-אשה ותאמר שלחה נא לי אחד מן-הנערים ואחת האתנות וארוצה עד-איש האלהים ואשובה: כג ויאמר מדיוע את הלכת אליו היום לא-יהדש ולא שבת ותאמר שלום: כד ותחבש האתון ותאמר אל-תעצרי לרפב כי אם-אמרתי לך: כה ותלך ותבא אל-איש האלהים אל-הר הפרמל ויהי פראות איש-האלהים אותה מנגד ויאמר אל-גיחזי נערו הנה השונמית הלז: כו עתה רויץ-נא לקראתה ויאמר-לה השלום לך השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום: כז ותבא אל-איש האלהים אל-ההר ותחזק ברגליו ויגש גיחזי להדפה ויאמר איש האלהים הרפה-לה פיר-נפשה מרה-לה ויהוה העלים ממני ולא הגיד לי: כח ותאמר השאלתי בן מאת אדני הלא אמרתי לא תשלה אתי: כט ויאמר לגיחזי חגר מתניד וקח

ואמר-לה השלום לך השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום הכל שלום, ולא רצתה לגלות גם אליו: כז ותבא אל-איש האלהים אל-ההר ותחזק ברגליו ויגש גיחזי להדפה בעבור כבוד הנביא, ויאמר איש האלהים הרפה-לה תן לה רפיון, ואל תהדפנה, פיר-נפשה מרה-לה בעבור מריות נפשה היא מחזקה ברגלי ויהוה העלים ממני עד עתה ולא הגיד לי: כח ותאמר השאלתי וכי שאלתי בן מאת אדני הלא אמרתי פעת ההבטיחה לא תשלה אתי אל תמעה אותי, לתבטח לי דבר הנפסק: כט ויאמר לגיחזי חגר מתניד ללכת מהרה ובריאות וקח משענתי בידך ולך

עטרת מרים

כִּי־תִמְצָא אִישׁ לֹא תִבְרַכְנוּ בְּכִי שְׁלֵא תִשְׁהֶה בְּדַרְדֵּךְ וְכִי־יִבְרַכְךָ אִישׁ לֹא תִעֲנֶנּוּ וְשִׁמְתָּ מִשְׁעֲנֹתַי עַל־פְּנֵי הַנְּעֵר: ל וְהֵאמֹר אִם הַנְּעֵר חִי־יְהוֹה וְחִי־נִפְשֶׁךָ אִם־אֶעֱזֹבְךָ לְכָל מַלְךְ בְּעֶצְמוֹ עִמּוֹ וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ אַחֲרָיָה: ל א וְגַחְזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם הַקְּדוּם אוֹתָם וַיִּשָּׂם אֶת־הַמְּשַׁעְנֹת עַל־פְּנֵי הַנְּעֵר וַאֲזַן קוֹל וַאֲזַן קָשָׁב (וירושלמי סנהדרין י ב): גָּחִזוּ לֹא שָׁמַע לְדַבְרֵי הַנְּבִיא, וְהָיָה עוֹד מְלַלְלֵה בְּדַרְדֵּךְ, לִזְמַר שְׁהוֹלֵךְ לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת וַיִּשָּׁב לְקַרְאָתוֹ וַיִּגְדֵּלְלוּ לֵאמֹר לֹא הִקְיִן הַנְּעֵר: ל ב וַיִּבֹא אֲלֵישַׁע הַבְּנִיתָה וְהִנֵּה הַנְּעֵל מֵת מִשְׁכָּב עַל־מַטְתּוֹ: ל ג וַיִּבֹא וַיִּסְגֵּר הַדְּלֵת בְּעַד שְׁנֵיהֶם כִּי לֹא רָצָה שִׁיתָה

שָׁם שׁוּם אָדָם, כְּדִי שִׁתְּהֶה תַּפְלֹה וְיִזְמַר שְׁלֵמָה, וְכִי שְׁלֵא יֵרָאֵה אָדָם מִה שִׁעֲשֶׂה וְיִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: ל ד וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיִּשָּׂם פְּיוֹ עַל־פְּיוֹ וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפְּיוֹ עַל־כַּפְּיוֹ וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּחַם בְּשַׁר הַיֶּלֶד: ל ה וַיִּשָּׁב וַיֵּלֶךְ בְּבֵית אַחַת הַנְּהָ וְאַחַת הַנְּהָ וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּזְוֹרֵר הַנְּעֵל עַד־שִׁבְעַת פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנְּעֵר אֶת־עֵינָיו: לו וַיִּקְרָא אֶל־גִּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרֵא אֶל־הַשְּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאָהּ וַתָּבֵא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְּנָךְ: לו וַתָּבֵא וַתַּפֵּל עַל־הַיֶּלֶד וַתִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתִּצָּא:

מִשְׁעֲנֹתַי בְּדַרְדֵּךְ וְלֹךְ כִּי־תִמְצָא אִישׁ לֹא תִבְרַכְנוּ וְכִי־יִבְרַכְךָ אִישׁ לֹא תִעֲנֶנּוּ וְשִׁמְתָּ מִשְׁעֲנֹתַי עַל־פְּנֵי הַנְּעֵר: ל וְהֵאמֹר אִם הַנְּעֵר חִי־יְהוֹה וְחִי־נִפְשֶׁךָ אִם־אֶעֱזֹבְךָ וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ אַחֲרָיָה: ל א וְגַחְזִי

שי למורא
הפּת, וְאִין זֶה כְּבוֹד הַנֵּס לְהַתְהַלֵּל בּוֹ מִי שֶׁבָּא עַל יְדוֹ. אֲכָל הוּא לֹא עֲשָׂה כֵן, אֲלֵא לְכָל הַשּׁוֹאֵלוֹ, אָמַר: רַבִּי שְׁלֹחֲנִי לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת. (לד) וַיִּגְהַר, הַשְּׁתַּפַּח. (לה) וַיִּזְוֹרֵר, הַתְּעַשֵּׂשׁ.

עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשָּׂם אֶת־הַמְּשַׁעְנֹת עַל־פְּנֵי הַנְּעֵר וַאֲזַן קוֹל וַאֲזַן קָשָׁב וַיִּשָּׁב לְקַרְאָתוֹ וַיִּגְדֵּלְלוּ לֵאמֹר לֹא הִקְיִן הַנְּעֵר: ל ב וַיִּבֹא אֲלֵישַׁע הַבְּנִיתָה וְהִנֵּה הַנְּעֵל מֵת מִשְׁכָּב עַל־מַטְתּוֹ: ל ג וַיִּבֹא עַל־הַיֶּלֶד וַיִּשָּׂם פְּיוֹ עַל־פְּיוֹ וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפְּיוֹ עַל־כַּפְּיוֹ וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּחַם בְּשַׁר הַיֶּלֶד: ל ה וַיִּשָּׁב וַיֵּלֶךְ בְּבֵית אַחַת הַנְּהָ וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּזְוֹרֵר הַנְּעֵל עַד־שִׁבְעַת פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנְּעֵר אֶת־עֵינָיו: לו וַיִּקְרָא אֶל־גִּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרֵא אֶל־הַשְּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאָהּ וַתָּבֵא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְּנָךְ: לו וַתָּבֵא וַתַּפֵּל עַל־הַיֶּלֶד וַתִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתִּצָּא:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנִּצָּמֵן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אִמְתָּ וְצַדִּיק: נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יִשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנִּצָּמֵן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבַדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבֹוא וַיִּגַּל לְבַנּוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחַלוּ עוֹד

אַחֲרַיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵירוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְגֹן דָּוִד:
 עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּתְּ לָנוּ יְיָ
 אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַפֶּלֶל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
 מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יְתַבְרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
 אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

מֵלֵא יִתְנַנֶּה לִּי בְּתוֹכְכֶם לְאַחֲזֵיתֶם קִבְרִי: וְעִפְרוֹן
 יֵשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חַת וַיַּעַן עִפְרוֹן קַחְתִּי אֶת־
 אֲבִרְהָם בְּאֲזִנִּי בְּנֵי־חַת לְכָל בְּאֵי שְׁעַר־עִירוֹ
 לֵאמֹר: « לֹא־אֲדֹנָי שְׁמַעְנִי הַשְּׂדֵה נָתַתִּי לָךְ
 וְהַמַּעֲרָה אֲשֶׁר־כּוֹ לָךְ נָתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְּנֵי־עַמִּי
 נָתַתִּיהָ לָךְ קִבְרִי מִתְּךָ: » וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֲבִרְהָם לִפְנֵי
 עַם־הָאָרֶץ: (ישׂראל) י וַיְדַבֵּר אֶל־עִפְרוֹן בְּאֲזִנֵי עַם־
 הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוֹ שְׁמַעְנִי נָתַתִּי
 בְּסֶפֶר הַשְּׂדֵה קַח מִפִּנֵּי וְאִקְבְּרָה אֶת־מִתִּי שָׁמָּה:
 וַיַּעַן עִפְרוֹן אֶת־אֲבִרְהָם לֵאמֹר לוֹ: « אֲדֹנָי
 שְׁמַעְנִי אֲרִיץ אַרְבַּע מֵאֹת שְׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ
 מִה־הוּא וְאֶת־מִתְּךָ קִבְרִי: » וַיִּשְׁמַע אֲבִרְהָם
 אֶל־עִפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אֲבִרְהָם לְעִפְרוֹן אֶת־הַכֶּסֶף
 אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאֲזִנֵי בְּנֵי־חַת אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁקֶל
 כֶּסֶף עֶבֶר לַפֶּחֶר:

כג « וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
 וְשֵׁבַע שָׁנַיִם שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה: » וַתָּמָת שָׂרָה
 בְּקָרְיַת אַרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵא
 אֲבִרְהָם לְסֶפֶד לְשָׂרָה וּלְבִתְהָ: ג וַיָּקָם אֲבִרְהָם
 מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חַת לֵאמֹר:
 ה גִּרְוֹתֵי וְשֵׁב אֲנֹכִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אַחֲזֵיתֶם־קִבְרִי
 עִמָּכֶם וְאִקְבְּרָה מִתִּי מִלִּפְנֵי: ה וַיַּעַן בְּנֵי־חַת
 אֶת־אֲבִרְהָם לֵאמֹר לוֹ: ו שְׁמַעְנֵנו א אֲדֹנָי נְשִׂיא
 אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכְנוּ בְּמִבְחָר קִבְרֵינוּ קִבְרִי
 אֶת־מִתְּךָ אִישׁ מִפְּנֵי אֶת־קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמֶּךָ
 מִקִּבְרִי מִתְּךָ: ו וַיָּקָם אֲבִרְהָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְעַם־
 הָאָרֶץ לְבְּנֵי־חַת: (ל) ה וַיְדַבֵּר אֹתָם לֵאמֹר אִם־
 יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לְקִבְרִי אֶת־מִתִּי מִלִּפְנֵי שְׁמַעְנֵנוּ
 וּפְנֵעוּ־לִי בְּעִפְרוֹן בֶּן־צֹחַר: ט וַיִּתְּן־לִי אֶת־מַעֲרַת
 הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בְּקִצְהָ שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף

המשך ביאור למט' קידושין ליום ראשון עמ' 1

1 מבררת הברייתא עוד: וזנה למה נאמרה בפסוק של כהן גדול.
 2 מבארת הברייתא: תיבת 'זונה' באה לגזירה שוה. נאמר כאן בכהן
 3 גדול זונה, ונאמר להלן בכהן הדיוט זונה, מה כאן בכהן גדול ורעו
 4 נעשה חולין מהכהונה, שכתוב בו (ויקרא כא טו) 'ולא יחלל זרעו'
 5 אף להלן כהן הדיוט הבא על אשה מאיסורי כהונה ורעו נעשה חולין.
 6 לומדת הגמרא דין נוסף: אמר רב אשי תילכך - כיון שאין נעשית
 7 חללה אלא מאיסורי כהונה, כהן תבא על אחותו,

1 אלא כר כוונת הברייתא, בשם שחלוקה גרושה מוזנה וחללה ככהן
 2 הדיוט, ולוקים עליה בפני עצמה, כך גם אלקנות, חלוקה מגרושה
 3 וחללה וזונה ככהן גדול, שאם בא הכהן גדול על אלמנה, גרושה,
 4 חללה וזונה, חייב מלקות על כל אחת ואחת. מוסיפה הברייתא
 5 לברר: חללה למה נאמרה בפסוק של כהן גדול, הלא אסורה עליו
 6 עוד בהיותו כהן הדיוט. אלא כדי ללמדנו שאין נעשית חללה אלא
 7 מאיסור כהונה.

לוח זמנים לשבוע פרשת וירא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצאת שבת	כניסת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	05:58	05:54	08:05	08:03	08:39	08:37	09:36	09:34	11:54	11:55	17:17	17:22	16:31	17:27
חיפה (ח)	06:00	05:55	08:05	08:02	08:40	08:37	09:36	09:34	11:54	11:54	17:14	17:19	16:18	17:25
ירושלים (ח)	05:58	05:53	08:03	08:01	08:38	08:36	09:34	09:33	11:53	11:53	17:14	17:19	16:13	17:25
תל אביב (ח)	06:00	05:55	08:05	08:03	08:40	08:38	09:36	09:35	11:54	11:55	17:16	17:21	16:28	17:26
אוסטריה, וינה (ח)	06:44	06:35	08:24	08:20	09:09	09:04	09:57	09:09	12:08	12:08	17:07	17:16	16:15	17:20
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:11	06:17	08:54	08:58	09:35	09:39	10:46	10:49	13:38	13:38	20:28	20:21	19:38	20:40
אוקראינה, אודסה (ח)	06:42	06:34	08:26	08:22	09:09	09:05	10:01	09:58	12:11	12:11	17:12	17:21	16:22	17:25
אוקראינה, דוניצ'ק (ח)	06:18	06:08	07:58	07:54	08:43	08:38	09:34	09:31	11:42	11:43	16:41	16:50	15:50	16:55
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	06:30	06:20	08:09	08:05	08:54	08:50	09:45	09:42	11:53	11:54	17:01	16:16	16:00	17:05
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:00	06:50	08:35	08:31	09:22	09:17	10:12	10:09	12:19	12:19	17:14	17:24	16:21	17:28
אוקראינה, קייב (ח)	06:53	06:43	08:28	08:23	09:15	09:10	10:05	10:02	12:11	12:12	17:06	17:16	16:13	17:20
ארה"ב, אמריקות, אבו דאבי (ח)	06:31	06:27	08:44	08:43	09:16	09:15	10:14	10:13	12:36	12:36	17:41	17:45	17:22	18:16
איטליה, מילאנו (ח)	07:06	06:58	08:52	08:48	09:34	09:30	10:26	10:24	12:37	12:37	17:09	17:18	16:50	17:53
אקוודור, קיטו (ח)	05:54	05:54	08:24	08:25	08:54	08:54	09:56	09:57	12:28	12:28	18:01	18:01	17:43	18:33
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:49	05:55	08:32	08:36	09:11	09:15	10:24	10:24	13:11	13:11	19:27	19:21	19:07	20:06
ארגנטינה, בריז'יבה (ח)	06:29	06:36	09:12	09:17	09:57	10:01	11:09	11:12	14:03	14:04	20:30	20:54	20:10	21:15
ארה"ב, בולטימור (ק)	07:37	07:31	09:33	09:30	10:12	10:08	11:06	11:04	13:20	13:20	18:02	18:38	17:45	18:43
ארה"ב, ברוקלין (ק)	07:29	07:22	09:23	09:20	10:02	09:59	10:56	10:54	13:09	13:09	17:49	18:26	18:19	18:31
ארה"ב, גרינס סיטי (ק)	07:30	07:23	09:24	09:21	10:03	09:59	10:56	10:54	13:10	13:10	17:49	18:27	18:20	18:31
ארה"ב, דטרויט (ק)	08:09	08:02	10:00	09:57	10:40	10:37	11:33	11:31	13:46	13:46	18:22	18:30	18:05	19:05
ארה"ב, הוואסטון (ק)	07:37	07:33	09:45	09:43	10:19	10:17	11:16	11:14	13:35	13:35	18:33	18:38	18:15	19:09
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	07:14	07:09	09:15	09:17	09:53	09:50	10:48	10:47	13:06	13:06	17:57	18:02	17:40	18:35
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:31	07:27	09:43	09:42	10:16	10:14	11:13	11:12	13:34	13:35	18:38	18:42	18:20	19:13
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	07:26	07:19	09:16	09:19	09:59	09:55	10:52	10:50	13:05	13:05	17:44	18:21	18:14	18:26
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:53	07:46	09:44	09:47	10:26	10:23	11:20	11:18	13:34	13:34	18:13	18:21	17:57	18:55
ארה"ב, שיקגו (ק)	07:26	07:19	09:18	09:15	09:58	09:55	10:51	10:49	13:04	13:04	17:41	17:49	17:24	18:24
בוליביה, לה-פס (ח)	05:54	05:56	08:33	08:31	09:03	09:04	10:09	10:10	12:48	12:48	18:39	18:36	18:20	19:12
בלגיה, אנטוורפן (ח)	07:40	07:29	09:08	09:13	10:01	09:55	10:50	10:47	12:56	12:56	17:11	17:22	16:55	18:03
בלגיה, בריסל (ח)	07:39	07:29	09:08	09:13	10:00	09:55	10:50	10:47	12:56	12:56	17:13	17:23	16:56	18:04
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:19	05:23	08:02	07:59	08:33	08:35	09:40	09:41	12:23	12:23	18:26	18:23	18:03	18:57
ברזיל, ריו דה ז'נירו (ח)	05:08	05:12	07:50	07:48	08:21	08:23	09:28	09:30	12:11	12:11	18:09	18:06	17:50	18:44
בריטניה, לונדון (ח)	06:59	06:48	08:31	08:26	09:19	09:14	10:09	10:05	12:14	12:14	17:16	16:30	16:15	17:21
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	07:13	07:02	08:40	08:35	09:31	09:25	10:19	10:15	12:22	12:23	16:31	16:43	16:18	17:26
גרמניה, ברלין (ח)	06:57	06:57	08:37	08:32	09:27	09:21	10:16	10:12	12:20	12:20	16:33	16:45	16:16	17:25
גרמניה, פרנקפורט (ח)	07:10	07:10	08:55	08:51	09:42	09:37	10:32	10:29	12:39	12:39	17:08	16:57	16:41	17:48
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:16	05:20	08:00	07:57	08:31	08:34	09:39	09:41	12:24	12:24	18:29	18:33	18:07	19:02
הודו, מומבאי (ח)	06:40	06:37	08:58	08:57	09:29	09:28	10:28	10:27	12:52	12:52	18:04	18:07	17:46	18:37
הודו, פונה (ח)	06:35	06:33	08:54	08:53	09:25	09:24	10:24	10:23	12:48	12:48	18:01	18:04	17:43	18:34
הונגריה, בודפשט (ח)	06:31	06:22	08:13	08:09	08:57	08:53	09:48	09:45	11:57	11:57	16:22	16:32	16:06	17:10

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	06:27	06:34	08:25	08:28	09:03	09:07	10:00	12:14	12:14	16:53	17:24	16:36	17:35	
יוון, אתונה (ח)	06:47	06:53	08:49	08:51	09:26	09:29	10:21	12:39	12:39	17:23	17:53	17:06	18:04	
מולדובה, קישינב (ח)	06:42	06:51	08:30	08:34	09:13	09:18	10:06	12:18	12:18	16:54	17:19	16:28	17:32	
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:35	06:38	08:55	08:56	09:25	09:27	10:25	12:49	12:49	18:03	18:25	17:43	18:34	
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	05:02	04:55	07:46	07:40	08:36	08:32	09:50	12:49	12:50	19:24	20:09	19:14	20:24	
נפאל, קטמנדו (ח)	06:12	06:16	08:25	08:26	08:58	09:00	09:56	12:17	12:17	17:22	17:44	17:01	17:54	
סין, בייג'ין (ח)	06:39	06:46	08:38	08:41	09:16	09:20	10:11	12:28	12:28	17:16	17:39	16:50	17:51	
סנגפור, סינגפור (ח)	06:46	06:46	09:16	09:16	09:45	09:45	10:47	13:19	13:18	18:51	19:13	18:32	19:22	
פולין, ורשא (ח)	06:25	06:36	08:02	08:06	08:50	08:56	09:41	11:50	11:50	16:13	16:41	15:46	16:55	
פרו, לימה (ח)	05:37	05:35	08:12	08:11	08:42	08:41	09:46	12:23	12:23	18:07	18:31	17:51	18:42	
צרפת, ליון (ח)	07:16	07:24	09:06	09:09	09:48	09:52	10:41	12:54	12:54	17:32	18:05	17:07	18:10	
צרפת, פריז (ח)	07:32	07:42	09:16	09:20	10:01	10:06	10:57	13:04	13:04	17:37	18:11	17:10	18:15	
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:41	05:42	08:09	08:09	08:39	08:39	09:41	12:10	12:10	17:39	18:02	17:20	18:10	
קנדה, טורונטו (ק)	07:49	07:57	09:42	09:46	10:23	10:27	11:17	13:31	13:31	18:15	18:44	17:48	18:49	
קנדה, מונטריאול (ק)	07:29	07:38	09:19	09:23	10:01	10:06	10:58	13:08	13:08	17:47	18:19	17:21	18:23	
קפריסין, לינקה (ק)	07:03	07:09	09:08	09:11	09:44	09:47	10:40	12:59	12:59	17:55	18:22	17:32	18:28	
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	07:52	08:05	09:22	09:27	10:14	10:20	11:04	13:10	13:10	17:27	18:07	16:58	18:11	
רוסיה, מוסקבה (ח)	07:28	07:41	08:55	09:01	09:49	09:55	10:38	12:43	12:43	17:01	17:39	16:28	17:43	
רוסיה, רוסובט על-הדון (ח)	06:59	07:08	08:46	08:50	09:30	09:34	10:23	12:35	12:35	17:10	17:44	16:44	17:48	
שווייץ, ציריך (ח)	07:04	07:13	08:51	08:55	09:35	09:39	10:28	12:39	12:40	17:19	17:48	16:48	17:52	
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:12	06:13	08:35	08:35	09:05	09:06	10:05	12:32	12:32	17:52	18:15	17:32	18:23	

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מולה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל-פּרעניית המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

פשוט 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב